په دې څوارلس ټوکیزو کلیاتو کې

لومړی ټوک (پنځوني او ژباړې): متکور، په اورونو کې سندرې، د ټولنپوهنې له نظره په افغانستان کې د واک جوړښتونه، په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه، د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه، فلسفه او فلسفي بهیر (۱- ۹٦۹) مخونه.

دویم ټوک (راټولوني): هیلې، نیمګړې ارمانونه، د لوونو فصل، سیندونه هم مري او د پښتو ادب لرغونې دوره (۹۷۰- ۲۱۱۳) مخونه.

درېیم ټوک (راټولوني): د نازو انا یاد، د استاد الفت نثري کلیات (۲۱۱۴- ۳۲۱۰) مخونه.

څلورم ټوک (یونلیکنې): د اماراتو سفر، که یون دی یون دی، د پنټاګون تر څنډو، د کرملین په زړه کې (۳۲۱۱- ۴۲۷۴) مخونه.

پنځم ټوک (یونلیکونه): د ډیلي تخت هېرومه، درې ورځې د افسانو په وطن کې، د خدای(ج) تر کوره (۴۲۷۵- ۵۳۱۹) مخونه.

شپږم ټوک (کلتوري او څېړنیز اثار): استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود، ساینسي پرمختیاوې، هیله د خپلو سریزو په لمن کې، د کتابونو په ورمو کې (۵۳۲۰- ٦۱۳۳)مخونه.

اووم ټوک (کلتوري او څېړنیز اثار): فرهنګي فقر، له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل، د افغانستان فرهنګ ته اووښتي زیانونه، مرکه او مرکې، کلتوري یون، جنګ او فرهنګ په افغانستان کې (٦۱۳۴- ۷۱۱۹) مخونه.

اتم ټوک (سیاسي او ټولنیز اثار): بېړنۍ لویه جرګه: ولسواکي او زورواکي، افغانستان په سیاسي کړلېچ کې، د سمون په لټه (۷۱۲۰- [illegible]) [illegible]

[illegible]وک [illegible]او [illegible]): ک[illegible]وال [illegible] کړلېچ کې، ملي هویت او ملي عزت (۸۱۴۸- ۹۳۰٦) مخونه.

لسم ټوک (سیاسي او ټولنیز اثار): ملي درسونه، د ارګ نا ویلې خبرې (۹۳۰۷- ۱۰۳۴۹) مخونه.

(پاتې د پښتی ۳ مخ)

مه پېړی یون

شپږم ټوک

(کلتوري او څېړنیز اثار)

Ketabton.com

محمد اسمعیل یون

۱۳۹٦ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمه پېړی یون

شپږم ټوک

(کلتوري او علمي اثار)

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۶ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

نیمه پېړۍ یون

شپږم ټوک

(کلتوري او علمي اثار)

لیکوال: **محمد اسمعیل یون**

خپرندوی: **د افغانستان ملي تحریک**

ډیزاین: **فیاض حمید**

چاپکال: **۱۳۹٦ لمریز**

چاپشمېر: **۱۰۰۰ ټوکه**

د خپرندوی د خپرونو لړ: (۱۴۳)

ویبپاڼه: **www.melitahrik.com**

د دې کتاب د چاپي او انلاین خپرولو ټول حقوق له خپرندوی سره خوندي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالې:

د افغانیت، اسلامیت او انسانیت

رښتینو لارویانو ته!

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

ګڼه	سرلیک	مخ
•	د استاد یون پنځوس کلن یون	۵۳۲۸
•	زما د نیمې پېړۍ یون	۵۳۴۴

استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری

۱	ددې اثر دویم چاپ	۵۳۵۵
۲	سریزه	۵۳۵۷
۳	ژوند لیک	۵۳۶۱
٤	ژورنالیست زیار	۵۳۷۳
۵	څېړنیال زیار	۵٤۰٦
٦	ځانګړي څېړنیز چاپي او ناچاپي اثار	۵٤۲۱
۷	کره کتونکی زیار	۵٤۲٤
۸	داستان لیکونکی زیار	۵٤۳۱
۹	ژبپوهاند زیار	۵٤٤۱
۱۰	ځانګړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار	۵٤۵٤
۱۱	ژباړونکی زیار	۵٤۷۵
۱۲	یادښت (سریزه) لیکونکی زیار	۵٤۸۵
۱۳	یادونه	۵٤۹٦
۱٤	ځانپېژني	۵۵۱۵
۱۵	اخځونه	۵۵۲۹
۱٦	وروستۍ بشپړونه	۵۵٤۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو کتابښود

۱	د دې اثر د دویم چاپ په اړه څو ټکي	۵۵٤۷
۲	څو خبرې او د لیکوال پېژندګلوي	۵۵۵۱
۳	ددې اثر اړتیاوې، نیمګړتیاوې او بریاوې	۵۵۵۵
٤	د ژبو او ادبیاتو پوهنځي لنډه تاریخچه	۵۵۵۹
۵	ژبو اوادبیاتو پوهنځي چاپ کړي کتابونه	۵۵٦۷
٦	د ژبو او ادبیاتو پوهنځي استادان او د هغوی کتابونه	۵۵۷۰
۷	د ژبو او ادبیاتو پوهنځي فارغان او د هغوی کتابونه	۵٦۱۰
۸	د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو مونوګرافونه	۵٦٤٦

ساینسي پرمختیاوې

۱	د دې اثر په باب څو یادونې	۵۷۲۲
۲	لومړنۍ خبرې	۵۷۲٤
۳	پیلامه	۵۷۲٦
٤	د بخار ماشین	۵۷۲۷
۵	لېږد رالېږد (ترانسپورت)	۵۷۲۹
٦	ځمکنی ترانسپورت یا ځمکني لېږد رالېږد وسایط	۵۷۳۲
۷	بایسیکل او موټرسایکل	۵۷۳۳
۸	موټر یا بې اسه ګاډۍ	۵۷۳٦
۹	افغانستان ته لومړی موټر څه وخت راغی؟	۵۷۳۸
۱۰	اورګاډی	۵۷۳۹
۱۱	بحري ترانسپورت	۵۷٤۱
۱۲	کښتۍ یا بحري بېړۍ	۵۷٤۲
۱۳	اوبتل	۵۷٤٤
۱٤	هوایي ترانسپورت	۵۷٤۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵	بالون	۵۷۴۶
۱۶	الوتکه	۵۷۴۸
۱۷	فضايي بېړۍ	۵۷۵۰
۱۸	ډله ییز اړیکي (مخابرات)	۵۷۵۱
۱۹	ټیلېگراف	۵۷۵۲
۲۰	ټلېفون	۵۷۵۴
۲۱	فکس	۵۷۵۶
۲۲	کمپیوټر	۵۷۵۷
۲۳	انټرنېټ	۵۷۵۸
۲۴	رسنۍ	۵۷۶۰
۲۵	کاغذ	۵۷۶۱
۲۶	چاپ ماشين	۵۷۶۲
۲۷	راډیو	۵۷۶۴
۲۸	ټلویزیون	۵۷۶۶
۲۹	انرژي	۵۷۶۸
۳۰	بادي برېښنا	۵۷۶۹
۳۱	اوبو برېښنا	۵۷۷۱
۳۲	لمريزه برېښنا يا انرژي	۵۷۷۳
۳۳	اټومي برېښنا يا انرژي	۵۷۷۵

هیله د خپلو سریزو په لمن کې

۱	((هیله)) د ملت جوړونې فکري ځواک	۵۷۷۹
۲	د ((هیلې)) پر سریزو يوه سريزه	۵۷۸۳
۳	((هیله)) د کومو هیلو په هیله خپرېږي؟	۵۷۸۸
۴	په ((هیله)) کې د هېوادوالو هیلې انعکاس ...	۵۷۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵	((هیله)) د کومو ستونزو له پېچومو تېرېږي؟	۵۷۹۵
٦	فرهنګي رغونه د لومړیتوب حق لري	۵۸۰۰
۷	د فرهنګي چارو او اړتیاوو په باب څو وړاندیزونه	۵۸۰٤
۸	هیله یو کلنه شوه	۵۸۱۱
۹	د فرهنګي چارو سمون او ملګرتیا ته اړتیا ده	۵۸۱٤
۱۰	زموږ د ازادو خپرونو ستونزې	۵۸۱۷
۱۱	د هېواد ملي یووالی او د فرهنګیانو نوې هیلې	۵۸۲۱
۱۲	لویدیځ مېشتي افغان فرهنګیان او فرهنګي هیلې	۵۸۲۸
۱۳	د پښتو ژبې او ادبیاتو یو طلایي پړاو	۵۸۳۲
۱٤	هیله دوه کلنه شوه	۵۸۳۵
۱۵	د هېواد دننه فرهنګي یون او خوځون	۵۸۳۸
۱٦	((چغې مه وهئ کار وکړئ!))	۵۸٤٦
۱۷	د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر ...	۵۸٤۹
۱۸	شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!	۵۸۵۲
۱۹	د مسلک له خاوندانو یوه هیله	۵۸۵٦
۲۰	هیله درې کلنه شوه	۵۸٦۰
۲۱	راځئ چې سره کېنو په تېر د روغې جوړې	۵۸٦۸
۲۲	دا دنیا چا شل کړې ده؟	۵۸۷۱
۲۳	د اوسنیو پښتو خپرونو موضوعي وېش	۵۸۷٤
۲٤	د فرهنګي کار جغرافیایي موقیعیتونه	۵۸۷۸
۲۵	یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي	۵۸۸۲
۲٦	((هیله)) د خپل ژوند د نیمې لسیزې په درشل کې	۵۸۸٦
۲۷	کار خپله سخت کار دی	۵۸۹٤
۲۸	افغانستان، اسلام او پښتو؛ درې ستر ارزښتونه ...	۵۸۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹	بحراني شرایط او فرهنګي کار	۵۹۰۳
۳۰	که مې سل نصیحتونه ورته وکړل!	۵۹۰۷
۳۱	که مطبو عات ازاد شي	۵۹۱۳
۳۲	په هېواد کې د واک انحصار څنګه له منځه تللای شي؟	۵۹۱۸
۳۳	په کابل کې څوک، څوک ساتي؟	۵۹۲٤
۳٤	په کابل کې قانوني واک او عملي واک	۵۹۳۱
۳۵	سوله، عدالت او که دواړه؟	۵۹۳۸
۳٦	افغانستان د ابهام پر لوري	۵۹٤۵
۳۷	پر دولتي خپرونو تنظیمي انحصار ...	۵۹٤۹
۳۸	په افغانستان کې بهرني ځواکونه ګټې او زیانونه	۵۹۵۸
۳۹	تر چتې وتي مطبوعات	۵۹٦۱
٤۰	افغاني سفارتونه د تنظیمواکۍ مورچلونه	۵۹٦۷
٤۱	افغانستان او د ایډیالوژیو بحران	۵۹۷٤
٤۲	د مهال له مخې د هیلې د سریزو د چاپ څرنګوالی	۵۹۸۰

د کتابونو په وړمو کې

۱	ددې سریزو په باب څو ټکي	۵۹۸۵
۲	سریزه: د غشو تنده	۵۹۹۱
۳	بېکسیار	٦۰۰۰
٤	ازمون په خپل فرهنګي ازمون کې ډېر بریمن دی	٦۰۱۱
۵	یادون	٦۰۲۵
٦	له ((خیرې ګرېوانه)) تر ((کوثر جامه))...	٦۰۳۷
۷	د واقعیتونو یوه هنداره	٦۰٤۸
۸	د لویدیځمېشتي فرهنګي بهیر یو ((یار))	٦۰۵۰
۹	د اروا پوهنې ښوونځي	٦۰۵٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰	گام پر گام له خوشال سره	٦٠٥٨
۱۱	((لاهو)) شاعر	٦٠٦٣
۱۲	پردېس ژوند او ((پردېسې نغمې))	٦٠٦٥
۱۳	ددې اثر ليکوال او خپرندوی په باب څو خبرې	٦٠٦٨
۱٤	زرين انځور او دده د لنډو کيسو دا انځوريزه ټولګه	٦٠٧٣
۱۵	د استاد ستانيکزي يوه ګټوره پوهنيزه هڅه	٦٠٧٩
۱٦	د جنګي جنايتکارانو محاکمه يوه ملي اړتيا ده	٦٠٨١
۱۷	لغمان او اوسنی فرهنګي بهير	٦٠٨٨
۱۸	پښتو غږ پوهنه او وييپوهنه	٦٠٩٥
۱۹	په ((زړه کلا)) کې يو عالم خبرې	٦٠٩٧
۲۰	زمونږ د تاريخ يوه بله پاڼه	٦١٠٣
۲۱	د فرياد سوي فريادونه	٦١٠٧
۲۲	افغانستان د مکياويلي په سياسي فورمولونو کې	٦١١٤
۲۳	((يوه شپه دوه خوبونه)) او د هغو تعبيرونه	٦١٢٣
۲٤	((حقيقت)) او د کوچنيانو ادبيات	٦١٢٦
۲۵	ترپايليك پورته هڅه	٦١٣٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد یون پنځوس کلن یون

ښاغلي پوهاند دوکتور محمد اسمعیل یون زموږ د زمانې په تېره بیا د سختو حالاتو یو مخکښ فکري مبارز دی. ده د افغانستان د کورنیو او بهرنیو مخالفینو، جنگسالارانو او فسادگرو پر وړاندې د مبارزې یوه ځانگړې لاره، چې د قلم، ژبې او جرئت لاره وه، غوره کړه. دا یې د خپل ولس او خلکو د اوږدو مبارزو تر ټولو غوره، بریالۍ او ژغورندویه لاره او مبارزه وبلله. دی که په کابل کې و او یا هم په نورو ولایتونو کې، خپلو ملي او فرهنگي هلو ځلو ته یې دوام ورکړی، همدا علت و چې افغانانو دده د مبارزې پر حقانیت، رښتینولۍ او زړورتیا باور پیدا کړ، ډېری افغانان په ځانگړې توگه ځوانان یې تر څنگ ودرېدل او دې مبارزې ته یې لا نور ځواک وروباښه. یون ددې ځوانانو په راټولېدو سره پرځان لا باوري شو او خپلې دې مبارزې ته یې په سیستماتیک ډول دوام ورکړ.

که وویل شي چې یون د افغاني ټولنې، ملي تفکر او د مظلوم اکثریت د غږ پورته کولو یو بریالی ویاند دی، نو مبالغه به مې نه وي کړې. ددې لپاره چې ښاغلی یون په بشپړه توگه وپېژنو، نو غواړم دلته یې د ژوند، اثارو او افکارو پر بېلابېلو برخو لنډه رڼا واچوم:

۱-زوکړه: محمد اسمعیل یون د حاجي محمد خان زوی او د هدایت خان لمسی دی، پر (۱۳۴۶ل) کال د کب پر (۱۸) مه نېټه د لغمان ولایت د الینگار ولسوالۍ د (الوخېلو) په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی. یون لا د شپږم ټولگي زده‌کوونکی و چې پلار یې وفات شو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کور سرپرستي او د ژوند نورې چارې خپله ده ته ورپرغاړه شوې. خو په دې سختو شرایطو کې یې هم خپل هوډ قوي وساته، هم یې د کورنۍ سرپرستي کوله او هم یې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ.

۲- زده کړې: محمد اسمعیل یون پر (۱۳۵۳ل)کال د الینگار ولسوالۍ د (سلینگار) په لومړني ښوونځي کې، چې د یون له کوره په پلي مزله یې نږدې یو نیم ساعت واټن درلود، په لومړي ټولگي کې شامل شو، یون یو کال د سویې ازموینه ورکړه او یو ټولگی یې ارتقا وکړه، پر (۱۳۵۷ل)کال دې ښوونځي ته نوې ودانۍ جوړه شوه او د یون کور ته نږدې ساحه کې اباد شو. پر (۱۳۵۸ل) کال دا ښوونځی د حکومت د مخالفینو له خوا وسوځول شو، یون د نورو زده کوونکو په شان له ښوونځي څخه بې برخې شو، یون له درس سره د خپلې مینې او د کورنۍ د موافقې پر اساس کابل ته راغی او دلته پر (۱۳٦۱ل) کال یې د کابل په (ده خدایداد) او بیا په (ده یحیی) لېسو کې خپلې زده کړې پسې تعقیب کړې. پر (۱۳٦۲ل) کال د کابل په خوشال خان لېسه کې شامل او پر (۱۳٦٦ل) کال ترې په دویمه نومره فارغ شو، (۱۳٦۷ل)کال د کابل پوهنتون په ژبو او ادبیاتو پوهنځي کې شامل او پر (۱۳۷۰ل) کال ترې اول نومره فارغ شو، پر (۱۳۷۰ل)کال یې د یاد پوهنځي پښتو څانگې کې د کدر ازموینه ورکړه، په یاده ازموینه کې بریالی او پر همدې کال د (نامزد پوهیالي) په رتبه د پښتو څانگې د کدر غړی شو. یون پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۳۸۵ل)کال د کابل پوهنتـون د ژبـو او ادبیـاتو پـوهنځي پـه ماسـترۍ پروګرام کې شامل او پر (۱۳۸۷ل)کال کې ترې فارغ شو.

یون د (کابل پوهنتون) علمي مجلې موسس هم دی او درې کاله یـې ددې مجلې مدیریت هم ورپرغاړه و.

محمـد اسـمعیل یـون پـر (۱۳۹۲ل) کـال د کابـل پوهنتـون د ژبـو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې د دوکتورا (PhD) پروګرام کـې شـامل شـو او د تحصیل دا پړاو یې هم پر (۱۳۹٦ل) کال په بریالیتوب سره بشپړ کړ.

یون پر پورتنیو زده کړو سربېـره د لنډ مهالـه کورسـونو، ورکشـاپونو او سیمینارونو لپاره په کور دننه او بهر په ځینو برخو کې زده کـړې کـړې دي او لنډ مهاله کورسونه یې هم تعقیب کړي دي.

یون له (۱۳۷۰ل) کال څخه چې د کابل پوهنتون په کدر کـې شـامل شوی، بیا تر (۱۳۹٦ل)کال پورې په مـنظم ډول تـدریس کـړی او پـه دې یاده موده کې یې لـه (نـامزد پوهیـالي) څخـه نیـولې بیـا تـر (پوهانـدۍ) وروستۍ لوړې پوهنتوني رتبې پورې ټـولې رتبـې پـه ترتیـب سره بشـپړې کړي او د هرې رتبې لپاره یې له پوهنتوني مقرراتو سره سـم ځـانګړی اثـر لیکلی دی.

۳- دندې: یون چې کله په ښوونځي کې د څلورم، پـنځم او شـپږم ټولګي زده کوونکی و، نو د ښوونځي د ترانې د ټـیم غـړی و، سـپورت سره یې هم مینه درلوده، په ښوونځي کې د خپل عمر په هلکانو کې د والیبال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټیم غړی و، یون چې کله له لغمان څخه کابل ته راغی، نو دلته په (خوشال خان) لېسه کې د ادبي انجمن مشر شو. یون د ثانوي زده کړو پر مهال (۹-۱۲) ټولګي پورې موده کې له یو شمېر اخبارونو او مجلو سره قلمي همکاري درلودله او د ځینو چاپي خپرونو له خوا ورته حق الزحمه هم ورکول کېدله. یون په کابل پوهنتون کې د تحصیل پر مهال هم د لیکوالو د ټولنې غړی، د ځوانو لیکوالو د ټولنې د مشرتابه غړی، د خوشال فرهنګي ټولنې د ځوانانو د برخې مسول او یو شمېر نورو فرهنګي ټولنو غړی پاتې شوی دی.

یون لا په (۱۲) ټولګي کې و چې د (هیلې) په نامه یې د لرو او برو افغانانو د ځوانو شاعرانو یوه شعري ټولګه راټوله او پر (۱۳٦٦ل) کال یې چاپ کړه.

د پوهنځي پر وروستي کال یې دوه اثار: د خپلو شعرونو ټولګه (مټکور) او د ولسي شاعر (محمد عالم حیران) د شعرونو ټولګه (نیمګړي ارمانونه) چاپ کړل.

یون د تنظیمي جګړو پر مهال کله په کابل او ځینې وختونه په پېښور کې اوسېده، هلته په پېښور کې یې (هیله) مجله چاپوله، د (معارف) مجلې همکار و، په جرمني کې د دوو افغاني کلتوري ټولنو؛ (د افغانستان کلتوري ودې ټولنه) او (د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنې) استازی هم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمــد اســمعیل یــون د طالبــانو د نظــام تــر ړنګېــدو وروســته پــر (۱۳۸۱ل)کال لومړی په ختیزو ولایتونو کـې د ملګرو ملتونـو د مرسـتو د ځانګړي دفتر یوناما (UNAMA) مشاور او ډېر ژر په یـادو ولایتونـو کـې د بېړنۍ لويې جرګې لپاره د انتخاباتو د دفتر مشر شو. یون دا دنـده هـم پـه ښه ډول ترسره کړه.

یون پر (۱۳۸۲ل)کال د بېړنۍ لويې جرګه چې نږدې (۱٦۰۰) تنـو پـه کې له ټول افغانستان څخه ګډون درلود، غړی و، د جرګې د مشرتابه لپـاره ټاکنې وشـوې او یـون د رایـو پـه اکثریـت سره د بېړنـۍ لـويې جرګـې د لومړي منشي په توګه انتخاب شو، د منشیتوب دنـده یـې هـم پـه ښـه ډول ترسره کړه او بیا یې د یادې جرګې په باب (بېړنۍ لویه جرګـه- ولسـواکي او زورواکي) تر نامه لاندې یو ځانګړی اثر هم ولیکه.

یون پر (۱۳۸۵ل)کال د افغانستان او پاکستان تـر مـنځ د (امـن ګـډې جرګې) لپاره د افغانستان له لوري د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یـې هم په ښه ډول ترسره کړه.

یون پر (۱۳۸۵ل)کال د جمهور رییس حامـد کـرزي د یـوه ځـانګړي فرمان له لارې د امنیت شورا دفتر د فرهنګي چارو د رییس په توګـه غـوره شو، اوه کاله یې دا دنده پر مخ یوړه او جمهور رییس حامـدکرزي تـه یـې په ډېرو ملي او فرهنګي مسایلو کې خپلې مشورې ورکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یون پر (۱۳۹۲ل)کال په حکومت کې د ولسمشر له خوا جنگسالارانو او فسادگرو ته د زیاتو امتیازاتو له ورکړې سره د مخالفت له امله له خپلې دندې استعفی ورکړه او پر همدې کال یې (د افغانستان ملي تحریک) په نامه د یو ازاد، فرهنگي، مدني، ټولنیز، ملي او سیاسي حرکت بنسټ کېښود.

۴-کورنی ژوند:

استاد یون پر (۱۳۷۴ل) کال له (ارین مومند) سره واده وکړ، اوس څلور اولادونه لري (هیله، سمسور، سوله او ودان). (هیله) او (سمسور) دا مهال (۱۳۹٦ل کال) پر لوړو زده کړو بوخت دي، (سوله) او (ودان) د ښوونځي زده کوونکي دي او مېرمن یې (ارین یون) په ولسي جرگه کې د ننگرهار د خلکو منتخبه استازې ده.

۵-فعالیتونه:

الف- ټولنیزه برخه کې: یون له (۱۳٦٦ل)کال څخه بیا تر (۱۳۹٦ل)کال پورې په ټولنیزو چارو کې زیات کارونه ترسره کړي دي، په یاده موده کې یې په سلگونو زرو هېوادوالو سره لیدنې کتنې کړي دي، په سلگونو ټولنیزې غونډې یې جوړې کړې، د خلکو مشکلاتو ته یې ځان رسولی، د نورو ملگرو او ملي تحریک د ملگرو په مرسته یې مصیبت ځپلو خلکو ته مرستې وررسولي. په کابل، کندوز، بغلان، بدخشان، فاریاب، بلخ، هلمند، ننگرهار، پکتیا، خوست، لغمان، کونړ او د هېواد په نورو سیمو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې زلزله ځپلو، سيلاب ځپلو، جنګ ځپلو او نورو مصيبت ځپلو هېوادوالو ته د ملي پانګوالو مرستې رسولې دي، د دولت او خيريه ټولنو پام يې هغو ته واړولی او لـه دې لارې يـې خلکـو تـه پـه مسـتقيم او نامسـتقيم ډول د ميليونونو ډالرو مرستو د ور رسولو زمينه برابره کـړې ده. د مصيبت ځپلـو خلکو لپاره يې لوی رسنيز کمپاينونه هم ترسره کړي او دا کـار ددې سـبب شوی چې هم دولت او هم خيريه ټولنې غمځپلو سيمو ته ځـان ورسـوي. د جګړې ټپيانو ته د وينې د ورکړې لپاره يې څو پروګرامونه جوړ کـړي او همدارنګه يې د خلکو مدني او اعتراضيه غونډو ته لاره هواره کـړې ده. د مسجدونو او کلينيکونو په جوړونه کې يـې ونـډه اخيسـتې، د صـحي اوبـو لپاره يې د ژورو څاګانو په کيندنه او د چاپېريال د پـاک سـاتلو لپـاره يـې هم د هېوادوالو مرستې اړمنو هېوادوالو ته رسولې دي. په مجمـوعي ډول د ټولو هغو خيريه او ټولنيزو کارونو شمېر چـې يـون پـه تېـرو (۳۰) کلونـو کې ترسره کړي تر (۱۰۰۰) ګټورو او مرستندويه کارونو زياتېږي.

ب- سياسي برخه کې: محمد اسمعيل يون سره له دې چې لـه کوم سياسي ګوند سره تړاو نه لري او نه يې غړيتوب لري، خو په خپله يـې له نورو روښنفکرو افغانانو سره په ګډه (د افغانستان ملي تحريک) په نامـه د يو ملي، مدني، خدماتي، ټولنيز، ملي او سياسي حرکت بنسـټ ايښـی دی. ددې تحريک له لارې يې په هېواد کې يو شمېر سـياسي فعاليتونـه تـرسره کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يون له يو شمېر نورو افغانانو سره په ګډه په هېواد کې د ولسواکۍ د ټينګښت، د جنګسالارانو او فسادګرو د زور کمونې، له منځه وړنې او همدارنګه د عادلانه سياسي نظام د ټينګښت لپاره ګڼ شمېر لاريونونه ترسره کړي او په ځينو نورو دا ډول مظاهرو کې يې ګډون کړی دی. دا مظاهرې ټولې سوليزې او هدفمنې وې. د ټولو هغو غونډو، لاريونونو، جرګو، مرکو، سياسي سيمينارونو او ورکشاپونو شمېر چې يون په مستقيم او نامستقيم ډول او د نورو هېوادوالو په مرسته جوړ کړي په تېرو (۳۰) کلونو کې تر (۸۰۰) بېلابېلو غونډو اوړي.

د ملي او اسلامي هويت د خونديتابه لپاره يې ټينګه او متواتره مبارزه د ملي او سياسي مبارزو يوه بېلګه ده.

ج- فرهنګي برخه کې: يون د يو خپلواک ليکوال په توګه په تېرو دېرشو کلونو کې ګڼ شمېرفرهنګي، علمي او اکاډميک خدمتونه ترسره کړي،په ګڼو چاپي، راديويي او ټلويزيوني مرکو کې يې د و اقعيتونو او حقايقو د څرګند بيان له امله د خلکو په زړونوکې ځای نيولی دی. که څه هم ډېر خلک د يون ليکنې، مرکې او نظريات خوښوي، خو يو شمېر داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي؛ د هغه ملي او ګټورو نظرياتو ته هم غلط رنګ او تعبير ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره يې زورواکي او د سياسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينګه مخالفت کوي. هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې يې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

منفي غبرگونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع گټې ترلاسه کړي او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرگونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو یون په دغسې سختو اغزنو او تنگو شرایطو کې بیا هم خپلو فرهنگي، سیاسي او ټولنیز کارونو ته دوام ورکړی دی.

د ټولو هغو لیکنو، مرکو او ویناوو شمېر چې استاد یون په تېرو (۳۰) کلونو کې د هېواد په داخل او بهر کې له چاپې، غږیزو، لیدنیو او برېښنايي رسنیو سره کړي تر (۱۲۰۰) عنوانو لیکنو، مرکو او ویناوو اوړي.

د استاد یون اوسنی فرهنگي کارونه، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول گورئ، د تېرو دېرشو کلونو په بهیر کې ترسره شوي دي. استاد یون په تېرو (۳۰) کلونو کې تر (۵۰) عنوانو زیات اثار لیکلي چې نږدې ټول یې چاپ شوي، دا اثار یې هم په برېښنایي ډول، هم په کتابي ډول او هم په (CD) کې لوستونکو ته وړاندې کړي دي. استاد یون پر خپلو فرهنگي کارونو سربېره د گڼو فرهنگي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توگه هم خپل فرهنگي رول ادا کړی دی، په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنگي ټولنو (دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې) او(د پښتني فرهنگ د ودې پراختیا ټولنې) د همکار په توگه د بېلابېلو لیکوالو په لسگونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې د سلگونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو په جوړونه کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په سلگونو مشاعرې،سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رسنیزه برخه کې یې د (ژوندون) په نامه یو رسنیز مرکز جوړ کړی چې ژوندون راډیو ټلوېزیون په کې فعالیت لري، دا راډیو ټلوېزیون د ټول هېواد په کچه نشرات لري او د سټلایټ او وېبسایټ له لارې یې هم ټولې نړۍ ته نشرات رسېږي.

په اکاډمیکه برخه کې یون د (کونړ) او (لغمان) پوهنتونونو په تاسیس کې اساسي نقش لوبولی دی او اوس دا دواړه پوهنتونونه په زرګونو محصلین لري، دغه راز د یو شمېر خصوصي ښوونځیو او پوهنتونونو په جوړونه کې یې هم مرسته کړې ده. یون د (هیلې، شمشاد او کابل پوهنتون) په نامه د درېو مجلو د مسول مدیر په توګه هم خپله دنده اجرا کړې ده. پر خپلو کتابونو سربېره یې د بېلابېلو لیکوالو نږدې (۴۰۰) عنوانو بېلابېلو اثارو ته د چاپ زمینه برابره او د یو شمېر نورو د سمون چارې یې هم پر مخ وړې دي.

په سیمه ییزه او ملي کچه یې د (۳۰) کلونو په بهیر کې تر (۱۱۰۰) زیاتې ادبي، علمي او فرهنګي غونډې، سیمینارونه او ورکشاپونه جوړ کړي دي.

چاپ شوي اثار یې په دې ډول دي:

الف- پنځونې:

کتاب نوم	ځرنګوالی	چاپکال
• متکور	(لومړۍ شعري ټولګه)	دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
• په اورونو کې سندرې	(دویمه شعري ټولګه)	دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- راټولونې:

- هیلې (ګډه شعري ټولګه) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- نیمګړي ارمانونه (د حیران شعري ټولګه) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د لوونو فصل (ګډه شعري ټولګه)دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د نازو انا یاد (د سیمینار د لیکنو ټولګه) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د الفت نثري کلیات (د الفت نثرونه) درېیم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- سیندونه هم مري (د اسحق ننګیال شعري منتخبات) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د پښتو ادب لرغونې دوره (لومړۍ ټولګی) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه، د (پوهنوال روستار تره کي) اثر دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه (د نینسي دوپرې اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه(د پوهنوال روستار تره کي) اثر دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- فلسفه او فلسفي بهیر (د استاد افغانیار اثر) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر (د اماراتو یونلیک) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- که یون دی یون دی (د اروپا یونلیک) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- دېنټاګون ترځنډو (د امریکا یونلیک) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- د کرملین په زړه کې (د روسیې یونلیک) لومړی چاپ۱۳۸۹ ل کال.
- د ډیلي تخت هیرومه (د هند یونلیک) لومړی چاپ۱۳۸۹ ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- درې ورځې د افسانو په وطن کې (د هلمند یونلیک) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- د خدای تر کوره (د حج یونلیک) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمدګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- دکابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- د پښتو شعر هندسي جوړښت (علمي اثر) شپږم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- ساینسي پرمختیاوې (څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- بېړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي (سیاسي څېړنیز اثر) دویم چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- اندیال خوشال (د څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې (د تحلیلي لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- کلتوري یون(د ادبي څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- فرهنګي فقر (د کلتوري څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مرکه او مرکې (له بېلابېلو لیکوالو سره د مرکو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- خوشال په خپل ایډیال (د څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ل کال.
- دکتابونو په ورمو کې (پر بېلابېلو اثارو د لیکل شویو سریزو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې (د سیاسي او ټولنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- پښتو لیکنی سمون (ژبنی څېړنیز اثر) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- اوسنی رسنی (څېړنیز اثر) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- که نړیوال ماته وخوري؟ (د سیاسي او ټولنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۸۷ ل کال.
- جنګ او فرهنګ په افغانستان کې (د کلتوري څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- د سمون په لټه (د سیاسي او ټولنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- کتاب الشعر (د علمي څېړنیزو لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- کره کتنه (علمي اثر) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- ادب تاریخ (علمي اثر) لومړی چاپ ۱۳۹۴ ل کال.
- ملي درسونه (د سیاسي لیکنو ټولګه) لومړی چاپ ۱۳۹۴ل کال.
- د نجات خلی (څېړنیز اثر) لومړی چاپ ۱۳۹٦ ل کال
- د ارګ نا ویلي خبرې (سیاسي څېړنیز اثر) لومړی چاپ ۱۳۹٦ل کال.
- د زمانې په کړلېچ کې (څېړنیز او تحلیلي اثر) لومړی چاپ ۱۳۹٦ل کال.
- ملي هویت او ملي عزت (څېړنیز او تحلیلي اثر) ۱۳۹٦ل کال.
- د خادم نړۍ لید (څېړنیز اثر) ناچاپ ۱۳۹٦ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد یون د (۱۳۹٦ل) کال د کب پر (۱۸)مه نېټه په تذکره کې د لیکل شوي عمر له مخې پوره پنځوس کلن شو، ژوند یې د نیمې پېړۍ وروستي حد ته ورساوه. خو دا نیمه پېړۍ له منډو، تړو، ستونزو، کړاوونو، جنجالونو او همدارنگه له بریاوو سره مله وه. له لومړي ټولگي څخه مخکې دوران خو بېخي د ماشومتوب دوران وي، په هغه کې انسان له زیاترو مسوولیتونو څخه بې غمه وي. له لومړي ټولگي څخه بیا تر دولسم ټولگي پورې د زده کړې زمانه وي، یون سره له دې چې په دې دوران کې د پلرنۍ مینې له نعمته محروم شو، د کور د سرپرستۍ درونـد مسوولیت ورپه غاړه شو، خو دې سره سره یې خپلو زده کړو ته یې دوام ورکړ، په همدې بهیر کې یې ادبي پنځونې وکړې او د (۱۲) ټولگي په بهیر کې یې د خپلو ادبي هڅو یا راټولونو لومړی ثمر (هیلې) گډه شعري ټولگه چاپ کړه. د ژوند دریم پړاو یې د تحصیل دوره ده چې د څلورو کلونو په ترڅ کې یې په ښه ډول ترسره کړه. په دې بهیر کې یې (مټکور)، (د لوونو فصل)، (نیمگړي ارمانونه) او (د نازو انا یاد) اثار ټولنې ته وړاندې کړل. د ژوند بله مرحله یې د گڼو خدمتونو مرحله ده چې له (۱۳۷۱ل) کال څخه پیل بیا تر دې دمه (۱۳۹٦ل) کال پورې رارسېږي.

دا نو د گڼو خدمتونو مرحله ده چې پوره شپږ ویشت کاله وخت یې ونیو او ده هم په کې ښې ډېرې هلې ځلې وکړې چې موږ یې دمخه یادونه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یوازې په فرهنګي برخه کې د تېرو دېرشو کلونو په بهیر کې موږ د استاد یون له خوا تړول لیکل شوي، ژباړل شوي او راټول شوي اثار محاسبه کړو، نو تر (۱۵۰۰۰) کتابي مخونو یې شمېر اوړي او دا بیا که دده د لیکوالۍ پر (۳۰) کلن عمر ووېشو نو د ورځې لږ تر لږه یو نیم مخ کار کېږي. یانې استاد په (۳۰) کلونو کې یوه ورځ هم بې له لیکوالۍ نه ده تېره کړې. دا په داسې حال کې ده چې په سلګونو بېلابېل لیکل شوي پیغامونه، ویناوې، مرکې، مباحثې، مناظرې او لکچرونه لا په دې کمیت کې شامل نه دي. ددې ترڅنګ هغه په سلګونو غونډې، مظاهرې، ټولنیز او سیاسي خدمتونه ترسره کړي، چې موږ یې دمخه یادونه وکړه، هغه لا له دې فرهنګي کار څخه جلا دي، که دا ټول کارونه سره محاسبه کړو، نو رښتیا هم سړی فکر کوي چې دا دومره کارونه د هر چا په وس پوره نه دي. هغه چا چې استاد یون سره له نږدې کارونه کړي وي، هغو ته د استاد د کار اوسپله، زغم، هوډ او اراده معلومېږي. هر سړی ورسره کار هم نه شي کولای، یو ستړی، ستومانه او سرګردانه خو ګټور او مثمر ژوند لري، زه ورسره له (۱۳۸۳ل) کال راهیسې کار کوم، د کار او فشار کچه یې ماته تر هر چا زیاته معلومه ده. د همدغو کارونو برکت و چې افغانستان کې د ملتپالنې یوه نوې جذبه، روحیه او ولوله راپیدا شوه. داسې یو وخت هم دلته تېر شو چې د واکمنو جنګسالارانو پر وړاندې چا سوې هم نه شو کولای، خو استاد یې په مقابل کې ودرېد، ځوانانو یې ملاتړ وکړ او بیا یې ولس هم ملاتړ ته راودانګل. د هېواد ملي او اعتقادي هویت په خطر کې و، د ملي هویت تذکرو کې د (دین) او (ملت) د سترو ارزښتونو د لیکلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخنیوی کېده، خو استاد یـون او ملګـرو یـې د اسلامیت او افغانیـت غـږ اوچت کړ او ان د کرزي او غني حکومتونو هـم د دې رسـا غـږ او داعیـې مخه ونه شوه نیولی. په داسې حال کې چې افغانسـتان پردیـو ایـډیالوژیو سخت زیانمن کړی و، د یوه ملي فکر رغول او ځلول اسانه کار نه و، خو د استاد یون او دده په شان د ځینـو نـورو شخصـیتونو برکـت و چـې د مـلي هویت، ملي فکر او ملي ویاړونو ولـولې تـر هـرې بلـې ایـډیالوژۍ زیـاتې ځلیږي. زه نه غواړم دا لیکنه تر دې زیاته اوږده کړم، ځکه د استاد مبـارزه دده په فعالیتونو او همدارنګه د استاد په ټولـو اثـارو کـې انځـوریږي. خـو ددې څو ټکو یادونه مې ځکه وکړه چـې زمـوږ راتلـونکی نسـل د اسـتاد د ملي او فرهنګي مبارزو او د هغه د زمانې له چاپېریال څخه خبر شي.

استاد یون ته د اوږد عمر او لا زیاتو بریاوو په هیله

ضیاء الرحمن ضیاء

کابل- ژوندون راډیو ټلویزیون

(۱۳۹٦ل) کال د کب، (۲۷)مه نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د نیمې پېړۍ یون

ژوند یو سفر دی، پیل، منځ او پای لري. د (۱۳۹٦ل) کال د کب پر (۱۸)مه نېټه زه د تذکرې د رسمي سن له مخې پوره پنځوس کلن شوم. په دې مانا چې په دې نړۍ کې مې پوره پنځوس کاله مزل وکړ. دا مزل به ګوډ و مات و، له ستونزو او کړاوونو به ډک و، هدفمن او بې هدفه به هم و، خو هر څه چې و، ژوند و نو. له کومې ورځې چې مې ښي او کیڼ لاس پېژندلی، کوښښ مې کړی چې هدفمن ژوند ترسره کړم، خو ټول کارونه د انسان په وس پوره نه دي، چاپېریال کله پر سړي داسې کانې وکا چې د ژوند بهیر او د فکر مسیر یې وربدل کا. له کومې ورځې چې مې قلم ګوتو کې نیولی، نو بیا پر ځان پوه شوی یم چې نه هر څه چې وي، هر څومره ستونزې چې وي، وي دې، ملت ته باید یو څه وکړم. د شعر په لیکلو مې شعور نور هم وده وکړه، خوشال بابا وایي چې شعر مشتق دی له شعوره، نو کېدی شي شعور مې وده کړې وي او احساس مې ځورېدلی وي چې د ژوند دې بلې نړۍ ته یې هم متمایل کړم. د ښوونځي په لسم ټولګي کې وم چې د وخت په اخبارونو کې مې شعرونه چاپ شول، دا زما د زیاتې هڅونې سبب شول. پر همدې مهال په خوشال خان لېسه کې د ادبي انجمن مسول وم. دې سره مې د خپل وخت له ځینو اخبارونو سره قلمي همکاري پیل شوه او په دې ډول مې په رسمي ډول ادبي سفر هم پیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو. خو له شعر او شاعرۍ سره مې مينه ان له هغه وخته وه چې په ښوونځي کې شامل شوم.

په دولسم ټولګي کې وم چې د (هيلې) په نامه مې د لرو او برو پښتنو افغانانو د ځوانو ليکوالو يوه تذکره يا غورچاڼ برابر کړ او پر (۱۳٦٦ل) کال چاپ شو، د پوهنځي پر وروستي کال مې د (نيمګړي ارمانونه) ، (د لوونو فصل) په نامه دوه راټولونې او هم مې د خپل شعرونو ټولګه (متکور) چاپ کړې. په دې ډول نو له (۱۳٦٦ل) کال څخه بيا تر (۱۳۹٦ل) کال پورې چې پوره دېرش کاله کېږي، ما له فرهنګي دايرې بهر ژوند نه دی کړی او که د چا خبره ووايم چې يوه ورځ هم له فرهنګي کار او روزګاره بهر نه يم پاتې شوی، مبالغه به مې نه وي کړې. البته په دې تېر دېرش کلن بهير کې ځينې سياسي کارونه له ناچارۍ څخه راباندې تحميل شوي او ځينې ټولنيز کارونه مې په خپله خوښه ترسره کړي، خو دا کارونه مې هم د خپل ولس د سوکالۍ، د ملي واکمنۍ د ټينګښت او د فرهنګي کارونو د ملاتړ لپاره ترسره کړي دي. په (۱۳۸۵ل) کال زه د جمهوري رياست د ملي امنيت شورا دفتر د فرهنګي چارو رييس وم. دا مهال زما له منظم فرهنګي کار څخه څه باندې دوه لسيزې عمر تېر شوی و، په څنګ کې د نورو هغو ملي، سياسي او ټولنيزو کارونو پر وړاندې چې ما يې د سرته رسولو هيله لرله، سخت خنډونه موجود وو، له خپلو ملګرو؛ ضياءالرحمن ضياء او وفاالرحمن وفا سره مې مشوره وکړه چې راځئ فرهنګي کار ته اړم شو، دا کارونه جانبي عوارض نه لري او که لري يې هم کم دي، تنګنظره سياسي اشخاص ورسره ژر حساسيت نه ښيي او که دوی حساسيت ښکاره هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو موږ به خپل کار ترسره کړی وي. ددې فرهنګي کار لپاره مو یو پلان جوړ کړ، په څه باندې دوو کلونو کې مو د نږدې دوویشتو کلونو په ترڅ کې شوي فرهنګي کارونه راټول او منظم کړل. زما له خوا ټول پخواني لیکل شوي کتابونه او راټولونې مې له سره منظم او تر سمون وروسته مو چاپ ته تیار کړل، دا کار که څه هم ډېر ستونزمن و، خو پخې ارادې موږ خپل هدف ته ورسولو. ټول (۳۳) عنوانه بېلابېل اثار مو پر یوه وخت چاپ کړل. (۱۳۸۷ل) کال زما لپاره د فرهنګي کارونو یو غوره کال و. د خوږې خاطرې په توګه مې په ذهن کې دی. هغه وخت مې هم په یادښتونو کې لیکلي او ملګرو ته مې هم ویلي وو چې هېواد کې حالات ترینګلي دي، پر ژوند یوه شېبه هم باور نه شته، نو هر چا چې هر څومره فرهنګي کارونه کړي یانې اثار یې لیکلي دي، باید په خپله یې راټول او چاپ کړي.

زما کار یوه نوې تجربه وه، ځینو نورو لیکوالو هم هڅه وکړه دا تجربه تکرار کړي، خو په لاره کې ټکني شول، خپل کارونه یې بشپړ نه کړای شول. زما د خپلې تجربې له مخې ترڅو چې کار ته کار ونه وایې او خپله یې ترسره نه کړې، کارونه په خپل سر نه خلاصېږي. کله چې مې د عمر نیمه پېړۍ مزل وواهه، نو یو ځل بیا مې زړه کې راتېره شوه چې د خوشال بابا په وینا چې د عمر اساس پر باد اینبی دی، نو بیا خو پرې اعتماد هم په کار نه دی، راځه دا ځل د خپل ټول فرهنګي ژوندانه کړي کارونه چې دا وخت پوره دېرشو کلونو ته رسېږي، بیا له سره منظم او کلیاتو په بڼه چاپ کړه. له دې کار څخه مې هدف دا و چې په ژوند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مې نه دي غوښتي څوک راځخه ازار شي او یا د چا د اوږو پېټی شم، هسې نه چې تر مرگ وروسته زما لیکنو او اثارو پسې، ښه دي، که خراب، کمزوري دي که قوي، هنري دي که ناهنري، څوک سرگردانه شي او پر راټولونې یې ځان سترړی کړي. له خدایه شکر کاږم چې ژوند یې راته د نیمې پېړۍ وروستي حد پورې راورسوه، دا د هغه لوی ذات پېرزوینه ده، که نور یې راته وغځوي، نو هم لویه مهرباني به یې وي او که نه برخلیک یې راته وخته لیکلي وي، نو ژوند خو د هغه لوی ذات ډالۍ ده، هر وخت یې اخیستلای شي. په دې خاطر مې یو ځل بیا پر ټولو پخوانیو چاپ او وروسته پر ځینو ناچاپو اثارو گوتې ووهلې او د محتوایي وېش له مخې مې سره منظم کړل، ټول پنځوس عنوانه شول چې راټولونې، پنځونې، ژباړنې او څېړنې ټولې په کې شاملې دي. دا ټول پنځوس عنوانه بیا د شکل او محتوایي وېش له مخې په (۱۴) بېلابېلو ټوکونو کې تنظیم شول او (نیمه پېړۍ یون) نوم ورته ورکړل شو.

دا پنځوس بېلابېل اثار چې ښه مې پورته ورته یاده کړه زما د نیمې پېړۍ په تېره بیا (۳۰) کلونو فرهنگي سفر پایله او ثمره ده چې خپلو قدرمنو هېوادوالو ته یې وړاندې کړم. که چېرې په هېواد کې جگړه او ناورین نه وای، نو کېدی شول تر دې زیات کار ترسره شوی وای، خو موږ بدمرغه نسل وو چې له ډېر تنکي زلمیتوبه مو جگړه پیل شوې او دادی تر نږدې سپینږیرتوبه لا دوام لري. زه د ښوونځي په شپږم ټولگي کې وم چې جگړې د پلار له خواږه نعمته محروم کړم. له هغې ورځې بیا تر دې لیکنې پورې (۳۸) کاله تېرېږي، خو د پلار مرگ مې د پرونۍ ورځې د ترخې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاطرې په شان په ذهن کې انځور دی. ما غوندې په ملیونونو افغانانو د جګړې ټپونه او دردونه لیدلي دي.

نږدې دوه نسلونه په جګړه کې راګیر شول او لوی شول. د جنګ نسل د فرهنګ نسل نه دی. جګړه ډېره بدمرغه پدیده ده، د فرهنګ او تمدن د عمرونو مېوه او ثمره په یوه ساعت کې پوپناه کړي، نو په داسې یوه جګړه ییز چاپېریال کې چې هر څوک د ټوپک تر واکمنۍ لاندې د قلم د حاکمیت لپاره کار کوي، له اور سره د لوبو په مانا دي. له دې معترضه جملې څخه مې هدف دادی چې زموږ راتلونکی نسل باید پر دې پوه شي چې که ما او زما د عمر ټول پښت راتلونکي نسل ته څه ډېر بډایه فرهنګي سوغات نه دی ډالۍ کړی، نو په دې کې زیات قصور د زمانې دی. خدای(ج) دې وکړي چې زموږ راتلونکی پښت زموږ په شان د ډول ډول انقلابونو د ژرندو تر پلونو لاندې ګیر نه شي، چې د غنم د دانې په شان یې ژوند محوه شي او یا یې هم اغزن چاپېریال د ژوند مېوه پخېدو ته پرې نه ږدي. الله تعالی دې وکړي زموږ راتلونکی پښت زموږ د زمانې له تاوجن چاپېریال څخه ښه پند او عبرت اخیستی وي او د یوه سوکاله ژوند او پرمختللي افغانستان لپاره ورته مناسب فرصتونه برابر شي.

ددې لیکنې په دې برخه کې غواړم د خپل ژوند په پنځوس کلن بهیر او په تېره بیا په (۳۰) کلن فرهنګي ژوند کې له ټولو هغو دوستانو څخه مننه وکړم چې په یو نه یو ډول یې زما د فرهنګي مبارزې لاسنیوی کړی دی. خپل مرحوم پلار ته د دعا لاسونه پورته کوم چې زما مزل یې تر شپږم ټولګي پورې راورساوه او بیا یې د خپل ابدي سفر لمنه ونیوه، خو ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې د جنازې بازو ته اوږه ور نه کړای شوه او نه مې د مرګ پر مهال د هغه مبارکه څېره ولیده، د پلار قبر مې معلوم نه دی. د ژوند یو ارمان مې دا و چې کاشکې یې قبر معلوم وای چې لکه د مرغۍ د بچې په شان مې پرې وزرې غوړولای وای، څو شېبې ورسره ارام غځېدلای وای، د هغه د هغو مهربانیو قدر مې کړی وای چې زه یې پر اوږو ګرځولای وم. بازار ته یې بیولی وم، مېلې ته یې بیولی وم، ډاکتر ته یې بیولی وم، پټې به یې جیب کې راته پیسې ایښودلې، له نورو پټې. اوس مې نو له خدایه لویه هیله همدا ده چې تر مرګ وروسته مې لومړی ملاقات له خپل پلار سره وشي، په پښو کې ورته ورغړم راورغړم او خپله مینه پرې ماته کړم.

مور مې راسره ډېره په تکلیف شوې، د ژوند ټول ارمان یې خپل زوی ته و، زه یې د یوازیني زوی په توګه ډېر نازولی یم، ځان یې په تکلیف کړی، خو زه یې سختو ته یې نه یم پرې ایښی، ماته یې د تعلیم زمینه برابره کړې، د ټیکري په پیځکې پورې ترلې پیسې یې راته رالېږلې، خو زه یې بې خرڅه کړی نه یم، بختور وم چې د مور جنازې ته مې په خپله اوږه ورکړه، د وفات پر وخت مې د هغې جنازې ته ځان ورساوه، لکه د مرغۍ بچې چې د خپلې مور پښو ته رغړي، داسې ترې تاو راتاو شوم، سترګې مې ورته ښکل کړې، سترګې یې رڼې وې، لکه چې د خپل یوازیني زوی لیدو ته په طمع وې، مور مې ډېر وخت غېږ کې ونیوله، داسې چې زه به یې کلک غېږ کې نیولی وم، ایا څوک به وي چې د داسې یوې صحنې پوره انځور وکاږي.

له جلال اباده تر لغمانه مې د مور د تابوت سر ته ناست وم، ډېر مې ورته وکتل، په لیدو یې نه مړېدم، له حج څخه مې ورته کفن راوړی و، د خدای په کور مې موښلی او د زمزم په اوبو مې مینځلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خپلو خوږو خویندو مې هم ډېره مننه کوم چې زما په روزنه او پالنه کې یې ډېر زیات زیار گاللی، له مشرانو او کشرانو خویندو ټولو څخه ډېره مننه، خو ما یې لا د خدمت حق نه دی اداکړی، له خپلو ټولو استادانو څخه چې له لومړي ټولگي څخه بیا د دوکتورا او پوهاندۍ تر کچې یې گام پر گام زما معنوي ملاتړ کړی، له خپلو ټولو هغو دوستانو، ملگرو، لیکوالو، د مال او عزت له خاوندانو څخه هم ډېره مننه چې په دې نیمه پېړۍ کې یې له ماسره مادي مرسته او لاسنیوی کړی دی.

له خپلې مېرمنې او اولادونو څخه ډېره مننه کوم چې په تېرو (۲۲) کلونو کې یې راسره د ژوند ډېرې سړې او تودې وگاللې او زما فرهنگي چارو کې یې له ما سره تر وروستي بریده مرستې وکړې.

له قلموالو، لیکوالو او نورو هغو دوستانو چې زما د اثارو په کمپوز، سمون او چاپ کې یې په یو نه یو ډول مرسته کړې له ټولو منندوی یم، خدای(ج) دې ټولو ته اجرونه او ثوابونه ورکړي، که ددغو ټولو دوستانو مالي او معنوي ملاتړ نه وای، نو خدای خبر چې زه د دغومره کارونو د سرته رسونې جوگه شوی وای او یا دغه اثار تر تاسو دررسېدلي وای او هم نور فرهنگي، ټولنیز او ملي کارونه ترسره شوي وای.

له ټولو یوه نړۍ مننه

ستاسو د ټولو یون

(۱۳۹۶ل) کال د کب (۱۹)مه

کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

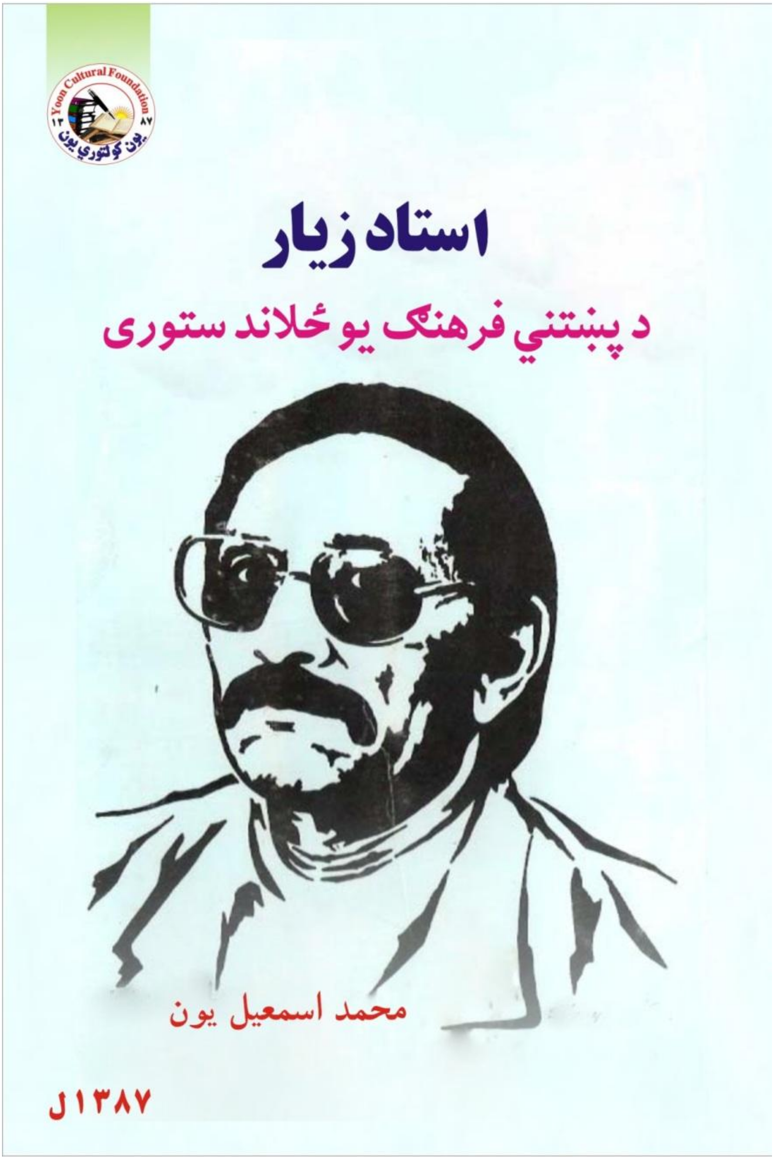

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار

د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

پخپله استاد زیار ته!

چې د پښتنې مينې راکښون يې زما په

زړه کې ددغه اثر د کښلو هيله وروزله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: استاد زیار دپښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری

لیکوال: محمد اسمعیل یون

خپرندوی: یون کلتوري یون

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

لومړی چاپ: ۱۳۷۸ل کال

دویم چاپ: ۱۳۸۷ل کال

د لیکوال

پرله پسې نومره: (۷)

د خپرندوی

پرله پسې نومره: (۷)

کمپوزر: ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې اثر دویم چاپ

دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی، ما د خپل تحصیل په بهیر کې لیکلی دی. زه د پوهنځي د لومړي ټولګي محصل وم، چې دا کار مې پیل او تر ځلورم ټولګي (۱۳۷۰ل کال) پورې مې بشپړ کړ، هغه وخت په کابل کې کتابتونو او ځینو نورو اخځونو ته لاسرسی څه ناڅه اسانه و، نو ځکه ما وکړای شول ګڼ شمېر اړتیا وړ مواد پیدا کړم. که هغه مهال مې دا کار نه وای کړی، نو په دې اثر کې، چې د کومو اخځونو یادونه شوې، تر جګړو وروسته یې پیدا کول ناشوني وو. ددې کتاب هر څپرکی چې ما بشپړاوه، نو استاد زیار ته مې د بیا کتنې او تدقیق لپاره سپاره، هغه په کې زیاتون او سمون راوسته او په پای کې ترې دغه اثر جوړ شو. کله چې څوک دا اثر لولي، نو لیکني سبک کې به یې، د استاد زیار د ژبني سبک سیوری څه ناڅه حس کړي، ددې علت دا و، چې ددې اثر د کتنې پر وخت زیار صیب په کې ځینې کلمې اړولي را اړولي دي.

دا اثر بیا وروسته پر (۱۳۷۲ل) کال په لاهور کې چاپ شو. ددې کتاب له لیکلو بیا تراوسه (۱۳۸۷ل) کال وروستۍ میاشت) پورې، نږدې شل کاله تېرېږي، د شلو کلونو په بهیر کې استاد زیار ګڼ شمېر نور اثار هم لیکلي، لکه پښتو سیندګی، پښتو او پښتانه د ژبپوهنې په رڼا کې، پښتو لیکلار ښود او ځینې نور څېړنیز او تخلیقي اثار، دغه راز د استاد نورې ګڼ شمېر لیکنې هم په چاپي او برېښنایي خپرونو کې خپرې شوي دي، چې ددې کتاب د دویم چاپ پر وخت پر هغو بحث او بیا دلته ددې بحث ځایونه ماته شونې نه وه، نو ځکه مې د دې کتاب د تېر شلکلن تاریخي اصالت له مخې، په خپله بڼه د هغه بیا چاپ مناسب وګاڼه. زه دا یادښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور نه غځوم، یوازې دومره یادونه کوم، چې ځوان لیکوال باید د خپلــو مخورو او محسنو لیکوالو زیات قدر وکړي او که غواړي د هغو په باب څه ولیکي، نو ښه به دا وي، چې د هغوی د ژوند پر مهال، پــر هغــوی څــه ولیکي، ددې ډول لیکنو ګټه داده، چې یو خــو بــه زمــوږ مشــران پــر ژوندوني، خپل قدر او ارزښت ویني او بله دا چــې دا ډول لیکنــه یــا لیکنې به له خپل نظره تېرې کړي، د نیمګړتیاوو او غلطیو مخه به یــې ونیسي او تېروتنې به یې په خپله سمې کړي.

د مړو ستاینې د زړې عنعنې د بدلانه، د ژوندي ستاینې د نوي دود د پیل په هیله.

په درنښت

پوهندوی محمداسمعیل یون

ارګ، د جمهوري ریاست ودانۍ

کابل- افغانستان

د (۱۳۸۷ل) کال د سلواغې، (۲۶)مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د خوشال قدر که اوس پر هېچــا نــه شـــته
پس له مرګـــه بـــه یـــې یـــاد کـــا دېـــر عـــالم

نن راته د هغه چا د احساس تاو قلم په ګوتو کې راکړی، چې ډېر کلونـه دمخه ورسره په نا اشنایۍ کې اشنا وم، زه لا کوچنی وم، چې د هغه نوم مې اورېدلی و. خلکو به یې ډېره ستاینه کوله. له همغه مهاله مې په زړه کـې د هغه مینې او پښتني ولولو ځای نیولی و. په زړه کې به مې دا هیله ځو ځلې د خیال او خوب په شان وګرځېده، چې ګوندې داسې وخت راشـي چـې استاد زیار مې ښوونکی شي او د هغه له اورنیو پښتني ولولو څخه مې زړه تودوخه او فکر روښانتیا ومومي.

ډېر وخت تېر شوی و، خو هیله مې لا نه وه زړه شوې. یو وخـت مـا پـه خوشال خان لېسه کې زده کړه کوله، له شعر او ادبیاتو سره مې زیاته مینه پیدا شوې وه، کله کله به زه هم هغو فرهنګي ځانګو، چې ادبي غونـډې او مشاعرې یې جوړولې، خبرولم.

یوه ورځ د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا د کره کتنې یـوه غونـډه جوړه شوې وه او د یوه شاعر پر شعرونو خبرې کېدلې. زه هم هلته تللی وم، له نېکه مرغه مې هلته استاد زیار هم ولید، چې له بهر څخه تـر یـو اوږده سفر وروسته تازه راغلی و، دده عالمانه لوښې او کمینۍ زما هیله لا پیاوړې کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو ورځې وروسته مې ورسره د لیکوالـو انجمـن د ځوانـو شـاعرانو او لیکوالو په کانون کې بیا وکتل، دا ځل ورسره پوره بلد شوم. خپله پته یـې ماته راکړه، بیا نو زه ادبیاتو پوهنځي ته ډېـر ورتللـم او خپلـې لیکنـې او شعرونه به مې وراوړول او ده به په ډېره سړه سینه راته اصلاح کـول. زمـا هیله خو پوره شوې وه، ځکه چې هغه زما ښوونکی شوی و، یو ډېر خوږ او مهربانه ښوونکی.

خو زما هیلې هغه وخت لا پسې د خوښۍ په اوبو ولامبل چې زه د ژبو او ادبیاتو پوهنځي محصل شوم، لومړی ټولګی و او لومړی ساعت، کله چـې ټولګي ته ننوتم، پر یوې څوکۍ کېناستم، څو شېبې لا نه وې تېرې شـوې، چې استاد زیار ټولګي ته راننوت او تر پېژندګلوۍ وروسته یې پر لوست پیل وکړ.

اوس نو چې زما هیله پوره شوې ده، پرځای بولم، چـې ددغـه پیـاوړي استاد د ژوند په باب د خپل توان په کچه یو څه ولیکم. سره له دې چې دا کار باید هغه لیکوال او څېړونکي کړي وای چې د ځواکمن قلم خاوند وای، خو هغه څه چې د استاد پر ما حق دی، باید ادا یې کړم. سره له دې چې دا کار زما لپاره ډېر ګران دی او نه شم کولای څنګه چې ښايي، د استاد د ژوند او اثارو د څرنګوالي په باب وړنده معلومات وړاندې کړم او د هغه پـر ټولـو ادبي، هنري او علمي کارونو باندې په ټول ټال او کره ډول خپل ځان او نور خبر کړم.

زه دا کار ددې لپاره سرته رسوم، یو دا چې د استاد حق مې ادا کړی وي او بل دا چې تراوسه پورې پرته له (استثناتو) په پښتو ادب، فرهنګ او زموږ په ټولنه کې دا خبره باب ده، چې په ژوندوني د شاعر، ادیـب او هنرمنـد درناوی نه شته. هغه د افغان سید جمال الدین خبره چې وايي: ((په شرق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ادیب د ژوند پر وخت مړ دی او تر مرګه وروسته ژوندی کېږي)). ښېڅي پرځای خبره ده (دوکتـور عبـدالحکیم طبیبـي: تـلاش هـای سیاسـی سیدجمال الدین افغان، (۱۳۵۵ل) کال (۲۰) مخ).

زما موخه داده، چې د یوه شاعر یا لیکوال د ژوند په لړ کې د هغه پر اثارو لیکنه او د هغه پر ژوند لیکنه به له څو اړخونو څخه غوره او مثبته پرېوځي.

یو دا چې شاعر یا لیکوال او یا هنرمند به په ژوندوني د خپل کار ثمره په خپلو سترګو ویني، دویم دا چې لیکوال به د خپلې دغې ثمرې د لیدلو په پایله کې لا نور هم ددې زغم او ځواک پیدا کړي، چې خپلـې پنځـونې او نوښتونه لا پسې زیات کړي، دریم دا چې موږ به د لیکوال او هنرمند حق ادا کړی وي او څلورم دا چې موږ به په څېړنو او لیکنو کې له تېروتنو سـره مخامخ نه شو او که مخامخ هم شو، هغه به ډېرې کمې وي.

خواوس اوس دا خبره باب ده، چې کله شاعر یا لیکوال له نـړۍ څخـه سترګې پټې کړي، بیا ټول د قلمونو څوکې تېرې کړي او متې راونغاړي او تر هغه چې یې له لاسه کېږي، زړونه تش کړي او داسې شیان ولیکـي، چـې ارواښاد په ګور کې نا ارامه کړي.

په ځینو ځایو کې خو لا داسې هم لیدل شوي دي، چې د یوه شاعر یـا لیکوال د ژوند او مرګ نېټې دمعلوملو په باب کتابونه لیکل شوي، رسالې کښل شوي، خو بیا هم په بشپړ او جوت ډول د هغه د ژوند یا مرګ نېټه نه ده زباته ((ثابته)) شوې.

په دې توګه به ښه دا وي، چې په خپله د لیکوال په ژونـدوني د هغـه د ژوند او اثارو په باب څه ولیکل شي او د تېروتنو پر وخت په خپله لـه هغـه څخه مرسته وغوښتل شي. بیا به نو ددې اړتیا نه وي، چې یـوازې د یـوه شاعر یا لیکوال د ژوند او مرګ نېټې د جوتیا لپاره کتابونه او رسالې ولیکو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېخرته غونډېږ پرې جوړې کړو او له دې سره سره پرې بېځایــه لګښــتونه وکړو.

دا زما لومړنی کار دی، چې ښایي نیمګړتیاوې به ولري، خو زما هیلــه دا ده، چې نور لیکوال په دې برخه کې په پوره ځیرتیا کار وکــړي او د خپلــو مشرانو او نوښتګرو لیکوالو حق ادا کړي. زه په دې لیکنه کې د استاد زیار د ژوند او اثارو په باب غږېږم، هیله ده، هغه څه چې مې راټول کړي دي، څــه ناڅه د استاد له اندو ژوند سره سمون ولرلای شي.

په پښتنه مینه

اسمعیل یون

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي محصل

(۱۳٦۸ل) کال، پسرلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند لیک

پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار د عجب ګل زوی پر (۱۳۱۴ل) کال د سپین غر د مزینې رود پر غاړه د اخون کلي په یوه بېکوره او بې ځمکه بزګره کورنۍ کې وزېږېد. د ښوونځي په درېیم ټولګي کې یې د یوازیني ګټندوی پلار سیوری له سره پرېوت. پاتې درې ټولګي یې لــه کوچــاني بېوزله ژوند سره د یو بل په مزدورۍ پای ته ورسول. تــر څلــور کلنــې خوارۍ مزدورۍ وروسته ورته د کابل د لیلیه ښوونځي چانس برابر شو، له (۱۳۳۵ل) تر (۱۳۳۶ل) کال یې د زده کړې ترڅنګ د هلمند په ناوه کې کار کوه.

پر (۱۳۳۷ل) کال یې دولس کلنې زده کړې پای تــه ورســولې او پــر (۱۳۳۸ل) کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي کې پر زده کړه بوخت شو. پر(۱۳۴۱ل) کال یې له دغې څانګې څخه لیسانس واخیست او د همدغه پوهنځي په کدر کې پر تدریس او ژبنیو څېړنو بوخت شو.

پنځه کاله یې د هېواد په غرو، رغو، ځنګلو، میرو، کلیو او باندېو کې د (۱۴) ژوندیو او نیم ژوندویو ژبو (۱۰۴) ټوکه ګړدودي څېړنې ترسره کړې. بیا سویس ته واستول شو او هلته یې د ((برن)) پوهنتون د ژبپــوهنې، ادب پوهنې او وګړپوهنې په څانګه کې د علومو دوکتورا واخیسته. پــر (۱۳۵۱ل) کال یې هېواد ته له راستنېدو سره خپلې اســتادۍ تــه دوام ورکړ او ترڅنګه یې د څانګې (۲) میاشتنۍ مجله (وړمه) وچلوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر(۱۳۵۷ل) کال ورته د استادۍ ترڅنګ د پښتو څېړنــو د نړیــوال مرکز ریاست دنده ورترغاړې شوه. څه مهال وروسته زنداني شو. بیا یې د سولې او پیوستون د سازمان د رئیس او مرستیال په توګه دنده ترسره کړه. څلور کاله د ژبو او ادبیاتو پوهنځي رئیس پاتې شو. بیا یې د المان په هومبولت پوهنتون کې د مېلمه استاد په توګه د افغانستان پوهنې د تدریس دنده پرمخ یوړه او د (۱۳۶۵ ل) کال له مني راهیسې بیا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې د ژبپوهنې او ادب پوهنې پر تدریس بوخت شو.

دوکتور زیار له ننه اووه ویشت کاله دمخه واده کړی دی، یو زوی او یوه لور لري. زوی یې په المان کې د لوړو ریاضیاتو او لور یې دلته د طب په څانګه کې زده کړه کوي او مېرمن یــې د ژبــو او ادبیــاتو پــوهنځي دالماني څانګې استاده ده.

استاد زیار یو ډېر کاري او څو اړخیز انسان دی. کله چې د ده د ژوند پاڼې اړوو را اړوو، ان له وړکینې څخه یې څو څو کاره پرمخ وړي دي، هم به یې له ځمکوالو سره مزدوري کوله او هم به یې ورسره د ښوونځي او جومات زده کړه غبرګه پرمخ وړله. لو او لــور او نــورې راز راز موســمي خواري او ورځ مزدورۍ خو یې په هره توګه د زیــار کښــې لوښــې نــه بېلېدونکی توک و. د منځنیو زده کړو په دوره کې یې دغې بوختیا بیــا نوې بڼه موندله. د تعلیمي کال په بهیر کې یې د شعر لیکنې او ژباړنې له لارې مطبوعاتي فعالیت کاوه.

د ورزش په برخه کې له اووم ټولګي څخه د بېلابېلو ورزشي ډولونــو لېوال و او د بایسکتبالر په توګه د کابل او ان د برن پوهنتون د اړوندې لوبډلې (ټیم) رسمي غړی پاتې شوی دی. د ښوونځي په رخصتیو کــې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې پرځای چې کلي ته ستون شي او له خپلې کورنۍ سره په ارامه واوسېږي، د هېواد په ځینو پروژو، لکه د هلمند وادي په هغه کې پر کار بوخت شوی او په ګټلو پیسو یې هم د خپل تعلیمي ژوند جیب خرڅ برابر کړی او هم یې له خپلې بېوزلې کورنۍ سره مرسته کړې ده.

د پوهنتون په دوره کې یې لږ تر لږه شپږ دوله بوختیاوې (مصروفیتونه) پرمخ وړل. د هېواد د ورځپاڼې خبریال، د اصلاح، انیس، ژوندون، عرفان او پوهنې او د مرکز او ولایاتو د خپرونو قلمي همکار، د پوهنې مطبعې مصحح، د رحمان بابا، بیهقي ښوونځي او پښتو کورسونو حق الزحمه یي ښوونکی، د پوهنځي د پښتو مجلې (وږمې)) مرستیال، د پوهنتون د بایسکتبال د ټیم غړی، په کابل کې د مصر سفارت د عربي کورس شاګرد او د ثقیله ورزش د کلوپ غړی او داسې نور.

استاد زیار په دې ګروهه دی، چې ژوند د زمانې د بهیر پر وړاندې ډېر لنډ او تنګ دی او هغه څه چې یو انسان یې باید په خپله ژوند کې ترسره کړي، نه ترسره کېږي، نو له همدې کبله تل په تلوار او منډو رامنډو کې دی او نه غواړي د ژوند یوه شېبه خوشې تېره کړي. هېڅکله یې په یاد نه دي، چې د زینې پوړۍ یې یو په بل پسې تر پښو لاندې کړې وي، بلکې تل یې کله یوه او کله دوه په منځ کې پرې ایښې دي. پلی تګ یې له نورو سره توپیر لري. پر پلیو لارو هم، چې هر څومره ګڼه ګوڼه وي، د شتۍ غوندې خپله لاره باسي او له ټولې پاملرنې سره سره یې له یو بل سره ټکر هم راځي، همداسې یې بایسکل ځغلول او موټرسایکل چلول هم درواخله.

په ژبنیو څېړنو کې یې پوره څلور کاله له دغو دوه ارابه یي وسیلو څخه تر وروستي بریده کار اخیستی او ډېر یې ژوبل کړی هم دی. له

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې کبله یې موټر اخیستو ته مېړمن نه پرېږدي. له دې ټولــو منــدو رامندو او بېړندويۍ سره بیا هم یو روغتیایي اوډلې او مهالوېشی ژوندون لري او دا هم په دې موخه چې وخت یې هسې خوشې لــه لاســه ونــه وځي. خوب و خوراک، کار، ورزش او هوساینه هر څه یې پر مهــالوېش برابر دي.

په الکولي څښاک، ځکاک، توندو، تورشو خوراکونــو او نــورو نــاوړو عادتونو، نه خپل اقتصاد ویجاړوي او نه روغتیا. په ټولیز (کُلي) ډول یې ساده ژوند خوښ دی، خو دومره هم نه چې څوک ورته ســاده ووایــي. سهارنی کړاو (جمناستیک) او تشناب تر وسې وسې، که پر کور وي که پر بیدیا، نه قضا کوي.

شعر او شاعري او نور زېرندویه فعالیت یې له هوساییزو (تفریحــي) بوختیاوو څخه ګڼل کېږي، د سفر او ان د ناروغۍ د وخت بوختیــا یــې همدا ده. د یادښت کتابچه یې خو ټول عمر ملګرې ده.

استاد زیار له اوډلي، بیړندویــه، تــرور، خوځندویــه (ډینامیــک) او دودیال (اخلاقي) ژوند دود سره یو سرکښ، سرغړانده او ناړامه خــوی خصلت لري او له هر راز دودیزو او ټولنیزو بندیزونو او اجبارونو سره نه پخلاکېدونکی دی. کله چې استاد زیار ته جوته شي، چې په یوه خبــره کې د حق پر خوا دی، د دوست و دښمن ورم و پند او زور زاري پرې څه اغېزه نه لري. په سپین ویلو او ګوتې نیولو کې نه ډار پېژني او نه لــورو وپاس اوزړه سوی او هغه هم زیاتره بیا د خپلو نژدې اړوندانو او دوستانو پر وړاندې. استاد زیار له ټول کلکوالي، ناړاموالي او انتقادي او انتقامي لوښې سره سره بیا هم د لوی زغم او سپېڅلي احساس څښــتن او پــه دوستۍ او اشنایۍ کې ډېر ټینګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مېرمنې، زوی او لور سره که څه هم په ټولو چارو کې مرستندوی دی، خو بيا هم ترې دومره خوشاله نه برېښي، ځکه په بدل کې ترې دا سترګې لري، چې هغوی هم دده اوډلی بېړندويه ژوند دود ومنـي، د ساري په توګه يې مېرمن د کور په اوډون، سمون، پاک کارۍ او لوښو پرېوللو کې د مرستې پاسلنه پرځان نـه اخلـي او هغـه يـې زيـاتره د سپېڅلتيايي او اوډلې لوښې او آر (اصل) يوه برخه بولي.

ان تر دې چې د نوي ازاد پښتو شعر او په ځانګړي ډول بيا د پښتو د ليکني معيار لپاره د استاد زيار دا شل کلنې پرله پسې هلې ځلې يوازې دده له پښتونولۍ يا څانګوالۍ څخه نه، بلکې زياتره د ده له اوډونـي او ډيناميکي لوښې څخه سرچينه اخلي، دی وايي:

((هغه بې شمېره ځيلونه (وراينتونه) يا ګړدودونه، چـې پـه ګړنـۍ (ګفتاري) پښتو کې دود لري، بايد په ليکنۍ پښتو کې يـووالی او کـره والي ومومي. يا په بله وينا- جوړښتي او ګرامري وراينتونه توحيد کـړ شي او لغوي وراينتونه تکثير کړ شي. په بله وينا خـولې ډېـرې او بـې شمېره دي او کنټرول يې ناشونی، څه چې يو بې سرو بوله کار دی، مګر قلمونه هغومره ډېر نه دي، چې کنټرول نه شي)). دی لکه څنګه چې د ټولو پښتنو ټبرونو لپاره د يوه ملي يووالي يا (مليت) په بله وينا د يوه لوړ ټولنيز پرمختګ او بشپړتيا غوښتونکی دی. دغسې د ليکني ژبيووالي لپاره هم ټينګار کوي او څنګه چې لومړۍ موخه د يو واريز (اوښتون) له لارې کېدونکې ده، دغسې دغه ژبنۍ بشپړتيا هم يوې اګاهانه او تينګر هاند او هڅې ته اړتيا لري.

د استاد دا خبره، چې ټولنيزه بشپړتيا او ژبنۍ بشپړتيا سره يو له بله نه شلېدونکي بهيرونه دي، يوه پرځای او په نوي علمي نړۍ ليـد کـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې خبره ده. د نړۍ نورې یادې ژبې، لکه (انګلیسي، الماني، پرانسي، یا روسي هغه مهال معیاري بڼې پیدا کړي، چې بېلابېلو ټبرنیو او فیوډالي ډلو ټپلو یې پانګوالي اړیکو ته لوړتیا موندلې ده،یا په بله وینا (ملت) ته رسېدلی دي. استاد زیار پر دې ټینګار کوي، چې (له ټولنیز- اقتصادي انقلاب سره باید فرهنګي انقلاب هم له یاده ونه ایستل شي او ژبه خو د دواړو بیخبنایي- مخبنایي جوړښتونو یو ګډ آر او اړیکی بلل کېږي (د استاد زیار ژوند لیک چې د اکبر کرګر له خوا د استاد زیار د زېږېدنې د پنځوسمې کالیزې په غونډه کې اورول شوی و).

استاد زیار تراوسه (۱۳۷۰ل) پورې (۳۰) کاله د ژبو او ادبیاتو پوهنځي او په علومو اکاډمۍ کې اکاډیمیک خدمت کړی دی. د سویس له برن پوهنتون څخه یې د ژبپوهنې، ادبپوهنې او وګړپوهنې لومړۍ درجه دوکتورا اخیستې ده. په انګلیسي، الماني، روسي، عربي او نورو لرغونو هندو اروپایي ژبو هېږي.

استاد زیار د ښوونځي له نهم ټولګي (۱۳۳۴ل) راهیسې د شاعرۍ او لیکوالۍ ډګر ته راوتلی دی، د ټولو ادبي، علمي او تحقیقي اثارو شمېر یې (۱۳۰) ټوکو (کتابونو) او(۱۱۰۰) لیکنو ته رسېږي. په دې کې د ګڼو علمي، تحقیقي لیکنو ترڅنګ هغه ژورنالستیکي لیکنې هم راځي چې له (۱۳۳۸ل) کال راهیسې یې د هېواد، ننګرهار، وړانګې، اصلاح او د ثور انقلاب حقیقت (پیام) ورځپاڼو او د پوهنې مجلې د خبریال او د هېواد د نورو ټولو مهالنیو خپرونو او راډیو تلویزیون د همکار په توګه د هېواد په دننه او بهر کې په پښتو، دري، انګریزي او الماني ژبو خپرې کړې دي. د پوهاند زیار ادبي، علمي او تحقیقي اثار په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- نومتړنګونه یا اسمي ترکیبونه، په الماني ژبــه د ســویس د بــرن پوهنتون د (۱۹۷۴ل) کال خپرونه.

۲- پښتو پښویه (ګرامر) د کابل پوهنتون د (۱۳۶۲ل) کال خپرونه.

۳- پښتو لیکلار د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د (۱۳۶۰ل) کال خپرونه.

۵- زنداني نغمې، د چاپ او خپرونې د دولتي کــومېټې د (۱۳۵۹ل) کال خپرونه.

۶- سوزونه او سازونه (د شعرونو غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د ریاست د (۱۳۶۴ل) کال خپرونه.

۷- اور او وینې (د شعرونو غونــډ) د چــاپ او خپرونــې د دولتــي کومېټې د خپرونو ریاست د (۱۳۶۵ل) کال خپرونه.

۸- وینه او مینه (د شعرونو غونډ) د ملي دفــاع وزارت د (۱۳۶۰ل) کال خپرونه.

۹- نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، (۱۳۶۳ل) کال.

۱۰- پښتانه او ورونه ملیتونــه (ژبــاړه) د چــاپ او خپرونــې دولتــي کومېټې د (۱۳۶۶ل) کال خپرونه.

۱۱- مینه د زړه په وینه (رومان) تر چاپ لاندې.

۱۲- اندو ژوند (شعري طرحې او څلوریزې) د سرحدونو چارو وزارت د (۱۳٦۸ل) کال خپرونه.

۱۳- پښتو- دري فرهنګ تر چاپ لاندې.

۱۴- ګلکځونه (شعري غونــډ) د افغانســتان د لیکوالــو د انجمــن د (۱۳۶۷ل) کال خپرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- الماني- پښتو فرهنــګ- د بــرلین پوهنتــون پــه غوښــتنه د (۱۳۶۷ل) کال خپرونه.

۱۶- د پښتو الماني ژباړیز پرابلمونه (په الماني) ناچاپ.

۱۷- افغان- شوروي فرهنګي اړیکي، په دوستي مجله کې یې برخه برخه چاپ شوې ده.

۱۸- سپین غر (شعري غونډ) ناچاپ.

۱۹- کارپوهه (ارګولوژي) برخه برخه په فولکور مجله کې خپره شوې ده.

۲۰- ټولنوال ریالیزم برخه برخه په هنر او ژوندون مجلو کــې خپــور شوی دی.

۲۱- پښتو ګړدودونه (لهجې) په وږمې مجله کې چاپ شوي دي.

۲۲- پښتو آر پوهه (اتمولوژي) تر ((ژ)) پورې په وږمه مجله کې خپره شوې ده.

۲۳- پښتو بدلمېچ یا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ د اطلاعاتو او کلتور وزارت د (۱۳۶۹ل) کال خپرونه.

۲۴- لیکونه (په پښتو- دري- انګلیسي او الماني) ناچاپ.

۲۵- ځان پېښې (په پښتو- دري- انګلیسي او الماني) ناچاپ.

۲۶- د هېواد پر (۱۴) ژبو (پښتو-دري، اوزبکي، ترکمنــي، بلــوڅي، براهوي، واخي، پشــه یــي، پاراســوني، کتــي ((نورســتاني))، ګــوجرو ((ګجراتي))، تیرو ((تیراهي))، شغني، کشمونډي (۱۰۴) ټوکه ګړدودودي (لهجوي) څېړنې، چې د سویس د ملي فونډ لــه خــوا د یونســکو پــه سپارښتنه، د افغانستان (د ژبپوهنې اتلس) په نامه په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷- پښتو، دري، پشه یي فولکوري څېړنې.

۲۸- تر (۱۱۰۰) زیاتې علمي، ادبي، تحقیقي او ژورنالیستیکي لیکنې یې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني، تر هېواد دننه او د باندې خپرې شوي دي. دغه راز یې یو لړ ادبي اثار د شوروي اتحاد په څو ژبو او مجاري، الماني، انګلیسي، بلغاریایي او داسې نورو ژبو اړول شوي او په اړوندو هېوادو کې خپاره شوي دي.

د اثارو ټول شمېر یې له مقالو پرته:

ـ ادبي (۱۰) اثره.

ـ علمي (۱۶) اثره.

ـ تحقیقي (۱۰۴) اثره.

ـ مجموعي (۱۳۰) اثره.

(ژوندون مجله، (۱۳۶۷ل) کال د میزان او عقرب ګڼه).

استاد زیار د پورتنیو یاد شوو اثارو په درلودلو سره په ټول هېواد کې تر ټولو لوړ ملي ریکارډ ټینګ کړی دی. استاد د هېواد په نویو او زړو ژبو کې پوره تخصص لري. استاد د اروپایي او بین المللي ژبپوهانو د ټولنې، د کابل پوهنتون او د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د علمي شوراګانو او د علومو اکاډمۍ د ژبنیو او ادبي علومو د انسجام د کومېټې غړی دی او د علامه سید جمال الدین افغان د فرهنګي ټولنې مشر هم دی.

همدارنګه استاد زیار په ګڼو ملي او بین المللي علمي او سیاسي غونډو کې ګډون کړی او لیکنې او ویناوې یې په کې اورولې دي.

دا و د استاد زیار د اندو ژوند لنډ جاج. په دې ډول استاد زیار له زیاتو ناخوالو سره سره په خپل کارو زیار او هاند وهڅې نن دې ځای ته رارسېدلی دی، چې هېڅکله یې پښتانه او پښتانه لیکوال او ادیبان نه شي هېرولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار ډېرې لیکنې کړې دي، د ژبې او ادب په هره برخه کې یې هر هر څه لیکلي دي، زیار یې کښلی دی، منډې یې وهلې دي، ستړی شوی او د پښتو ادب او پښتني فرهنګ هرې برخې ته یې یو څه ورکړي دي. فکـر کوم، دی په خپل ټول عمر کې ډېر کم وخت او که په زغرده وواېو یوه ګړۍ هم بې قلمه او بې کاغذه نه دی پاتې شوی، خو دا ټول یې د چا لپـاره او د څه لپاره؟ ځواب یې روښانه دی، چې دا هر څه یــې د خپلــې ژبــې، ادب، فرهنګ او خپلو وګړو لپاره کړي دي.

زیار د خپل ژوند زیاته برخه د خپلو خلکو ادبیاتو ته ورکړې ده، دی وایي: ((لیکنه زما د ژوند نه جلاکېدونکی ټوک دی، له هغې راهیســې چــې خپل ښي او کیڼ لاس مې پېژندلی دی، زه لیکنه کوم او لیکنه مې د ژوند ملګرې شوې ده)).

یو لیکوال دده په باب لیکي: ((زه استاد زیار د یــو پرکــاره خــو دقیــق لیکوال او محقق په توګه پېژنم. دی چې هر څه لیکي، په ژوره توګــه یــې لیکي، ښه یې لیکي، ښکلی یې لیکي او له یــوه ژور احســاس او پښــتني احساس سره یې وړاندې کوي، دده هڅه په دې کې ده، چې په لیکنه کې د اړوندې موضوع ټولې پوښتنې اواروي او نه پرېږدي، چې لوستونکی په تیاره کې پاتې شي (د نورمحمد سهیم مقاله، د استاد زیــار پنځوســمه کــالیزه، ناچاپ).

د هند یو لیکوال ((سادهن مکرجي)) د خپل کتاب ((افغانســتان زوال سی عروج تک))، چې پر (۱۹۸٤م) کال د هند په نوي ډهلي کې چاپ شوی دی. په (۱۲۶) مخ کې د پوهاند زیار یادونه کوي او هغه د پښتو یو ستر عالم بولي. همدارنګه په ((تاریخ نوین افغانستان)) کې هم د یوه ستر فرهنګي او ټولنیز شخصیت په نامه یاد شوی دی، نو باید د داسې ستر انسان درنــاوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشي او په درنه سترګه ورته وکتل شي، چې د خپل زړه په وینو خپل فرهنګ او ادب ته د زمانې له ناخوالو سره سره کار کوي او پرمخ ځي. لکه څنګه چې د استاد زیار له لنډ نوم (تخلص) څخه څرګندېږي، دی یو زیارکښ انسان دی، له همدې امله خو یې نن تر دې ځایه ځان رارسولی دی او پر موږ پښتو مینانو باندې یې د احسان سیوری پروت دی. زه دلته د استاد په باب له زیاتو خبرو تېرېږم، ځکه که هر څومره خبرې وربانـدې وکړم، بیا به هم کمې وي. هغه د شاعر خبره دلته سمه راځي چې وایي:

کتاب وصف ترا آب بحر کافی نیست

که ترکنم سر انگشت و صفحه بشمارم

او یا دا پښتو لنډۍ:

ستا د ښایست ګلونه ډېر دي

ځولۍ مې تنګه زه به کوم کوم ټولومه

تر دې وروسته راځو، د پوهاند زیار لیکوالۍ، اثارو او دده اثارو څرنګوالي ته.

لکه څنګه چې دمخه مو وویل، پوهاند زیار د خپلې لیکوالۍ له پیل نه، یانې له هغه وخت نه، چې دی لا پنځلس کلن و، بیا تر ننه پورې د ادبیاتو په بېلابېلو برخو کې یې خپل قلم ازمویلی او د پښتو ادب په بڼ په هر ګوټ کې یې زرغون نیالګي ایښي دي. د یوه لیکوال خبره ده چې وایي:

((استاد زیار د خپلې هغې مینې له مخې چې د خپل فرهنګ له غوړېدا او سمسورتیا سره یې لري، د پوهې او ادب هېڅ یوه خوا بې برخې نه ده پرېښې او د هغې هر نیالګی یې د زړه په وینو خړوب کړی دی، روزلی یې دی، پاللی یې دی او ثمر ته یې د رسېدو په هیله پر خپل ځان باندې کړاوونه ګاللي دي او اوس هم لګیا دی، کړاوونه ګالي، پر ځان سختۍ تېروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بې خوبۍ زغمي، چې په دې توگه دغه نيالگی زموږ راتلونکــو پښــتونو (نسلونو) ته له خوږو او په زړه پورې مېوو سره وسپاري)).

لکه څنگه چې ښکاره ده، استاد زيار د ژبې، ادب او فرهنگ په بېلابېلو برخو کې ډېر گټور او ارزښتمن کارونه کړي دي. نو که مــوږ اوس د اســتاد ټولې ليکنې او اثار په ځير سره وگورو، ويې څېړو او مطالعه يې کــړو، نــو د هغو څرنگوالی او شننه به موږ ته استاد زيار په لاندې نومونو راوپېژني:

۱- ژورناليست زيار ۲- شاعر زيار ۳- څېړنيال زيار ۴- کره کتونکی زيار - ۵- داستان ليکونکی زيار ۶- ژبپوهاند زيار ۷- ژباړونکی زيار.

دا ډلبندي ما له خپل فکره کړې ده، ښايي نور يې پر نورو برخو ووېشي، خو له دې سره سره بيا هم د استاد نورې ليکنې شته، چې د څرنگوالي له مخې د استاد په پورتنيو نومونو کې نه راځي، خو په ټوليز (عمومي) ډول يې زياتې ليکنې په پورتني نومونو کې په يوه نه يوه کې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورناليست زيار

استاد زيار د خپلې وينا له مخې لومړی ژورناليستيکي کارونه پــرمخ وړل او ژورناليستيکي ليکنې به يې کولې، هغه هم په ډېره زياته کچــه. دې کار بېلابېل لاملونه (عوامل) درلودل، يو دا چې استاد زيار د هغــه وخت د ځينو ليکوالو، چې دا کارونه يې پرمخ وړل، تر اغېزې لاندې و او بل دا چې د خپلو اقتصادي ستونزو له کبله دې ته اړ و، چې له ورځپاڼو سره همکاري وکړي، د هغوی د خوښې مطالب وربرابر کړي او ورســره ورسره خپله پښتني مينه څرګنده کړي.

يوه بله د يادولو وړخبره داده، چې پر يــوه مهــال د ژورناليســتيکي ليکنو ترڅنګه د ده شعرونه هم چاپېدل او له راډيو خپرېدل او ځينې لا تر ژورناليستيکي ليکنو دمخه چاپ شوي دي، ياني استاد زيار مخکې تر هغه چې ژورناليست شي، شاعر و، خو اصلي خبره چې موږ وربانديې ټينګار کوو، هغه داده چې استاد زيار له (۱۳۳۵ل) کال راهيسې د هېواد اخبارو او مجلو ته بې کچه ژورناليستيکي مطالب کښلي او تيار کړي دي او له (۱۳۳۸ل) کال څخه يې د (هېواد) د ورځپاڼې د لومړي خبريال په توګه دنده ترسره کړې ده.

استاد زيار پر (۱۳۳۵- ۱۳۴۵لمريز) کلونو له انيس ورځپــاڼې ســره قلمي همکاري لرله او همدارنګه به يې اصــلاح ورځپــاڼې تــه مطالــب برابرول. له (۱۳۳۷- ۱۳۴۳ل) کلونو پورې د عرفــان او پــوهنې مجلــو خبريال او قلمي همکار و. هغه وخت او راوروسته يې د هېواد په بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځپاڼو، جریدو او مجلو کې زیاتره مرکې، راپورتاژونه، لیـدنې کتنــې، هنري او ورزشي لیکنې، خبرونه، ګزارشونه، یونلیکونه او داسې نورې ژورنالیستیکي لیکنې خپرې شوې دي.

سره له دې چې استاد زیار تراوسه پـورې کـوم ځـانګړی تیوریـک ژورنالیستیکي اثر نه لري، خو د ژورنالیستیکي لیکنو شمېر یې خــورا زیات دی. زه یې دلته د ځینــو لاســته راغلــو ژورنالیســتیکي لیکنــو سرلیکونه له اخځونو سره راوړم او پر څرنګوالي یې غږېږم. چې اســتاد زیار د خپلې لیکوالۍ له پیل څخه تراوسه پورې د هېواد په مطبوعــاتو کې چاپ کړي دي. خو د یوه ټکي یادول یې ضرور دي، چې استاد زیار ډېرې زیاتې ژورنالیستیکي لیکنې چاپ کړي دي او د ټولو راټولول یې لا ډېر ګران کار دی او لا بېخي کېدون (امکان) نه لري، په خپله وایي: ((ما به خپل ژورنالیستیکي مطالب په خپله د مرکز ورځپــاڼو او مجلــو تــه ورکول، چې همکاري مې ورسره لرله همــدا راز مــې پــه (۱۳۳۵ل) او (۱۳۳۶ل) کلونو کې یو زیات شمېر ژورنالیستیکي لیکنې د مطبوعــاتو مستقلې ادارې ته ورکولې چې کریم ((روهینا)) یې مسوول او سلیمان لایق یې مرستیال و. هغو زما دا لیکنــې د هېــواد زیــاترو ولایتونــو او مهالنیو او ورځپاڼو ته لېږلې او ماته به یې ځای پرځــای حــق الزحمــه راکوله، په دې ډول زما یو زیات شمېر ژورنالیستیک مطالب د هېواد د ټولو خپرني ارګانونو له خوا چاپ شوي دي)). خو زما هیله دا وه، چې زه د استاد ټولې لیکنې راټولې کړم، خو پر دې کار بریالی نه شوم. زه لومړی عامه کتابتون ته ولاړم هلته مې پر کار پیل وکړ، ځینې مطالب مې پیدا کړل زیاتره کلکسینونه نیمګړي وو او د ځینو کلونو خو لا هېڅ نه شته او د ولایتونو د ځینو خپرونو خو لا هېڅ پته نه لګـي. بیــا مــې د علومــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکاډمۍ کتابتون ته مخه وکړه، هلته مې هم دا حال ولید، په خپلــه لــه استاد زیار سره هم د هغو ورځپاڼو، مجلو او جریــدو ګڼــې، چــې د ده لیکنې په کې چاپ شوي، نه شته او له دې کبلــه یــې د ټولــو لیکنــو راټولول او د هغو اخځ ورکول یو ناشونی کار دی، نو زما دلتــه هماغــه ورځپاڼې، مجلې او جریدې چې په ځینو کتابونو کې او یا له ځینو کسانو سره خوندي دي، تر څېړنې لاندې ونیولې او پر همدې مې بسنه وکړه.

۱- د میدان کتنه:

دا د استاد زیار د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې د وردګــو ولایت د یوه راپور تاژ په بڼه لیکل شوی دی. په دې لیکنه کې د وردګو ولایت د میدان د خلکو دود دستور په باب معلومات ورکــړ شــوي دي. همدارنګه له دې لیکنې سره یوځای د کرکیلې پر وخت ځینې عکسونه چاپ شوي، چې په خپله یې اخیستې دي. دا لیکنه د وړمې مجلــې د (۱۳۴۲ل) کال د ۵-۶ ګڼې په ۳۵-۴۳ مخونو کې خپره شوې ده.

۲- د سرې کال د ښوونکي د ورځې ګزارشونه:

د پوهاند زیار د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی چې د یوه خــورا اوږد ګزارش په بڼه برابر شوی، په دې لیکنــه کــې یــې د (۱۷) غونــډو ګزارشونه راغلي، چې د ښوونکي دورځې په ویاړ جوړې شــوې وې. دا لیکنه د پوهنې مجلې د (۱۳۳۹ل) کال د (۹) ګڼې په (۶۷-۷۴) مخونو کې خپره شوې ده.

۳- د ازموینو ګزارشونه:

دا د استاد زیار د یوې ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې په هغه کې له ۹ تعلیمي موسسو څخه د نهایي ازموینو د اخیستلو ګزارشونه برابر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. دا لیکنه د پوهنې مجلې د (۱۳۳۹ل) کال د لسمې ګڼې پــه ۵۷-۶۲ مخونو کې چاپ شوې ده.

۴- د خوښې او سوله ییز ژوند یوه بېلګه:

دغه لیکنه د المان په دیموکراتیک جمهوریت کې پر فاشیزم باندې د بري د څلوېښتمې کالیزې په ویاړ د جوړو شوو خوشالیو او جشنونو یو لنډ راپورتاژ دی، چې د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې د (۱۳۶۴ل) کال د (۲۵۵)مې ګڼې په (۵) مخ کې چاپ شوی دی.

۵- اګاهانه هرکلی:

دا لیکنه چې د اساسي قانون د طرحې د اعلان په اړوندتیا له ننګرهار ولایت څخه د یوه راپورتاژ په بڼه کښل شوې ده. په دې راپورتاژ کــې د اساسي قانون په باب خبرې شوي دي. دا راپورتاژ د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې د (۱۴-۷-۶۶) نېټې په لومړي او درېیم مخ کې چاپ شوی دی.

۶- د استاد میوندي ویرمن شهادت:

دا د پوهاند زیار بله ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د پوهاند میوندي د شهادت په باره کې لیکل شوې ده او په هغه کې د میونــدي د ژونــد او شخصیت په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د وږمــې مجلــې د (۱۳۵۱ل) کال د (۴-۵) ګڼې په (۱-۲) مخونو کې خپره شوې ده.

۷- د سویس له برن څخه لیک:

د پوهاند زیار یو لیک دی، چې د سویس له برن پوهنتون څخه یــې کابل مجلې ته رالېږلی دی، دا لیک د کابل مجلې د (۱۳۴۹ل) کال د (۴) ګڼې په (۵۷-۵۸) مخونو کې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- د وړمې اتلسم خپرنی کال:

د استاد زیار یوه سرلیکنه (سرمقاله) ده چې د وړمې مجلې په بــاب یې کښلې ده. دا لیکنه د وړمې مجلې د (۱۳۵۳ل)کال د لومړۍ ګڼې په (۱-۲) مخونو کې خپره شوې ده.

۹- زموږ ملي واکمني بل الترناتیف نه لري:

دا د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې د یوې مرکې په ترڅ کې وړاندې شوی او د کابل پوهنتون اوونیزې د (۱۳۶۷ل) کال (۱۶) ګڼې په (۲) مخ کې چاپ شوې ده.

۱۰- د ثور انقلاب لسمه کالیزه د افغانانو د نېکمرغۍ کالیزه:

دا هم یو ډول ژورنالیستیکي لیکنــه ده، چــې د کابـل پوهنتــون د اوونیزې د (۱۳۶۷ل) د ثور د اوومې نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۱- جنګيالي ځوانان باید د پوهې او زده کړې په ډګر کې هم مخکښ اوسي:

یوه ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د (درفــش جوانــان) جریــدې د (۱۳۶۰ل) کال د (۱۱) مې میاشتې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۲- د ثور انقلاب او افغاني مېرمنې:

یوه ژورنالیستیکي او څېړنیزه لیکنه ده، چې د ((زنــان)) مجلــې د (۱۳۶۰ل) کال د (۲) ګڼې په (۱۹) او (۲۰) مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- ټول ملي او هېوادپال ځواکونــه دې د یــوې نــوې نېکمرغې ټولنې د جوړولو لپاره سره یو موټی شي:

دا هم د پوهاند زیار یوه ژورنالیستیکي لیکنــه ده، چــې د هېــواد ورځپــانې د ۱۳۵۹ل کال د (۱۰) میاشتې د (۲۳) نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۴- پراخه پلار وطنه ملي جبهه:

د ملي جبهې په باب د پوهاند زیار یوه ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د هېواد ورځپانې د (۱۳۶۰ل) کال د درېیمې میاشتې د (۱۹) مې نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۵- د شوروي لیدنه کتنه:

د استاد زیار په وینا تر یاد شوي سرلیک لاندې یې د ورېمــې مجلــې د (۱۳۵۶ل) کال په یوه ګڼه کې یو راپورتاژ خپور کړی دی. خو ددغه کال د اړتیا وړ ګڼه زما لاس ته رانغله. همدارنګه اســتاد زیــار وایــي: د هېــواد ورځپانې د (۱۳۵۹ل) کال په یوه ګڼه کې یې د هند ســفر پــه نامــه یــو راپورتاژ خپور کړی دی.

دیموکراتیک المان د سولې او سوسیالیزم په سنګر کې:

دا هم د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د المان له دیموکراتیــک جمهوریت څخه برابر شوی دی او د ثور انقلاب حقیقت ورځپانــه کــې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیموکراتیک المان د تېرو تاریخي خوړو ترخو د پاتوړي (وارث) په توګه:

د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د هېواد ورځپــانې د (۱۳۶۱ل) کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

ټولنیزه هوساینه:

د استاد زیار یو بل راپورتاژ دی، چې له ختیز المان څخه یې برابر کړی او د هېواد ورځپانې د (۱۳۶۱ل) کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

هیتلري وژنځایونه:

د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د المان له ختــیځ جمهوریــت څخه برابر شوی دی او د هېواد ورځپانې د هماغه کال په یوه ګڼه کــې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر زيار

شعر زموږ د ادب یوه غوره برخه ده او ځانګړې ځېرکی تراوسه پورې په پښتو ادب کې تر نورو ټولو ادبي ژانرونو او برخو د شعر برخه زیاته ده، زيات مينه وال لري، زيات لیکونکي لري او زيات لوستونکي. استاد زيار زموږ د ادب په دغه برخه کې نه هېرېدونکي کارونه کړي دي او کوي يې. ده زيات شعرونه ليکلي، د وخت حالات يې په کې ښه ترا انځور کړي دي او تل ترتله د پښتو شعر د بهير د مخکښانو په ډله کې پاتې شــوی او لا کله ترې دمخه شوی هم دی.

استاد زيار د اوسني ليکوال ليکونکي استاد ((بېنوا)) په غوښته پــر (۱۳۴۱ل) کال خپل ژوند ليک داسې کښلی و:

((له لسم ټولګي څخه نوی بريالی شوی وم، چې د تېــر بــا مشــقته کړکېچن يا له خواږه سوزه ډک ژوند خاطراتو مې د تحت الشعور له پردو څخه د شعور صحنې ته پرله پسې په راوتلو پيل وکړ، چې ورو ورو يــې زما له معصومانه عشقي احساساتو سره اړخونه بدل کړل. دې احساساتو زما له فطري او کسبي انکشاف څخه الهام واخيست، لومړی يې زما ژبه وخوځوله او بيا د قلم په ژبــه د (شــعر) پــه نــوم راڅرګنــد شــول)). (عبدالروف بېنوا: اوسني ليکوال (۳) ټوک، (۱۳۴۶ل) کال، (۱۱۰۸) مخ).

استاد زيار په زياته کچه شعرونه ليکلي او وخت پر وخت يې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړي دي. د ده لومړنی شعر پر (۱۳۳۵ل) کــال د زيري جريدې له خوا خپور شوی او وروسته يې بيــا د هېــواد، انــيس،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاح، ننګرهار... ورځپاڼو او د پوهنې، کابل، عرفان په مجلو کې په زیاته کچه شعرونه چاپ کړي او له راډیو څخه یې خپاره کړي دي او په دې توګه د څومره والي (کمیت) له پلوه هم له خپلو هم مهالو څخه وروسته نه دی پاتې شوی. په دې ډول استاد له پښتو شاعرۍ سره یوځای- پارسي شاعري هم کړې ده، خو راوروسته یې پرې ایښې ده.

استاد لومړی پارسي شعر د(۱۳۳۳ل) کال د کب پر میاشت ویلی او د (۱۳۳۴ل) کال د نوروز پر ورځ یې د ابن سینا منځنۍ ښوونځي له خوا په جوړه شوې غونډه کې اورولی دی. د سر مصرع یې په دې ډول ده:

اوان وقت گل رسید بشگفت گلها تازه تر

استاد زیار په بېلابېلو برخو کې خپل قلم ازمویلی دی او د پښتو شعر په زیاتو برخو او زیاتو فورمونو کې یې شعرونه لیکلي دي. څلوريزې يې کښلي دي، نظمونه یې لیکلي او اوس خو یې په زیاته کچه د ازاد شعر د مخکښۍ دنده پر غاړه اخیستې ده.

دلته د ده د شعر پر ټولو اړخونو باندې غږېدل او خبرې کول ډېر کار غواړي او زما غوندې د کم منګي او کم ازمېښتي کار هم نه دی او غټو غټو لیکوالو او کره کتونکو ته اړتیا لیدل کېږي، چې د استاد زیار د شاعرۍ د اړخونو د څرنګوالي په باب څېړنې او لیکنې وکړي، خو زه دلته یوازې دومره څه لیکم، چې نورو ته یې لږ تر لږه د شاعرانه هلو ځلو د پرله پسې بهیر یو لنډ انځور هومره وړاندې کړم.

استاد زیار له ډېر پخوا راهیسې، یانې له (۳۶) کلونو راهیسې شعرونه لیکي، خو بیا هم تر ډېره وخته پورې یې د شعرونو ځانګړې مجموعه نه وه چاپ شوې. متې یې پر (۱۳۵۹ل) کال لومړی شعري غونډ ((زنداني نغمې)) چاپ شو. دغه کار البته ځينې عوامل لري، چې زه یې دلته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړلو ډېره کوم، یوازې د ده پر شاعرانه فعالیتونو رڼا اچوم او هغه شعري غونډونه یې درپېژنم، چې تراوسه پورې چاپ یا چاپ ته چمتو دي.

یو بل ټکی هم د یادولو وړ دی او هغه دا چې استاد زیار یو زیات شمېر شعرونه په بېلابېلو وختو کې دبېلابېلو جریدو، مجلو او ورځپاڼو او راډیو له لارې خپاره کړي دي، د هغو ټولو راټولول یو ناشونی کار دی، خو یو زیات شمېر یې په شعري غونډو کې راغلي دي. له همدې کبله یې یوازې د شعري غونډونو پر پېژندنه بسنه کوو. خو تر دې مخکې، چې د هغه شعري غونډونه وښیو، ښه به وي چې د پښتو شعر او شاعرۍ په برخه کې یې ستر نوښت یانې د ازاد شعر مساله هم له یاده ونه باسو.

زیار د هغو مخکښو شاعرانو سرلاری دی، چې په پښتو کې د شعر نویوالي او نړیوالي لپاره سرسخته مبارزه، هاند او هڅه کوي، کله خو دی د خپلې دغې سرسختې مبارزې او د هغې بې کچه مینې له مخې، چې د شعر له دې ځانګړي فورم سره یې لري، د ادبي چاپېریال د ځینو لنډ اندو او لنډ پارو دود پالو (عنعنه پسندانو) له ناوړه چلند او د ځینو نورو له ګونګسیو سره مخامخېږي. خو زیار هغه دومره ستر خنډ نه بولي، لکه څنګه چې د ده په پېژندنه کې مو وویل، دی په ډېره ګنه ګونه کې هم خپله لار باسي او همدا راز په دې برخه کې هم د هېڅ راز خنډونو خیال نه ساتي.

دی په ځانګړې توګه زیاتره ځوان شاعران دېته هڅوي، چې ازاد شعرونو ته مخه وکړي، خو دا په دې مانا نه ده، چې ګنې زیار زموږ د ادب او په ځانګړي ډول د شعر له پخوانیو فورمونو سره دښمني ښیي، بلکې دی وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((موږ باید د شعر په نورو پخوانیو جولو (فورمونو) کې داسې شعرونه ولیکو، چې تر مخکنیو غوره وي او قافیه او ردیف زموږ فکر او سوژې ته ضرر پېښ نه کړي. خو که چېرې د غزل غوندې د شعر په نورو پخوانیو چوکاټونو کې مو شعر لیکنه زموږ ترمخه شاعرانو ته نه شي رسېدی، نو ښه به دا وي، داسې یوه لاره وسنجوو، چې هم تـر پخوانیـو شـاعرانو دمخه شو او هم زموږ لپاره نوی وي او هم په کې خپل فکر او خیال پـه ښه ډول ځای کړو)).

د استاد زیار پورتنۍ خبرې که ځینې غزل بول او دودیزوال شاعران راباندې راونه پارېږي، تر ډېره ځایه درستې دي. همدا اوس زه د یوه غزل بول شاعر، چې تر ټولو زیات ازاد شعر د رامنځته کېدو مخالف دی، تر ۸ ټوټو څخه زیات تش په نامه غزلې وړاندې کولای شم، چې په یوه قافیه، یوه ردیف په یوه محتوا او مانا او هغه هم په لا ډېره زړه او سولېدلې بڼه چې په سلګونو پلا زموږ په ادب کې تکرار شوې خپرې شوې دي.

خو له دې سره جوخت موږ له ښه مرغه داسې شاعران هم لرو، چې د غزل په فورم کې یې ډېر پیاوړی اندو خیـال رانغښـتی دی او داسـې شاعران بیا د ازاد شعر د رامنځته کېدو خنډ کېږي هم نه او د هر ادبي ژانر رامنځته کېدو ته په درنه سترګه ګوري. په هره توګه هر څوک چې د شعر په هر چوکاټ کې څه لیکي، باید ښه یې ولیکي او تر پخوانیو یـې ډېر ښه ولیکي.

ازاد شعر په پښتو ژبه کې یوه نوې پدیده ده، نوې پدیده که هر څومره د خلکو په ګټه هم وي، په پیل کې بیا هم له مخالفتونو سره مخامخېږي. په هر ډول استاد زیار په پښتو کې د ازاد شعر د یـوه مخـکښ او زړور مبلغ په توګه باید له مخالفتونو سره مخامخ شي. خـو راتلـونکې یـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

روښانه ده او د پښتو ازاد شعر د لومړۍ مستقلې چاپي مجموعې د چاپوونکي او درلودونکي په توگه دا حق لري، چې د خپلې تاکلې لارې دفاع وکړي او پر مخ ولاړ شي. لوی استاد ((حبیبي)) لا هغه وخت د استاد زیار په باب کښلي وو:

((د پښتو د اوسني شعر د تنکي بڼ یو بل غوړېدلی گل دوکتور زیار دی. په زړو قالبونوکې نوي موضوعات ځایوي، خو په دې وروستیو کې یې د شعر فورم هم اوښتی او د فورم او فون په لحاظ منظومي نوی والی لري...)). (د اصف بهاند مقاله- د استاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.)

اوس راځو د استاد زیار شعري غونډونوته:

خو تر دې مخکې چې د هغه د شعري غونډونو پر پېژندنه پیل وکړم، خپله یاده شوې خبره بیا راغبرگوم، هغه دا چې استاد گڼ شمېر شعرونه پخوا په ورځپاڼو، مجلو او جریدو کې خپاره کړي دي. د هغو ټولو راټولول یو ناشونی کار دی، ځکه چې د ورځپاڼو، جریدو او مجلو کلکسینونه نیمگړي دي، دا دی دلته بیا یو ځل د هغو خپرونو نومونه اخلم، چې د استاد شعرونه په کې په زیاته کچه په انفرادي ډول خپاره شوي دي:

د هېواد، انیس، پیام ورځپاڼې، د پوهنې او عرفان مجلې، د ننگرهار، کندهار او پکتیا مجلې، زیري جریده او نورې زیاتې خپرونې، چې له دېرشو کلونو راهیسې یې خپرونې کړې دي. اوس یې دلته یوازې پر هغه شعري غونډونو، چې تراوسه پورې چاپ او یا ناچاپ دي، رڼا اچوو:

تر ټولومخکې یې د لومړي شعر لومړۍ او وروستۍ مسره چې د زیري اوونیزې د (۱۳۳۵ل) کال په مني کې خپور شوی، راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځو به یو موړه له کاروانه پاتې

(لومړۍ مسره)

د وطن غم کې شه کوشانه پاتې

(وروستۍ مسره)

زنداني نغمې:

زنداني نغمې د استاد زیار د شعرونو لومړی چاپي غونډ دی چې پــر (۱۳۵۹ل) کال د بیهقي موسسې له خوا په ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی. په دغه شعري غونډ کې، چې ټول (۱۰۰) مخونــه لــري (۳۵) ټوټې شعرونه راغلي دي. د دې مجموعې په شعرونو کې هم د استاد زیار د نورو شعرونو په شان د ده سیاسي کړنلاره او سیاسي مفکوره له ورایه ښکاري. د دې مجموعې شعرونه د فورم له مخې ازاد او ځینې نیمه ازاد او ځینې یې په نوروفورمونو کې راغلي دي. پر دغه شعري غونډ باندې د (زنداني نغمې) تر سرلیک لاندې د اکبر کرګر له خوا په (۴) مخونو کې یوه سریزه کښل شوې ده.

همدارنګه دمجموعې په پیل کې په ۶ مخونو کې د (زنداني نغمې) په نوم په خپله د استاد زیار یادښت راغلی دی. د ا دی دلته له دغه شعري غونډ څخه یو دوه بېلګې را اخلو:

ازاده مینه

ســــتا لـــه خـــوا نـــه بېلېـــدی نـــه شـــمه زه
ســــتا لـــه مینـــې صـــبرېدی نـــه شـــمه زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــې نیـــولې مـــې ده ســـتا د وفـــا لاره
لـــه دې لارې کړېـــدی نـــه شـــمه زه
نـــا امیـــده ســـتا د ســـترګو لـــه ککونـــه
لکـــه اوښـــکه څڅېـــدی نـــه شـــمه زه
یـــم رنځـــور ســـتا د پېغلوټـــو کرشـــمو زه
بـــې وصـــال دې رغېـــدی نـــه شـــمه زه
لـــه خپـــل ځانـــه تېرېـــدل ماتـــه اســـان دي
خـــو لـــه تانـــه تېرېـــدی نـــه شـــمه زه
زه یـــم ســـتا هغـــه ازاده مینـــه زیـــاره
چـــې پـــه جېـــل کـــې ځایېـــدی نـــه شـــمه زه!

د زندان پسرلی

راغلـــه مـــې خواتـــه غلـــې غلـــې وږمـــه
د تـــور زنـــدان لـــه وســـپنیزو پنجـــرو
د ننګرهـــــــار د ســـــــپرلنیو ګلـــــــو
دلمـــــر دوړانګـــــو پـــــر زرینـــــو وزرو
دلتـــه پراتـــه دېـــر د فاشـــیزم دښـــنه
د مېنـــې مینـــې پـــه ګنـــاه بنـــدیان
د یـــو ولـــس د یرغملـــو پـــه نـــوم
د ســـتر بـــري پـــه هیلـــه ګـــالي زنـــدان
دلتـــه بنـــدیان د هغـــو زړو څښـــتنان
چـــې د وطـــن پـــه عشـــق توپونـــه وهـــي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــــې ســــــر ترپایــــــه یـــــې پـــــه رګ رګ کـــــې
انســــــاني مینــــــــه غورځونګونــــــــه وهــــــــي.

وینه او مینه

وینه او مینه د پوهاند زیار دشعرونو هغه غونډ دی، چې پر (۱۳۶۰ل) کال د ملي دفاع وزارت په چاپ خونه کې د (۱۰۰۰) ټوکو پــه تیــراژ پــه ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی.

په دغه شعري غونډ کې د استاد ځینې هغه شعرونه راغلي دي، چې د (۱۳۳۹- ۱۳۶۰ل) کلونو په اوږدو کې یې ویلي دي. دا مجموعــه پــه ښکلي ډیزاین او انځور ښکلې شوې ده او د نورو کتابونو په پرتلــه پــه وړوکي (جیبي) کچه له چاپه راوتلې ده.

ددې غونډ په پیل کې د (سخن کوتــاهی در بــاره وینــه او مینــه) د دوکتور اسدالله حبیب له خوا پــه درې مخونــو کـــې د شــاعر او د دې مجموعې د شعرونو د څرنګوالي په باب یوه سریزه کښل شوې ده. پــه دې شعري غونډ کې چې ټول (۱۳۲) مخونه لري، (۱۱۹) ټوټې شــعرونه ځای شوي دي، چې زیات شمېر یې څلوریزې او ځینې یې ازاد شعرونه او اداني یا سپین شعرونه دي.

دا شعرونه د استاد زیار د اندو ژوند د څو اړخونو هنداري بلل کېږي. په تېره یې بیا د سیاسي ژوند، لکه چې وایي:

((زما دغه وینه او مینه زما د (۲۲) کلن ژوند او اند د بشپړتیایي بهیر یو نیمګړی غونډې انځور دی. له یوه لنډ تنګ ولسوال نړۍ لیده نیولې تر ټولنوال او پرګنوال هغه پورې...)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته به له دغه شعري غونډ سره د لا بلــدتیا پــه موخــه دوه ټــوټې شعرونه را واخلو:

سم هوډ

ســـــازېدل لـــــه زمـــــانې ســــره اســـــان دي
زمانــــــه ســـــازول ځـــــان ســــره زه غـــــواړم
ســـاز ناســـازې زمـــانې ســـره بـــه نـــه شـــم
څـــــه پـــــروا کـــــه راغلـــــم راغلـــــم، لاړم لاړم.

چپه زمانه

زمانـــــه راتــــه چپــــه غونـــــدې ښــــکارېږي
چپ ته ښي او ښـــي تــه چـــپ چـــې ويـــل کېــږي
((لېـــونی خانـــدي پـــر کلـــي پـــر ده کلـــی))
د هوښـــــيارو دا متـــــل دلتـــــه جــــوړېږي.

سوزونه او سازونه:

د پوهاند زيار د شعرونو يو بل ښکلی غونډ دی، چې پر (۱۳۶۴ل) کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په دولتي چاپخونه کې پــه افسېټ ډول د (۲۰۰۰) ټوکونو په تيراژ له چاپه راوتلی دی. د اســتاد دا شعري غونډ د کميت او کيفيت له پلوه پوره بډايه دی. پــه دې شــعري غونډ کې (۷۳) ټوټې شعرونه راغلي دي، چې د فورم له مخې ازاد- نيمه ازاد او يو شمېر يې په پخوانيو شعري فورمونو کې ويل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه شعري غونډ په پیل کې د پیلامې په توګه د ((زما سوزونه او سازونه)) تر نامه لاندې په درو مخونو کې په خپله د استاد زیار یو یادښت راغلی دی، چې د دغه شعري غونډ په باب وایي:

((هسې خو د مانا او محتوا له مخې دغه شعري انځورونه د یوه ربړېدلي او کړېدلي انسان د ژوند یو داستان دی، چې د رنګارنګو مهالونو او چاپېریالونو رنګارنګیو په کې اړخونه بدل کړي، هر سوز یې د یوه مهال او هر ساز یې د یو چاپېریال ښکارندویي کوي، د هر هغه مهال او چاپېریال چې زه یې ستاسې او نورو ملیونونو همځېلو (همنوعانو) د یوه استازي په توګه یو نه جلا کېدونکی ټوک یم او له همدې کبله یې اوس د همدغه رنګین داستان آر لوبغاړی او اتل یم)).

پر دې شعري غونډ باندې په شپړو مخونو کې د ((زیار شاعري)) په نوم د اجمل ختک له خوا یوه سریزه کښل شوې او همدارنګه (د سوزونه او سازونه په باره کې څو خبرې) تر سرلیک لاندې په درېو مخونو کې د دوست شینواري له خوا هم یوه سریزه کښل شوې ده.

اجمل ختک د استاد زیار په باب وایي:

((زیار په سینه کې د شاعر زړه هم لري او ژبه هم، د یو داسې شاعر زړه چې د ښکلا او مینې خوندونه او دردونه هم محسوسولای شي او د ژوند او محنت ارمانونه او محرومیتونه هم. دی داسې شاعر دی، چې ژبه یې د خپلو خواهشاتو له تاوه نه تاوېږي، بلکې د خپل محیط او انسانیت په غم ککړه ده، د انسان د ژوند له هرې موضوع، مضمون او کار سره خپل تعلق څرګندوي او له هر تعصب او تنګ نظرۍ نه پرته په خلوص، بلکې لېونتوب سره خدمت کوي.)) دی همدارنګه زیاتوي: ((زیار د خپلو شخصي خواهشاتو په خوب ویده شاعر نه دی، د خپل هېواد او ولس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم لړلی، بیدار لیکوال دی. زه هر وخت زیـار صـاحب او د ده ذهــن د تحقق او ځېړنې په کار کې مصروف ویــنم. د ده شــعرونه د ده د ذهــن پیداوار دي...)).

یوه بله خبره چې د دغه شعري غونډ په باب د یادولو وړ ده، هغــه دا ده چې په دغه شعري غونډ کې راغلي دوه سریزې د کتاب په پای کــې راغلې دي، یانې د شعرونو تر پای ته رسېدو وروسته. که چېرې له دود سره سم دا سریزې د کتاب په پیل کې راغلی وای، ښــه بــه وای او لــه لوستونکو سره به یې ډېره مرسته کړی وای. داستاد زیار دا یاد شــوی شعري غونډ د خپل هغه دروند ارزښت له مخــې چــې لــري یــې، پــر (۱۳۵۸ل) کال دخوشال خان لومړۍ درجه جایزه وګټله.

دا شعري غونډ له سریزو او ویي پانګې پرته ۲۶۵ مخونه لري. د کتاب پای ته په شعري غونډ کې د راغلو وییونو ۲۲ مخه ویي پانګه هم راغلې ده، چې له لوستونکو سره د ستونزو په حل کې پوره مرسته کولای شي. دلته ترې یو ښکلی شعر را اخلو:

مین ارمانونه

دا مې اوښکې ورتې...
راخوټکېږي او بهېږي
د لیمو له سرچینو نه
پر باړخو باندې مخ کښته...
که بهیر دی رانه لېږدي د نیمګړو ارزوګانو.
دا زما بېلتون ځپلې
ارمانژلې، ځورېدلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرترپای ناکامه مینه
اوبو وړې شانې هیله...
په ارمان د یوه څرک د چا د مخ د رڼاګانو.
په دې زړه د تورې شپې کې
په تورتم تورو تیارو کې
د مینو ارمانونو...
برېښنا نه شته، ځلا نه شته
ورک را ورک او راورکي
نه بنډاو د سونګ د شمعې نه کړاو د پتنګانو
ګوري ګوري تورې وربځې
چې دهسک مخ یې نیولی
پنا کړي یې له سترګو
دي د ستورو سترګکونه
پلوشې د وړمکۍ...
یا که سیوري دي چې ښوري د شهیدو ارواګانو!
لار لودن راځنې ورک دی
غورځم، پرځم، تپرېږم...
لاربښودنه لرم د مینې
چې مې بوځي تر درشله
د زړه سواندي خواږه یار...
پخسوي مې، ځوروي مې یاد د تېرو پېرزوګانو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

اور او وينې

د پوهاند زيار د ازادو شعرونو يو ښکلی غونډ دی، چې پـر (۱۳۶۵ل) کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا د(۲۰۰۰) ټوکونو په تيراژ په دولتي چاپخونه کې په ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی. په دې غونډ کې ټول (۴۳) ټوټې شعرونه راغلي او ټول يې ازاد دي.

دا غونډ (۱۹۱) مخونه لري. د شاعر دې شعرونو هم د نورو شعرونو په څېر د ده اندو خيال په ښه ډول ځرگند کړی دی، چې دا يې په شعرونو کې د برياليتوب يوه ستره نښه ده. په پيل کې د سريزې پرځــای (ازاد شعر ته رابلنه) په نوم يو ښکلی ازاد شعر راغلی دی. د اور او وينې غونډ د ازاد نوي پښتو شعر لومړی بېلگه ده، چې د ځوانو زېږندويانو لپاره يو گټور لارښود گڼل کېږي.

دا غونډ د ژبني سبک له پلوه د (يوې نړه، خوږې، لنـډې، روانــې او بشپړې کره) پښتو تر ټولو غوره بېلگه گڼل کېــږي او نــوې رغــونې او ترکيبونه په کې زيات راغلي دي.

د هنري پرداز، ايماژونو او انځورونو او په تېره د اساتيرو له پلوه ډېــر لوړ او د فکري محتوا له مخې ډېر ژور دی په دې توگه دلته په ټوله مانا د ژوند ((شعار)) پر ((شعر)) بدل شوی دی. دلته د هنري ارمان او ټولنيز ارمان، يا په لنډ ډول د شکل اومحتوا تــرمنځ ډيالتيــک پــه رښــتينې ((ډياليکتيکي)) مانا ټينگ دی. د ترخه ټولنيز واقعيت له ځلونې ســره سره په کې پر ارمان بری او ايمان هم يوځای انځورل کېږي.

استاد زيار په دغه شعري غونډ کې زيار کښلی، چې (ادب د ادب يــا هنر د هنر لپاره) او بل (ادب يا هنر د ژوند لپاره) دواړو بهيرونو ته پيوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړي او په دې توګه د ښوونکي او کره کتونکي په توګه یوه نــوې لاره پرانیزي. د استاد دا شعرونه د کوم اروپايي یا شرقي ازادو شعرونو پېښې نه دي، بلکې زېږندوی او نوښتګر یې په دې ګروهه دی، چــې دلتــه د فولکور او منظومو ادبي دواړو ډولــو شــعرونو لــه تونیــک ســیلابیک خصوصیت څخه ګټه اخیستل شوې، له قافیې پرته چې د نړۍ دهــېڅ کومې ژبې د شعر بنیادي شرط نه دی، نور ازاد شعر له منظوم ادبــي او فولکوري هغه سره کوم توپیر نه لري، په دې مانا چې وزن او ســېلاب د نړیوال بنستیز شرط په توګه تر دا منځ یو شان واکمني لري.

دلته د شعر د څرمې (فرعي) ځانګړتیا په توګه قافیې قید و بندیز نه شته او نه د مسرو د لنډوالي او اوږدوالي قید. د ساري په توګه قافیه وال (یا بې قافیه ولسي شعرونه) په اوو څپیزو مسرو پیلېږي. حال دا چې په نوي ازاد شعر کې له څلورو څپیزو مسرو څخه پیل مومي او ان تــر ۳۹ څپیزو رسېږي. تر دې البته زیات (جمله) او (سا) نه شي اوږدېدلای، په تېره سا ایستنه چې مسره سره ځای پرځای دروي.

استاد زیار د دې مجموعې د نوم په باب وايي:

دا چې ما بیا هم د دې دفتر نوم شعار ډوله ټاکلی، زما د سر صــفحې شعر یې ځواب وايي:

ټول دفتر مې شو د مینې اور و وینې
ستا د سرو سکروټو شونډو له غزله!

د دغه غونډ ستر نوښت په دې کې دی، چې په پښتو ژبه کې د ازادو شعرونو لومړنۍ، ځانګړې بشپړه چاپي مجموعه ده چې شعرونو یــې د پوخوالي زیاتې پوړۍ وهلې دي. یو شاعر د دې مجموعې په باب لیکي: ((د شعرونو سبک یې عاطفي او روښانفکرانه دی او د هنري ارمــان او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنیز ارمـان تـرمنځ یـانې د شـعري شـکل او مضـمون تـرمنځ ژور ډیالیکتیکي اړیکي شتوالی لري. د رسالت دقیق او اسـتادانه رعایـت، شاعرانه مسوولیتونو (زماني مسوولیت)، (مکاني مسوولیت)، (ټـولنیز مسوولیت) او (ادبي مسوولیت) د محترم زیار شعرونه لا شـتمن کـړي دي)). (د ثور انقلاب حقیقت ورځپانه، (۱۱/۳/۱۳۶۶) ګڼه، ن. سیوری، اسحق ننګیال).

په هر حال دا غونډ پښتو ژبې ته د نوي فورم او نوې محتوا په درلودلو سره د پوره ارزښت لرونکی دی. باید زموږ ژبې داسـې یـوه مجموعـه لرلای، خو ښه ده چې لري يې.

ددغه غونډ په باب ډېر څه ویلو ته اړتیا شته او مـوږ تـرې د خپلـې لیکنې د ډېر اوږدوالي له کبله ډډه کوو. د زیاتو معلوماتو لپاره وګورئ: کابل مجله (۱۳۶۶ل) کال لومړۍ ګڼه (اور او وینـې تـه یـوه کتنـه) د نورمحمد سهیم کره کتنه.

یوه بله خبره، چې د دې غونډ په باب د یادولو وړده، هغه داده، چـې په پای کې یې له (۱٦٧-۱۸٤) مخ پورې د هغو وییونو پانګه راغلې ده، چې د دې شعري غونډ په شعرونو کې کارول شوي دي، چې بې له شـکه د شعرونو په ځینو پېچلو برخو کې له لوستونکو سره مرسته کوي. دا دی، دلته له دې ښکلي شعري غونډ څخه د طلایي شګې په نامه یوه ټوټـه ښکلی شعر را اخلو:

طلایي شګې

په وزرو د مینه وړو
او خوړو خوړو شېبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کږم ګلیون د سرو ګلونو
ګلکځونو
دنګو دنګو چنارونو د وارنا...
د الواک نیلی مې ځغلي او راځغلي
کښته پورته
د شنه هسک و شنه دریاب په همغاړې او همبریدې
ارتې ارتې
او ناپایې شنې ورشو کې
سپینې سپینې ښکلې ښکلې
او جوړه جوړه کوترې
سره خاندې او مستي کړي
خوله پر خوله غاړه پر غاړه
پر پستو ((طلایي شګو))
تر تودو زرینو وړانګو
د لمر لاندې...
او زه ناست ورته پر غاړه
جوړوم د طلایي شګو کورونه
په پر غز، غر ځپه راشي
بېړۍ ډوبه مې د اند شي
کړي را وران خیالي کورونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګلکځونه:

د پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار د شعرونو هغه ښکلی غونـډ دی، چې د افغانستان دليکوالو د انجمن له خوا په دولتي مطبعــه کــې پــه ښکلې کچه او سکښت د (۲۰۰۰) ټوکونو په تيراژ له چاپه راوتلی دی. دا غونډ ټول (۱۳۲) مخونه لري او د شاعر (۶۰) ټوټې شعرونه په کې راغلي دي. ددغه غونډ زياتره شعرونه غزل دي. يو شمېر نيمه ازاد او يو لړ يې په نورو پخوانيو فورمونو کې ليکل شوي دي. پر دې غونډ باندې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا په څلورو مخونو کې يوه سريزه کښل شوې ده، چې په هغه کې د استاد زيار د ژوند او د ده د شاعرۍ په هکله رڼا اچول شوې ده او په خپله د همدې غونډ په باب خبرې شــوې دي. پــه دغــه غونډ کې د استاد زيار د زلميتوب د وخت ځينې شــعرونه راغلــي دي، چې استاد بېنوا په دې باب ليکي:

((ده دا خپل ګلکځونه يوازې د زلميتوب د مينې او هوس لپاره حصار کړي نه دي، بلکې د خپل هېواد، د خپل ولس او د اوسنۍ نړۍ د ټولنيزو نابرابريو هغه نارې سورې او کوکې يې هم په کې وهلې دي، چــې د ده انساني عواطف يې لړوزلي او بشري احساسات يې راپارولي دي)).

دا دی، دلته يې يو ښکلی غزل را اخلو:

د استاد حمزه په ژبه

پــــرون دې پرېکـــــړې د جرګـــــو پـــــه ژبــــــه
نــــن دې هــــر څــــه د ولولــــو پــــه ژبــــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنــــه پښـــتو ده هېـــره شـــوې کـــه څـــه
چـــې اوس غرېـــږي د وســـلو پـــه ژبـــه
څـــو بـــه پـــه څـــو یـــې زمـــا وینـــو تـــه ناســـت
څـــو بـــه مـــې وژنـــې د دښـــنو پـــه ژبـــه
کـــه وو تربرونـــه خـــو پـــردو تـــه یـــو وو
ولـــې پـــردي شـــو د پـــردو پـــه ژبـــه
لـــه ولـــس وځـــه خولـــه نـــرخ مـــه وځـــه
درتـــه یـــم ســـر د پښـــتنو پـــه ژبـــه
خیـــر دی کـــه کـــړم درتـــه د زړه خبـــرې
د اوښـــکو وینـــو د ســـلګو پـــه ژبـــه
وایـــم رښـــتیا درتـــه، ترخـــه کـــه هـــم وي
د اوســـــمهال د اســـــوېلو پـــــه ژبـــــه
پـــرې چـــې پیغـــام د ژونـــد درواســـتومه
د انقـــــلاب د پلوشـــــو پـــــه ژبـــــه
ځـــم د اســـتاد حمـــزه پـــه لار درســـره
ګونـــدې شـــې پـــوه مـــې د شـــعرو پـــه ژبـــه.

ګډه نړۍ:

دا د یوې درې کسیزې مشاعرې بڼه لري، چې لــه (۱۳۴۰-۱۳۴۴ل) کلونو پورې د زیار، ممنون او فنا له خوا پرله پسې تر سره شــوې او پــر خپل وخت د مېرمن مجلې او هېواد ورځپاڼې له خوا خپره شــوې ده او په راوروسته کلونو کې سېلاب ساپي او نصرالله حافظ هم په کې برخــه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته له دغو درې کسیزو مشاعرو څخه لومړۍ مشاعره، چې د استاد زیار د شعرونو په دې طرحې جوړه شوې، راوړم.

بیا مې ښکلی یار په زړه وریږې نن
ګاتي مې د سترګو پسې لوېږي نن

د محمد جان فنا شعر په دې ډول دی:

اندېښنه

ساز د محبت راته غږیږي نن
پېغله د هنر راته نڅېږي نن
یو نظر مې ستا د مخ ښایست ولید
یو جهان رڼا پر ما وریږي نن
تش چې تصور دې د بشر وکړم
ټول جهان مې خیال کې نه ځایږي نن
خوب کې چې مې ستا سترګې لیدلې دي
څاڅکی دماتم پر ما توییږي نن
ویې کتل په ناز راته ښو لاندې
ځکه مې اغزي په سترګو کېږي نن
ښکل مې کړی خوږې سرې خندنۍ شونډې
زړه مې اور د مینې کې سوځیږي نن
مرګ او ژوند ((فنا)) راته جنون ښکاري
خیال چې د لیلی راته پسخیږي نن

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هم د ممنون شعر:

ناکامه هیله

غــم مــې بیــا د خیــال پــه کــور ګــډېږي نــن
هیلـــه مـــې ناکامـــه شـــوه ژړېـــږي نـــن
مـــا د زړه پـــه وینـــو چـــې ابـــاده کـــړه
دا د محبـــــت مـــــانۍ نړېـــــږي نـــــن
مســـــته ښـــــه ورشـــــو د اســـماني مینـــــې
زړه لکـــــه هوســـــۍ ورنــــه تېرېـــږي نــــن
ســــــتا د تصــــــور درشــــــل بــــــه پالمــــــه
تېـــري زمـــــانې راتـــــه غرېـــــږي نـــــن
ســــــتا د مکېزونــــــو رڼاګــــــانو کــــــې
پرېـــږده دا ((ممنـــون)) چـــې وســـوځېږي نـــن

اندو ژوند:

اندو ژوند د استاد زیار د کوچنیو ټوټو د لړۍ دویمه شعري مجموعه ده، چې په هغه کې د جولې له مخې زیـاتره ځلـوریزي او ((سـپین)) شعرونه راغلي دي او انتقادي، طنزي او حماسي رنګ لري. دغه غونډ پر (۱۳٦۸ل) کال د سرحدونو چارو وزارت له خوا په اریانا چاپخونـه کـې چاپ شوی دی. دلته یې دوه بېلګې راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلهاري

ما په مينه کې زده کړې له پتنګه بلهاري ده
ولـــــولـــــه مـــــې پـــــښتنه او اراده مې منصوري ده

لړم، ۴۳ کال

نکريزې او رانجه

دزړه وينـــــې مـــــې نکريـــــزې
شـــوې د پېغلـــو هيلـــو پښـــو تـــه
شـــــو رانجـــــه راتـــــه ګرومونـــــه
غـــړ مـــې نـــه رســـي غـــوړو تـــه

۶۲ -۹-۱۸

ګلوييونه:

د استاد زيار يو ناچاپ غونډ دی، چې په هغه کې د فورم له مخــې د ګلکځونو شعري غونډ ته ورته شعرونه راغلي، دي چې زياتره يې غزليز رنګ لري.

سپين غر:

د استاد زيار هغه شعري غونډ دی، چې په هغه کې د ده لــه (۱۳۳۸-۱۳۴۵) کلونو پورې ځينې شعرونه راغلي دي، چې د ((پښتونستان)) او ټولنيزو موضوعاتو په باب يې ويلي دي. په دې شعري غونډ کــې اوږده

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظمونه راغلي دي، چې يو شمېر يې په راډيويي مشاعرو کې ويل شوي او يو شمېر يې په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي دي. دلته لــه دغــه شعري غونډ څخه يوه بېلګه را اخلو:

پښتني غمونه

زه پښـــــتون د پښــــــتونخوا يـــــم
پښــــتونخوا کـــــې پښـــــتون غـــــوارم
پښـــــــتني دردونــــــــــــه ژارم
افغــــــــاني غمونــــــــــه ژارم

✵ ✵ ✵

بيــــا مـــــې وينـــــې راخــــــوټېږي
د زخمـــــــي زړه لـــــــه پرهـــــاره
ځورېــــــدلې تلوســــــې مــــــې
لـــــه درد ســــوزه وهـــــي څړيکـــــې..
پــــه خـــوګلن کـــــې د ګوګـــــل مـــــې
د مــــــړو ژوانـــــــدو ارمـــــــانونو
آ واړه واړه بڅرکـــــــــــــــــــــــــي
پـــــــه ورو ورو راتـــــــازه کېــــــــږي
اســــــوېلي مــــــې لمبــــــه اخلـــــي..
د پلرونــــــــــــو او نيکونــــــــــــو
د آ تېـــــــــــرو پرتمونــــــــــــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغــــــه تېــــــرې خـــــــاطرې بیــــــا
هغــــــه هېــــــرې خـــــــاطرې بیــــــا
زمــــــا زړه بانــــــدې وربېــــــرې
دا لمبــــــې بــــــه پټــــــې پټــــــې
نــــور پــــه زړه کــــې څنگــــه نغــــاړم
پښــــــتني دردونــــــــــه ژاړم
افغــــــــاني غمونــــــــــه ژاړم

✵✵✵

پــــه ترپکــــو مــــې شــــي زړه کــــې
پښـــــتني ســـــپېڅلې مینــــــه
لېـــــونی شـــــانې احســـــاس مــــې
کــــومې لــــور تــــه لېــــږدوي بیــــا
د هــــوښ ِیــــارو پــــه نــــړۍ کــــې
لېونتــــوب راتــــه پیغــــور شــــي
چېرتــــه ښــــه هلتــــه بــــه ځمــــه
کــــه وي ســــمې او کــــه غرونــــه
کــــور و کلــــی بــــه پرېږدمــــه
وایــــم ځــــان مــــې کــــړای ازاد
لــــه هــــر قیــــد او لــــه جنجالــــه
خپــــل غــــم چــــې د ځــــان مــــل کــــړم
پــــرې بــــه پــــام غلطومــــه
مــــرگ تــــه شــــپې بــــه تېرومــــه
څــــوک بــــه نــــه نیســــي مــــې ســــتونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه خپــــل واک اختیـــــار بــــه ژاړم
پښـــــــــــتني دردونــــــــــه ژاړم
افغـــــــــاني غمونــــــــــه ژاړم

✵✵✵

چېـــــرې مینــــه چـــې ګنــــاه ده
چېـــرې زړونــــه چـــې ســــاړه دي
چېـــرې ژبـــــه او قلـــــم چـــــې
ښــــورول دار تـــــه ختــــــل دي
چـــې پـــه نـــوم انســـان یــادېږم
او انســــان نــــه بلــــل کېـــږم
یـــو موجـــود ددې د جهــــان یــــم
او جهـــان کـــې بـــې اختیــــاره
د شــــمال پــــه یـــوه ربـــړه
لکـــــه پاڼــــه هســــــې رپـــــم
د نــــانځکې غونــــدې هســـــې
لـــــه هـــوس ســـره لـــوبېږم
تـــول کـــار زیـــار مـــې بـــل لپـــاره
هـــېڅ مـــې واک د خپـــل ځـــان نـــه شـــته
څـــومره شـــرم و څـــومره ننـــګ دی
کــــه پـــر دې ژوندانــــه ویـــاړم
پښـــــــــتني دردونــــــــــه ژاړم
افغـــــــــاني غمونــــــــــه ژاړم

✵✵✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــې یـــو ځـــل پـــه حقـــه مینـــه
دار پـــه خپلـــو ســـترګو ښـــکل کـــړم
د خپـــل ســـر او مـــال پـــه بیـــه
پښـــتونواله کـــــړم ترســـــره
د خوشـــال لـــه ســـپینې تـــورې
د ایمـــل، دریـــا لـــه ننګـــه
د تیـــارو ګوګـــل شـــي څیـــرې
د خیبـــر لـــه دنګـــې څـــوکې
د شمشـــاد لـــه هســـکه ســـره
پلوشـــې د ژونـــد خـــورې شـــي
د بـــاړې او ســـوات ســـیندونه
اباســـین لـــره بیـــا یوســـي
د خپلـــواک ژوندانـــه زېـــری
لـــه خپلـــواک پښتونســـتانه
څـــه ارمـــان بـــه مـــې بیـــا نـــه وي
لـــه دنیـــا کـــه زیـــاره ولاړم
پښـــتني دردونـــــه ژاړم
افغـــاني غمونـــــه ژاړم.

استاد زیار د پـورتني شـعر پـه بـاب وایـي: ((د (۴۴/۶/۹) کـال د پښتونستان په راډیویي مشاعره کې وار راونه رسېد. همداسـې مـې د موسی شفیق په غوښتنه په سـتډیو کـې واوراوه. یـو کـال وروسـته (۴۵/۶/۹) قدیر، فهیم اورولی و. په دغه کال سویس ته تللی وم. له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سره دا زما تر ژباړلي شعر ((بلنه)) (۱۳۴۰ل) وروسته لومړی نـيم ازاد شعر دی او تر دې راوروسته مې دغې خواته ورو ورو هڅه زياتېږي. دغه راز د ((ګلولې)) په نوم د استاد زيار د ازادو شعرونو دويم غونډ هم چاپ شوی دی.

دا شعري غونډ پر (۱۳۶۹ل) کال د افغانستان د ليکوالو د ټولنې لـه خوا د (۲۰۰۰) ټوکونو په شمېر خور شوی دی، چې د استاد (۶۰) ټوټو په شاوخوا کې ازاد شعرونه په کې خوندي دي. دغه راز يې د ازادو شعرونو د لړۍ درېيم غونډ ((د سبرونو نڅا)) او د کوچنيو ټوټو د لـړۍ درېـيم غونډ چاپ ته چمتو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړنيال زيار

پوهاند دوکتور مجاوراحمد زيار د خپلې هر اړخيزې ليکوالۍ په ترڅ کې علمي څېړنې او پلټنې هم له ياده نه دي ايستلي او په دې برخه کې يې زياتې مقالې کښلي او ليکنې يې کړې دي. په حقيقت کې څېړنــه د استاد د ليکوالۍ يوه زياته برخه را اخلي. موږ به دلته له ګڼ‌ودي څېړنو پرته د ده نورې ژبنۍ څېړنې دده په ژبپوهنيزه برخه کې راوړو او دلته به يې هغه تحقيقي ليکنې له اخځ او څرنګوالي سره يادې کړو، چــې پــه بېلابېلو برخو کې يې کړي دي او بيا به يې پر خپلواکو څېړنيزو اثارو رڼا واچوو:

په پښتو کې ازاد وګړنی او ليکنی شعر پر سېلابي تونيکــو آرونو او ويونو ولاړ دی:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې د پښتو شعر او پــه ځــانګړي ډول د پښتو ازاد شعر او د هغه جوړښت د څرنګوالي په باب په کې هر اړخيز او په زړه پورې معلومات وړاندې شوي دي. فکر کوم دا پــه پښــتو کــې د لومړي ځل لپاره د ازاد شعر په باب يوه ژوره علمي ليکنه ده.

دا ليکنه د ژوندون مجلې د (۱۳۶۷ل) کال د لومړۍ ګڼــې پــه (۲۲) مخونو کې خپره شوې ده، دغه راز يې د همدغې مجلې د همدغه کال په پنځمه ګڼه کې دغې لړۍ ته دوام ورکړی دی او ترڅنګه يې د همدغــه کال په کابل مجله کې يو لړ نورې ورته ليکنې هم خپرې کړې دي (دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکنه را وروسته د کتاب بڼې (پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) ته لوړتیا موندلې ده).

راوړتي او پښتو ګرامر یې:

دا یوه څېړنیزه لیکنه او ژباړنه ده، چې د مستر راوړتي د ژوند او د هغه د پښتو ګرامر په باب معلومات په کې ورکړ شوي دي. دا لیکنه د وږمې مجلې د (۱۳۵۶ل) کال د (۴) ګڼې په (۵۰-۵۷) مخونو کې خپره شوې ده او بیا پر (۱۳۵۷ل) کال د (پښتو چاپي اثار په دوو تېرو پېړیو کې) د اطلاعاتو او کلتور وزارت د مقالو په غونډ کې هم راغلې ده.

د امیر شېرعلي خان د پښتو بولیو یوه قلمي نسخه:

دا په متنپوهنه کې د استاد زیار یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د امیر شېرعلي خان د فرهنګ پالنې او پښتو پالنې په برخه کې په کې زیات معلومات وړاندې شوي دي، دا لیکنه د کابل مجلې د (۱۳۶۲ل) کال د (۱۱) ګڼې په (۳۴-۴۲) مخونو کې چاپ شوې ده.

پټه خزانه د پښتو د تاریخي ګړدود څېړنې د یوه غوره اخځ په توګه:

دغه څېړنیزه لیکنه په ((د محمد هوتک یاد)) نومي کتاب کې د علومو اکاډمۍ له خوا پر (۱۳۶۲ل) کال خپره شوې ده.

د ملا درمحمد ځاځي شاعري:

د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې د یاد شوي شاعر د شاعرۍ په باب په کې معلومات راټول شوي دي. دا لیکنه دکابل مجلې د(۱۳۴۲ل) کال د (۷-۸) ګڼې په (۲۳-۳۲) مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوميالی نورسيب:

دا يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې له گڼو بېلگو سره په کې د نورسيب د شاعرۍ په باب هر اړخيز معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د کابـل مجلې د (۱۳۴۲ل) کال د (۹) گڼې په (۱۴-۳۶) مخونو کې راغلې ده.

د لال پورې شريف:

په دې تحقيقي ليکنه کې له لاسته راوړو بېلگــو ســره د لال پــورې شريف د ژوند او شاعرۍ په باب پوره معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د (۱۳۴۳ل) کال د (۴) گڼې په (۷-۲۳) مخونو کې خپره شوې ده.

الفت (١٢٨٨-١٣٥٦) د پښتو ادب د نوي ادبي سنتيز پر پېچومي:

په دې ليکنه کې د استاد گل پاچا الفت د ليکوالۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د(۱۳۶۲ل) کال د (۲) گڼې پــه (۱۲-۱۳)مخونو کې راغلې ده.

د سيد راحت الله راحت زاخيلي مهال او چاپېريال:

دا د سيد راحت زاخيلي په باب د استاد زيار يوه تحقيقي ليکنه ده، چې د کابل مجلې د (۱۳۶۳ل) کال د لومړۍ گڼې په (۲۹-۳۹) مخونــو کې خپره شوې ده. همدارنگه نوموړې ليکنه ((د راحــت يــاد)) نــومي کتاب په (۵۷-۶۵) مخونو کې هم راغلې ده. چې د کابــل پوهنتــون د فرهنگي شورا له خوا په (۱۳۶۳ل) کال کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې پښتو داستان ليکنه:

په دې څېړنيزه ليکنه کې په افغانستان کې د پښتو داستان ليکنې د څرنګوالي په باب معلومات وړاندې شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د (۱۳۶۲ل) کال د (۱۲) ګڼې په (۱-۸) مخونو کې چاپ شوې ده.

د انقلابي شاعر نورمحمد غمجن د شهادت د لومړي تلين په درناوي:

په دې تحقيقي ليکنه کې د پوهندوی نورمحمد غمجن د ليکوالۍ او ژوند په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنــه د ژونــدون مجلــې د (۱۳۶۲ل) کال د لومړۍ ګڼې په (۹-۱۲) مخونو کې خپره شوې ده.

ماياکوفسکي په هاوانا کې:

د ماياکوفسکي په باب د استاد زيار يوه څېړنيــزه ليکنــه ده چــې د ژوندون مجلې د (۱۳۶۲ل) کال د (۲) ګڼې په (۵۵-۶۶) مخونو کې خپره شوې ده.

ماياکوفسکي د ستر سوسياليستي انقلاب د شاعر په توګه:

دماياکوفسکي په باب د استاد زيار دويمه څېړنيزه ليکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۴ ګڼې په ۹-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول دا ليکنه د دوستي مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۳ ګڼې په ۸۰-۸۴ مخونو کې هم را اخيستل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومیالۍ انقلابي لیکواله انــازیګر بــه خپــل ادبــي شاهکارونه ژوندي وساتي:

دا د یوې څېړنیزې او ژباړیزې لیکنې نوم دی، چــې د یــادې شــوې لیکوالې د مړینې له کبله لیکل شوې ده. دا لیکنه د ژوندون مجلــې د (۱۳۶۲ل) کال د ۲ ګڼې په ۷۶-۸۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کــې د میتــود او موضــوع ډیالکتیک:

یوه بله علمي لیکنه ده چې په یوې اوږدې لړۍ پــورې اړه لــري او د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۳ ګڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

دا د پوهاند زیار د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې په هغې کې د فولکور او وګړنۍ تکنالوژۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي او په دې لړ کې د کټ اوبدنې په باب څېړنه شوې ده. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۱۱ګڼې په ۱۵۷-۱۶۶ مخونو کې خپره شوې ده.

د کرنې لوښي او سامان او د هغوی د کارونې چمونه:

دا هم یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د کرنې سامان الاتو په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۳ ګڼې په ۲۵-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارپوهه (اوبدنې او رغاونې):

په دې ليکنه کې د ولسي کارونو د يو ډول (اوبدنو او رغونو) په بـاب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۶ل کـال د ۲ ګڼې په ۳۹-۴۳ مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لومړۍ لارې چارې او ډولونه:

د فولکور په برخه کې يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې په هغې کـې د لاسي کارونو د ځينو ډولونو په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۴ ګڼې په ۳۲-۳۵مخونو کې خپره شوې ده.

پسته انځورګري يا رنګونه (رنګريزي):

په ولسي لاسرغاوې (لاسي صنعت) کې يوه بله څېړنيزه ليکنــه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۳ ګڼې په ۲۸-۲۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

يوه بله ليکنه ده، چې په هغې کې د ولسي جامو (څـادر) پـه بـاب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۶ ګې په (۲۶-۲۹) مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لارې چارې او ډولونه:

دا د تېرې يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د فولکـور مجلــې د ۱۳۵۵ل کال د ۵ ګڼې په ۲۹-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارپوهه:

یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې د (فرهنګ خلق) جریدې د ۱۳۵۷ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۲-۱۳ مخونو کې خپره شوې ده.

په پاټکیزه (طبقاتي) جګړه کې د هنر ونډه:

د هنر په باب یوه علمي تحقیقي لیکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۷ل کال د لومړۍ ګڼې په ۲۴-۲۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ټولنوال ریالیزم د رښتینې ټولنیز هنر استازي (رسالت) پرځای کولای شي:

یوه علمي تحقیقي لیکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۹ل کال د لومړۍ ګڼې په ۵-۶ مخونو کې خپره شوې ده.

رښتینی ټولنیز هنر د وګړو زېږونه ده او د همدوی د غوښتنو او اړتیاوو څرګندونه:

د هنر په باب یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د هنر مجلې د ۱۳۵۸ل کال د ۴-۵ ګڼې په ۱۸ او ۸٤ مخ کې خپره شوې ده.

د ټولنې په ژغورتیایي بهیر کې د ټولنوال ریالیزم اغېزه او ونډه:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده، چې د هنر مجلې د (۱۳۵۹ل) کال د ۵-۶ ګڼې په ۱۷-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو د اوسني نظام تحلیل او څېړنه د روحیاتو له مخې:

د پورتنۍ یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چــې د پــوهنې مجلــې د ۱۳۴۱ل کال د ۴ ګڼې په ۳-۶مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظم تحلیل او څېړنه:

د یادې شوې لیکنې یــوه بلــه برخــه ده، چــې د پــوهنې مجلــې د (۱۳۴۱ل) کال د ۵ ګڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

سپیتامه زره توشتره یا سپین ځواکي زردښت د بامي بلخ ستر نومیالی بچی:

د یاد شوي شخص په باب یوه تحقیقي لیکنه ده، چې د بلخ مجلې د ۱۳۵۷ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۴-۱۵ او پاتې په ۵۱ او ۵۳ مخونــو کــې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کــې د میتــود او موضــوع دیالتیک:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده چې د ژوندون مجلې د (۱۳۶۲ل) کال د ۳ ګڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې ده.

پرده پوښي او سپېڅلتیا له ټولنوال ریالیزم او ژمنتیا څخه تېښته ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هم یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د (۱۳۶۱ل) کال د لومړۍ ګڼې په (۱۲-۱۵) مخونو کې خپره شوې ده.

د واقعیت تشې پېښې په وزن او قافیه شعر کېدی نه شي:

یوه تحقیقي او علمي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۱ ل کال د ۳ ګڼې په ۱۱-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

دمعیاري لیکنۍ پښــتو اړتیــا، پرنســیپونه او لارې چارې:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۱ل کال د ۴ ګڼې په ۴۴-۴۷مخونو کې خپره شوې ده.

د ګویتې پر پلونو:

ګویتې په باب یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده، چــې د ((اجتمــاعي علوم)) مجلې د (۱۳۶۱ل) کال د ۳ ګڼې په ۱۶۳-۱۷۲) مخونو کې خپره شوې ده.

کوشاني د یوې آرې (اصلي) باختري ژبې په توګه:

یوه تحقیقي او علمي لیکنه ده، چې د (تحقیقات کوشاني) مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۲ ګڼې په (۱۱-۱۱۶) مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي میراثونه:

یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د شــوروي اتحــاد او افغانســتان د ګــډ فرهنګ په باب په کې معلومات ورکړ شــوي دي. دا لیکنــه د دوســتي مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۲-۳ ګڼې په ۴-۳۸ مخونو کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملي سپورتونو په لړ کې (هله داد):

د ورزش په باب یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې په هغې کې د (هله داد) لوبه بیان شوې ده. دا لیکنه د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۳۹ ل کال د ۳ ګڼې په ۱۲-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

د کبډۍ لوبه:

دا هم د کبډي ورزش په باب د استاد یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د بدني روزنې مجلې د ۱۳۳۹ ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۱-۱۳مخونو کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اجباري او اختیاري ودونو کړکېچونه:

دا په ټولنه کې په اجباري او اختیاري توګه واده کول او د هغه د راتلونکې د څرنګوالي په باب یوه څېړنیزه او تحلیلي لیکنه ده. د استاد دا لیکنه د هغه د مېرمنې په نوم ((سکینه زیار)) د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ل کال د اسد ګڼې په ۱۱ مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اختیاري او اجباري ودونو کړکېچونه:

د پورتنۍ یادې شوې لیکنې دویمه برخه ده، چې د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ ل کال د سنبلې او میزان ګڼې په ۲۳ مخ او پاتې یې په ۵۳ مخ کې خپره شوې ده.

دغه ډول یې د هنر په باب یوه بله علمي څېړنیزه لیکنه د اجتماعي علوم مجلې په لومړۍ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي اړیکي د موسیقۍ په برخه کې:

یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۳ل کال د ۴ ګڼې په ۲۷-۲۹ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي اړیکي، د فلم او سینما په برخه کې:

یوه بله تحقیقي لیکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۰ کال د ۸ ګڼې په ٤٤-٤٨ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان-شوروي فرهنګي اړیکي، د فلم او سینما په برخه کې:

د یادې شوې لیکنې دویمه برخه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۲ کال د لومړۍ ګڼې په ۵۱-۵۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د شوروي اتحاد په شپېته کلن پېر کې د افغان- شوروي د دوستۍ پرمختیا:

دا هم د پوهاند زیار یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۱ ل کال د ۱۱ګڼې په ۵۷-۶۳ مخونو کې خپره شوې ده.

۷۶کلن مصري لیکوال نجیب محفوظ د نوبل سړنۍ جایزه وګټله:

د استاد یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې د مصري لیکوال نجیب محفوظ د اثارو او ژوند د څرنګوالي په باب په کې معلومات وړاندې شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا لیکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۶۷ل کال د میزان او عقرب میاشتو د ګڼې په ۵۳-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده او همغــه مهــال پــه دري ایډیشن کې د همده له خوا په دري ژبه هم خپره شوې ده.

ارتوګرافیک ریفورم (الفبایي سمون) زموږ له ملــي انقلابي هیلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

دا یوه پیشنهادي ډوله څېړنیزه لیکنه ده. دلته استاد زیار د اوښتون په پلمه خپلو هغو الواکونو (نظریاتو) ته یوه ټولنیزه بڼه ورکړې، چې له کلونو راهیسې یې د پښتو د اوسنۍ لیکنې یا الفبایي سیستم د ریفورم یا سمون په برخه کې خپاره کړي وو. ده په دغه وېره څېړنیزه لیکنه کې د عربي سیستم ټولې نیمګړتیاوې په ګوته کړي او دا یې زیاته کړې ده چې یو یوازینی فونیمیک الفبایي سیستم کولای شي د ټولو افغاني ژبو لپاره رامنځته شي او دود وومي. ده د همدې موخې لپاره پر بېلابېلــو لارو چارو رڼا اچولې او د دغه الفبایي اوښتون د ترسره کولو لپاره یې یو لړپلانونه په ګوته کړي دي. دغه لیکنه د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ل کال د سرطان-اسد او عقرب-قوس په ګڼو کې له یوه الفبایي جــدول ســره خپره شوې او ۱۶ مخه یې نیولي دي.

د حمید مومند لیکلار:

دا یوه شپاړس مخیزه څېړنیزه لیکنه ده چې استاد زیار د عبدالحمید مومند د شاه و ګدا د ترجمې د دوه سوه اویایمې کالیزې په سیمینار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورولې وه او بیا پر ۱۳۶۶ ل کال په اړوند غونډه کې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

د حمزه ژب- ښکلاییز سبک:

دا د پوهاند زیار یوه پنځه ویشت مخیزه علمي څېړنه ده چې د حمزه شینواري د اتیایمې کالیزې په سیمینار کې یې اورولې او بیا په ((د حمزه یاد)) غونډه کې پر ۱۳۶۶ل کال د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو له خوا خپره شوې ده.

د رحمان بابا لیکلار:

دا یوه پنځلس مخیزه څېړنه ده، چې د کابل پوهنتون له خوا د رحمان بابا د دوه سوه اتیایم تلین له کبله په جوړ شوي سیمینار کې اورول شوې او بیا وروسته ۱۳۶۹ل کال په اړوند غونډه کې د نومورې پوهنتون له خوا چاپ شوې ده.

د تاریخ مرصع لیکلار:

په دې نامه هم د استاد زیار یوه مقاله خپره شوې ده چې په هغې کې د تاریخ مرصع د لیکلار او لیکدود په باب خبرې شوي دي.

هغه انقلابي لیکوال او پوهاند چې اندو ژوند یې د انسان ژغورتیا ته وبښل:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې استاد زیار د الماني لیکوال ګیورک بیوخنر د یو سلو پنځوسم تلین له کبله ترسره کړې ده او د بیوخنر د لیکوالۍ په باب په کې خبرې شوي دي. دا لیکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۶۶ کال د لومړۍ ګڼې په ۴۷-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه د پښتو پښتې ماتوي او نامعیاریتوب یې کوپړۍ:

یوه علمي لیکنه ده، چې د (پښتو په ټولیزو رسنیو کې) د سیمینار په غونډ کې چې د علومو اکاډمۍ له خوا په (۱۳۶۷ل) کال چاپ شو یدی راغلې ده. همدارنګه دېته ورته مقاله د ژورنالیستانو د ټولنې لـه خــوا دهمداسې یوه سیمینار په غونډ کې راغلې ده.

وګړپوهنه (اتنولوژي):

دیوې نیم څېړنیزې او نیم ژباړیزې لیکنې سرلیک دی چې د فرهنګ مجلې د (۱۳٦۸ل) کال په لومړۍ (وري-غويي) ګڼه کې خپره شوې ده.

د وګړیزې څېړنې لارې چارې:

دا هم د استاد زیار دیوې علمي لیکنې نوم دی چې د افغانســتان د علومو اکاډمۍ د پښتو څېړنــو د نړیــوال مرکــز د (۱۳۶۷ل) کــال پــه سمپوزیم کې وړاندې شوې او په اړوند غونډ کې چاپ ته سپارل شــوې ده.

Jams Darmesteter:

د استاد زیار لیکنه ده، چې په پښتو مجله کې په انګلیســي ژبــه د ۱۳۶۲ کال د ۳ ګڼې په ۴۵-۵۰ مخونو کې خپره شوې ده.

لویه جرګه:

په الماني ژبه ((Der Rat des Jirgas)) د استاد یوه لیکنه ده چــې د دیموکراتیک المان د ((ویلت بیونې)) نومي مجلې په ۱۷-٦-۱۹۸٦ ګڼــه کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

" The Ethno - Linguistic

Composition of Afghanistan"

د افغانستان وګړ- ژبیز جوړښت:

دا لیکنه استاد زیار په انګلیسي ژبه د هند ((انجمن فارسي)) اورګان ((بیاض)) د ۱۹۸۳م په لومړۍ ګڼه کې خپره کړې ده او د افغانســتان د علومو اکاډمۍ د پښتو مجلې د همدغه کال د درېیمې ګڼې په ۶۵-۶۷ مخونو کې هم خپره شوې ده.

نوي ازاد شعر پر وړاندې:

یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د (۱۳۶۷ل) کال د ۵ ګڼې په ۳۵-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

همدارنګه یې د نوي ازاد شعر په باب د همدې کال په یوه بله ګڼه کې هم یوه مخ لیکنه خپره شوې ده.

دغه راز یې دوه نورې لیکنې، یوه د سیدحسن حسن په باب او بله د سعدالله جان برق د شاعرۍ په باب د جرګې په مجله کې خپره شوې ده. همدارنګه یې د استاد خادم په باب یوه لیکنه په ژوندون مجله کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي څېړنیز چاپي او ناچاپي اثار

کارپوهه:

یو علمي تحقیقي اثر دی، چې په پنځوسمو کلونو کې د اطلاعــاتو او کلتور وزارت د فولکور مجلې او ((فرهنګ خلق)) له خوا برخــه برخــه خپور شوی دی. مګر د خپلواک یوځایي چاپ پر وخت یې ښایي دغــه اوسنی نوم په ((د افغانانو وګړنۍ تخنیکپوهنه)) په نوم سمون ومومي.

ټولنوال ریالیزم:

یو علمي څېړنیز اثر دی، چې د ټولنوال یا اجتماعي (سوسیالیستي) ریالیزم په باب په کې یو لړ تیوریکي څېړنې شوي دي. د دغه اثــر یــوه زیاته برخه د شپېتمو کلونو له پیل سره د هنر او ژوندون په مجلو کــې خپره شوې ده.

د افغان - شوروي فرهنګي اړیکي:

د پوهاند زیار یو بل څېړنیز اثر دی، چې د دوستۍ په مجله کې یــې ځینې برخې خپرې شوي دي.

د پښتو، دري، پشه یي فولکوري څېړنې:

د استاد زیار یو څېړنیز علمي اثر دی، چې په هغه کې د یادو شویو ژبو فولکوري څېړنې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګړدودي (لهجوي) څېړنې:

د پوهاند زیار تر ټولو ستر تحقیقي علمي اثر دی چې د څلورو کلو په موده کې یې کښلی دی. دا اثر (۱۰۴) ټوکه لري چې په هغه کې د افغانستان د (۱۴) ژبو د ګړدودونو په باب هر اړخیز معلومات ورکړ شوي دي او له څو کلونو راهیسې د سویس د ملي فوند له خوا د یونسکو په سپارښتنه ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دی.

لیکونه:

لیکونه د استاد زیار یو بل اثر دی، چې په هغه کې په پښتو، دري، الماني او انګلیسي ژبو هغه لیکونه راغلي دي چې استاد ځینو کسانو ته د بېلابېلو ادبي، هنري او سیاسي موضوعاتو په باب لېږلي دي. دا اثر تراوسه چاپ ته نه دی ورکړ شوی.

پښتو بدلمیچ یا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟

دا کتاب د استاد زیار له خورا نوښتګرانه علمي- تحقیقي اثارو څخه دی. په دغه کتاب کې د پښتو شعر ((سېلابوتونیک)) قواعد وړاندې شوي چې د لومړي ځل لپاره د همده له خوا را ایستل شوي او پر درې ګونو پښتو وګړنیو (فولکوریکو) لکینیو یا دیواني او اوسنیو ازادو شعرو باندې تطبیق شو یدي.دغه کتاب چې له یادښت، ویی پانګې، سمونلیک او نیولیک پرته ۱۷۸ مخونه او یو لړ کلیشې، یوه ټتری او د اوستربلونو جدول لري، د اطلاعاتو او کلتور وزارت د خپرونو له خوا د ۱۳۶۹ پر اوړي په ښکلې کچه او سکښت له چاپه راوتلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه کتاب د ټټرۍ (واسکټ) پر یوه پیڅکه داسې کښل شوي دي:
((پوهاند زیار د یوه ژبپوهاند، ادبپوهاند او ۳۳ کلن شاعر او لیکوال په توګه تر خپلو اوږدو څېړنو وروسته دې پایلې ته ورسېد، چې د هرې ژبې او بیا پښتو پویټیکس او فونیټیکس (شعر پوهه او غږ پوهه) ســره نــه شلېدونکي اړیکي لري او په دې توګه د پښتو شعر رغښت سېلابوټونیک (څپیز- خجیز) دی، نو دا دی د لومړي ځل لپاره د همدغه سیســتم د دودونو او د ویونو (قواعد او قوانینو) پر را ایســتنه بــری مــومي او زړو ببولالو ته د پای ټکی ږدي. څنګه چې دی شعر ((موزونه او مقفی)) نــه بلکې ((موزونه او مخیله)) وینا بولي، نو ((نوی ازاد شعر)) رښتینی شعر ګني او د رغښت مخبیلګه یې ولسي ازاد شعر دی (لنډۍ، سروکي...) نه اروپایي هغه. دغه کتاب د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د ادبي فنونو، عروضو او قافیې او څه ناڅه متنپوهنې د ټکسبوکونو ځای نیولای شي)).

پوهندوی عبدالحکیم د یوې کره کتنې (کابل مجله د ۱۳۷۰ دویمــه ګڼه) په ترڅ کې داسې لیکي: ((... د ژبپوهنې او ادبپوهنې د ګڼ شمېر خپرو شوو لیکنو، څېړنو او تدریس په لړ کې په همدې وروســتیووختو کې د ادبپوهنې د تیورۍ د شعر پوهنې په برخه کې د محتــرم پوهانــد دوکتور زیار یو نوی اثر چې په هغه کې د پښتو شــعر جــوړونې تیــوري وړاندې شوې ده... پوهاند دوکتور زیار د ((پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) د اثر په لیکلو سره د ادب تیورۍ د شعر پوهنې او شعر جوړونې په برخه کې لومړنۍ ژوره او جامع څېړنه وړاندې کړه، چې دا څېړنــه د نړیوالــو ادبي څېړنو په شان یوازې د پښتو ژبې د ځانګړنو او قواعدو پر بنســټ ولاړه ده...)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کره کتونکی زيار

وايي چې: ((ادبي کره کتنه د ادبياتو روح دی، کره کتنه د ادبياتو د ودې او تکامل اساسي او عمده عامل دی.))[1] او ((پـه حقيقـت کـې د ټولنيز نظارت يوه مهذبه بڼه ده چې د صميميت او خواخوږۍ له مخـې روشنفکره ايجاد گرانه لاربښوونه کوي.))[2]

((دا د ادبي کره کتونکي وظيفه ده، چې د يـوه ادبـي اثـر محتـوا، تکنيکي اړخونه او بديعي پرابلمونه او ځانگړنې وڅېړي، په ادبي اثر کې ژور ټولنيز پرابلمونه راوسپړي، د هغه ليکوال يا شاعر ملاتړ وکړي، چې په خپل خلاقيت سره د ژوند واقعيتونو او بشري لوړ ارمانونـه يـې پـه ښکلې او عاطفي بڼه انځور کړي دي او ددې خلاف هغو کسانو ته چـې اشتباه کوي د منطقي استدلال له لارې قناعت ورکړي.)[3]

استاد زيار هم زموږ د ادب دغه ارزښتناکه برخه له خپل زيـاره بـې برخې نه ده پرې ايښې. سره له دې چې ده تراوسه پورې په دې برخـه کې کوم ځانگړی اثر نه دی خپور کړی، خو زيات کار يې پرې کړی دی، په لسگونو مقالې يې ليکلې دي، دکره کتنو په زياتو غونډو کې يې برخه اخيستې او زياتې ادبي غونډې او مشاعرې يې تر کره کتنې لاندې نيولې دي.

---

(۱) ژوندون مجله، ۱۳۲۵ل کال، ۵-۲ گڼه، د پښتنې ځلورم مخ.

(۲) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵گڼه، ۸مخ.

(۳) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵ گڼه، ۱۳مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته به يې هغه ليکنې راوړم، چې په دې باب يې په بېلابېلو وختونو کې ليکلي او په بېلابېلو خپرونو کې خپرې شوې دي:

ځوان ژمن (متعهد) پښتو ادب ته يوه کره کتنه:

د استاد د هغې ليکنې نوم دی، چې د پښتو ادب بېلابېل فورمونــه، چوکاټونه او ليکنې په کې تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۹-۱۰ گڼې په ۲۵-۳۷ مخونو کې خپــره شوې ده.

کره کتنه:

د پوهاند زيار د هغې کره کتنــې نــوم دی، چــې د وږمــې مجلــې د (۱۳۵۲ل) کال د ۱-۲ گڼې په ۱۷۴-۱۸۰ مخونو کې خپره شوې ده. په دې ليکنه کې درې کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

لومړی د ((فردي او اجتماعي ژوند لارښوونکی)) د سيدحکيم کمال شينواري اثر دی.

دويم د چار گل په نوم د همېش خليل د لنډو کيسو مجموعه ده.

درېيم روسي- پښتو قاموس دی چې (نژدې ۳۲۰۰۰ لغتونه) لري.

د پښتو غزل مشاعرې ته يوه کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار د يوې ليکنې نوم دی چې پــه هغې کې د پښتو ژبې يوه مشاعره تر کره کتنې او ارزونې لاندې نيــول شوې. دغه مشاعره د همده په هڅه د سعدالله جان برق په يوه شعر:

((بيا مې په تيارو کې ستا د خيال لمنه ونيوه
بيا يو سېلاب وړي د يــــو جــال لمنه ونيوه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو ریاست له خوا جوړه شوې وه او د کابل مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۸ ګڼې په ۱۵-۴۱ مخونو کې خپره شــوې ده.

نوی قاموس او نوې لار:

د کره کتنې په برخه کې یوه بله لیکنــه ده، چــې د کابــل مجلــې د ۱۳۴۹ل کال د (۸) ګڼې په ۴۴-۵۱ مخونو کې خپره شوې ده.

لیکنې که ژباړنې! ولې زموږ لیکنې د پردیو ژبو رنګ لري!؟

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یــوه بلــه لیکنــه ده، چــې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۴ل کال د حوت ګڼې په ۱۰ مخ او ۳۲ مخ کې خپره شوې ده. دغلته تر پورتنۍ کلیشې لاندې استاد د کره کتنې په برخــه کې نورې لیکنې هم کړې دي.

لیکنې که ژباړنې! ولې زموږ لیکنې د پردو ژبــو یــو رنګ لري!؟

د کره کتنې په برخه کې یوه بله لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلــې د ۱۳۵۴ل کال د سلواغې د ګڼې په ۱۵ او ۳۹ مخ کې خپره شوې ده.

ټولنپوهنه یا د پښتو علمي کېدو یوه غوره بېلګه:

دا هم د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د ننګرهــار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په ۲۷ او ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبنیو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه علمي لیکنــه ده، چــې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۳ ګڼې په ۴ مخ کې خپره شوې ده. دلته تر پورتنۍ کلیشې لاندې د کره کتنې په برخه کې د استاد زیاتې لیکنې راغلي دي.

د ژبنیو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلــې د ۱۳۵۶ل کال د ۴ ګڼې په ۲۲-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنیو ارونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنــۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده چې د پکتیــا مجلــې د ۱۳۵۶ل کال د ۶ ګڼې په ۱۲ مخ کې چاپ شوې ده.

کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار د یوې بلې لیکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۴ل کال د ۳ ګڼې په ۱۷۳-۱۷۷ مخونو کې خپــره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلــې د ۱۳۵۶ل کال د ۷ ګڼې په ۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۱۶ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ ګڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۷ ګڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۴ ګڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د ليکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۵ ګڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

ټولپوهنه يا د پښتو د علمي کېدو يوه غوره بېلګه:

د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار يوه علمي ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په ۲۷ مخ او ۳۰ کې خپره شوې ده.

کره کتنه:

بيا هم تر دغې کليشې لاندې د پوهاند زيار درې ليکنې راغلې، چې په هغو کې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ ګڼې په ۱۱۱-۱۱۶ مخونو کې د پښتو ليکونه، مطبوعاتو ته يوه کتنه او برشنا کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

دغه راز يې د کره کتنې په برخه کې څو بېلابېلې ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۴-۵ ګڼې په ۱۶۴-۱۷۸ مخونو کې چاپ شوي، چې په هغو کې د عصبي جهاز توصيفي تشريح، نننۍ ادبي پښتو، دويي پوهنې يادښتونه، د تورې شرنګ، مظلومه دنيا، د ملګرو ملتو منشور او مرغلرې کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

دا راز د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار دوه ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۶ګڼې په ۱۷۶-۱۷۶مخونو کې خپره شوې ده، چې دلته هم دوه کتابونه (کندهار او کاکړي سندرې) تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳-۴ ګڼــې پــه ۱۵۲- ۱۶۴ مخونو کې بیا هم د کره کتنې په برخه کې د اســتاد زیــار دوه لیکنــې خپرې شوي، چې په هغې کې ابدالي توره او غورځنګ کتابونه تر کــره کتنې لاندې نیول شوي دي.

د کره کتنې په برخه کې یې دوه لیکنې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۵ ګڼې په ۱۲۱-۱۲۹ مخونو کې خپرې شوي، چــې پــه هغــې کــې د ((مزارات)) او بلې کې د((تلوسې)) کتابونه تر کره کتنې لانــدې نیــول شوي دي.

د کره کتنې په لړ کې یې د نجیب دېوان او زما سندرې کتابونه هم تر کره کتنې لاندې نیولي دي، دا لیکنه یې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال په ۶ ګڼه کې خپره شوې ده.

نصر الله حافظ دودیزوال وګړنی شاعر:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه بله علمي لیکنه ده، چې په هغې کې د نصرالله حافظ د شعرونو د څرنګوالي په باب خبرې شوي دي. دا لیکنه د سباوون مجلې د ۱۳۶۶ل کال د ۵ ګڼې په ۳۵ او ۶۳ مخ کې خپره شوې ده.

پیوند د اسطورو او تلمیحو شاعر:

دا د استاد زیار هغه کره کتنه او ارزونه ده، چې پر ۱۳۶۸ل کال یې د علي ګل پیوند پر شعرونو او بیا پر ((سیلۍ)) نومي شعري غونډ بانــدې کړې وه او د لیکوالو د انجمن په کلوپ کې یې یوې غونډې ته اورولې وه. دا چې ولې ژوندون له چاپه لرې کړه او تري تم یې له منځه یوړه، تراوسه یې کومه پته ونه لګېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستان لیکونکی زیار

وایي چې: ((کیسه ژوند دی او ژوند کیسه. پـه ژونـد کـې کیســې جوړېږي او کیسې له ژونده جوړېږي. ژوند د پېښو یو بهیر دی او پېښې د کیسو اساسي شرط. ژوند پېښې جوړوي او پېښې کیسې. کیســې د ژوند یو تصویر دی او د تصویر یو اړخ په کیسو کــې ژونــدی کېــږي او کیسې هستېږي. یون د ژوند یو نوم دی او که یون نه وي کیســه هــم حرکت نه شي کولای او نه شي جوړېدلای.

ژوند او د ژوند هره شېبه تنظیم او برابری ته سخت ضرورت لــري او کیسه د همدغسې یو تنظیم لپاره تلاش دی او باید وي.

ژوند د خپل وړاندې تگ په سلسلو کې قهرمانان خلقوي، قهرمانان بیا کیسې جوړوي او په کیسو کې قهرمانان باید خلــق شــي. ژونــد د غورځو پرځو یو نوم دی او کیسې له همدغو حالاتو څخه ایجادېږي.)) [۱]

نو استاد زیار هم د کیسې دغومره ستر ارزښت په پام کې نیولو سره کیسه هېڅکله له یاده نه ده کښلې، تل یې په دې برخه کې کار کــړی دی، د کیسو په باب یې علمي او تحقیقي لیکنې کړي، د هغو پر شکل او محتوا پوره غږېدلی دی او ان که ووایو پوره استادي په کې لري، زیاته به مې نه وي ویلي، نو ځکه یې کیسې لیکلي دي، ډېرې یې لیکلي دي او ښې یې لیکلي دي.

دلته په لنډ ډول د ده پر چاپي او نا چاپي کیسو رڼا اچوو:

---

(۱) زرین انځور، کابل مجله، ۱۳۴۲ کال، لومړی گڼه، ۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوولسم پوړ کړکۍ (مینه د زړه په وینه):

دا یو رومان دی، چې استاد زیار په دیموکراتیک المان کې پر ۱۳۶۴ل کال کښلی دی. په دغه رومان کې له یوې المانۍ پېغلې سره د یوه مېلمه افغاني استاد مینه انځور شوې او په دې ترڅ کې د هیټلري فاشیســتي جنګ ناخوالو او پایلو ته ګوته نیول شوې ده. له دې سره سره په کې د افغاني ټولنې جنګ ځپلی اکر هم رانغښتل شوی او په دې توګه په کې د ((ولسیتوب)) او ((ژمنتوب)) توګه له ورایه ځلیږي.

دغه رومان څه دپاسه (۲۰۰) ټایپي مخه او (۱۶) څپرکي لري چــې د سرحدونو چارو وزارت له خوا چاپ ته وړاندې شوی دی.

او خندا یې راویښ کړم:

د استاد زیار یوه لنډه کیسه ده، چې د سباوون مجلې د ۱۳۶۷ل کال د ۲ ګڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې خپره شوې ده. همدارنګه همدغه کیسه د مېرمن مجلې د ۱۳۶۴ ل کال په ۵ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

د غرونو او ځنګلونو شپه:

د غرونو او ځنګلونو شپه د استاد زیار یوه داستاني اډانه (طرحه) یــا تکل دی، چې په ښکلو الفاظو کې رانغاړل شو یدی. دا داستاني طرح د کتاب مجلې د ۱۳۶۵ کال د ۷-۸ ګڼې په ۷۱-۷۴ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول يې يوه بله اډانه د زېري جريدې د ۱۳۶۵ل کال په يوه گڼه کې هم خپره کړې ده.

پټه پلوشه:

پټه پلوشه يو منځنی داستان دی، چې استاد د څرخي پله زندان تر اغېزې لاندې ليکلی دی. دا داستان شل مخه لري او تراوسه پورې خپور شوی نه دی.

د سترگو دروړ:

د سترگو دروړ د هغې منځنۍ کيسې نوم دی، چې د هېواد د ځــوان شاعر باقي بريال ژوند په کې بيان شوی دی. دا کيسه پر ۱۳۶۵ل کال د بريال په وياړ ليکل شوې ده او د څارنــدوی مجلــې د ۱۳۶۷ل کــال د لسمې گڼې په ۶۸-۷۲ مخونو کې له چاپه راوتلې ده.

په همدې ډول يې د ۳۹-۱۳۴۰ ل کلونو په اوږدو کې يو شمېر نورې لنډې کيسې ليکلي او په هېواد او اصلاح ورځپاڼو کې خپرې شوي دي. دا دی، دلته يې يوه لنډه کيسه د بېلگې په توگه وړاندې کوو:

او خندا يې راوېښ کړم

د يوه لرې سفر په تکل د برلين ښار د (رڼا غر) لوی تمځي ته ورسېدم. بار بستره مې ښه پوره درانه وو. شاکځوړې مې دواړې اوږې سره ټينگې کېښکلې وې، ملا مې ورسره کړوپه کړوپه کېده او سم مې پورتــه نېــغ کتلای نه شول.

لويو او وړو کځوړو مې لاسونه هم خورا بې دمې کړي وو. په پښو کې مې متره پاتې نه وه او په ډېره خوارۍ مې په ځــان پســې راکښــلې. دا انديښنه هم راسره وه، چې که لږه دمه ونيسم او سا هومره واخلم، نــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل ټاکلی اورگاډی به راځخه وخوځېږي. په دې کې مې ناڅاپه پر یوې ښکلې نجلۍ سترگې ولگېدې، چې زما غوندې دا هم له یوه ښاري گاډي ځخه نوې پلې شوې وه او د اورگاډي په هڅه لېږداوه غبرگ بکسونه د تمځي پر وچې کانکریتي ډیوډۍ ورو ورو کښوي او پـاپې پـاپې پلونـه ورسره اخلي، په هغه گڼه گوڼه کې یو زړه سواند لاروی نه پیدا کېـده، چې د بکسونو په لېږد کې ورسره مرسته وکړي او تر یوې بلې ډیوډۍ یې ورسره ورسوي.

ما په دغه ښار او ټول هېواد کې وخت ډېر تېر کړی و، ډېرې رنگیزې ځېرې مې لیدلې وې، مگر د دغې ښکلې پېغلـې سـره سـپینه او زړه راکښونکې ځېره یوازې ماته نه، بلکې ټولو ښاریانو ته نـوې برېښــېده، دومره چې تا به ویل له ارمه کومه ښاپېرۍ راغلې او یا له اسمانه کوهم پرښته راکښته شوې ده.

زما غوندې پرې د هر چا دا اټکل راته، چې یا خو د کوم بـل هېـواد گرځندویه ده او ښایي د کوم یار اشنا یا خپل خپلوان تر لیدنې وروسته بېرته خپل ټاټوبي ته ځي. زړه مې ډېر غوښتل ورسره مرسته وکړم، نه یوازې د هغې د بې سارې ښکلا او بې کچه پېغلتوب په پار، بلکې د یوې پردېسې ښځمنې په توگه، مگر خپل درانه پېټي له دغه ویاړه بې برخې کړی وم. خو نورو تش لاسو او هوسا لارویانو ته مې له پخساکه یینگــۍ ایشیده چې ولې پر هغې ښلکې پردېسې زړه نه سېزي او پېټې ورسره نه سپکوي.

زه هله پوه شوم، چې لودیځیان له پرمختللي کولتور سره سره بیا هم کلک زړي دي. خپلې پردېسۍ ته مې زړه خټه شو چې نه چېرې زه هم له داسې تنگسې سره لاس و گرېوان شم او خپل بار پر خپلـو اوږو تــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

منزله ونه شم رسولای. سره له دې مې هم خپل پېتی دومره نه ژاړه او ځانته مې ډاډ ورکاوه، مگر د هغې ښکلې پردېسې او بېوسۍ مې یوه شېبه هم له زړه نه وته او همدا سودا راسره وه، چې کېږي خپل گاډی لاندې نه کړي او بل ورپسې گاډي ته یوه گړۍ دوه سترگې پر لار پاتې شي.

زما گاډی پر خپلې تاکلې شېبه له تمځي وخوځېد او زړه مې له هغې پردېسې سره په تمځي کې تم پاتې شو. اورگاډی لکه د ژوند بهیر ډېر گړندی او بېړندی له ښکلو غرونو، سیندونو او گلکځونو څخه تېرېده. خنډ و ځنډ یې نه پېژندل او د سیمه ییزو گاډو غوندې هر کلي او باندې ته نه ودرېده په ښکاره د نورو سپرلیو غوندې ما هم پر ښکلو شا او خوا منظرو سترگې ښخې کړې وې، خو له زړه مې یو خدای خبر و. د پاتې نیمې ورځې له تېرېدو سره د کوربه هېواد تر پولو واوښتو، مگر د ((ایلبې)) ښکلی سیند مو له خپل ښکلي چاپېریال سره هماغسې ملگری و. تر څو یې د دو ناو په څپانده سیند او د الپ په نندداریزو ځنگلي گلکځونو وسپارلو. لمر راڅخه خپلې تودې طلایي وړانگې ورو ورو لېږدولې او د اسمانڅکو غرنیو ونو د څوکو په ښکلولو یې له مور سره هم مخه ښه کوله او بېرته راڅخه مخ پر لویدیځ ستنېده، تر څو د سکني ماښام تیاره ولگېده، تورې تروږمۍ شپې رانه هر څه له سترگو پنا کړل، سپرلۍ هم په خپلو څوکیو او سفري کټونو کې ځای پر ځای شوې. ما په خپل کټ کې هسې پښې غځولې وې او کمپله مې نیمکښه غوندې پر ځان راکښلې وه. هرڅه چې مې ځان تلقیناوه، د خوب نړۍ ته پناه یوسم، خو خوب چېرې و. یوازې د گاډي د گړب گړوب له کبله

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه، بلکې د پردېسې پېغلې اندېښنې مې هم لکه ماران په زړه کې کښته پورته ځغلېدې راځغلېدې.

شپه به نیمایي ته رسېدلې وه او سترګې مــې ســره ســمې نــه وې ورغلې، چې ناڅاپه د ګاډي یوې بوړنوونکې کړیکې بېرته راویښ کــړم. کوم همخوني مې د کړکۍ پرده یوې خواته کړه او سترګې مې د پراګ د ښکلي ښار په څراغان تمځي ولګېدې. له تمځي او بیا له ټول ښار څخه له وتو سره مې چې هر څو هڅه وکړه، تښتېدلی خوب مې ســترګو تــه بېرته کډه راوکړي، خو بریالی نه شوم او هسې مې له نیمکښې کړکــۍ څخه د تور مخي اسمان په ناپایه ورشو کې د یونیم ستوري ننداره کوله. په همدې همدې کې ورو ورو د ختیځ له خوا د شلمې یا دوه ویشــتمې سپوږمۍ نیمزالې غوندې رڼا د کړکیو ښیښې راوبرېښولې او له یوه اوږده تورتم تونل څخه له وتلو سره بیا د شپې نوراني پېغله د اسمان نیمایي ته رانېغه شوې وه او د هسک په ارته ورشو کې یې راسره تېز تېز ځغاستل. زما لپاره دا رومانتیکه شاعرانه او شپېنۍ ننداره تر ورځنۍ هغې هم ډېره په زړه پورې وه، ځکه له کومه راهیسې چې د یو ګڼ مېشتي اروپایي ښار په اسمانڅکو کې مېشت شوی وم. سپوږمۍ ته مې هډو پام شوی نه و او د چا خبره بېخي یې راڅخه ونګه هېره شوې وه.

شپه به متی پار نیمه پاتې وه، چې سخت خوب راغلی و، یو له ډېرو رنګینو ډک خوب چې له ډېرو خوږو خوبونو سره ملګری و. له زړه مې هغه ټولې ورځینۍ اندېښنې او ستړیاوې لښېدلې وې او د یــوه زړه راکښونکي روښان سباوون هیله منو ولولو مې په زړه کې غځونې کولې. خدایزده چې نور به مې څه خواږه خوبونه کتل او خپلې مرورې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمبېدلې هیلې او اسرې مې پرې غولولې او پخلا کولې، چې یو ناڅاپه یوې مستې زړه وړونکې خندا راویښ کړم.

له کټه مې ورو ورو ځان راښوی کړ، د کړکۍ هنداره مې په بیړه بیړه راکښې ایسته او د باندې مې سر وکیښ. ګورم چې لمر نوی څرک راوهلی او د پسرلني سباوون خوشبویه او پسته وږمه د غرنیو ګلانو عطرونو زموږ پر ګاڼې راشیندي.

ترور ترور مې ګاونډیو کړکیو ته غلچکي غلچکي وکتل او سم مې په هماغسې پرونۍ پېغلې سترګې ولګېدې، چې سپینه نرۍ غاړه یې له کړکۍ راکښلې وه او اوږدې وریښمینې طلایي څنې او اوربل یې د اورګاډي د تونړ باد له څپو سره شیند پر شیند اخوا دېخوا اوښتل را اوښتل.

همدا چې یې هوسۍ وږمه ترندې او برندې سترګې پرما ولګېدې، نو ما پرې هم بېواکه غږ وکړ: سهار مو نېکمرغه! هغې هم لکه ټول عمر چې لیدلی او کتلی اوسم، په یوه پېژندویه او مینه وړې شان ګړدود زما د سلام غبرګون وکړ او بېرته د لمر څرک په ښکلې ننداره بوخته شوه، زه هم ترې را شا کوچ شوم. یخ یخ پرځای کېناستم، تندي ته مې یو تس ورکړ او په زړه کې مې له ځان سره وویل: ((هغه مې چې پر اسمان غوښتله، خدای پر ځمکه راکړه!)).

هو، ما نوره خپله ورکه او د لارې مله موندلې وه، داسې مې انګېرله چې د لمر وړانګې او د سباوون زړه راکښونکې وږمه او بیا شاوخوا غرونه، ځنګلونه، سیندونه او ګلکځونه طلایي کورونه او پرتمین ښارونه راسره یوځای ځغلي او د لمرین ختیځ پر لور زما د پردېسو هیلو بدرګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. نور مې نو د ارمانونو غوټۍ باغ باغ غوړېدلې وې او ټوله نړۍ راته د ګل په څېر موسکۍ کېده.

✵✵✵

له کيسه ليکنې پرته استاد زيار يو زيات شمېر ادبي ټوټې هم ليکلي چې ځينې د تکلونو بڼه لري او چاپ کړي يې دي. دلته يې د لاسته راغلو ټوټو يادونه کوم.

د توبې ورونه:

د توبې ورونه د استاد زيار د هغې ادبي ټوټې نوم دی، چې (افراطينو ته) تر سرليک لاندې د کابل پوهنتون اوونيزې د ۱۳۶۶ کال د ۵ مياشتې د ۲۱ نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

تلک:

د پوهاند زيار يوه بله ادبي ټوټه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۳ ګڼې په ۶۹-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول د زېري جريدې د ۶۵- ۶۶ کلونو په ګڼو کې د استاد زيار ځينې نورې ادبي ټوټې هم خپرې شوې دي.

خوب کالي:

خوب کالي د پوهاند زيار د يوې بلې ادبي ټوټې نوم دی چې لاندې به يې متن په بشپړ ډول راوړو:

زه په ختيځ کې وم،

ته په لويديځ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی
پر ما ورځ راغله
او بیا پر تا
خو ته،
تر ما دمخه راویښ شوې
او دمخه ولښېدې
او زه
ځای پر ځای ویده پاتې شوم
ستا د کاروان د غړو غوږ
زما په غوږو کې
هسې خوبولې انګازې شوې
او زما خوب یې نور هم پسې لا درون کړ
تا
زما له خوبولتیا ناوړه ګټه واخیسته
بېرته راپسې راستون شوې
په خوب کې دې رانه هر څه ولجه کړل
او زه دې
پر وچ ډاګ
میرات او کور ګډی
ویده پرېښودم...
هو
تر څو چې زما د راویښېدو وار راسېده
او عقل مې سرته راته
بیا پېړۍ اوښتې وې
او پړاوونه پړاوونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر تا لرې پاتې وم
اوس نو
که یو خوا
له ډېرې بېوسۍ او نهیلۍ نه
زما د پښو سپینې غوټې شوې
نو بل خوا
تا هم راباندې داسې کوډې کړې دي
چې په سپېره خاورینه کنډواله کې
پر سپینه رڼا ورغ
په غړېدلو سترګو
خوب وړی یم
له کار او ژوند سره هماغسې مرور یم
او خوب کالي مې لا
پر کار کالیو نه دي بدل کړي!!؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبپوهاند زیار

وایي چې ((ژبپوهنه هغه علم دی، چې د یوې ژبې داخلي ساختمان او جوړښت تر څېړنې لاندې نیسي)). [1] پوهاند زیار هم په دې برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې کله په هېواد کې څوک د ژبې یا ژبنیو مسایلو په باب غږېږي، نو د استاد زیار نوم به یې تر ټولو لومړی په خوله کې وي.

ده تراوسه پورې په سلګونو علمي او تحقیقي مقالې د ژبپوهنې په برخه کې په ملي او هم بین المللي کچه لیکلې دي او ځکه خو یې باید لیکلی وای، چې د ده رسمي څانګه او مسلک همدا ژبه ده او په دې برخه کې یې لومړۍ درجې او علمي رتبې هم اخیستې دي.

ده د ژبپوهنې په برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې ګرد یې د ده پر نورو ادبي کارونو او نوښتونو هم پرېوتی دی. ټول خلک لومړی دا فکر کوي، چې د یو ستر ژبپوهاند نوم اخلي او د هغه په باب خبرې کوي، خو ځینې خلک لا په دې پوه نه دي، چې استاد زیار نه یوازې په ژبپوهنه کې استاد دی، بلکې په شعروشاعرۍ او داستان لیکنه کې هم استادي لري. موږ دلته دده په باب له زیاتو خبرو څخه تېرېږو. د ده کار ټولو ته ښکار او څرګند دی، زموږ ډېرو خبرو او نه خبرو ته حاجت او اړتیا نه شته، هغه د خوشال بابا خبره:

---

(۱) پوهندوی نوراحمد شاکر، ژبنۍ څېړنې، ۱۳۵۰ کال، مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمر پــه ګوته پټاوه نه شي خوشاله
هېڅ منکر مه شه له خپلې عاشقۍ

اوس به دلته لومړی د پوهاند زیار هغه ژبنۍ لیکنې چې پر بېلابېلــو وختو یې په بېلابېلو جریدو، مجلو او ورځپاڼو کې خپرې کــړې دي لــه اخځ سره یادې کړو او د هغو پر څرنګوالي به لنډه رڼا واچوو او بیا د هغه په ځانګړو ژبنیو اثارو وغږېږو.

د ژبپوهنې نومونې:

د ژبپوهنې نومونې د استاد زیار د یوې اوږدې ژبنۍ لیکنې نــوم دی، چې د وږمې مجلې په بېلابېلو ګڼو کې خپره شوې ده. استاد زیار د دې لیکنې د لومړۍ برخې په پیل کې وایي:

((د لوی څښتن په نامه د ژبپوهنې په نومونو لاس پورې کوم او په دې توګه په پښتو کې لومړی پلا د نومونپوهنې (Terminology) بنسټ رږدم دا ځکه یوه اړتیا ګڼم، چې زموږ ژبه نن سبا د نړۍ له سترو ژبــو ســره سیالۍ ته ملا تړلې ده)).[1]

په دې لیکنه کې د ژبپوهنې نومونې (اصطلاحات) پــه پښــتو، دري، الماني او انګلیسي ژبو کښل شوي دي. د دې اوږدې ژبنۍ لیکنې لومړۍ برخه د وږمې مجلې د ۱۳۵۰ل کال د ۵-۶ ګڼې په ۱۱۲-۱۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

(۱) دوکتور زیار، د وږمې مجله، ۱۳۵۰ل کال، ۵-۶ ګڼه، ۱۱۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکیبات اسمی در زبان دری:

ترکیبات اسمی در زبان دري د هغې ژبنۍ لیکنې نوم دی چې په دري ژبه کښل شوې ده. په دې لیکنه کې د دري ژبې د نومونو د جوړښت او څرنګوالي په باب ګټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د خراسان مجلې د ۱۳۶۰ل کال د ۵ ګڼې په ۱۵۰–۱۵۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د پورتنۍ یادې شوې لړۍ بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۶ ګڼې په ٤٧-٤٨ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۶ ګڼې په ۵۵–۵۶ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ګړدودونه ((لهجې)):

پښتو ګړدودونه د هغې اوږدې لیکنې نوم دی چې د پښتو ژبې د بېلابېلو ګړدودونو (لهجو) په باب په کې ګټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه چې تر ۷۰ څخه زیات مخونه لري، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړۍوال سیمینار د مقالو په مجموعه کې، چې پر (۱۳۵۴ل) کال جوړ شوی و، راغلې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۵ ګڼې په ۵۷– ۵۹ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۱۳۹-۱۴۰ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

پښتو آرپوهه د استاد زیار د هغې ژبنۍ علمي څېړنېزې اوږدې لیکنې نوم دی، چې د وړمې مجلې په زیاتو ګڼو کې په پرله پسې توګه خپـــره شوې ده. په دې لیکنه کې د هغو لغتونو ریښې له نورو ژبو، لکه هندي، پارسي، بلوڅي، مونجي، سوغدي... سره څېړل شوي دي، چې اوس په پښتو کې کارول کېږي. دا لیکنه د وړمې مجلــې د ۱۳۵۱ل کــال د ۱-۲ ګڼې په ۹۸-۱۰۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د یادې شوې لیکنې څلورمه برخه ده، چې د وړمې مجلې د (۱۳۵۱ل) کال په (۶) ګڼه کې په (۸) مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د یادې شوې لیکنې اوومه برخه ده، چې د وړمې مجلې د (۱۳۵۲ل) کال د (۵) ګڼې په (۶۳-۷۲) مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

دیادې شوې لیکنې اتمه برخه ده، چې د وړمې مجلــې د (۱۳۵۲ل) کال د ۶ ګڼې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۸۹-۹٦ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۶ ګڼې په ٤۷-٤۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۴-۵ ګڼې په ۱۱۷-۱۲۶ مخونو کې خپره شوې ده.

د زيات پياوړتوب په هيله يوه نوې هڅه:

دا د استاد زيار د هغې ليکنې نوم دی، چې هغې کې ده پر خپلې نوې وظيفې باندې د ټاکل کېدو له امله خپل هوډ ښوولی او د ليکلار په برخه کې يې لږ و ډېر معلومات وړاندې کړي دي. دا ليکنه د وږمې مجلـې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ ګڼې په ۱-۳ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده چې د وږمې مجلـې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ ګڼې په ۸٦-۸۸ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارتوګرافیک ریفورم (الفبایي سمون) زموږ له ملـــي انقلابي هیلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

د ژبپوهنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه علمـــي لیکنـــه ده چـــې د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۴-۵ ګڼې په ۶۱-۶۷مخونو کې یې یـــوه یوه برخه خپره شوې ده. همداسې یې یوه وړه لیکنه کال دوه دمخه په جمهوري پلوشه کې هم وړاندې شوې ده (زیاته څرګندونه: د لـــومړي څپرکي وروستۍ برخه).

د تذکره الاولیا ژبنۍ خوا:

دتذکره الاولیا ژبنۍ خوا د پوهاند زیار د یوې بلې ژبنۍ لیکنې نـــوم دی، چې په ((د امیر کروړ یاد)) نومي کتاب کـــې چـــې د افغانســـتان د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۴۶ل کال خپور شوی، په ۳۹۰-۳۹۹ مخونو کې راغلې ده.

پښتو آرپوهه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳-۴ ګڼې په ۱۲۵-۱۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو څنګه په پښو ودرېږي او څنګه پل واخلي:

یوه ژبنۍ علمي لیکنه ده چې د کابل مجلې د ۱۳۴۶ل کال د ۹ ګڼې په ۲۰-۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبپوهنه د پښتو په چوپړ کې:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې ۱۳۵۷ل کال د ۲ ګڼې په ۱۶۰-۱۷۰ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ویي پوهنې ته یوه لنډه کتنه:

یوه علمي ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳ ګڼې په ۱۳-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

لنډون د لیکنۍ پښتو د یوه معیار په توګه:

یوه علمي ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ل کال د ۲ ګڼې په ۱-۵ مخونو کې چاپ شوې ده. همدارنګه د زیري جریدې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ل کال په ګڼو کې هم خپره شوې ده.

مختصری پیرامون و جه تسمیهٔ خراسان:

دا یوه علمي ژبنۍ څېړنه ده، چې په پارسي ژبه کښل شوې او د خراسان مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۱۲ ګڼې په ٥٤-۸۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د ویي پانګې په پراختیا کې د کړ نومونو (فعلي مشتقاتو) ونډه:

یوه ژبنۍ مقاله ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ ل کال د لومړۍ ګڼې په ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ويي پانګې په پراختيا کې د کړ نومونو (فعلي مشتقاتو) ونډه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د غويي مياشتې د ګڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده.

په ويي پانګه کې د ستاينومونو (صفتونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د غبرګولي د ګڼې په ۳۷-۳۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د پکتيا ګړدودونه:

په دې ليکنه کې د پکتيا ګړدودونه تر څېړنې لاندې نيول شوي دي دا ژبنۍ ليکنه د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۵ د وږي مياشتې ګڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويي پانګې په پراختيا کې د بيا ځلي تړنګونو (تکراري ترکيبونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د لړم د مياشتې د ګڼې په ۲۹ او ۳۶ مخ کې خپره شوې ده.

د ګډې ليکنۍ معياري پښتو پرېکړه د نوې تاريخي اړتيا په توګه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ليندۍ د ګڼې په ۱۳ مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ویي پانګې په پراختیا کې د جوړه تړنګونــو (جفتو ترکیبونو) ونډه:

یوه ژبنۍ لیکنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د لینــدۍ د ګڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ویي پانګې په پراختیا کې د ټاکنتړنګونو (تعیني ترکیبونو) ونډه:

یوه ژبنۍ څېړنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په ٤٨ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو دایره المعارف بشپړېدل:

یوه علمي او ژبنۍ لیکنه ده، چې د عرفان مجلــې د ۱۳۵۶ل کــال د لومړۍ ګڼې په ۱۴۱-۱۴۶مخونو کې خپره شوې ده.

راځئ کلیو، باندو او غرو رغو ته ووځو او خپله هېره کړې پښتو بېرته یاده کړو:

یوه ژبنۍ مقاله ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۶او ۳۷ مخ کې خپره شوې ده.

ګړدودونه (لهجې):

د استاد زیار د ګړدودونو د مقالې دویمه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۲ ګڼې په ۶ مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسمي مشتقات (نوم بېلنګونه) زموږ د لیکنۍ پښتو ستره برخه ده:

یوه علمي ژبنۍ لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۲ ګڼې په ۱۸ مخ کې خپره شوې ده.

موږ او ژبه:

دا یوه بله ژبنۍ څېړنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۲ل کال د وږي د ګڼې په ۳۷-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.

خپلسرې معیاري پښتو به څنګـه وي؟ پښـتو کـه ناپښتو؟

یوه علمي ژبنۍ لیکنه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۳ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۲۲-۱۲۴ مخونو کې خپره شوې ده.

له ثور انقلاب راهیسې په پښتو کې نوې ویي رغاونه (نیولوګیزم):

دا یوه بله ژبنۍ لیکنه ده، چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په یوه جوړ شوي سیمینار کې اورول شوې او بیا په (پښتو څېړنې) نـومي غونډ کې پر ۱۳۶۷ل کال په ۴۱۲-۴۵۹ مخونو کې خپره شوې ده.

د سویس له برنه رالېږل شوی لیک:

کابل مجلې ته د پوهاند زیار رالېږل شوی لیک دی، چې په هغه کې د ژبپوهنې د اصطلاحاتو په باب خبرې شوې دي. دا لیک د کابل مجلې د ۱۳۴۷ل کال د ۱۱-۱۲ ګڼې په ۱۰۹ مخ کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو پرمختګ د هغې د پرابلمونو پــه حــل کــې نغښتی دی:

دا د هغې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د ورې د میاشتې د ګڼې په ۲۳مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

سم یې لیکئ او سم یې لولئ، (په) او (پر) یو د بل پر ځای مه کاروئ:

دا هم یوه ژبنۍ لیکنه ده چې د دوو سربلونو (پــه) او (پــر) د کــارولو د څرنګوالي په باب په کې څرګندونې شوې دي. دا لیکنه د هېواد ورځپاڼې د وري په ۱۳ ګڼه کې خپره شوې ده. دا لکینه د هغې لړۍ یو ټوک دی چې په نوموړي ورځپاڼه کې کله نا کله خپرېده.

سربلونه او ستربلونه:

دا هم د استاد زیار د یوې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د پښتو ژبــې د لیکلار په باب لیکل شوې ده. دا لیکنه د یوې مرکــې پــه تــرڅ کــې د ((جوانان امروز)) مجلې د ۱۳۶۶ل کال په ګڼه کې راغلې ده او هم پــه ځانګړي ډول په یوه جلا پاڼه کې هم چاپ شوې ده.

((په اوسنۍ لیکنۍ پښتو کې د نوې ویــي رغــاونې اړتیا)):

د استاد یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پښتو مجلــې د ۱۳۶۰ل کــال د ۱ ګڼې په ۴۵-۴۷ مخونو کې په الماني ژبه خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((پښتو ژبې او ادب ته یوه لنډه کتنه)):

د استاد زیار لیکنه ده، چې د ۱۳۵۸ل کال په کالنۍ کې خپره شوې، په الماني ژبه عبدالغفار ژباړلې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۴ گڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

(پښتو ژبې او ادب ته یوه کتنه):

دا هغه لیکنه ده، چې د عطار له خوا په الماني ژباړل شوې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل کال لومړۍ گڼې په ۹۶-۱۰۵ مخونو کې خپره شوې ده.

نومتړنگونه- د پښتو ویي رغاونې یو خورا ډېر زیږی ډول:

د استاد زیار یوه بله لیکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ کـال د ۳ گڼې په ۶۵-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده.

ویي پانگه (لغوي ذخیره):

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳ گڼــې پــه ۱۳- ۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو لیکلار:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۱-۲ گڼې په ۲۴-۲۶ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو لیکلار:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ گڼې په ۳۳-۳۵ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو لیکلار:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۴ گڼې په ۲۹-۳۲مخونو کې خپره شوې ده.

زموږ لیکنې او جمله رغاونې:

دا یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۶۱ل کال د ۱۰-۱۲ گڼې په ۷۵-۸۰مخونو کې خپره شوې ده.

له اساطیري ضحاکه تر رښتیني تاریخي سهاکه:

دا یوه ژپنۍ او تاریخي څېړنه ده، چې استاد د ابوالقاسم فردوسي تلین په ویاړ د جرگې مجلې د ۱۳۷۰ل کال په لومړۍ گڼه کې خپره کړې ده.

افغاني فرهنگ د پلورالیزم په رڼا کې:

دغه لیکنه د وخت د فرهنگي او په تېره د هنري زېږونو د یوې ارزونې په توگه د وطن میاشتنۍ د ۱۳۷۰ل کال په دویمه گڼه کې خپره شوې ده.

زموږ په هنري زېږندویۍ کې د نویو هڅو یو لنډ جاج:

دغه لیکنه هم پاسنۍ لیکنې ته ورته منځپانگه را اخلي او د وطن مجلې د ۱۳۷۰ل کال په څلورمه گڼه کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار

ويي رغاونه:

ويي رغاونه د پوهاند زيار يو ژبنی اثر دی چې په هغه کې ځينې ژبني مسايل په ځانګړي ډول پښتو وييونه (لغتونه) څېړل شوي دي. دا اثر د کابل پوهنتون له خوا په ۱۳۵۵ل کال کې په ګستتنر ډول خپور شوی او په ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توګه ورڅخه ګټه اخيستل شوې ده.

د ژبپوهنې بنسټونه:

دا هم د استاد يو ژبنی اثر دی، چې د کابل پوهنتـــون لــه خــوا پــه ۱۳۵۳ل کال کې په ګستتنر ډول چاپ شوی دی. له دغه اثر څخه د ژبو او ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توګه ګټه اخيستل شوې ده.

نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی:

((نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی)) د پوهاند زيار يو بل ژبنی اثــر دی، چې پر ۱۳۵۶ل کال د کابل پوهنتون له خوا په ګستينر ډول په دري ژبه کښل شوی، په عمومي ډول په کې د ژبې او ژبنيو مسايلو او ژبنيــو کورنيو په باب معلومات راغونډ شوي دي او د فلسفې څانګې شاګردانو ترې د درسي مضمون په توګه ګټه اخيستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو- دري فرهنگ:

پښتو دري فرهنگ یو علمي او سیستماتیک فرهنگ دی که څه هم دغه فرهنگ د دولس زرو (۱۲۰۰۰) پښتو وییو په درلودلو سره منځنـــۍ کچه لري، خو نژدې ټوله پښتو ویي پانگه په بنستیزه او کلیدي توگه را اخلي. دا اثر ټاپیستي ۱۵۰۰ مخونه لري.

دغه فرهنگ له ۱۳۵۳ل کال راهیسې حروفي چاپ ته چمتو دی، خو استاد زیار نه غواړي، د چاپي تېروتنو بلهـاري شـــي او داســې کښـاند (خطاط) هم ډېر کم پیدا کېږي، چې د غږیزې (فونیمیکي) ابېځــې لــه توغه یې ووتلای شي.

ویي پوهنه:

ویي پوهنه یا علم اللغت د پوهاند زیار د هغه کتاب نوم دی، چې پــر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا د لـوړو او مسلکي ښوونو د وزارت په چاپخونه کې د شوکت حسیني په خطاطۍ په افیست ډول او په ښکلې کچه او ډیزاین د ۱۰۰۰ ټوکونو په تیــراژ لــه چاپه راوتلی دی. دا کتاب د استاد زیار له خوا د پښتو ویي پوهنې او ملي ژغورنې د لارې شهید عبدالرحمن لودین ته ډالی شوی دی.

نوموړی کتاب ټول ۳۵۱ مخونه لري او د استاد د څو کلونو د کار ییبره (ثمره) ده. په دې کتاب کې د پښتو ژبې یو گڼ شمېر وییونه (لغتونه) له پارسي انډول سره یوځای راغلي دي. په یاد شوي اثر کې د پښتو ژبې د لغتونو د جوړښت او څرنگوالي په باب پوره پوره معلومات وړاندې شوي دي. ددغه کتاب په پیل کې په درېو مخونو کې د دوکتور زیار یو یادښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی او وروسته بيا په دوو مخونو کې د پوهندوی نوراحمد شاکر يــوه کتنه راغلې ده.

پوهندوی شاکر د دغه اثر په باب ليکي:

((دغه کتاب د دوکتور زيار د څو کلونو د څېړنو او پلټنو محصول دی او د پښتو ويي پوهنې (ليکزيکولوژۍ) په برخه کې يو لومړی جــامع او سيستماتيک اثر دی. نوموړی همدارنګه زياتوي: ((زيار دا عيني مساله په خورا ښه توګه دلته څېړلې او شرح کړې ده چې پښتو غوندې د يوې نوې علمي کېدونکې ژبې کار بايد د لغوي زېرمې له برسېرونې، ټولونې او پر کار اچونې څخه بېل شي او په دې توګه د محاوري، د متني، مصنوعي او مستعارو برخو ترمنځ يو اندول ټينګ شي)).

د نور احمد شاکر تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د هغه وخــت د انګليسي ژبې او ادبياتو د رشتې استاد پوهندوی محمد عمــر زاهــدي تقريظ راغلی دی، چې ددې کتاب د څرنګوالي په باب يې رڼا اچولې ده.

ښه به وي چې د دغه ارزښتمن کتاب د زياتې پېژندنې په هڅه د هغــه نيوليک (فهرست) راوړو:

د وييونو ډولونه:

ـ ويي پانګه (لغوي ذخيره)

ـ ويي پيدايښت، ويي جوړښت، ويي جوړونه

ـ د پښتو کولتوري کولو ليار...

ـ پلټنه، ټاکنه، پورونه

ـ نيولوګيزم يا لغت جوړونه

ـ د ليکنۍ پښتو يوه تاريخي اړتيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ د خپلې پانګې ترویج، تصفیه نه ګڼل کېږي.
ـ هممانیز (مترادف) وییونه
ـ پور وییونه (مستعار لغات)
ـ وییکي (ادوات)
ـ ګړنې یا اصطلاحات
ـ د ویي رغاونې له مخې د کړ ډولونه
(کړ نومونه (فعلي مشتقات)
ـ ننوم بېلنګونه (اسمي مشتقات)
ـ ستاینومونه (صفتونه)
ـ چار نومونه
ـ اړیکنومونه (نسبتي اسماء
ـ لوښنومونه
ـ ځاینومونه
ـ مانا نومونه
ـ ووړنومونه
ـووړ نوم ډوله، څیزنومونه
ـ ډېر ګړي (جمع) څیز نومونه
ـ ترنګونه
ـ ستاینوم ترنګونه
ـ جوړه ترنګونه (بشپړاند، هممانیز، کړول، څیزنوم، ستاینوم)
ـ تاکنترنګونه (لوښنوم،څیزنوم، ستاینوم، څیزنوم)
ـ بیاځلي ترنګونه
ـ یومخیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ بر خيز
ـ برخيز سمغږي
ـ ورته مانيز- مقفی
ـ ورته مانيز- مقفی
ـ مقفی- مهمل
ـ نوې نومونې (اصطلاحات)
ـ راز راز ترنګونه.

د يادونې بل ټکی دا دی، چې ځينې خلک داسې فکر کوي چې ګنې دکتور زيار يوازې داسې سوچه پښتو غواړي، چې ببخي د بلې ژبې يوه کلمه هم په کې راغلې نه وي، خو په حقيقت کې داسې نه ده. دا دی ددغه ټکي د روښانيتا په موخه د ياد شوي کتاب څو مخونه را اخلو:

د خپلې پانګې ترويج تصفيه نه بلل کېږي:

زموږ غوندې په يوه وروسته پاتې ټولنه کې هر نوی ګام زوړ عنعنـي ذهنيت پارووي، که څه هم دا نوی ګام د نوي ژوند زېږی وي او د نـږۍ والې سيالۍ سريزه. دلته د نوي ګام اخيستونکي ته يوازې زغمنه نـه، چې سربښندنه او قرباني په کار ده چې يې د خپلې ټولنې د نوي کولو په خاطر د بري شرط او آړ وګڼي، دليل او منطق په دليل او منطق ځـواب کړي او هسې بې منطقي او سر زوري په ((قالو سلاما))، نو ځکه مو دغه د تخنيکي خبرو پرځای د پښتو ليکلار په برخه کې د نوي ګـام دفـاع غوره وګڼله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکونکي په ژبپوهنه کې لوړو زده کړو او پــه هېــواد کــې د پښــتو ګړدودونو (لهجو) اوږدو څېړنو تر هر څه لومړی دېته ځیــر کــړي چــې پښتو بنه نوي علمي او کلتوري ژوند ته ورتمبول کېږي او ګړی پر ګړی او ورځ پر ورځ د بې کچه عربیزم په منګولو کې په لوی لاس ورښــکېل کېږي، تر دې چې یې کور ته هستي له ډار سره مخامخوي او پــه ډېــره لنډه موده کې یې د ګډوله کېدو او بیا د بېخي پــردي کېــدو کېــدون رامنځته کوي.

ددغه ستر خطر د مخنیوي لپاره د څو نورو خواخوږو پښتو لیکوال په ننګه او ملاتړ مې وپتېیله چې په همدې (نوي علمي او کلتوري ژونــد) پیل کې چې په منځوال (اوسط ډول) لا د شلمې پېړۍ په یوه پوهنه او فن کې هم یو لیکلی یا ژباړلی اثر نه لري او د چا خبره کار له کاره تېر نه دی، په ډېره چټکۍ او هر اړخیزه توګــه د پښــتو آره او اصــیله پانګــه رابرسېره خوندي او جوته شي او د دودولو او کارولو لپاره یــې ســیخه شي.

د نورې علمي او کلتوري نړۍ ازمېښتونه او چمونه هم په واک کې وو، هغه دا چې دلته له موږ سره د نوي ژبپوهنې د بنسټونو او څېړندودونو ترڅنګه لکه څنګه چې انګرېزي، جرمني، پرانسي، روسي او نورو یــادو ژبو د خپل علمي ژوند په پیل او اغاز کې له درو، په بله وینا څلورو لارو څخه خپله پانګه رابشپړه کړې او هغه دا چې لومړی خپله آره پانګه له ګړدودو (لهجو) څخه راټولاسه کړي، بیا یوازې په علمــي تخنیکــي او مدني ډګر کې د پښتو د ویي پوهنې او ویي رغاونې بنسټونو له مخــې نوې ټاکنې وکړي او تر ټولو وروسته بیا پردیو ژبنیو (وارداتو) تــه غېــږ پرانیځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې هڅه مو تر دا منځ د یوه انډول او تناسـب د ټینګولـو لپـاره سمدلاسه د (یوې- نګه بشپړې- کره لیکنۍ یا علمي پښتو) د رامنځته کولو لپاره د فیصدي آر او معیار وټاکه:

ـ په سلو کې (۲۵) له اوسنیو ګړدودو (لهجـو)، (۲۵) لـه زړو ادبـي متنو، (۲۵) له ټاکنو او (۲۵) له نورو ژبو څخه د پورونو په توګه. هـو، د هرې عصري ژبې پانګه پر دغو څلور ګونو بنسټونو ولاړه ده. (لهجـوي، متني، مصنوعي، عاریتي).

پښتو هم حق لري له نړیوال دود سره سم د پردۍ پـانګې ترڅنګـه خپله پانګه په کار واچـوي او د نـورو ژبـو غونـدې علمـي او مـدني اصطلاحات وټاکي.

ـ پښتو د خپلې پانګې ترویج غواړي، نه تصفیه او د نورو ژبو غوندې د علمي اصطلاحاتو ټاکنه.

ژبنۍ خبرې په ژبپوهانو پورې اړه لري. یو ژبپوهاند پوهېږي چې کوم اړخ ولسي دی او کوم علمي.

ـ د پښتو پانګې تثبیت د نوي علمي ژوند لپـاره د وخـت اړتیـا ده، ټولونه او پکار اچونه.

ـ پښتو هم حق لري، همدومره د غربیزم او عربیزم مخنیوی وکـړي چې له خپلې ټولنې پردۍ نه شي.

او تر ټولو وروسته پښتو پردۍ پانګې ته په سلو کې (۲۵) زیاته اړه نه ده او د خپلې پانګې ترویج تصفیه نه ګڼل کېږي.

دا شعارونه د هغو بې منطقیو او بې ځایه تورونو غبرګون دی، چې له علمي، عیني او افاقي حقایقو څخه سترګې پټې کړي او څه یې چې پر خوله ورځي، هغه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له تنګ نظرو، ځان ساتو او ځان ښکارو سره لومړۍ درسته او حربه داده، چې ګونديې زموږ دغه کار تصفیه او پیوریزم دی او دا یو زوړ رټلی او فاشیستي مسلک دی.

یوه ډله داسې پوهېدلې ده، چې موږ ګونديې د خلکو (ګړنۍ) پښتو سموو، نه د لیک او علم پښتو، ځینې دا سپسته رامنځته کوي، چې د نړۍ ژبې او بیا زموږ د ګاونډ دا دغه کار نه کوي، نوي ځیزونه نه دودوي، موږ یې ولې دود کړو؟ او له دې ناخبره چې که نورو ژبو یو څو پېړۍ مخکې دا هڅه کړې او زموږ ګاونډیانو (تورکې او ایران) که پخوا دومره نه وه کړې، همدا اوس یې کوي او روان دي او حق هم لري، ځکه یو هېواد چې هر څومره ځان نړیوال او بشروال ګڼي، خپله ژبه او کلتور سل په سلو کې پردي کول نه غواړي، ځینو دا اورېدلي دي چې ژبه په دې ډول سوچه کول د ژبې عامه استفاده راټیټوي او زموږ په راډیویي او اخباري پښتو باید هر سړی پوه شي. حال دا چې دلته د هر سړي پوهېدل په یوې داسې بې لیک لوسته ټولنه کې بې له هغې کوم امکان نه لري، نه د لهجوي لغاتو له پلوه او نه د علمي لغاتو له پلوه او یو څه لږ پراخ الواکي بیا په داسې حال کې چې د آرو وییونو او ټاکنو دودول د یوه آر (اصل) په توګه مني، مګر ټوکونه او جزئیات یې نه. دا نو په رښتیا هماغه ډله ده چې دلیل او منطق ته غوږ نیسي او سړی ورسره یوې روغې ته رسېدای شي.

پښتو نومترنګونه (اسمي ترکیبونه):

پښتو نومترنګونه یا (اسمي ترکیبونه) د استاد زیار د دوکتورا تیزس دی، چې د سویس د برن پوهنتون له خوا پر (۱۹۷۴م) کال خپور شوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. دغه علمي ژبنی اثر چې په الماني ژبه کښل شــوی او ۱۱۶ مخونــه لري، د هند و اروپايي ژړو او نويو ژبو د ويي رغاونې (لغوي ساختمان) په رڼا کې د پښتو ويي رغاونه او بيا نومتړنګونه تر څېړنې لاندې نيســي او بېلابېل ډولونه يې په بېلابېلو څپرکو او لښــتليکونو (جــدولونو) کــې وړاندې کوي پر دغه کتــاب بانــدې د سويســي، المــاني، فرانســي او امريکايي پوهانو له خوا ارزونې او کره کتنې شوې دي، چې يو لړ يې زموږ په خپرونو کې هم انګازه موندلې ده.

الماني - پښتو فرهنګ:

دغه فرهنګ د استاد زيار د يوه شپږ ژبيز فرهنګ يوه برخه ده چې په ختيــز المــان کــې د بــرلين د هومبولــت پوهنتــون د ايرانپــوهنې او افغانپوهنې د څانګې له خوا د څو کلونو راهيسې تر کار لانــدې دی او تراوسه لا چاپ ته استول شوی نه دی. دا اثر څه دپاسه ۱۵۰ مخونه لري.

پښتو ليکلار:

پښتو ليکلار د دوکتور مجاور احمدزيار يو بل دروند ژبنی اثر دی، چې د ۱۳۶۰ ل کال د کب پر مياشت د ننګرهار پوهنتون د ښوونې او روزنې د پوهنځي له خوا په ښکلې کچه او صحافت له چاپه راوتلی دی.

دا اثر ټول ۲۶۷ مخونه لري او د پښتو ژبې د ليکنې لپاره يو ګټور اثر دی. په دې اثر کې د پښتو ژبې د معياري ليکنې لارې چارې په مفصله توګه څېړل شوې دي. دغه اثر ((د يوې يوازينۍ کره (معياري) ليکنــۍ پښتو)) ((مانيفيست)) بلل شوی دی (د هيله من د ماسترۍ تيزس). د کتاب په پيل کې په درو مخونو کې په خپله د پوهاند زيار يادښت راغلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. نوموړی اثر د غلام محی الدین افغان د شپېتم تلین په ویاړ خپور شوی دی.

د کتاب له ۱۷۹-۲۰۲ مخونو پورې هغه لغتونه راغلي دي، چې په پارسي او پښتو کې کارول کېږي او د پارسي مانا ترڅنګ یې د پښتو درسته او نادرسته مانا هم راغلې ده.

له ۲۰۳-۲۱۰ مخونو پورې ځینې هغه لغتونه راغلي دي چې د دري او پښتو ژبې ترمنځ ګډ دي او په پښتو کې یې سمه او ناسمه کارونه ښوول شوې ده.

تر دې وروسته بیا له ۲۳۷-۲۶۲ مخونو پورې د ځینو لغتونو ویي پانګه راغلې، چې په پارسي ژبه هم مانا شوي، دلته له دغه با ارزښته اثر سره د زیاتې بلدتیا په هڅه د هغه نیولیک او یو مطلب را اخلو:

ــ څو نومونې (تړنومونه)

ــ یوه نګه، بشپړه او کره لیکنۍ پښتو.

ــ معیاري کېدنه د پښتو لومړنۍ ربړه

ــ لنډون د لیکنۍ پښتو د یو معیار په توګه

ــ پښتو پردۍ پانګې ته په سلو کې...

ــ نیولوګیزم (ویي رغاونه)

ــ هممانیز (مترادف) وییونه

ــ همجولیز او ډېر مانیز وییونه

ــ وییکي (ادوات)

ــ ګړنې (اصطلاحات)

ــ (څو) یا (تر څو)

ــ له (چې) سره (کوم، چا...، مه ملګري کوئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

ــ سم، سوچه، لنډه، روانه او اسانه پښتو
ــ د معیاري لیکنۍ پښتو اړتیا
ــ ټکي پر ټکي یې مه راژباړئ!
ــویې پانګه (لغتنامه)

دا دی، ددې کتاب له ۶۱-۶۴مخونو پورې یو مطلب را اخلو:

له (چې) سره (کوم-څوک- چېرې...) بې ځایه مــه یوځای کوئ!

لکه څنګه چې په کابلۍ پښتو کې د دري ژبې ((تا)) تر اغېزې لاندې (څو) او (ترڅو) یا (څو چې) او (تر څو چې) بې ځایه دود موندلی، دغه راز په پېښوري پښتو کې د اردو ژبې له لوري د انګرېــزي اړیکنــومځرو (ارتباطي ضمیرو) تر اغېز لاندې (کوم چې)، (څوک چې)، (څومره چې)، (کله چې)....، هسې بې ځایه کارېدنه موندلې ده. ښایي دلته له انګرېزي پرته د نورو اروپايي ژبو مخامخ اغېزه هم بې څه نه وي او کوم پښــتانه لیکوال، چې تر زده کړې وروسته خپل هېواد ته راستنېږي او تــازه پــه پښتو لیکنه یا ژباړنه پیل کوي، نو په ناځانخبري (غیر شــعوري) ډول د خپلې زده کړې ژبې په پېښو د پښتو له آر (اصیل) او ســاده ارتبــاطي ضمیر (چې) سره (کوم)، (څوک)، (چا)، (چېرې) او داسې نور استفهامیه ضمیرونه ملګري کوي او په دې توګه خپله پښتو کړکېچنوي، لکه په دې وروسته جملو کې:

۱- ما هغه نجلۍ ولیده (څوک) چې په کابل ننداري کې کار کوي.
۲- نن مې هغه سړی ولید، (چا) چې له ما سره مرسته کړې وه.
۳- زه په داسې کور کې اوسېږم، (کوم) چې دوه ورونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سمه پښتو:

۱- ما هغه نجلۍ ولیده چې په کابل ننداري کې کار کوي.

۲- نن مې هغه سړی ولید چې له ما سره یې مرسته کړې وه.

۳- ما یو کتاب واخیست چې له چاپه نوی راوتلی دی.

۴- زه په داسې کور کې اوسېږم چې دوه ورونه لري.

د پورتنیو تقلیدي مرکبو ارتباطي ضمیرونو داسې نورې بېلگــې لــه پېښور، مسکو او بي بي سي راډیــو څخــه اوریــدل کېــږي چــې دوی خپلواکې جملې سره په وچ زور یوځای کوي، لکه په دې وروسته بېلگو کې:

۱- د هند د بهرنیو چارو وزیر شوروي اتحاد ته ولاړ، څوک چې د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې کوي.

۲- ما پښتو گرامر ولیکه، کوم چې اوس تر چاپ لاندې دی.

۳- زه ژمی په ننگرهار کې تېروم، چېرې چې هوا ډېره په زړه پــورې وي.

۴- زه ماښام کورته راغلم، کله چې هوا خرابه وه.

په سمه پښتو:

۱- د هند د بهرنیو چارو وزیر شوروي اتحاد ته ولاړ، دی بــه هلتــه د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې اترې وکړي.

۲- ما پښتو گرامر ولیکه، دغه کتاب اوس تر چاپ لاندې دی.

۳- زه ژمی په ننگرهار کې تېروم، هلته ژمی ډېر په زړه پورې وي.

۴- زه ماښام کورته راغلم، دغه مهال هوا خرابه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ښه مرغه دغه ډول جملو لا زموږ ليکنو او خپرونو تــه لاره نــه ده پيدا کړې او هيله ده پښتو ليکونکي ترې مخکې له مخکې ډډه وکړي.

ددې بې ځايه پېښو په لړ کې دا وروسته بېلګې هم د پاملرنې وړدي:

۱- ما هغه سړى وليد د چا په باره کې چې ما ډېر څه اورېدلي وو.

۲- د نړۍ پرمختللي ځواکونه به د نړيــوال امپراليــزم هغــه ټــولې دسيسې شنډې کړي د کومو له مخې چې د اتومي جنګ خطر رامنځته کېږي.

۳- توريالى له کندهاره په هغه الوتکه کې راغى، په کومه کــې چــې ځلمى هم و.

۴- زه له لغمانه راغلم، له کوم ځايه چې ډېرې ښې وريجې راځي.

۵- زه په کابل کې اوسېږم، له کله راهيسې چې په کار ګومارل شوى يم.

په دې توګه پښتو (چې) پر بيانيه، علنيه، ارتباطيه او داسې نورو دندو سربېره لکه د (ترڅو) په برخه کې يې چې يادونه شوې، د اروپايي ژبو د ټولو ارتباطي ضميرونو دنده هم پرځاى کوي، هغه هم په دې شرط چې په ملګرې جمله کې ورسره بل ارتباطي ادات (اړيکوييکي) هم راغلــي وي، لکه (يو، هغه، داسې...). لکه په پورتنيو پنځو لومړيو جملو کې. که نه، (چې) په ځانته ډول د نورو ژبو غوندې هېڅکله د دوو خپلواکو جملو د يوځاى کولو لپاره د ارتباطي ضميرونو په توګه کارېدلاى نه شي، لکه په تېرو دويم ډول پنځه ګونو جملو کې. همدا خبره ده چې په پښتو کې ډېرې جملې سره لرې کول يا په بلــه وينــا ډېــرې پېچلــې مرکبــې او مختلطې (ګډې او ګډلې) جملې جوړول سم نه دي او که څوک يې لــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو ژبو نه په پېښو جوړې هم کړي، یو نادوده کار به وي، لکه د (څــو)، (ترڅو) ، (کوم چې)، (چا چې) او داسې نورو څېزونو بې ځایه کارونه.

که کوم لیکوال نه غواړي یو مطلب په بېلابېلو خپلواکو جملــو کــې څرگند کړي، بلکې د دوو یا زیاتو جملو ته سره اړیکي ورکړي، نو ورته په کار دي چې پورتني ارتباطي شرطونه پرځای کړي او که وغواړي، گــرد سره د دوو یا زیاتو خپلواکو مطلبونو لپاره سره دوې یا زیاتې خپلواکې جملې وتړي هم کولای شي، د پښتو د گرامري جوړښت دننه له راز راز ارتباطي وییکو (صله او موصول) څخه کار واخلي، بــې لــه دې چــې د اروپایي ژبو تقلید وکړي، لکه په دې وروسته جملو کې:

((زه د سپین غر په لمن کې زېږېدلی یم (چېرې چې) څپاند رودونــه بهېږي او سمسور کڅونه خړوبوي)). دلته گران لوستونکي ښه قضاوت کولای شي چې کومه بېلگه له پښتو رغاوني سیستم سره ښه تــرا اړخ لگوي؟ د اجمل ختک په دې لاندې شعر کې که څه هم د (څوک چې) د کارونې یو شرط پرځای شوی نه دی او هغه دا چې د هغې فرعي جملې په سر کې یې ځای نیولی دی چې تر اصلي جملې وروسته راغلــې ده، مگر د شعري اړتیا له مخې دومره نادوده نه برېښي، که نه په نثر کې باید د پښتو گرامر له دود سره سم دغسې څرمه جملې تل تــر آرې دمخــه راشي.

څـــــئ هــغـــــو خــوارو تـــه جـــنت وگټو
څــوک چـــــې له موره دوزخیان پیدا دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو الماني ژباړيز پرابلمونه:

دا هم د پوهاند زیار یو علمي ژبنی اثر دی، چې استاد زیار له ۱۳۶۳ل کاله تر ۱۳۶۶ل کال پورې د برلین په هومبولت پوهنتون کې د استادۍ د دندې د ترسره کولو پر وخت لیکلی دی او اوس چاپ ته تیار دی، پــه دې اثر کې د پښتو او الماني ژبې پرتله شوې ده. دا اثر په المــاني ژبــه کښل شوی او تر ۱۰۰ زیات مخونه لري.

پښتو پښویه (ګرامر):

پښتو پښویه (ګرامر) د استاد زیار یو ژبنی اثر دی، چــې پــه ۱۳۶۲ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا په ښه ډیــزاین او کچه د لوړو او مسلکي ښوونو په چاپخونه کې چاپ شوی دی. دا اثــر د نوې علمي ژبپوهنې پر بنسټ لیکل شوی دی او په پښتو ژبه کې دګرامر په برخه کې یو نوی او ستر اثر ګڼل کېږي.

دا اثر له یوه یادښت او دوو کتنو پرته ټول ۲۷۴مخونه لري. دا اثــر د پښتو ګرامر بنسټ ایښودونکي پیرمحمد کاکړ تــه اهــدا شــوی دی. د کتاب په پیل کې د استاد زیار خپل څلور مخیز یادښت راغلی دی، چې یوځای لیکي: ((ما د ژبپوهنې د یوه نوي زده کوونکي او پښتو ګــړدود څېړونکي په توګه د سویس له زده کړو نه له بېرته راستنېدو ســره لــه زړې ژبپوهنې او زړې ژبښودنې سره یو مخیز نــه پخلاکېــدونکي ســر غړاوي ته راودانګل او خپله لومړنۍ دنده مې دا وبلله چــې لــه پښــتو ځانګې څخه نور د زړې ژبښودنې تغر وبلېږدوم...)).

پر دې اثر باندې د استاد زیار تر یادښت وروسته په ۳ مخونو کــې د پوهاند محمد رحیم الهام یوه کتنه راغلې ده چې وایي: ((پښتو پښویه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ګرامر) د پښتو په تشریحي ژبپوهنه کې یو نوی د پام وړ او ګټور اثر دی.
له دې ګرامر نه ړومبی د پښتو ځینې ګرامرونـــه د بهرنیـــو ژبپوهـــانو او کورنیو څېړونکو له خوا لیکل شوي دي، خو زیاتره یې عنعنوي څېړندود لري او معاصر علمي څېړندود په کې نه دی کارول شوی او ځینې یـــې چې علمي څېړندود لري، مکمل او مشرح نه دي. نوموړی زیاتوي: ((دغه کتاب اوس د ازموینې له ډګر څخه په هسکه غاړه راوتلی دی او بلـــه دا چې په دې کتاب کې د ژبپوهنې معاصر بین المللي اصطلاحات ټول پر پښتو اړول شوي دي)).

د محمد رحیم الهام تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د پوهنمـــل محمد صابر خویشکي له خوا یوه کتنه شوې ده، چې نوموړی پـــه یـــوه برخه کې وایي:

((ددې کتاب په تالیف کې چې د لیکوال د اوږدو مودو د څېړنـــې او مطالعاتو نتیجه ده، له ډېرو سترو معتبرو کورنیو او بهرنیو اثـــارو څخـــه استفاده شوې او په ډېر دقت او د یوه منظم پلان لـــه مخـــې او زمـــوږ د زمانې د علمي مقتضیاتو په پام کې نیولو ســـره لیکـــل شـــوی دی او د محصلانو او نورو څېړونکو لپاره یو ارزښتناک او ګټور اثر دی...)).

په پښتو پښویه (ګرامر) اثر کې په درو څپرکو کې تـــر دغـــو لانـــدې سرلیکونو لاندې بېلابېل ژبني مسایل څېړل شوي دي:

- ژبه
- غږ او لیک
- ژبه او ګړهار
- نومونې
- ځنځیري واحدونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اواز
ــ د اواز ډولونه
ــ بلغړ- فشار
ــ څپه
ــ ګړ
ــ ویی- غونډله
ــ نومونه
ــ کړ
ــ وییکي
ــ ژبوهنه
ــ ګړدود پوهه- پښویه
ــ غړ پوهه
ــ مورفولوژیکي اوښتنې
ــ ویناییز غړي
ــ ویند غړي
ــ زیږ ډولونه
ــ پورویي
ــ زیرځي- وتوځي
ــ پښتو اواز پوهه
ــ تم بېواک
ــ د خپلواکو لښتلیک
ــ نیمواک غږونه
ــ غبرګغږونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ــ د بېواکو لښتلیک
ــ کوچنۍ ترینه جوړه
ــ پښتو ګړپوهه (صرف)
ــ نوم ګړپوهه
ــ د نوم اوړون اړخونه
ــ نرینه نوم- ښځینه نوم
ــ د ګڼې نښې
ــ پېر (حالت)
ــ ناوښتوني نومونه
ــ څیز نوم
ــ ستاینوم
ــ شمېر نوم
ــ نومځری (ضمیر)
ــ ځانګړنومځري
ــ تولنومځري
ــ پوښتنومځري
ــ پلوي نومځري
ــ اړیکنومځري
ــ غبرګون- ناټیکنومځري
ــ ګډ ټولنومځري
ــ ټول- ځانګړي نومځري
ــ کړ ګړپوهه
ــ د مصدر جوړښت او دنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ــ کړ اوړون توکونه

ــ کم اوړوني (حکمي متعدي)

ــ اوړونونه- تېرمهال

ــ لنډ تېرمهال

ــ لر تېر مهال

ــ ګوماني تېر مهال

ــ ارماني تېر مهال

ــ اړوتی تېر مهال

ــ تواني او ټینګاري تېر مهال

ــ نالېږند کړ- خبري

ــ لنډ او لر تېر مهال

ــ روږدني او ارماني تېر مهال

ــ تواني تېر مهال

ــ ټینګاري تېر مهال

ــ ګوماني تېر مهال

ــ پوښتني تېر مهال

ــ هیښني او اړوتی تېر مهال

ــ د اوسمهال کړاوون- لېږند

ــ اړوتی، ارماني او پوښتني...

ــ هېښني او تاني

ــ امري- ټینګاري اوغوښتنې

ــ نالېږند- بشپړ وسمهال

ــ د اوستر مهال کړاوون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ د کړ رغاونې ډولونه
ـ ناوړېدني ګړونه
ـ وییکي
ـ سربلونه او اوستربلونه
ـ وینا وابتي
ـ د پښتو ګړونو انځور لیک
ـ غونډله پوهه- غونډله
ـ د غونډلې رغنده ټوکونه
ـ اوډون
ـ د ایښي او ایښوني سمون
ـ نومواله او کړواله غونډله
ـ یوه ستوې غونډله
ـ غبرګغونډله
ـ ګډه غونډله
ـ ګډلې غونډله
ـ ګړنې یا اصطلاحات
ـ غونډله پوهیزه شننه.

همدارنګه د کتاب په پای کې له ۲۵۷-۲۷۳ مخونو پورې د هغو نویو نومونو (اصطلاحاتو) او وییونو مانا راغلې ده چې په نومــوړي اثــر کــې کارول شوي دي.

ددې کتاب د چاپ یا د ټوکونو شمېر ناڅرګند دی، خو د استاد زیار په وینا ۱۰۰۰ ټوکه چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو گړدودونه:

پښتو گړدودونه د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې څه دپاسه ۷۰ مخونه لري. دا اثر یو ځل د ((پښتو څېړنې)) د ۱۳۵۶ کال په غونډ کې خپور شوی. همدارنگه د وړمې مجلې په ځینو گڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوې دي په دې اثر کې د بېلابېلو پښتو گړدودونو په باب معلومات ورکړل شوي دي.

پښتو آر پوهه:

پښتو آر پوهه د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې د وړمې مجلې په ځینو گڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوي، خو د ځانگړي اثر په توگه لا تراوسه نه دی چاپ شوی.

دري- پښتو فرهنگ:

دري پښتو فرهنگ د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې تراوسه نه دی خپور شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړونکی زیار

ژباړه سره له دې چې په خپله هغې ژبې ته چې ژبـاړه پـرې کېـږي، ګټوره نه پرېوزي، بلکې ژبې ته لا ډېر زیان او تاوان پېښوي. په خپلـه د استاد زیار خبره ((ژباړه د پښتو پښتۍ ماتوي)) او له همدې کبله پر پردو بهرنیو ژبو له لاسبري سره سره ژباړې ته زړه نه ښه کوي او پرځای یـې څېړنې او پنځونې ته زیات ارزښت ورکوي. خو بیا هم د ژباړې لـه لارې کېدی شي، موږ له نړیوالې پوهې او فرهنګ سره اړیکي ټینګ کړو، نور له خپل فرهنګ څخه خبر کړو او د نورو له هغه څخه خپل ځان. بیا هم استاد زیار د ژباړنې په برخه کې د کتنې وړ کار کړی دی، خو د ده ژباړه هسې ژباړه نه ده چې ګنې زموږ د ژبې پښتۍ به ماتې کړي. ده چې لـه هرې ژبې څخه پښتو ته څه راژباړلي دي، ښه یې ژباړلي دي، پـه ښـه پښتو یې ژباړلي دي، په معیاري پښتو او سوچه پښتو. دا ځکه چې ژبه د ده رسمي ځانګه ده، دی په ژبه کې استاد دی. د هېواد پـر لرغونـو او اوسنیو څوارلسو ژوندیو او نیم ژوندیو ژبو یې څېړنې کـړې دي او پـه علمي ډول پر الماني، روسي، انګلیسي، عربي او نورو بهرنیو ژبو پوهېږي او باید هم د ده په ژباړنه کې د ((خو)) ځای نه وي.

په ژباړه کې هر ګوره له هغو کسانو څخه زیاته تېروتنه کېږي، چې په پردۍ او بیا په ځانګړي ډول پر خپله ژبه علمي لاسبری ونه لري. دا دی، دلته د استاد زیار پر ژباړیزو فعالیتونو رڼا اچوم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند زیار له خپل ژورنالیستیک فعالیت سره سم پــه ژباړنــه لاس پورې کړی دی، چې له ۱۳۳۵ څخه تر ۱۳۳۷ل پورې یې له دري څخه او بیا راوروسته له انګریزي او الماني څخه راز راز موضوعګانې د مقــالو او کتابو په بڼه په پښتو ژباړلې دي.

دلته د استاد د ژباړو یو لنډیز راوړم، خو بیا هم یادونه کوم، چې د ده د ټولو ژباړو موندل اوسمهال یو ناشونی کار دی، ځکه چې ده لــه ډېــر پخوا څخــه پــه ژبــاړو لاس پــورې کــړی دی او لکــه څنګــه چــې د ژورنالیستیک فعالیت په برخه کې یې یادونه شوې ده، دمخکې کلونو د جریدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسیونونه په کتابتونونو کې نیمګــړي دي. د ده د خپلې وینا له مخې له دري ژبې څخه یې لومړنۍ ژباړې پر ۱۳۳۵ ل کال په انیس ورځپاڼه کې خپرې شوې دي.

له انګلیسي څخه یې لومړنۍ ژباړه پــر ۱۳۳۷ل کــال د هېــواد پــه ورځپاڼه کې خپره شوې ده، چې د دغو کلونو د یــادو شــویو ورځپــاڼو کلکسیونونه اوس په کتابتونونو کې نه پیدا کېږي.

دا یې هم د لاسته راغلو ژباړو لنډیز:

طب او حکمت په اسلام کې:

((طب او حکمت په اسلام کې)) د هغه اثر نوم دی، چې استاد زیار پر ۱۳۳۶ل کال کله چې د ښوونځي د یوولسم ټولګي زده کوونکی و، لــه پارسي ژبې څخه ژباړلی دی او پــر ۱۳۳۷ل کــال د ښــوونې او روزنــې موسسې له خوا د خپلواکې رسالې په توګه افسیت شوی دی، د مخونو شمېر یې څه دپاسه ۶۰ ته رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سره کوتل ډبر لیک:

د سره کوتل ډبر لیک یوه بله ژباړه ده، چې استاد زیار له الماني ژبې څخه کړې ده. دا ژباړیز اثر د علومو اکاډمۍ له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په تیراژ پر ۱۳۶۹ل کال له چاپه راوتلی دی، چې د مخونـو شـمېر یــې ۱۰۰ تــه رسېږي.

پښتانه او وروڼه ملیتونه:

پښتانه او وروڼه ملیتونه د دیموکراتیک المان د یــوه ختیځپوهانــد ((بورخارد)) اثر دی چې استاد زیار هغه په پښتو ژباړلی دی. دا اثر پــر ۱۳۶۶ل کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په ښکلې کچه او سکښت له انځورونو او عکسونو سره د ۲۰۰۰ ټوکونو په تیراژ په دولتي چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د نوموړي اثر متن ۹۲ مخونــه لــري او څــه دپاســه ۲۰۰ عکســونه، انځورونه او نقشې لري. له دې پرته یې په ۱۷ مخونو کــې ویــې پانګــه راغلې، یو مخ یې د تېروتنو سمونلیک او یو مخ یې نیولیک(فهرســت) نیولی دی. د کتاب سرته په دوو مخونو کې په خپله د ژبــاړن یادښــت راغلی دی. دلته د ده د پېژندګلوۍ لپاره ددغه اثر نیولیک راوړم:

مخنۍ خبرې		مخګڼه
لومړی څپرکی:	د اسیا ناسپړلې غوټې	۳
دویم څپرکی:	پښتانه، تاجک او نورستانیان	۱۳
درېیم څپرکی:	د غرنیو هېوادونو لرغونی مهال	۲۳
څلورم څپرکی:	د زرتشت په هېواد کې	۴۸
پنځم څپرکی:	د اسلام په څپان کې	۶۷
شپږم څپرکی:	د افغانستان پر لوري لار	۸۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی: يوه ګرانه پاتمړې (ميراث)   ۹٦

دلته به د استاد له ژباړې سره د پېژندګلوۍ په موخه د دغه اثـر لــه اووم څپرکي څخه ۹۵ مخ راواخلو:

((يوه ګرانه پاتمړې (ميراث)):

کله چې ((وسپنيز امير)) پر ۱۹۰۱م کال ومړ، افغانستان تر بخارا هم وروسته پاتې و، دلته د راپاتې دوديزې (عنعني) ښوونې ترڅنګه اروپايي فرهنګ او پوهې پښې هومره ټينګې کړې وې. انګرېزانو هم د کرګــري فيوډالي ټبرينو ډلو ټپلو په کچه (سطح) د خپل ((ســرحدي ولايــت)) پښتانه او د سويل بلوڅان له ځان سره وساتل.

د ړنګېدونکې قاجاري واکمنۍ ختيځ چې بلوڅو او پښتنو په کې ژوند کاوه، له هر راز پرمختګه لرې پاتې و. په دې توګه منځنۍ اسيا په يوه بد اکر (حالت) په شلمه پېړۍ کې پل کېښود، چې تاريخ يې په کې د نړيوال تاريخ هغه برخه راخيسته چې د جنګ جګړو او اړپېچونو له لاسه څيرې ويرې وه، دا هغه برخه ده چې سپړنه يې زموږ ددغه کتــاب لــه موخــو (هدفو) څخه ټبری کوي او هغه زموږ د شپو ورځو د جنګ جګړو دمخه تاريخ انځورول وو او دا دی زموږ د پېړۍ په پای کې د خوشال خان هغه ارمان رښتيايـنه مومي چې درې سوه کاله مخکې يې داسې انځورلی و:

تــــر مــغولــــو پښــتانه پــه تــوره ښــه دي
کــه پــه پوهــه پښــتانه وای څــه هوښــيار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسونـــــه چـــې سندوبلــــه وکـــا
پادشـاهان ورتـه سـجود کانـدي اختیـار

که نفـاق کـه اتفـاق کـه جـــهل پـــوهـــه
د هر چـا د خـدای پـه لاس ده هـره چـار

دا چې نن سبا د هندوکش پرګنو له شاهانو سره نوره شلولې ده، نو دا هیله غځونې کوي چې دوی به یوځل بیا د خوشال خان شعرونه په نوې مانا راواخلي...)).

بلنه:

بلنه د انګلیسي شاعر الفرید د شعر پښتو ژباړه ده، چې د شعر په نیم ازاد کالب کې اچول شوې او دوه درې کاله وروســته د کابـل مجلــې د ۱۳۴۳ل کال په ۳ ګڼه کې خپره شوې ده او پـــه ((ګلکځونــه)) نــومي شعري غونډ کې یې هم راغلې ده. داسې ښکاري چې دا د استاد زیار د ازاد شعر لومړۍ ازمېښتي بېلګه ده. دلته یې بشپړ متن وړاندې کېږي، چې د کابل مجلې د یادې شوې ګڼې ۴۷-۴۸ مخونه یې نیولي دي.

بلنه

پرېږدئ
پرېږدئ
زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور
راشئ یه د نړۍ خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نغمې مه غړوئ نور

پرېږدئ

پرېږدئ

بدمرغۍ او ناخوالې چې تېرېږي

وروستۍ شپه د زاړه کال ده

ورته ګورئ سبا کېږي

✵ ✵ ✵

په ناوړه فکر مه ځئ

نوي نوي شیان واخلئ

د خوښۍ په شورو زوږ کې

نور په سر دا جهان واخلئ

✵ ✵ ✵

پرېږدئ

ځئ پر خپله مخه

کال زوړ شوی اوس تېرېږي

رښتیا مل کړئ د خپل ځان

چې:

په درواغ کلي ورانېږي

✵ ✵ ✵

پرېږدئ، پرېږدئ

چې تېر شوي

زاړه شوي

او ترې نه وینو هېڅ اوس

آ چې غل و پرېږدئ درومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس خلاص شو له هغه اوس

❋❋❋

نور یې هېر کړئ

اخ و ډب د نیستمنانو، بې شتو پرېږدئ

پر ناسورو پرهرونو د همځېلو ملهم کېږدئ

❋❋❋

راشئ بس کړئ

د مړ ژواندي حال څه فکر مه کوئ نور

پرېږدئ پرېږدئ

زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور

❋❋❋

مه کړئ

مه کړئ

یو د بل مخ ته ګوزار

خپلو منځو کې

راشئ وکړئ تل لپاره

ښه روزګار خپلو منځو کې

❋❋❋

په ښه خوی او ښو کړو وړو او

په خوږو پښتو خبرو

شئ راپورته په جګړه

د تورو تبو سړه لرو

تنګ نظر کړئ لږ پراخه

له بېځای خوشې کارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور مو ژوند په هوسايۍ کړئ
په زرو زرو کلونو

✵✵✵

د زرګونو کلو جنګ او
هم نفاق مه يادوئ نور
پرېږدئ پرېږدئ
زوړ جرس د نهيلو مه کړنګوئ نور
راشئ
يه دنړۍ خلکو
دا نغمې مه غږوئ نور

(ګلکڅونه، ۳۴-۳۷مخونه.

د کنېشکا د سره کوتل ډېرليک:

دا د استاد زيار بل ژباړيز اثر دی، چې پر ۱۳۶۹ل کال د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په ښکلې قطع او صحافت د پوهنې په چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د افغان شوروي فرهنګي اړيکي (د ورزش په برخه کې):

له روسي منابعو څخه د استاد زيار ژباړه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۰ل کال د ۷ ګڼې په ۴۳-۵۲ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغان شوروي فرهنګي اړیکي (د ورزش په برخه کې):

د استاد یوه ژباړه ده چې له روسي منابعو څخه شوې ده او د دوستۍ مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۲ ګڼې په ۵۲-۵۸ مخونو کې خپره شوې ده.

له انګلیسي ژبې څخه چې استاد کومې ژباړې کړي دي، د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۳۷ او ۱۳۳۸ کلو په ګڼو کې خپرې شوې دي، خو د یادو شویو کلونو ګڼې اوس په کتابتونو کې نه شته.

د استاد بله ژباړه یو چیني داستان دی، چې یې د چیني اخځونو له انګلیسي متن څخه په پښتو ژباړلی دی، چې د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۳۹ل او یا د ۱۳۴۰ل کال په څو ګڼو کې خپور شوی، خو ما د اړتیا وړ دا ګڼې پیدا نه کړای شوې.

د واخي ژبې ټولنیز دریځ:

دا د فرانسي افغانپوهاند (شارل کیفر) د هغې وینا پښتو ژباړه ده، چې په الماني ژبه یې د ۱۳۵۷ل کال د تلې پر څلورمه د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې اورولې وه. په دې لکینه کې د واخي ژبې پېژندګلوي، له نورو ژبو سره د هغې اړیکي او همدارنګه د ژبې د جوړښت او څرنګوالي په باب معلومات ورکړل شوي دي. دغه ژباړه د وږمې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ ګڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د هنري تندې د ماتولو لپاره چوپړ وهل:

دا د هغې ژباړې نوم دی، چې پوهاند زیار له یوې امریکایي خپرونې ((ریډر ډایجست)) څخه په پښتو کړې ده او د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ل کال د لومړۍ ګڼې په ۳۳–۳۶ مخونو کې خپره شوې ده.

د ساو ژبه په ختیځ افغانستان کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یوه ژبنۍ څېړنیزه لیکنه ده، چې د المــاني افغانپوهانــد گیــورگ بودروس له خواکښل شوې او استاد هغه په پښتو ژپاړلې ده. دا ژباړه د کابل مجلې د ۱۳۵۳ل کال د ۲ گڼې په ۱۰-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

په زړه پورې خبرونه:

په زړه پورې خبرونه د پوهاند زیار هغه ژباړې دي، چې له الماني ژبې څخه په پښتو ژباړل شوي دي او د کابل پوهنتــون (پوهنتــو کابــل) اوونیزې د ۱۳۶۶-۱۳۶۷ کلونو په ځینو گڼو کې خپرې شوې دي.

دغه راز د پوهنې مجلې د ۱۳۳۸-۱۳٤۰ل کلونو په ځینو گڼو کې هم له بهرنیو سرچینو څخه د استاد زیار ځینې ژباړې خپرې شوې دي.

همدارنگه یې د (گوند) لپاره له المــاني او انگلیســي څخــه ځینــې ځانگړې لیکنې په پښتو ژباړلي دي، په تېره بیا د ۱۳۵۵-۱۳۵۷ل کلونو ترمنځ د گوند ((د ژباړې بورډ)) د غړي په توگه ((تاریخي ماتریالیزم)) په پښتو ژباړلی، چې یو نقل یې د ((انقلاب)) له راتگ سره له منځه تللی او بل یې له ځانه سره ساتلی دی او همدا ډول یې د گوند پــه سپارښــتنه وخت ناوخت له ((واشنگټن پوست) او ((زویدد ایجلند څایتونگ)) څخه یو لړ مطالب په پښتو او دري را اړولي دي. دغه راز یې یوه بله ژبــاړه د زېري جریدې د ۱۳۶۴ل او یا ۱۳۶۵ل کال په یوه گڼه کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت (سریزه) لیکونکی زیار

د غرونو څوکې:

دغرونو څوکې کتاب د عبدالکریم پتنګ له خوا اوډل شــوی او پــر ۱۳۵۹ل کال د کابل پوهنتون د هغه وخت د ژبو او ادبیاتو بشري علومو د پوهنځي له خوا خپور شوی دی چې په دریو مخونو کې یې د کتاب د ارزښت او د لیکوال د هڅې په باب د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

نومورکي مؤرخین:

نومورکي مؤرخین د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر دی، چې پر ۱۳۵۹ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چــاپ شوی او په دوو مخونو کې پرې د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

د میا فقیرالله جلال ابادي فواید فقیرالله:

دا کتاب د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد پــه ســریزه، تعلیقــاتو او لغتنامې پر ۱۳۵۹ل کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

د پټې خزانې فرهنګ:

د پټې خزانې فرهنګ د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد یو ژبنی اثــر دی، چې په هغه کې د پټې خزانې د ځینو لغتونو څرنګوالی ښوول شوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. دا اثر پر ۱۳۶۲ل کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شــوی دی او د استاد زیار له خوا پرې په دوو مخونو کې یو یادښت کښل شوی دی.

د میا فقیرالله پېژند لیک:

دمیا فقیرالله پېژند لیک د پوهاند عبدالحی حبیبي اثر دی چې پــر ۱۳۵۹ کا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا خپور شــوی دی. پــر دې اثــر باندې د پوهاند زیار له خوا په درېو مخونو کې یو یادښت کښــل شــوی دی.

د احمد شاه بابا د دېوان غورچاڼ:

دا د هغه کتاب نوم دی، چې د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد له خوا ترتیب شوی دی. په دې کتاب کې د احمدشاه بابــا د دېــوان د ځینــو شعرونو انتخاب راغلی دی. دا کتاب پر ۱۳۵۷ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی او د پوهاند زیار له خوا پــرې پــه دوو مخونــو کــې یادښت راغلی دی.

د چینیانو یونلیکونه:

دا کتاب د عبدالکریم محب له خــوا ژبــاړل شــوی دی او د علومــو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی. په دې کتاب کې په دوو مخونو کې د پوهاند زیار یو یادښت راغلی دی.

دا لیکوال دا څېرې:

((دا لیکوال دا څېرې)) د هېواد د شاعرانو او لیکوالو تذکره ده، چې د ځوان شاعر او لیکوال افضل ټکور له خوا ترتیب شــوې ده. دا اثــر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومونو او قبايلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنگي چارو د رياست له خوا پر ۱۳۶۶ل كال خپور شوی او د استاد له خوا پرې په ځلورو مخونو كې يو يادښت راغلی دی.

مقدمه يی بر زبانشناسی:

دپروفيسور دوكتور عبدالظهور او پوهنمل عين الدين نصر لــه خــوا ليكل شوی او د كابل پوهنتون له خوا پر ۱۳۶۳ل كال چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زيار له خوا په ۴ مخونو كې يوه پارســي ســريزه كښل شوې ده.

زړه پانگه:

د دوست شينواري اثر دی، چې پر ۱۳۶۳ل كال خپور شوی دی او د استاد له خوا پرې په ۴ مخونو كې د (زړه پانگه د نــوې پــانگې د يــوه بشپړاند توک په توگه) په نوم يوه سريزه كښل شوې ده.

د خوشال ختک فراقنامه:

د كابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا پر ۱۳۶۳ل كال خپره شوې ده او د استاد له خوا پرې په ۲ مخونو كې يو يادښت كښل شــوی دی.

د كوشنيانو ژبه:

د پروفيسور سيال كاكړ يو اثر دی، چې پر ۱۹۷۹م كال په كوټه كــې خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۶ مخونو كې د (كوچنيانو ژبه) تــر سرليک لاندې د استاد يو يادښت راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنپوهنه:

دا اثر له الماني څخه د عبدالروف خپلواک له خوا په پښتو ژباړل شوی او پر ۱۳۵۲ل کال د کابل پوهنتون د اقتصاد پوهنځي له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا یو تقریظ کښل شوی دی.

مینه نه مري:

د باقي بریال د شعرونو دویم ټونډ دی، چې پر ۱۳۶۷ل کال خپور شوی دی. پر دې شعري ټونډ باندې د (تلپاتې بریال او شعر یې) په نوم په ۷ مخونو کې د استاد سریزه راغلې ده.

پوځ د پېړیو په پوړیو کې:

دا د محبوب سنګر اثر دی، چې پر ۱۳۶۵ل کال خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی و، خو له چاپه پاتې شوی دی.

پښتو روزنه:

د استاد عبدالروف بېنوا اثر دی، چې پر ۱۳۵۷ل کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۶ مخونو کې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی دی.

د غلام محی الدین افغان افکار او اثار:

د هغه کتاب نوم دی، چې پر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپور شوی او په ۴ مخونو کې پرې د استاد زیار یادښت راغلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د چم ګلونه:

((ستا د چم ګلونه)) د ښاغلي نصرالله حافظ د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳۶۵ل کال د چاپ او خپروني د دولتي کومېټې له خوا خپره شوې ده. پر دې مجموعه باندې د استاد له خوا په ۵ مخونو کې د (حافظ او د ده نظم او غزل) په نوم سریزه کښل شوې ده.

د افغان یاد:

د محی الدین افغان د شپېتم تلین د سیمینار د لیکنو مجموعه ده، چې پر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپره شوې ده او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

شګې او ګلونه:

دا د صدیق کاوون د یوه شعري غونډ نوم دی، چې پر ۱۳٦۸ل کال د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا خپور شوی او استاد پرې یو اته مخیزه سریزه (ازمېښتونه او نوښتونه) کښلې ده.

د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس:

د ابراهیم عطایي اثر دی، چې د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

دکوزې پښتونخوا په معاصر شعر کې دملي او مترقي افکارو انعکاس:

دا د بریالي باجوړي اثر دی، چې د ماسترۍ د پوهنلیک (تیزس) لپاره یې کښلی و، چې د استاد له خوا پرې یوه ارزونه کښل شوې ده. دا اثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تراوسه پورې ناچاپ دی.

ادبي ژانرونه او مکتبونه:

دا د دوکتور محمد ګل نورزي اثر دی، چې پر ۱۳۶۲ل کال یې کښلی او پر ۱۳۷۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا افسیتي چاپ شوی دی. پـر دې اثر باندې د استاد له خوا یوه اوږده ارزونه کښل شوې ده.

(A Camparison of Tani dialect with the standard Pashto)

دا د تنیو د ګړدود په برخه کې په انګرېزي ژبه د سـید کـریم شـاه نېکمل دماسترۍ او پوهنملۍ تیزس دی، چې په ۱۳۶۷ل کال کې پـرې دلارښود استاد په توګه د استاد له خوا یو یادښـت کښـل شـوی دی. همدارنګه یې د نوموړي د ترفیع لپاره یوه جلا ارزونه هم کښلې ده.

ګیتا نجلي:

دا د بنګالي لیکوال رابندرانات ټاګور د اثر پښتو ژباړه ده چې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا ترسره شوې ده. دا اثر پر ۱۳۳۶ل کال د راډیو د نشراتو د څانګې له خوا خپور شوی او استاد زیار پرې یو یادښت کښلی دی.

د لمر شغلو ته:

د لمر شغلو ته د کمال الدین مستان د شعرونو غونـډ دی، چـې پـر ۱۳۶۷ل کال خپور شوی او د استاد زیار له خوا پرې یـو ارزونـه کښـل شوې ده.

ارمانونه:

ارمانونه د حبیب الله زړه سواند د شـعرونو مجموعـه ده، چـې پـر ۱۳۶۷ل کال خپره شوې ده. پر دې غونډ باندې د استاد زیار له خوا یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه کښل شوې وه، خو په مجموعه کې چاپ شوې نه ده.

نوي څنډونه:

نوي څنډونه د فاروق فردا د شعرونو غونډ دی چې لا تراوسه چاپ شوی نه دی. پر دې غونډ باندې د استاد زیار له خوا یوه سریزه کښل شوې ده.

په انګلیسي ژبه دحبیب الله تږي ګرامري اثر:

په انګلیسي ژبه د حبیب الله تږي ګرامري اثر دی، چې پر ۱۳۵۶ل کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا چاپ شوی او استاد زیار پرې په انګلیسي ژبه یو یادښت کښلی دی.

تلوسې:

د برکت الله کمین د شعرونو غونډ دی، چې استاد زیار پرې یوه وړه سریزه کښلې ده. دا اثر پر ۱۳۵۲ل کال خپور شوی دی.

خاوره:

د امین افغانپور داستاني غونډ دی، چې استاد پرې یوه وېړه سریزه کښلې، که څه هم دغه کتاب پر ۱۳۶۷ل کال چاپ شوی، خو سریزه له آره پر ۱۳۵۳کال هغه مهال کښل شوې وه چې افغانپور غوښتل، دغه داستاني غونډ چاپ ته وسپاري. لکه څنګه چې په خپله په غونډ کې کمې زیاتی راغلی، نو پر سریزه کې هم وړنده بدلون او سمون راوړل شوی دی.

ډولۍ:

دا د پوهنمل خالق رشید داستاني غونډ دی چې پر ۱۳۶۸ل کال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا خپور شوی دی. استاد زیار پر دغه اثر یوه هر اړخیزه سریزه کښلې ده چې په هغه کې د پښتو پر اوسني داستاني بهیر هم یوه لنډه کتنه شوې ده.

همدارنګه استاد د عزیز رویش پر شعري غونډ په دري ژبه یوه وېړه سریزه کښلې ده. دغه غونډ پر ۱۳۶۸ل کال د کورنیو چارو وزارت د خپرونو په لړ کې له چاپه راوتلی دی. دغه راز استاد زیار یو ګڼ شمېر تقریظونه د (کتنه، ارزکتنه، ارزونه، یوه لنډه ارزونه...) په نومونو د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي، اقتصاد پوهنځي، انجنیري پوهنځي، د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د ښوونې او روزنې او پښتو ادبیاتو پوهنځي د لوستلیکیو (درسي کتابونو)، علمي ترفیعاتو او د ماسترۍ پر اثارو کښلي دي، چې یو شمېر یې په کې په دري ژبه هم دي.

پر دغو ټولو لیکنوسربېره یې یو ګڼ شمېر ازادې او لیکلې راډیویي مرکې او ویناوې کړې، چې زیاتره یې چاپ شوي نه دي، چې زه یې دلته د څو بېلګو لنډه یادونه کوم.

راډیویي مرکې:

له ۱۳۵۱- ۱۳۵۳ل کال پورې یې په ((موږ او اورېدونکي)) پروګرام کې هره اوونۍ یو ځل د ژبنیو مسالو په باب رسېدلو پوښتنو ته ځوابونه ویلي دي.

همدا ډول یې له ۱۳۵۱ل کال راهیسې تراوسه په ((کره کتنه))، بوډۍ ټال، ولولو او داسې نورو پروګرامونو کې لړ و ډېره په لیکنۍ یا ګړنۍ توګه برخه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تلويزيوني پروګرامونو کې يې د ۱۳۵۸ل کال لــه مرغــومي څخــه تراوسه پورې په ځينو ادبي او سياسي مرکو او ((ګرد مېزونو) کې برخه اخيستې ده.

د کابل پوهنتون، د علومو اکاډمۍ او د اطلاعاتو او کلتــور وزارت، د ليکوالو انجمن او ژورناليستانو ټولنې په يــو لــړ علمــي کنفرانســونو، سيمينارونو او سمپوزيمونو کې يې د ليکنو ترڅنګه ځينې ازادې ويناوې هم کړي دي.

همدا راز د ژوندون او هنر مجلو، هېواد، انيس او کابل ټايمز ورځپاڼو او ځينو نورو مهالنيو خپرونو په ګرديو مېزونو او مرکو کــې يــې برخــه اخيستې ده. د ((يوې يوازينۍ بشپړې، نګه او کره ليکنۍ پښــتو)) پــه برخه کې يې له ۱۳۵۱ل کال څخه تراوسه پورې د مخامخ خبــرو اتــرو، لکچرونو او ويناوو له لارې د باختر اژانس، راډيو، تلويزيون او د هېواد د زياترو مهالنيو چاپي خپرونو پښتو ليکونکو او ژباړونکو ته وخت پر وخت لارښوونې کړې دي.

پر ۱۳۶۶ل کال يې د اساسي قانون، ملي سولې او پخلاينې په تبليغ کې کارنده ونډه اخيستې او په کابل او ننګرهــار کــې يــې پــه يــو لــړ کولکتيفونو، فرهنګي، علمي او ټولنيزو سازمانونو کې ويناوې کړې دي.

همدا راز يې د افغانستان د سولې، پيوستون او د دوستۍ سازمان د رئيس او مرستيال او د ليکوالو د ټولنې د استازي په توګه په بېلابېلــو سياسي ادبي او ټولنيزو غونډو کې ويناوې اورولې دي.

تر هېواده د باندې:

۱- پر ۱۳۴۹ل کال چې په سويس کې يې د لوړو زده کړو وروســتۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپې ورځې تېرولې او په خپل هېواد (افغانستان) کې يې د وچکالۍ له کبله سخته ولږه رامنځته شوې وه، د سويسيانو د انساني مرستو او خواخوږيو د هڅونو لپاره يې د برن ښار په يو کليسا کې ګڼو لمونځغاړو ته په الماني ژبه ليکلې او ازاده وينا کړې ده.

۲- د ۱۳۵۹ل کال د غبرګولي پر درېيمه يې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د مشر او فوق العاده استازي په توګه په هغه نړۍ واله غونډه کې په انګليسي ليکلې وينا اورولې ده چې د ناپييلو هېوادونو د غورځنګ د پنځه ويشتمې کاليزې د نمانځنې لپاره د سريلانکا په مرکز کولمبو کې جوړه شوې وه.

۳- د ۱۳۵۹ل کال د تلې پر اتلسمه يې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د پنځه کسيز هئيت د مشر په توګه د مجارستان په مرکز بوداپست کې د صنفي اتحادې يوې غونډې ته دوه ساعته اوږده وينا کړې ده.

۴- د ۱۳۶۰ل کال دوري له پنځمې تر اتلسمې يې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د رئيس په توګه د هند د اتلس ورځني سفر په ترځ کې د ډيلي پوهنتون، جواهر لال نهرو پوهنتون، پنجاب پوهنتون، حيدراباد پوهنتون او ممبيي پوهنتون او ځينو فرهنګي موسسو او سازمانونو د کتنې پر وخت ويناوې او مرکې کړي دي. ددغه سفر يو ګزارش يې هماغه مهال په هېواد ورځپانه کې هم خپور شوی دی.

۵- پر ۱۳۶۵ او ۱۳۶۰ل کال يې د شوروي اتحاد د علمي او فرهنګي سفرونو په ترځ کې د اذربايجان په راډيو او د ازبکستان په تلويزيون کې خبرې اترې او مرکې کړي دي او دغه راز يې د ((شوروي ادبيات)) او ((نوويستي)) له خبريالانو سره يو لړ مرکې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- د ۱۳۶۵ کال د زمري میاشتې پر شلمه یې په برلین کې د المــان دیموکراتیک جمهوریت د متحد سوسیالیست گونــد خپرنـــي اورگــان ((نوایزددایچلند)) پازوالو ته د افغانستان د وخت د بدلونونو په باب په الماني ژبه یونیم ساعته لکچر ورکړی دی.

۷- د المان متحد سوسیالیستي گوند په یوولسمه کنگره کــې یــې ((دثور انقلاب حقیقت ورځپانې)) د افتخاري خبریال په توگــه گــډون کړی دی، چې د ۱۹۸۶م د اپریل له ۱۸-۲۰ د برلین په جمهوري مانۍ کې جوړه شوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه

لکه څنګه چې ښکاره ده او موږ هم دمخه ورته ګوته ونیوله، د پوهاند زیار د لیکنو شمېر پرته له ځانګړو اثارو (۱۱۰۰) ټوټو ته رسېږي او کېدی شي له دغو څخه لا زیاتې وي. استاد زیار خپلې دا لیکنې لــه ۳۰-۳۵ کلونو راهیسې په هېواد او بهر کې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني ژبو د بېلابېلو مهالنیو (چاپي، راډیویي او تلویزیوني) خپرونو له لارې خپرې کړې دي. د دغو لیکنو یو شمېر مې د خپلو نژدې ملګرو او په خپلــه د استاد په مرسته پیدا کړي، هغه هم په ډېره ستونزه، هغه جریدې، مجلې او ورځپاڼې چې د علومو اکاډمۍ، عامه کتابتون او د کابل پوهنتون پــه مرکزي کتابتون کې موجودې وې، پوره پوره مې ورڅخه ګټه واخیسته، چې یو اوږد زماني واټن یې ونیو، خو بیا هم زه په دې بریالی نــه شــوم، چې د استاد زیار یو لړ چاپي لیکنې له اخځلیک سره دلته راوړم دا ځکه چې په کتابتونونو کې د ډېرشمو کلونــو د جریــدو، مجلــو او ورځپــاڼو کلکسینونه نیمګړي دي او په تېره بیا د هېواد ورځپاڼــه چــې ۳۷-۴۳ کلونو پورې په کې د خبریال په توګه د استاد ډېرې لیکنې او راپورتاژونه خپاره شوي دي او د ځینو خو لا هېڅ نه شته. استاد زیار د خپلو چاپي لیکنو یو اخبار هم له ځانه سره نه دی ساتلی. زه له ځینو نورو لیکوالو سره چې ځانګړي کتابتونونه لري هم په تماس کې شوم، له هغوی سره هم زما د اړتیا وړ مواد نه وو. نو په دې وجه مې ونه شو کــړای، چــې د پوهاند زیار ټولې چاپي لیکنې دلته راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دی دلته د هغوجریدو، مجلو او ورځپاڼو یادونه کوم چې د استاد د لیکنو یوه زیاته برخه په کې خپره شوې ده، خو په کتابتونونو کې نه پیدا کېږي او په یوځایي ډول یې موندل ډېر زیات زماني واټن غواړي او ځینې بیا هم ښایي هېڅ پیدا نه شي:

۱- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۲- د (هېواد) ورځپاڼې د ۴۰-۴۱ او ۴۲ ځنې اړتیا وړ ګڼې.

۳- د اصلاح ورځپاڼې د ۳۵-۴۳ کلونو ګڼې.

۵- د ننګرهار ورځپاڼې د ۴۳ او ٤٤ کلونو د حمل او ثور د میاشتو ګڼې.

٦- د (پکتیا وړانګه) ورځپاڼې د ۴۲ کال ګڼې.

۷- د (پلوشه) مجلې د ۵۲-۵۷ کلونو ګڼې.

۸- د زېري جریده د ۳۵ کال ګڼې او ځینې نورې اړتیا وړ ګڼې.

۹- د مېرمن مجلې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۰- د (پوهنتون کابل) اوونیزې د ۱۳٦٦ کال ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۱- د کابل پوهنتون خبرونه د ۱۳۳۸-۱۳۴۱ کال ګڼې.

۱۲- د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۴۱ کال ګڼې.

۱۳- د کهول مجلې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱٤- درفش جوانان اوونیزې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱۵- د حقیقت سرباز جریدې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

۱٦- د (ننداره)) مجلې ځینې اړتیا وړ ګڼې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما په خپله دغه ځېړنیزه لیکنه کې له خپل واک و وس سره سم هڅه وکړه، چې د استاد زیار پر اند وژوند او فرهنګــي شخصــیت، د لاســته راغلو اخځونو او توکونو له مخې رڼا واچوم، خو بیا هم هاغسې چې مــا غوښتل او ښایي نور یې هم وغواړي، ونه شو کړای او ډېر څه نا سپړلي او ناجوت پاتې شول. له دې کبله مې غوره وګڼله، په خپله له استاد زیــار سره هم یو لړ خبرې اترې او مرکې وکړم، چې ګوندې له دغې لارې زما د ځېړنې پاتې تشې او نیمګړتیاوې څه ناڅه بشپړوالی او کره والی ومومي. دا هم زما پوښتنې او د ده غبرګونې:

۱- پوښتنه: ښاغلی استاد زیار! ما څو ځایه ستا د ژوند لیکونو پــه ترڅ کې چې ستا د چاپ شویو کتابونو پر دوتنــو (پښــتیو) او ژونــدون مجلې د ۱۳۶۷ل کال په ۴ ګڼه کې خپاره شوي دي، ســتا د خپلواکــو ځېړنیزو، ژباړیزو او زېږندویزو (تخلیقي) اثــارو شــمېر ۱۳۰ او د لیکنــو (مقالو) هغه ۱۱۰۰ ښوول شوی دی، خو زما د لږو ډېرې پلټنې له مخــې لومړی شمېر تر ۱۳۰ ټوکو هم تېری کوي، مګر ستا د بېلابېلو لیکنو ټول شمېر مې د ورځپاڼو، جریــدو او مجلــو د کلکســینونو د نشــتوالي او نیمګړتیا له کبله پوره نه شو کړای په دغه برخه کې ستا غبرګون څــه دی؟

ځواب: څنګه چې زما د بېلابېلو لیکنو(مقالو) شمېر هم زیاتره پــه ژورنالستیک فعالیت پورې اړه لري او په تېره بیا دا چې له ۱۳۳۸ل څخه مې تر ۱۳۴۵ل کال پورې د هېواد ورځپاڼې د خبریال په توګــه زښــتې ډېرې لیکنې خپرې شوې، نو دا کومه هېښــنده خبــره نــه ده، چــې د کلکسینونو نشتوالی او نیمګړوالی یې تا دغې پوښتنې ته اړ باســي. زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره باور لرم چې که دغه کلکسینونه په لاس درغلي وای، هرو مرو دې زما ((شمېر)) ته د مننې سرخوځاوه، ځکه ښه مې په یـاد دي چــې د ۱۳۳۸ل کال له ژمي بیا د ۱۳۴۱ل کال تر پایه د هېواد ورځپاڼې یوه ګڼه هم بې زما له لیکنې خپره شوې نه ده. ان داسې وخت راغلی چــې پــه بېلابېلو پورنومو (لکه مزینه وال، اخترخېل...) مې په کې تر درو لیکنــو هم خپرې شوې دي: یو راپورتاژ، یوه مرکه او یا هم ورزشــي او هنــري تبصره، که نه یو ښاري خبر خو به مې بې نومه هم په کې خپرېده. نو که په منځنۍ کچه مې یوازې په هېواد ورځپاڼه کــې د کــال ۳۰۰ لیکنــې خپرې شوې وي، نو یوازې مې په نوموړو درو کلونو کې د ژورنالیستیکو لیکنو شمېر نهو سوو ته رسېږي او همزمان ورسره په نورو ورځپــاڼو او مهالنیو کې هم لږ تر لږه ۵۰ لیکنې ورســرباري شــوي دي او دغــه راز ژورنالستیک فعالیت مې لږ و ډېر تر دې دمه رارسېږي.

زه دا باتې نه وهم چې ګوندې زما ټولې (۱۱۰۰) لیکنې دې یو مخیــزه علمي او څېړنیزې وي، دغه راز په پورتني شمېر کې زما ځینو هغو لیکنو هم غبرګون (دوبلکیت) موندلی چې په علمي سیمینارونو او غونډو کې مې اورولي او بیا وروسته په اړوندو غونډونو (مجموعو) کې چاپ شوي دي او یا لکه ژبنۍ هغه چې یوه زیاته برخه یې پــه (لــیکلار) او (ویــي پوهنه) کې راغلې ده.

نور واړه واړه مطلبونه لکه سریزې، یادښــتونه، کتنــې، ارزونــې یــا تقریظونه هم په پورتني شمېر کې راځي چې پر ځینو علمي تیزســونو، څېړنیزو اثارو، پوهنتوني لوستلیکیو (درسي کتابونو) او یــا شــعري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستاني غونډونو مې کښلي دي او دا هم باید ووایم چې زما د لیکنــو شمېر په دوه مخکې کلو اړه لري او نورې لیکنې مې همداسې روانې دي.

هوګوره، زما ادبي زېږندويی (تخلیقات) تر نوموړي شمېر د باندې دي چې تا هم ورته ځانته جلا څپرکی ورکړ ی دی.

۲- پوښتنه: ستا د ((ملي ریکارډ)) خبره ښايي پر ځینــو کســانو دومره ښه ونه لګي، په دغه باب مو څه نظر دی؟

ځواب: ((اختر څه پټ مېږه نه دی)) ترڅو چــې پوهانــد حبیبــي ژوندی و، دا حق مې ځانته نه ورکاوه، ځکه هغه د یوه افغاني لیکوال او پوهاند په توګه په ټول افغاني فرهنګي تاریخ کې نه یــوازې د مقــالو او کتابونو د څومره والي له پلوه یو ملي ریکارډ ټینګ کړی و، بلکــې پــه ځینو علمي څانګو، لکه تاریخ لیکنه او متن پوهنه کې یې څرنګــوالی (کیفیت) هم په برخه و. خو تر ده وروسته په ټوله پازوالۍ (مسوولیت)، په نورو مړو او ژوندیو لیکوالو او څېړنوالو کې په څه دپاسه ۱۳۰ خپلواکو اثارو او ۱۱۰۰ مقالو سره ځان د ((ملي ریکارډ)) څښتن بولم، که څــوک یې نه مني، ((دا ګز او دا میدان))، ((که شپه تیاره ده، منې پــه شــمار دي)) په دې کې شک نه شته چې زما په خپلواکو ((کتابي)) اثارو کــې ۱۰۴ توکه هغه ډګر څېړنې (فیلډ ریسرچونه) هم راځي چې د هېــواد د ۱۰-۱۴ ژبو پر ۱۰۴ ګړدودونو مې ترسره کړي دي او د چا خبــره یــوازې څېړنیزه او دیتایي بنه لري، همداسې مې څرمه (ضمیمي) فولکوریکي څېړنې هم درواخله! خو بیا هم دا په زغرده ویلای شم چې مــا د دغــو اومو توکونو د علمي اوډون په لومړني پړاو کې هم هغه مهــال کارنــده

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه اخیستې چې د برن پوهنتون د شپږ کلنې زده کړیزې استوګنې په ترڅ کې مې له خپل استاد پروفیسور ژارژ ردار او دوکتور شـارل کیفـر سره پرځای کړې ده او هر ټوک به یې تر بشپړ اوډون وروسته زما په نامه له چاپه راووځي(د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د پروژې په باب خو مې په خپل ځای کې څرګندونه کړې ده). له بلې خوا مې په خپلو ورځنیو لیکنو، څېړنو او کتابونو کې هم له پورتنیو دیتاوو څخه تل ګټه اخیستې او زما د ژبنیو او فولکوریکو څېړنو یوه غوره سرچینه بلل کېږي.

که ځینې راسره رخه لري او د ((ملي ریکارډ)) خبره پرې بده لګي، نه یې ته خوله ټرلای شې او نه زه. دغه رخه یوازې له دې سرچینه نه اخلي چې ګوندي د چا خبره اړوندو کسانو ته زور ورکـوي، بلکــې لــه هغــه ناباندیوالي تومنه اخلي چې دوی یې زما له خوا د ((پښتو لیکنې معیار)) او ((ازاد شعر)) له راپیل کړي غورځنګ او بیا نه ایلېـدونکې انتقـادي لوښې سره یې لري. له اروابناد استاد حبیبي سره زما د پرتلې په بـاب ستا بله پوښتنه هم دلته ځواب موندلای شي.

۳- پوښتنه: له ډېرو ښاغلو مې اورېدلي دي، چې تـه د ځـانګړي سیاسي او فرهنګي تګلارې له کبله تل ((چپی)) پاتې شوی یې او همدا ناړامه او نه ایلیدونکی چپي دریځ دې د لوړو دولتي څوکیو لپاره خنـډ ګرځېدلی دی، ایا دا خبره سمه ده؟

ځواب: زه به دا هم زیاته کړم، کله چې په ناڅاپي توګه یوې لـوړې څوکۍ ته رسېدلی هم یم، د همدغه دریځ له کبله ترې نه یوازې بېرته ژر لرې شوی یم، بلکې جزا مې هم لیدلې ده، یا زندان ته تللی یم او یا بهر ته. د خپلې ګروهې او دریځ، یا پـه بلـه وینـا لـه ټـاکلو ژونـد آرونـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(پرنسیپونو) د څوکۍ، بلکې د ژوند پروا مې هم ساتلې نه ده. زه به هېڅکله داسې شرایطو ته سر کښېنږده نه کړم چې زما د ځانګړې سیاسي او فرهنګي تګلارې او ټاکلي دریځ په بیه پرېوځي. ښایي ډېر فرهنګیالان لږ و ډېر دغه راز نه ایلېدونکی دریځ ولري، مګر ما په کړن کې زباته کړې ده او چاته مې شک او خرخشه پرې ایښې نه دي. له بلې خوا په ټوله مانا د ټولنې او ژوند د رښتینې څېرې په ځلونه کې زما ناړامه او بې پروا ((زړورتیا او رښتینتیا)) بس دي چې د وخت واکمنان رابانـدې کومه پوړۍ او څوکۍ ونه لوروي.

۴- پوښتنه: لکه څنګه چې تا ویلي دي ((لیکوالي زما د ژوند یو نه جلاکېدونکی ټوک دی)) همدا اوس زما د منګ په انډول ستا روغتیایي حالت ښه برېښي، ایا کېدی شي، دا خبره د عمر تر پایه پورې پر ځان ومنې!؟

ځواب: هسې خو هر څوک دا هیله لري، په پوره روغتیا سره یو اوږد ژوند په مخ کې ولري او خپلې نیمګړې هیلې او ارمانونه د بري تر بریده ورسوي، مګر له ما سره د روغتیا او ژوند اوږدتیا هیله د همدې لپاره ملګرې ده چې وکړای شم، د ژوند تر وروستۍ ساه پورې لږ تر لږه نوموړی شمېر اثار په چاپ ورسوم او د خپل پښتني، افغاني او بیا یې د جهاني فرهنګ تاریخ ته وسپارم.

هو ګوره، له دې سره به زما ټوله کازمني (ازمندي) خړوبتیا ونه مومي او غوارم د دغه اوډوني (تدویني) کار تر څنګه په درو ګونو (څېړنیزو، ژباړیزو او زیږندویزو) ډګرونو کې هم خپل نه ستړي کېدونکي کار و زیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمخ یوسم. په ځانګړي ډول په ناپیلې (منثورې) زېږندویزۍ برخه کې همدا اوس بې شمېره اډانې (طرحې) او یادښتونه له ځان سره کښـلي لرم چې په کور ناستۍ سره ورته د لنډ، منځني او اوږد داستان (رومان) په بڼه رښتاینه وبښم، هغه هم په دې آړ (شرط) چې تـر هغـې مـې د ((پښتو لیکني معیار)) او هم ((پښتو ازاد شعر)) غورځنـګ یـو غـوځ بشپړتیایي پړاو ته رسولی وي، د اګاهانه او نـا اګاهانـه ((مخـالفینو)) غورږونه دې کانه وي.

۵- پوښتنه: ځینې کسان وایي: ((استاد زیار په خپلـه علمـي- ادبي او همدارنګه سیاسي تګلاره کې له ښـندې (افـراط) څخـه کـار اخلي)) ته په دې کې څه وایې؟

ځواب: په یوه وروسته پاتې ټولنه لکه افغاني او په تېره پښتني ټولنه کې هر نوی ټولنیز او فرهنګي بدلون او غورځنګ هرومرو لـه نابانـدۍ سره مخامخېږي او ذهنیتونه راپاروي که به څه هم د دغې نابانـدۍ او پارونې آر لاملونه (اصلي عوامل) ساده او نالوستې پرګنې نه، بلکې تش په نامه ((روښاندان)) وي، چې د خپلو ارتجاعي ګټو په پار د دغو پرګنو له ساده ګۍ او نالوستۍ ناوړه ګټه اخلي. د ساري په توګه د ټور اوښتون ضد پارونې له آره له همدغه راز شاتګ پالو او ځانساتو ((روښـاندانو)) څخه سرچینه اخلي او فرهنګي بدلون یا اوښتون خـو چـې د ټـولنیز اوښتون یو نه جلاکېدونکی ټوک بلل کېږي، بیا په ځـانګړي او سـیده ډول د همدوی په خپل لاس له خنډو ځنډ سره مخـامخېږي. لـه کلـو راهیسې چې ما د ((پښتو لیکني معیار)) د رامنځته کولو لپاره غږ پورته کړی او ټولې هاندو هڅې مې ورته راګومارلې دي، د وخت د پښتو ټولنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټیکه والو راپسې د مخالفت بیرغ راپورته کړی او هماغومره پلویان یې د ځان ملګري کړي، لکه څومره چې ما د ځان ملګــري کــړي دي. نــو دا څرګنده وه، چې هغوی دغه غورځنګ د خپلې ټیکې لپاره خطر انګېره او څه یې چې له لاسه کېدل، دړه یې ترې ونه کړه.

د دوی همدومره پروپاګند بس و، چې د ((ژبنــي معیــار)) جــاج لــه ((ژبني تصفیې (پیوریزم))) سره په سپسته یې توګه ګډ کړي او د وخت واکمن ځواکونه او ځان ساتي توکونه اګاهانه یا ناآګاهانه زمــا او زمــا د لارویو پر ضد راوپاروي. (ددغې ربړې په بــاب زمــا اړونــدې لیکنــې او کتابونه هم په پام کې ونیسئ، همداسې د نوي او ازاد پښتو شعر هاندو هڅې هم درواخله چې په را وروستو څو کلونو کې مې ورته اوړه ورتــه کړې ده او ته یې ګورې چې تر پایه پورې مې څومره ځوان استعدادونه ملګرتیا کوي او یوازې څو زوړ خوښي مې مخې ته درېږي. د پښتو ټولنې د وخت ټیکه وال چې له لږو ډېر واک و ځــواک ســره د افغانســتان د علومو اکاډمۍ ته په میراث پاتې دي، سره له دې چې له شعر او شاعرۍ سره دومره سرو کار هم نه لري، خو بیا هم له دغو زوړ خوښیو سره خپل پخواني ګرومونه (کمپلکسونه) ګډوي. نو ته سوچ وکړه چې که دغه راز کسان راته ((افراطي)) ونه وایي، نور به راته څه ووایي. په سیاسي برخه کې هم د هر راز ((افراط)) تور بیا هم تر بل هر چا زیات له همدغو څخه آره اخلي او تصادفي نه ده چې دوی بېلابېلې سیاسي ډلې ټپلې ســره اچوي، ما له تا سره او تا له ما سره او خپله د ((اپولوتیستانو)) په توګه د خیر پر غونډۍ کېني. پاچاخان (عبدالغفار خان) چې په خپل ژغورنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي غورځنګ کې د ((عدم تشدد)) لار نیولې وه، بیا هم ګوډاګیانو ورته همدغه ټکی پلمه کاوه.

زه له دې هم منکر نه یم چې نژدې شل کاله ((د افغانستان د خلکو دیموکراتیک ګوند)) غړی پاتې شوی یم او د دوران سازې ایډیولوژۍ یو سخت پلوی، مګر کله چې دغه ګوند دولتي ځواک په واک کې راوست، له لومړۍ ورځې یې په بېلاریو پیل وکړ او زه یې هم په زندان وسپارلم. تر شل میاشتني زندیو او زندانونو وروسته چې د ګوند شړل شوې څانګه ((پرچم)) ډګر ته راغله او له ((خلق)) څانګې سره یې په سمه سمیا (فیفتي- فیفتي) کې دربیم ځلې نیم بند یووالی وکړ، زما پر سترګو هم یو څه رڼا راغله او ازاده ساه مې واخیسته. د لومړي ځل لپاره مې د خپلو کتابونو په چاپولو لاس پورې کړ او ۳-۴ کاله مې یوه نیمه څوکۍ هم وچلوله. دلته پرچمیانو د ((امینیانو- تره کیانو) ضد سیاست د ټولو پښتنو پر وړاندې راواخیست او د انتي پشتونیزم او پرو تاجکیزم بازار یې تود کړ. ما ولیدل چې نورې دواړې ډلې راته د زغم وړې نه دي، ((نه اشه ښه ده نه ګله، دوی دې وخوري یو تر بله)) او په برلین کې مې د استادۍ په پلمه خپله استوګه غوره وګڼله. پر ۱۳۶۵ل کال مې لـه راستنېدو سره چې دوکتور نجیب د ګوند و دولت مشرتابه ته رسېدلی و، بیا هم په ګوند کې خپل غړیتوب وساته، خو کومه ورته څپه چې د مخه راپیل شوې وه، نوره هم پسې تونده شوه او ورسته د شتو ټولونې سیالي د بدو او چور، غلا او خیانت، جاسوسي، هېواد پلورنې او په پای کې د هېواد د ټوټه کېدو پلان په خپله د مشرتابه د غړیو له خوا شورو زور وموند، نور راته په ګوند کې پاتې کېدل پـه همـدغو جرمونـو کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریکېدل وبرېښېدل او د همدغو لاسوندونو په راوړنه مې خپله استعفا وړاندې کړه. مګر د ((ایډیولوژۍ)) د مثبتو او انساني اړخونو پلوی به مې د ژوند ترپایه کومه وټه ونه مومي.

له دې کبله بې سیاسته ژوند، په ژوند کې نه شمېرم او هنر و ادب هم د ژوند د یوه ټوک په توګه په سیاست پورې تړلی بولم.

۶- پوښتنه: پر تا باندې تل دا انتقاد هم دی چې ستا لیکلار ډېره ګرانه ده او په اسانه پرې څوک نه پوهېږي ایا دا انتقاد تـر کـوم ځایـه سمون لري؟

ځواب: لکه پاس مې چې وویل، ما په خپله د ((یوې، یوازینۍ، نګه، بشپړه، کره لیکنۍ پښتو)) یا په لنډ ډول ((معیاري پښتو)) غورځنـګ راپیل کړی دی، نو باید زما لیکلار د همداسې پښتو یوه څرګندویه بېلګه وي او جوته ده چې زما لیکنۍ پښتو د نورو غوندې یوه لنډه تنګه سیمهییزه پښتو نه ده، بلکې د ټولو سیمو، تاریخي متنونـو او نویـو رغـاونو استازي کوي او یوازې په سلو کې پنځه ویشت پورویيونه (دخیل لغات) را اخلي. ځکه د نورو سترو نړیوالو ژبو غوندې د معیاري پښتو لیکلار هم باید پر جوړښتي (ګرامري) یووالي او لغوي رنګارنګوالي ولاړه وي. دا هم باید ووایم چې ددغه انتقاد آره چېرې ده ((که ملحد یم د دښنه یم)) په ادبي زېږونو کې پر دغه ژبنۍ خوا سربېره فکري او بدیعي پېچلتیا هـم کېدی شي، د انتقاد لپاره پلمه شي خو دا پلمه هم بې سرو بوله ده پـه دې چې هنر زېږونه له ګزارش سره همدا توپیر لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- پوښتنه: د نوي ازاد شعر په باب ځينې پسي شا او ځينــې لا مخامخ ستا هلې ځلې انتقادوي، ستا په نظر د دوی دغه کار زموږ ادب ته زيان نه رسوي؟

ځواب: لکه څنګه مې چې ستا د مخنۍ پوښتنې په غبرګون کې پر دغه باب رڼا واچوله، له عيني پلوه هېڅ رښتينی پرمختللی غورځنــګ بې ګټې نه وي او جوته ده چې هر راز ناباندي يې بې ځايه او بــې ګټــې وي. دلته له دې پرته چې دغه متل رایاد کړم، بل وړ ځواب ورته نه ګورم: ((کاروان به تېرېږي او سپي به غپېږي.)) هيله ده چې زما دغه غبرګون ته په خپله ((افراط)) ونه بولې.

۸- پوښتنه: ستا په نظر د یوه ليکوال هغه هم ستا غونــدې د يــوه ستر ليکوال لپاره په سياست کې سيده ګډون ښه برېښي او کــه څــه ډول؟

ځواب: که يو ليکوال او بيا اديب غواړي، پرګنو ته لار پيدا کــړي او ټولنيز ګرانښت او منښت يې په برخه شي، بايــد د خپلــې ټــولنې پــه پرمختللې مبارزه کې کارنده ګډون ولري او لا هڅه يې تل دا وي چې په مخکښانو کې يې ځای ونيسي. ((ادب د ادب لپاره)) نن سبا هډو هېڅ ارزښت نه لري او ((ادب د ژوند لپاره)) په خپله سياست دی. دا خبــره چې ځينې ليکوال وايي ((له سياست سره کار نه لرو يا مو سياست نه خوښېږي)) په خپله يوه سياسي خبره ده. داسې کسان هم له سياسي ګروهې ځان پاکولای نه شي، هرومرو يوه سياسي لار او تګلار لري او په کړن کې ليدل شوي دي، چې تل د پرمختللي سياست او مبــارزې پــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالف سنګر کې ټیکاو لري او د دې لپاره چې د خپل ارتجاعي سیاسي دریځ د پټولو هڅه یې کړې وي، سیاست او ادب سره نه پخلاکېدونکی بولي او له دې انګروزې سره سوچ کوي، نور به وغولوي،له دې نـاخبره چې خپل ځان غولوي. هره ادبي زېږنــده کــه شــعر دی یــا داســتان، ننداریک دی، که فلملیک، هرومرو یو سیاسي، یا په بله وینا یو ټولنیز ارمان او پیغام لري، خو که دغه ارمان او پیغام یو خوا له له هنري ارمان سره اخښلی را اخښلی وي او بل خوا د ټولنې له پرمختګ او پرمختیایي بهیر سره سمون ولري، داسې چې د اندو جاج (فکرو مفهوم) له پلــوه پوره ژور او د ژبنۍ او هنري جولې له پلوه لــه یــوه ښــکلاییز خونــد او راکښون څخه ډک وي او له دې سره سره یې د انساني ټولنې او ژوند په انځورنه او ځلونه کې پوره رښتینولي نغښتې وي، هغه زېږندې بــه پــه رښتیا سره منښت او ګرانښت ولري او له دې سره به یې زېږندوی هم له دغه ویاړ څخه برخمن وي.

د نړۍ نومیالي شاعران او لیکوال تل پرمختللي او جنګیالي وي. دلته د سیده او ناسیده پوښتنه سمه نه ده که ستا موخه ګونــدي غړیتــوب وي، نو ((شنې په غلا نه چیچل کېږي))، د یــوه تــش ((اپولوتیســت)) لیکوال یا په بله وینا د یوه ارتجاعي دریځ لید توګې او نړۍ لید لرونکي لیکوال پرمخ د پرمختګ ورشو ډېره لنډه تنګه ده او کوم ارت او په زړه پورې څنډونه او لر لیدونه په مخ کې نه لري او د چــا خبــره ((د جــولا غوندې یې منډه تر مړوي پورې وي)) او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- پوښتنه: ځينې کسان وايي چې ((د استاد زيار د پښتو پالنې روحيه د ده له سياسي تگلارې سره ټکر خوري)) ستا په اند دا خبره سمه ده؟

ځواب: دا چې زما پښتو پالنه د ټولنې له کوم ناپښتو مليت يا ډلې ټپلې په تاوان نه ده، بلکې د افغان ولس د ټولنيز او فرهنگي پرمختگ په گټه ده او له بلې خوا زما له سياسي تگلارې او اند پوهې سره پوره اړخ لگوي، نو ولې تر دا منځ ټکر پېښ شي او که کوم ټکر دلته ليدل کېږي، آره (منشا) يې له ما سره نه، بلکې له هماغو لنډ اندو پښتنو او نا پښتنو يا گوندپالو او ناگوندپالو سره ده چې پښتنو ته د مشر وروريا اکثريت په سترگه نه گوري، کاشکې دوی له ما سره، نه يوازې د مارکسيستي- لينيستي آرونو (اصولو) له مخې، بللکې لږ تر لږه د ټولمنليو نړيوالو آرونو پر بنسټ استدلال کولای، هسې بې آرو بې دليله ادعاوې ماته کوم ارزښت درلودای نه شي.

۱۰- پوښتنه: لکه څنگه چې څرگنده ده، ته د نورو ټولو مخينه والو او ازمېښتکارو ليکوالو په اندول له ځوانو شاعرانو او ليکوالو سره زيات نږدېوالی او لورېينه لرې او له همدې کبله در نه ډېر گڼ شمېر تاو راتاو هم دي، علت څه دی؟

ځواب: ما د (نوي- زوړ) د مبارزې سختې شېبې ليدلې او تر اوسه يې لا گورم، له دې کبله زه نه غواړم زوړ خوښی پاتې شم او د ((زوړ)) د خوشالونې په بيه ((ځوانان)) له ځانه بېزاره کړم. ما له هغو ((زړو)) څخه ستر لوست اخيستی، چې تل يې پر خپلو ((زړو)) ټينگار کړی او د نوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښت د نوښتونو پر ضد درېدلي، یا په بله وینا د نوي او ځوان استعداد په غوړېدا کې خپله نیستي ویني. دا ســې زاړه خپـل ځانونــه پــه خپلــه منفوروي او کوم درناوی چې ځوانان یې ورته باید وکړي، په لوی لاس له لاسه ورکوي. زه د همدغه رمز په پوهېدو سره دې پایلې ته رسېدلی یم چې نه یوازې ځوانانو ته په کمه سترګه ونه ګورم، بلکــې د اســتعداد د غوړېدا او هڅونې مرسته یې وکړم. همدا سبب دی چې تر ((زړو)) مې له ځوانانو سره ناسته پاسته زیاته ده، لیکنې ورسموم او سمه لارښوونه یې کوم، نو ښکاره ده چې تر بل هر چا پر ما ډېر تاو راتاو وي او همــاغومره پرې ګران یم، لکه څومره چې دوی پر ما ګران دي. زه که هرڅومره زوړ شم، فکرو خیال، هیله او ارمان به مې زړښت ته پرې نــږدي او پــه دې ډول به تر مرګه له ځوان پښت سره واټن ونه لرم. د نوي ازاد شعر لپاره زما هاند وهڅه د همدې لوښې ښکارندوی دي. زه ددې څه پروا نه ساتم چې زوړ خوښي زاړه دې رانه خوښ وي یا ناخوښ، ځکه بې له هغې دوی د ګور پر څنډه ولاړ دي او له دې سره ســره یــې بــې ګټــې اندونــه او ازمېښتونه هم یوځای ورسره له منځه تلونکي دي.

حال دا چې ځوانان یوه ویړه راتلونکې په مخ کې لري او زما د پښت د نورو لیکوالو او فرهنګیالانو ورمندون (قضاوت) او ارزونــه (ارزیــابي) د همدوی په لاس کې دي.

۱۱– پوښتنه: لکه څنګه چې ښکاره ده، اقتصادي حالت د ژوند په ټولو برخو کې خپلې اغېزې ښندي، ستا اقتصادي اکر پر اوس وخت څه ډول دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زما اقتصادي اکر سمدلاسه په دې بد نه دی چې کـار ډېـر کوم او له دې سره مې ورځنی اړتیاوې هم خړوبېږي. د زېرمـې خیـال دومره نه ساتم، تش همدومره بو بچت هومره په پام کې نیسم چې زما او زما د کورنی غړیو کومې نابېرې پېښې ته ځواب وویلای شي. زه په دې برخه کې د المانیانو نه ، بلکې د فرانسیانو لیاره خوښوم، لکه چې وایي: ((المانیان ددې لپاره ژوند کوي چې کار وکړي او فرانسیان ددې لپـاره کار کوي چې ژوند وکړي)).

۱۲- پوښتنه: لکه څنګه چې برېښي، ستا روغتیایي حالت ډېر ښه دی او لا تراوسه ځوان ښکارې او د همدغې روغتیا په برکت دې په ۳۵-۳۶ کلن لیکوالي ژوند کې دا دومره کار کړی دی، نو که همداسـې روغ پاتې شې او یو اوږد ژوند ولرې، کله دې دا هیله هم په زړه کې غځـونې کوي، چې په لیکوالی کې پر ملي کچه سربېره نړیوال ریکارډ هم ټینګ کړای شې؟

ځواب: لکه چې وایي: ((نړی په امید خوړل کېږي))، نـو زه هـم د خپلو ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) د چوکاټ دننه له یوه امید سره ژوند کوم او هغه امید هم دا دی چې په خپل ژوند کې ستر فرهنګي بـري او برياوې ترلاسه کړم. لومړی مې په ملي او بیا په نړیواله کچه، یا مې لږ تر لږه د خپل ملي او بیا جهاني فرهنګ په تاریخ کې نوم پـه غتـو تـورو وکښل شي. زه په همدغه هیله او ارمان د یوه روغتیـایي اوږده ژوند پلوی یم او له همدې لامله په پرتلیزه توګه تر ډېرو همزولو ځوان پـاتې یم. زه د بې خرته دماغي کـار ترڅنګـه جسـمي کـار او ورزش، پلـي ګرځېدل او هوسايیز پروګرام او بیا سم او ارام خوب او وړنده خـوراکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رژیم هم له یاده نه باسم د سویس شپږ کلنې تحصیلي استوګنې زما د مادي او مانیز ژوند کچې په لوړونه کې خورا ستر نقــش لوبــولی دی او همدغه شپږ کاله مې په خپل ژوند کې شمېرلي دي چــې هغــه هــم د څرخي زندان یو کلن بند راته بېرته له صفر سره ضرب کړل، خو بیا هم د ناخوالو او بېلابېلو رواني فشارونو او اندېښنو زغم مې د رواني تلقین له لارې تل لوړ ساتلی او د ((خوړو)) په پرتله ((ترخه)) ژر ژر هېروم. زمــا زیات شعرونه له همدغه تلقین څخه رنګ اخلي، که نه هسې خو مــې ژوند سر ترپایه رنځ او کړاو، درد او څړیکې دي او د چا خبره هسې ځان غولوم او زړه خوشالوم.

((چې په ناز لوی شي په زیار زړېږي))

زه پــه زیــار لوی شوم، په ناز زړېږم

۱۳- پوښتنه: لکه څنګه چې وایــي، د لــوړ اســتعداد او ذکــاوت خاوندان، یا په بله وینا نابغه د ښکاره کړو وړو او ناستې پاستې له پلوه زیاتره نارمل نه وي، یا په ډاګه ووایم له نبوغ سره یو راز لېونتــوب هــم ملګری وي، نو ته له دغه پلوه د خپل ځان په باره کې څه نظر لرې، ایــا لومړی ستا دا دومره فرهنګي او علمي برياوې د همداسې لوړ استعداد یا ((نبوغ)) ښکارندویي نه کوي او دویم دا چې که دا خبره سمه وي، نــو ستا ځینې ناړامۍ او نه سازښتونه یو ډول (لېونتوب) نه ګڼل کېــږي او باور لرې چې ته هېڅ راز جسمي او رواني یا دماغي ناروغي نه لرې؟

ځواب: زه څنګه چې د لوړ استعداد، ذکاوت یا نبوع دعوا نه لرم، نو د لېونتوب تور راباندې هم لګېدای نه شي. زه ګومان نــه کــوم، زمــا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذکاوت کچ و مېچ یا (I.Q) دې دومره لوړه وي او دومره نــومرې ووړلای شم چې زما د فوق العاده ذکاوت یا نبوغ تر بریده ورســي. زه د نــژدې ډېرش کلنو رسمي او نا رسمي زده کړو په اوږدو کې هماغه مهال د لوړې درجې یا لومړۍ درجې په اخیستلو بریالی شوی یم چې زیاته خواري او زیار مې گاللی دی، که نه کله کله د بې پروایی او ناغېړۍ له کبله مې نه یوازې اول نمره گي بایللې چې لا بېخي په منځنۍ او ټیټه درجه کامیاب شوی یم. زه د کرکتر لوژۍ د آرونو له مخې ((دمــاغي)) کرکتــر ارزول شوی او ډلبندي شوی یم (د پوهاند سید بهاوالدین مجروح د شننې له مخې) او له همدې کبله چې له هرڅومره گرانې او پېچلې علمي موضوع او مسالې سره مخامخ شوی یم، د پوهېدنې او شننې له توغه یې پــوره وتلی یم، خو بیا هم د پرله پسې هاندو زیار په پایلــه (نتیجــه) کــې. زه همدومره پوهېږم چې دومره تېز هوشه نه یم او یو څه وخت ته اړتیا لرم چې یوه علمي یا فلسفي پوښتنه او مساله په هر اړخیزه توگه حل کړم او هرو مرو پرې بریالی کېږم. زما پرتلیزه روغتیا زما د خپلې پاملرنې او اوډلي ژوند زېږنده ده. یوه نیمه روغتیایي ستونزه به هرومرو ولرم چې یا خو به مور زېږې وي او یا خو به مې د ژوند په لومړنیو پنځلسو کلونو کې راپېښه شوې وي، ځکه دغه کلونه مې له سختې بېوزلۍ او بدویت سره ملگري وو. زه له څو کلو راهیسې پوه شوی یم چې ښي غــوږ او کینــه سترگه مې کمزوري دي او له دې سره متې پر دې هم ورسېدم چــې دا دومره عمر او بیا د زده کړو په بهیر کې هرومرو زیانمن شوی یم او ډېــر څه مې چې باید لاسته راوړي وای او ژر مې لاسته راوړي وای، له لاسه وتلي دي. حافظه مې هم دومره پیاوړې نه ده او د ټولو په پای کــې لــه ارثي پلوه زما د پزې د څوکې یو څه کږوالی هم تل زما د ناپــامۍ او نــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیرتیا سبب شوی دی. زما نه ژبورتیا هم ښايي د پاســنیو طبیعــي او کسبي روغتیایي نیمگړتیاوو زېږنده وي او له همدې کبله مــې د زده کړو په گړنیو ازموینو کې تل پوره نومرې نه دي اخیستې او په لیکنیــو (تحریري) هغو کې مې بیا پوره پوره وړې دي. اوس هم زه تــر وینــا پــه لیکنه کې ځان ډېر پیاوړی ننگیرم که دا خبره سمه وي چې د هر چا د استعداد او ذکاوت له لوړوالي سره هماغومره د لېونتوب لــوړوالی هــم وي، نو کېدای شي، دغه غبرگ ویاړ زه هم ولرم. خو رښتیا دا ده چې زه ټول فرهنگي او علمي بري او بریاوې د خپل لوړ استعداد زېږنده نه، بلکې تر هر څه دمخه د خپلو هاندو هڅو او خولې تویونو ییبره بولم، زه دلته د نومیالي مخترع اډیسن د خبرې پخلی کوم چې د اختراعاتو په باب یې د یوې پوښتنې په ځواب کې کړې وه:

((نبوغ په سلو کې ۹۹ په خولې توینه اړه لري او یوازې یو په الهام)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانپېښنې

(Autobiography)

د ځانپېښنو ثبت د لیکوال د ځاني، ټولنیز، سیاسي او فرهنګي ژوندانه په څېړنه او سپړنه کې ډېر رول لري، په تېره بیا دا چې دا پېښې په خپله د لیکوال په قلم ثبت شوي وي. دا لیکنه یا ځانپېښنې، چې دلته یې لولئ، پوهاند استاد زیار په خپل قلم لیکلي، نو ځکه دده د ژوند په تشریح کې ډېره مرسته کوي.

کله چې سړی د همېشه بهار ننګرهار له منځي جلال اباد څخه مخ پر سویل یو دېرش څلوېښت کیلومتره د مزینې په ښکلې او سمسوره دره کې پورته ولاړ شي او د سپین غر شنې لمنې ته ورنږدې کېږي، په هر نیم کیلومتري واټن کې یوې لویې ویالې ته رسي چې لوی لوی کلي او لوړې برجورې کلاوې، شنې کروندې، بڼې دېرې او ښېرازې باغچې وربانديې لکه د مرغلرو لړ پرله پسې پرتې دي. دغه ویالې له پسرلي نیولې، د اوړي تر وروستیو شپو ورځو له مست څپاند ((مزینې)) رود څخه د لویو لویو دودیزو بندونو له لارې اوبه را اخلي او ډکې ډکې بهېږي او بیا وروسته یې د چینو او کارېزونو نرۍ نرۍ اوبه ځای نیسي؛ له همدې کبله یې د لرنیو (وروستي ورخو) برخو منګني کښتونه د برنیو (سر ورخو) هغو هومره ګڼ سمسور او ښېرازه نه وي- مزینې رود له خپلې ښکلې او اوږدې درې سره د سپین غر له هغو سویلي سر درو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه سرچینه اخلي، چې د شینوارو او خوګیانو ترمنځ تېرنی او اداري برید جوړوي او شمالي هغه یې د کورمې سیند سرچینه؛ د مزینې رود پر نویو اوبو (باریکاب) باندې پر کابل سیند پای ته رسي.

دغه رود له کوټ او چپرهار هغو سره د ((روداتو ولسوالۍ)) رغوي چې لومړی ترې په ((تور راغه)) او دویم ترې په ((سپین راغه)) جلا کېږي.

د همداسې یوې ویالې له سر ورخ څخه پر شمال د ((اخون کلی)) د کلاوو لړۍ رانښلي چې څلورمه یې د ملک میرسید کلا نومېږي او ځینې یې د ملا رحمت الله کلا هم بولي، ځکه د دواړو مخورو ترمنځ سمه پر دوو برخو وېشل شوې او دواړه یو برابر اړوندان او ګاونډیان لري. دغه کلا تر ټولو هملړو کلاوو ډېره لوړه او برجوره ده او مخه یې د تلبهاندې ویالې له کبله تل په شنو کروندو، بڼو ډېرو او بڼکیو ښکلې او ښېرازه برېښي. د مزینې رود منځ لار چې اوس سړک شوی دی، د دغې کلا له سویلي اړخه تېرېږي.

زما مور وپلار تر یوه لانجمن واده دولس- دیارلس کاله وروسته له یو زوی لور سره له پاسنې حصارک، میدانک او بیا روغانیو څخه دغې کلا ته رالېږدېدلي وو او د ملک میرسید د ګاونډي په توګه یې په یو خونیز کور کې استوګنه غوره کړې وه، چې له څارویو سره په کې یوځای اوسېدو. زه د خپلې مور د وینا له مخې په همدغه کورګي کې د ۱۳۱۵ل کال پر دویمه یا درېیمه میاشت زېږېدلی یم، چې د صفرې له میاشتې او د مندتو (زردالو) له موسم سره یې سمون درلود؛ دا ځکه چې دغه تازه راوتې مېوه یې راباندې وېشلې وه دا هغه شپې ورځې وې چې زما د دوو خویندو ترمنځ یوازینی اووه- اته کلن ورور د کوي د ناروغۍ له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړۍ څخه تازه سترګې پټې کړې وې. له دې لامله زما زېږېدنې دغې کوچنۍ کورنۍ ته نوې رڼا وبښله او له ټولې بېوزلۍ سره یې د ناز او هوسایۍ په غېږ کې رالوییدلم او په مینه مینه یې پاللم او روزلم. پلار به مې په هر اختر کې په ښایسته کالیو پټولم او په کال کې به یې د سیالۍ په توګه د ولسوالۍ بازار (شیرشاهي) ته پر شا لېږدولم او یوه ښکلې چرمه یې ټترۍ (سدرۍ) به یې راته پر درزي باندې ګنډله. د پلار د ځوانۍ د ځواکمنو متو او نه ستومانېدونکي کارو زیار په برکت مو یو شدل، مګر څه ناڅه هوسا او بسیا ژوند درلود. له کرګرۍ او جولاګرۍ سره یې د غوا خوسي او مېږې وزې ساتنه پالنه هم کوله. له همدې کبله مو د شودو، شړومبو کوچو او غوړیو کمی نه و او هېڅ ژمی مو بې لاندې نه تېراوه.

له فرهنګي پلوه میرسید کلا تر نورو کلاوو پوره دمخه وه، هسې خو ټول اخون کلي، لکه څنګه یې چې له نامه ښکاره وه، یو دیني – فرهنګي کلی و او د سیمې د یوه مخور او ستر ځمکوال اخون په نامه نومول شوی و چې شاهي دربار ته یې هم لار درلوده او امیر حبیب الله خان ورته د ورځې تر اوو وژنو (قتلونو) فرمان ورکړی و. خو کله چې وربانډې د اوبخرې (حقابې) د بلوسنې له کبله یو سر تېر بزګر غلیلاک راوړ او له غټو زامنو سره یې یوځای بلې نړۍ ته ولېږه او ساتندوی امیر یې هم هممهال د خپلو چړچو بلهاري شو، نو یوې نوې را لېږدېدلې فرهنګي ((قاضي امین جان)) کورنۍ یې ځای ونیو. دغې کورنۍ هم نژدې شل کاله پر اسکیرلي ولس باندې د یوه ځبېښاکګر په توګه خپله واکمني وچلوله، تر څو یې د جاسوسۍ په تور له چوچو پوچو سره د کابل دهمزنګ ځای شو او ترې راپاتې سمسور باغ او دېره یې د یوه لومړني ښوونځي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرانيستنې لپاره په زړه پورې انگېــزه شــوه چــې د مزينـــې حصــارک ښوونځي په نامه يې د تېر فرهنگي برم يوازينی پاتوړی او ځای ناستی وگرځېد.

زموږ کوچنی کورنی د نورو دوه درو گاونډيو کورنيو غونډې د کــلا د دواړو ځمکوالو ديني فرهنگي کورنيو له اغېز سره سره زما نورو خويندو ورونو له ليک لوست سره کومه لېوالتيا نه درلوده. خو کله چــې زه تــر شپږ کلنۍ واوښتم او د کال مخکې جوړ شوي ښوونځي پلټونکي راپسې راغلل، نو پلار مې له ټولو هلو ځلو سره ونه شو کړای، ما تــرې د کــلا د يوازيني ښوونځي منگي هلک په توگه وژغوري. له دې سره يوه اندېښنه دا وه چې زه نه چېرې د يوه نارامه هلک په توگه کوم ســرکاري کتــاب ځيرې کړم او ده ته خطره پېښه شي. يوه همداسې ورته اندېښنه ورتــه بله هغه مهال پيدا شوه چې ما ترې د سرښوونکي په سپارښتنه د يوې بغدادۍ سيپارې د رانيونې غوښتنه وکړه. دا يې بيــا داســې انگېرلــه، گوندې چې هغه راځخه ځيرې يا تر پښو لاندې شي، غاړه به يې راسره بنده شي، خو مور مې دغه کار يو ستر ثواب گاڼه، سيپاره يې راته پيدا کړه. د هغې له پای ته رسولو سره يې راته (عم) سپياره او بيا يې په هغې پسې قران شريف هم د ملا او ملک له کورنيو څخــه راتــه پــه ســوال وغوښتل او د هماغو کورنيو له ښځمنو سره مې لوستل. پلار مې له دغه کار څخه متې هماغه مهال خبر شو چې زما تربور استاد ترې د مبارکۍ ويلو په ترڅ کې د پگړۍ غوښتنه وکړه، بيا يې نو په هسکه غاړه هغه ته پگړۍ ورکړه او زه يې ونازولم. مگر تر څو چې ژوندی و، د ښــوونځي د يوې سليټ تختې اخيستنه يې را باندې ونه لوروله. دريم ټولگي ته نوی بريالی شوی وم چې د پلار سيوری مې له سره پرېوت او ما ددې لپــاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې متې راته مور سلیټ تخته واخیسته، مړینې یې دومره اندېښمن نه کړم. له دې ناخبره چې یوازینی رزمنه وال (نفقه رسان) مو له لاسه ورکړ او د مشروتې نرینه غړي په توګه د درو نورو غړو (مور او دوو کشــرانو ورونو) کالخوایي همدا زما تر غاړې شوه. زه اړوم چې په هماغه نه کلنۍ کې تر ژرندې او لو و لور پورې تولې بهرنۍ چارې پرمخ یوسم. له پــلاره راته دومره پانګه پاتې وه چې متې مو پرې یوه وزه واخیسته، نور نــو د خدای اسرې ته کېناستو. له بده مرغه هماغه ژمی له سختو واورو سره ملګری و او بل کال ته ورپسې پر تړوله سیمه د یوې ببساري وچکالۍ او قحطۍ ناتار راخپور شو. ځواني جانې کونډې مور مې نوره اړووته چې د کور ځلور دېوالي پرېږدي، تور تیکری پر سر کړي او له مــورډ درو ســرو زامنو سره په کوچیاني ژوند پیل وکړي؛ دواړې مشرې خویندې مو خو لا د پلار پر ژوند په خپل بخت پسې تللې وې. مور به مــې د لــو و لــور او مزدورۍ لپاره کشروتی درې کلن ورور په غېږ کې ونیو او مــورډ دوه لــړ شان غوټکي (نه کلن او شپږ کلن) ورونه به یې له لاسه ونیوو او د کامې، جلال اباد او نورو لریو نژدیو سیمو په تکل به مو خپل ((عاریتي)) کورو کلي پرېښوول. یا به مو د غنمو وړې تولول، یا کودي، یا به مو د جــوارو وړې سپینول، یا به مو پومبه اوټله او یا خو به مو له چا سره په یوه خېټه مزدوري کوله.

ما له دغو تولو خواریو مزدوریو او لولنګریو سره سره بیــا هــم د زده کړې لړۍ نه پرېښووه او له ځلورم ټولګي ځخه مې تر شــپږمه ځــه پــر مزینه او ځه پر کامه د یوه او بل په مزدورۍ پرمخ بوتلــه. دغــه مهــال (۱۳۲۸ل) مو له میرسید کلا ځخه خپل پلرني کلي حصارک ته کډه وکړه. هلته مو د خپل پخواني ځای ځایګي او پولې پتې ځه نښه نښانه او قباله

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې نه وه او تر کلونو کلونو ګاونډیتوب وروسته مو متې په خپلو متــو ځانته کلاګی جوړه کړه او جریب نیم ځمکه مو ورسره هــم وپېرلــه. د ښوونځیوالې زده کړې ترڅنګه مې هر سهار او مازیګر دیني هغــه هــم پرې نه ښووه او تر شپږم ټولګي وروسته راته د همدې مزدکي زده کړې کېدون راتړلاسه شو او د چړي په توګه مې پوره څلور کاله د ننګرهار په بېلابېلو لریو نږدیو سیمو کې عربي او پارسي زده کړې پــرمخ یــووړې، ترڅو راباندې د کوم زړه سواند فرهنګیالي زړه وسوه او په جلال اباد کې یې تر ازموینې وروسته د ۱۳۳۲ل تعلیمي کــال لپــاره د کابــل لیلیــه ښوونځي ((دارالمعلمین)) ته راواستولم. دا زما په ژوند کې لومړی اوړون ټکی و چې هم یې له بېوزلۍ او لولنګرۍ وژغورلم او هم یې له ناپوهۍ او بې لیک لوستۍ.

کابل د هېواد د یوازینۍ غورې فرهنګي منځۍ په توګــه زمــا د هــر اړخیزې روحي او ذهني ودې او غړېدا لپاره لیاره اواره کړه او زما پرمخ یې د پراخو علمي- فرهنګي پرمختیاوو روښانه څنډونــه او لرلیدونــه پرانیستل. په ابن سینا ښوونځي او دارالمعلمین کې زما شپږ کلنې زده کړې له ډېرو بریو او بریاوو سره ملګرې وې. له اتم ټولګي څخــه مــې د شاعرۍ او لیکوالۍ وړتیا غځونې وکړې او زه یې دېته وهڅولم چې پــه ټولو پوهنتوني څانګو کې له چانس درلودنې سره سره ژبې او ادب تــه مخه وکړم او همدا مې تر پایه د ژوند یو نه بېلېدونکی ټوک وګرځي. له دې سره سره مې له لسم ټولګي څخه تر دولسمه د ژمنۍ رخصتۍ لــه خوا د هلمند ناوې په پروژه کې له امریکایانو سره لومړی کال د ډیزاینر او پر دویم کال د افیس انجنیر په توګه کار کاوه چې پــر جیــب خــرڅ سربېره مې خپله انګلیسي زده کړه هم پراخواله د تعلیمي کال په اوږدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې مې هر ګوره ادبي او ژورنالیستي لړۍ هم پرمخ وړه او د بایسکټبال د ټیم د غړي او مشر په توګه مې وزګار وخت هم هسې وزګار نه تېراوه. پر ورځپاڼو، مهالنیو او اوونیزو سربېره مې سر له دولسم ټـولګي ۱۳۳۷ل څخه له راډیو افغانستان سره د همکارۍ لړۍ هم رانښـلولې وه او پـه پوهنتوني دوره کې مې پرې د څو ورځپاڼو او مجلو پرله پیلې خبریالي هم ور زیاته شوه.

پر ۱۳۴۱ل کال له پوهنځي څخه له وتلو سره سم له سمونې په علمي کدر کې ونیول شوم او د ژبپوهنې د نـوې پرانیسـتل شـوې څـانګې (موسسې) په چوکاټ کې راته ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره د ژبنیو څېړنو کار را تر غاړې شو چې پر ۱۹۶۰م کال په ویانا کې د یونسکو د ختیځپوهنې د څلیرویشتمې کانګرې له خوا یې سپارښت شوی و او د اروپایي ژبپوهانو په علمي تخنیکي او مالي مرسته د یوې اوږد مهـالې پروژې په توګه پرمخ وړل کېده. ما نژدې پنځه کاله د هېواد په غرو رغو او کلیو باندېو کې د هېواد د څوارلسو ژبو څه دپاسه سل ګړدوده د جلا جلا اثارو په بڼه وڅېړل او وکښل. دغه ډګر څېړنې (فیلډ ریسـرچونه) چې د هېواد او سیمې په کچه یې مخینه نه درلوده، زما د راټلونکو لورو څانګیزو زده کړو په بریالۍ پرمخوړنه او علمي فرهنګي بشپړتیا کې یو بېساری غوره نقش ولوباوه.

ما په دغه ترڅ کې د نورو دوه درو ملګرو په توپیر یوازې د ګړدودو پر څېړنه، کښنه او ټولونه بسنه نه کوله، بلکې ورسره ورسره مې د هـرې اړوندې ژبې او سیمې فولکور او دودونه جالونه هم کښل او راټولول. له دې سره سره مې ژورنالیستي هڅې هم پرمخ وړې او د بېلابېلو خپرونو د همکار او په تېره د هېواد ورځپاڼې د لومړني او همېشني خبریال پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه مې د هر څېړنیز سفر یو اوږد انځوریز راپورتاژ هــم را برابــراوه. د علمي او فولکوریکو څېړنو یوه برخه مې علمي خپرونو لکه کابل مجلې او وږمې مجلې ته سپارله او بله مې له ځان سره په ځانګړو څرمه کتابچو کې راخوندي کوله؛ ثبت کړې هغه خو مې له ژبنیو څېړنو سره یوځای د پروژې د امانت په توګه د اړوندو ځانګو په واک کې ورکوله چې آر (اصل) یې سویس ته استول کېده او کاپي یې د پوهنځي د ژبپوهنې په موسسه کې خوندي کېدله.

زما د علمي- فرهنګي بشپړتیا دویم اوږون ټکی د لوړو ځانګیزو زده کړو لپاره هغه بورس و چې د نومړو پنځه کلنو څېړنو د پاداش په توګه د سویس ملي فونډ راپه برخه کړ. ما ددغه هېواد د پایتخــت بــرن پــه دولتي پوهنتون کې شپږ کاله د ټــولیزې (عمــومي) ژبپــوهنې هنــدو اروپایي او هندو اریاني فیلولوژۍ او پــه څرمــه توګــه د وګــړ پــوهنې (اتنولوژۍ) او ادبپوهنې زده کړې پرمخ بوتلې. چې لومړي درې کاله مې د الماني او انګلیسي ژبو زده کړې او پیاوړتیا او ماسترۍ ونیول او درې وروستي مې د یفل دوکتورا. ما د سویس په ښکلي هېواد کې له شــپږ کلنې استوګنې څخه نه یوازې د خپلې ځانګیزې پرمختیا او بشــپړتیا لپاره ګټه واخیسته چې لا تر څنګه مې لــه خپــل اســتاد پروفیســور ژارژردار سره د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د تیارونې په بهیر کې هــم خپله مرسته ونه سپموله، په تېره د خپلو څېرلیو او کښلیو ګړدودو په برخه کې. پروفیسور ژاردار د سویس د ناسیونال فونډ درې- څلور ټوکه چاپ ته چمتو کړي او پاتې کار ته له کور ناستې سره سره دوام ورکوي. له هېواد سره مې پرله پیبیلي ژورنالیستي او ادبي اړیکي دپخوا په څېر پالل. د شعر په برخه کې مې ببخي یوه نوې لیاره ونیوله او دا نه یوازې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي لامله چې د اروپايي ادبي او شعري بهير تر اغېزې لاندې راغلی وم، هغه هم زياتره له جوليز (فورمال) پلوه، بلکې نوي طبيعـي، ټـولنيز او فرهنګي چاپېريال راباندې نوې اغېزې وښندلې، پـه تېـره د سـويس بېساري ښکلي او الهام ښونکي پنځ زما پـر شـاعرانه ولولـو يـو نـه اټکلېدونکی اثر واچاوه. ما په وزګار او ازادو ورځو کې لـه غـر ګرځيـو اوسکي لوبغاړو سره يوځای پر واورينـو الپونـو او ښـېرازو ځنګلونـو، سيندګيو او سيندونو او ټولو جنتي منظرو ګرځېدم او د ايشيا د جنت ((افغانستان)) په ياد به مې ترې شاعرانه الهامونه اخيستل، په سويس او نورو اروپايي هېوادو کې زما د شعرونو بېلګې په بېلابېلو غونډونو کې له ځای او نېټې سره راخوندي شوې دي. ما د سويس له ديموکراسۍ څخه په ګټه اخيستنه د خپل يوه شعر الماني ژباړه د پوهنتون په يـوه کـينې لاسې اوونيزه ((برنرستوډنټ)) کې خپره کړه چې ډېره هنګامه او انګازه يې پيدا کړه او د اړونـدو زده کړيـالو (محصـلينو) د ټـولنې ((فـوروم پوليتيکوم)) له تاوده هر کلي سره سره راباندې په وروستيو دوو کلو کې يو نيم زريز بورس پر پنځه سويز بدل شو. هماغه وو چې لـه سياسـي شعرونو سره مې هغه پخوانۍ لېوالتيا کمه شوه او له ټولنـوال ريـاليزم سره مې د روماننتيسيزم او سمبوليزم راګډولو ته هڅه ډېره شوه، يا د چا خبره د ((شعريت)) په هڅه کې شوم. که څه هم زما دغه هڅه هېواد ته له راستنېدو او ګوندي فعاليت سره نيمزالې غوندې پاتې شوه او متې يې د شپېتمو کلونو له پيل سره بېرته ساه واخيسته. هسې خو سياست زما له شعر سره نه بېلېدونکی پيوند لري. ځکه زه شعر او هر هنـر پـه ژوند پورې تړلی بولم او سياست ور پورې د ژوند د يوه واقعيت په توګه اړوند ګڼم خو دومره نه چې هغه د شعار تر بريده ورسوي. ما د همـدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستۍ لسیزې په سر کې پاسني آر ته خپله پاملرنه زیاته کړه او په پای کې مې هم کره کتونکو ته زیاته کړه چې نور مې وچ او سپېره شعار تــه پای ټکی ایښی دی او دا دی د همدې لړۍ تر دوه ګونو غونډونو (اور او وینې- ګلولې) پسې مې درېیم غونډ چاپ ته چمتو دی چې په یو مهال کې د ازاد پښتو شعر لومړنۍ بشپړې بېلګې هم ګڼل کېږي او له دې سره سره زما د شل کلن ازاد شعر غورځنګ له عملي او لارښودو بېلګو څخه شمېرل کېدای شي. د ۱۳۵۱ل په درشل کې مې له ســویس څخــه لــه راستنېدو سره د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څــانګې د ژبپــوهنې د استاد په توګه خپله رسمي او مسلکي دنده له سره پیل کړه او د تدریس ترڅنګه مې د څېړنو او لیکنو او له دې سره د ژورنالیستي فعالیت لړۍ هم په نوي دود او سبک راونښلوله. د پوهنځي د دوې میاشتنۍ مهالنۍ (وږمې) را تر غاړه کېدل مې د دوو غبرګو غورځنګونو د سیستماتیکولو او رښتیاینې لپاره ښه فال وګاڼه چې لومړی مې د ((یوې یوازینۍ ګډې نړه بشپړې کره لیکنۍ پښتو)) او دویم مې د ((نوي ازاد پښتو شعر)) په نامه ان د سویس د استوګنې په وروستیو کلو کــې د کابــل مجلــې او ځانګړو لیکونو له لارې اعلام کړی و. په دغه (وږمې) مجله کې مې ټولې رارسېدلې لیکنې له پورتني آرو معیار سره سمې کره کولې او بیا مــې چاپ ته سپارلې او همداسې یې د ازادو او نیم ازادو شعري بېلګو خپرول درواخله. له هماغې لومړۍ ګڼې څخه مې پر وړاندې ټینګار (مقاومــت) پیل شو، خو ما خپله درسته پر ځمکه ونه غورځوله، کتــونکې ډلــه او همکاران مې په منطق او استدلال له ځان سره ملګري کړل او د پښتو ټولنې رسمي او نیم رسمي ګواښونه مې د پوهنتوني اتاریتۍ او علمــي ځوابیه لیکنو سره شنډ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مهال چې لومړی ډله ییز ټکر مې پر ۱۳۵۴ل کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز په پرانیستونکي نړیوال علمي سیمینار کې لـه دودیـزو پښتو پوهانو او ټیکه والو سره پېښ شو او ځوان زده کړوال پښــت او د ارواښاد نارویژي استاد پروفیسور مورګن ستیرن تر مشرۍ لاندې مــې ټول مېلمانه اروپايي ژبپوهان او ختیځپوهان پر خوا ودرېـدل او د چـا خبره هغو ته مې علمي او رواني ماته ورکړه. نور مې زوړ اندو بـډانو لــه ډاګیزې (علني) مخامختیا څخه لاس واخیســت او لــه هغــې ورځــې راهیسې یې چې له سرکاري واک وویسا څخه په ګټه اخیستنه زما مخې ته هر ځومره کرکنډې راغورځولې، له پښو یې غورځولای نه شوم، کــه څه هم توکیز او مانیز زیانونه یې ډېر راورسول، نه مې کوم اثـر جـایزه وړای شوه او نه یې د چاپ کابو پیدا کوله، مګر یو مخیزه یې زما د علمي او ژورنالیستي هلو ځلو مخه نیولای نه شوه. هغه ټول څېړلي او لیکلي اثار مې پرله پسې زېرمه کول او متې مې د ثور اوښتون له دویـم پــړاو راهیسې د هغو د چاپ لړۍ راونښلوله چې اوس یې شمېر ۱۶ ته رسېږي. دا زما د ګونډیتوب یوازینۍ ګټه وه چې د نورو لیکوالو او پوهانو غونډې زما اثارو ته هم د چاپ لاره اواره شوه. نور خو یې تر اوښتونه پوره اووه کاله د سر په کاسه اوبه راکړې او را وروسته مې هم یو کلن څرخي زندان د همدغه ګوند پر سر وګاله چې په جنتي سویس کې یې زما د رښتیني ژوند شپېږ کاله بېرته له صفر سره برابر کړل او دا باید اعتراف وکړم چې ګونډیتوب زما د ((معیاري پښــتو)) او ((ازاد پښــتو شــعر)) د غبرګــو غورځنګونو د خنډ و ځنډ تل یو غوره لامل بلل شوی دی. پــه علمــي، ژورنالیستي او زېږندویي (ایجادي) ډګر کې هر ګوره زه ډېر لږ د ګوند د دیکتې او دوکتورین اړوند شوی یم او که په یوه لیکه کې ورسره راغلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

يم، هغه مې ورسره له ښه يا بدمرغه اند پوهيز (ايډيولوژيکي) ګډوالی و. اوس چې مې د واکمن ګوند له ليکو څخه د وتو دوه کاله تېر شوي هم دي، د خپل پاټکيز رغښت او د افغان ولس د وروسته پاتېوالي په غوښتنه له خپلې اند پوهې او نړۍ ليد څخه تېرېدونکی نه يم. زه د يوه نړيوال سيستم په توګه د ستاليني سوسياليزم د راپرځېدنې هر کلی کوم، خو کپيتاليزم يې هېڅکله يوازينی الترناتيف او ځايناستی نه بولم او د يوه منځګړي هومانيستي ژغورنده نړيوال غورځنګ منځته راتګ ته سترګې پر لار يم له دې سره په زېړندويي ډګر کې هم د سوسياليستي رياليزم پر ځای د يوه رښتيني هومانيزم لاروي خوښوم او د هېڅ بېلارې کوونکي پانګوالي (ايزم) لاره به ونه نيسم.

زه ځان پوره بريالی ننګيرم چې زما شل کلنو غبرګو غورځنګونو نن سبا خپلې ييبرې او اغېزې ښندلې له يوې يوازينۍ کره پښتو سره په لره بره پښتونخوا کې ((ازاد)) يا په بله وينا ((نوي ازاد پښتو شعر) نور له هغې کړغېړنتيا (ابتذاله) را ژغورل شوی دی چې تر شپېتمو کلونو دمخه ورسره لاس و ګرېوان و. دا کومه پوچه او بې سرو بوله ادعا نه ده، بلکې د زبات لپاره يې عيني لاسوندونه لرم. د ساري په توګه د نوي او نوي ازاد شعر او ان نوي داستان هېڅ يو ځوان نوښتګر زما له سيده او ناسيده شاګردۍ او لارښوونې څخه انکار نه شي کړای. دا ماته نور کوم ارزښت نه لري چې څوک مې د شاګردۍ يا لارښوونې پاسلنه مني يا نه مني مګر د غورځنګ وياړ راځنې هېڅکله اخيستلای نه شي.

زما ټولې ليکنې، څېړنې، علمي، ژورناليستيکي او زېږندويي کارونه په لومړي سر کې په خپله مورنۍ ژبه دي او کله نا کله مې په کې له پارسي، انګليسي او الماني څخه هم کار اخيستی. لومړی شعري ازمېښت مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په پارسي ژبه و چې د اتم ټولګي په پای کې مې ویلی و او د ۱۳۳۴ل کال د ابن سینا ښوونځي په پسرلنۍ غونډه کې مې اورولی و. همدارنګه له پارسي څخه زما لومړۍ پښتو ژباړه له لسم ټولګي، له انګلیسي څخه له دولسم ټولګي او له الماني څخه له ماسترۍ مهاله راپیلېږي دا چې پارسي شعر مې دومره نه دی پاللی، ښايي چې چا به ورځولی نه يم، خو هڅه مې کړې چې په هر شعري غونډ کې يې يوه نيمه شعر ډوله بېلګه را واخلم. په کتابي بڼه زما لومړۍ ژباړه هم له دري څخه په پښتو وه چې د ((طب او حکمت په اسلام کې)) تر سرليک لاندې مې په يوولسم ټولګي کې پر ۱۳۳۶ل کال تر سره کړې او پر ۱۳۳۷ل کال د وخت د ښوونې او روزنې د موسسې له خوا په افسيټ چاپ خپره شوې ده.

زما ادبي ژباړې له انګليسي څخه پر ۱۳۳۹ کال د الفردو موسس د يوه شعر او د يوه چيني ليکوال د داستان له پښتو کولو سره پيل کېږي او له الماني څخه پر ۱۳۴۸کال د سويسي ګتهيلف، الماني ګويتې، برتولت برېښت او داسې نورو شاعرانو د شعرونو له ژباړې سره. د پارسي شعر را اړونه مې خو ټيک له هماغه شپږم ټولګي څخه رانښلي چې په جومات کې مې د سعدي ګلستان او بوستان، د جامي يوسف و زليخا، د نظامي سکندر نامه او د داسې نورو کلاسيکو شاعرانو او ناثرانو اړوند اثار د يوه ټاکلي دوديز کريکولم په چوکاټ کې له عربي هغو سره يوځای يو بل پسې لوستل او ورسره ورسره مې پارسي ليک زده کاوه. د همدغه کار له برکته مې وکړای شول، کابل ته له رسېدو او د اووم ټولګي له پيلونې سره مې پر پارسي باندې د لاسبري بهير تر نورو پښتو ژبيو ډېر ګړندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

و، تر دې کچې چې دوه کاله وروسته مې په کې خپل لومړی شعر هم وکښه.

زه دا خپله ستره نېکمرغي ګڼم، تر هغې مخکې چې له بهرنیو ژبو سره مې پېژندويي پیدا شي، د مورنۍ ژبې ((پښتو)) تر څنګه دغې دویمې غورې هېوادنۍ ژبې زما په علمي- فرهنګي بشپړتیا کې یوه نه هېرېدونکې اغېزمنه ونډه اخیستې ده او پر دې ډېر ویاړم او ښاځم چې د ناپلیون له خبرې سره سم دغې دویمې زده کړې ژبې ماته دویم شخصیت رابښلی دی.

ما په ۲۹ کلنۍ کې د یوې اوږدې سوځنده مینې تر بریالنۍ پایلې وروسته واده کړی او د همدغه بریالیتوب له کبله یې راته د ((پښتیان)) او ((پښتیانا)) په نومونو دوه غبرګ نښانونه د مینه وړي برخلیک پر ټټر راځړولي دي.

دا دی، په څرمه ډول خپل ژوند لیک له یوې لنډې کرونولوژۍ سره د خپلو لیکنو څېړنو، ژباړو او ادبي زېږونو بشپړ لیکلو ستاسې مخ ته ږدم چې په لنډ ډول زما له پېچلي، مګر ویاړلي اندو ژوند سره پېژندګلوي پیدا کړئ.

په ټوله فرهنګي او شاعرانه مینه

پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار

کابل، مرغومی، ۱۳۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه

ددغه اثر په کښلو کې له دغو لاندې اخځونو او یادښتونو څخه گټه اخیستل شوې ده:

۱- دوکتور عبدالحکیم طبیبي، تلاشهای سیاسی سید جمال الدین افغاني، ۱۳۵۵ل کال، ۲۰مخ.

۲- د پوهاند زیار پنځوسمه کالیزه، د اکبر کرگر له خوا د استاد زیار اورول شوی ژوند لیک.

۳- ژوندون مجله ۱۳٦۷ل کال، د میزان-عقرب گڼه، ۷۸-۸۰مخونه او د پښتو څلورم مخ.

٤- د نورمحمد سهیم مقاله، د استاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.

۵- وږمې مجله، ۱۳٤۲ل کال، ۹ گڼه، ۳۵-٤۳ مخونه.

٦- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ل کال، ۹ گڼه، ٦۷-۷٤ مخونه.

۷- پوهنې مجله، ۱۳۳۹کال، ۱۰ گڼه، ۵۷-٦۲ مخونه.

۸- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، ۱۳٦٤ل کال ۲۵۵ گڼه، ۵ مخ.

۹- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه،۱۳٦٦ل کال د ۷ میاشتې د ۱٤ نېټې گڼه، لومړی مخ او دریم مخ.

۱۰- وږمه، ۱۳۵۱ل کال، ٤-۵ گڼه، ۱-۲مخونه.

۱۱- کابل مجله، ۱۳٤۹ کال، ٤ گڼه، ۵۷-۵۸ مخونه.

۱۲- وږمه، ۱۳۵۳ ل کال، لومړۍ گڼه، ۱-۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٣- پوهنتون کابل (اوونيزه)، ١٣٥٣ل کال، ١٦ گڼه، ٢مخ.

١٤- درفش جوانان (اوونيزه) ١٣٦٠ل کال، د ١١ مياشتې د ٢٧ نېټې گڼه.

١٥- پوهنتون کابل (اوونيزه) ١٣٦٧ کال د ثور د اوومې نېټې گڼه.

١٦- زنان مجله، ١٣٦٠ل کال، ٢ گڼه، ١٩ مخ او ٣٣ مخ.

١٧- هېواد (ورځپاڼه)، ١٣٦٠ل کال، ١٠ مياشت، ٢٣ نېټې گڼه.

١٨- هېواد (ورځپاڼه)، ١٣٦٠ل کال، ٣ مياشت، ١٦ نېټې گڼه.

١٩- عبدالروف بېنوا، اوسنی ليکوال، ٣ ټوک، ١٣٤٦ کال، ١١٠٨ مخ.

٢٠- د اصف بهاند مقاله، د پوهاند زيار پنځوسمه کاليزه، ناچاپه.

٢١- وينه او مينه (شعري غونډ) پوهاند زيار، ١٣٦٠ل کال.

٢٢- اور او وينې (شعري غونډ) پوهاند زيار، ١٣٦٠ل کال.

٢٣- د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼه، د ١٣٦٦ل کال، ٣مه مياشت، د ١١ نېټې گڼه، د ن. سيوري يا (اسحق ننگيال) ليکنه.

٢٤- زيار، مجاوراحمد: گلکڅونه (شعري غونډ)، ١٣٦٧ل کال.

٢٥- پوهاند زيار: زنداني نغمې (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ١٣٦٤ ل کال.

٢٦- سوزونه او سازونه (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ١٣٦٤ل کال.

٢٧- پوهاند زيار: اند و ژوند (شعري طرحې او خلوريزې) د سرحدونو چارو وزارت، ١٣٦٨ل کال.

٢٩- ژوندون مجله، ١٣٦٧ل کال، ١ گڼه، ٥-٢٢مخونه.

٣٠- وږمه، ١٣٥٦ل کال، ٤ گڼه، ٥٠-٥٧ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱- د عبدالحمید مومند یاد، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳٦٦ ل کال.
۳۲- ژوندون مجله، ۱۳٦٦ل کال، لومړۍ ګڼه، ٤۷-٥٤ مخونه.
۳۳- د حمزه یاد، ۱۳٦٦ل کال، ۱۱ ګڼه، ۲۹-٦۸ مخونه.
۳٤- کابل مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۱۱ ګڼه، ۳٤-٤۲ مخونه.
۳٥- د محمد هوتک یاد، ۱۳٦۲ل کال، ۱٤٥-۱٥۲مخونه.
۳٦- کابل مجله، ۱۳٤۲ کال، ۷-۸ ګڼه، ۲۳-۳۲ ګڼه.
۳۷- کابله مجله، ۱۳٤۲ل کال، ۹ ګڼه، ۱٤-۳٦ګڼه.
۳۸- کابل مجله، ۱۳٤۳ل کال، ٤ ګڼه، ۷-۲۳مخونه
۳۹- کابل مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۲ ګڼه، ۱۲-۱۳ مخونه
٤۰- کابل مجله، ۱۳٦۳ ل کال، لومړۍ ګڼه، ۲۹-۳۹ مخونه
٤۱- کابل مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۱۲ ګڼه، ۱-۸ مخونه
٤۲- ژوندون مجله، ۱۳٦۲ل کال، لومړۍ ګڼه، ۹-۲۱مخونه
٤۳- ژوندون، ۱۳٦۲ل کال، ۲ ګڼه، ٥٥-٦٦ مخونه
٤٤- ژوندون، ۱۳٦۲ل کال، ۲ ګڼه، ۷٦-۸۰مخونه
٤٥- ژوندون، ۱۳٦۲ل کال، ۳ ګڼه، ٥-۹ مخونه.
٤٦- ژوندون، ۱۳٦۲ل کال، ٤ ګڼه، ۹-۱٥ مخونه.
٤۷- فولکور مجله، ۱۳٥٥ل کال، ۱۱ ګڼه، ۱٥۷- ۱٦٦ مخونه.
٤۸- فولکور، ۱۳٥٥ ل کال، ٦ ګڼه، ۲٦-۲۹ مخونه
٤۹- فولکور، ۱۳٥٥ل کال، ۳ ګڼه، ۳٥-۳۹ مخونه.
٥۰- فولکور، ۱۳٥٥ل کال، ۲ ګڼه، ۳۹-٤۲مخونه.
٥۱- فولکور، ۱۳٥٥ل کال، ٤ ګڼه، ۳۲-۳٥ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥٢- فولکور، ١٣٥٦ل کال، ٣ ګڼه، ٢٨-٢٩ مخونه.

٥٣- فولکور، ١٣٥٥ل کال، ٥ ګڼه، ٢٩-٣١ مخونه.

٥٤- فرهنګ خلق مجله، ١٣٥٧ل کال، لومړۍ ګڼه، ٢٤-٢٥ مخونه.

٥٥- هنر مجله، ١٣٥٧ل کال، لومړۍ ګڼه، ٢٤-٢٥ مخونه.

٥٦- هنر، ١٣٥٩ل کال، لومړۍ ګڼه، ٥-٦ مخونه.

٥٧- هنر، ١٣٥٨ل کال، ٤-٥ ګڼه، ١٨ او ٨٤ مخ.

٥٨- هنر، ١٣٦١ل کال، قوس، حوت، ګڼه، ٣-٦مخونه.

٥٩- هنر، ١٣٥٩ل کال، ٤ ګڼه، ٥-٧ مخونه.

٦٠- هنر، ١٣٥٩ل کال، ٥-٦ ګڼه، ١٧-١٨ مخ.

٦١- پوهنې مجله، ١٣٤١ل کال، ٤ ګڼه، ٦٣ مخ.

٦٢- پوهنې مجله، ١٣٤١ل کال، ٣ ګڼه، ٢٠-٢٣ مخونه.

٦٣- پوهنې مجله، ١٣٤١ل کال، ٣ ګڼه، ١٨-١٩ مخونه.

٦٤- بلخ مجله، ١٣٥٧ ل کال، لومړۍ ګڼه، ١٤-١٥ مخونه.

٦٥- ژوندون مجله، ١٣٦٢ل کال، ٣ ګڼه، ٥-٩ مخونه.

٦٦- ژوندون، ١٣٦١ل کال، لومړۍ ګڼه، ١٢-١٥ مخونه.

٦٧- ژوندون، ١٣٦١ل کال، ٣ ګڼه، ١١-١٤ مخونه.

٦٨- ژوندون، ١٣٦١ل کال، ٤ ګڼه، ٤٤-٤٧ مخونه.

٦٩- اجتماعي علوم مجله، ١٣٦١ل کال، ٣ ګڼه، ١٦٣- ١٧٢ مخونه.

٧٠- تحقیقات کوشاني مجله، ١٣٥٩ل کال، ٢ ګڼه، ١١-١١٦ مخونه.

٧١- دوستي مجله، ١٣٥٩ل کال، ٢-٣ ګڼه، ٤-٣٨ مخونه.

٧٢- بدني روزنه مجله، ١٣٣٩ کال، لومړۍ ګڼه، ١٢-١٤ مخونه.

٧٣- بدني روزنه، ١٣٣٩ کال، لومړۍ ګڼه، ١١-١٣ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۴- مېرمن مجله، ۱۳۴۴کال، د اسد د میاشتې ګڼه، ۱۱ او ۱۳ مخونه.

۷۵- مېرمن، ۱۳۴۴ل کال، د سنبلې- میزان ګڼه، ۲۳ او ۵۳ مخ.

۷۶- دوستي مجله، ۱۳۶۲ل کال، ۳ ګڼه، ۸۰-۸۴ مخونه.

۷۷- دوستي، ۱۳۶۳ل کال، ٤ ګڼه، ۲۷-۲۹ مخونه.

۷۸- دوستي، ۱۳۶۰ل کال، ۸ ګڼه، ٤٤-٤۸ مخونه.

۷۹- دوستي، ۱۳۶۲ل کال، لومړۍ ګڼه، ۵۱-۵۷ مخونه.

۸۰- دوستي، ۱۳۶۱ل کال، ۱۱ ګڼه، ۵۷-٦۳مخونه.

۸۱- ژوندون مجله، ۱۳٦۷ل کال، میزان-عقرب ګڼه، ۵۳-۵٤ مخونه.

۸۲- ژوندون، ۱۳٦۵ل کال، ۵-٦ ګڼه، د پښتۍ څلورم مخ.

۸۳- محمد صدیق روهي، ژوندون مجله، ۱۳٦۳ل کال، ۵ ګڼه، ۸ مخ.

۸٤- محمد صدیق روهي، ژوندون مجله، ۱۳٦۳ل کال، ۵ ګڼه، ۱۳ مخ.

۸۵- کابل مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۲۵-۳۷-۱۸۰مخونه.

۸٦- وږمې مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۷٤-۱۸۰ مخونه.

۸۷- کابل مجله، ۱۳٤۹ل کال، ۸ ګڼه، ٤٤- ۵۱ مخونه.

۸۸- کابل مجله، ۱۳٦۲ل کال ۸ ګڼه، ٤۱-۵۱ مخونه.

۸۹- ننګرهار مجله، ۱۳۵٤ل کال، د حوت میاشتې ګڼه، ۱۰ او ۳۲ مخ.

۹۰- ننګرهار مجله، ۱۳۵٤ل کال، د سلواغې ګڼه، ۱۵ او ۳۹ مخ.

۹۱- ننګرهار، ۱۳۵٤ل کال، د مرغومي او سلواغې ګڼه، ۲۷ او ۳۰ مخ.

۹۲- پکتیا مجله، ۱۳۵٦ل کال، ٤ ګڼه،٤ مخونه.

۹۳- پکتیا، ۱۳۵٦ل کال، ٤ ګڼه، ۲۲-۲۳ مخ.

۹٤- پکتیا، ۱۳۵٦ل کال، ٦ ګڼه، ۱۲ مخ.

۹۵- وږمه، مجله ۱۳۵٤ل کال، ۳ ګڼه، ۱۷۳-۱۷۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹٦- پکتیا مجله، ۱۳۵٦ل کال، ۷ ګڼه، ۸ مخ

۹۷- پکتیا، ۱۳۵٦ل کال، ۸ ګڼه، ۱۲ مخ

۹۸- پکتیا، ۱۳۵٦ل کال، ۹ ګڼه، ۸ مخ.

۹۹- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱٦ مخ.

۱۰۰- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۳ ګڼه، ۲۸ مخ.

۱۰۱- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۷ ګڼه، ۲۳ مخ.

۱۰۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ٤ ګڼه، ۱۵ مخ.

۱۰۳- پکتیا مجله، ۱۳۵٦ل کال، ۵ ګڼه، ۱۵ مخ.

۱۰٤- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، مرغومي-سلواغې ګڼه، ۲۷او ۳۰ مخ.

۱۰۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ۳ ګڼه، ۱۱-۱۱٦ مخونه.

۱۰٦- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٤-۵ ګڼه، ۱٦٤- ۱۷۸ مخونه.

۱۰۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٦ ګڼه، ۱۷۱-۱۷٦ مخونه.

۱۰۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۳-٤ ګڼه، ۱۵۲-۱۹٤ مخونه.

۱۰۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۵ ګڼه، ۱۲۱- ۱۲۹ مخونه.

۱۱۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ٦ ګڼه.

۱۱۱- سباوون مجله، ۱۳٦٦ل کال، ۵ ګڼه، ۳۵او ٦۳ مخ.

۱۱۲- زرین انځور، کابل مجله، ۱۳٦٤ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱ مخ.

۱۱۳- سباوون مجله، ۱۳٦۷ل کال، ۲ ګڼې، ۱۸-۱۹- مخونه.

۱۱٤- مېرمن مجله، ۱۳٦۷ل کال، ۲ ګڼې، ۱۸-۱۹ مخونه.

۱۱۵- کابل مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۷-۸ ګه، ۷۱-۷٤ مخونه.

۱۱٦- پوهنتون کابل، (اوونیزه)، ۱۳٦٦ل کال، ۵ میاشت، ۲۷ نېټې ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ۳ ګڼه، ٦۹-۷۱ مخونه.

۱۱۸- ژبنۍ څېړنې، نوراحمد شاکر، ۱۳۵۲ل کال.

۱۱۹- وږمه مجله، ۱۳۵۰ل کال، ٥-٦ ګڼه، ۱۱۲-۱۱٥ مخونه.

۱۲۰- خراسان مجله، ۱۳٦۰ل کال-، ٥-٦ ګڼه، ۱٥۰-۱٥۳ مخونه.

۱۲۱- وږمه مجله، ۱۳٥۲ل کال، ٦ ګڼه، ٤۷-٤۸ مخونه.

۱۲۲- وږمه، ۱۳٥۲ل کال، ٦ ګڼه، ٥٥-٥٦ مخونه.

۱۲۳- پښتو څېړنې، (د مقالو مجموعه) د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳٥٦ل کال.

۱۲٤- وږمه مجله، ۱۳٥۲ل کال، ٥ ګڼهو ٥۷-٥۹ مخونه.

۱۲٥- وږمه مجله، ۱۳٥۲ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۹۰-۹۱ مخونه.

۱۲٦- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۹۸-۱۰۲ مخونه.

۱۲۷- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ٦ ګڼه، اته مخیزه.

۱۲۸- وږمه مجله، ۱۳٥۲ل کال، ٦ ګڼه، اته مخیزه.

۱۲۹- وږمه مجله، ۱۳٥۲ل کال، ٥ ګڼه، ٦۳-٦۷ مخونه.

۱۳۰- وږمه مجله، ۱۳٥۲ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۱۳-۱۲۲ مخونه.

۱۳۱- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۳۹-۱٤۰ مخونه.

۱۳۲- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ٦ ګڼه، ۸۹-۹٦ مخونه.

۱۳۳- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ٦ ګڼه، ٤۷-٤۸ مخونه.

۱۳٤- وږمه مجله، ۱۳٥٤ل کال، ٤ ګڼه، ۸۷-۱٦۰ مخونه.

۱۳٥- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ٤-٥ ګڼه، ۷۳-۷٦ مخونه.

۱۳٦- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ٤-٥ ګڼه، ۱۱۷-۱۲٦ مخونه.

۱۳۷- وږمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ۳ ګڼه، ۱-۳ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۸- ۳ ګڼه، ۸٦-۸۷ مخونه.

۱۳۹- عرفان مجله، ۱۳۵۷ل کال، ٤-٥ ګڼه، ٦۱-٦۷ مخونه.

۱٤۰- د امیر کروړ یاد، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳٦٤ل کال، ۳۹۰-۳۹۹ مخونه.

۱٤۱- وږمه، ۱۳۵۲ل کال، ۳-٤ ګڼه، ۱۲٥-۱۳۲ مخونه.

۱٤۲- وږمه مجله، ۱۳۵۲ل کال، ٦ ګڼه.

۱٤۳- وږمه، ۱۳۵۲ل کال، ۳-٤ ګڼه، ٦۹-۷۰ مخونه.

۱٤٤- کابل مجله، ۱۳٤٦ل کال، ۹ ګڼه، ۲۰-۳۰ مخونه.

۱٤٥- کابل مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۲ ګڼه، ۱۰٦-۱۰۷ مخونه.

۱٤٦- کابل مجله، ۱۳۵۹ل کال، ۲ ګڼه، ۱۹-۳۵ مخونه.

۱٤۷- کابل مجله، ۱۳۵۹ل کال، ۳ ګڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.

۱٤۸- کابل مجله، ۱۳٦۱ل کال، ۲ ګڼه، ٥٤-۸۲ مخونه.

۱٤۹- خراسان مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۱۲ ګڼه، ٥٤-۸۲ مخونه.

۱٥۰- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، لومړۍ ګڼه، ۳۰ مخ.

۱٥۱- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د ثور میاشتې ګڼه، ۲۸ مخ.

۱٥۲- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د غبرګولي میاشتې ګڼه، ۳۷-۳۸ مخونه.

۱٥۳- ننګرهار مجله، ۱۳۵۵ل کال، د وږي میاشتې ګنه، ۱٥ مخ.

۱٥٤- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د وږي میاشتې ګڼه، ۳٤ مخ.

۱٥٥- ننګرهار مجله، ۱۳۵۵ل کال، د لړم میاشتې ګڼه، ۲۹ او ۳٦ مخ.

۱٥٦- ننګرهار مجله، ۱۳۵٦ل کال، د لیندۍ میاشتې ګڼه، ۱۳ مخ.

۱٥۷- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د لیندۍ میاشتې ګڼه، ۲۳ مخ.

۱٥۸- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د مرغومي او سلواغې میاشتو ګڼه، ٤۸ مخ.

۱٥۹- عرفان مجله (میاشتنۍ)، ۱۳۵٦ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱٤۱-۱٤٦ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦۰- عرفان مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۱۱ ګڼه، ۱۵۷-۱٦٦ مخونه.

۱٦۱- پکتیا مجله (میاشتنۍ)، ۱۳۵٦ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱٦ او ۳۷ مخ.

۱٦۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۲ ګڼه، ٦ مخ.

۱٦۳- پکتیا مجله، ۱۳۵٦ل کال، ۲ ګڼه، ۱۸ مخ.

۱٦٤- وږمه مجله (درې میاشتنۍ)، ۱۳۵٤ل کال، ٤ ګڼه، ۸۷-۱۰۸ مخونه.

۱٦۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٦ ګڼه، ۳۷-٤۲ مخونه.

۱٦٦- وږمه مجله، ۱۳۵۱ل کال، ٦ ګڼه، ۸۵-۹۲مخونه.

۱٦۷- ننګرهار مجله (میاشتنۍ)، ۱۳۵۲ل کال، د وږي میاشتنۍ ګڼه، ۳۷-۳۹ مخونه.

۱٦۸- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ٦ ګڼه، ۲٦ مخ.

۱٦۹- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ٤ ګڼه، ۲٦ مخ.

۱۷۰- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۵ او ٤۹ مخ.

۱۷۱- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۳ ګڼه، ۱۳ او ۲۸ مخ.

۱۷۲- ننګرهار مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۵ ګڼه، ۱۳ مخ.

۱۷۳- وږمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱۰٤-۱۰٦ مخونه.

۱۷٤- وږمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱۲۲-۱۲٤ مخونه.

۱۷۵- وږمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱۳۱-۱٤۰ مخونه.

۱۷٦- وږمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، ۳ ګڼه، ۱۲۹-۱۳۱ مخونه.

۱۷۷- وږمه مجله، ۱۳۵۳ل کال، ٤ ګڼه، ۱۵۹- ۱٦۲ مخونه.

۱۷۸- وږمه مجله، ۱۳۵۳ل کال ۱۲۱- ۱۳۵ مخونه.

۱۷۹- پښتو څېړنې، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳٦۷کال، ٤۱۲-٤۵۹ مخونه.

۱۸۰ کابل مجله، ۱۳٤۷ل کال، ۱۱-۱۲ ګڼه، ۱۰۹ مخ.

۱۸۱- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳ل کال، د وږي میاشتې ګڼه، ۲۳ او ۳۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۲- بیاض، فارسي هندوستاني خپرني اورګان، ۱۹۸۳م کال، لومړۍ ګڼه،

۱۸۳- هېواد ورځپاڼه، ۱۳۵۹ل کال، وږی، ۱۳۱ نېټې ګڼه.

۱۸٤- پوهاند زیار: ویي پوهنه، کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۰ل کال.

۱۸۵- پوهاند زیار: ویي رغاونه، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، ۱۳۵۵ل کال.

۱۸٦- پوهاند زیار: د ژبپوهنې بنسټونه، د کابل پوهنتون ګستنرچاپ، ۱۳۵۳ل کال.

۱۸۷- پوهاند زیار: نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، ۱۳۵٦ل کال.

۱۸۸- پوهاند زیار: پښتو لیکلار، ننګرهار پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۰ل کال.

۱۸۹- پوهاند زیار: پښتو نومتړنګونه، د سویس د برن پوهنتون خپرونه، ۱۹۷٤م کال.

۱۹۰- وږمه مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۳ ګڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.

۱۹۱- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ل کال، لومړۍ ګڼه، ۲۳-۳٦ مخونه.

۱۹۲- کابل مجله، ۱۳۵۳ل کال، ۲ ګڼه، ۱۰-۱۵ مخونه.

۱۹۳- پوهاند زیار: پښتانه او ورونه ملیتونه،ژباړه، ۱۳٦٦ل کال.

۱۹٤- کابل مجله، ۱۳٤۳ل کال، ۳ ګڼه، ٤۷-٤۸ مخونه.

۱۹۵- دوستي مجله، ۱۳٦۰ل کال، ۷ ګڼه، ٤۳-۵۲ مخونه.

۱۹٦- دوستي مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۲ ګڼه، ۵۲-۵۸ مخونه.

۱۹۷- عبدالکریم پتنګ: د غرونو څوکې، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۵۹ل کال.

۱۹۸- عبدالحی حبیبي: نومورکي مورخین، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹- میا فقیر الله جلال ابادي: فواید فقیرالله، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ل کال.
۲۰۰- عبدالشکور رشاد: د پټې خزانې فرهنګ، د ادبیاتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۶۲ل کال.
۲۰۱- عبدالحی حبیبي، د میا فقیرالله پېژند لیک، د ادبیاتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ل کال.
۲۰۲- عبدالشکور رشاد: د احمدشاه بابا د دیوان غورچان، ۱۳۵۷ کال.
۲۰۳- عبدالکریم محب: د چینیانو یونلیکونه، ژباړه، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۵۷ل کال.
۲۰۴- افضل ټکور: دا لیکوال دا څېړې، د قومونو او قبایلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست خپرونه، ۱۳۶۶ل کال.
۲۰۵- عبدالروف خپلواک: ټولنپوهنه، ژباړه، ۱۳۵۲ل کال.
۲۰۶- پروفیسور دوکتورعبدالظهور او پوهنمل عین الدین نصر: مقدمه بر زبانشناسی، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۳ل کال.
۲۰۷- دوست شینواری، زړه پانګه، د افغانستان د علومو اکاډمۍ ۱۳۶۳ل کال.
۲۰۸- پروفیسور سیال کاکړ: د کوشنیانو ژبه، د کوټې چاپ، ۱۹۷۹م کال.
۲۰۹- باقي بریال: مینه نه مري، شعري غونډ، ۱۳۶۷ل کال.
۲۱۰- عبدالروف بېنوا: پښتو روزنه، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ل کال.
۲۱۱- د غلام محی الدین افغان افکار او اثار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۲- نصر الله حافظ: ستا د چـم ګلونـه، د چـاپ او خپرونـې د دولتـي کومیتې خپرونه، ۱۳٦٥ل کال.
۲۱۳- کـاوون توپـاني: شـګې او ګلونـه، د چـاپ او خپرونـې د دولتـي کومیتې خپرونه، ۱۳٦٦ل کال.
۲۱٤- ابراهیم عطایي: د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس، د پښـتو څېړنـو د نړیوال مرکز خپرونه، ۱۳٥۷ل کال.
۲۱٥- دوکتور ګل محمد نورزی: ادبي ژانرونه او مکتبونه، ۱۳۷۰ل کال.
۲۱٦-پوهاند زیار: ګلګڅونه، د لیکوالو انجمن خپرونه، ۱۳٦۷ل کال.
۲۱۷- کابل مجله، ۱۳٤۳ل کال، ۳ ګڼه، ٤۷-٤۸ مخونه.
۲۱۸- د خوشال خټک فراق نامه، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۳ل کال.
۲۱۹- د راحت یاد، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۳ل کال، ٥۷-٦٥ مخونه.
۲۲۰- پښتو پښویه (ګرامر)، پوهاند زیار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳٦۲ل کال.
۲۲۱- مېرمن مجله، ۱۳٦٤ل کال، ٥ ګڼه.
۲۲۲- ځارندوی مجله، ۱۳٦۷ل کال، ۱۰ ګڼه.
۲۲۳- پوهنتون کابل اوونیزه، ۲۱-٥-۱۳٦٦ل نېټې ګڼه.
۲۲٤- وړمه مجله، ۱۳٥۱ل کال، ۳ ګڼه، ٦۹-۷۱ مخونه.
۲۲٥- پښتو مجله، ۱۳٦۰ل کال، لومړۍ ګڼه، ٤٥-٤۷ مخونه.
۲۲٦- پښتو مجله، ۱۳٥۹ل کال، ٤ ګڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
۲۲۷- پښتو مجله، ۱۳٥۹ل کال، لومړۍ ګڼه، ۹٦- ۱۰٥ مخونه.
۲۲۸- پښتو مجله، ۱۳٦۰ل کال، ۳ ګڼه، ٦٥-۷۰ مخونه.
۲۲۹- پښتو مجله، ۱۳٦۲ل کال، ۳ ګڼه، ٤٥-٥۰ مخونه.
۲۳۰- کابل مجله، ۱۳٥۷ل کال، ۲ ګڼه، ۱۰٦-۱۰۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳۱- کابل مجله، ۱۳۵۹ل کال، ۳ گڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.

۲۳۲- پلوشه مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۱-۲ گڼه، ۲٤-۲٦ مخونه.

۲۳۳- پلوشه مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۳گڼه، ۳٤-۳۵مخونه.

۳۳٤- پلوشه مجله، ۱۳۵٦ل کال، ٤ گڼه، ۲۵- ۳۲ مخونه.

۲۳۵- پلوشه مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۲ گڼه، ۲۳-۲۸ مخونه.

۲۳٦- برکت الله کمین: تلوسې، شعري غونډ، ۱۳۵۲ل کال،

۲۳۷- کابل مجله، ۱۳٦۷ل کال، ۵ گڼه، ۳۵-۵٤ مخونه.

۲۳۸- زیار: د کنیشکا د سره کوتل ډبرلیک (ژباړه)، ۱۳٦۹ل کال.

۲۳۹- خاوره، امین افغانپور، ۱۳٦۷ل کال.

یادښت: ما په پورتنیو یاد شویو اخځونو کې د هغوی ټول یاد شوي مخونه نه دي را اخیستي، یوازې مې د لیکنــو څرنگــوالی او د هغــوی سرلیکونه را اخیستي دي او په ځینو ځایو کې مې د هغوی ټول مخونه هم را اخیستي دي. د پوره مخونو راوړنه مې په دې خاطر کړې ده، چې شمېر او څومره والی یې څرگند شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستۍ بشپړونه

د کتاب د چاپ چمتو کېدنې په وروستیو شېبو کې د استاد زیـار د تازه زېږونو او خپرونو دا لنډیز برابر کړای شو:

۱- په ادبي برخه کې یې څلور شـعري غونډونــه (د ســبرونو نڅــا، ګلوییونه، رزم و بزم، څڅواکي) او یو داستاني اثر (مینه د زړه په وینه) له چاپه راووتل. همدارنګه یې یو ننداریک (ډرامه) چې پر ۱۳۵۷ کال یې کښلې وه او چاپ و ننداري ته لا نه ده وړاندې شوې، دلته د یاد وړ ده.

۲- په څېړنیزه برخه کې یې یوه نوې څېړنه ((د پټې خزانې لیکزیکي شننه)) چې برخه برخه د ((وفا)) په اوونیزه کې خپـره شــوې ده، پــه همدغه روان کال کې په کتابي بڼه چاپ ته سترګې پر لار ده. د پېښــور پوهنتون پښتو څانګې او پښتو اکېډمۍ د باره ګلۍ د تېر او سږ کال په غبرګو سیمینارونو کې یې اوږدې اوږدې څېړنې وړاندې کړې دي. همدا راز یې د بېلابېلو غونډو او خپرونو لپاره یو لړ لیکنې څېړنې، کره کتنې او سریزې کښلې دي او د لوی احمد شاه بابا د ۲۲۰ تلین په نمانځنه کې یې یوه لیکنه په وفا اوونیزه او بله د خلیل ولسي ادبي جرګې د اړونـد سیمینار په غونډ کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- په ژباړيزه برخه کې يې ((د هند و اروپايي ژبو لرغونی تاريخ)) د يادونې وړ دی چې له الماني سرچينو څخه يې را ژباړلې او د کابل مجلې د ۱۳۷۰ کال د درېيمې ګڼې برابر ۳۴ مخه يې پرې نيولي دي.

د فرانسې افغانپوهاند کيفر لپاره يې ((د پټې خزانې الماني ژبــاړه او ګرامري شننه)) خو تراوسه کورټه هېره وه، همداسې يې په څلورو ژبو ليکلې ((ځانپېښې)) هم درواخله.

يون، ۱۳۷۲ل کال، مرغومی

(c) ketabton.com: The Digital Library

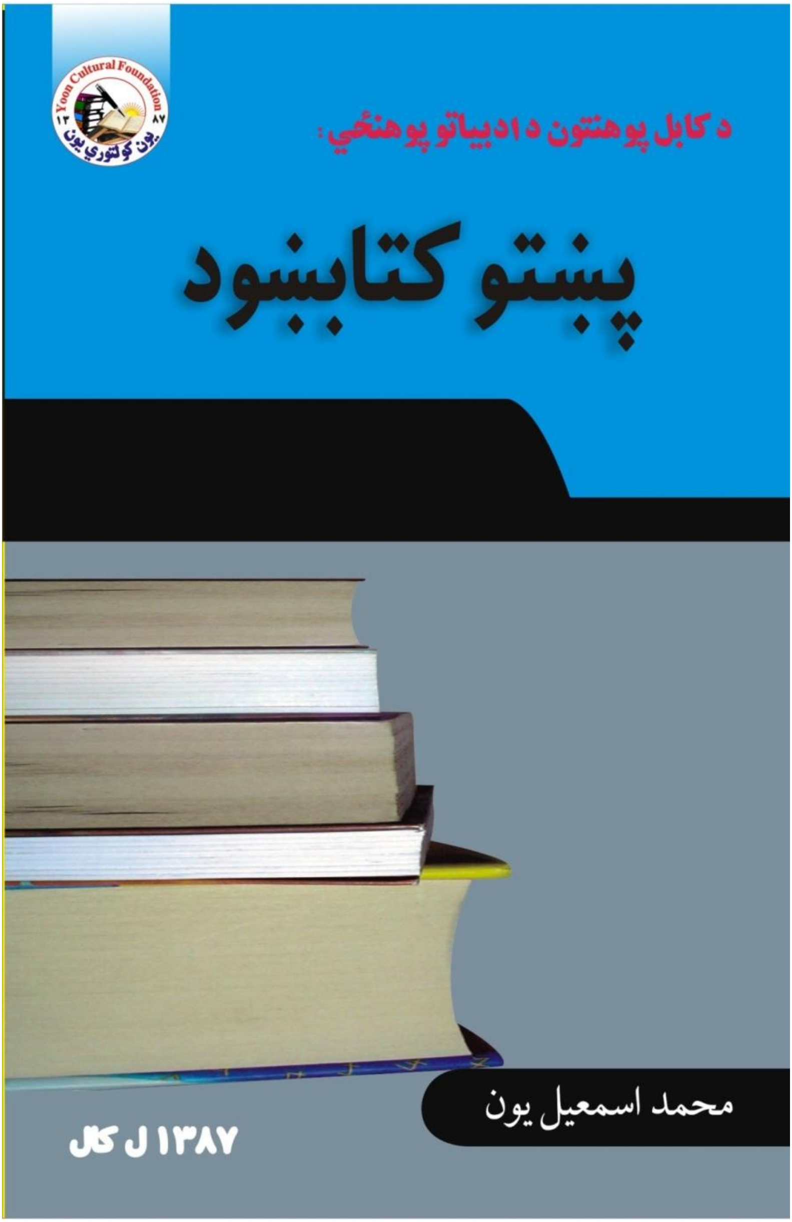

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي

د پنځوسو (۱۳۲۳-۱۳۷۳) کلونو

پښتو کتابښود

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود
لیکوال:	پوهیالی محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۷۶ل کال
دویم چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال	
پرله پسې نومره:	(۹)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۹)
کمپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې اثر د دویم چاپ په اړه څو ټکي

دا اثر ما پر (۱۳۷۳ل) کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي، د پنځوسمې کلیزې په ویاړ لیکلی و، هغه وخت کابل کې سخت جنګونه وو، پوهنتون په واقعیت کې تړلی و او یوازې په کابل ښار کې شپږ اووه ځله له یوه ځایه بل ځای ته مهاجر شوی و. درې کاله وروسته ددې زمینه برابره شوه، چې دا اثر چاپ کړم، هغه وخت په ټول کابل کې یو کمپیوټر هم نه و، چې ما پرې دا اثر کمپوز کړی وای، نو ځکه مې له ګران ورور او خوږ ژبي شاعر صدیق الله بدر

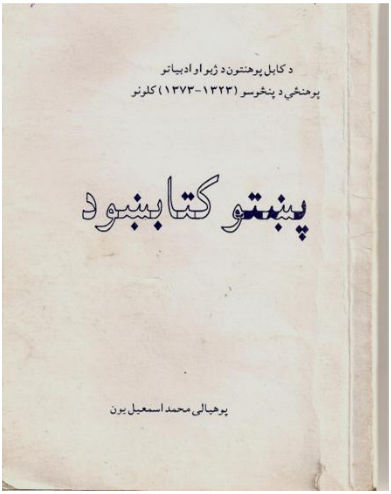

څخه هیله وکړه چې که دا راته په خپلو مبارکو ګوتو ولیکي، بدر چې زما د فرهنګي مبارزې یو پخوانی ملګری او د سختې ورځې یار دی، په ورین تندي یې زما غوښتنه ومنله، دا اثر یې د څو میاشتو په بهیر کې خطاطي کړ، هغه هم یوازې د ثواب په بدل کې، دا کتاب درې کاله له ما سره پاتې شو، ځکه چې مالي لګښت ورته نه برابرېده، بیا مې د همدې پوهنځي له خپل یو ټولګیوال (احمدالله) څخه هیله وکړه چې دا کتاب چاپ کړي، د هغه اقتصاد ښه و، په تاجکستان او نورو هېوادونو کې یې تجارت هم کاوه، هغه هم زما خبره په خلاصې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټنډې ومنله. کله چې مې کتاب پېښور ته یووړ، نو له نورو کاغذونو سره مې په یوه ځانګړې پلاستیکي کڅوړه کې خوندي کېښود، څو ورځې راسره په ګل حاجي پلازا کې و، له ځان سره به مې ګرځاوه، ددې اثر همدا یوازېنۍ خطاطي شوې نسخه راسره وه، هغه کاغذونه چې بدر ورڅخه دا کتاب خطاطي کړی و، هغه متفرقه کاغذونه وو، ډېر منظم نه وو او د همدې څو کلونو په بهیر کې مې له لاسه وتي وو.

پر هغه ورځ چې مې دا اثر له ګل حاجي پلازا څخه قصه خوانۍ کې دانش چاپخونې ته ورووړ، نو سخته ګرمي هم وه، ددې ترڅنګ ما سره نورې کڅوړې هم وې، چې نور ناچاپ کتابونه او یادښتونه هم په کې وو. ګل حاجي پلازا کې مې یوه سیوري ته پر کټاره ډډه لګولې وه، کله چې تلم نو کڅوړې مې ځان سره واخیستې، موټر کې کېناستم، ((ګوره قبرستان)) ته لا نه وم رسېدلی چې زړه کې مې څه ټکه پرېوته، ما ویل راځه دا کڅوړې وګوره، نه چې څه شی پاتې نه وي، کله چې مې کڅوړې راجګې کړې، لږ سپکې راښکاره شوې، دننه مې ولټولې اخوا دېخوا مې ښې واړولې، هر څومره چې ګورم کتاب نه شته، زړه مې ډېپ ولوېد، ما ویل لکه چې د څو کلونو خواري مې اوبو یووړه، حیران وم چې چېرته به رانه لوېدلی وي، ځان سره مې فکر وکړ راځه ګل حاجي پلازا ته لاړ شه، د هیلې یوازېنی ځای همغه دی، که هلته نه و نور نو زړه صبر کړه، له (صدر بازار) نه بېرته راوګرځېدم، ګرمي نو دومره زور اخیستی و، چې د چا خبر خوله یې لګوله، خو زه پر داسې غم اخته وم، پوه نه وم، چې پر څومره وخت بېرته ګل حاجي پلازا ته رسېدلی یم. همغه ځای کې چې ساعت دمخه ولاړ وم، څو ځله کښته و پورته تېر شوم، بیا هملته غلی ودرېدم، وروستی امید مې هم له لاسه ورکړ، لس پنځه لس دقیقې همداسې ځای پر ځای ولاړ وم، چورت وړی وم، چې ترڅنګ مې یو ځوان ودرېد، ماته یې وویل یون صیب خو به نه یې؟ ما ویل ولې نه یون یم، بیا یې راته وویل څه خو به درنه پاتې نه وي؟ ما ویل والله چې دغسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کتاب مې چاپ ته وړه، تیار په ترس کې خطاطي شوی و، هغه راڅخه ورک شوی دی، ځکه بېرته راغلم، دې وخت کې هغه لږ موسکی غوندې شو، کڅوړه یې راښکاره کړه، دا خو به نه وي، ما ویل ولې نه والله همدا دی، د کڅوړې منځ مې وکوت، کتاب په کې ایښی و، پر سترګو مې رڼایي راغله، وجود مې یخ شو، ارام شو، ما ویل کور دې ودان چې پر ما دې څومره غټ زېری وکړ. هغه وویل: زه همدلته په هغه دفتر کې کار کوم، پر دې لاره تېرېدم چې دا کڅوړه مې ولیده، راجګه مې کړه، چې ومې کتل، کتاب په کې و او بیا ستا نوم پرې لیکل شوی، نو ځکه مې ځان سره وساته، ما ویل حتمي بېرته همدلته ورپسې راځې، زه خپله کتابونه کمپوزوم، ماته د کتاب درد او ستونزې معلومې دي، چې څومره سخت کار دی، خو څه ښه شو چې کوم بل ځای کې درنه نه دی پاتې شوی، ما ویل ډېره مننه وروره ما سره دې ډېره زیاته نېکي وکړه، څه خدمت درته وکړم، هغه ویل نه مننه، ښه کار دا وشو چې کتاب پیدا شو، ما ویل خفه ورته په دې وم، چې دا یې یوازېنۍ نسخه ده او بله یوه پاڼه هم ما سره نه شته. هغه ځوان نه مې یو ځل بیا مننه وکړه، کڅوړې مې ټولې ځان سره ښې چک کړې او ژر د قصه خوانۍ پر لوري رهي شوم، د دانش چاپخونې مسئول اسدجان ساپي ته مې وویل: دا کتاب راته ژر چاپ کړه، هغه خپل ماشین ورپسې راووېست، ماته یې وویل: څومره او په کوم کاغذ؟ ما ورته وویل مه په کاغذ پسې ګرځه او مه یې شمېر پسې، همدا اوس یې چاپ ته ورکړه، دا ټوله کیسه مې ورته وکړه، هغه ویل خدای درسره ډېره نېکي کړې ده، سملاسي یې نورزي ته وویل، ژر دا کتاب یوسه چې پستېنګ یې کړي او سبا اول همدا چاپ کړه. دا و ددې اثر یو داستان. اوس چې له هغه وخته نږدې دولس کاله تېرېږي، زه یو ځل بیا خپل اثار په دې نیت چاپوم، چې د مرګ له خطره یې وژغورم. طبیعي خبره ده، چې دا اثر څرګندې نیمګړتیاوې لري، خو د هغه وخت ظرفیتونه هم باید په پام کې ونیول شي، لکه د انساني مغز محصول هر اثر چې له نیمګړتیاوو خالي نه وي، دا اثر هم خپلې نیمګړتیاوې لري، خو اوس چې یې زه بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپوم، د همدې مشخص کلکتیف د پنځوس کلن فعالیت د ځرنګوالي په انعکاس کې ماته بې ګټې نه ښکاري. تر چاپ وروسته به (که ژوند مو ملګری و) طبعاً ددې اثر یاد شمار ګڼې د کابل پوهنتون ادبیاتو پوهنځي ته هم ورکوم، هلته به له دې اثر څخه ګټه اخیستل کېږي، په تېره بیا د مونوګرافو په تنوع کې به مرسته وکړي؛ تر یوه حده به د تکراري او کلیشه یي مونوګرافو مخنیوی وکړي. دا اثر به د ادبیاتو پوهنځي د محصلینو او استادانو مخ ته پروت وي، کله چې ددې پوهنځي لسیزې او یا شلیزې پوره کېږي، کېدی شي څوک پرې نور څه زیات کړي او سمونې په کې وکړي. اوس چې د کمپیوټر زمانه ده او د لاس خواري کمپیوټر ته انتقال شوې، نو ټولو لیکوالو ته بویه چې خپل اثار نه یوازې د بیاچاپ له لارې خوندي کړي، بلکې د انټرنیټ څپو ته یې هم وروسپاري، چې هم د مرګ له خطره خوندي شي او هم یې ګټه اخیستنه عامه او اسانه شي. ما د خپل کار د بشپړاوي او خوندیتوب لپاره همداسې یو لړۍ پیل کړې او له نورو لیکوالو هم هیله لرم، چې خپل کارونه په خپله تنظیم کړي او خپل اثار له ټولو احتمالي خطرونو څخه وژغوري، که چېرې دوی په خپلو اثارو کې د بیا سمون او زیاتون غوښتونکي هم وي، نو د خوندیتوب په حالت کې ورته دا کار لا اسانه کېږي. له ټولو افغان لیکوالو د همدې فرهنګي هیلې د تطبیق په هیله.

په درناوي

پوهندوی محمد اسمعیل یون

ارګ، د جمهوري ریاست ودانۍ

کابل- افغانستان

د ۱۳۸۷ل کال د کب ۲۰مه نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو خبرې او د لیکوال پېژندګلوي

دغه رساله (د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پنځوسو کلونو پښتو کتابښود) د (۱۳۷۵ل) کال په لومړنیو ورځو شپو کې، یون صاحب د کتابت په خاطر ماته راکړه، ما هم په خوشالۍ سره د کتابت پر چارو پیل وکړ او تر څه مودې څنډ وروسته مې خپل کار سرته ورساوه. کله چې د کتاب چارې ترسره شوې، رساله مې د هغه لیکوال ته ور وسپارله. د رسالې د ورسپارلو په جریان کې یون صاحب پر خپلې رسالې د څه لیکنې پېرزوینه راباندې وکړه، چې دا دی د همدغې پېرزوینې له مخې غواړم څو شېبې د یادې شوې رسالې او بیا د ګران یون پر پېژندګلوۍ درسره وغږېږم.

تر دغې رسالې دمخه دوه نور کتابونه په دغه برخه کې د چاپ له ډګره راوتلي دي. لومړنی کتاب د ښاغلي لیکوال رازمحمد ویښ دی، چې (پښتو کتابونه) نومېږي. په دغه کتاب کې د برټش موزیم د پښتو کتابونو د معرفۍ ترڅنګ دننه په هېواد کې د چاپ شویو کتابونو یو فهرست هم ورکړل شوی دی. دویم کتاب د هېواد نومیالي لیکوال او محقق ښاغلي حبیب الله رفیع په دوو ټوکونو کې لیکلی، چې (پښتو پانګه) نومېږي.

همدارنګه په دغه برخه کې عتیق الله پژواک هم یوه بریالۍ هڅه کړې ده، چې په خپل وار د یادونې وړ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رساله چې اوس ستاسو په لاس کې ده له یادو شویو کتابونو څخه یو څه توپیر او نوی والی لري او هغه دا چې رساله د یو مشخص کلکتیف د استفادې په غرض لیکل شوی او هم په ځانګړې ډول د پنځوسو کلونو په بهیر کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د استادانو او فارغانو له پېژندګلوۍ سره سره د هغوی د اثارو او هم د مونوګرافونو بشپړه معرفي نامه ده.

دغه رساله په داسې وخت او حالاتو کې لیکل شوې ده، چې په وطن کې د اور او وینو سیندونه جاري وو، د ډاډ او اطمینان هېڅ ځرک نه لګېده او د پوره نهیلیو ورځې شپې وې، څو ک چې په هغو حالاتو کې دلته مېشت وو، سره له ډېرې وېرې او ترهې یې د ورځني ژوند بارونه کاږل. زموږ لیکوال د هغې اورنۍ مینې له مخې چې له خپلې ژبې او خپل فرهنګ سره یې لري، په همدغو اور ورینو شېبو کې خپله رساله ولیکله او د هغه د بشپړتیا په خاطر د ګولیو، راکټونو او بمونو په باران کې کتابتون په کتابتون وګرځېد او ډېر کتابونه یې پسې وکتل.

ددغې رسالې ژبه ډېره خوږه او روانه ده، بې ځایه حاشیه روي په کې نه را ترسترګو کېږي، په ډېرو لنډو او وړو جملو کې ډېر څه په کې بیان شوي دي. کومه وروستۍ خبره چې غواړم ددغې درنې رسالې په باب وکړم، هغه داده چې کېدی شي د ځینو تخنیکي ستونزو له امله لا هم د ډېر شمېر لیکوالو او د هغو د اثارو او هم مونوګرافونو یاد په دې رساله کې راغلی نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کې هيله څرګندوم، چې دغه رساله لکه څنګه چې ښايي همداسې ډېره ګټوره او اغېزمنه ثابته شي او هغه ستونزې چې له دې امله راپېښې دي له دې سره له منځه لاړې شي.

يون صاحب په خپلې رسالې کې د ګڼ شمېر وتلو او نومياليو ليکوالو او د هغو د پښتو اثارو پېژندګلوي درسره کوي او زه غواړم چې د يون صاحب د ژوند هينداره درته وځلوم.

پر افغانستان او افغاني فرهنګ او خپلې ژبې اورنی مين پوهيالی محمد اسمعيل يون د اروانباد محمدخان زوی د ١٣٤٦ل کال پر کب مياشت د لغمان ولايت د الينګار ولسوالۍ د نيازيو په يوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې يې په الينګار ولسوالۍ کې سرته رسولې، پر ١٣٦٦ل کال کې له خوشال خان لېسې نه فارغ شوی دی. تر فراغت وروسته پر ١٣٦٧ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي پښتو څانګې ته لاړ او پر ١٣٧٠ل کال له نوموړې څانګې فارغ او پر همدې کال د پښتو څانګې د علمي کادر غړی شو.

يون صاحب تراوسه پورې دا لاندې ادبي فعاليتونه ترسره کړي دي:

١- هيلې، ګډ شعري جونګ، راټولونه، ١٣٦٧ل کال چاپ.

٢- نيمګړي ارمانونه، د حيران د شعرونو جونګ، سريزه او راټولونه، ١٣٦٩ل کال چاپ.

٣- د لوونو فصل، ګډ شعري جونګ، راټولونه، ١٣٦٩ل کال چاپ.

٤- د استاد الفت نثري کليات، سريزه او راټولونه، ١٣٧٠ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- استاد زيار د پښتني فرهنگ يو ځلاند ستوری، څېړنيز اثر، ۱۳۷۳ل کال چاپ.

٦- متکور، د شعرونو مجموعه، د ليکوالو انجمن، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

۷- د نازو انا ياد، سريزه او د مقالو راټولونه، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

۸- د محمدگل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه، ۱۳۷۳ل کال چاپ.

۹- د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پنځوسو کلونو پښتو کتابښود، همدا رساله.

همدارنگه د شعرونو دويمه مجموعه يې هم چاپ ته تياره ده، چې يوه زياته برخه يې په ځينو پښتو خپرونو کې چاپ او خپره شوې ده.

په سپېڅلې پښتني مينه

صديق الله بدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې اثر اړتیاوې، نیمګړتیاوې او بریاوې

د (۱۳۷۳ل) کال پر لړم میاشت ، چې پوهنتون د څووم ځل لپاره د پرله پسې جګړو له امله، له تجارت، جمهوریت، زرغونې لېسو، له پلان وزارت، کابل پولیتخنیک او د امام زمان له تکیه خانې څخه د خیرخانې مېنې په درېیمه برخه کې د سرور کاینات مسجد ته په مهاجرت مجبور شوی و، نو په همدې ترینګلي او جګړه ییز حالت کې د پوهنځي د هغه وخت د مشرتابه له خوا وپتېیل شوه، چې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي (پنځوسمه کلیزه) ونمانځل شي.

په همدې نیت ما ته هم بلنه راکړل شوه، چې د ادبیاتو پوهنځي د ټول ژوند په بهیر کې د دې پوهنځي د ځینو نامتو استادانو پر ادبي خدمتونو په ځانګړې ډول پر اثارو لیکنه وکړم. ما چې کله په دې باب د کتابونو پاڼې واړولې نو خدای(ج) شاهد دی، چې لیکنه وار په وار اوږدېدله. یو ځل بیا راته هغه اړتیا رادمخه شوه، چې موږ ورسره په پوهنځي کې د زده کړې پر وخت مخامخ وو. زموږ د تحصیل په وخت کې د محصلینو غټه ستونزه دا وه، چې هېڅ داسې کیلي موجود نه وه، چې د هغې په زور دې محصلین د ادبیاتو د لویې نړۍ ور پرانیزي او په دې لویې دنیا کې دې د خپل اند، ذوق او موخې نیلي وځغلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر چا چې به کومه وړه لیکنه هم کوله، نو اخځونو او کتابونو پسې به سرگردانه و، ان دا چې استادانو به په رسمي توگه سیمینار او کورنۍ دنده وروسپارله، بیا به هم د کتابونو په لټون او پیداکېدن کې پاتې راغلل، کله کله خبره تر دې بریده هم رسېدله چې استادان به هم د پوره اخځونو په ورکړه کې له ستونزو سره مخامخېدل.

دا ستونزه د پای لیکونو (مونوگرافونو) د لیکلو پر وخت لا ډېره ځرگندېدله، فارغان به یو او بل ماخذ پسې لالهانده وو. څرنگه چې په پښتو څانگه کې د تېرو کلونو دمونوگرافونو بشپړ کتابښود او نومښود موجود نه و، نو داسې هم شوي چې یوه ټاکلې موضوع څو تنو فارغانو ته ورکړل شوې ده. د کتابونو او یا هم د اخځونو نشتوالي له کبله ځینو استادانو خپلو فارغانو ته ډېره ساده او بسیطه موضوع هم ټاکله، چې له آره په یو پایلیک لیکلو نه ارزي.

ځینې داسې اشخاص هم له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغېدل، چې په پای کې یې د (شلو) ادبي کتابونو نوmونه هم په پرله پسې ډول اخیستلی نه شول، هغه چا چې له ادبیاتو سره یې پوره مینه لرله، د هغو لپاره هم دا امکان موجود نه و، چې په خپله ټاکلې څانگه کې تېر شوي کارونه ترسترگو تېر او پر نورو کېدونکو باندې غور وکړي.

همدغو نیمگړتیاوو ما کې دا ولوله پیاوړې کړه، چې لږ تر لږه په دې برخه کې داسې یوه هڅه وکړم، چې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي ځانگړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول په پښتو ځانګه کې دغه تشه که پوره ډکه نه شي، نو د محصلینو یو څه اړتیا خو حل کړي.

لکه څنګه چې ددې رسالې له نامه څخه ښکاري په دې کتابګوتې کې هڅه شوې، چې د پښتو کتابونو پېژندنه وشي، خو ځای نیم په کې د ځینو لیکوالو د یو نیم فارسي کتاب یادونه هم راغلې. داسې ټاکل شوې وه، چې د یو بشپړ کتابښود په څېر به د هر کتاب څه ناڅه پوره پېژندنه راځي، خو د تخنیکي ستونزو او د ځینو تذکرو د نابشپړ ثبت په وجه دا هیله پوره نه شوه. ځینو ځایونو کې د کتاب د چاپ کلونه او خپرندوی ارګانونه هم پاتې شول. یوازې د لیکوالو په همهغې پېژندنې بسنه وشوه چې په ادبیاتو پوهنځي پورې اړه لري. څرنګه چې د ادبیاتو پوهنځي تراوسه پورې بېلابېل پړاوونه وهلي او بېلابېل نومونه یې غوره کړي، ځینې ځانګې یو وخت په ادبیاتو پوهنځي پورې تړلې، خو وروسته بیا خپلواک پوهنځي ورڅخه جوړ شوي، دلته هم د هغو د استادانو او نورو لیکوالو د هغو اثارو یادونه شوې، چې دوی د ادبیاتو له پوهنځي سره وخت ناوخت تړښت لرلی دی.

د یو شمېر هغو استادانو د یادون امکان هم میسر نه شو، چې په بېلابېلو وختونو کې یې په پوهنځي کې د استادۍ دنده سرته رسولې او اثار یې لیکلي، همدارنګه د ځینو هغو فارغانو یاد چې د اثارو خاوندان دي. دا ددې اثر بله نیمګړتیا ده. له علمي او د کتابښودنې له میتود سره سم هم د دې کتاب محتویات برابر شوي نه دي. یوازې د وخت اړتیا په پام کې نیول شوې ده او همدا ډول نورې ډېرې نیمګړتیاوې، خو د پښتو مل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی: ((تور توتان- له یاره قربان)) خو زه په دې خوښ یم، چې ما د خپل احساس بار تر دې دمه راورساوه، دعلمي نیمګړتیاوو د بشپړاوي لپاره نورو ته خپله هیله ورغځوم. خو له دې سره سره که زما دا نیمګړی زیار د پښتو ژبې او ادب مینانو، پالونکو په ځانګړي ډول د ادبیاتو پوهنځي د راتلونکو محصلینو د ګټې اخیستنې، د هغوی د ادبي کړاو په اسانۍ او نورو ادبي چارو کې په درد ولګي او له اړتیاوو یوه اړتیا پوره کړي، نو دا به زما ددې او هغې بلې نړۍ د روحي ارامتیا او ډاډ سبب شي.

په ټوله انساني او پښتني مینه

پوهیالی محمداسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي لنډه تاریخچه

((د ژبو او ادبیاتو پوهنځی د ۱۳۲۳ل کال د لړم (عقرب) پر میاشت جوړ شو. پر دې وخت د ژبو او ادبیاتو پوهنځی ((د ادبیاتو فاکولته)) په نامه یادېده. دغه مهال په کابل پوهنتون کې یوازې درې پوهنځي (طب، حقوق او ساینس) جوړ شوي وو.

پر ۱۳۲۷ل کال ښځینه قشر ته هم ددې زمینه برابره شوه چې په ادبیاتو پوهنځي کې زده کړې وکړي. پر دې مهال دې برخې د نارینه وو له برخې څخه جلا او بېلې خپلې درسي چارې پرمخ وړلې.

پر ۱۳۲۹ل کال د ادبیاتو د فاکولتې د محصلینو شمېر تر (۸۰) تنو څخه زیات و، پر ۱۳٦۵ کال دا شمېر (۱٤۰۰) تنو ته ورسېده، پر ۱۳۵۹ کال د هغو کسانو لپاره چې د ورځې یې د ځینو ستونزو له کبله نه شول کولای درسي چارو ته حاضر شي، د ادبیاتو د شپې پوهنځی جوړ شو.))[۱]

د ادبیاتو پوهنځي د جوړولو موخه دا وه، چې د هېواد ځوان نسل د فرهنګپالنې او فرهنګیالۍ په روحیه وروزي، د خپل هېواد له تاریخ او ثقافت څخه یې خبر کړي او په دې ډول د خپل هېواد له فرهنګ څخه بهرنیان او د هغو له فرهنګ او ژبو سره خپل هېوادوال اشنا کړي. له دې پرته د مسلکي ښوونکو روزنه او په بېلابېلو پوهنیزو او ادبي برخو کې د مسلکي کادرونو، څېړونکو او لیکوالو روزنه د پوهنځي بله موخه وه.

---

[۱] اسدالله حبیب: د اجتماعي علومو مجله، کابل پوهنتون، ۱۳۲۵ل کال، (۱-۱۸ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د ۱۳٤۰ او ۱۳٤٤ل کلونو ترمنځ د ژورنالیزم، الماني او فرانسوي ژبو څانګې هم په دې پوهنځي کې جوړې شوې. څرنګه چې پر دې وخت په ادبیاتو پوهنځي کې پر ژبو او ادبیاتو سربېره نور علوم، چې بشري علوم هم په کې شامل وو، تدریسېدل، نو پر ۱۳٤٤ لمریز کال ((د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي)) په نوم ونومول شو او پر ۱۳۵۸ل کال ((د ژبو او ادبیاتو پوهنځي)) په نوم یاد شو.

د ۱۳۵۲- ۱۳٦۲ ل کلونو په واټن کې په ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي کې یو لړ بدلونونه رامنځته شول، پر ۱۳۵۳ل کال کله چې د تعلیم او تربیې پوهنځی لغوه شو، نو د هغه پوهنځي د انګلیسي ژبې او ادبیاتو څانګه، د اجتماعي علومو ډیپارټمنټ، د تعلیم او تربیې ډیپارټمنټ او نور تشکیلات د ادبیاتو او بشري علومو په پوهنځي پورې وتړل شول او په دې ډول ددې پوهنځي علمي فعالیتونه نور هم زیات شول.

وروسته ډیپارټمنټونو او ځینو نورو څانګو زیاته پراختیا وکړه او ځینې ډیپارټمنټونه له دغه پوهنځي څخه بېل شول او د یوه ځانګړي پوهنځي بڼه یې غوره کړه.

پر ۱۳۵۸ل کال د ادبیاتو او بشري علومو له پوهنځي څخه د جغرافیې ډیپارټمنټ بېل او د علومو پوهنځي له جیولوژي اوسرولوژي ډیپارټمنټ سره یوځای شو او په ګډه یې له ځمکپوهنې څخه د ژورنالیزم، تاریخ او اجتماعي علومو ډیپارټمنټونه بېل او پر ۱۳۵۸ل کال یې د ((اجتماعي علومو پوهنځی)) جوړ کړ، وروسته پر ۱۳٦۵ل کال د تاریخ او فلسفې پوهنځي پر کار پیل وکړ، دغه راز د ۱۳٦۳ل کال د چنګاښ پر ۱۸مه نېټه د ښکلو هنرونو اختصاصي ډیپارټمنټونه له ژبو او ادبیاتو پوهنځي څخه بېل او ((د ښکلو هنرونو پوهنځي)) په نوم یې مستقل پوهنځی جوړ کړ.[1]

---

[1] پوهنتون کابل در ده سال اخیر، ۱۳۲۷ل کال، کابل پوهنتون، ۱۲-۱۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ۱۳۷۰ل کاله پورې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په تشکیلاتي جوړښت کې (۹) ډیپارټمنټونه: (پښتو، دري، اوزبکي، روسي، هسپانوي، فرانسوي، الماني، عربي او انګلیسي) موجود وو.

پښتو څانګه د ۱۳۳۵ل کال په وروستیو کې ((د فلسفې او ادبیاتو له څانګې څخه بېله او مستقله څانګه شوه)).

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د خپل عمر د (۵۰) کلونو په واټن کې په زرګونو علمي او کاډمیک کادرونه ټولنې ته وړاندې کړي دي.

((یوازې په یوه لسیزه (۵۷-٦۷) کې په ادبیاتو پوهنځي کې (٤۵۹۲) تنه محصلین شامل شوي او (۱۷۱۷) تنه فارغ التحصیلان یې هېواد ته وړاندې کړي دي.

دلته به د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د فارغانو یو لښتلیک (جدول) راوړو، چې د هغو فارغانو د څرنګوالي څرګندویي کوي:

د فراغت کال	د فارغانو شمېر
((۱۳۲۷ل کال لومړۍ دوره	۳ تنه
۱۳۲۸ل کال	۷ تنه
۱۳۲۹ل کال	۹ تنه
۱۳۳۰ل کال	۱۹ تنه
۱۳۳۱ل کال	۱٤ تنه
۱۳۳۲ل کال	۲۰ تنه
۱۳۳۳ل کال	۲٦ تنه
۱۳۳٤ل کال	۲۵ تنه
۱۳۳۵ل کال	۱۵ تنه
۱۳۳٦ل کال	۱۸ تنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۳۷ل کال	۲۷ تنه
۱۳۳۸ل کال	۲٦ تنه
۱۳۳۹ل کال	۳۲ تنه
۱۳٤۰ل کال	۳۵ تنه
۱۳٤۱ل کال	٤۱ تنه
۱۳٤۲ل کال	٦۲ تنه
۱۳٤۳ل کال	۵٦ تنه
۱۳٤٤ل کال	٦۳ تنه
۱۳٤۵ل کال	۵۸ تنه
۱۳٤٦ل کال	۷۱ تنه
۱۳٤۷ل کال	۹۵ تنه
۱۳٤۸ل کال	۱٤۲تنه
۱۳٤۹ل کال	۱٤۳تنه
۱۳۵۰ل کال	۷۱ تنه
۱۳۵۱ل کال	٦۷ تنه
۱۳۵۲ل کال	۷۷ تنه
۱۳۵۳ل کال	۱۵۸ تنه
۱۳۵٤ل کال	۱٤٤ تنه
۱۳۵۵ل کال	۲۵٦ تنه
۱۳۵٦ل کال	۱٦۷ تنه
۱۳۵۷ل کال	۲۳۵ تنه
۱۳۵۸ل کال	۱۸٤ تنه
۱۳۵۹ل کال	۱۲۸ تنه
۱۳٦۰ل کال	۱۵۵ تنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳٦۱ل کال	۱٤۹ تنه
۱۳٦۲ل کال	۱۸٤ تنه[1]
۱۳٦۳ل کال	۱۲۰ تنه
۱۳٦٤ل کال	۸۸ تنه
۱۳٦٥ل کال	۱٦٤ تنه
۱۳٦٦ل کال	۱٤٤ تنه
۱۳٦۷ل کال	۹۱ تنه
۱۳٦۸ل کال	۱٥۲ تنه
۱۳٦۹ل کال	۱۱۹ تنه
۱۳۷۰ل کال	۱۸٥ تنه
۱۳۷۱ل کال	؟
۱۳۷۲ل کال	؟
۱۳۷۳ل کال *	؟

((پر ۱۳٦۷ل کال د ادبیاتو پوهنځي د استادانو شمېر (۱۳٦) تنه ته رسېده، چې له هغې جملې څخه (۱۰) تنه د دوکتورا د درجې لرونکي، (٤٥) تنه د ماسترۍ درجې لرونکي او پاتې يې ليسانس و))[1]

د ۱۳٦۳ل کال په دویمه نیمایي کې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو او دري څانګو کې د ماسترۍ پروګرام پیل شو، چې د یو څو دورو تر فراغت وروسته دا پروګرام له خنډ سره مخامخ شو. پښتو، دري او روسي

---

[1] پوهاند عبدالرزاق زهیر، پوهنځی ادبیات در (۴۰) سال اخیر، ۱۳۲۴ل کال، ۳۰-۳۱ مخونه.

[1] پوهنتون کابل در ده سال اخیر، ۱۳۲۷ل کال، کابل پوهنتون، ۱۲-۱۴ مخونه.

*- ۱۳۷۱-۱۳۷۳کلونو کې د جګړو له امله د پوهنځي د فارغانو شمېر دقیق معلوم نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګو د یو ټاکلي وخت په جریان کې د ماسټرۍ پروګرام پر مخ وړی دی.

تر ۱۳۷۰ ل کال پورې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په منځني ډول هر کال (۶۰) تنه فارغان ټولنې ته وړاندې کړي دي.

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له ۱۳۵۸ل کال څخه تر ۱۳۶۵ل کاله پورې پر مستقلو کتابونو سربېره د لیسانس دورې لپاره (۱۷۰) عنوانه لکچرنوټونه چاپ او خپاره کړي دي، دغه راز د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د خپل (۵۰) کلن فعالیت په بهیر کې یو شمېر بهرني محصلین هم روزلي، دا محصلین اکثراً له بهر څخه د پښتو او دري ژبو د زده کړې په خاطر راتلل، هغو بهرنیانو چې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو ځانګه کې زده کړې کړي دادي:

ګڼه	نوم	په پوهنځي کې د شاملېدو نېټه	ملت	ځانګه
۱	عارف عثمانوف	۱۳۳۷ل کال	ازبک-شوروي	پښتو
۲	حسن الشیخ	//	مصري	//
۳	فنګ ګواتای	۱۳۳۸ل کال	چینایي	//
٤	وانګ خوخای	//	//	//
۵	تونګ شن یانګ	//	//	//
٦	چن مین	//	//	//
۷	تولی کن	//	//	//
۸	چي ده ون خای	//	//	//
۹	تاکشی کتو فوجي	۱۳۳۸ل کال	جاپانی	پښتو
۱۰	دلترفل لاوس فیشرارکیالوجسات	//	المانی	//
۱۱	نواته	۱۳۳۹ل کال	جاپانی	//
۱۲	عبدالرحیم	۱۳٤۰ل کال	شوروي	//
۱۳	بیک مراد	//	//	//

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤	پریت پتنګهـ کتیوریا	۱۳٤۳ل کال	هندي	//
۱۵	مګنی ګراس نیید	۱۳٤٤	امریکایي	//
۱٦	لین چانګ پاو	//	چینایي	//
۱۷	شنګ توشینګ	//	//	//
۱۸	موتی فو	//	//	//
۱۹	توسترلایس راس موسنت	//	ډنمارکی	//
۲۰	مسن راسه مارکو ویس	۱۳٤۵ل کال	یوګوسلاویایي	//
۲۱	هرلندنا ایالایز	۱۳٤٦ل کال	امریکایي	//
۲۲	جي پل کوپریت لویز	//	//	//
۲۳	سموت پتریسا	//	انګلنډی	//
۲٤	جني کانیوا	//	شوروي	//
۲۵	چي پوسو روزبا	//	//	//
۲٦	کارنیکوف	//	//	//
۲۷	میرزاګیروا	۱۳٤٦ل کال	//	//
۲۸	کرولیف	//	//	//
۲۹	میکولویچ ترنول ولیکی	//	//	//
۳۰	ولادیمیر کولویویچ دوکوف	//	//	//
۳۱	نانچینکو	//	//	//
۳۲	یارکو	//	//	//
۳۳	اسپرنابلینا	//	//	//
۳٤	د- ن چیوا	۱۳٤۷ل کال	بلغاریایي	//
۳۵	جناسولیتر	//	چلکوسلواکیایي	//
۳٦	پخلیناتاتانیانیکو لینا	۱۳٤۹ل کال	شوروي	//
۳۷	میکرون حرګالینا چولیا	//	بلغاریایي	//
۳۸	ګولد یکرویز	//	امریکایي	//

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹	مګنی ګوردن کی	//	//	//
٤۰	عضاف السيد زيران	۱۳۵۱	مصري	//
٤۱	کونيکن اينا ماروتا	//	فنلندي	//
٤۲	انترابرت ستی چن ارتر	//	برتانيايي	//
٤۳	اينابما رياتا	//	فنلنډي	//
٤٤	مارياتا	۱۳۵۲ل کال	بلغاريايي	//
٤٥	الين	۱۳۵۲ل کال	بلغاريايي	//
٤٦	برناردس کنګه	۱۳۵٤ل کال	بلغاريايي	//
٤۷	ګنرين ای نوراس	۱۳۵۲ل کال	امريکايي	//
٤۸	رونالد چترنګی	//	کاناډايي	//
٤۹	مارياششتز	//	کاناډايي	//
۵۰	اسکره شنيده	۱۳۵۲ل کال	امريکايي	//
۵۱	فلپ هرزيج	//	//	//
۵۲	وپر اپاستواله	//	//	//
۵۳	وزيلا زخاراوايا	//	بلغاريايي	//
۵٤	کارتيرو	//	برازيلی	//
۵۵	يادويکه	۱۳۵۳ل کال	پولنډی	//
۵٦	برنارد ګنګ	۱۳۵۵ل کال	برتيانيايي[1]	//

[1] پوهنځی ادبیات در چهل سال اخیر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبو اوادبياتو پوهنځي چاپ کړي کتابونه

له (۱۳۲۳-۱۳۷۰ ل) کاله پورې د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا يو زيات شمېر علمي، ادبي او هنري غونډې او سيمينارونه جوړ شوي، دغه راز د ادبياتو پوهنځي له خوا يو شمېر علمي موضوعات تحقيق او څېړل شوي او يو لړ کتابونه خپاره شوي، چې موږ به دلته ددې ډول اثارو نومونه واخلو:

۱- د پښه يانو شفاهي ادبيات.

۲- په افغاني ټولنو کې د ښځو اجتماعي وضع.

۳- انګېرنې، کرکې او کړنې: زېورالدين زېور او سپوږمۍ نوري، ۱۳۴٦ل کال چاپ.

٤- د خوشال د کلياتو انساني قاموس.

۵- پښتو ويي پوهنه؛ مجاور احمدزيار، ۱۳۵۷ل کال چاپ.

٦- پښتو پښويه (ګرامر)، مجاوراحمد زيار، ۱۳٦۲لمريز کال چاپ.

۷- د غلام محی الدين افغان افکار او اثار، ۱۳٦۲ل کال چاپ.

۸- د پښتو ادبياتو تاريخ (دويم ټولګي لپاره)، ډاکټر زېورالدين زېور، ۱۳۵۸ل کال.

۹- د پښتو ادبياتو تاريخ (درېيم ټولګي لپاره)، ډاکټر زېورالدين زېور، ۱۳٦۸ل کال چاپ.

۱۰- د پښتو ادبياتو اوسنۍ دوره، (درېيم ټولګي لپاره)، ډاکټر زېورالدين زېور، ۱۳٦۰ل کال چاپ.

۱۱- اوسني ادبيات، ډاکټر زېورالدين زېور، ۱۳٦۱ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- د پښتو اصطلاحي قاموس، ډاکټر زېورالدین زېور، ۱۳۶۱ل کال چاپ.

۱۳- د پښتو ګرامر، زرغونه زېور، ۱۳۶۰ل کال چاپ.

۱۴- د پښتو نحو، زرغونه زېور، ۱۳۶۶ل کال چاپ.

۱۵- د پټې خزانې فرهنګ، پوهاند عبدالشکور رشاد.

۱۶- د پښتو ادبي سبکونه،

۱۷- د پښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی ټوک، پوهاند حبیبي، ۱۳۵۴ل کال چاپ.

۱۸- د ګولډ شتیت پښتو فرهنګ، پوهاند رشاد، ۱۳۵۶ل کال چاپ.

۱۹- د جبر او اختیار ډیالکټیک، پوهاند مجروح ، ۱۳۵۶ل کال چاپ.

۲۰- ژبنۍ څېړنې، پوهندوی شاکر.

۲۱- د وږمې مجلې د تاریخي مضامینو فهرست، تدوین لامان مراد.

۲۲- تاریخي پېښې، عبدالروف بېنوا.

۲۳- پښتو متون، لومړی ټوک، عبدالرزاق زهیر.

۲۴- پښتو متون، دویم ټوک، عبدالرزاق زهیر.

۲۵- د بایزید روښان خیرالبیان.

۲۶- پښتو مصادر، محمداعظم ایازی.

۲۷- انشا او پښتو ادب، پاینده محمد زهیر.

۲۹- د تاریخ په باره کې، محمد حسن ضمیر ساپی.

۳۰- د پښتو ګرامر، هربرت پنزل، د محمد رحیم الهام ژباړه.

۳۱- خلاصة المریدن، شمس الدین کاکړ، د پوهنوال میرحسین شاه اهتمام او مقدمه.

۳۲- د افغان یاد

۳۳- د خلکو تجربې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٤- د غرونو څوکې، عبدالکریم پتنګ.

۳۵- پښتو نوی مصدر.

۳٦- نوموړکي مورخین، پوهاند حبیبي

۳۷- فواید فقیرالله.

۳۸- د میا فقیرالله پېژند لیک.

۳۹- اسماء الحسنی.

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پر پښتو کتابونو سربېره د وږمې مجله هم په پښتو ژبه تر ۱۳۳٦ل کال راهیسې بیا تر شپېتمو کلونو پورې خپره کړې ده.

((د وږمې مجلې لومړۍ ګڼه د ۱۳۳٦ل کال د تلې پر میاشت چاپ شوه)) [1]. همدغه راز دغه پوهنځي د علمي، ادبي او هنري مسایلو په باب په لسګونو سیمینارونه جوړ کړي او یو زیات شمېر لکچرنوټونه او نور درسي مواد یې چاپ او خپاره کړي دي.

[1] پوهنځی ادبیات در چهل سال اخیر، ۱۲۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي استادان او د هغوی کتابونه

۱- پوهاند عبدالحی حبیبي:

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي زموږ د هېواد د معاصر فرهنګ او ادب د لویو خدمتګارانو له جملې څخه دی. استاد له یوې خوا د هېواد د فرهنګ د پرمختګ او زرغونتیا لپاره ګڼ شمېر اثار ولیکل او له بلې خوا یې د فرهنګي او علمي مرکزونو په جوړولو کې هم کارنده ونډه واخیستله، استاد د یو شمېر نورو فرهنګي بنسټونو ترڅنګ د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د رغښت په کار کې هم خپلې هلې ځلې نه دي سپمولي او د هېواد ددغه فرهنګي بنسټ په جوړښت او فعالیت کې یې سترپاوې ګاللي دي. استاد پر ۱۳۲۳ل کال (د ژبو او ادبیاتو پوهنځی د تاسیس له کال څخه) تر ۱۳۲۵ل کال پورې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د رئیس په توګه پاتې شوی[1])) او تر دې وروسته یې هم پر بېلابېلو وختونو د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو او دري ژبو او ادبیاتو استاد پاتې شوی دی.

تراوسه پورې د هېواد په دننه او بهر کې د استاد تر (۱۰۰)زیات ادبي او علمي اثار چاپ شوي دي، د استاد زیات اثار په دري ژبه خپاره شوي دي او یو شمېر یې هم په عربي او اردو ژبو خپاره شوي دي.

[1] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، ۱۲۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنگه چې موږ دلته د پښتو اثارو کتابښود ترتیبوو، نو دلته به د استاد د هغو کتابونو نومونه واخلو، چې په پښتو ژبه لیکل شوي او پر بېلابېلو وختونو خپاره شوي دي.

((۱- د خوشال خټک مرغلرې (د خوشال خټک کلیات) سمون مقابله، تعلیقات او مقدمه، کندهار، ۱۳۱٦ل کال چاپ.

۲- د عبدالقادر خټک دېوان؛ سمون، مقابله، تعلیقات او مقدمه، کندهار، ۱۳۳۷ل کال چاپ.

۳- پښتو او پښتونواله: کندهار، ۱۳۳۷ل کال چاپ.

٤- پسرلنۍ سندره، پښتو منظومه: کندهار، ۱۳۱۷ل کال چاپ.

۵- د احمدشاه بابا دېوان: سمون، مقابله او مقدمه، کابل، ۱۳۲۲ل کال چاپ.

٦- پټه خزانه: تصحیح، تعلیق او دري ترجمه، کابل، ۱۳۲۲ ل کال چاپ، تهران، ۱۳٤۰ل کال چاپ، کابل، ۱۳۵٤ درېیم چاپ، کابل، ۱۳۵۷ل کال څلورم چاپ، کابل پوهنتون.

۷- د پښتو ادبیاتو تاریخ لومړی ټوک.

۸- د پښتو ادبیاتو تاریخ دویم ټوک، کابل ۱۳۲٤ل کال چاپ.

۹- پښتانه شعرا لومړی ټوک؛ کابل، ۱۳۲۰ل کال چاپ.

۱۰- د پښتو ادبیاتو تاریخ: د ادبیاتو پوهنځي د درېیم ټولگي لپاره، ۱۳٤۷ ل کال چاپ.

۱۱- د افغانستان پېښلیک (کرونولوجي)) کابل، ۱۳۵۳ل کال چاپ.

۱۲- د پښتو ادبیاتو تاریخ: د ادبیاتو پوهنځي د څلورم ټولگي لپاره، ۱۳٤۷ل کال چاپ.

۱۳- د البیروني کتابښود: کابل ۱۳۵۲ل کال چاپ.

۱٤- په اوسني پښتو شعر کې د ژوند څپې: کابل ۱۳٦۰ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- پیر روښان، د خیرالبیان مقدمه: کابل ۱۳۵۳ل کال چاپ.
۱٦- د پښتو ادب په تاریخ کې قصیده: کابل ۱۳۵۷ل کال چاپ.
۱۷- پښتو د تاریخ او لغت په رڼا کې: کابل ۱۳٤۷ل کال.
۱۸- د پښتو ژبې او ادب موقف د مرکزي اسیا د خلکو په تمدونونو کې: (په پښتو او انگلیسي) ژبه خپور شوی، کابل، ۱۳۵٦ل کال چاپ.
۱۹- د شیخ الاسلام عبدالله انصاري سیرت او شخصیت: کابل ۱۳٤۱ل کال چاپ.
۲۰- د خوشال سواتنامه: مقدمه او تعلیقات، کابل ۱۳۵۸ل کال چاپ.
۲۱- د امیر علي شېر فکري او سیاسي شخصیت: کابل ۱۳٦۰ ل کال چاپ.
۲۲- پښتو نثر ته کره کتنې: کابل، ۱۳٦۰ل کال چاپ.
۲۳- اسماني نغمې او لاهوتي سرودونه: کابل ۱۳٦۱ل کال چاپ.
۲٤- تذکرة الاولیا، کابل ۱۳٦۲ل کال چاپ.))[۱]

دغه راز د استاد حبیبي یو شمېر نورې لیکنې د هېواد په بېلابېلو خپرنیو ارگانونو کې لکه: وږمه، کابل، عرفان مجلو، زېرې، ازاد افغانستان جریدو او ځینو نورو خپرونو کې خپرې شوي دي او هم یې د یو شمېر لیکوالو پر ادبي، تاریخي او نورو اثارو لیکنې، حاشیې، تعلیقات او سریزې لیکلي دي.

۲- غلام جیلاني جلالي:

نوموړی هم د هېواد د ملي فرهنگ له لویو خدمتگارانو څخه و، پر خپل وخت یې یو زیات شمېر اثار لیکلي، د اثارو زیاته برخه یې په پارسي

---

[۱] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، (۱۲۷۰-۱۲۷۵) مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه لیکلې، خو په پښتو ژبه کې یې هم د یادونې وړ اثار لیکلي دي. نوموړی ((پر۱۳۲۵ل کال په ادبیاتو پوهنځي او منځني دارالمعلمین کې د پښتو او دري ژبو استاد پاتې شوی دی [1].)) دا دی دلته ددغه استاد د پښتو اثارو یادونه کوو:

((۱- د مصر مختصر تاریخ له ۵۰۰ ق م څخه تراوسه: د کابل کالنۍ ۳ ګڼه کې چاپ شوی دی.

۲- د اولي اعدادیې تاریخ، ناچاپ.

۳- د افغانستان د طبیعي جغرافیې په باب یوه رساله: د ۱۳۱۳ل کال د کابل کالنۍ چاپ.

٤- د پنځم ټولګي حساب: د پوهنې د وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۵- د پښتو ادبیاتو اجمالي تاریخ: ۳ ټوک (اریانا دایرة المعارف) کې پر ۱۳۳۷ کال چاپ شوی دی.

٦- د پښتو ځانتنۍ ادب او موسیقي: پر ۱۳٦۰ل کال چاپ شوی دی.

۷- د اندلس مدنیت: د پوهنې وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۸- د پښتو ملي ادب او موسیقي: ناچاپ.

۹- د علم صوت رساله: په کابل مجله کې خپره شوې ده.[2]))

۳- استاد ګل پاچا الفت:

استاد ګل پاچا الفت ((پر ۱۳۳۵ ل کال په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې رئیس شو او د پوهنې (ښوونې او روزنې) وزارت د عالي شورا په غړیتوب

[1] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، ۱۲۱۳ مخ.

[2] پښتانه شعرا: پنځم ټوک، ۱۳۲۷ل کال چاپ، ۱۲۱۴-۱۲۱۵ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومنل شو، همدارنگه د کابل پوهنتون د حقوقو او ادبیاتو پوهنځیو د پښتو استادي هم ورپه غاړه شوه.[1])) د استاد الفت اثار په دې ډول دي:

((۱- د پسرلي نغمه: د شعرونو لومړۍ مجموعه، ۱۳۲۰ل کال چاپ.

۲- نبه لمسون: د شعرونو دویمه مجموعه، چې د هغه په خپل لیک ملي ارشیف کې خوندي ده.

۳- عالي افکار: د شعرونو درېیمه مجموعه، د ننگرهار مطبعه، ۱۳۲۷ل کال چاپ.

٤- د ازادۍ پیغام: د شعرونو څلورمه مجموعه، کابل افیسټ چاپ.

۵- غوره اشعار: د شعرونو پنځمه مجموعه، کابل، ۱۳٤۱ل کال چاپ.

٦- د زړه وینا: د شعرونو شپږمه مجموعه، کابل، ۱۳٤۱ل کال چاپ.

۷- بله ډیوه: د نثرونو لومړنۍ مجموعه، د پښتو قرائت درسي مرستیال مجموعه، کابل، ۱۳۲۰ل کال.

۸- نوی سبک او نوی ادب: د هنري نثرونو دویمه مجموعه، کابل چاپ.

۹- غوره نثرونه: د ادبي نثرونو درېیمه او بشپړه مجموعه، کابل، ۱۳۳٦ل کال چاپ.

۱۰- څه لیکل یا لیک پوهه: څېړنه، ننگرهار مطبعه، ۱۳۳۸ل کال چاپ.

۱۱- املا او انشاء: څېړنه، کابل ۱۳۳۸ ل کال چاپ.

۱۲- لیکوالي، (املا اوانشاء: کابل، ۱۳۳۹ ل کال چاپ.

۱۳- لغوي څېړنه: کابل ۱۳۲۱ل کال .

۱٤- پښتو سندرې: څېړنه، کابل، ۱۳۲۵ل کال.

۱۵- ملي قهرمان: (د خوشال خټک په باره کې)، کابل ۱۳٤٤ل کال چاپ.

۱٦- منطق: علمي اثر، کابل، ۱۳۳۵ ل کال.

[1] پښتانه شعرا: پنځم ټوک، ۱۳۲۷ل کال چاپ، ۷-۱۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷- پښتو کلي پنځم جلد، لومړی ټوک: درسي، کابل، ۱۳۲۱ل کال.

۱۸- پښتو کلي پنځم جلد، دويم ټوک: درسي، کابل، ۱۳۲۱ل کال چاپ.

۱۹- لوړ خيالونه او ژور فکرونه: د ادبي نثرونو ترجمه، کابل ۱۳۳۵ل کال.

۲۰- احمدشاه بابا: له دري نه پښتو ته ترجمه، کابل مجله، ۱۳۲۳ل کال.

۲۱- نوی څرک: (د پښتو لغاتو مقايسه له نورو ژبو سره).

۲۲- څه گورم او څه اورم؟

۲۳- اجتماعي نظريات: په پېښور کې چاپ شوی دی.

۲٤- د ټولنې علم: (ترجمه)

۲۵- د موفقيت لار: (ترجمه) [1]

۲٦- اسلام او د اسلام نقش د فرد او جامعې په جوړولو کې: پر ۱۳۵۸ل کال په لاهور کې چاپ شوی دی.

۲۷- د استاد الفت نثري کليات: پر ۱۳۷۰ل کال په کابل کې چاپ شوی دی.

٤- استاد عبدالروف بېنوا:

استاد عبدالروف بېنوا هم يوه موده د ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی.

پښتو اثار يې دادي:

۱- پښتو کلي: څلورم جلد، لومړی ټوک، ۱۳۲۰ل کال، پښتو ټولنه.

۲- پرديس: د علامه اقبال د ((مسافر)) نومي منظوم کتاب، په پښتو نظم ترجمه ده، پر ۱۳۲۱ ل کال په انيس ورځپاڼه کې خپره شوې ده.

---

[1] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، ۱۳۷۰-۱۳۷۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- پښتو د شاهانو په دربار کې: (رساله)، ۱۳۲۲ل کال، کابل کالنۍ.

٤- پښتنې مېرمنې: (تذکره) ۱۳۲۳ل کال، د مطبوعاتو ریاست.

۵- د هوتکو په دوره کې پښتو: (رساله)، ۱۳۲٤ل کال، کابل مجله کې خپره شوې ده.

٦- میرویس نیکه: ۱۳۲۵ل کال، پښتو ټولنه.

۷- اریایي، فارسي، پښتو مرثیې او وېرنې: تحقیقي رساله، ۲٦-۱۳۲۵ کلونه، کابل کالنۍ.

۸- د غنمو وږی: تاریخي منظومه رساله ده، په دې رساله کې د احمد شا بابا د جلوس د ورځې منتظره ترسیم شوې ده، ۱۳۲۵ل کال چاپ.

۹- د پیرمحمد کاکړ د دېوان تدوین، تصحیح او مقابله، ۱۳۲۵ل کال پښتو ټولنه.

۱۰- ادبي فنون: دا کتاب پر ۱۳۲٦ل کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی او دا لاندې ادبي فنون یې په پښتو بیان کړي او په پښتو کې یې تطبیق کړي دي: معاني بیان، بدیع، عروض، قافیه، خطابه او د لیکنې اصول، دا کتاب دهغو درسونو مجموعه ده، چې استاد بېنوا د ادبیاتو پوهنځي دافتتاح پر لومړي کال د هغه پوهنځي لومړي ټولګي ته ورښودلي وو.

۱۱- ویښ زلمیان: ۱۳٦٦ل کال پښتو ټولنه.

۱۲- د ډارمستتر پښتو څېړنې: دا کتاب فرانسوي مشهور لیکوال او مستشرق جیمس ډارمستتر، په فرانسوي ژبه لیکلی، ښاغلی سیدقاسم رښتیا په پارسي ترجمه کړی او استاد حبیبي او استاد بېنوا په پښتو ترجمه کړی دی، پر ۱۳٤٦ل کال د پښتو ټولنې له خواچاپ شوی دی.

۱۳- د رحمان بابا د دېوان تدوین، تصحیح او مقابله، وړه جیبي قطع، ۱۳۲۸ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤- خوشال خټک څه وایي؟ یو وار په هند کې چاپ شوی او دویم ځل پر ۱۳۲۹ل کال د مطبوعاتو دمستقل ریاست له خوا چاپ شوی دی.

۱٥- پښتونستان: ۱۳۳۰ل کال، د مطبوعاتو مستقل ریاست.

۱٦- د کاظم خان شیدا د دیوان تدوین، تصحیح او مقابله، ۱۳۳۳ل کال، پښتو ټولنه.

۱۷- پرېشانه افکار: د شعرونو مجموعه، ۱۳۳٥ل کال، د کابل راډیو نشراتي څانګه.

۱۸- ګیتانجلي: د رابندرنات ټاګور اثر، پښتو ترجمه، ۱۳۳٦ل کال، د کابل راډیو نشراتي څانګه.

۱۹- لنډۍ: یو شمېر پښتو منتخبې لنډۍ له پارسي او انګرېزي ترجمې سره، انګرېزي ترجمه یې ښاغلي شریقي کړې ده، دغه ترجمه له ښو رنګه تابلوګانو سره پر ۱۳۳۷ل کال د کابل راډیو له خوا چاپ شوې ده.

۲۰- خوشال او پسرلی: پر ۱۳۳۷ل کال د کابل راډیو د پښتون ږغ مجلې له خوا چاپ شوې ده.

۲۱- د زړه خواله: ادبي نثرونه، پر ۱۳۳۸ل کال په اصلاح ورځپاڼه کې خپاره شوي او هم د یومستقل اثر په توګه چاپ شوي دي.

۲۲- پښتو قرائت: د لسم ټولګي لپاره، ۱۳۳۹ل کال چاپ.

۲۳- زوړ ګنهکار: ۱۳۳٦ل کال چاپ.

۲٤- اشتباه: (ډرامه)

۲٥- اوسني لیکوال، لومړی ټوک، ۱۳٤۰ل کال، د مطبوعاتو مستقل ریاست.

۲٦- اوسني لیکوال، دویم ټوک ، د مطبوعاتو مستقل ریاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷- اوسني لیکوال، درېیم ټوک، ۱۳٤٦ل کال، د پښتو د تعمیم او انکشاف لوی مدیریت[۱].

۵- قیام الدین خادم:

استاد قیام الدین خادم هم د یوې مودې لپاره په ادبیاتو پوهنځي کې تدریس کړی دی، اثار یې دادي:

چاپ شوي اثار:

۱- معلم پښتو: د کندهار چاپ.

۲- پښتو کلی: ۱-٤ ټوکونه (له مګرو سره).

۳- د کوچنیانو اخلاقي پالنه: (ترجمه)

٤- نوی ژوندون: (د ادبي نثرونو مجموعه)

۵- پښتونولي: (د پښتو دودونه او اخلاق).

٦- بایزید روښان: (تاریخي، تحقیقي رساله)

۷- د شریف سرګذشت: (له اردو نه ترجمه شوی ناول)

۸- د مرغلرو امېل: (د شعرونو لومړۍ مجموعه)

۹- ځاروان: (د شعرونو دویمه مجموعه)

۱۰- خیالي دنیا: (د ادبي نثرونو دویمه مجموعه)

۱۱- نبوغ او عبقریت: (اجتماعي فلسفي څېړنه)

۱۲- نوې رڼا: (د مقالو مجموعه)

۱۳- د پښتو ننني لیکوال: تذکره پر ۱۳۱۷ او ۱۳۱۸ل کال په کابل کالنۍ کې چاپ شوې ده.

۱٤- د پښتو د تاریخ یوه سره پاڼه.

---

[۱] اوسني لیکوال، ۳ ټوک، ۱۵۱۰-۱۵۱۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- د خوشال او رحمان موازنه.

۱٦- مکارم الاخلاق: (له عربي څخه ترجمه)

۱۸- پښتانه شعرا: د لومړي او دویم ټوک ځینې برخې.

۱۹- پارسیان څوک وو؟: (تاریخي څېړنه)

۲۰- په تذکرة الاولیا تبصره.

۲۱- کوشانیان څوک وو؟: (تاریخي څېړنه).

۲۲- د بابا نصیحت نامه: (منظومه).

۲۳- سیدکمال او ببوجانه: (داستان).

۲٤- د پښتو پټۍ: (د پښتو الف بې په باره کې).

۲۵- لوی اصحابان: (مذهبي تاریخ او سیره).

۲٦- نشنیلیزم او انتر نشنلیزم: (ملیت او بین الملیت).

۲۷- افغاني حکومت.

۲۸- د پښتو نثر تاریخي تطورات او د نثر لیکونکو تذکره: کابل کالنۍ ۱۳۱۹-۱۳۲۰ کلونه.

۲۹- معیاري پښتو.

۳۰- لرغوني پښتانه قومونه.

۳۱- پښتو قرائت د دویم ټولګي لپاره.

۳۲- پښتو قرائت د درېیم ټولګي لپاره.

ناچاپ اثار:

۱- د پښتونخوا قیصې.

۲- مکالمات.

۳- عزیزه حب خیر.

٤- سورګل.

۵- کانفرانسونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦- کره پښتو.

٧- پښتو زده کړه.

٨- نصوص الحکم.

٩- د پښتو شاعري.

١٠- پښتو په غربي لیکدود.

١١- پښتني پور.

١٢- پېړۍ او پښتانه.

١٣- د پښتنو قامولي.

١٤- غوره سندرې.

١٥- د پښتو مشاعرې.

١٦- اینده پښتنو ته.

١٧- د تنقید حق.

١٨- ساتلې خزانې

١٩- د پښتو ولسي ادب.

٢٠- د شعرونو درېیمه مجموعه.

٢١- د ادبي نثرونو مجموعه

٢٢- د داستانونو مجموعه

٢٣- مجلسي شاعران.

او نور...[١]

٦- پوهاند صدیق الله رښتین:

[١] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، ١٢٠٠-١٢٠٣ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ادب یو لوی خدمتګار اوعالم دی. رښتین صاحب زیاته موده د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد پاتې شوی او زموږ د ځوان نسل د روزنې لپاره یې د یادونې وړ هلې ځلې کړي دي. د استاد رښتین اثار په دې ډول دي:

۱- پښتانه شعرا: دویم ټوک.

۲- پښتو کلي لومړی لیار ښوونکی.

۳- پښتو کلي شپږم سمستر

٤- د پښتو ادب تاریخ.

۵- پښتو اشتقاقونه او ترکیبونه.

٦- د پښتو لومړی ګرامر (فارسي)

۷- نوی ژوند: (د پښتونستان په باره کې)

۸- د پښتنو مجاهدې: (تاریخي اثر)

۹- د مومند عبدالحمید دېوان.

۱۰- د پښتو قیصې.

۱۱- پښتونیار.

۱۲- د میوند هنداره: (ژباړه)

۱۳- دهند سفر.

۱٤- د خوشال خټک بازنامه.

۱۵- دمعارف د دویم او درېیمو ټولګیو قرائت.

۱٦- د معارف د شپږم ټولګي دینیات.

۱۷- د پښتونستان واقعات: (رساله).

۱۸- پښتو ادبیات: (رساله)

۱۹- پښتو نثر.

۲۰- د پښتو ادب درې مشهورې کورنۍ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱- د پښتو او سانسکریت نژدېوالی.
۲۲- پښتو ژبښودنه.
۲۳- نومیالي شاعران.
۲٤- ادبي اوتاریخي سمونې.
۲۵- گرامري اصطلاحات.
۲٦- دیني هنداره: (له عربي نه ژباړه)
۲۷- د خوشال طب نامه: (چاپونه،کتنه او سمونه)
۲۸- د حمید نیرنگ عشق: (چاپونه، کتنه او سمونه).
۲۹- د میا شرف عروض: (چاپونه، کتنه او سمونه).
۳۰- پښتنې مېرمنې: (ډرامه، ناچاپ).
۳۱- د ژوند وظیفې: (ترجمه، ناچاپ)
۳۲- ځلاندې پلوشې: (ترجمه، ناچاپ).
۳۳- د پښتو اشعارو قسمونه: ناچاپ
۳٤- پښتو څېړنه: ناچاپ
۳۵- د ننگرهار او قطغن سفر: ناچاپ
۳٦- د پښتونستان مقالې: ناچاپ
۳۷- د معارف د دویم ټولگي پښتو قرائت: ناچاپ.
۳۸- د ژوند سندره: ناچاپ
۳۹- د مصر سفر: ناچاپ.
٤۰- د شوروي اتحاد سفر: ناچاپ.
٤۱- د قلمي نسخو د څېړنې لار: ناچاپ
٤۲- پښتو پېژندنه: ناچاپ
٤۳- روښان ستوري: ناچاپ
٤٤- سبک پېژندنه: ناچاپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۵- د هېواد ننداره: ناچاپ
۴۶- نومیالي پوهان: ناچاپ
۴۷- پښتنې لارښود: ناچاپ
۴۸- د هند کتابخانې: ناچاپ
۴۹- د پښتو قلمي نسخې: ناچاپ
۵۰- د مهتمم پېژندنه: ناچاپ
۵۱- د خپلواکۍ هڅې: ناچاپ
۵۲- د پښتو تاریخي څېړنه: ناچاپ
۵۳- تاریخي لیکونه: ناچاپ
۵۴- د فکر پلوشې: ناچاپ
۵۵- د شعرونو مجموعه: ناچاپ
۵۶- پښتو ګرامر: ناچاپ، دوه ټوکه کې.
۵۷- خوږه ورږمه: ناچاپ
۵۸- نړۍ وال کنفرانسونه: ناچاپ
۵۹- رنګارنګ ګلونه: ناچاپ
۶۰- د پښتو نثر هنداره: چاپ.[1]

۷- اکاډمیسین پوهاند عبدالشکور رشاد:

استاد عبدالشکور رشاد د هېواد له نومیالیو پوهانو څخه یو پوه دی. ډېره موده د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې د استاد په توګه پاتې شوی دی او زموږ د اوسني ادبي بهیر زیات لیکوال د استاد له پوهنیزو وړانګو څخه برخمن شوي دي. دا دی دلته د استاد د پښتو اثارو یادونه کوو:

[1] اوسني لیکوال: عبدالروف بېنوا، لومړی ټوک.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((۱- لودي پښتانه: پښتو ټولنه، ۱۳۳٦ل کال چاپ.

۲- د تولستوي درې نکلونه: ژباړه، د هېواد ورځپاڼې له خوا پر ۱۳۳۹ کال کې چاپ.

۳- د زړه وینې: شعرونه، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

٤- د بېلتون غږ: ناچاپ.

۵- لاله: ناچاپ

٦- روڼې اوښکې: ناچاپ

۷- ملحد شاهي او ملاشاهي: شعرونه، ناچاپ.

۸- پښتو قرائت: د (۱۱) ټولګي لپاره، د ښوونې او روزنې وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۹- پښتو قرائت: د (۱۲) ټولګي لپاره، د ښوونې او روزنې وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۱۰- د احمدشاه بابا د شهنامې تحشیه او تعلیق.

۱۱- د قیصه خوانۍ خونړۍ پېښه: د سرحدونو چارو وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۱۲- مکتبي قاموس چې له (٦-۱۲) ټولګي پورې د ښوونځیو د پښتو کتابو د پنځو او شپږو زرو لغاتو تشریح کوي.))[۱]

۱۳- ډیلی د پښتنو په وخت کې: ۱۳۳۹ ل کال چاپ.

۱٤- دامیر خسرو دهلوي هندي شاعري: ۱۳۵۳ل کال

۱۵- دخیرالبیان په سریزه کې درې مقالې: ۱۳۵۳ل کال

۱٦- دخیرالبیان لغتونه: په ۱۲۲ مخونو کې د ۱۳۵۳ل کال چاپ.

۱۷- د دولت لواڼي د دېوان سریزه: د ۱۳۵۳ل کال چاپ.

---

[۱] اوسنی لیکوال، لومړی ټوک.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸- د واصل روښاني د څو شعرونو سريزه او سموونه، د ۱۳۵۳ل کال چاپ.

۱۹- پاڼي نيي، ابښت او هيايي او په هغه کې پښتو کلمې، د ۱۳۵٤ ل کال چاپ.

۲۰- گيتانجلي سريزه په ۱۰٤ مخونو کې د ۱۳۵٤ل کال چاپ.

۲۱- دتاج سريزه: د ۱۳۵٤ل کال چاپ.

۲۲- د گولډن شتت د فرهنگ سريزه، د ۱۳۵٦ل کال چاپ

۲۳- د گلشن روه سريزه، په ۱۹۲ مخونو کې د ۱۳۵٦ل کال چاپ.

۲٤- د احمدشاه بابا د څو اشعارو د پښتو شرحې سريزه، د ۱۳۵٦ل کال چاپ.

۲۵- د احمدشاه بابا د ديوان غورچاڼ د ۱۳۵۷ل کال چاپ

۲٦- بديع: درسي کتاب د دارالمعلمين له خوا پر ۱۳۵۹ل کال کې چاپ شوی دی.

۲۷- د پښتو تجديدونو تاريخچه، په ۷٤ مخونو کې د ۱۳۵۹ل کال چاپ.

۲۸- د ابن سينا د مخارج الحروف پښتو ژباړه.

۲۹- د اسماالحسنی سريزه، د ۱۳۵۹ل کال چاپ.

۳۰- د څمکنو ميا عمر، د ۱۳٦۰ل کال چاپ.

۳۱- د حاجي جمعه بارکزي د ديوان سريزه او لغتنامه د ۱۳٦۱ل کال چاپ.

۳۲- پر افغانستان او هند برتانوي څو خبرې، د ۱۳٦۱ل کال چاپ.

۳۳- د پټې خزانې فرهنگ.

۳٤- درباره ظفرنامه اکبري و ناظم ان، د ۱۳٦۵ل کال چاپ.

۳۵- لس مقالې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٦- سوبهیاش چند رابوس.

د استاد ناچاپ اثار:

۱- پښتانه شعرا (په اردو کې): په دغه اثر کې هغه په خټه پښتانه شاعران معرفي شوي، چې په اردو ژبه یې شعرونه ویلي دي، په دغه اثر کې (۳۸۳) تنه شاعران راغلي دي.

۲- پښتانه شعرا: (په فارسي ژبه کې) په دغه اثر کې (۲۰۰) تنه شاعران معرفي شوي دي.

۳- ایا؟ ، په دغه اثر کې هغه تېروتنې په گوته شوي، چې هغه په پښتو او فارسي ادبیاتو او تاریخ کې د پاملرنې وړ دي.

٤- غالب جنگ نواب احمدخان بنگښ او د هغه کورنۍ.

۵- د پښتني قومونو او قبایلو په باب یاداښتونه، په ۲۰۰ مخونو کې.

٦- مستشرقین: په دغه اثر کې (۲۰۰) ختیځپوهان چې د افغانستان پښتو او فارسي ژبو په باب یې څېړنې کړي، معرفي شوي دي.

۷- امین الملک گل محمدخان غوریاخېل بابړ او د هغه کورنۍ (چې د استاد له نیکونو څخه دی).

۸- ملي قهرمان غازي محمداکبرخان.

۹- سوري پښتانه (لکه لودي پښتانه چې مخکې مو یاد کړل).

۱۰- د کندهار دمدرسو تدریسي نصاب.

۱۱- حضرت ابوبکرصدیق(رض) په پښتو ژبه، ۱٤۰ مخونو کې.

۱۲- په زړه فارسي او اوستا کې پښتو کلمې (د ماسترۍ دورې لپاره).

۱۳- د کندهار زیارتونه.

۱٤- ادبي قاموس: دغه اثر شپږ ټوکه دی:

لومړی ټوک: (۱۰۰۰) مخه.

دویم ټوک: (۵۰۰) مخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم ټوک: (۱۰۰۰) مخه

څلورم ټوک: (٤٧٠) مخه

پنځم ټوک: (٤٨٠) مخه

شپږم ټوک: (۹۲) مخه، چې تراوسه هم ترلاس لاندې دی.

۱۵- جغرافیایي یادښتونه: دغه اثر دوه ټوکه دی.

۱٦- د کندهار تاریخي یادښتونه: په دوه ټوکه کې:

لومړی ټوک: تر مغولو دمخه د کندهار په باب.

دویم ټوک: تر مغولو وروسته د کندهار په باب.

۱۷- د احمدشاهي عصر نومیالي، په دوه ټوکه کې:

لومړی ټوک: هغه برخه ده، چې د احمدشاهي شاهنامې د تعلیقاتو په نامه راغلي دي.

دویم ټوک: له احمدشاهي شاهنامې پرته نور نومیالي دي.

۱۸- پښتانه مشاهیر: دا اثر درې ټوکه دی:

لومړی ټوک: (۱۵۰) مخه، دویم ټوک(۲۰۰) مخه او درېیم ټوک تر لاس لاندې دی.

۱۹- د طریقت شجرې: د هغو طریقو په باب دی، چې په افغانستان او پښتنو کې مشهورې دي.

۲۰- نسبي شجرې: دغه شجرې څلور ټوکه دي:

لومړی ټوک: په هندوستان کې د پښتنو نوابۍ او مشهورې کورنۍ.

دویم ټوک: د سدوزیو پاچهانو او شهزاده ګانو په باب.

درېیم ټوک: د محمدزیو پاچهانو او شهزاده ګانو په باب.

څلورم ټوک: د پښتنو قومونو په باب عمومي شجرې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱- سل متله په اوو ژبو: دغه اثر په څلورو ټوکو کې تراوسه کښل شوی دی. دغه متلونه، په پښتو، فارسي، عربي، روسي، انګرېزي او اردو ژبو ليکل شوي دي.

۲۲- دوه زره (۲۰۰۰) پښتو متله په روسي ژبه.

۲۳- د خوشال فرهنګ: دغه اثر په اوو ټوکو کې دی:

لومړی ټوک: طب نامه، دويم ټوک: بازنامه، درېيم ټوک: رباعيات او قطعات، څلورم ټوک: دستارنامه، پنځم ټوک: غزليات او قصايد، شپږم ټوک: رباعيات او قطعات، اووم ټوک غزليات او قصايد.

۲٤- د پټې خزانې فرهنګ دويمه برخه.

۲۵- د ګلشن روه لغتنامه.

۲٦- د خيرالبيان لغتنامه.

۲۷- د فرهنګونو په باب: په دغه اثر کې ټول هغه فرهنګونه چې په ختيز کې کښل شوي دي، معرفي شوي :

ـ پښتو فرهنګونه د الفبا په ترتيب.

ـ پارسي فرهنګونه د الفبا په ترتيب.

ـ عربي فرهنګونه د الفبا په ترتيب.

ـ ترکي فرهنګونه د الفبا په ترتيب.

ـ هندي فرهنګونه د الفبا په ترتيب.

۲۸- بديع: په (۲۷۱) مخونو کې.

۲۹- بيان: په (۳۱۷) مخونو کې.

۳۰- قافيه: په (۳۰۰) مخونو کې.

۳۱- عروض: په دوو ټوکو کې، لومړی ټوک (۷٦۷) او دويم ټوک (۳۵۰) مخونو کې.

۳۲- معاني: په (۳۸۳) مخونو کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳- نقد: د پښتو، پارسي او عربي ادبیاتو په تاریخي او علمي برخو کې په (۲۹۳) مخونو کې.

۳٤- په گلشن روه کې د بابوجان منتخباب نثر نه دی (دپوهاندی اثر).

۳۵- لوی احمدشاه بابا د خلکو له نظره)). [۱]

۳٦- د کارنامو مېرمنې، ناچاپ.

۸- حبیب الله تږی نیازی:

حبیب الله تږی یوه ټاکلې او یوه د یادونې وړ موده د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې د استاد په توگه پاتې شوی دی.

پښتو اثار یې په دې ډول دي:

۱- ژبه خپله سرته پرېږدئ: د کارنل پوهنتون د پروفیسور ښاغلي جان هال تالیف دی، چې استاد تږي ترجمه کړی، خو چاپ شوی نه دی.

۲- د شعرونو یوه مجموعه: چاپ شوې نه ده.

۳- د لیک تاریخ او تحول: په متفرق ډول په کابل مجله کې چاپ شوی دی.

٤- معاصر افغاني ادب: ډېره مختصره برخه یې د ۱۳۳۹ل کال په کابل کالنۍ کې خپره شوې ده.))[۱]

۹- پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار:

پوهاند دوکتور مجاور احمدزیار د هېواد له مخکښو لیکوالو او وتلو ژبپوهانو څخه دی. استاد د خپل ژوند یوه زیاته برخه د کابل پوهنتون د

---

[۱] خالق رشید، قلم جریده، ۱۳۷۰ل کال د لیندۍ ۳۴-۳۵ گڼه، ۵-۷ مخونه.

[۱] اوسنی لیکوال، عبدالروف بېنوا، لومړی ټوک، ۱۹۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو څانګه کې د استاد په توګه تېره کړې ده او تر اوسه یې یو زیات شمېر اثار او لیکنې د هېواد په دننه او بهر کې خپرې شوي دي، دلته یې د ځانګړو اثارو یادونه کوو:

۱- نومترړنګونه یا اسمي ترکیبونه: په الماني ژبه د سویس د برن پوهنتون د ۱۹۷٤م کال خپرونه.

۲- پښتو پښویه (ګرامر): د کابل پوهنتون د ۱۳٦۲ل کال خپرونه.

۳- پښتو ویيي پوهنه (لکزیکولوژي): د کابل پوهنتون د ۱۳٦۰ل کال خپرونه.

٤- پښتو لیکلار: د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د ۱۳٦۰ل کال خپرونه.

۵- زنداني نغمې: د شعرونو مجموعه، ۱۳۵۹ل کال چاپ.

٦- سوزونه او سازونه: شعري غونډ، د چاپ او خپرونې د دولتي کمېټې ریاست، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۷- اور او وینې: د شعرونو غونډ، د چاپ او خپرونې د دولتي کمیټې ریاست، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۸- وینه او مینه: شعري غونډ، د ملي دفاع وزارت، د ۱۳٦۰ل کال خپرونه.

۹- نظر کوتاهی بر زبان وزبان شناسي: د کابل پوهنتون ګستنر چاپ ۱۳٦۳ل کال.

۱۰- پښتانه او ورونه ملیتونه: ژباړه، د چاپ او خپرونې د دولتي کمېټې ریاست، ۱۳٦٦ ل کال.

۱۱- مینه د زړه په وینه: رمان، ۱۳۷۲ل کال چاپ، لاهور.

۱۲- اندو ژوند: شعري طرحې او څلوریځې، د سرحدونو چارو وزارت، ۱۳٦۸ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- پښتو-دري فرهنگ: د برلین د پوهنتون په غوښتنه کښل شوی دی.

۱٤- گلکځونه: شعري غونډ، د افغانستان د لیکوالو د انجمن خپرونه، ۱۳٦۷ل کال.

۱۵- الماني- پښتو فرهنگ: د برلین پوهنتون په غوښتنه کښل شوی دی.

۱٦- د پښتو الماني ژباړیز پرابلمونه (په الماني ژبه، ناچاپ

۱۷- سپین غر: شعري غونډ، ناچاپ.

۱۸- کارپوهه (رارگولوژي): برخه برخه په فولکور مجله کې خپره شوې ده.

۱۹- ټولنوال ریالیزم: برخه برخه په هنر او ژوندون مجلو کې خپور شوی دی.

۲۰- پښتو گړدودونه (لهجې): په وږمې مجله کې چاپ شوی دی.

۲۱- پښتو آر پوهه (اتمولوژي): تر ((ژ)) پورې په وږمه مجله کې خپره شوې ده.

۲۲- پښتو بدلمېچ یا پښتو شعر څنگه جوړېږي؟: د اطلاعاتو او کلتور وزارت، ۱۳٦۹ل کال.

۲۳- لیکونه (په پښتو،دري،الماني او انگلیسي) ناچاپ.

۲٤- ځان پېښې (په پښتو، دري، الماني او انگلیسي، ناچاپ

۲۵- د هېواد پر ۱٤ ژبو (پښتو، دري، ازبکي، ترکمني، بلوڅي، براهوي، ورخي، پشه یي، پاراسوني، کتي (نورستان)، گوجرو، ((گجراتي)) تیرو ((تیراهي))، شغني، کشمونډي، ۱۰٤ ټوکه گړدودي (لهجوي څېړنې چې د سویس د ملي فونډ له خوا د یونسکو په سپارښتنه د افغانستان (د ژبپوهنې اتلس) په نامه په برن پوهنتون کې ترکار لاندې دي.

۲٦- پښتو، دري، پشه یي فولکوري څېړنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷- د سبرونو نڅا: شعري غونډ، د سید جمال الدین افغان فرهنگي ټولنه، ۱۳۷۲ل کال.

۲۸- گلوییونه: شعري غونډ، د سید جمال الدین افغان فرهنگي ټولنه، ۱۳۷۲ل کال.

۲۹- رزم و بزم: شعري غونډ، د سید جمال الدین افغان فرهنگي ټولنه، ۱۳۷۲ل کال.

۳۰- څڅواکي: شعري غونډ، د سید جمال الدین افغان فرهنگي ټولنه، ۱۳۷۲ل کال.

۳۱- نندارلیک (ډرامه): پر ۱۳۵۷ل کال کښل شوې، خو چاپ او نندارې ته نه دی وړاندی شوی.

۳۲- د پټې خزانې لیکزیکي شننه (پټه خزانه، لغوي خزانه)، ۱۳۷۵ل کال چاپ.

۳۳- د هندو اروپایي ژبو لرغونی تاریخ (له الماني سرچینو څخه ژباړه)، دکابل مجلې د ۱۳۷۰ل کال د ۳ گڼې برابر ۳٤ مخونه یې نیولي دي.

۳٤- د پټې خزانې الماني ژباړه او گرامري شننه، دا ژباړه د فرانسوي افغانپوهاند (کیفر) لپاره شوې ده.

۳۵- سیندگی (جیبي قاموس) ۱۳۷۳ل کال چاپ.

۳٦- تر ۱۱۰۰ زیاتې علمي، ادبي، تحقیقي او ژورنالیستیکي لیکنې په پښتو، دري، انگلیسي او الماني د هېواد دننه او د باندې خپرې شوي دي. دغه راز یې یو لړ ادبي اثار (د شوروي اتحاد) په څو ژبو او مجاري، الماني، انگلیسي، بلغاریایي او داسې نورو ژبو اړول شوی دی.

د ژوندون مجلې د ۱۳٦۷ل کال د میزان او عقرب د گڼې له مخې د زیار صیب د اثارو شمېر په دې ډول ښوول شوی دی: داثارو ټول شمېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې له مقالو پرته ادبي (۱۰) اثره، علمي (۱٦) اثره، تحقيقي (۱۰٤) اثره، مجموعي (۱۳۰) اثره.))[1]

۱۰- پوهاند محمد رحيم الهام:

استاد محمد رحيم الهام د علومو اکاډمۍ د غړي او يوه زياته موده د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي د دري او پښتو څانگو د استاد په توگه پاتې شوی دی. استاد خپلې زياتې ليکنې په دري ژبه کړي دي. موږ به يې دلته د پښتو اثارو پېژندنه وکړو:

۱- په اسلامي تصوف يوه مقدمه، ناچاپ.

۲- د تشريحي ژبپوهنې مقدمه، په کابل مجله کې چاپ شوې ده.

۳- د ژبخېړنې مقدمه، په کابل، وږمه او رهبر مجلو کې خپره شوې ده.

٤- د پښتو ژبې فونيمي جوړښت تحليل (د پوهندوی علمي رتبې ته) ناچاپ.

۵- د پښتو گرامر طرح: په وږمه مجله کې چاپ شوی دی.

٦- د پښتو گرامر، هربرت پنزل، ژباړه، د ادبياتو پوهنځي له خوا چاپ شوی دی.

۷- تطبيقي ادب: (پښتو ژباړه) په کابل مجله کې چاپ شوی دی.

۸- د پښتو او انگرېزۍ مقابله يي فونيم پېژندنه (د ماسترۍ تيزس) ناچاپ.

۹- د سانسکريت د دوو ټوټو شعرونو ترجمه او تحليل، ۲ ټوکونو کې، ناچاپ.

۱۰- ادبي مسالې: د ليکوالو انجمن خپور کړی دی.

---

[1] استاد زيار د پښتني فرهنگ يو ځلاند ستوری. محمد اسماعيل يون، ۱۳۷۲ل کال، لاهور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- پښتو خجخېړنه، يرژي پيچکا، ژباړه، ۱۳٦۸ل کال چاپ.

۱۱- پوهاند سيد بهاوالدين مجروح:

استاد مجروح پر ۱۹۵۹م کال د ادبياتو پوهنځي رئيس او هم پر ۱۹۷۰م کال د دويم ځل لپاره د نوموړي پوهنځي رئيس و. همدا راز استاد مجروح زياته موده د ادبياتو پوهنځي د تاريخ او فلسفې د څانگې استاد پاتې شوی دی.

د مجروح صيب پښتو اثار دادي:

۱- د جبر او اختيار ډيالکتيک: د ادبياتو پوهنځي چاپ.

۲- ځانځاني ښامار: د ادبياتو د پوهنځي چاپ.

۳- د مور پيغام: پښتو منظومه، د پېښور چاپ.

٤- دښمن وپېژنئ: يوه تحليلي ليکنه ده، د پېښور چاپ.

۵- نا اشنا سندرې: د پېښور چاپ.

استاد مجروح په دري او فرانسوي ژبو هم يو شمېر اثار ليکلي دي.

۱۲- پوهاند عبدالرزاق زهير:

عبدالرزاق زهير هم يو وخت د ژبو او ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی، دلته يې د اثارو يادونه کوو:

۱- د اروپا ادبي ليکونه: پر ۱۳۳۵ل کال يې تاليف کړی او ادبياتو پوهنځي ته يې سپارلی دی.

۲- د پښتو ادب سخنوران: پر ۱۳۳٦ل کال يې د مطبوعاتو په کالنيو جايزو کې د خوشال خټک جايزه اخيستې.

۳- د انشا فن او ليکوالي: په عرفان مجله کې، پر ۱۳٤۱ل کال خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤- پښتو ادب: پر ١٣٤١ل کال په پوهنې مجله کې خپور شوی دی.

٥- شهلا: ټولنیز- اقتصادي داستان، ١٣٣٢ل کال په انیس کې خپور شوی دی.

٦- پښتو متلونه: چاپ شوي نه دي.)) [1]

١٣- پوهاند دوکتور محمد حسن کاکړ:

((ښاغلی محمد حسن کاکړ هم یو وخت د ادبیاتو پوهنځي د بهرنیو ژبو زده کوونکو په کورس کې ښوونکی و. دغه لاندې اثار یې لیکلي دي.

١- سود او زیان: ناچاپ

٢- د لرغوني یونان ژوند او فکر: ناچاپ

٣- پښتو د باندنیو لپاره: ناچاپ

٤- د ماکسیم گورگي ادبي نکلونه: (ژباړه) پر ١٣٣٩ل کال د پښتو ټولنې له خواچاپ شوی دی.

٥- د برتانیې سیاسي سیستم: ژباړه، ناچاپ،

٦- اوسنۍ سیاسي فلسفې: ژباړه، ناچاپ.)) [1]

١٤- عبدالباري اشنا:

نوموړی هم ((یو وخت د ادبیاتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی تراوسه یې دغه اثر لاسته راغلی دی:

١- ادبیات: پر ١٣٦٦ل کال په طلوع افغان اوونیزه او هم په ځانگړي ډول خپور شوی دی.)) [2]

---

[1] اوسنی لیکوال، ۲ ټوک، ۱۳۴۱ل کال، ۵۷۱-۵۷۲ مخونه.

[1] اوسنی لیکوال، دریېم ټوک، ۱۳۴۲ل کال، ۱۰۲۹-۱۳۷۰ مخونه.

[2] اوسنی لیکوال، دریېم ټوک، ۱۳۴۲ل کال، ۱۰۲۹-۱۰۷۷ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

گل محمد نورزی:

د زیات وخت لپاره د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد پاتې شوی دی، دغه لاندې اثار یې لاسته راغلي دي:

۱- د مغلو په دولت کې د وروستیو کودتاوو تاریخ: له روسي ژبې نه پښتو ته ژباړل شوی او په دوو ټوکو کې پر ۱۳۵۲ل کال، د کابل پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۲- د درانیانیو امپراتوري: ژباړه، ۱۳۵۸ل کال، پښتو ټولنه.

۳- مفتش: د ګوګول د یو اثر ژباړه،د لیکوالو ټولنه.

٤- د ماشومانو قیصې: د ماشومانو لپاره دوه واړه کتابونه دي چې له روسي ژبې څخه ژباړل شوي او دواړه په شوروي کې چاپ شوي دي.

٥- خوشال پېژندنه: درسي نوټ دی، لنډیز یې په ګستز ډول چاپ شوی دی.

٦- د پښتو ادبیاتو ژانرونه: ناچاپ

۷- ادبي مکتبونه: ناچاپ

سعدالدین شپون:

سعدالدین شپون د ادبیاتو پوهنځي فارغ التحصیل دی او هم په نوموړي پوهنځي کې استاد پاتې شوی دی، تراوسه یې دغه اثار لیکلي دي:

۱- پرخه په ترخه: د شعرونو جونګ، په پېښور کې چاپ شوی دی.

۲- د بنګي غاړه ((ناول)): په سپېدې مجله کې یې ځینې برخې خپرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- لیکوالي: ۱۳۵۲ل کال، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې له خوا.

نور احمد شاکر:

استاد نوراحمد شاکر څه دپاسه پنځه ویشت کاله د ادبیاتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی. دغه اثار یې تراوسه چاپ شوي دي:

۱- بدیع او بیان: د لسمو او دولسمو ټولګیو لپاره، د ښوونې او روزنې د وزارت له خوا، پر ۱۳٦٥ل کال خپور شوی دی.

۲- ژبنۍ څېړنې: د ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی دی.

_ پاینده محمد زهیر:

یوه موده د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د استاد په توګه پاتې شوی دی. اثار یې په لاندې ډول دي:

۱- د افغانستان د معارف تاریخ: پاینده محمد زهیر او ډاکتر محمدیوسف علمي په ګډه ترتیب کړی او پر ۱۳۳۹ل کال د پوهنې وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۲- پښتو خبرې: کابل، ۱۳۱٤ل کال چاپ.

۳- د پښتولغات: (٤۰۰ لغات)، ۱۳۱٤ ل کال چاپ.

٤- د پښتو زر متلونه: کابل مطبوعات،۱۳۱۷ل کال چاپ.

۵- د پښتو یو زر لنډۍ.

٦- پښتو فولکوري مجموعه: (په درېیو رسالو کې)، ۱۳۲۷ل کال چاپ.

۷- د پښتوادب او انشاء: ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۲۵ل کال.

۸- د پښتو تحلیلي او مقایسوي ګرامر.

۹- پښتو منثورې ادبي ټوټې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰- د پښتنو یرغل: (ژباړه).

۱۱- په پښتو ژبه د معارف وزارت لپاره د ځینو درسي کتابونو لکه: (فزیک، کیمیا، جغرافیه، ریاضي، هندسې، دینیاتو، تاریخ او بیولوژي ژباړه.

۱۲- د راډیو درسونه: په پښتون ژغ مجله کې چاپ شوي دي.

۱۳- د پښتو رهنما: په نوي طرز د پښتو زده کوونکو لپاره.

۱٤- د پښتو بول چال: په پښتو او فارسي په نوي طرز.

۱۵- د کلیوالو ښوونځیو لومړی کتاب: په نوي طرز، ۱۳۲۸ل کال، کابل.

۱٦- د پښتو قرائت: د لومړیو ښوونځیو لپاره.

۱۷- د پښتو قرائت: د منځنیو ښوونځیو لپاره.

۱۸- د پښتو قرائت: د ثانوي ښوونځیو لپاره.

۱۹- د دایرة المعارف د رسالو ژباړه: ټولې ۱٤ رسالې.

۲۰- د مرحوم مستغني د کلیاتو تدوین او د سریزې لیکنه.

۲۱- د پښتو الفباء: د مجلې او تحلیل په اصولو د لومړیو ټولګیو لپاره پر ۱۳۲٦ل کال لیکل شوې ده.))[1]

محمداعظم ایازی:

محمد اعظم ایازی یو وخت د ادبیاتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی، پښتو اثار یې دادي:

۱- قواعد پښتو: په کابل کې چاپ شوی دی.

۲- الفاروق: له اردو څخه ژباړل شوی، ناچاپ.

[1] اوسنی لیکوال دویم ټوک، ۵۵۸-۵۵۹ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- رياضي او جغرافيه له لومړي څخه بيا تر څلورم جماعته پورې چاپ شوې دي.

٤- الانسان: له اردو څخه ژباړه، ناچاپ.

۵- لس زره لغاتونه: کابل چاپ.

٦- د پښتو گرامر: چاپ. [۲]

طاهر علمي:

د ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی. اثار يې دادي:

۱- د روښانيانو د تصوف په باب: ناچاپ.

۲- د پښتو معاصر ادب: لکچر نوټ.

نصرالله سوبمن:

نوموړی هم يوه موده د ژبو او ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی. اثار يې دادي:

۱- د لرې شرق او جنوبي شرقي اسيا جغرافيه: پر ۱۳۵۲ل کال د کابل پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۲- د کابل سلطنت بيان (ژباړه): د پښتو څېړنو بين المللي مرکز، ۱۳۵۹ل کال چاپ.

۳- دراني احمدشاه: ژباړه، د علومو اکاډمی، ۱۳٦٦ل کال چاپ.

عبدالروف خپلواک:

پوهندوی خپلواک د يو وخت لپاره د ادبياتو پوهنځي د تاريخ څانگې استاد پاتې شوی دی.

---

[۲] اوسنی ليکوال، لومړی ټوک، ۱۱۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- د پرمختیایي هېوادونو ټولنیز، اقتصادي او سیاسي تحلیل: له الماني ژبې څخه ژباړه، ۱۳۵۸ل کال چاپ.

نورمحمد غمجن:

ارواښاد نورمحمد غمجن زیاته موده، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد و. نوموړي استاد د خپل لنډ عمر په بهیر کې د یادونې وړ ادبي فعالیتونه ترسره کړي دي، دلته یې د پښتو اثارو یادونه کوو:

۱- د پشه یانو د محیط ژبې، خلکو، د ځینو شاعرانو او متلونو معرفي (مونوگراف).

۲- د پشه یانو شفاهي ادبیات.

۳- د پښتو او پشه یي ژبو د گرامر نږدېوالی (د پوهنملی علمي ترفیع لپاره).

٤- پشه یي-پښتو قاموس (چې تر لسو زرو زیات لغتونه لري.)

۵- د پشه یانو متلونه (ناچاپ).

٦- د پشه یانو پیداوار (ناچاپ).

۷- د پشه یانو د جغرافیایي محیط معرفي (ناچاپ).

۸- د پشه یي ژبې د ادبیاتو تاریخ.

۹- پشه یي کیسې، روایتونه، (ناچاپ).

۱۰- د پښتو شعرونو مجموعه. (ناچاپ)

۱۱- په پښتو ژبه مقالې، (ناچاپ)

۱۲- پښتو خواږه نثرونه. (ناچاپ)

۱۳- د پشه یي ژبې تاریخچه: (ناچاپ)

۱٤- د نورستاني ژبې تاریخچه: (ناچاپ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- د روښاني دورې منظوم متون، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د درېیم ټولګي لپاره درسي کتاب. ګستسنر چاپ.

۱٦- د روښاني دورې منظوم او منثور ادب تاریخ: د پښتو د دویم ټولګي لپاره (د دوکتور زېورالدین په ګډون).

۱۷- پښتو متلونه، راټولونه. [1]

سرمحقق محمدصدیق روهي:

کاندید اکاډمیسین سرمحقق محمدصدیق روهي یوه زیاته موده د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي استاد و. د استاد اثار په لاندې ډول دي:

۱- د خېړنې لارښود: د ۱۳٥٤ل کال چاپ.

۲- پښتو په بېلګه یي جملو کې: د ۱۳٥۷ل کال چاپ.

۳- ادبي خېړنې: ۱۳٦۰ل کال چاپ.

٤- د ژبښودنې مسلې: د ۱۳٦۰ ل کال چاپ.

٥- د ادب او فلکور په باره کې: د ۱۳٦٥ل کال چاپ.

٦- فلکور پېژندنه: د ۱۳٦٥ل کال چاپ.

۷- پښتو معاصر ادبیات: دوه جزوې: د ۱۳٦٦ل کال چاپ.

۸- د روښاني غورځنګ ماهیت: ناچاپ

۹- شعر پېژندنه:

۱۰- د نصیحت اکسیر: یوعلمي، انتقادي اثر، ناچاپ.

۱۱- د دولسم ټولګي لپاره د ادبیاتو تاریخ: ناچاپ.

[1] پښتانه شعرا، پنځم ټوک، عبدالله بختانی خدمتګار، ۱۲۴۴-۱۲۴۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بایزید اخک:

ډېره زیاته موده د ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد پاتې شوی دی.

۱- پښتو فونولوژي او مورفولوژي (پوهنملی رتبې لپاره): ژباړه.

دوکتور زېورالدین زېور:

پوهنوال دوکتور زېورالدین زېور هم ډېره زیاته موده د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې استاد پاتې شوی دی، دغه اثار یې تراوسه پورې لیکلي دي:

۱- پښتو ادبیاتو تاریخ: د پښتو څانګې د دویم ټولګي لپاره، کابل پوهنتون، ۱۳۵۹ل کال چاپ.

۲- پښتو ادبیاتو تاریخ اوسنۍ دوره: د پښتو څانګې څلورم ټولګي لپاره، کابل پوهنتون، ۱۳۶۰ل کال چاپ.

۳- پښتو معاصر ادبیات: د ماسټرۍ دورې د محصلینو لپاره، کابل پوهنتون، ۱۳٦٥ل کال چاپ.

٤- انګېرنې: یو درسي کتاب دی، چې پر ۱۳٦٤ل کال چاپ شوی دی.[1]

٥- پولاد څنګه کلکېده: په دوو ټوکو کې د نامتو لیکوال استروفسکي د رومان ژباړه، ۱۹۷۷م کال د مسکو چاپ.

٦- پښتو ادبیاتو تاریخ: د پښتو څانګې د درېیم ټولګي لپاره، کابل پوهنتون، ۱۳۵۷ل کال.

---

[1] دا لیکوال او دا څېړې: افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۲۲۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښاغلي ډزه: دا د مختار عوزوف رومان دی، چې په پښتو ژباړلی شوی، مسکو چاپ.

۸- د ادبياتو اصطلاحي قاموس: کابل پوهنتون خپور کړی دی.

ډاکتره زرغونه زيور:

نوموړې هم له ډېرو کلونو راپدېخوا د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې استاده پاتې شوې او تراوسه د پوهندوی علمي رتبې ته رسېدلې ده، دغه اثار يې کښلي دي:

۱- د پښتو ژبې گرامر، لومړی برخه (فونولوژي) لومړی چاپ، ۱۳۶۱ل کال، دويم چاپ، ۱۳۶۳ل کال گستنر .

۲- پښتو ژبه کې د لرې او برې پښتونخوا د لهجې خصوصيات او د اجمل ختټک ژبه، د ډاکترۍ تېزس، ناچاپ.[1]

۳- د پښتو ژبې نحوه: (گستنرچاپ).

پوهندوی عبدالخالق رشيد:

استاد عبدالخالق رشيد تر ۱۳۵۸ل کال راهيسې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد دی. دغه لاندې اثار يې تراوسه پورې ليکلي دي:

۱- پښتني لنډۍ: دا د پښتو لنډيو يوه کوچنۍ رساله ده، چې چاپ شوې ده.

۲- د پښتو ژبې تاريخي متون: يو درسي کتاب دی، چې په گستنر ډول چاپ شوی دی.

[1] دا ليکوال دا خبرې: افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- ډولۍ: د لنډو کیسو مجموعه ده، پر ۱۳٦۷ل کال د لیکوالو انجمن خپره کړې ده.

٤- د پښتو هنري کره کتنې تاریخچه: پر ۱۳٦۹ل کال د لیکوالو انجمن خپور کړی دی.

۵- د خطر زنګ: ناچاپ.

٦- مخکښه هیله: ناچاپ.

۷- مرسله (ناول):

۸- بارانونه او سېلابونه: ناچاپ.[1]

۹- استوګن او نا استوګن ادبي بهیر: (د پوهندوی علمي ترفیع لپاره)، ناچاپ.

۱۰- کنګل ژمی، کنګل لاسونه (د لنډو کیسو مجموعه) دغه مجموعه د خوشال فرهنګي ټولنې له خوا پر ۱۳۷۳ل کال په پېښور کې چاپ شوې ده.

پوهنوال جلال الدین:

استاد جلال الدین خان هم له ډېرو کلونو راهیسې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي استاد دی، دغه اثار یې تراوسه پورې لیکلي دي:

۱- پښتو مثنوي: ناچاپ، (د پوهندوی علمي ترفیع لپاره)

۲- دپښتو نظم شکلي ډولونه، (د پوهنوالۍ علمي ترفیع لپاره).

پوهنمل محمد رفیق:

[1] دا لیکوال او دا څېرې، افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۱۹۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنمل محمد رفیق له ۱۳۵۸ل کال راهیسې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد دی. تراوسه یې دغه لاندې اثار لیکلي دي:

۱- وزن پوهنه، درسي نوټ، ۱۳٦۱ل کال، گستتنر.

۲- د بدیع علم څېړنه او اوډنه، درسي نوټ، ۱۳٦۲ل کال، گستتنر.

۳- ادبي فنون، درسي نوټ، ۱۳٦۳ل کال، گستتنر.

٤- قافیه، درسي نوټ، ۱۳٦۲ل کال گستتنر.

۵- د عبدالحی حبیبي د ژبنیو ادبي چاپي اثارو څېړنه، د پوهنیارۍ تیزس.

٦- د پښتو اوسني شعر سبک، د پوهنملۍ علمي ترفیع لپاره.

۷- د پښتو هنري نثر.

بخت میر وزیري:

بخت میر وزیری د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد دی. تراوسه یې دغه لاندې لیکنې کړي دي:

۱- د وزیرو د لهجې مقایسه له معیاري لهجې سره (د ماسترۍ تیزس).

۲- د وزیرستان د وزیرو پېژندل، (د لیسانس دورې مونوگراف).

محمد صابر خویشکی:

نوموړی هم له شلو کلونو راهیسې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي استاد دی او تر دې وخته د پوهندوی علمي رتبې ته رسېدلی دی.

۱- په پښتو ادبیاتو کې ریالیزم. (د ماسترۍ تیزس).

بریالی باجوړی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنمل بريالی باجوړی له ۱۳٦۰ل کال راهيسې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتوڅانگې استاد دی. تراوسه يې دغه اثار ليکلي دي:

۱- تښتېدلی خوب: د لنډو کيسو مجموعه ده، چې پر ۱۳٦٤ل کال د ليکوالو انجمن خپره کړې ده.

۲- منزلونه: (تدوين او سريزه) د مصري خان خاطر د شعرونو مجموعه، ۱۳٦٥ل کال چاپ.

۳- گيلې: د لنډو کيسو دويمه مجموعه، د قومونو او قبايلو وزارت له خواچاپ شوې ده.

٤- سندريز شفقونه: (تدوين او سريزه) د سيف الرحمن سليم د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳٦٥ل کال د چاپ او خپرولو د دولتي کمېټې له خوا چاپ شوې ده.[۱]

۵- د خاطر د شعر څېړنه او تحليل له ژوند ليک سره (د پوهنيارۍ تيزس).

٦- د کوزې پښتونخوا د معاصر شعر ځانگړنې (د پوهنملۍ تيزس).

۷- زما د کلي لېوني بادونه (د خان بهادر حسرت د شعرونو مجموعه).

۸- د ناپښتو ځانگو لپاره د پښتو ژبې گرامر او ادب، د آصف بهاند په گډون.

احمد شاه وينښ:

احمدشاه وينښ له ۱۳٦٤ کال راهيسې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد دی. تراوسه د پوهنملۍ علمي رتبې ته رسېدلی دی، دا يې اثار دي:

---

(۱) دا ليکوال او دا څېرې، افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۵۹-۲۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- پښتو ازاد شعر، د پوهنيارۍ علمي رتبې ته، ناچاپ.

۲- د شعرونو لومړۍ مجموعه، ناچاپ.

۳- د شعرونو دويمه مجموعه، ناچاپ.

٤- د شعرونه درېيمه مجموعه، ناچاپ او هم يو شمېر نورې ادبي ټوټې او طنزونه.

لطيف بهاند:

پوهنيار لطيف بهاند هم د يو وخت لپاره د ژبو او ادبياتو پوهنځي استاد پاتې شوی دی. نوموړي تراوسه پورې دغه اثار کښلي دي:

۱- ناول د ماه رخې: (د راحت زاخيلي)، دغه اثر پر ۱۳٦۳ل کال کابل پوهنتون خپور کړی دی.

۲- د اشرف خان هجري منتخبات: دا د هجري د شعرونو منتخب دی، چې پر ۱۳٦٤ل کال د اشرف خان هجري د علمي سيمينار په وياړ د قومونو او قبايلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د رياست له خوا چاپ شوی دی.

۳- د رڼا ناوې: د کوزې پښتونخوا د نامتو شاعرانو د شعرونو منتخب، ليکوالو انجمن، ۱۳٦٥ل کال.

٤- د پښتو ژبې ګرامر: دغه اثر پر ۱۳۵۹ل کال د کابل پوهنتون له خواچاپ او خپور شوی دی.

۵- څلور اورني کلونه: دا د کورنيو چارو وزارت له خوا پر ۱۳٦۵ل کال خپور شوی دی.

٦- د خيرالبيان منتخبات: پر ۱۳٦۱ل کال چاپ شوی دی.

۷- رياليزم او د رياليزم ضد (پښتو ژباړه) په ګستنر ډول د قومونو او قبايلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د رياست له خوا چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- پل: د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳٦۹ل کال د لیکوالو انجمن له خوا چاپ او خپره شوې ده.
۹- ماتې کړې: د کوزې پښتونخوا د نامتو شاعرانو د ازاد شعر منتخب، ناچاپ.
۱۰- د هنر ټولنپوهنه: ژباړه، ناچاپ.
۱۱- لس مقالې: د مقالو مجموعه، ناچاپ.[۱]

محمد آصف بهاند:

محمد آصف بهاند له ۱۳٦۵ل کال راهیسې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد دی. تراوسه یې دا لاندې اثار لیکلي دي:
۱- د پښتو ژبې گرامر، دویم کتاب، د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د ناپښتو څانگو درسي کتاب.
۲- د پښتو ژبې گرامر، دریم کتاب، د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د ناپښتو څانگو درسي کتاب.
۳- د پښتو ادبیاتو د لرغونې دورې منظوم متون، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې درسي کتاب، ۱،۲،۳ گستسنر چاپ.
٤- د کوچنیانو ادبیات: د لیکوالو انجمن له خوا پر ۱۳۳٦ل کال کې چاپ شوی دی.
۵- شعر د پښتو د کلاسیکو شاعرانو له نظره: د پوهنیارۍ تیزس، ناچاپ.
٦- پښتو ادبیات له ۱۲۵۰ څخه تر ۱۲۹۷ پورې، د لیسانس مونوگراف، ناچاپ.[۱]

---

[۱] دا لیکوال او دا خبرې، افضل ټکور، ۱۳۲۲ل کال، ۷۵-۷۲ مخونه.
[۱] دا لیکوال او دا خبرې، ۱۳۲۲ل کال، ۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي فارغان او د هغوی کتابونه

زلمی هېوادمل:

زلمی هېوادمل پر ۱۳۵۲ل کال د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي د ژورنالیزم له څانگې څخه فارغ شوی دی او تراوسه پورې یې دغه لاندې اثار پښتو ادب ته وړاندې کړي دي.

الف- لیکنې: زاړه متون:

۱- حکایت رسول: د ارزاني روښاني یوه منظومه رساله ده، چې له څرگندونو او یادونو سره پر ۱۳۵۵ل کال د وږمې مجلې له خوا چاپ شوې ده.

۲- د قلندر دېوان: ترتیب، سریزه او تعلیقات، ۱۳۵٦ل کال چاپ، پښتو ټولنه.

۳- د سره غره گلونه: د جانان هوتک او جان محمد کاکړ منتخبات او اثار دي (له حبیب الله رفیع سره یې په گډه ترتیب کړی دی) د زېړي کالنۍ لومړۍ گڼه، ۱۳۵۷ل کال چاپ.

٤- اسماء الحسنی: میافقیرالله جلال ابادی (تدوین او د متن لارښود) ۱۳۵۹ل کال، کابل پوهنتون.

۵- فواید فقیرالله: (تدوین)، ۱۳۵۹ل کال، کابل پوهنتون.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦- د حاجي جمعه بارکزي دېوان: (سريزه او تدوين)، ١٣٦٠ل کال چاپ، پښتو ټولنه.

٧- د خانګل خليل څو شعرونه: (تدوين، سريزه، لغتنامه او شرح)، ١٣٦٠ل کال، پښتو ټولنه.

٨- حسن و دل، مسافر مروت، (مقدمه، لغتنامه او فهرست)، ١٣٦١ل کال، پښتو ټولنه.

٩- د عبدالحميد مومند دېوان: (سريزه، لغتنامه او فهرست)، ١٣٦١ل کال، پښتو ټولنه.

١٠- د خوشال منظومه بازنامه: (سريزه او فهرست)، ١٣٦٢ل کال، پښتو ټولنه.

١١- د خوشال فراقنامه: (شرح او تعليق)، ١٩٨٤م کال، د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي چاپ.

١٢- نافع المسلمين، نور محمد علي: (سريزه او تعليق) ١٣٦٣ل کال، د کلتور دولتي کمېټې چاپ.

١٣- د مست منتخبات: د ملا مست له سلوک الغزات او نورو رسالو څخه د ده د اثارو انتخاب (له سريزې او تعليقاتو سره)، ١٣٦٤ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی.

١٤- د سکندر خان خټک شمايل نامه او پند نامه: (سريزه، شرح او تعليقات)، ١٣٦٤ل کال.

١٥- د شمس الفلک دېوان: پښتو اکاډمۍ پېښور، ١٩٩٣م کال.

١٦- د خوشال پارسي منثوره بازنامه: (سريزه، ترتيب، شرح او تعليقات)، ١٣٦٥ل کال، خراسان مجله.

١٧- رابعه او بکتاش: ١٣٧١ل کال، پېښور چاپ.

١٨- د واصل روښاني دېوان: (تدوين)، ١٣٦٥ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹- رستم او سهراب: د ملا نعمت الله نوښاري د رستم او سهراب د متن چاپ ته برابرول له سريزې سره، ۱۳٦۱ل کال، ناچاپ.

۲۰- د عبدالرحیم هوتک دېوان: د موجودو معلومو خطي او چاپي منتخبو نسخو له مخې چاپ ته تیارول.

۲۱- هدایت المبتدي: د پیرمحمد کاکړ د هدایت المبتدي د متن چاپ ته تیارول له سريزې او شرحې سره، ناچاپ.

۲۲- یاقوت السیر: د محقق العلما عبدالحق خروټي د یاقوت السیر د لومړي ټوک چاپ ته تیارول، پر ۱۳٦۰ل کال چاپ شوی دی.

ب- د معاصرو ادبیاتو پر مجموعو کار:

۱- د غلام محی الدین افغان افکار او اثار: د سراج الاخبار له پاڼو څخه د غلام محی الدین افغان د اثارو راټولونه، د ده ژوند، اثارو افکارو په باب له یوې څېړنې سره، ۱۳٦۰ل کال، د کابل پوهنتون چاپ.

۲- د عقیدت ګلونه: د ارواښاد محمد نواز خټک پر مزار د یوې مشاعرې د نظمونو ترتیب له سريزې سره، ۱۳٦۳ل کال.

۳- داغستان، راحت زاخیلي، (سریزه او راټولونه) د هېواد ورځپاڼې له خوا، ۱۳٦۳ل کال (د عبدالله بختاني خدمتګار مقدمه هم ورسره مله ده).

٤- د غني کلیات: (تدوین)، ۱۳٦٤ل کال، د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو ریاست.

۵- خوشال نامه: د مرحوم سرفراز خان عقاب د ځلورو لیکنو مجموعه له سريزې او تعلیق سره چاپ ته برابرول، پر ۱۳٦۵ل کال چاپ شوی دی.

٦- د کره کتنې ډولونه، د لیکوالو انجمن، ۱۳۷۰ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- د کتابپوهنې او ادبي تاریخ په باب اثار:

۱- فرهنگ زبان و ادبیات پښتو، ۱ ټوک، ۱۳۵٦ل کال چاپ، د ښوونې او روزنې وزارت.

۲- د محمد هوتک ژوند او مزار: ۱۳٦۲ل کال، د بایزید روښان پوهنتون.

۳- بیدیاني گلونه: (تذکره)، ۱۳٦۲ل کال چاپ، پښتو ټولنه.

٤- د هند د کتابخانو پښتو خطي نسخې: د هند په کتابتونونو کې د پښتو د اثارو یوه ببلیوگرافي ده، له سریزې او تعلیقاتو سره، ۱۳٦۳ل کال، پښتو ټولنه.

٥- فرهنگ زبان و ادبیات پښتو، ۲ ټوک، ۱۳٦٥ل کال، د چاپ او خپرولو دولتي کمېټه.

٦- فرهنگ زبان و ادبیات پښتو، ۳ ټوک،کابل چاپ.

۷- په هند کې د پښتو ادبیاتو د ایجاد او ودې پړاوونه، ۱۳۷۰/۱۳۷۳ل کال چاپ، پېښور.

۸- د پښتو د ادبي تاریخ خطي منابع: (د تاشکند، دوشنبې، ماسکو، لیننگراد او ایران) په کتابتونونو کې د پښتو خطي فهرست، د ۱۳٦٦ل کال په نشراتي پلان کې شامل و.

۹- د پښتو شاعرانو تذکره: هېوادمل صیب وایي: ((دا تذکره اوس زما تر کار لاندې ده، نوم مې ورته نه دی خوښ کړی، د چاپ او خپرونو د دولتي کمېټې د ۱۳٦٦ل کال په نشراتي پلان کې شامل وه)).

۱۰- د جاج په تله: د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو د ریاست له خوا، ۱۳٦٥ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- د مقالو مجموعې چې ښاغلي هېوادمل راټولې کړې دي:

۱- د پښتو ټولنې تاریخچه: پر ۱۳۵٦ل کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی.

۲- تاریخي پلټنې: پر ۱۳۵۷ل کال دعلومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی.

۳- امیرعلي شېر نوایي: د نوموړي پر ژوند او اثار د مقالو مجموعه، ۱۳٦۰، پښتو ټولنه.

٤- د افغان یاد: د غلام محی الدین افغان د مړینې د شپېتمې کالیزې په درنښت د مقالو مجموعه، ۱۳٦۰ل کال، کابل پوهنتون.

٥- شیخ بوستان بړېڅ: د شیخ د څلورم سوم تلین په مناسبت مقالې، ۱۳٦۰ل کال، د اطلاعاتو او کلتور وزارت.

٦- د الفت یاد: د استاد الفت د پنځم تلین په مناسبت د مقالو مجموعه، ۱۳٦۱ل کال، د قبایلو وزارت خپرونه.

۷- د زرغونې یاد: د مقالو مجموعه (تدوین)، ۱۳٦۲ل کال، پښتو ټولنه.

۸- د محمد هوتک یاد: د محمد هوتک د نمانځنې د غونډې په ویاړ د مقالو مجموعه، ۱۳٦۲ل کال، پښتو ټولنه.

۹- د نوري یاد: د محمدگل نوري د لسم تلین په ویاړ د مقالو مجموعه، ۱۳٦۲ل کال، پښتو ټولنه.

۱۰- د راحت یاد: د نوموړي د زوکړې دسلمې کلیزې په ویاړ د مقالو مجموعه، ۱۳٦۳ل کال، کابل پوهنتون.

۱۱- د استاد یاد: د علامه لوی استاد پوهاند حبیبي د مړینې په مناسبت د مقالو مجموعه، ۱۳٦٤ل کال، پښتو ټولنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- د امیر کروړ یاد: د امیر کروړ سوري د دولس سوه پنځوسم تلین په مناسبت مقالې، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۱۳- د ننګونو شاعر: د اروانښاد محمد اکبر خادم د زوکړې د سلمې کالیزې په مناسبت مقالې، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۱٤- غني او اجمل: د نومړو د زوکړې دکلیزو په مناسبت مقالې، د قبایلو وزارت، ۱۳٦٥ل کال چاپ.

۱٥- تاریخ مرصع د څېړنو په بهیر کې: کابل پوهنتون، ۱۳٦٦ل کال چاپ.

۱٦- د حمزه یاد: د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو ریاست، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

۱۷- د عبدالحمید مومند یاد: د پښتو څېړنو نړیوال مرکز، ۱۳٦٥ل کال چاپ.

ح- د نورو پر اثارو مقدمې:

۱- فولکوري مرغلرې: مولف یې عبدالکریم پتنګ دی او هېوادمل پرې یوه اوږده سریزه کښلې، ۱۳٥٦ل کال چاپ.

۲- د خلکوتجربې: دا اثر هم ښاغلي پتنګ لیکلی چې هېوادمل صیب پرې اوږده سریزه کښلې، کابل پوهنتون، ۱۳٥۷ل کال.

۳- پښتو روزنه: د استاد بېنوا اثر دی، د هېوادمل (۳۸) مخه مقدمه یې په پیل کې راغلې ده، ۱۳٥۷ل کال چاپ.

٤- نومورکي مورخین: د لوی استاد حبیبي صاحب اثر دی، د هېوادمل پر سریزه، کابل پوهنتون، ۱۳٥۹ل کال چاپ.

٥- د غرونو څوکې: مولف یې عبدالکریم پتنګ دی، په (٥۰) مخونو کې هېوادمل پرې سریزه کښلې ده، کابل پوهنتون، ۱۳٥۹ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦- غرنۍ سندرې: د ښاغلي (م،ع،غ) اثر دی، هېوادمل پرې (۷۰) مخه سریزه کښلې ده، پښتو ټولنه، ۱۳٦۰ل کال.

۷- قصې او افسانې: د سلیمان لایق اثر دی، هېوادمل پرې سریزه کښلې ده، پښتو ټولنه، ۱۳٦۱ل کال چاپ.

۸- د ښکارندوی غوري پر قصیده مشاعره: د استاد الفت ټولونه ده، هېوادمل پرې سریزه کښلې، ۱۳٦۲ل کال چاپ.

۹- اریایي، پارسي، پښتو ویرنې: د استاد بېنوا اثر دی، هېوادمل پرې سریزه کښلې، پښتو ټولنه، ۱۳٦۲ل کال چاپ.

۱۰- د رضواني منتخب نثرونه: ښاغلي ځدراڼ ټول کړي دي، هېوادمل پرې سیزه کښلې، پښتو ټولنه، ۱۳٦۲ل کال.

۱۱- د خوشال په باب د خارجي پوهانو اثارو ته ژوره کتنه: د استاد کامل مومند د یو اثر پښتو ژباړه ده، چې ډگروال کریمي ترسره کړې ده، هېوادمل پرې سریزه کښلې ده، پښتو ټولنه، ۱۳٦۳ل کال چاپ.

۱۲- امیرکروړ سوري اور چند پښتو شاعران: د اردو رساله ده ښاغلي متین چاپ ته تیاره کړې ده، هېوادمل پرې سریزه کښلې ده، د قومونو قبایلو وزارت، ۱۳٦۳ل کال چاپ.

یادونه: پر ٤،٥،٦،۷، نومره کتابونو چې د هېوادمل کومې سریزې راغلي، بې نومه چاپ شوي دي، پر ۱۱،۱۰،۹،۸ او ۱۲ نومرو کتابونو چې کومې سریزې راغلي په پای کې د امیرکروړ سوري د بین المللي سیمینار د علمي سکرتریت امضا لیدل کېږي دا ځکه چې ددغه سیمسینار علمي سکرتر ښاغلی هېوادمل و.

۱۳- د هجري منتخبات: لطیف بهاند تدوین کړی، هېوادمل پرې سریزه کښلې، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤- د زنځیرونو شاعر: زرین انځور لیکلی او هېوادمل پرې سریزه کښلې، پښتو ټولنه، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

۱۵- د پټې خزانې پر څلورم چاپ یوه مقدمه (د کتابپوهنې)، ۱۳۵۷ل کال، کابل پوهنتون.

د هېوادمل صیب د سریزو یادون مې ځکه وکړ چې دده سریزې هم د یوې رسالې یا کتابګوټي، په انډول او تناسب دي.

ط- د شفاهي ادبیاتو او فولکور په باب لیکنې:

۱- په ولسي شعرونو کې اړونه: دا رساله په فولکور مجله کې پرله پسې نشر شوې ده، ۱۳۵٦ل کال.

۲- پښتو سندرې د تاریخ د یوې منبع په توګه: د دې رسالې څو برخې متفرقې چاپ شوي دي، ۱۳۵٦ل کال.

۳- ولسي سندرې: لومړی ټوک یې پر ۱۳٦۱ل کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی دی، په دې مجموعه کې د ۲۲۰ په شاوخوا کې سندرې له مقدمې او تعلیقاتو سره راغلي دي.

٤- په پښتني فولکور کې د تصنیف مساله: ددې رسالې لنډیز د جاج په تله نومې اثر کې چاپ شوی دی.

۵- د پښتني فولکور ټولونې رېړې: ددې رسالې لنډیز (د افغان یاد) نومې مجموعه کې چاپ شوی دی.

٦- پښتني هنداره: د ختیز ولایت (لغمان) دودونه دي (له زانګو تر هدیرې) چاپ ته تیاره ده.

۷- ولسي سندرې: دویم ټوک، ۱۳٦٦ل کال چاپ.

۸- پښتو ځانتني ادب او موسیقي: دا د مرحوم جلالي یوه رساله ده، چې هېوادمل پرې یوه هر اړخیزه مقدمه او حاشیه لیکلې او اصلي متن یې هم ایډېټ کړی او چاپ ته تیار کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ی- ژباړې:

۱- د پټې خزانې د درېیم چاپ د مقدمې پښتو ژباړه: لوی استاد حبیبي په پارسي کښلې او هېواد مل په پښتو ژباړلې او پر ۱۳۵٤ل کال د پټې خزانې د درېیم چاپ په سریزه کې چـــاپ شوې
ده او ژباړه یې پر ۱۳۵۷ل کال د څلورم چاپ د سریزې په توگه راغلې ده، کابل پوهنتون چاپ.

۲- د بوعلي سینا ژوند لیک: دا د (زنده گی نامه بوعلي سینا) پښتو ژباړه ده، چې لوی استاد حبیبي یې پارسي متن ترتیب کړی او پښتو ژباړه یې هېوادمل کړې ده، اصل پارسي متن او پښتو ژباړه یې پر ۱۳۵۹ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

۳- د میا فقیرالله ژوند لیک: دا رساله هم د (شناخت نامۀ فقیرالله) پښتو ژباړه ده، پارسي متن یې استاد حبیبي تهیه کړی دی. ۱۳۵۹ل کال، کابل پوهنتون چاپ.

٤- امیرکروړ او دده کورنۍ: دا رساله د (امیر کروړ و دودمان او) پښتو ژباړه ده، چې لوی استاد حبیبي په پارسي ژبه کښلې ده، دا ژباړه له پارسي متن او انگرېزي ژباړې سره یوځای پر ۱۳٦۱ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

۵- متن پوهنه: هېوادمل د متن پوهنې او نسخه پوهنې د بېلابېلو څانگو په باب له اردو ژبې څخه تر شلو زیاتې مقالې راژباړلي دي، چې په کابل مجله، عرفان مجله، کتاب مجله او زېري جریده کې نشر شوي دي.

٦- دملتان لودي شاهي کورنۍ: د لوی استاد حبیبي یوه اردو رساله ده، چې هېوادمل یې لنډیز په پښتو ژباړلی دی.

۷- خوشال خان خټک: دا ژباړه د ننگرهار مجلې په څو گڼو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- د شوروي د مطبوعاتو سیستم: د پوهاند حبیب الرحمن هاله د پوهندوی اثر، پښتو ژباړه. د لیسانس دورې مونوګراف، ۱۳۵۲ل کال.

ک- مقالې:

هېوادمل تراوسه پورې تر دوو سو زیاتې اخباري او تحقیقي مقالې کښلي، چې دغو لاندې خپرونو کې خپرې شوي دي: اصلاح، هېواد، جمهوریت، ژوندون، (پخوانی، اوسنی) وږمه، پلوشه، اریانا، کابل، زېری، ننګرهار مجله، کندهار مجله، پکتیا مجله، کتاب، عرفان، فولکور او خراسان.

ل- تخلیقي اثار:

۱- بېوزلي ګوجر (لنډه کیسه) وږمه مجله، ۱۳۵۰ل کال، ٦ ګڼه.

م- د کتابونو چاپ.

کومو موسسو ته چې هېوادمل کتابونه چاپ کړي دي دادي:

۱- بایزید روښان پوهنتون: درې کتابونه.

۲- د اطلاعاتو او کلتور وزارت او کلتور کمېټه: درې کتابونه.

۳- د قومونو او قبایلو وزارت: دېرش کتابونه.

٤- پښتو ټولنه او د علومو اکاډمی: تر اتیاوو زیات کتابونه او رسالې.

۵- کابل پوهنتون: دېرش کتابونه.

٦- د هېواد ورځپاڼه: دوه کتابونه.

۷- د چاپ او خپرونې دولتي کمېټه: دوه کتابونه.

ټول تر (۱۲۰) څخه زیات بېلابېل عنوانه کتابونه.

ن- د جغرافیا په باب څېړنې:

۱- د لغمان اقتصادي جغرافیا: دا رساله پر ۱۳۵۱ل کال د ننګرهار ورځپاڼې د یوې میاشتې په ګڼو کې پرله پسې نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د لغمان تاریخي جغرافیا: دا رساله پر ۱۳٦٤ل کال د کابل پوهنتون د اجتماعي علومو د پوهنځي له خوا چاپ شوې ده.[۱]

۳- د ننګرهار تاریخي جغرافیه: پر ۱۳٦۷ل کال د کابل پوهنتون له خوا چاپ شوې ده.

خالد روښان:

نوموړی د ادبیاتو پوهنځي فارغ دی او د لسو په شاوخوا کې اثار یې لیکلي دي. روښان خپل اثار په انګرېزي او تر هغې وروسته په پارسي ژبه لیکلي دي. دلته به یې د پښتو اثر یادونه وکړو:

۱- د شېرشاهي پېښه (پښتو ډرامه).[۲]

محمد حسن ساپی:

محمد حسن ساپی هم د ادبیاتو پوهنځي لیسانسه فارغ التحصیل دی او ددغو اثارو نومونه یې موږ ته د مطبوعاتو له لارې رارسېدلي دي:

۱- سلطان شهاب الدین غوري: (د لیسانس دورې مونوګراف).

۲- دتاریخ په باره کې: د ادبیاتو پوهنځي له خوا په ۱۳۷مخونو کې پر ۱۳۳۸ل کال چاپ شوی.

۳- برېښنا: د برېښنا په باب یوه رساله ده، چې له انګرېزي څخه ژباړل شوې ده.[۱]

---

[۱] دا لیکوال او دا خبرې، افضل ټکور، ۴۴۹-۴۲۳ مخونه.
[۲] اوسنی لیکوال، لومړی ټوک، ۵۱۳مخ.
[۱] اوسنی لیکوال، دویم ټوک، ۲۰۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد ظاهر افق:

دی هم د ادبیاتو پوهنځي فارغ التحصیل دی او تراوسه یې دا لاندې اثار لیکلي دي:

۱- لیک نښې:

۲- هنر او ښکلا پېژندنه:

سلیمان لایق:

ښاغلی لایق هم د ژبو او ادبیاتو پوهنځي فارغ دی، اثار یې دادي:

۱- کېږدۍ: د شعرونو مجموعه، چاپ.

۲- چونغر: د شعرونو مجموعه، چاپ.

۳- ساحل: د شعرونو مجموعه، چاپ.

٤- یادونه او درمندونه: د شعرونو مجموعه، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، ۱۳۵۷ل کال.

عبدالرحیم هاتف:

ښاغلی هاتف هم له ژبو او ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی، پښتو اثار یې دادي:

۱- د حمید ماشوخېل احوال او اشعار: ناچاپ.

۲- د روزنې د نفسیاتو اساس: ناچاپ.[1]

عبدالقدوس تندر:

د ادبیاتو له پوهنځي فارغ شوی دی او د (مینې سوغات) په نوم یې د لنډو کیسو یوه مجموعه لیکلې ده، چې تراوسه چاپ شوې نه ده.

---

[1] اوسني لیکوال، دویم ټوک، ۱۳۵۰-۱۳۵۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد اسماعیل زاهل:

د ادبیاتو له پوهنځي څخه فارغ شوی دی او د (کلي ژوند) په نوم یې یو اثر لیکلی دی، چې تراوسه چاپ شوی نه دی.

محمد زرین انځور:

پر ۱۳۵٦ل کال کې د ژبو او ادبیاتو د ژورنالیزم له څانګې څخه فارغ شوی او دا لاندې اثار یې لیکلي دي:

۱- دا سرونه او دا رسمونه: د لنډو کیسو مجموعه، ۱۳٦۳ل کال، د لیکوالو انجمن.

۲- د غزل په اننګو کې: (تدوین او سریزه)، ۱۳٦٤ل کال، د قومونو او قبایلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو ریاست.

۳- د شریف دیوان: راټولونه او سریزه، ۱۳٦۳ل کال، کتاب مجله.

٤- اشرف خان هجري د زنځیرونو شاعر: ۱۳٦٤ل کال، د علومو اکاډمي.

۵- اباسین کیسې کوي: (تدوین او سریزه)، ۱۳٦٤ل کال، د لیکوالو انجمن.

٦- شعرونه او نقدونه: ۱۳٦۵ل کال، د لیکوالو انجمن.

۷- د افغانستان د ژورنالیزم مخکښان: ۱۳٦۵ل کال، د چاپ او خپرونې دولتي کمېټه.

۸- د مهدي داستاني کلیات: (تدوین او سریزه) د لیکوالو انجمن.[1]

۹- تروږمۍ: د لنډو کیسو مجموعه، پېښور چاپ.

۱۰- د ثور په تراژیدي کې ادبیات:...

---

[1] دا لیکوال او دا خبرې، ۳۳-۳۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- زموږ د کلي پانې: د لنډو کیسو مجموعه، پېښور چاپ.
۱۲- د پښتو کیسو تاریخ: په دوه ټوکه کې، ناچاپ.

نورالله ولسپال:

نوموړی هم د کابل پوهنتون له ادبیاتو پوهنځي څخه پر ۱۳۵۱ل کال فارغ شوی، اثار یې دادي:

۱- د خوشال کلیات: ۳،۲،۱ ټوکونه تیارول او چاپ ته برابرول (ګډه پروژه) لومړی ټوک یې پر ۱۳۵۸ل کال چاپ شوی دی.
۲- د عبدالقادر خان خټک دېوان. [۲]

عزیزي تحریک:

عزیز تحریک د ادبیاتو پوهنځي له انګلیسي څانګې څخه فارغ شوی دی او تراوسه یې دغه لاندې اثار لیکلي دي، خو د مجموعې په شکل نه دي چاپ شوي:

۱- رنګینه شعرونه، د شعرونو مجموعه.
۲- اوښتون: د شعرونو مجموعه.
۳- انقلابي تحفه: د شعرونو مجموعه.
٤- د اوښکو باران: د شعرونو مجموعه. [۱]
۵- الینګاري شاعران: (ادبي تذکره).

---

[۲] دا لیکوال او دا خبرې، ۴۱-۴۲ مخونه.
[۱] دا لیکوال او دا خبرې، ۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود حسین:

شاه محمود حسین د ادبیاتو پوهنځي له تاریخ څانګې نه فارغ شوی دی، نوموړي په پښتو او دري ژبو یو شمېر اثار لیکلي، پښتو اثار یې په دې ډول دي:

۱- د هیلو غوټۍ: (د شعرونو مجموعه)، ۱۳۶۳ل کال، د لیکوالو انجمن.

بسم الله حقمل:

نوموړی هم د ادبیاتو پوهنځي فارغ التحصیل دی، اثار یې په دې ډول دي:

۱- لنډې کیسې: دا رساله د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا خپره شوې ده.

۲- د ځارندوی غږ: دا رساله پر ۱۳۶۲ل کال کې د ځارندوی مجلې له خوا چاپ شوې ده.

۳- حماسه هستوونکي: دا رساله هم د ځارندوی مجلې له خوا خپره شوې ده.

٤- د خوست د خلکو اتنوګرافیک جوړښت، ناچاپ.

۵- ورکه دې وي وسله او جنګ: ناچاپ.

٦- هغه انسان چې د ځان دښمن دی: ناچاپ.

۷- د شعرونو مجموعه: ناچاپ.[1]

[1] دا لیکوال او دا خبرې، ۱۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحیم ځدراڼ:

ځدراڼ هم د ادبیاتو پوهنځي فارغ دی، تراوسه یې یو شمېر اثار لیکلي دي:

۱- په خارج کې پښتو څېړونکي: ۱۳٦٥ل کال، پښتو ټولنه.

۲- روهیله پښتانه: ۱۳۵۷ل کال، پښتو ټولنه.

۳- په ملي ازادي ښبونکو نهضتونو کې د ښځو برخه: پر ۱۳۵٤ل کال په کابل مجله کې په پرله پسې توګه چاپ شوې ده.

٤- دشعر او شاعرۍ په باب یې یوه رساله هم پر ۱۳۵٦ل کال د کابل مجلې له لارې چاپ شوې ده.

۵- شېرشاه افغان: دغه رساله پر ۱۳۵۷ل کال په زېري کالنۍ مجله کې چاپ شوې ده.

٦- د شرق د تمدن تاریخ: پر ۱۳٦٤ل کال یې ژباړلی او د ادبیاتو پوهنځي د درسي کتاب په توګه د کابل پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۷- د ادب مطالعه: دا د لیکوال ژباړل شوی اثر دی، د قومونو او قبایلو وزارت چاپ.

۸- د رضواني منتخب نثرونه: د افغانستان د علومو اکاډمۍ چاپ.

۹- پښتو-پښتو تشریحي قاموس، ګډه پروژه، د افغانستان د علومو اکاډمۍ چاپ.

۱۰- پښتو کلي، دریېم، څلورم او پنځم ټوک کې یې هم له یو درې کسیز هئیت سره کار کړی دی.

۱۱- خوشال او د هغه ادبي کورنۍ: ژباړه، د کابل مجلې له لارې چاپ شوی دی.

۱۲- د ملا لتاړ دیوان: په کابل کې چاپ شوی دی.

۱۳- نژادي توپیر: ناچاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤- د نړۍ د غوره لیکوالانو او ادبیاتو معرفي: ناچاپ.

۱٥- مادي او معنوي کلتور: ناچاپ.

۱٦- د لنډې کیسې فني او تخنیکي خواوې، پر دې سربېره یې یو شمېر لیکنې او مقالې هم د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ شوي دي.[۱]

سهراب دیدار:

دیدار پر ۱۳٥٦ل کال له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- د لنډو کیسو مجموعه، ناچاپ.

۲- د فولکوري کیسو مجموعه، ناچاپ.

۳- ولسي لوبې: ناچاپ.[۱]

داد محمد راسا:

راسا پر ۱۳٦٤ل کال د ادبیاتو له شپې پوهنځي څخه فارغ شوی دی او د (رڼا استازی) په نوم یې د شعرونو یوه مجموعه خپره شوې ده.

محمد نعیم سالارزی:

سالارزی پر ۱۳٤٦ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی او دا لاندې اثار یې لیکلي دي:

۱- پښتو-پښتو تشریحي قاموس، ګډه پروژه، پنځه ټوکه، ۳ ټوکه چاپ شوی دی.

---

[۱] دا لیکوال او دا خبرې، ۱۲۳-۱۲۴مخونه.

[۱] دا لیکوال او دا خبرې، ۱۷۲مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- شیخ ملي او د ځمکو وېش: ۱۳٦۳ل کال، د قومونو او قبایلو وزارت چاپ.

۳- د خوشال فرهنگ: ۱۳٦٥ل کال چاپ.

٤- پخوانیو پښتو چاپي دېوانونو کې متلونه او اصطلاحات، د کابل مجلې له لارې په متفرق ډول خپور شوی دی.[۱]

محمد اسماعیل سړه بن:

سړه بن پر ۱۳٤٥ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی او دغه اثار یې تراوسه پورې پښتو ادب ته وړاندې کړي دي:

۱- د خوشال رباعیات: چاپ.

۲- د دولت لواڼي دېوان، چاپ.

۳- د خوشال خټک دېوان لومړی او دویم ټوک، چاپ.

٤- پښتو لنډۍ، چاپ.

٥- فولکوري طب، چاپ.

٦- د خوشال خټک فرهنگ، چاپ.

۷- د پښتو ادب په تاریخ کې د اخوند درویزه او دده د پیروانو ادبي مقام، چاپ.

۸- د اماني دورې ریفورمونه، چاپ.[۱]

---

[۱] دا لیکوال او دا څېرې، ۲۳۰مخ.
[۱] دا لیکوال او دا څېرې، ۲٤۳مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورمحمد سهیم:

سهیم پر ۱۳۵۵ل کال د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي د ژورنالیزم له څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار يې په دې ډول دي:

۱- د څراغ ارمان: د لنډو کیسو مجموعه، ۱۳٦٤ل کال، د لیکوالو انجمن.

۲- په پښتو لنډو کیسو کې ریالیستیکي افکار، چاپ.

۳- څلور مقالې پر فردوسي او شهنامه (ژباړه).

٤- د محمد رسول د جغتو د دېوان تحقیقي متن، ناچاپ.

۵- د برې پښتونخوا اوسنیو لنډو کیسو ته کره کتنه، ناچاپ.

٦- په پښتو اوسني شعر کې د نوښت مسئله، ۱۳٦۹ل کال، د لیکوالو انجمن.[۲]

شریفه شریف:

نوموړې پر ۱۳۵٤ل کال د کابل پوهنتون له ادبیاتو پوهنځي فارغه شوې ده، دغه اثار يې لیکلي دي:

۱- د ژوند انځور (د پښتو د نثر او شعر منتخب)، ۱۳۵٦ل کال، پښتو ټولنه.

۲- د لنډې کیسې تیوري (ژباړه).[۱]

---

[۲] دا لیکوال او دا خبرې، ۲۲۲مخ.

[۱] دا لیکوال او دا خبرې، ۲۸۱مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد نبي صلاحي:

صلاحي پر ۱۳٦۱ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی او اثار یې دادي:

۱- نوې ادبي تیوري، پر ۱۳٦۹ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

۲- ادبي گلشن (شعرونه او مقالې) ناچاپ.

۳- د حافظ کانۍ، د لنډو کیسو مجموعه.

٤- په پښتو شعر کې د انځور مسئله: ناچاپ.[۲]

فرهاد ظریفي:

ظریفي پر ۱۳٥٦ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی، اثار یې دادي:

۱- حیات افغاني: لطیف طالبي او ظریفي په گډه ژباړلی، د قومونو او قبایلو وزارت چاپ.

۲- د غازي امان الله خان سقوط، له اردو نه په پښتو ژباړل شوی دی.

۳- د صفاري کورنۍ تر مشرۍ لاندې د افغانستان د خلکو د ازادۍ غوښتلو مبارزه، (رساله) ناچاپ.

٤- همدا ډول یې د پکتیا د دودونو په باب یو څه معلومات راټول کړي دي، چې تراوسه لا چاپ شوي نه دي.[۱]

---

[۲] دا لیکوال او دا څېړې، ۳۰مخ.

[۱] دا لیکوال او دا څېړې، ۳۲۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد عیان عیان:

عیان پر ۱۳٤۹ل کال د ادبیاتو پوهنځي د ژورنالیزم له څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې په لاندې ډول دي:

۱- علمي سوسیالیزم: په پښتو یې ژباړلی او تر ۱۳۵۷کال دمخه چاپ شوی دی.

۲- چپه کښ: یوه کیسه ده، چې پر ۱۳۵۷ل کال چاپ شوې او په روسي ژبه ژباړل شوې ده.

۳- کوچۍ: د لنډو کیسو مجموعه ده، چې پر ۱۳٦٤ل کال د لیکوالو انجمن له خوا خپره شوې ده.

٤- د ډیالکټیکي ماتریالیزم لنډ کورس په نوم یې یو اثر هم ژباړلی، چې تراوسه چاپ شوی نه دی.[1]

غوټۍ خاورې:

غوټۍ خاورې پر ۱۳٦۲ل کال د کابل پوهنتون له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغه شوې او دا یې اثار دي:

۱- د ننګرهار نکلونه، چاپ.

۲- د پښتو په شفاهي ادب کې شکل او مضمون.[1]

عاشق الله فریاد:

فریاد پر ۱۳٦٤ل کال د ژبو او ادبیاتو له شپې پوهنځي څخه فارغ شوی دی، اثار یې په دې ډول دي:

۱- ډیوې: د شعرونو مجموعه، د لیکوالو انجمن چاپ.

---

[1] دا لیکوال او دا خبرې، ۳۲۲مخ.

[1] دا لیکوال او دا خبرې، ۳۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د چاربیتو د پیدایښت او جوړښت په باب یې تحقیقي څېړنه هم کړې ده، چې تراوسه چاپ شوې نه ده.

۳- د لغمان د ځینو شاعرانو شعرونه یې هم راټول او د مجموعې په شکل ترتیب کړي دي.[۲]

محمداکبر کرگر:

کرگر پر ۱۳۵٦ل کال د ادبیاتو پوهنځي له فلسفې څانګې څخه فارغ شوی دی او تراوسه یې لاندې اثار ټولنې ته وړاندې کړي دي:

۱- کیسې او حماسې (څېړنه او ژباړه)، چاپ.

۲- د اگست یودېرشمه یا بلشویکا: چاپ.

۳- شپېې: د لنډو کیسو مجموعه، ۱۳٦٤ل کال چاپ.

٤- لیننیزم په تیوری او عمل کې (ژباړه) چاپ.

۵- غني د شګو په محل کې: ۱۳٦۵ل کال چاپ.

٦- څو ادبي یادونې، ۱۳٦٦ل کال چاپ.

۷- سینده ځه، سینده بهېږه، د لنډو کیسو مجموعه، چاپ.

۸- استتیک مقولې، چاپ.

۹- په حالنامه کې د بایزید روښان عرفاني افکار، چاپ.

۱۰- د ثور انقلاب او د ملي او قبایلي مسایلو مقدماتي څېړنه، ناچاپ.

۱۱- د پښتو ګړنې یا اصطلاحات، ناچاپ.

۱۲- منځنۍ پېړۍ او سکولاستیکي افکار، ناچاپ.[۱]

---

[۲] دا لیکوال او دا څېړې، ۳۲۴-۳۲۷مخونه.

[۱] دا لیکوال او دا څېړې، ۳۵۹مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضل الهي ګران:

ګران پر ۱۳۶۰ل کال د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- د هیلو ګودرونه: دشعرونو مجموعه، د لیکوالو انجمن.

۲- د برېښنا پړک: ناچاپ.

۳- افغاني غورځنګ، ناچاپ.

٤- د ننګرهار غږ: ناچاپ.

۵- شنې لوخوړې: ناچاپ.

٦- لګېدلی اور: ناچاپ.

۷- سرې سکروټې: ناچاپ.

۸- د خپګان څپې: ناچاپ.

۹- د پیوستون نغمې: ناچاپ.

۱۰- د ګران شاهیکوټي شاعري (حالنامه).

۱۱- لاسنیوی.

۱۲- د شاهیکوټ دودونه او رواجونه.

۱۳- د پښتنو د تاریخ میتودولوژي.[۱]

میراحمد ګوربز:

نوموړی پر ۱۳٤۸ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی او (د ګوربزو نکلونه) په نوم یې اثر لیکلی، چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا خپور شوی دی.

---

[۱] دا لیکوال او دا څېرې، ۳۷۱مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمتین متین:

متین پر ۱۳۴۵ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی او دغه لاندې اثار یې ټولنې ته وړاندې کړي دي:

۱- د کامګار خټک دېوان انتقادي متن: ۱۳۵۸ل کال چاپ.

۲- د خوشال کلیات لومړی ټوک: ۱۳۵۸ل کال چاپ.

۳- د خوشال خان خټک سواتنامه.

۴- د خوشال خان خټک دستار نامه.

۵- امیر کروړ اور چند شاعران، یوه کوچنۍ رساله ده، چې د نوموړي په زیار چاپ شوې ده.[1]

کمال الدین مستان:

مستان پر ۱۳۶۴ل کال د ژبو او ادبیاتو له شپې پوهنځي څخه فارغ شوی دی، دغه یې اثار دي:

۱- ولسي پانګه: د فرهنګ مجلې له لارې خپره شوې ده.

۲- ولسي شاعران: د هنر مجلې له لارې یې ځینې ولسي شاعران معرفي کړي دي.

۳- د خوږ ژبي شاعر بهایي جان ژوند لیک: د رسالې په شکل چاپ شوی دی.

۴- توفان: دګورکي د لنډو کیسو ژباړه ده، ۱۳۶۳ل کال چاپ.

۵- د لمر شغلو ته: د شعرونو لومړۍ مجموعه، چاپ.

۶- د شهادت پاڼې: د شعرونو دویمه مجموعه، چاپ.

۷- زما پوهنځی: د ګورکي د یو اثر ژباړه ده، چې چاپ شوی دی.[1]

---

[1] دالیکوال او دا خېرې، ۳۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نصرالله خان ناصر:

نوموړی پر ۱۳۵۷ل کال د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی او (د پښتني فولکور د ترجمو تاریخي سیر ته یوه کتنه) تر نامه لاندې یو اثر لیکلی چې چاپ شوی نه دی.

نظري اریانا:

له ادبیاتو پوهنځي فارغ شوی دی او تراوسه یې د (لیکوال) په نامه یو اثر په پښتو ژبه ژباړلی دی او چاپ کړی دی.

تاج محمد یاري:

نوموړی د ژبو او ادبیاتو له شپې پوهنځي څخه فارغ شوی دی او د (ستوري او سیوری) تر نامه لاندې یې د شعرونو یوه مجموعه د لیکوالو د انجمن له خوا چاپ شوې ده.

سیدالشاه پولاد:

نوموړی پر ۱۳۴۰ل کال د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی او د (ښکلاپېژندنه) په نوم یې یوه رساله د زېري جریدې له خوا په متفرق ډول خپره شوې ده.

نورالله ولسپال:

ولسپال پر ۱۳۵۱ل کال له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی او دغه ادبي کارونه یې ترسره کړي دي:

(۱) دا لیکوال او دا خبرې، ۳۹۸مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- د خوشال کلیات، ۳،۲،۱ ټوک (ګډه پروژه) چې لومړی ټوک یې پر ۱۳۵۸ل کال چاپ شوی دی.
۲- د عبدالقادر خان خټک دېوان، د علومو اکاډمۍ چاپ.

معروف شاه خان:

نوموړی له ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی او اثار یې دادي:
۱- د حمید په دېوان کې د تلمیح صنعت ډولونه (د پوهنیارۍ تیزس) ناچاپ.
۲- په پښتو کې د فاعلي جملو د استعمال جوړښت او ځانګړتیاوې (دماسټرۍ تیزس) ناچاپ.
۳- پښتو پښویز سمونونه یا پښتو ګرامري مطابقتونه (د پوهندوی رتبې ته)، ناچاپ.

خان سلام:

د ادبیاتو له پوهنځي پښتو څانګې څخه فارغ شوی او دا لاندې اثار یې لیکلي دي:
۱- د میرزاخان انصاري د دېوان قافیوي نیمګړتیاوې (پوهنیارۍ رتبې ته) ناچاپ.
۲- د حمید په دېوان کې د استعارې او کنایې ادبي صنعتونو لټونه او تحلیل، ناچاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محبوب شاه ارزومند:

د ادبياتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار يې دادي:

۱- د امانت او اور لمبې: د داستانو نقد (د پوهنيارۍ تيزس) ناچاپ.

۲- د پښتو نظم کلاسيک ژانرونه (د پوهنملۍ تيزس)، ناچاپ.

شاه ولي خان:

نوموړی د ادبياتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی او دا لاندې اثار يې ليکلي دي:

۱- پښتو ويي پانګه (د پوهنملۍ تيزس) ناچاپ.

۲- د پښتو نثر ډولونه او بشپړتيايي پړاوونه (د پوهندوی تيزس) ناچاپ.

پري اقبال:

د ادبياتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغه شوې ده او اثار يې دادي:

۱- د خوګيانو د وزيرو ګرډود (د ماسترۍ تيزس)، ناچاپ.

۲- د لوی ننګرهار نومورکي شاعران، ناچاپ.

فياض:

نوموړی د ادبياتو پوهنځي د پښتو څانګې فارغ التحصيل دی، اثار يې دادي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- په پښتو لنډو کیسو کې د ریالیزم څرنګوالی (د پوهنملۍ تیزس) ناچاپ.

۲- د روښاني ادبیاتو په هنداره کې د روښاني نهضت په باب د بېلابېلو نظریو کره کتنه (د پوهندوی تیزس) ناچاپ.

عزیزالله جبارخېل:

جبارخېل د ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې فارغ التحصیل دی او د (غلجايي حصارک ګړدودونه) په نوم يې يو اثر ليکلی، خو چاپ شوی نه دی.

سید محی الدین هاشمي:

هاشمي پر ۱۳٦۱ل کال د کابل پوهنتون له ژبو او ادبیاتو پوهنځي څخه فارغ شوی دی، اثار يې دادي:

۱- ابدي ژوند، چاپ.

۲- د سردرو توتیان، (د ولسي شاعرانو تذکره) چاپ.

۳- پښتو ګرامر (ژباړه) چاپ.

٤- د ادبي- هنري او کلتوري اصطلاحاتو تشریحي فرهنګ (دوه ټوکه) ناچاپ.

۵- په پښتو لنډيو کې انګېرنې، چاپ.

٦- لیدلی خوب (د اشعارو مجموعه) ناچاپ.

۷- د سرمنزل په لور، د ادبي ټوټو مجموعه، ناچاپ.

۸- د کونړ سادات، ناچاپ.

۹- په کوز کونړ کې د جهاد پیلامه او ادامه، ناچاپ.

۱۰- د روسانو د مزدور رژیم په زندانو کې لیدلي او اورېدلي حالات، ناچاپ.

۱۱- د ادب پوهنې بنسټونه (درسي کتاب).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- د هجرت پر لار او دیار (سفرنامه) ناچاپ.
۱۳- د پښتو معاصر ادب تاریخ (د ادبیاتو درسي کتاب)
۱٤- د لیکوالۍ فن، چاپ.
۱۵- د جهاد او مقاومت فرهنګي مرکزونه او خپروني.[1]

توریالی ځاځی:

پر ۱۳۵۳ل کال د ادبیاتو پوهنځي له ژورنالیزم څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- د شعرونو مجموعه: چاپ.
۲- جهادي لنډۍ: چاپ.
۳- د لنډو کیسو مجموعه: چاپ.

سیدګلاب سباوون:

پر ۱۳۵۵ل کال د ادبیاتو پوهنځي له ژورنالیزم څانګې نه فارغ شوی دی:

۱- د حمزه ژوند و اند: ناچاپ.

محمد نسیم ستانیزی:

پر ۱۳۵۵ل کال له ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي څخه فارغ شوی دی. پښتو اثار یې دادي:

۱- ځاله او طوفان (د لنډو کیسو مجموعه).
۲- د لارې مشال (ژباړه).

---

[1] د لیکوالۍ فن: سید محی الدین هاشمي، پېښور، چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- دمارکسیزم اشتباه، چاپ.
٤- د اسلام څلور ستر فاتحین.
۵- د توحید، نبوت او له مرګه وروسته ژوند عقلي ثبوت، ژباړه.
٦- جونګړه او مانۍ (دلنډو کیسو مجموعه) چاپ.
۷- د اسلامي انقلاب هنداره: (ژباړه) چاپ.
۸- هغه ټول پسې لیواله وو: د لنډو کیسو مجموعه. چاپ.
۹- تورې حاشیې: د لنډو کیسو مجموعه، چاپ.
۱۰- ځلایي کونجې: د لنډو کیسو مجموعه، چاپ.
۱۱- د اسلامي دعوت اصول: (ژباړه).
۱۲- سور ښامار: (ژباړه).
۱۳- د ایشیا په زړه کې طوفان، چاپ.
۱٤- د اسلام اقتصادي اصول، ناچاپ.
۱۵- څلور زندانونه، ناچاپ.

محمد آصف صمیم:

پر ۱۳۵٦ل کال د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي عربي څانګې څخه فارغ شوی دی. اثار یې دادي:

۱- ربښتیانۍ کیسې (ژباړه) چاپ.
۲- د رحمان بابا دېوان نوم ښود، چاپ.
۳- مړه یې مه بولئ ژوندي دي، ۲ ټوکه، چاپ.
٤- توحیدي ټولنه او ټولنیز عدالت، (ژباړه) ناچاپ.
۵- د حضرت علي(رض) لنډې ویناوې (ژباړه)، ناچاپ.
٦- ربښتیا خبرې، درې جلده، (ژباړه) ناچاپ.
۷- خوشال او قران.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- خوشال یاد کړي شاعران.
۹- شاعر د شاعر په هنداره کې.
۱۰- خوشال نومښود.
۱۱- د رحمان بابا فرهنگ.
۱۲- پښتو درسي کتاب د ٤ او ٦ ټولگي لپاره.
۱۳- وهابیت د قران او سنتو په رڼا کې (ژباړه) چاپ.
۱٤- د اسلام په جامه کې د استعمار مزدوران، چاپ.
۱۵- د پټې خزانې میزان رښتیا میزان دی (گډ اثر) چاپ.
۱٦- په کلاسیکو ادبیاتو کې پښتو گړنې، ناچاپ.
۱۷- زندان خوږلي یادونه (ژباړه). ناچاپ.
۱۸- گام پر گام له خوشال سره، (پوهه) مجله کې چاپ شوی دی.
۱۹- د شعرونو مجموعه (سانگې).
۲۰- پښتو نامې.
۲۱- زړه ویي پانگه.
۲۲- د خوشال د ژبې ټوپک.
۲۳- د لرغونې شاعرۍ غورچاڼ.
۲٤- په پښتو لرغونې شاعرۍ کې متلونه.
۲۵- شعرونه ایاتونه.
۲٦- شعرونه حدیثونه.
۲۷- د پښتو د لیکنۍ ژبې د معیاري اړخ یوجاج.
۲۸- رښتیني اتلان (ژباړه).
۲۹- د ملا لتاړ د دېوان د چاپي او خطي نسخو مقابله.
۳۰- خوشال یاد کړي کتابونه.
۳۱- د حمزه لیکونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲- په انساني غړو پورې اړوند ګړنې.
۳۳- روهیلې په هندوبار کې.
۳٤- ځان پېښې له (۹٤-۸٤) پورې.
۳۵- روښاني روحاني فرهنګ.
۳٦- رښتیانۍ خبرې.

محمدعارف غروال:

پر ۱۳٤۷ل کال د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی. اثار یې دادي:

۱- د دولت لواڼي د دېوان انتقادي متن، چاپ.
۲- د رحمان بابا د دېوان انتقادي متن، چاپ.
۳- د خوشال خټک د کلیاتو د لومړي ټوک انتقادي متن، چاپ.
٤- د سید جمال الدین افغان العروة الوثقی، چاپ.
۵- د حبیب الله دېوان، چاپ.
٦- غزنۍ سندرې، چاپ.
۷- د بنګړو شرنګ (د معاصرو شاعرانو د اشعارو مجموعه) چاپ.
۸- د وینو فوارې، د جهادي شعرونو مجموعه، چاپ.
۹- تورزن تورن افغان، د جهادي شعرونو مجموعه، چاپ.
۱۰- بمونه او غمونه، د جهادي شعرونو مجموعه، چاپ.
۱۱- راه عمل فارسی ترجمه، چاپ.
۱۲- منظر مرګ، فارسی ترجمه، چاپ.
۱۳- انګلیسي پښتو ورځنۍ خبرې (ژباړه) چاپ.
۱٤- د خوشال خټک د کلیاتو د دویم ټوک انتقادي متن، ناچاپ.
۱۵- اختیارات بدیعي د پښتو یوناني طب، ناچاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦- د پکتیا ولسي شاعران، ناچاپ.

۱۷- د وطن مینه د شعرونو مجموعه، ناچاپ.

۱۸- کورنی طب، (ژباړه). ناچاپ.

۱۹- غوټۍ نامه د شعرونو مجموعه، ناچاپ.

۲۰- قصص الانبیاء (ژباړه)، ناچاپ.

فدا محمد فایض:

پر ۱۳٥٦ل کال د ادبیاتو پوهنځي له دري څانګې څخه فارغ شوی دی، یوه د شعرونو مجموعه لري، چې تراوسه نه ده چاپ شوې.

ذکریا ملاتړ:

پر ۱۳٥٦ل کال د ادبیاتو او بشري علومو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی، اثار یې دادي:

۱- د پښتو متلونو او اصطلاحاتو قاموس لومړی ټوک، (تالیف).

۲- په پښتو ادب کې د طالب په نوم شاعرانو تذکره، (تالیف)

۳- چې نه غواړم مه یې راپېښوې، دزندان کیسه، (تالیف).

٤- د پښتو په ولسي ادب کې د ماشومانو شاعري، (تالیف)

٥- تیرایان او تیرایي ژبه، (تالیف).

٦- پر افغانستان باندې د روسانو د تېري اساسي علتونه، (تالیف).

۷- عملي لار او علمي فلسفه، (ژباړه).

فضل ولي ناګار:

د ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی، ((دا هغه بالا حصار دی)) په نوم یې د شعرونو یوه مجموعه خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد حسن ولسمل:

پر ۱۳٤۲ل کال له ادبیاتو پوهنځي فارغ شوی دی.

۱- ظاهر شاه د قضاوت په تله کې، (د ګډو مقالو مجموعه)، چاپ.

۲- زنداني سوغات، چاپ.

محمد معصوم هوتک:

پر ۱۳٦٦ ل کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی. اثار یې دادي:

۱- پاشلې ویناوې، د مولوي صالح محمد هوتک، ترتیب، سریزه، تحشیه او تعلیقات، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

۲- سرامنې اوښکې، (شعرونو مجموعه)، ۱۳٦۹ل کال چاپ.

۳- د میرزا حنان بارکزي دېوان، ترتیب، سمون، سریزه، مقابله او ویي پانګه، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

٤- میرزا عبدالودود هوتک، ناچاپ.

۵- ښکار او کندهار، ناچاپ.

٦- احمدشاهي کندهار، ناچاپ.

۷- پښتنې قبیلې او روایتي شجرې، ناچاپ.

۸- بحرالعلوم، دوست محمد خټک، ۱ ټوک، ترتیب، سریزه، سمون او حاشیه، ناچاپ.

۹- خیرالبیان او درېیم قرائت، چاپ، (ګډ هېواد).

۱۰- د ملا امیر دېوان، ترتیب او سریزه، ناچاپ.

۱۱- د غره او دوره (ژوند لیک)، ناچاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- د زړه ايشناو، د شعرونو مجموعه، ناچاپ.[1]

وسيع الله سيار:

د ژبو او ادبياتو پوهنځي له پښتو څانګې څخه فارغ شوی دی.

۱- په پښتو کې د مسجع نثر د پيدايښت او پايښت مسئله، پر ۱٤۱۳هـ ق کال ليکل شوی.

افضل شېرزاد:

د ژبو او ادبياتو پوهنځي له انګليسي څانګې څخه فارغ شوی دی، د شعرونو يوه مجموعه لري، چې تراوسه لا چاپ شوې نه ده.

عبيدالله محک:

محک د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي انګليسي څانګه لوستې، نوموړی په پښتو او دري ژبو يو شمېر اثار ليکلي دي، پښتو اثار يې دادي:

۱- د نيمو شپو چغې: د لنډو کيسو مجموعه، د ليکوالو انجمن، کابل چاپ.

۲- ګل په جبه زار کې (ناول)، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

[1] پوخ کانی، محمد معصوم هوتک، ټورنټو، کاناډا، ۱۳۷۵ل کال چاپ د پښتني خلورم مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لعل پاچا ازمون:

ازمون تر درېیم ټولګي پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو څانګه لوستې او بیا یې د جګړو له امله خپل وروستی کال د ننګرهار په پوهنتون کې بشپړ کړ، تراوسه یې دغه ادبي فعالیتونه ترسره کړي دي:

۱- د ملنګ جان خوږې نغمې له نویو زیاتونو سره، ۱۳۷۰ل کال چاپ.

۲- د سیند غاړې ګلونه، د محمد نور د شعرونو راټولونه او سریزه، لاهور چاپ.

۳- پرهرونه دي چې خاندي: د شعرونو مجموعه، پېښور، ۱۳۷۲ل کال چاپ.

٤- کابل د وینو او لمبو په سین کې: د کابل په باب د شعرونو مجموعه، راټولونه، پېښور، ۱۳۷۳ل کال چاپ.

۵- د خسرو شعرونه: سریزه او راټولونه، ناچاپ.

غلام نبي فراهي:

غلام نبي فراهي د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له پښتو څانګې فارغ شوی او بیایې له همدې څانګې ماسټري هم ترلاسه کړې ده. د لیسانس دورې پر مونوګراف سربېره (د استاد بېنوار ژوند او اثار په نامه یې د ماسټرۍ دورې د تیزس په توګه یو بل اثر هم لیکلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبو او ادبیاتو پوهنځي پښتو مونوګرافونه

۱- د رحمان بابا او خوشال شعر او شاعري:

د شریفې خوګیانۍ (اسلمي) له خوا پر ۱۳۴۲ل کال د پوهاند صدیق الله رښتین تر لارښوونې لاندې لیکل شوی، د مخونو شمېر یې (۲٤) دی. په دغه مونوګراف کې د رحمان بابا د اشعارو پر اخلاقي، ټولنیزو، تصوفي او د خوشال د اشعارو پر اخلاقي، ټولنیزو، عشقي او حماسي خواوو لنډې خبرې شوي دي.

۲- بلوڅ او بلوڅي:

عبدالرحمن بلوڅ د پوهاند صدیق الله رښتین تر لارښوونې لاندې پر ۱۳۴۳ل کال لیکلی دی، د مخونو شمېر یې (٤٤) دی. دغه مونوګراف پر شپږو څپرکو وېشل شوی، چې په هره برخه کې یې د بلوڅو او بلوڅي ژبې په باب لنډه رڼا اچولې.

۳- د باختري او ایرانیو تاریخي انکشاف:

د محمد کریم اځکزي له خوا پر ۱۳۴۳ل کال لیکل شوی، لارښود استاد یې حبیب الله جاج پښتون زوی دی، د مخونو شمېر یې (۲۰) ته رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤- د کوچنيانو شفاهي ادب يا د کوچنيانو فولکور:

د شاه ولي له خوا پر ١٣٤٤ل کال په ٩٧مخونو کې ليکل شوی، په مونوګراف کې د کوچنيانو شفاهي ادب ته پر کتنې سربېره د هغو پر روزنيز اړخ هم رڼا اچول شوې ده.

٥- پښتنې شاعرانې:

د زرغونې زېور له خوا پر ١٣٤٥ل کال په (٧٥) مخونو کې د لوی استاد علامه عبدالحی حبيبي تر لارښوونې لاندې ليکل شوی دی. په دغه مونوګراف کې ټولې (٣٣) پښتنې شاعرانې معرفي شوي او د شعرونو بېلګې يې راوړل شوي دي.

٦- د ننګرهار د سيمې ولسي شاعران:

د زېورالدين زېور له خوا پر ١٣٤٥ل کال په (٥١) مخونو کې ليکل شوی، لارښود استاد يې پوهاند عبدالحی حبيبي دی، په دغه مونوګراف کې د (٣٦) تنو شاعرانو ژوند ليک او د شعرونو بېلګې خوندي دي.

٧- د ادبي تاريخ تيوري:

پر ١٣٤٦ل کال په (٤٨) مخونوکې د حبيب الله تږي له خوا ليکل شوی دی. په دې مونوګراف کې د ادب تاريخ تيوري، تاريخي سير او د تيورۍ د ميتود په باب خبرې شوي دي.

٨- د تګاب د سيمې ولسي شاعران:

ليکوال يې سيدامير دی، پر ١٣٤٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې ليکل شوی دی. د مخونو شمېر يې (٨١) ته رسېږي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مونوګراف کې د تګاب د څلورو تنو شاعرانو ژوند لیک او د شعرونو بېلګې راغلي دي.

۹- د ننګرهار مجله:

دا مونوګراف د شاه ولي قرار له خوا پر ۱۳۴٦ل کال د استاد محمد حسین راضي تر لارښوونې لاندې لیکل شوی، د مخونو شمېر یې (۴۷) ته رسېږي. دا مونوګراف شپږ څپرکي لري او د ننګرهار مجلې د موضوعي نیولیک (فهرست) په باب په کې خبرې شوي دي.

۱۰- د کونړ د سیمې اجتماعي دودونه:

د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې د جلال الدین کونړي له خوا پر ۱۳۴٦ل کال په (٦۷) مخونو کې لیکل شوی دی. په دې مونوګراف کې د کونړ د خلکو په ځینو دودونو او رواجونو لنډه رڼا اچول شوې ده.

۱۱- بازارک او څځوبی:

د عبدالباقي (شینواري) له خوا پر ۱۳۴٦ل کال لیکل شوی، د مخونو شمېر یې (۲۷) دی. یاد شوی مونوګراف دوه برخې لري، په لومړۍ برخه کې یې د بازارک او په دویمه برخه کې یې د څځوبي سیمو په باب خبرې شوي دي.

۱۲- د افغانستان په تاریخ او ادبیاتو کې د روښنانیانو دنهضت مقام:

د عبدالقیوم نورزي له خوا په (٦٤) مخونو کې پر ۱۳۴۷ل کال لیکل شوی، په دغه مونوګراف کې د روښنانیانو د نهضت ماهیت، اصولو او عقایدو په باب خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- د شګې پخواني شاعران:

عبدالمجید زاخېل د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې پر ۱۳۴۸ل کال لیکلی، د مخونو شمېر یې (۵۱) ته رسېږي. په دې مونوګراف کې د شګې د څو تنو شاعرانو ژوند لیک او د شعرونو بېلګې راوړل شوي دي.

۱۴- پښتني دودونه-کړنې او فالونه:

د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې علي محمدمنګل پر ۱۳۴۸ل کال لیکلی دی. دغه مونوګراف (۷۰) مخونه لري او د پکتیا د خلکو د ځینو دودونو په باب په کې لنډه رڼا اچول شوې ده.

۱۵- د لغمان بشري جغرافیه:

اسدالله (رویا) پر ۱۳۴۸ل کال په (۲۷) مخونو کې لیکلی دی. لارښود استاد یې حمیدالله امین دی، په یاد شوي مونوګراف کې د لغمان ولایت پر ځینو دودونو، رواجونو او ځینو سپورتي لوبو لنډه رڼا اچول شوې ده.

۱٦- مېرمن حمیده او د هغې ژوند او اشعارو ته یوه کتنه:

عبدالصبور ملیار په (۴۰) مخونو کې پر ۱۳۴۸ل کال د حبیب الله جاج تر لارښوونې لاندې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د مېرمن حمیدې ژوند لیک او د شعرونو نمونې راوړل شوي دي.

۱۷- د شیدا په فکر او شعر لنډه څېړنه:

خیرمحمد شینواري پر ۱۳۴۹ل کال لیکلی دی، (۳۸) مخه لري د کاظم خان شیدا د ژوند پر حالاتو او د شعر پر ځینو ځانګړنو خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸- د پکتیا ولایت د گوملې پېژندنه:

محمدعلم نواب خېل د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې پر ۱۳۴۹ل کال لیکلی دی، (۷۹) مخونه لري. په دې مونوگراف کې د پکتیا ولایت د گوملې د سیمې پر لنډې پېژندنې سربېره د نوموړې سیمې پر ځینو قوانینو او دودونو هم لنډې خبرې شوي دي.

۱۹- د پکتیا ولایت د ځاځیو ولسي شاعران:

دسید محمد کارگر له خوا د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې پر ۱۳۴۹ل کال لیکل شوی دی. (۵۵) مخونه لري، په نوموړي مونوگراف کې د پکتیا ولایت د هاشم خېلو او عمرخېلو د سیمو (۷٦) تنه شاعرانو پېژندگلوي او شعري بېلگې راغلي دي.

۲۰- د نوزاد رواجونه:

نصر الله نوزادي پر ۱۳۴۹ل کال په (۲۸) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې په دریو برخو کې د نوزاد د خلکو پر ځینو رواجونو خبرې شوي دي.

۲۱- خوشال خان او د پښتنو د ازادۍ تحریک:

عبدالمالک شهبازخېل پر ۱۳۵۰ل کال د پوهاند میرحسن شاه تر لارښوونې لاندې لیکلی، (۵۰) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د خوشال خان پر ژوند، اقتصادي او ټولنیزو حالاتو باندې لنډه رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲- د راډیو افغانستان د پروګرامونو شکل او څرنګوالي ته یوه کتنه:

شاه محمود زیارمل پر ۱۳۵۰ل کال په (۲۰) مخونو کې لیکلی، په نوموړي مونوګراف کې د کابل راډیو د پروګرامونو او دهغو د نشر او خپرېدو د وختونو په باب معلومات ورکړل شوي دي.

۲۳- د پشه یي د خلکو محیط او د ژبې معرفي:

نورمحمدغمجن الینګاري په (٦٨) مخونو کې پر ۱۳۵۰ل کال لیکلی، په یاد شوي مونوګراف کې د پشه یي ژبې او د پشه یانو د محیط په باب رڼا اچول شوې ده.

۲٤- د افغانستان کالنۍ د مضامینو فهرست:

سید عبدالستار رازي پر ۱۳۵۰ل کال په (٥٥) مخونو کې لیکلی، لارښود استاد یې محب الله رحمتي دی.

۲٥- د اندړو دودونه:

د محمد اسلم قربانخېل له خوا د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (٥١) مخونو کې پر ۱۳۵۰ل کال لیکل شوی دی، په یاد شوي مونوګراف کې د غزني د اندړو ولسوالۍ دخلکو د ټولنیزو دودونو په باب خبرې شوې دي.

۲٦- د احمدشاه بابا لښکر کشي او دده د امپراطورۍ حدود:

امان الله ایازي پر ۱۳۵۱ل کال د پوهاند میرحسین شاه تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی. په دغه مونوګراف کې د احمدشاه بابا د واکمنۍ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدودو او لښکر کشیو په باب په لنډیز سره خبرې شوې دي.

۲۷- د پښتونستان مسئله د تاریخ په اوږدو کې:

عبدالشاه ظفرخېل پر ۱۳۵۱ل کال د پوهنوال حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې لیکلی دی. (۵۲) مخونه لري.

۲۸- پښتونستان:

لیکواله یې حفیظه ده، پر ۱۳۵۱ل کال یې د پوهاند میرحسین شاه تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی. (۸۲) مخونه لري، په یاد شوي مونوګراف کې د پښتونستان پر جغرافیایي موقعیت خبرې شوي او د پښتونستان د ځینو ملي مبارزو لکه خان عبدالغفار خان پېژندګلوي په کې راغلې ده.

۲۹- عربي ژبه د پېړیو په بهیر کې:

عبدالغفور رسول پر ۱۳۵۲ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی، (۳۰) مخونه لري. مونوګراف درې برخې لري او د عربي ژبې د پرمختګ او څرنګوالي په باب په کې خبرې شوي دي.

۳۰- د قره باغ پښتني دودونه:

محمد حسن پر ۱۳۵۲ل کال په (۵۸) مخونو کې لیکلی، د غزني ولایت د قره باغ د سیمې د پښتنو د ځینو دودونو په باب په کې معلومات وړاندې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱- د لغمان ولایت د ملي شاعرانو په شعرونو کې د ځایونو نومونه:

محب الدين محب پر ۱۳۵۲ل کال په (۵۱) مخونو کې ليکلی، په دې مونوگراف کې د يادې شوې سيمې د اتو تنو شاعرانو د شعرونو له مخې سيمه ييزو نومونو ته گوته نيول شوې ده.

۳۲- وړانگې ورځپاڼه:

محمدانور پر ۱۳۵۲ل کال د حبيب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې ليکلی، (۳٦) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې د يادې شوې خپرونې او د هغې د مضامينو په باب معلومات وړاندې شوي دي.

۳٤- د قرغيو د ولسوالۍ جغرافيه:

محمداعظم حيدري پر ۱۳۵۲ل کاې د پوهاند حميدالله امين تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی، (۷۵) مخونه لري، په دې مونوگراف کې د لغمان ولايت د قرغيو سيمې د يو شمېر غرونو او سيندونو په باب معلومات وړاندې شوي دي.

۳۵- ۱۸۹۳م څخه راپدېخوا د تاريخ په اوږدو کې د پښتونستان مسئله:

د جان محمد، دوړ له خوا پر ۱۳۵۲ل کال ليکل شوی دی. لارښود استاد يې برهان الدين حساس دی، مخونه يې (٤۸) دي. مونوگراف څلور څپرکي لري او په هر څپرکي کې د پښتونستان په باب معلومات وړاندې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٦- په افغاني ټولنه کې د ښځو دريځ:

لطيفې پر ۱۳۵۲ل کال د زرغونې زېور تر لارښوونې لاندې ليکلی، (۳۵) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې په افغاني ټولنه کې د ښځو د دريځ په باب خبرې شوي او هم د ځينو افغاني ښځمنو شاعرانو پېژندگلوي او د شعرونو بېلگې راغلې دي.

۳۷- د خوست لهجې او مروج ليکدود:

حضرت محمد وياړ پر ۱۳۵۲ل کال د شيرېندل گرديوال تر لارښوونې لاندې ليکلی دی. دغه مونوگراف (۲۷) مخونه لري.

۳۸- د پروفيسور ډاکتر برنارډورن د پښتو منتخباتو او د رحمان بابا د چاپي ديوان مقايسه:

د ميرزامحمد له خوا پر ۱۳۵۲ل کال په (۷۹) مخونو کې ليکل شوی دی.

۳۹- په کندهار کې د ډله ييزو مفاهيمو وسايلو تاريخي سير:

احمدالله پر ۱۳۵۲ل کال د عنايت الله تر لارښوونې لاندې ليکلی دی، (٦۲) مخونه لري. په دې مونوگراف کې د کندهار د مطبوعاتو او خپرو شويو مطالبو په اړه خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤٠- پښتني جرګې او دودونه:

سهراب مومند پر ۱۳۵۲ل کال د مجاوراحمدزيار تر لارښوونې لاندې ليکلی، (۲٦) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د پښتني جرګې پر اهميت او په اولسمه او اته لسمه پېړۍ کې د پښتنو د ځينو دودونو په باب خبرې شوې دي.

٤١- د سراج الاخبار او هېواد مقايسوي مطالعه:

لعل پاچا ځدراڼ پر ۱۳۵۳ل کال د حبيب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې ليکلی، (٤۲) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د سراج الاخبار او هېواد د ورځپاڼو پرتلنه شوې ده او د دواړو ورځپاڼو توپيرونو ته ګوته نيول شوې ده.

٤۲- د هسکې مېنې جغرافيه:

د سيدبادشاه له خوا پر ۱۳۵۳ل کال د حميدالله امين تر لارښوونې لاندې ليکل شوی، (۳۰) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د شينوارو دهسکې مېنې د ولسوالۍ پر جغرافيه لنډه رڼا اچول شوې ده.

٤۳- د پښتو فولکور او ادب:

حفيظ الله جمالي پر ۱۳۵۳ل کال د دوکتور مجاوراحمد زيار تر لارښوونې لاندې ليکلی، (۳٦) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د پښتني فولکور پر ځينو اړخونو رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤٤- پښتونستان وپېژنئ:

محمد نعیم پر ۱۳۵۳ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې بشپړ کړی دی. په مونوگراف کې د پښتونستان د سیمې په باب ځینې معلومات راغلي دي.

٤٥- د جمعې مفاهیمې وسایل په کندهار کې:

حبیب الله حبیب پر ۱۳۵۳ل کال د استاد حبیب الله تر لارښوونې لاندې په (۲٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د کندهار د خپرونو په باب یو لړ معلومات وړاندې شوي دي.

٤٦- د پښتونستان په مسئله کې د هېواد ورځپاڼې رول:

شیخ محمد پر ۱۳۵۳ل کال د پوهنوال حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (٤۹) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې هغو لیکنو ته نغوته شوې ده، چې د پښتونستان په باب په هېواد ورځپاڼه کې خپرې شوې دي.

٤٧- د انگولا مسئله:

رحیم داد همزولي پر ۱۳۵۳ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د نوموړي هېواد جغرافیا او تاریخ ته لنډه کتنه شوې ده.

٤٨- د مطبوعاتو رول د هېواد او ازادۍ په برخه کې:

خان زمان پر ۱۳۵۳ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (۲۸) مخونو کې بشپړ کړی دی. دغه مونوگراف پر څلورو برخو وېشل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد د ازادۍ په برخه کې د مطبوعاتو پر اغېز او تاثیر خبرې کوي.

۴۹- تربګني:

د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې (وزیر) لیکلی دی، د لیکلو کال یې ۱۳۵۳ل دی، (۳۸) مخونه لري او د لنډې کیسې، ډرامې او تربګنۍ په باب په کې معلومات راغلي دي.

۵۰- له جغرافیایي نومونو سره د روایاتو تړون:

د وزیر محمد له خوا پر ۱۳۵۳ل کال لیکل شوی، (۳۵) مخونه لري، په دغه مونوګراف کې د ځینو روایاتو په باب خبرې شوي دي.

۵۱- ژبه او د ژبې د پیداکېدو سرچینه:

د الله باز له خوا د دوکتور مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې پر ۱۳۵۳ل کال په (۲٦) مخونو کې لیکل شوی دی. په دغه مونوګراف کې د ژبې د پیداکېدو پر علتونو او عواملو لنډې خبرې شوې دي.

۵۲- د پښتو څېړنو بین المللي مرکز:

عبدالهادي هاند پر ۱۳۵۳ل کال په ۲۳ مخونو کې لیکلی دی، په دغه مونوګراف کې د پښتو ژبې د بین المللي مرکز په باب معلومات وړاندې شوي دي.

۵۳- د تصوف اغېز پر ټولنه باندې:

مصرخان پر ۱۳۵۳ل کال د زیورالدین زیور تر لارښوونې لاندې په ۳۳ مخونو کې بشپړ کړی دی او د روښانیانو د غورځنګ په باب په کې خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۴- د ملنګ جان ورک اشعار:

اخندخان پر ۱۳۵۳ل کال د مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی. ۲۵ مخونه لري، په نوموړي مونوګراف کې د ملنګ جان پر پېژندګلوي سربېره د هغه ځینې شعرونه او د هغه په باب د کورنیو او بهرنیو لیکوالو ځینې اشعار راغلي دي.

۵۵- د کندهار د سیمې فکاهیات:

د بریالي پکتا له خوا پر ۱۳۵۳ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکل شوی. دغه مونوګراف (۲٦) مخونه لري او په کې د کندهار د سیمې ځینې ټوکې ټکالې راټولې شوې دي.

۵٦- د پښتو ټولنې نشراتي فعالیتونه:

زمري محقق پر ۱۳۵٤ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی. دغه مونوګراف (۳۰) مخونه لري او په کې د پښتو ټولنې لنډه تاریخچه بیان او ددې ټولنې پر خپرنیو فعالیتونو رڼا اچول شوې ده.

۵۷- د پښتونستان د مطبوعاتو وضع د صدر بوټو د حکومت په دوره کې:

محمد زمان پر ۱۳۵٤ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې لیکلی دی. نوموړي مونوګراف کې د ذوالفقار علي بوټو د واکمنۍ پر وخت د پښتونستان د غورځنګ او د پښتنو د مطبوعاتو د څرنګوالي په باب خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۸- د کټواز د سیمې دودونه:

محمدنواز پر ۱۳۵٤ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی، (۳٤) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې د غزني د کټواز د سیمې پر ځینو دودونو او پښتني رواجونو لنډه رڼا اچول شوې ده.

۵۹- مقلوبې پښتو کلمې:

محمد قاسم سالمي پر ۱۳۵٤ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۱۹) مخونو کې لیکلی. په دغه مونوگراف کې د پښتو د مقلوبو کلمو په باب معلومات راغلي دي لکه: اغزی agzay ، ازغی azgay

٦۰- د مومندو ورزشي لوبې:

د سرفراز له خوا د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې پر ۱۳۵٤ل کال په (٦۱) مخونو کې لیکل شوی دی. په یاد شوي مونوگراف کې د مومندو پر ځینو سیمه ییزو لوبو رڼا اچول شوې ده.

٦۱- په افغانستان کې د مطبوعاتو لوړ او ځوړ او د هغو پرمختیا:

نام حق ځیرک پر ۱۳۵٤ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، (٤۲) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې په افغانستان کې د مطبوعاتو پر څرنگوالي او همدارنگه پر ځینو اقتصادي، فرهنگي، سیاسي، مذهبي او ټولنیزو حالاتو هم لنډه رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦٢- د جمهوري پلوشه د مطبوعاتو په لمن کې:

پر ١٣٥٤ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې عبدالشکور لیکلی دی، (٣٥) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د پلوشې جریدې د مضامینو او همدارنگه له کابل مجلې سره د نوموړې جریدې پرتلنه شوې ده.

٦٣- د پښتو په گړني (شفاهي) ادب کې د ښځو ونډه:

شریفې شریف پر ١٣٥٤ل کال د مجاوراحمد زیار ترلارښوونې لاندې بشپړ کړی دی، (٥٥) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې په لنډیو کې د ښځو پر ونډې او دریځ خبرې شوې دي.

٦٤- د زده کوونکو د درسي وروسته والي علتونه:

محمد نسیم قسیمي پر ١٣٥٤ل کال د ډاکتر گل جانان ظریف تر لارښوونې لانندې لیکلی دی، ٦٤مخونه لري. دا مونوگراف اته څپرکي لري، چې د زده کوونکو پر درسي ستونزو او د هغو پر د عواملو خبرې شوي.

٦٥- د سرخورورد په پارسي کې د پښتو گډون او اغېزه:

جمال الدین وطنمل پر ١٣٥٤ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (١٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې په ورځنیو خبرو کې په یاد شوې سیمه کې پر پارسي باندې د پښتو ژبې اغېزې ته نغوتې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦٦- د میرویس هوتکي او احمدشاه دراني زمام داري ته مقایسوي کتنه:

محمد صدیق خالقي پر ١٣٥٤ل کال د پاینده محمد (سرهنګ) تر لارښوونې لاندې لیکلی او (٣٦) مخونه لري. په دغه مونوګراف کې د میرویس نیکه او احمدشاه بابا د جګړو، اتلولیو او واکمنیو په باب لنډه رڼا اچول شوې ده.

٦٧- د خوشال خان خټک عصر ته یوه کتنه او د هغه معاصرین:

ذکریا پر ١٣٥٤ل کال لیکلی دی، (٣١) مخونه لري، په دغه مونوګراف کې د خوشال خان خټک پر پېژندګلوۍ سربېره د هغه وخت پر حالاتو هم لنډه رڼا اچول شوې ده.

٦٨- د ماشومانو د بد اخلاقۍ سببونه:

زرشاه حق یار پر ١٣٥٥ل کال د پوهاند محمد فاضل تر لارښوونې لاندې لیکلی، نوموړی مونوګراف شپږ څپرکي لري او د ماشومانو د روزنې او همدارنګه پر ناوړه چارو د هغو د اخته کېدو پر سببونو خبرې شوې دي.

٦٩- د افغانستان د ثانوي ښوونځیو ازموینې:

شېرخان رښتین پر ١٣٥٥ل کال د پوهندوی عطاالله روف تر لارښوونې لاندې په ٤٢ مخونو کې لیکلی دی. پر دغه اثر کې د افغانستان د ثانوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوونځيو په درسي ميتود خبرې شوې دي.

۷۰- ښوونه او روزنه د اسلام له نظره:

عبدالقيوم وزير پر ۱۳۵۵ل کال د استاد دانش تر لارښوونې لاندې په (۷۹) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د اسلام له نظره پر ښوونه او روزنه خبرې شوې دي.

۷۱- د وردگو د قبيلې د واده او مړي دودونه:

محمد مبارک پر ۱۳۵۵ل کال د دوکتور مجاوراحمد زيار تر لارښوونې لاندې په ٤۹ مخونو کې ليکلی دی. په ياد شوي مونوگراف کې د ودرگو د قبيلې د مړي او ژوندي او د واده پر دودونو او رواجونو رڼا اچول شوې ده.

۷۲- په ننگرهار کې فولکوريکې کيسې:

عبدالروف پت يار پر ۱۳۵۵ل کال د دوکتور مجاوراحمد زيار تر لارښوونې لاندې په (۱۲۰) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د ننگرهار ولايت (۹) فولکوريکې کيسې راټولې شوې دي.

۷۳- سرې لمبې:

سعدالله فيضي پر ۱۳۵۵ل کال ليکلی دی، (۸۳) مخونه لري او په دغه مونوگراف کې د ملا عبدالحنان حيرت پر ژوند او ټولنيزو شرايطو او اشعارو خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۴- د اماني دولت د سقوط سببونه:

غلام احمد واک پر ۱۳۵۵ل کال د پوهندوی سید سعدالدین هاشمي تر لارښوونې لاندې لیکلی دی. (۶۳) مخونه لري، په نوموړي مونوگراف کې د اماني دولت د ظهور په مقابل کې د بریتانوي ښکېلاک د مخالفتونو عوامل ترکتنې لاندې نیول شوي دي.

۷۵- زیتون په افغانستان کې:

بخت جمال پر ۱۳۵۵ل کال لیکلی دی. لارښود استاد يې محب الله رحمتي دی. په دغه مونوگراف کې په افغانستان کې د زیتون د حاصلاتو په باب معلومات راټول شوي دي.

۷۶- د لغمان ولایت د کلمان د سیمې معرفي:

عبدالمومن پر ۱۳۵۵ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۴۶) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د کلمان د سیمې، اقتصادي ځرنګوالی او جغرافیایي موقعیت او د سیمې د ځینو دودونو په باب ځرګندونې شوې دي.

۷۷- د امان افغان جریدې خپرونې په سیاسي، اقتصادي، اجتماعي او کلتوري ساحه کې:

محمد صفر خواریکښ پر ۱۳۵۶ل کال لیکلی، لارښود استاد يې حبیب الرحمن هاله دی. (۳۹) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د (امان افغان) جریدې د خپر شوو لیکنو په باب ځینې معلومات راټول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۸- سیکان او د هغوی دودونه:

شفیق الله دردمل پر ۱۳۵٦ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (۷۲) مخونو کې لیکلی دی. په یاد شوي مونوګراف کې د هندوستان سیکانو د کلتور او د هغو د دودونو په باب ځینې معلومات راټول شوي دي.

۷۹- د مرکخېلو دود او دستور:

محمد صابر پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۲۷) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د مرکخېلو د دود او دستور په باب په لنډه توګه رڼا اچول شوې ده.

۸۰- د پاینده محمد کرېه وال ژوند او ځینې شعرونه:

محمد سراب پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې لیکلی دی. په یاد شوي مونوګراف کې د پاینده محمد کرېه وال د ژوند او شاعرۍ په باب څرګندونې راغلې دي.

۸۱- د غزني د قره باغ د سیمې منطقوي جغرافیه:

د قیوم داد حکیمزي له خوا پر ۱۳۵٦ل کال لیکل شوی، لارښود استاد یې پوهنوال حمیدالله امین دی. د یادې شوې سیمې جغرافیایي موقعیت یې څېړلی دی.

۸۲- د ګوجري ژبې لغوي ذخیره:

عبدالطیف دلسوز پر ۱۳۵٦ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د گوجرو د ژبې (گوجري) په باب لنډ معلومات راغلي دي.

۷۳- په افغانستان کې د ښوونې او روزنې د ښه والي لپاره لازمې طريقې:

گلبدين نېکمل پر ۱۳۵٦ل کال د عطاالله روف تر لارښوونې لاندې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د يادې شوې موضوع په باب څرگندونې شوې دي.

۸٤- د پکتيا ولايت د سيد کرم ولسوالۍ عمومي جغرافيه:

اشرف شريفي پر ۱۳۵٦ل کال د پوهنوال حميدالله امين تر لارښوونې لاندې ليکلی دی، چې د سيدکرم ولسوالۍ عمومي جغرافيه په کې تشريح شوې ده.

۸۵- د منځنۍ پېړۍ او اسکولاستيکي افکار:

د محمد اکبر ارينمل له خوا پر ۱۳۵٦ل کال په (۳۲) مخونو کې ليکل شوی دی. په دغه مونوگراف کې د افغانستان د منځنيو پېړيو د ټولنيز، اقتصادي جوړښت او د ښوونې او روزنې په باب لنډ معلومات وړاندې شوې دي.

۸٦- د ساووجي ژبې لغات:

محمد نادر مشواڼي پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د ساووجي ژبې ځينې وييونه (لغات) د هغو فونيټيک شکل او پښتو ماناوې راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸۷- خبر په امان افغان کې:

سیدامین مجاهد پر ۱۳۵٦ل کال د محمد کاظم اهنگ تر لارښوونې لاندې بشپړ کړی دی، (۳٤) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د امان افغان جریدې د ځینو لیکنو فهرست او د نوموړي جریدې لنډه تاریخچه راغلې ده.

۸۸- د مزار درې د ادیت او شماش دودونه:

رحمت سید پر ۱۳۵٦ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د مزار درې د ادیت او شوماش د جغرافیې پېژندگلوي او د هغو د ځینو دودونو په باب معلومات راغلي دي.

۸۹- د گوشتې ولسوالۍ دودونه:

عبدالجبار پر ۱۳۵٦ل کال د پوهنمل محمد طاهر علمي، تر لارښوونې لاندې په (۱۹) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د گوشتې ولسوالۍ د ځینو دودونو په باب خبرې شوې دي.

۹۰- د خوست محلي گړنې:

شازالي پر ۱۳۵٦ل کال د محمد طاهر علمي تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د خوست د خلکو یو شمېر عامیانه گړنې څېړل شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۱- د ښاغلي محمد داود سفرونه بهرنیو هېوادونو ته:

محمد شریف شاذ پر ۱۳۵٦ل کال د محمدکاظم اهنگ تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د سردارمحمدداود د سفرونو یادونه راغلې او هم د دې سفرونو د موخو په باب رڼا اچول شوې ده.

۹۲- د سید عبدالخالق کندهاري پېژندگلوي او د اشعارو مجموعه:

عبدالطیف پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، (٦۸) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د سید عبدالخالق کندهاري ژوند لیک او د هغه د شعرونو بېلگې راغلي دي.

۹۳- د چېرهار د سیمې د ولسي شاعر امیرزاده (خاکسار) د اشعارو مجموعه:

شېرزاده پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د امیرزاده لنډ ژوند لیک او د هغه د شعرونو بېلگې خوندي دي.

۹٤- د کونړونو ولایت بشري جغرافیه:

سیداحمد پر ۱۳۵٦ل کال د پوهنمل دوکتور عبدالله (روحاني) تر لارښوونې لاندې په (٤٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د کونړونو د عمومي جغرافیې، ټولنیز څرنګوالي او د اداري تشکیلاتو په باب یو لړ معلومات راغلي دي.

۹۵- د محمد باقي بادل (بارکزي) اشعار:

د عوذ بالله له خوا پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۱) مخونو کې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوګراف کې د یاد شوي شاعر لنډه پېژندنه او د کلام بېلګې خوندي دي.

۹٦- په شینوارو کې د کونه تیر غزا:

معروف شاه خان پر ۱۳۵٦ل کال د استاد رشاد تر لارښوونې لاندې په (۴۳) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د شینوارو د غزا علتونه او د غزا د ګډون کوونکو په باب معلومات راغلي دي.

۹۷- د محمد نواب اشعار:

محمد ظاهر (همت) پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د محمد نواب پېژندګلوي، دهغه اشعارو په باب تبصره او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۹۸- د شینوارو د سیمې اصطلاحات:

سید عیسی نېکمل پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د شینوارو د سیمې یو لړ عامیانه اصطلاحات ځای شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۹- د اشرف خان هجري په شعر کې ادبي تصلفات (باتې):

محمد گل کوچي پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د اشرف خان هجري په شعر کې تصلفات څېړل شوي دي.

۱۰۰- د یوه ولسي شاعر پېژندنه:

د عبدالاحد ښکاره له خوا پر ۱۳۵٦ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوگراف کې د ولسي شاعر حاجي محمد پر ژوند لیک او شاعرۍ رڼا اچول شوې ده.

۱۰۱- د حضرت ولي پېژندنه او نظمونه يې:

فضل ولي ناگار پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د حضرت ولي پېژندنه او د هغه د نظمونو په باب معلومات راغلي دي.

۱۰۲- د ارچې تجارت د کونړونو په ولایت کې:

د غلام قادر جلیلي له خوا پر ۱۳۵٦ل کال د عبدالله روحاني تر لارښوونې لاندې په (۲۸) مخونو کې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوگراف کې د کونړونو ولایت پېژندنه، د ولایت جغرافیایي موقعیت او د ارچې د لرگیو د سوداگرۍ په باب معلومات راغلي دي.

۱۰۳- د تگاب د سیمې نوي او زاړه شاعران:

گلداد ببژني پر ۱۳۵٦ل کال لیکلی دی. لارښود استاد يې پوهاند عبدالشکور رشاد دی، (٦۸) مخونه لري. په نوموړي مونوگراف کې د تگاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیمې د څلورو تنو شاعرانو پېژندنه او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۱۰۴- د جانان فدوي هوتک پېژندنه او اثار:

محمد حنیف پر ۱۳۵٦ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی. په دغه مونوګراف کې د جانان فدوي پېژندګلوي او د شعرونو بېلګې خوندي دي.

۱۰۵- د زابل ولایت د بادامو او انګورو تولید او تجارت:

د سید علي هوتک له خوا پر ۱۳۵٦ل کال د حمیدالله امین تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکل شوی دی. په دغه مونوګراف کې لومړی د زابل ولایت د جغرافیې په باب خبرې شوي، بیا د اوسېدونکو د اقتصادي حالت او هم په اقتصاد کې د بادامو پر اهمیت او د هغو پر تجارت خبرې شوې دي.

۱۰٦- د ولسي شاعر بهاوجان پېژندنه:

محمدعارف پېژاند پر ۱۳۵٦ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، چې په کې د سیدبهاوجان پېژندګلوي او د شعرونو بېلګې خوندي دي.

۱۰۷- د پښتو ادب طالبان:

ذکریا ملاتړ پر ۱۳۵٦ل کال د پوهندوی دوکتور ګل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (۲۳) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د پښتو ادب (۲۲) طالبانو په باب معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰۸- د پښتو ژبې د ځینو ولسي شاعرانو پېژندګلوي:

محمد معین باجوړي پر ۱۳۵٦ل کال د ګل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، چې (٤۱) مخونه لري. په نوموړي مونوګراف کې د پښتو ژبې د (۱۸) تنو شاعرانو پېژندګلوي او د کلام بېلګې راغلي دي.

۱۰۹- د کندهار په سیمې کې کرکې:

محمد رحیم سلطاني پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د کندهار د خلکو په فولکور کې کرکې څېړل شوې دي.

۱۱۰- د بېسوادۍ د مسلې حل په افغانستان کې:

خوشحال یاسیني پر ۱۳۵۷ل کال لیکلی دی. دا مونوګراف پنځه برخې لري، په هره برخه کې یې د سواد د ګټې او د بېسوادۍ د له منځه وړلو لارې چارې څه نا څه په ګوته شوې دي.

۱۱۱- د نوم صرف (نوم ګړپوهه):

نصرالله ناصر پر ۱۳۵۷ل کال د پوهاند دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د نوم پر صرف باندې خبرې شوې دي او د نوم ډولونه هم په ګوته شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۲- د شینوارو ولسي ادب:

تاج محمد پر ۱۳۵۷ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۵۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د شینوارو ولسوالۍ پر ولسي ادب رڼا اچول شوې ده.

۱۱۳- د گرشک د خلکو گړنی ادب:

سخیداد هلمندي پر ۱۳۵۷ل کال د پوهاند دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (٤١) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د گرشک د خلکو ولسي اصطلاحات څېړل شوي او بېلگې یې راوړل شوې دي.

۱۱٤- ټولنیزه پراختیا:

فیض محمد فیاض پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې ټولنیزه پراختیا له علمي نړۍ لید او د هغه د مخالف فکر دواړو له مخې څېړل شوې ده.

۱۱۵- اجتماعي انقلابونه او ښوونې روزنې سره د هغو اړیکي:

سراج الدین پر ۱۳۵۷ل کال د رڼا گل رڼا تر لارښوونې لاندې په (۲۱) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې پر ښوونه او روزنه باندې د ټولنیزو بدلونونو اغېزې څېړل شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۶- د تره خېلو ګړدود:

مصطفی نژدې پر ۱۳۵۷ل کال د دوکتور مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی، چې د تره خېلو د ګړدود په باب معلومات په کې راغونډ شوي دي.

۱۱۷- د شوروي اتحاد د مطبوعاتو سیستم:

زلمي هېوادمل پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (۱۷) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د شوروي اتحاد د مطبوعاتو، راډیو او ټلویزیون په باره کې په لنډیز سره معلومات راوړل شوي دي.

۱۱۸- د ممتاز کارګر اشعار:

نادرخان پر ۱۳۵۷ل کال د دوکتور مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې په (٤٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ممتاز کارګر ژوندلیک او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۱۱۹- د حیات الله بشري اشعار:

نورمحمد پر ۱۳۵۷ل د مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې په (۲۱) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د شاعر پېژندګلوي او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۱۲۰- د حصارک د ځانپېښو ثبت د لیکوال د ځاني، ټولنیز، سیاسي او فرهنګي ژوندانه په څېړنه او سپړنه کې ډېر رول لري، په تېره بیا دا چې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښې په خپله د لیکوال په قلم ثبت شوي وي. دا لیکنه یا ځانپېښې، چې دلته یې لولئ، پوهاند استاد زیار په خپل قلم لیکلي، نو ځکه دده د ژوند په تشریح کې ډېره مرسته کوي.

غلجایي د ولسوالۍ بشري جغرافیه:

زلمي داد پر ۱۳۵۷ل کال د لطف الله ساپي تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د حصارک د ولسوالۍ پر ټولنیز ژوند، اداري تشکیلاتو، دود او دستور باندې رڼا اچول شوې ده.

۱۲۱- ښځه په پښتو منثورو ادبیاتو کې:

امیرمحمد پاڅون پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ښځې د ټولنیز او طبقاتي ژوند په باب معلومات راغلي دي.

۱۲۲- د شغني ژبې فولکور (ګړنی ادب):

دلبرشاه سرچشمه پر ۱۳۵۷ل کال د مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې په (٤١) مخونو کې لیکلی دی. نوموړی مونوګراف درې څپرکي لري، چې په هر څپرکي کې یې د شغنان د خلکو د ولسي ادب او ټولنیز ژوند په باب معلومات راغلي دي.

۱۲۳- د تګاو ولسوالۍ د خلکو ګړنی ادب:

محمد ابراهیم پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤١) مخونو کې لیکلی دی. نوموړي مونوګراف کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تګاو ولسوالۍ جغرافيايي موقعيت، ټولنيزه او اقتصادي بڼه او پر ولسي ادب رڼا اچول شوې ده.

۱۲۴- د حميد د شاه ګدا په مثنوي کې د قافيې د عيبونو مطالعه:

خان اباد پر ۱۳۵۷ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۲۷) مخونو کې ليکلی دی. دې مونوګراف کې د حميد د ياد شوي اثر د قافيې نيمګړتياوې په ګوته شوې دي.

۱۲۵- د غلام حسين پېژندګلوي او اشعار:

محمد عمر دايمزي پر ۱۳۵۷ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۵۱) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د غلام حسين ژوند ليک او د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۱۲۶- په پکتيا کې ډله ييزه مفاهمه او د هغې وسايل:

عزيزخان عدلي پر ۱۳۵۷ل کال د حبيب الرحمن هاله تر لارښوونې لاندې په (۳۸) مخونو کې ليکلی دی. نوموړی مونوګراف پنځه څپرکي لري او د پکتيا ولايت د مطبوعاتو په باب په کې معلومات راغونډ شوي دي.

۱۲۷- د سيداباد د ولسوالۍ انګېرنې او کړنې:

محمد اصف پر ۱۳۵۷ل کال د دوکتور مجاوراحمد زيار تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د سيد

(c) ketabton.com: The Digital Library

اباد د ولسوالۍ لنډه پېژندنه او د هغې سیمې د کرنو او انګېرنو په باب معلومات راغلي دي.

۱۲۸- د ګلستان د ولسوالۍ جغرافیایي څېړنه:

عبدالعزیز اکرمي پر ۱۳۵۷ل کال دمحمد ظریف ظریفي تر لارښوونې لاندې په (۶۰) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ګلستان د ولسوالۍ جغرافیایي موقعیت او بشري او اقتصادي بڼې په باب معلومات راغلي دي.

۱۲۹- د ننګرهار ولایت د غني خېلو د ولسوالۍ اصطلاحات:

داودشاه خوشال پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، چې د غني خېلو د ولسوالۍ عامیانه اصطلاحات په کې راغلي دي.

۱۳۰- کیسې:

عاصم شرر پر ۱۳۵۷ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۳۸) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې څلور فولکوریکې کیسې راټولې شوې دي.

۱۳۱- د دولت تطبیقي شکل په افغانستان کې:

د مسافر له خوا پر ۱۳۵۷ل کال د لطف الله ساپي تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې لیکلی شوی دی. په دغه مونوګراف کې د دولت تاسیس، منشا، ماهیت او بڼو په باب معلومات راټول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۲- د نجونو او هلکانو روابط د پوهنتون په ساحه کې:

عالیې تنویر پر ۱۳۵۷ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤١) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د تحصیل په دوره کې د پوهنتون په ساحه کې د هلکانو او نجونو، یا ښځو او نارینه وو اړیکي تر بحث لاندې نیول شوي دي.

۱۳۳- د محمد عثمان د اشعارو مجموعه او ژوند پېښې:

نظام الدین پر ۱۳۵۷ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۵۷) مخونو کې لیکلی دی، چې د شاعر ژوندلیک او د شعرونو بېلگې په کې خوندي دي.

۱۳٤- بالابلوک د ولسوالۍ گړنی ادب:

غلام سخي پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۸) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د یادې شوې ولسوالۍ پر جغرافیایي موقعیت، ټولنیزو اړخونو او ځینو عامیانه اصطلاحاتو خبرې شوې دي.

۱۳۵- د وزیرستان د برملې پښتني دودونه:

الیاس وزیري پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۸) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د وزیرستان د برملې ځینې پښتني دودونه معرفي شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳٦- د تاريخي ماترياليزم د څلورو مفاهيمو لنډه توضيح:

داود سرلوړي پر ۱۳۵۸ل کال په (۵۵) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د ماترياليزم ځينې موضوعات څېړل شوي دي.

۱۳۷- د چک ولسوالۍ شفاهي ادبيات:

خرم دل پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۸) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د وردگو د ولايت پېژندنه، د چک ولسوالۍ پېژندنه او همدارنگه د نوموړي ولسوالۍ د خلکو پر شفاهي ادبياتو خبرې شوې دي.

۱۳۸- د حميد په دېوان کې تلميح:

رحمت الله پر ۱۳۵۸ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (٦٤) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د حميد مومند پر پېژندنې سربېره د هغه په شعرونو کې د تلميح ادبي صنعت په گوته شوی دی.

۱۳۹- د کارگرې طبقې نوی ډول گوند:

مثل خان نثار پر ۱۳۵۸ل کال د توريالي (دايم) تر لارښوونې لاندې په (۵۲) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د کارگرې طبقې گوند په باب معلومات راغلي دي.

۱٤۰- په سراج الاخبار کې د پښتو ادبياتو ونډه:

حبيب الرحمن زلمي پر ۱۳۵۸ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (۵۷) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د سراج

(c) ketabton.com: The Digital Library

الاخبار لنډه تاریخچه او په دې جریده کې د پښتو لیکنو نیولیک راغلی دی.

۱٤۱- مېرمن حمیده او د هغې اشعار:

بریالي زهیر باجوړي پر ۱۳۵۸ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د مېرمن حمیدې د نثر او نظم بېلګې راغلي دي.

۱٤۲- د ښځینه لنډیو غنایي عشقي برخه:

د سپوږمۍ له خوا پر ۱۳۵۸ل کال د نورمحمد عمجن تر لارښوونې لاندې په (٤٤) مخونو کې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ښځینه لنډیو عشقي برخه د الفبا په ترتیب (بېلتون، وصال، د یار خاطر، سپوږمۍ او د مینانو دنیا) په باب معلومات وړاندې شوي دي.

۱٤۳- د الینګار ولسوالۍ د نیازیو د قوم کلیوالي لوبې:

د صدیق راشوجان له خوا پر ۱۳۵۸ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې لیکل شوی ، چې د نیازیو د قوم یو شمېر سیمه ییزې لوبې یې تشریح کړي دي.

۱٤٤- د شوروي اتحاد د ځینو معاصرو لیکوالو بیوګرافي:

شاه صنم پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۵۲) مخونو کې لیکلی دی. په یاد شوي مونوګراف کې د ((شوروي اتحاد) د څوارلسو لیکوالانو بیوګرافي راغلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤٥- د کونړ ولایت د نرنګ علاقه دارۍ کلیوالي ورزشي لوبې:

غلام حسین پر ۱۳۵۸ل کال دنورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۵٦) مخونو کې لیکلی دی او د یادې شوې علاقه دارۍ ځینې ورزشي لوبې یې په کې راوړې دي.

۱٤٦- د خراسانیانو نهضت د عربو په مقابل کې:

ظابط الله پر ۱۳۵۸ل کال د پاینده محمد سرهنګ تر لارښوونې لاندې په (۸٤) مخونو کې لیکلی دی، چې د عربو پر وړاندې د خراسانیانو د مبارزو څرګندونه په کې شوې ده.

۱٤۷- دنارینه وو له خوا ښځو ته غنایي لنډۍ:

وړانګې پر ۱۳۵۸ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (٦۱) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د الفبا په ترتیب د نارینه وو له خوا ښځو ته غنایي لنډۍ راوړل شوې دي.

۱٤۸- وزیرستان وپېژنئ:

بخت میر وزیري پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۰) مخونو کې لیکلی دی، چې د وزیرستان جغرافیایي موقعیت، د هغه ځای ژبه، کرنه او ځینې دودونه په کې بیان شوي دي.

۱٤۹- د ګیلان په ورځنیو خبرو اترو کې ځینې نادر لغتونه:

عبدالرزاق پر ۱۳۵۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٤٥) مخونو کې لیکلی دی، چې د ګیلان د سیمې ځینې نادر لغتونه په کې راغلې دي.

۱۵۰- پښتو ادبیات له ١٤٥٠ څخه تر ١٢٩٧پورې:

آصف بهاند پر ١٣٥٨ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤٣) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د یاد شوي عصر عمومي وضعې ته یوه کتنه، د پښتو د نثر او نظم ځانګړتیاوې، د صنعتي انقلاب اغېزې او د ځینو لیکوالو د نظم او نثر بېلګې راوړل شوي دي.

۱۵۱- د خوشال خان سیاسي موضع:

محمد اسمعیل پر ١٣٥٨ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٥٢) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د خوشال خان ژوند لیک، د بند دوره، د ځوانۍ دوره، مبارزې، د بند علتونه، له مغلو سره جنګ او د خوشال سیاسي او ټولنیز موقف بیان شوي دي.

۱۵۲- د شیګل په شینوارو کې د ځمکې د وېش سیستم:

شېرزمین پر ١٣٥٨ل کال د حکیم تهېوال تر لارښوونې لاندې په (٣٩) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د کونړ ولایت د شیګل د سیمې جغرافیایي موقعیت تاریخچه او د ځمکو د وېش سیتسم څېړل شوی دی.

۱۵۳- پښتو ادبیاتو ته د ثور انقلاب په رڼا کې یوه کتنه:

خالق رشید پر ١٣٥٨ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، (٤٤) مخونه لري. دا مونوګراف دوه برخې لري چې له لرغونې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دورې څخه تر ۱۳۵۷ل کال او بيا له ۱۳۵۷ څخه تر ۱۳۵۸ کاله پورې پښتو ادبياتو ته په کې کتنه شوې ده.

۱۵٤- د ورګون د ولسوالۍ سيمه ييزه جغرافيه:

حفيظ الله وزير پر ۱۳۵۸ل کال د محمد ظريف تڼيوال تر لارښوونې لاندې په (۷۲) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ورګون بشري، فزيکي او اقتصادي بڼې بيان شوي دي.

۱۵۵- د خلق په جريده کې د علمي مضامينو فهرست:

مکمل پر ۱۳۵۹ل کال دجاج پښتون زوی تر لارښونې لاندې په (۳۳) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې په ياد شوې جريده کې د علمي ليکنو عنوان، لنډيز او د ليکوال نوم راوړل شوي دي.

۱۵٦- د تعليمي نصاب په رڼا کې د پښتو ژبې تاريخي سير ته يوه کتنه:

ګل محمد پر ۱۳۵۹ل کال د نوراحمد شاکر تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د تعليمي نصاب په باب خبرې شوي او هم د ځينو ليکوالو د تعليمي نصاب کتابونه معرفي شوي دي.

۱۵۷- د پښتو په شفاهي ادبياتو کې د حماسي لنډيو يوه برخه:

د وږمې يوسفي له خوا پر ۱۳۵۹ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۲۰) مخونو ليکل شوی دی، چې په کې يو شمېر حماسي لنډۍ او د هغو د ځينو لغتونو مانا راوړل شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۸- د پښتنې ښځې تصویر په لنډیو کې:

زرغونې عزیز وردګ پر ۱۳۵۹ل کال په (۵۸) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې هغه لنډۍ راوړل شوي چې د ښځو د ژوند څېره په کې ځلېږي.

۱۵۹- د پښتنو ښځو مبارزې:

الینیس قیوم پر ۱۳۵۹ل کال په (۵۳) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د افغانستان د ښځو ټولنیز موقف، په ملي مبارزو کې د هغوی ونډه او بیا د (۱۳) مبارزو ښځو معرفي د دوی فکري او ادبي کارونه او د هغوی د شعرونو بېلګې راغلې دي.

۱۶۰- پښتنې شاعرانې:

حبیبي پر ۱۳۵۹ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې (۱۷) تنه پښتنې شاعرانې معرفي شوي دي.

۱۶۱- په کندهار کې پښتني دودونه:

د زینب فروغ له خوا پر ۱۳۵۹ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۵۱) مخونو کې لیکلی شوی دی، چې د کندهار ولایت ځینې پښتني دودونه په کې معرفي شوي دي.

۱۶۲- د فراه د سمیې پښتني دودونه:

پر ۱۳۵۹ل کال د عبدالرزاق له خوا په (۳۵) مخونو کې لیکل شوی دی، چې دفراه ولایت ځینې دودونه په کې معرفي شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦۳- د خوشال په غزلیاتو کې ښکلا:

غلام مصطفی نږدې پر ۱۳۵۹ل کال د ډاکتر زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۵۸) مخونو کې لیکلی دی، چې د خوشال په شعرونو کې حسن، مینه، عشق، هنر او اقتصادي موقف په کې څېړل شوی دی.

۱٦٤- د دولت لواڼي په دېوان کې د نومونو برخه:

محمدصابر حقمل پر ۱۳٦۰ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۵۳) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د دولت لواڼي په دېوان کې د راغلیو نومونو لکه د مېړیو، ګلانو او مرغانو یادونه شوې ده.

۱٦۵- سترګې:

فاطمې اسد حسیني پر ۱۳٦۰ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (٤٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې هغه لنډۍ د الفبا په حساب راوړل شوي، چې سترګې په کې یادې شوې دي.

۱٦٦- د خوست په خبرو اترو کې نادر لغات:

ګلاب خان پر ۱۳٦۰ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې په ورځنیو خبرو کې د خوست ځینې نادر لغات په ګوته شوي او بیا تشریح شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦۷- يو لړ هغه لنډۍ چې د ښځو له لوري په محروميت کې ويل شوي:

هما اختري پر ۱۳٦۰ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې ليکلی دی او هغو لنډيو ته په کې اشاره شوې، چې د ژوند د ځينو برخو د محروميت په نتيجه کې د ښځو له خوا ويل شوي دي.

۱٦۸- دکونړ ولايت په باره کې عمومي معلومات:

محمدقدير پر ۱۳٦۰ل کال د نورمحمد غمجن تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د کونړ ولايت جغرافيايي موقعيت، د خلکو پېژندنه، تاريخي سوابق، زراعت، کرنې، اداري تشکيلات او ټولنيزو دودونو په باب ځينې معلومات راغلي دي.

۱٦۹- د کرکو او کړو د پيدايښت عوامل او ډولونه:

نواز پر ۱۳٦۰ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د کرکو او کړنو په باب ځينې معلومات راغلي دي، لکه: له يو چا څخه کرکه، له ناروغۍ څخه کرکه او داسې نورې بېلگې.

۱۷۰- فولکوري طب:

حضرت گل احساس پر ۱۳٦۰ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤٤) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د فولکوري طب په باب يو لړ معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۱- د مقر د ګیلان علاقه دارۍ د واده دودونه:

محمد عمر ګیلاني مقري پر ۱۳٦۱ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۸) مخونو کې لیکلی دی او د یادې شوې سیمې د واده دودونه په کې بیان شوي دي.

۱۷۲- په پښتو لنډیو کې شونډې، خوله، خالونه او مخ:

نظیفي پر ۱۳٦۱ل کال د بایزید اڅک تر لارښوونې لاندې په (۲۷) مخونو کې لیکلی دی او هغه لنډۍ په کې راغلي دي، چې یاد شوي موضوعګانې په کې یادې شوې دي.

۱۷۳- د محمدجان فنا ادبي ټوټې:

کاملې پښېمان پر ۱۳٦۱ل کال د لطیف بهاند تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې دمحمد جان فنا ژوند لیک د هغه اثار او تالیفاتو پېژندنه او د هغه یو لړ ادبي ټوټې راغلي دي.

۱۷٤- د لوګر دودونه:

آصفې احمدزۍ پر ۱۳٦۱ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د لوګر جغرافیایي موقعیت او د هغه ځای ځینې پښتني دودونه بیان شوي دي.

۱۷۵- د کونړونو ولسي شاعران:

سیدمحی الدین پر ۱۳٦۲ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د کونړ د سیمې یو شمېر ولسي شاعران او د هغوی د ځینو شعرونو بېلګې راوړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۶- د کلیوالو پر ورځني ژوند د فولکور اغېزه:

غوټۍ خاورې پر ۱۳۶۲ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۱۶) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د کلیوالو د مېرانې، اتلولۍ، زړورتیا او ټولنیز ژوند په باب معلومات راغلي دي.

۱۷۷- په فولکور کې د کیسې ماهیت او وظیفه:

زرغونې احمدزۍ پر ۱۳۶۲ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د اتلانو د کیسو په باب یو لړ معلومات راغلي دي.

۱۷۸- خوشال خان د پخوانیو او اوسنیو شاعرانو په نظر کې:

خدایداد پر ۱۳۶۳ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې لیکلی دی، (۵۳) مخونه لري. په دغه مونوگراف کې لومړۍ د خوشال د ملي مبارزو په باب یو لړ معلومات راغلي او بیا د خوشال په باب د پخوانیو او اوسنیو شاعرانو نظرونه راوړل شوي دي.

۱۷۹- د دولت لواڼي په دېوان کې قافیوي نیمگړتیاوې:

عزیزالله پاک جبارخېل پر ۱۳۶۳ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د دولت لواڼي د دېوان ځینو قافیوي نیمگړتیاوو ته نغوته شوې ده.

۱۸۰- په اندړو کې د واده دودونه:

مهتاب الدین وحدت پر ۱۳۶٤ل کال د پوهنیار جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونوکې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزني ولایت د اندړو ولسوالۍ د واده دودونه تشریح شوي دي.

۱۸۱- کلمه داره روپۍ:

عزیزې شېرزاد پر ۱۳٦٤ل کال د دوکتور زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۲۲) مخونو کې لیکلې دی. په دغه مونوگراف کې کلمه داره روپۍ (ډرامې) خبرې شوي.

۱۸۲- د خوشال په دېوان کې د ځینو ځایونو نومونه:

ذکریا پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۲۹) مخونو کې لیکلې دی. په دې مونوگراف کې د خوشال په غزلونو، رباعیاتو او قصایدو کې د مهمو ځایونو نومونه په گوته شوي دي.

۱۸۳- د روښاني نهضت بېل بېل اړخونه:

محمدرسول باوري پر ۱۳٦٤ل کال د استاد ضمیر ساپي تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې لیکلې دی. په دغه مونوگراف کې د بایزید روښان ژوند لیک، مبارزې، اثار، مذهبي عرفاني اړخ او ملي فکر بیان شوي دي.

۱۸٤- د خوشال خان ژوند لیک:

محمد قدوس پر ۱۳٦٤ل کال د گل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (٤٠) مخونو کې لیکلې دی. په دغه مونوگراف کې د خوشال د کوچنیوالي دوره، د ژوند ځینې پېښې او د کورنۍ په باب معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۵- د خوشال خان په اشعارو کې د ازادۍ انعکاس او د ازادۍ له اوسني مفهوم سره د هغه پرتله:

حکیم محمد خاورین پر ۱۳٦٤ل کال د گل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (۵۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د خوشال خان په شعرونو کې د ازادۍ موضوع څېړل شوې ده او د هغه یو شمېر حماسي شعرونه هم راوړل شوي دي.

۱۸٦- د تاریخ په پوړیو کې د پښتو هنري ادبیاتو ته یوه کتنه:

دادمحمد راسا پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (۲٦) مخونو کې لیکلی دی. په یاد شوي مونوگراف کې د لرغونې دورې د ادبیاتو او شاعرانو او همدارنگه د معاصرې دورې د ادبیاتو او شاعرانو په باب یو لړ معلومات راغلي دي.

۱۸۷- د سید جمال الدین افغان ژوند او مبارزې:

پر ۱۳٦٤ل کال محمد عارف طاهر د محمد صابر خویشکي تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د سیدجمال الدین افغان د ژوند او مبارزو په باب یو لړ معلومات راغلي دي.

۱۸۸- د لرغوني مصر، یونان او روم په افسانو کې د خلقت مفکوره:

محمدقاسم هیله من پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د لرغوني مصر تاریخچه او په افسانو کې د ارباب الانواعو خلقت څېړل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۹- په پښتو معاصرو ادبياتو کې ځينې رياليستيکي موضوعات:

د شمس الله مجمر له خوا پر ۱۳٦٤ل کال د محمد صابر خويشکي تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې ليکلی شوی دی. په دغه مونوگراف کې د ريالیزم په هکله، د رياليستيکي هنر او د رنساس د دورې د ريالیزم په باب معلومات ليکل شوي دي، دغه راز د استاد الفت، اجمل ختک او سليمان لايق په اثارو کې ځينې رياليستيکي افکار څېړل شوي دي.

۱۹۰- په پښتو ادب کې د مولوي صالح محمد ونډه:

اسدالله کاروان پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د مولوي صالح محمد ژوند ليک او اثارو په باب معلومات راغلي دي.

۱۹۱- دلعل گل شاعر پېژندنه:

محمدنذير بري پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د لعل گل د کورني ژوند او د شعر د ويلو د عواملو په باب معلومات راغلي دي او هم د شاعر د شعرونو بېلگې په کې راوړل شوي دي.

۱۹۲- د حميد په دېوان کې بديع صنايع:

حضرت يوسف افتخار پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدين خان تر لارښونې لاندې په (٤۲) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د حميد

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دېوان کې بديع صنايع په ترتيب سره ښوول شوي دي.

۱۹۳- پښتو منظومې کيسې:

عبدالغني اقبال پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدين خان تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې (۹) منظومې او مشهورې فولکوري کيسې ليکل شوي دي.

۱۹٤- په پښتو منظوم ادب کې د نظم شکلي ډولونه:

سيدکريم ملگري پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدين خان تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې ځينې شعري فورمونه لکه: مربع، رباعي، مثنوي، قصيده، مخمس او داسې نور تشريح شوي دي.

۱۹۵- چاربيته او د هغې ډولونه:

عاشق الله فرياد پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدين خان تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د چاربيتو پر فورم باندې رڼا اچول شوې ده او هم د چاربيتو بېلگې راوړل شوي دي.

۱۹٦- د لنډۍ داستان پيدايښت:

نفيسې طوطاخېل پر ۱۳٦٤ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د لنډۍ کيسې ځانگړنې او پړاوونه بيان شوي دي او اوسنۍ لنډۍ کيسې ته په کې هم کتنه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۷- د اديپوس افسانه او پر هغې يوه انتقادي تبصره:

گل غوټۍ نايب خېل پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤١) مخونو کې ليکلی دی، په دغه مونوگراف کې د يونان لنډه تاريخچه او د اديپوس پاچا د کيسې مضمون ليکل شوی دی.

۱۹۸- په ولسي ادب کې د جمعه گل د اشعارو دريځ:

د احمدشاه ويښ له خوا پر ۱۳٦٤ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې ليکل شوی دی. په نوموړي مونوگراف کې دشاعر پېژندگلوي، د هغه چاپېريال، د هغه په شعر کې انځورونه بيان او د شعرونو بېلگې راوړل شوي دي.

۱۹۹- په پښتو ادبياتو کې د ناول پيدايښت:

شريفې احمدزۍ کوچۍ پر ۱۳٦٤ل کال د زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د ناول ډولونه، ځانگړنې او په پښتو ادب کې د ناول په باب خبرې شوي دي.

۲۰۰- پښتو د امير شېرعلي خان په دوره کې:

مامور مموزي پر ۱۳٦٤ل کال د جلال الدين خان تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې پښتو ژبه د امير شېرعلي خان په دوره کې د پوځي او رسمي ژبې په توگه څېړل شوې ده او د هغه وخت سياسي او اقتصادي اوضاع هم تر څېړنې لاندې نيول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰۱- یوسفزي د خوشال بابا په نظر:

عبدالغني بشردوست پر ۱۳٦٤ل کال د محمد صابر خویشکي تر لارښوونې لاندې په (۳۵) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د خوشال د ژوند حالات، د سوات یوسفزي او د هغوی ژوند او د خوشال او یوسفزیو ترمنځ مناسبات څېړل شوي دي.

۲۰۲- د پرامېته داستان ته یوه انتقادي کتنه:

جاناني ځاځی پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۵۵) مخونو کې لیکلی دی او د پرومېتې پر داستان یې یوه انتقادي تبصره کړې ده.

۲۰۳- مومن خان او شیرینو:

هنګامې ظاهر پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د داستان اصلي متن، د لغتونو څېړنه، د ځایونو نومونه او د فولکوري عباراتو څېړنه راغلې ده.

۲۰٤- نمرو او تاج محمد:

ماه جبینې لمر پر ۱۳٦٤ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د دغه منظوم داستان د نظم د برخې وزن و قافیه، د لغتونو څېړنه، د ځایونو نومونه، د شعر ساده ګي او د داستان د موضوع څېړنه راغلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰۵- د قصيدې وده او پيدايښت:

محبوبې پر ۱۳٦٤ل كال د جلال الدين تر لارښوونې لاندې په (٤۳) مخونو كې ليكلى دى. په دغه مونوگراف كې د قصيدې تعريف او د غوريانو روښانيانو او خوشال په دوره كې د قصيدې په باب معلومات راټول شوي دي.

۲۰٦- د الفت په نثر كې د لنډې كيسې بېلگې:

نفس گل شريفي پر ۱۳٦٤ل كال د محمد صابر خويشكي تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو كې ليكلى دى. په دغه مونوگراف كې د الفت ژوند ليک، د الفت په نثر كې دلنډو كيسو ځانگړتياوو او د نثر بېلگې راوړل شوي دي.

۲۰۷- اويرجل د اينيا د تحليل او د روم تشكل:

د راحلې احمدي وردگ له خوا د جاج پښتون زوى تر لارښوونې لاندې پر ۱۳٦٤ل كال ليكل شوى، چې (۳۱) مخونه لري. په دغه مونوگراف كې د ټراى او سپارتا ترمنځ د لس كلن جنگ علتونه بيان شوي دي.

۲۰۸- په فولكور مجله كې د پښتني فولكور انعكاس:

زرلښتې اورياخېلې پر ۱۳٦٥ل كال د پوهنمل بايزيد اڅک تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو كې ليكلى دى. په نوموړي مونوگراف كې هغو ليكنو ته اشاره شوې، چې د پښتني فولكور په باب په فولكور مجله كې خپرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰۹- په سراج الاخبار کې د پښتو شعر:

محمدشاه پور احمدزي پر ۱۳٦٥ل کال د دوکتور زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (۷۸) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې په سراج الاخبار کې د پښتو شعر د خپرېدو او څومره والي په باب معلومات راغلي دي.

۲۱۰- د کندهار مجلې فهرست د تاسيس له وخته تر ۱۳٥٦ل کال پورې:

سردار محمد راستمل پر ۱۳٦٥ل کال د دوکتور زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (٤۱) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوگراف کې د کندهار مجلې نيوليک راغلی (د ليکوال نوم او د ليکنې سرليک).

۲۱۱- د روښان د مبارزې تصوفي اړخ:

نسيمې فقير پر ۱۳٦٥ل کال د پوهنمل محمدصابر خويشکي تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې ليکلی دی. دا مونوگراف دوه څپرکي لري، په لومړي څپرکي کې يې د روښان پېژندنه او په دويم کې يې د روښاني تصوف د اتو مرحلو په باب خبرې شوې دي.

۲۱۲- د بي بي نېکبختې مموزۍ ژوند او ادب:

صاحب گل مموزي پر ۱۳٦٥ل کال د دوکتور زېورالدين زېور تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د بي بي نېکبختې پر ژوند ليک سربېره د هغې پر ادبي ژوند هم رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۳- د ګیلګه مېش حماسه او د هغې څېړنه:

مصري خان کلیوال پر ۱۳٦٥ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ګیلګه مېش د حماسې پیدایښت او مضمون شامل دی.

۲۱٤- د چغه سرای نرخونه او دودونه:

مرسلین روغوال پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی جلال الدین تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د چغه سرای د پېژندګلوۍ او دودونو په باب معلومات راغلي دي.

۲۱٥- د کوهدامن د داودزو اجتماعي، تاریخي او ادبي فعالیت:

وجیهې داودزۍ پر ۱۳٦٥ل کال د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۲٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د سیمې د داودزیو ټولنیز، تاریخي او ادبي فعالیتونه یاد شوي دي.

۲۱٦- د مستورې شال شاعري:

سیدمحقق پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی ډاکترې زرغونې زېور تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې دپښتنې شاعرې (مستورې شال) پر ادبي ژوند رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۷- د خوشال په کلیاتو کې ادبي صنایع:

فهیمې هاشمي پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی جلال الدین تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د خوشال ژوند لیک، اثار او د هغه په کلیاتو کې ادبي صنایع په ګوته شوي دي.

۲۱۸- د ماشوم ادبیات:

سدو ټکني پر ۱۳٦٥ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (٤٠) مخونو کې لیکلی دی. د ماشومانو د ادبیاتو په باب معلومات په کې راغلي دي.

۲۱۹- پر نظم باندې ختیځې کیسې او اسطورې:

میاجان مشفق پر ۱۳٦٥ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې (۱۲) افسانوي کیسې راغلې دي.

۲۲۰- د پښتو ژبې باقاعده او بې قاعده مصدرونه:

نورس امرخېل پر ۱۳٦٥ل کال د نوراحمد شاکر تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د پښتو باقاعدې او بې قاعدې مصدرونو ته ګوته نیول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۱- د پښتو ژبې د باقاعده او بې قاعده لغاتو مجموعه چې مصدر يې په (يدل) ختمېږي:

زرغونې برېښ پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی نوراحمد شاکر تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د پښتو ژبې د باقاعده او بې قاعده لغتونو تشريح راغلې ده.

۲۲۲- د بهايي جان په اشعارو کې ادبي صنايع:

محمد داود ساپي پر ۱۳٦٥ل کال د پوهندوی جلال الدين تر لارښوونې لاندې په (٤٨) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د بهايي جان پر ژوند ليک سربېره د هغه په شعرونو کې ادبي صنايع هم ښوول شوي دي.

۲۲۳- په معاصرو هنري پښتو ادبياتو کې د ويښ ځلميانو د خپرونو او اثارو تحليل:

زرغونې درانۍ پر ۱۳٦٥ل کال د پوهنوال ګل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (٤٢) مخونو کې ليکلی دی. نوموړي مونوګراف کې د ويښ ځلميانو له جملې څخه د بېنوا د اثارو تحليل او په دويمه برخه کې د ګل پاچا الفت د اثارو تحليل راغلی دی.

۲۲٤- د ماه رخې ناول ته لنډه انتقادي کتنه:

پروين منګل پر ۱۳٦٥ل کال د پوهنوال ګل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (٥٤) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د سيدراحت زاخېلي د (ماه رخې ناول) ته يوه انتقادي کتنه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۵- د ننگرهار د مجلې فهرست:

شاه ولي پر ۱۳٦۵ل کال د دوکتور زیورالدین زیور تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د ننگرهار مجلې د لیکنو فهرست (د لیکوال نوم او د لیکنې سرلیک) برابر شوي دي.

۲۲٦- د رحمان بابا په دېوان کې ادبي صنایع:

بي بي حیا خلازۍ پر ۱۳٦۵ل کال د پوهندوی جلال الدین تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د رحمان بابا پر پېژندگلوۍ سربېره د هغه په دېوان کې ادبي صنایع هم په گوته شوي دي.

۲۲۷- په معاصر پښتو شعر کې ملي او مترقي افکار:

محمد حکیم تڼیوال پر ۱۳٦۵ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۸۰) مخونو کې لیکلی دی. نوموړی مونوگراف درې څپرکي لري، چې د پښتو د معاصرو ادبیاتو په ځانگړي ډول د شعر د فکري خوا (مترقي افکارو) په باب په کې خبرې شوي دي.

۲۲۸- په پښتو لنډیو کې تاریخي پېښې:

محمد قسیم پر ۱۳٦٦ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکلی، چې په لنډیو کې تاریخي پېښې په کې څېړل شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۹- په پښتو ادب کې ټوکې ټکالې:

میراجان غروال پر ۱۳٦٦ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د پښتو ژبې یو شمېر ټوکې او عامیانه اصطلاحات راغلي دي.

۲۳۰- د سراجي دورې پښتو منظوم ادبیات:

محمد علي قریشي پر ۱۳٦٦ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤٥) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د پښتو ادبیاتو د نظم او شعر پر برخې یو څه خبرې شوي او بیا په یاد شوې دوره کې ځینې پښتو نظمونه راوړل شوي دي.

۲۳۱- پښتانه په بلخ کې:

عبدالقیوم پر ۱۳٦٦ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (٦٤) مخونو کې لیکی دی. نوموړی مونوګراف شپږ څپرکي لري او د بلخ د پښتنو په باب معلومات په کې خوندي شوي دي.

۲۳۲- په پښتو ادبیاتو کې سفرنامه:

حیات الله صبور پر ۱۳٦٦ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤٩) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د پښتو ژبې یونلیکونو (سفرنامو) په باب معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳۳- په بره او کوزه پښتونخوا کې ادبي تاریخ لیکنه:

غلام نبي فراهي پر ۱۳٦٦ل کال د پوهنوال زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې په (٤٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د یادې شوې موضوع په باب یو لړ معلومات راټول شوي دي.

۲۳٤- شعر او شاعري د لرغوني یونان د پوهانو له نظره:

غلام مصطفی رحیمي شلگري پر ۱۳٦٦ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۹٦) مخونو کې لیکلی دی. نوموړی مونوگراف شپږ څپرکي لري، چې د موضوع په باب معلومات په کې راغلي دي.

۲۳۵- مهمې فولکوري شپې او ورځې:

داکتر خان پر ۱۳٦٦ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د فولکوري روایاتو له مخې مهمې شپې او ورځې په گوته شوې دي.

۲۳٦- د منگلو د پښتونولۍ نرخ:

گلات منگل پر ۱۳٦٦ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د منگلو د قوم د پښتونولۍ، دود او دستور په باب معلومات راټول شوي دي.

۲۳۷- په پښتو ژبه کې د باقاعده او بې قاعده مصدرونو ډیټا:

شیرین شاه پر ۱۳٦٦ل کال د نوراحمد شاکر تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳۸- د ګودر په باره کې لنډۍ:

محمد اسحق پر ۱۳۶۷ل کال د حاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د الفبا په ترتیب هغه لنډۍ راټولې شوي چې د (ګودر) په باب ویل شوي دي.

۲۳۹- لازمي افعال او د هغوی مورفولوژیکي خصوصیات:

ګل غوټۍ پر ۱۳۶۷ل کال د زرغونې زیور تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د فعلي کټګورۍ او لازمي فعلونو په باب معلومات راغونډ شوي دي.

۲٤۰- د افغانستان د لیکوالو انجمن له تاسیس (۱۳۵۹-۱۳٦٦) کلونو پورې د پښتو چاپ شویو اثارو فهرست:

تاج محمد یاري پر ۱۳٦۷ل کال د حاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۵۹) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د هغو پښتو کتابونو یادونه شوې، چې په یاد شوي زماني واټن کې د لیکوالو ټولنې خپاره کړي دي.

۲٤۱- د ملګرو ملتو منشور او زموږ ملي روغه جوړه:

میرزا محمد توتاخېل پر ۱۳٦۷ل کال د حاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د یاد شویو موضوعګانو فکري نږدېوالی تر بحث لاندې نیول شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت: پر ۱۳۷۰ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې په امریت کې یو زیات شمېر پښتو مونوګرافونه خوندي وو، په دې لړ کې یو شمېر داسې مونوګرافونه هم وو، چې د کابل پوهنتون په مرکزي کتابتون کې یې کاپۍ نه وې، ددې خبرې یوه وجه شاید دا وي، چې مرکزي کتابتون ته یې کاپۍ نه وې استول شوې او یا هم د کتابتون د کارکوونکو د تخنیکي ستونزو او ځینو نورو لاملونو له امله د دغو مونوګرافونو نقل د پوهنتون په مرکزي کتابتون کې نه وي خوندي شوی. په هر حال دلته به د کال په ترتیب د دغو مونوګرافونو یادونه هم وکړو. د پېژندنې لپاره (د پوهنتون په مرکزي کتابتون کې د هغو د کتلاک نومره هم ثبت شوې وه خو څرنګه چې د مرکزي کتابتون اکثره خطي نسخې چور او یا سیزل شوي چې دې کې پښتو مونوګرافونه هم شامل وو، نو ځکه د کتلاک نومره یې رانه وړل شوه، اوس ددې مونوګراف یو شمېر د زیاتو سیلاوونو او ناتارونو له بلاوو سره سره په پښتو څانګه کې خوندي پاتې دي او ځینې یې کېدی شي د هغو له خپلو لیکوالو سره هم خوندي وي.

۲۴۲- غرځستان:

بسم الله ځیرمن پر ۱۳۳۹ل کال لیکلی، چې (۵۹) مخونه لري او د یاد شوې سیمې سیاسي، ټولنیز او اقتصادي حالات په کې څېړل شوي دي.

۲۴۳- د خوشال خان ادبي لار:

عزیزالله پښتونمل پر ۱۳۳۹ل کال، په (۱٦۷) مخونو کې لیکلی او د خوشال د ادبي ژوند په باب په کې معلومات ورکړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲٤٤- د غرب اوسنی تمدن:

نوراحمد پر ۱۳۳۹ل کال په (٤۰) مخونو کې لیکلی، چې د غرب د تمدن په باب یې یو لړ معلومات وړاندې کړي دي.

۲٤٥- د افغانستان د لمر ختیځو او مرکزي برخو کوچیان:

محمد عزیز کاکړ پر ۱۳٤۰ل کال په (۱۷٥) مخونو کې لیکلی او د یاد شوې موضوع په هکله په کې یو لړ معلومات ورکړل شوي دي.

۲٤٦- د لغمان محلي شاعران:

عبدالرشید پر ۱۳٤۱ل کال لیکلی، (۱۰٥) مخه لري او د لغمان د ځینو محلي شاعرانو ژوند لیک او د شعرونو بېلګې په کې راوړل شوي دي.

۲٤۷- ابدالیان:

امین الله پر ۱۳٤۱ل کال په (٥۹) مخونو کې لیکلی او د پښتنو د یوه نامتو ټبر (ابدالیانو) په باب معلومات په کې راټول کړي دي.

۲٤۸- د ښځې تاریخي او محیطي موقف:

صفورا پر ۱۳٤۱ل کال په (٦٤) مخونو کې لیکلی او د تاریخ په اوږدو کې او بیا تر نوي عصره پورې په ټولنه کې د ښځې پر ژوند او دریځ خبرې شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴۹- د پکتیا ولایت یو لړ ملي او اجتماعي دودونه:

پر ۱۳۴۳ل کال محمدرحیم شملزي په (۷۰) مخونو کې لیکلی او د یاد شوي ولایت یو لړ ملي او ټولنیز دودونه په کې بیان شوي دي.

۲۵۰- د پښتو اصطلاحات:

حبیب الله جاج پښتو زوی پر ۱۳۴۳ل کال په (۳۰) مخونو کې لیکلی دی او د پښتو ژبې ځینې اصطلاحات یې په کې راټول کړي دي.

۲۵۱- د نباتاتو او مرغانو په باب تحقیق:

محمد اسمعیل پر ۱۳۴۵ل کال په (۳۵) مخونو کې لیکلی او د یاد شوې موضوع په باب په کې یو لړ معلومات راغونډ شوي دي.

۲۵۲- د هلمند ولایت د مارجي د ناقلو حوزه:

پایاب پر ۱۳۴۸ل کال د استاد احمدي تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی او د یاد شوې موضوع په باب په کې یو لړ معلومات راټول شوي دي.

۲۵۳- د پښتو پخوانیو گرامرونو ته یوه کتنه:

جانباز پر ۱۳۴۸ل کال په (۵۹) مخونو کې لیکلی او د پښتو د ځینو پخوانیو گرامرونو پر معرفۍ سربېره یې پر هغوی یو لړ خبرې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵٤- د لوګر ولایت د فیض اخوندزاده سوانح او اشعار:

شاه الله احمدزي پر ۱۳٤۹ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳۸) مخونو کې لیکلی او د یاد شوي شخص پر ژوند لیک سربېره یې د شعرونو بېلګې هم راوړې دي.

۲۵۵- د سپرې ولسوالۍ دودونه:

عبدالودود پر ۱۳۵۰ل کال د پوهاند عبدالحی حبیبي تر لارښوونې لاندې په (۱۵) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې لومړی د سپرې ولسوالۍ موقعیت، دکلیو نومونه او د همغه ځای د ځینو پښتني دودونو په باب معلومات لیکل شوي دي.

۲۵٦- د کندهار سیاسي او اجتماعي اوضاع:

حیات الله رفیقي پر ۱۳۵۰ل کال د پوهاند عبدالحی حبیبي تر لارښوونې لاندې په (٤۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د کندهار تاریخي اهمیت، د هغه ټولنیزه وضع، اقتصادي اوضاع او جغرافیایي حالت څېړل شوي دي.

۲۵۷- ولسي ادب:

محمد صابر خویشکي پر ۱۳۵۱ل کال د مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې پښتو لنډۍ، ناول او د ولسي ادب ځینې نور ډولونه بیان شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵۸- د باجوړ متلونه:

پذیرگل سالارزي پر ۱۳۵۱ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (٤٣) مخونو کې لیکلی او د الفبا په حساب یو شمېر هغه متلونه په کې راټول شوي، چې د باجوړ دخلکو په خبرو اترو کې کارول کېږي.

۲۵۹- ژوند او هنر:

محمدجان گیاني پر ۱۳۵۲ل کال د گل محمد نورزي تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د هنر او ادبیاتو ارزونې، شعر او هنر، فن او ژوند او د خلکو او هنر په باب یو لړ معلومات راټول شوي دي.

۲٦۰- په لغمان کې لاسي صنایع او د هغو اقتصادي ارزښت:

عبدالظاهر نوري پر ۱۳۵۲ل کال په (۵۲) مخونو کې لیکلی او د لغمان ولایت دجغرافیایي موقعیت او لاسي صنایعو په باب په کې معلومات ځای کړای شوي دي.

۲٦۱- په افغانستان کې د ښځو د عصري تربیې تاریخ:

فاطمې ساپۍ پر ۱۳۵۳ل کال د مجاوراحمدزیار تر لارښوونې لاندې په (۵۷) مخونو کې لیکلی او په افغانستان کې یې د ښځو د عصري تربیې او تعلیم په باب رڼا اچولې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶۲- د راډیو افغانستان د پروګرامونو شکل او څرنګوالي ته یوه کتنه:

شامحمود زیارمل پر ۱۳۵۳ل کال په (۳۰) مخونو کې لیکلی. په دغه مونوګراف کې د ۱۳۵۲ل کال او تر هغه وړاندې د راډیو پروګرامونه معرفي شوي او هم د دغو پروګرامونو پر مطالبو خبرې شوې دي.

۲۶۳- د کیسو په باره کې:

پر ۱۳۵۳ل کال د محمود ساپي له خوا د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۵۷) مخونو کې لیکل شوی. په دغه مونوګراف کې د کیسې تعریف، مرام او بیا په بېلابېلو سیمو کې د کیسو ویل څېړل شوي او هم یې د ویلو طرز بیان شوی دی.

۲۶۴- د ننګرهار ولایت د برېنې د سیمې فولکور:

سیمین پر ۱۳۵٦ل کال د استاد عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (٤۰) مخونو کې لیکلی او د یادې شوې سیمې پښتنې دودونه لکه: واده، کوژده او ځینې نور دودونه بیان شوي دي.

۲٦۵- د زین الله لنډه پېژندګلوي او اشعار یې:

عزیزالله پر ۱۳۵٦ل کال د مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (٤۷) مخونو کې لیکلی او د یاد شوي شاعر پر ژوند لیک سربېره یې د هغه پر اشعارو خبرې کړې او د شعرونو بېلګې یې ورته راوړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶۶- د لال پورې څو وګړني شاعران:

خیبر برم پر ۱۳۵٦ل کال د مجاوراحمد زیار تر لارښوونې لاندې په (۷۰) مخونو کې لیکلی او د لال پورې څلور تنه ولسي شاعران په کې معرفي شوي او د شعرونو بېلګې یې راوړل شوې دي.

۲۶۷- د تعلیمي نصاب په رڼا کې د پښتو ژبې تاریخچې ته یوه لنډه کتنه او د هغو د لیکوالانو پېژندګلوي:

ګل محمد شینزي پر ۱۳۵۹ل کال د پوهاند عبدالشکور رشاد تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د پښتو ژبې د تعلیمي نصاب میتود، د پښتو ادبیاتو د لیکوالو پېژندګلوي او د ځینې درسي کتابونو پر میتود رڼا اچول شوې ده.

۲۶۸- د خوشال په اشعارو کې مېړانه:

الله نظر پر ۱۳٦۱ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٥٤) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د خوشال پر پېژندګلوۍ سربېره د هغه مبارزې او هم خوشال د نورو له نظره څېړل شوی او بیا یې د کلام بېلګې راوړل شوې دي.

۲٦۹- ادبي کره کتنه او ګټې یې:

شاه محمود زرمتي پر ۱۳٦۳ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٦) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوګراف کې د پوهانو له نظره کره کتنه څېړل شوې، د کره کتنې تعریف وړاندې شوی او هم د کره کتنې ډولونه په ګوته شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷۰- د حضرت یوسف علیه السلا قیصه:

شریفې یونس وردگ پر ۱۳٦٤ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې لیکلی. په نوموړي مونوگراف کې لومړی د اتلانو او پیریانو کیسې او بیا د حضرت یوسف علیه السلام د کیسې بیان شوی دی.

۲۷۱- د خوشال په اشعارو کې د غیر لفظي مفاهموي خپلونو انعکاس:

زرغونې حلیمې پر ۱۳٦٦ل کال د حبیب الله جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳۹) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د سر، وچولي، وروځو، سترگو، شونډو او داسې غړو په واسطه د غیر لفظي مفاهمې ډولونه ښوول شوي دي.

۲۷۲- په پښتو معاصرو ادبیاتو کې د (منان ملگري) ادبي او هنري دریځ:

عبدالشکور قیومي د زېورالدین زېور تر لارښوونې لاندې پر ۱۳٦۷ل کال په (٤٥) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د پښتو په اوسنیو ادبیاتو کې د منان ملگري پر ادبي څېړې او مقام خبرې شوې دي.

۲۷۳- په پښتو لنډیو کې د مسافر څېره:

میرزامحمد گړندي پر ۱۳٦۷ل کال د جلال الدین خان تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د لنډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

محتوا، وېش او بېلګې راغلي دي او بيا په پښتو لنډيو کې د مسافر څېرې ته ګوته نيول شوې ده.

۲۷۴- د ماه رخې ناول او ټولنيز ارزښتونه:

زرغونې شهۍ پر ۱۳۶۷ل کال د خالق رشيد تر لارښوونې لاندې په (۳۱) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د راحت زاخېلي پېژندګلوي او د هغه د اثارو د پېژندنې په باب معلومات راغلي دي او بيا د ماه رخې ناول اړتيا، ټولنيز او هنري ارزښت او د ناول ټولنيز پيغام بيان شوی دی.

۲۷۵- پښتو ترانې:

حبيبې پر ۱۳۶۷ل کال د زرغونې زېور تر لارښوونې لاندې په (٦٤) مخونو کې ليکلی دی. په دغه مونوګراف کې د پښتو ژبې يو شمېر ترانې راټولې شوې دي.

۲۷٦- په پښتو لنډيو کې د (جانان) څېره:

راحلې بابکرخېل پر ۱۳۶۷ل کال د محمد صابر خويشکي تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې ليکلی او هغه پښتو لنډۍ په کې راوړل شوې، چې د (جانان) ياد په کې راغلی دی.

۲۷۷- د پښتني پېغلو او مېرمنو ادبي او ژبنۍ هلې ځلې:

صالحې سروري پر ۱۳۶۷ل کال د زرغونې زېور تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې د ځينو هغو پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېغلو او مېرمنو پېژندګلوي راغلې، چې د پښتو ژبې او ادب په پراختيا او بډاينه كې يې برخه اخيستې ده.

۲۷۸- د ويښتيايي پېر سياسي، ملي جريدو پښتو برخې ته يوه كتنه:

محمد حسن مطع پر ۱۳۶۷ل كال د خالق رشيد تر لارښوونې لاندې په (۸۰) مخونو كې ليكلى. په دغه مونوګراف كې د ويښتيايي پېر د جريدو پر پښتو برخې يو لړ خبرې شوې دي.

۲۷۹- د ازاد افغانستان پښتو برخه:

خيرمحمد شېرزي پر ۱۳۶۷ل كال د خالق رشيد تر لارښوونې لاندې په (۵۳) مخونو كې ليكلى دى.

۲۸۰- د انګرېزي استعمار پر ضد د پښتنو د ليكني او ګړني ادب ونډه:

نورمحمد پر ۱۳۶۸ل كال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۵۰) مخونو كې ليكلى دى. په نوموړي مونوګراف كې د انګرېزانو راتګ، د انګرېزانو پر وړاندې د خلكو كركه او پر هغه وخت د پښتو ادب پر څرنګوالي رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸۱- د لرغوني یونان او روم نامتو پوهان او لیکوالان:

عاطفې حرکت پر ۱۳۶۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (۳٤) مخونو کې لیکلی او د یونان او روم (۲۹) نامتو پوهان او لیکوالان په کې معرفي شوي او د هغوی پر ځینو اثارو خبرې شوې دي.

۲۸۲- د خوشال په کلیاتو کې تلمیحات:

نسیمې ارغندیوال پر ۱۳۶۸ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٤٠) مخونو کې لیکلی دی او د خوشال په کلیاتو کې د تلمیح ادبي صنایع په ګوته شوې دي.

۲۸۳- په فولکوریک ولسي ادب کې د پښتنو د واده دود او دستور:

عمر ګل پر ۱۳۶۸ل کال د جلال الدین تر لارښوونې لاندې په (۳۲) مخونو کې لیکلی دی. په نوموړي مونوګراف کې په پښتو ادبیاتو کې د فولکور اهمیت په باب خبرې شوي او ځینې پښتني دودونه بیان شوي دي.

۲۸٤- د شپون تحقیقي او نوښتي اثار:

نفیسې هاشمي پر ۱۳۶۸ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (٤۹) مخونو کې لیکلی او د سعدالدین شپون پر پېژندګلوی سربېره د هغه پر ادبي اثارو یې هم رڼا اچول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸۵- د ادب مجلې پښتو برخه:

اصفې اندړې پر ۱۳٦۸ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (۳۰) مخونو کې لیکلی او د ادب مجلې د پښتو برخې نیولیک یې په کې ترتیب کړی دی.

۲۸٦- د پټې خزانې د تاریخي متونو بېلګې: منثور، منظوم متن:

د اسې رحماني له خوا پر ۱۳٦۸ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې لیکل شوی دی. په نوموړي مونوګراف کې د پټې خزانې د تاریخي متونو پر بېلګو خبرې شوې دي.

۲۸۷- د استاد زیار معرفي او د هغه اثار:

پلوشې جبارخېلې پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۵۱) مخونو کې لیکلی او په هغه کې یې د استاد زیار پر پېژندګلوۍ سربېره د هغه د اثارو په باب هم یو لړ معلومات وړاندې کړي دي.

۲۸۸- د خوشال په اثارو کې د سواتنامې ارزښت:

سپوږمۍ پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۵۹) مخونو کې لیکلی او په هغه کې د خوشال پر پېژندګلوۍ سربېره پر (سواتنامې) هم خبرې شوې دي.

۲۸۹- ټوټکې:

د لیلما وردګ له خوا پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۳۳) مخونو کې ليکل شوی او په هغه کې بېلابېلې ټوټکې لکه پر زوم باندې ټوټکې، د ايرو او سپېلنو ټوټکې او داسې نورې راټولې شوې دي.

۲۹۰- د لرغونې دورې د شعر شکل او مضمون:

د جلات خان له خوا پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۳۳) مخونو کې ليکل شوی. په دغه مونوگراف کې په لرغونې دوره کې پر ملي اوزانو برابرو شعرونو، لکه: د امير کروړ پر وياړنې، د بېټ نيکه، شيخ تيمن او داسې نورو پر شعرونو خبرې شوې دي.

۲۹۱- خوشال ولې دستار نامه وليکله:

محمد نعيم پر ۱۳٦۹ل کال د آصف بهاند تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې پر دستارنامه او د هغې د ليکلو پر علتونو خبرې شوې دي.

۲۹۲- د کاظم خان شيدا په شعر کې د غربت او مساپرۍ انعکاس:

پلوشې عمر پر ۱۳٦۹ل کال د خالق رشيد تر لارښوونې لاندې په (۳۷) مخونو کې ليکلی دی. په نوموړي مونوگراف کې د کاظم خان شيدا پېژندنه، د شيدا شاعري او د شيدا د مسافرۍ او غربت علتونه بيان شوي او هم د بېلگې په توگه د شيدا ځينې غزلونه، څلوريزې، مخمسات او قطعات راوړل شوي دي.

۲۹۳- د پخوانې يونان او روم وتلي اثار:

عبدالرسول جبارخېل پر ۱۳٦۹ل کال د حبيب الله جاج پښتون زوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر لارښوونې لاندې په (٤٠) مخونو کې لـیکلی او د لرغـوني یونـان او روم یو شمېر اثار په کې معرفي شوي دي.

٢٩٤- د میر مهدي شاه د لنډو کیسو مهم موضوعات:

شریفې پر ١٣٦٩ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (٦٥) مخونو کې لیکلی او د مهدي پر ژوندلیک سربېره یې د هغه د لنډو کیسو مهمو موضوعاتو ته ګوته نیولې ده.

٢٩٥- د سید بهاوالدین مجروح ژوند او دده د پښتو اثارو معرفي:

نصیرې نوري پر ١٣٦٩ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (٣٨) مخونو کې لیکلی او د سیدبهاوالدین مجروح پر ژوند او پښتو اثارو یې رڼا اچولې ده.

٢٩٦- د رحمت شاه سایل د شعر رنګین اړخونه:

امنې پر ١٣٦٩ل کال د خالق رشید تر لارښوونې لاندې په (٣٩) مخونو کې لیکلی او د رحمت شاه سایل د ژوند او اثارو پر پېژندنه سربېره یې د هغه د شعر پر ځینو محتوایي اړخونو رڼا اچولې ده.

٢٩٧- د پخواني یونان پنځه اتلان:

ناجیې مقبلې پر ١٣٦٩ل کال د جاج پښتون زوی تر لارښوونې لاندې په (٣٠) مخونو کې لیکلی او د پخواني یونان د پنځو اتلانو په باب یې معلومات په کې راټول کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹۸- د دولت لواڼي په دېوان کې د توجیه تغیر:

جمیلې پر ۱۳٦۹ل کال لیکلی، لارښود استاد یې جلال الدین خان دی. دا مونوگراف (۳٦) مخونه لري او د دولت لواڼي د دېوان په قافیه کې یې یاده شوې موضوع څېړلې ده.

۲۹۹- د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه:

د محمد اسمعیل یون له خوا لیکل شوی دی. په دغه مونوگراف کې د وزیر محمد گل خان مومند د ژوند، مبارزو او افکارو په باب څرگندونې شوي دي. دا مونوگراف پر ۱۳۷۳ل کال چاپ شوی دی.

۳۰۰- لنډیو ته یوه لنډه کتنه:

د ارین مومندې له خوا پر ۱۳۷۰ل کال لیکل شوی، چې د لنډیو د جوړښت او د هغو د ځینو اړخونو په باب په کې څرگندونې شوې دي.

۳۰۱- پښتو ډرامه:

د گل غوټۍ له خوا پر ۱۳۷۰ل کال لیکل شوی، په دغه مونوگراف کې لومړی په تاریخي لحاظ د ډرامې په باب معلومات راغلي او بیا د پښتو ډرامې په باب څرگندونې په کې شوې دي.

۳۰۲- د راحت زاخیلي ژوند او اثار:

بلقیس اندړ پر ۱۳۷۰ل کال لیکلی دی. په دغه مونوگراف کې د راحت زاخیلي د ژوند او اثار په باب معلومات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰۳- د عبدالروف بېنوا ژوند او اثار:

د شيما جبارخېلې له خوا پر ۱۳۷۰ل کال ليکل شوی دی، د مرحوم بېنوا ژوند ليک او د هغه اثارو په باب معلومات په کې راغلې دي.

۳۰۴- د محمد صديق روهي ژوند او اثار:

د محمد رحيم له خوا پر ۱۳۷۰ل کال ليکل شوی او د کانديد اکاډميسين محمد صديق روهي د ژوند او د هغه د ادبي فعاليتونو په باب معلومات په کې راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

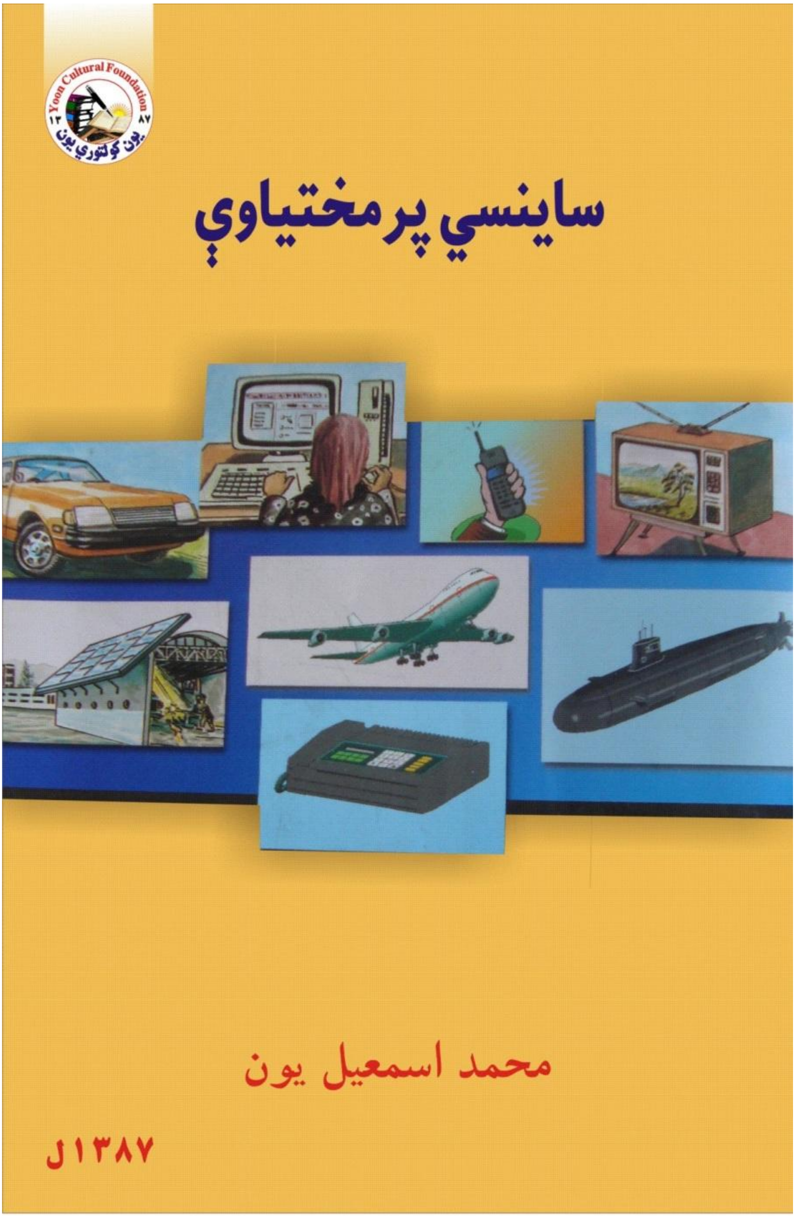

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساینسي پرمختیاوې

(د لومړنیو ښوونځیو د زده کوونکو لپاره مرستندوی)

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب پېژندنه

د كتاب نوم:	ساينسي پرمختياوې
ليكوال:	محمد اسمعيل يون
خپرندوی:	يون كلتوري يون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوكه
لومړی چاپ:	۱۳۸۰ل كال
دويم چاپ:	۱۳۸۷ل كال
د ليكوال	
پرله پسې نومره:	(۱۸)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۱۸)
كمپوزر:	ضياالرحمن ضيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې اثر په باب څو یادونې

پر (۱۳۷۹ل- ۲۰۰۱م) کال د یونېسکو د ځینو افغان مامورینو له خوا په پېښور کې له ځینو لیکوالو څخه وغوښتل شول، چې د ښوونځیو د زده کوونکو لپاره ځینې داسې درسي مرستندویه اثار ولیکي، چې هغوی د اوسنیو درسي کتابونو ترڅنګ له دې اثارو هم ګټه پورته کړي. په دې لیکوالو کې یو تن زه هم شامل وم. کوم اثار چې ولیکل شول، د هغوی نومونه په دې اثر کې یاد شوي دي. هغه وخت د طالبانو نظام واکمن و. هغوی خپل تعلیمي نصاب درلود،چې ساینسي مضامینو او تجربه یي علومو ته یې په کې چندان توجه نه وه کړې، نو ددې ډول کتابونو چاپ هغه وخت ډېر ګټور او مرستندوی و. پر یوه اثر باید دووتنو لیکوالو کار کړی وای، یو د اصلي لیکوال او بل د همکارپه توګه. اغلې زرغونه جبارخېله ما سره په دې کتاب کې د مرستندویې لیکوالې په توګه په پام کې ونیول شوه او زه بیا په بل اثر کې له هغې سره دمرستندوی لیکوال په توګه،

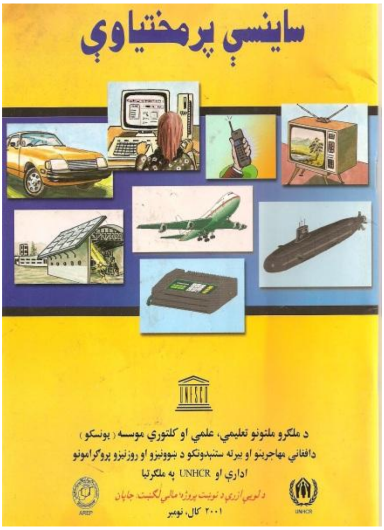

ددې ترڅنګ مې دوه اثار نور هم ورسره ایډېټ کړل. خوددې اثر په سرکې زما او د هغه بل اثر په سرکې د اغلې زرغونې جبارخېل نوم د تعامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مخکنۍ موافقې له مخې ولیکل شو. نو اوس چې دا اثر زه بیا له سره چاپوم، د کتاب لیکنې او ترتیبونې د اصلي حقیقت او واقعیت له مخې غوره ګڼم، چې هغه بل اثر یوازې د اغلې زرغونې جبارخېل په نوم چاپ شي او دا هغه زما په نوم. په دې اثر کې چې له کومو معلوماتوڅخه ګټه اخیستل شوې وه، ما هغه هم یاد کړي وو، خو د ایډېټ پروخت ددې اثر په متن کې دومره تغیر او تبدیل راوستل شو، چې له ګټه اخیستل شویو کتابونو د متن اصلي بڼه په کې بېخي له منځه لاړه، یوازې له محتوا څخه کار واخیستل شو. ددې علت دا و، چې د ښوونځیو ماشومانو ته باید په داسې ساده ژبه اثر ولیکل شي، چې دوی ته ترې ګټه اخیستنه اسانه وي. په هر حال په پای کې همدغه متن سم وګڼل شو، چې همدا اوس ستاسو په لاس کې دی. د دویم چاپ پر وخت هم ما کوم خاص بدلون په کې نه دی راوستی، زه هیله من اوپر دې باوري یم، چې دا کتاب اوس هم د ښوونځیو په تېره بیا د لومړنیو ښوونځیو له زده کوونکو سره د یوه درسي مرستندوی اثر په توګه مرسته کولای او د هغوی په ذهني ارتقا کې تاثیر لرلای شي.

په ټول هېواد کې د تعلیم د غوړېدو په هیله

په درنښت

پوهندوی محمد اسمعیل یون

ارګ- د جمهوري ریاست ودانۍ- کابل افغانستان

د ۱۳۸۷ل کال د سلواغې ۲۹مه نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړنۍ خبرې

په افغانستان کې د زده کړې شرایط ډېر کمزوري شوي دي. د یونېسکو اوسنیو څېړنو په ګوته کړې ده، چې په دې جنګ ځپلي هېواد کې، د ښوونځیو زده کوونکي پوره درسي کتابونه نه لري. نه یوازې درسي کتابونه کم دي. زاړه اونیمګړي هم دي، نو له همدې امله په ۲۱مه پېړۍ کې دماشوم اړتیاوې نه شي پوره کولای. په افغانستان کې ټلویزیوني خپرونې، ورځپاڼې او دمعلوماتو د لاس ته راوړلو نورې سرچینې نه شته، نو له همدې امله افغان ماشومان، په عام ډول له هغو پرمختیااوو څخه بې خبره دي،چې په بهرنۍ نړۍ کې منځته راځي. د لوستنې مرستندویو موادو دغه لړۍ د یونېسکو په نوښت خپرېږي. دا لړۍ به د افغان ماشومانو د معلوماتو هغه برخې پیاوړي کړي،چې خورا مهمې دي او په درسي کتابونو کې نه شته. دلوستنې مرستندویو موادو ددغې لړۍ موضوعګانې په لاندې ډول دي.

۱- ساینس- د ساینس اعجاز (نوې اختراعګانې)

۲- روغتیایي ښوونه او روزنه- د ماشوم د سالمې ودې او د لومړنیو مرستو لارښوونې.

۳- اجتماعي کېدنه- ګډ ژوند (کورنۍ، همزولي او د سولې ښوونه او روزنه)

٤- د نفوسو چاودنه- د ژوندانه پر کچې د نفوسو د چټکې ودې اغېزې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلوستنې دغه مواد په پښتو او دري ژبو خپاره شوي دي. دغه کتابونه د افغانستان د ښوونې او روزنې د پیاوړو پوهانو او لیکوالو له خوا لیکل شوي دي. د افغان کډوالو \ وطن ته بېرته ستنېدونکو ښوونیزه او روزنیزه اداره(AREP) چې یوه افغان نادولتي موسسه ده، له یونېسکو سره په ګډه کار وکړ او ددې کتابونودمسودې د لیکنې، مخکیني ازمېښت، کمپوز او نهایي کولو لپاره یې اسانتیاوې برابرې کړي. دغه فعالیت او هڅې د لویې ازرې د پروژې د نوښت له مخې، چې مالي لګښت یې د جاپان د حکومت له خوا ورکړ شوی دی، ترسره شوي دي.

موږ د افغان متخصصینو له مرستې او د (AREP) له ملاتړ څخه دزړه له کومې مننه کوو. هیله کوو، چې دغه کتابونه به افغان ماشومانو ته هغه کړنلارې او بهیر روښانه کړي، چې په نړۍ کې نوی منځته راځي. دغه کتابونه به همدارنګه د زده کوونکو د پوهې افق پراخه کړي. لوستنې مواد په ازمېښتي ډول خپرېږي او دسمون لپاره ستاسې وړاندیزونو او کره کتنو ته هر کلی ویل کېږي.

مېرمن انګېبورګ براینس
د یونېسکو دفتر مدیره
اسلام اباد
د ۲۰۰۱م کال د اکتوبر ۳۰مه نېټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيلامه

لکه څنگه چې پوهېږئ (ضرورت يا احتياج د نوښت مورده). انسان وخت پر وخت د خپل احتياج د پوره کولو لپاره هڅه او هاند کړی او کوي يې.

انسان د خپل پيدايښت او گډ ژوند له پيله خوړو، جامو او استوگنځي ته اړتيا لرله.دوی ددې لپاره د کار ابتدايي وسايل لکه يوم، تبر، کولنگ، غشی، ليندۍ، جغ او سپاره او نور جوړ کړل، چې خپلې اړتياوې پوره کړي. د همدې وسيلو په مرسته يې وکولای شول،د طبعيت له پراخو سرچينو څخه دخپل ځان لپاره گټه پورته کړي او کانونه راوباسي. خو له دې ټولو کارونو او برياوو سره سره بياهم تر هغه وخته پورې چې په نړۍ کې د بخار ماشين او صنعتي انقلاب ته لاره اواره شوې نه وه،د انسان په ژوند کې په يو ځايي ډول ډېر ستر بدلون نه و رامنځته شوی. خو کله چې د بخار ماشين رامنځته شو، تر هغه وروسته بيا په بېړني (چټک) ډول کارخونې جوړې شوې، د توليد سطحه اوچته شوه او د انسان په ژوندانه کې لوی بدلون پېښ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بخار ماشين

گرانو او خوږو زده کوونکو!

په نړۍ کې د بخار ماشين تر جوړېدو اودصنعتي انقلاب تر راتلو دمخه، له صنعتي پلوه د انسان په ژوندانه کې لوی بدلون نه و رامنځته شوی، صنعتي انقلاب او بدلون دېته وايي، چې د ماشين گراری جوړه شوه او دې سره کار له لاس څخه ماشين ته ولېږدېده او زيات کارونه ماشيني شول.

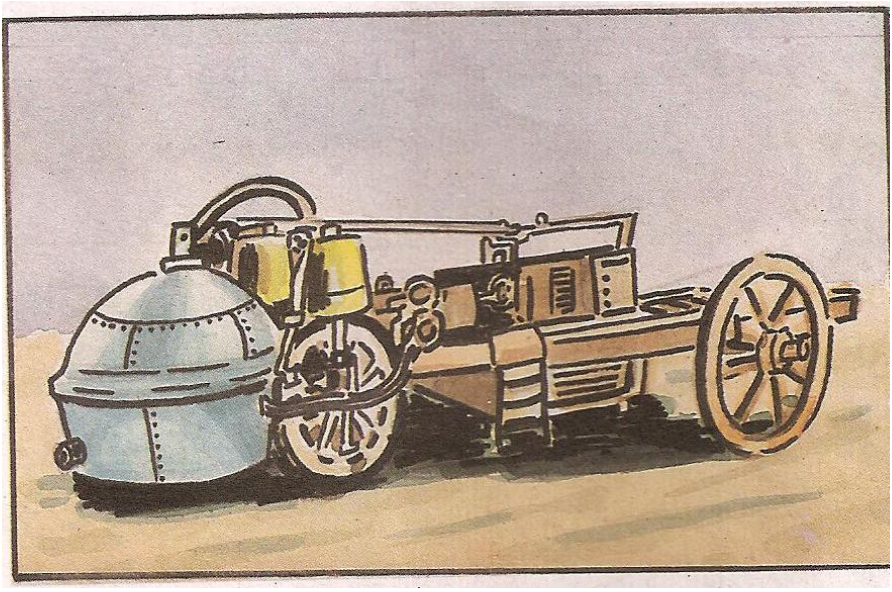

۱شکل : دبخار ماشين

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بخار ماشين نظريه لومړی ځل د يوه پوه (ليوناردو داوينچي) له خوا په ١٦مه ميلادي پېړۍ کې وړاندې شوه. په اوولسمه پېړۍ کې د هغه ماشين يوه بېلګه جوړه شوه، چې د بخار د فشار په واسطه به يې اوبه له کان (معدن) څخه پورته کولې. په همدې پېړۍ کې بيا يوه ايټالوي مخترع (جيوواني) يوه اوبه ګرموونکې (اب ګرمي) جوړه کړه، خو تر ټولو مهم شخص، چې په همدې اوولسمه پېړۍ کې يې ستر کار وکړ، هغه (ينيس پاپن) دی. ده د بخار هغه دېګ جوړ کړ، چې د نړۍ په پخلنځيو کې استعمالېږي او لومړی ځل يې په کې د غويي شخه غوښه پخه کړه، ښه خوندوره غوښه او شوروا يې ترې جوړه کړه. خو (پاپن) هم د بخار انجن جوړ نه کړای شو.

تر نوموړي وروسته بيا (توماس نيوکومن) د بخار انجن جوړ کړ. (جيمز واټ) ورته نوره وده ورکړه، وروسته بيا د بخار ماشينونه هم ډېر شول او ډېر ډولونه يې رامنځته شول، چې بيا ورڅخه د ټوکر اوبدلو، د کانونو په راوېستلو او د نورو ډول ډول فابريکو په جوړولو کې کار واخيستل شو او نړۍ د صنعتي کېدو پر لوري وخوځېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېږد رالېږد (ترانسپورت)

خوږو زده کوونکو! تاسې چې اوس په نړۍ کې دا هر نوی څیز لکه موټر، الوتکه، راډیو، اوبتل، کمپیوټر او نور ګورئ! دا خو نو پر یوه وخت او یو ځایي توګه نه دي رامنځته شوي. دا د انسان د پېړیو پېړیو کار و زیار، تجربې، فکر، مطالعې،هڅې او هاند محصول دي.

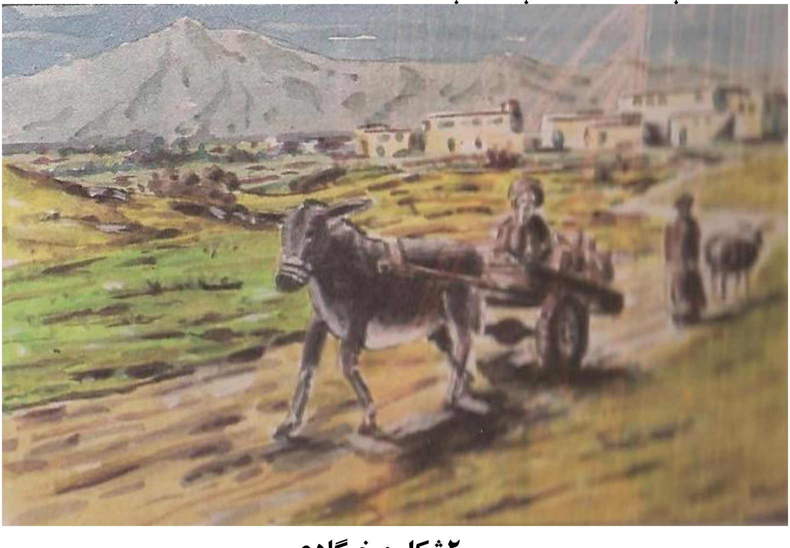

۲شکل: خرګاډی

انسان چې د خدای (ج) په لوی طبعیت کې یو شي ته متوجه شوی، نو تر هغه وروسته یې هغه ته د ورته شي د جوړولو هڅه کړې، لکه انسان په اوبو کې له کب یا مرغابۍ څخه د کښتۍ جوړولو، له مرغۍ یا الوتونکو څخه د الوتکې او همدارنګه له نورو موجوداتو څخه د نورو مصنوعاتو جوړولو الهام اخیستی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

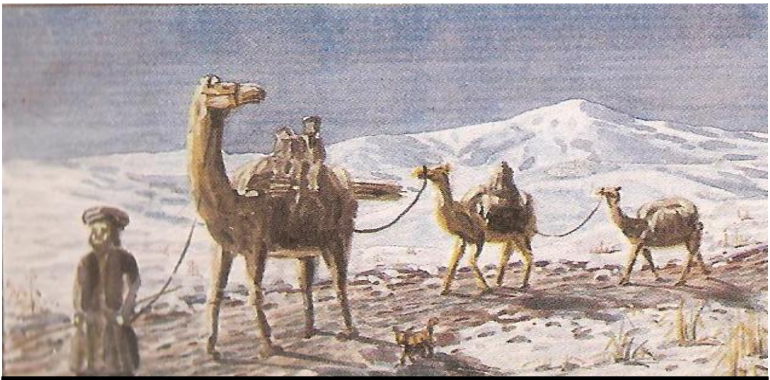

۳ شکل: پر اوښانو بار وړل

موږ او تاسې چې اوسنی ترانسپورت یا د لېږد رالېږد وسایل وینو، دا هم پخوا داسې نه وو. پخوانیو زمانو کې به انسان زیاتره خپل بارونه خپله

٤شکل:ګاډۍ

وړل، له غویو، خرو، اوښانو، اسونو، کچرو او نورو ډول ډول ځارویو څخه يې کار اخیسته، لکه څنګه چې اوس هم په یو زیات شمېر وروسته پاتې هېوادونو کې له همدې ځارویو څخه کار اخلي، خو په پرمختللو ټولنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې اوس له ښارويو څخه څوک د ترانسپورت د واسطې په توگه چندان گټه نه اخلي، ځکه چې هغوی ښه ښه او ډول ډول وسايط جوړ کړي دي. لکه ځمکني لېږدېدونکي وسايط، بحري لېږدوونکي وسايط او هوايي لېږدوونکي وسايط، چې د هر يوه بيا په سلگونو نور ډولونه جوړ شوي دي. تاسوته به دلته ددې ډول وسايطو ځينې بېلگې در وپېژنو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکنی ترانسپورت یا ځمکني لېږد رالېږد وسایط

ځمکنی ترانسپورت هغه ته وايي، چې د ځمکې پر مخ ترې د لېږد او رالېږد لپاره کار اخلي. لکه بايسيکل، موټرسايکل، موټر(کرولا، بسونه، نيمه بسونه او ګرندي موټر)، اورګاډی او د هغو بېلابېل ډولونه.

کله چې دا وسايط رامنځته شول، نو د چا خبره د ځمکې تنابونه سره رالنډ شول، مانا دا چې د ورځې فاصله ساعت، د مياشتې ورځې او دکال مياشتې ته راټيټه شوه او هم يې انسانانو ته ددې وس ورکړ، چې ډېر درانه شيان، چې پخوا يې له يوه ځايه بل ځای ته د وړلو وس نه درلود، اوس له کومې ستړيا پرته له يوه ځای څخه بل ځای ته ولېږدوي. ترانسپورت ډېرې اقتصادي ګټې لري، ان تردې چې ځينې پوهان ترانسپورت ته د يوه هېواد يا ټولنې د اقتصاد د ملا تير وايي، يانې ځومره چې دا تير مضبوط او قوي وي، همدومره به دټولنې اقتصاد هم قوي وي، خلک به هم ارامه او سوکاله وي او هم به زياته ګټه تر لاسه کوي. له نورو ټولنو سره به يې سوداګريز اړيکي هم ښه او ټينګ وي، دلته به د ځمکني ترانسپورت يوه يوه بېلګه په لنډه توګه دروپېژنو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

بایسیکل او موټرسایکل

بایسیکل ډېره کارېدونکې ځمکنۍ ترانسپورتي واسطه ده.

ګرانو زده کوونکو! تاسو ته به خندا درشي، چې موږ څنګه تر ټولو کوچنۍ لېږدوونکې واسطې ته ډېره لویه او ډېره کارېدونکې ترانسپورتي واسطه وایو! هو دا به ومنو چې بایسیکل ډېره کوچنۍ لېږدوونکې واسطه

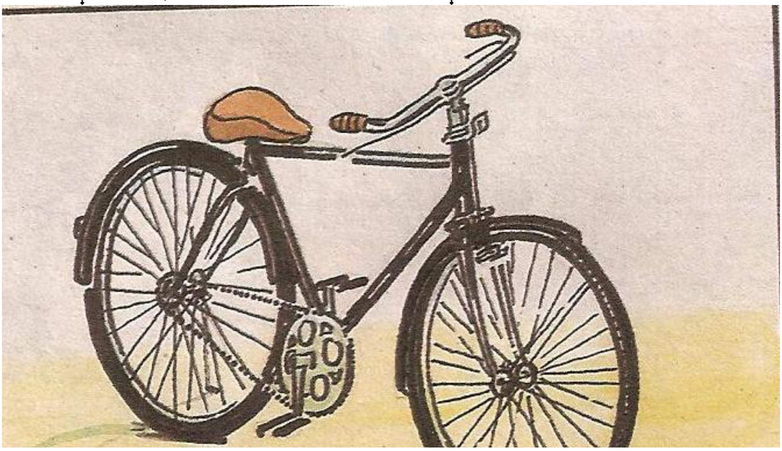

۵شکل: بایسیکل

ده، خو دا خبره باید هم څرګنده کړو، چې بایسیکل په نړۍ کې داسې یوه واسطه ده، چې په سلګونو ملیونه خلک یې هره ورځ استعمالوي، خو نورې لېږدوونکې واسطې بیا دومره نه استعمالوي، نو ځکه ورته لویه او ډېره کارېدونکې لېږدوونکې واسطه وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايسيکل لومړی ځل د يوه انگليسي پوه (کنت دوسواک) په وسيله پر ۱۷۹۰م کال اختراع شو، چې دوه څرخونه او يوه تنه يې درلوده.

پر ۱۸۱۸م کال د (شارل فرديک سايويي برون) په نامه يوه الماني په کې نور بدلون راوست، (فنر لرونکی) زين يې پرې کېښود اويو څه نور بدلون يې هم په کې راوست. (ميک بلان) سکاټلنډي پر ۱۸۴۲م کال يو بل بايسيکل جوړ کړ، چې په دوو ورځو کې يې (۷۰) کيلو متره واټن وواهه. پر ۱۸۵۲م کال يو بل الماني عالم (فليپ موريس فيشر) يو بايسيکل جوړ کړ، چې له مخنۍ ارابې سره يې دوه پايډلونه نښتي وو.

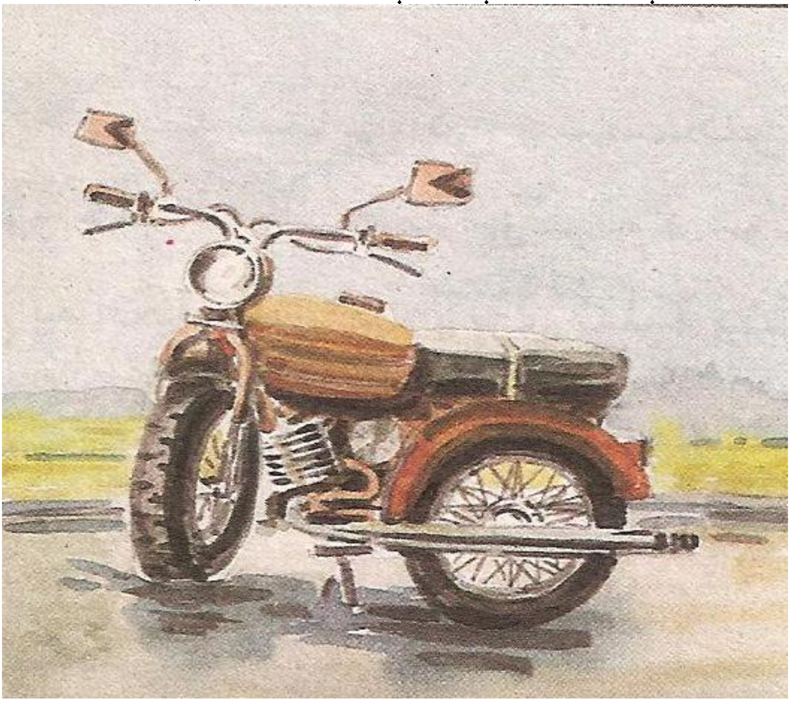

٦شکل: موټرسايکل

په پای کې پر ۱۸۹۰م کال د (مېشلن ورونو) د بايسيکل څرخونو ته پوښ ورکړ او د بايسيکل کار بشپړ شو. اوس په نړۍ کې په لسگونو ډوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايسيكلونه جوړېږي، چې سپورټي، تفريحي، سورلۍ والا اود ماشومانو ډول ډول بايسيكلونه په کې شامل دي. بايسيکل نه يوازې ترانسپورټي واسطه ده، بلکې يوه ګټوره سپورټي واسطه هم ده. د بايسيکل بله ګټه داده، چې دسون مواد نه خوري، لګښت نه لري او چاپېريال هم نه ککړوي.

يوه بله واسطه چې بايسيکل ته ورته ده، خو د ماشين په مرسته فعاليت کوي او تېل لګوي موټر سايکل دی. موټر سايکل ډېر کم تېل لګوي او ډېر خلک ورځخه ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موټر یا بې اسه ګاډۍ

لومړنی سړی،چې یوه څلور ارابه یي واسطه یې جوړه کړه، یوهالنډۍ (سیمون ستوین) نومېده، دا واسطه یې په یوه بادبان پورې تړلې وه او په دوو ساعتونو کې یې (٦٨)کیلومتره مزل کاوه.

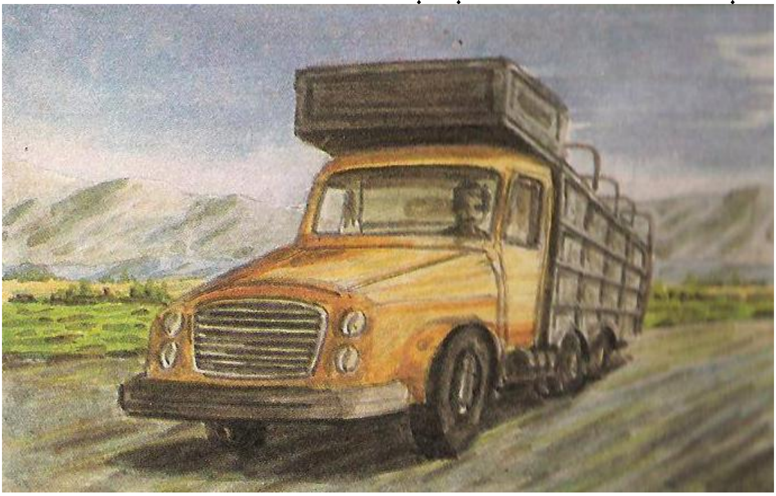

۷شکل: لارۍ

بیا (جان هوتزس) یوه داسې ارابه جوړه کړه،چې د یوه لوی فنر په وسیله یې کار کاوه. وروسته (اسفان ملر) پر ١٦٨٥م کال داسې یوه بګۍ (ټانګه) جوړ کړه، چې بې اسه یې حرکت کاوه، وروسته پر ۱۷۴۰م کال یوه فرانسوي پوه داسې یوه لېږدوونکې واسطه جوړه کړه،چې د یوه لوی فنر په واسطه یې حرکت کاوه، خو د فرانسې دولت یې په دې منطق،چې ګړندیتوب یې زیات دی او خطر پېښوي، د ګرځېدومخه ونیوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتلسمې پېړۍ په دویمه نیمایي کې (سیمینګټن) داسې نقلیه واسطه جوړه کړه، چې په بخار چلېدله، چې همدا واسطه دموټرو بابا ګڼل کېږي.

۸شکل: سرویس

په نولسمه پېړۍ کې په انګلستان کې ډېرې نقلیه واسطې جوړې شوې، خو څرنګه چې د ډېروسکاره په کې سوځېدل، ډېر لوګی یې کاوه او هم یې ډېر ټکر کاوه، نو ځکه یې پرمختګ ونه کړ. د نولسمې پېړۍ په دویمه نیمایي کې په نفتو (تېلو) تلونکي موټر جوړ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ته لومړی موټر څه وخت راغی؟

کله چې د برتانوي هند د باندنیو چارو سکرټر (مسټر ډین) د ۱۹۰٤م کال د ډسمبر پر لسمه نېټه کابل ته راغی، نو د نورو سوغاتونو تر څنګ یې د وخت پاچا امیر حبیب الله خان ته یو موټر هم راوړی و، چې اووه سوه سټرلنګ پونډه بیه یې درلوده. افغانستان ته لومړی راغلی موټر هغه بخاري موټر و، چې د ډیزلو پر ځای لرګي په کې سوځېدل او دموټر ماشین به یې څرخاوه.

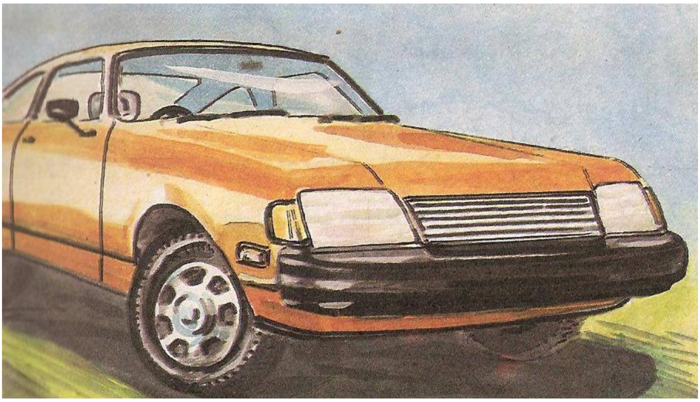

۹شکل: تېز رفتار(ګړندی)

اوس د نړۍ په زیاترو هېوادونو کې په سلګونو ډوله موټر جوړېږي،چې بار وړونکي، سپورټي، تفریحي او نور دي. لارۍ، بسونه او ګړندي (تېز رفتار) یې غوره نمونې بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورګاډی

ثابت رېل ګاډي، چې د لرګیو پرکوندو باندې ودرېدل، پر ۱۵۵٦م کال په المان کې ترې ګټه پورته شوه اود (۱۷) پېړۍ په پیل کې، دملکې الیزابېت په دوره کې د انګلستان کارګرانو هم له هغو څخه ګټه پورته کړه. لومړني ریل ګاډي، له لرګیو، بیا چدنو، بیا له اوسپنې او وروسته له پولادو څخه جوړېدل. د ۱۸۲۵م کال د سپټمبر پر ۲۷مه نېټه یو لوی بخاري انجن، چې (۳٤) واګونونه ورپورې تړلي وو اوشپږ سوه تنه په کې سواره وو، پر اوږده سفر پیل وکړ. په دې ډول په نړۍ کې د لېږد رالېږد یوه لویه واسطه جوړه شوه.

اورګاډی افغانستان ته څه وخت راغی؟

پر ۱۳۰۵ل کال په کابل ښار کې له دارالامان څخه د شاه دوشمشیره تر زیارته د رېل یوه پټلۍ وغځول شوه، چې د یوه بخاري انجن په وسیله به یې څو واګونونه له ځان سره کشول. ددې کرښې اوږدوالی (۸-۹) کیلومتره و، تر سقاوي دورې پورې دا کرښه جوړه وه، وروسته بیا له منځه ولاړه. کله چې اعلیحضرت امان الله خان پر ۱۳۰۷ل کال د اروپا په سفر تللی و، له فرانسې او جرمني سره یې په افغانستان کې د ریل کرښې په باب تړونونه وکړل، چې په دې کې له کشک نه تر کندهاره، له کندهاره تر کابله او له کابله تر تورخمه پورې د رېل کرښې غځول شامل وو، خو د امان الله خان د پاچاهۍ د له منځه تلو له امله دا پروژه عملي نه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰شکل: اورګاډی

اوس په نړۍ کې ډول ډول رېل ګاډي جوړ شوي، چې برېښنايي(برقي) ګاډي هم په کې شامل دي. داسې رېل ګاډي هم شته،چې په يوه ساعت کې تر(۳۰۰) کيلومترو زيات واټن وهي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحري ترانسپورت

بحري ترانسپورت یا لېږدوونکې واسطې هغه دي، چې په اوبو کې دانسان د کالیو د لېږد لپاره ورځخه ګټه اخیستل کېږي.

تاسو به خبر یئ، چې د نړۍ له څلورو برخو څخه درې برخې اوبو نیولې دي. په نړۍ کې داسې هېوادونه هم شته، چې ټول د اوبو ترمنځ پراته دي او وچې پورې هېڅ نښلېدلي نه دي. داسې هېوادونه هم شته، چې یوه برخه یې په بحر پورې وصل ده او نوره په وچې پورې نښتې ده. ځینې داسې هېوادونه هم شته، چې په وچه کې پراته دي او د دویم او یا دریېم هېواد له لارې بحر ته لار لري. بحري ترانسپورت یو بل سره ددغو هېوادونو په همکارۍ، تجارتي پیوستون او د شیانو په لېږد رالېږد کې ډېره مرسته کوي او په زرګونه کیلو متره واټن لنډوي. د اوږد واټن لپاره بحري ترانسپورت تر نوور ترانسپورتي واسطو ارزان، اسان او دزیاتو شیانو د لېږد رالېږد ځواک لري، ځکه خو هغه هېوادونه چې بحر ته لار لري، تر هغو نورو، چې نه یې لري، په تجارت او ځینې نورو برخو کې ډېر پرمختللي دي.

دلته به د بحري ټرانسپورټ پر څو بېلګو لنډه رڼا واچوو او تاسو ته به یې دروپېژنو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښتۍ یا بحري بېړۍ

کښتۍ یا بېړۍ د بحري ترانسپورت اساسي برخه ده. د اسلامي روایاتو له مخې نوح (ع) لومړنی شخص و، چې د یوې کښتۍ پر جوړولو یې لاس پورې کړ. تر نوح (ع) وروسته بیا انسانانو د خپلې اړتیا د پوره کولو او په اوبو کې د تګ راتګ لپاره د لرګیو د وړو وړو کښتیو پر جوړولو پیل وکړ. وروسته بیا همدا کښتۍ لویې شوې اود څو تنو په قوت به یې د لرګیو په څپېړو حرکت کاوه. کله چې د بخار ماشین رامنځته شو، نو بیا په کښتیو کې هم له همدې ماشین څخه ګټه واخیستل شوه او کښتیو به د انساني قوې پر ځای د بخار د فشار په وسیله حرکت کاوه. د بخار تر انجن وورسته د کښتیو لپاره لکه دموټرو په شان داسې انجن جوړ شو، چې په نفتو به په حرکت راته. اوس په نړۍ کې په سلګونو ډوله لویې او وړې کښتۍ جوړېږي، چې له لرګینې یو نفري کښتۍ څخه نیولې تر داسې کښتۍ پورې ، چې لسګونو الوتکې په کې ناستې وي، جوړېږي. داسې کښتۍ هم شته، چې هوایي ډګرونه لري او دسلګونو الوتکو د لېږد وس لري، په کې ناستې وي. له همدې کښتۍ څخه پرواز کوي او بېرته همدلته کښني، په همدې یوې کښتۍ کې له هوټل او سینما نیولې د ژوند تر نورو اړتیا وړ شیانو پورې، هر ډول وسایل شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

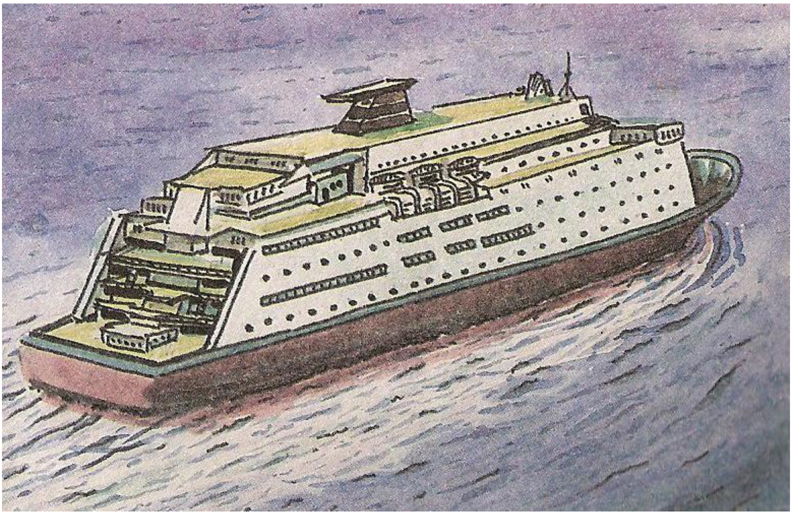

۱۱شکل: کښتۍ

د سرعت له مخې هم په کښتیو کې زیات بدلون راغلی اوداسې کښتۍ هم شته، چې په ډېر چټک سرعت سره حرکت کولای شي. له بېړیو څخه نه یوازې د ټرانسپورټ د یوې وسیلې په توګه کار اخلي، بلکې د بحري څېړنو، لاربښوونې او نورو چارو لپاره هم ورڅخه ګټه پورته کوي.

د افغانستان او تاجکستان ترمنځه سوداګري هم په امو سیند کې د بېړیو په واسطه تر سره کېږي او همدا بېړۍ شېرخان بندر ته، چې د افغانستان په شمال کې د تاجکستان پولې ته څېرمه پروت دی، مالونه راوړي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبتل

اوبتل یا تحت البحري هغه ډول بېړۍ ده، چې په بحر کې تر اوبو لاندې حرکت کوي. دا ډول بېړۍ تر نورو بېړیو ډېره وروسته جوړه شوې ده.

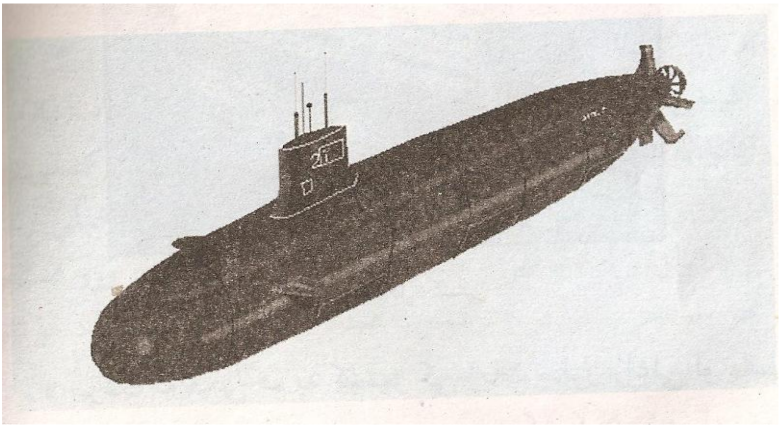

۱۲شکل: اوبتل

په دې بېړ ۍ کې داسې وسایل او سامان الات ځای پر ځای شوي، چې تر اوبو لاندې ټوله ځمکه، شیان، حیوانات، نباتات او ټولې لارې گودرې لیدلای شي. له دې بېړیو څخه د بحري موجوداتو د څېړنې او پلټنې لپاره کار اخلي، خو زیاتره دپوځي او سیاسي هدفونو لپاره کارول کېږي او ان داسې اوبتلونه هم شته، چې د اټومي وسلو د وړلو قابلیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوايي ترانسپورت

هوايي ترانسپورت يا لېږد رالېږد وسايط هغه دي، چې د هوا له لارې د انسانانو او شيانو په لېږدولوکې مرسته کوي، چې هوايي بالون، الوتکې، فضايي بېړۍ او مصنوعي سپوږمۍ په کې شامل دي.

بشر د الوتکو په جوړولو سره وکړای شول، فضايي لارې تر خپل کنټرول لاندې راولي. د هېوادونو او ټولنو تر منځ په زرگونو کيلومتره واټن له منځه يوسي اود مياشتو مياشتو سخت او له خطره ډک سفرونه څو گړيو او ورځو ته رالنډ او د داسې سفر زمينه برابره کړي،چې دانسان لپاره ارام وي.

په هوايي ترانسپورت وکولای شول، خپل توليدات په ډېر لږ وخت کې له يوه ځای څخه بل ځای ته ولېږدوي او زياته گټه ترلاسه کړي، په تېره بيا د قيمتي شيانو او تازه مېوو دانتقال لپاره ډېره ښه وسيله ده. دلته به د هوايي ترانسپورت بېلگې دروپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بالون

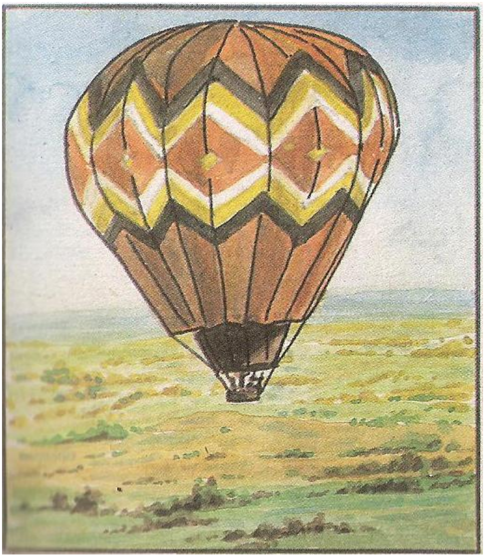

دبالون تخیل د الوتونکو له وزرونو او پروازونو څخه پیداشو. انسان لومړی د مصنوعي وزرونو پر جوړولو پیل وکړ او ویې کولای شول، له یوه کمره څخه ټوپ کړي او تر یوه ځایه ځان ورسوي.

۱۳شکل: بالون

وروسته د یوه بالون د جوړولو په لټه کې شو، پر ۱۷۰۹م کال یې یو بالون جوړ کړ، خو بریالی نه شو، خو پر ۱۹۰۰م کال د بل بالون الوتنه بریالۍ شوه.

فضا ته د بالون د جګېدو لپاره یې د لوګي، بیا د هایدروجن او وروسته د هیلیم په نامه یو ګاز څخه ګټه پورته کړه. نوموړي ګازونه به یې په داسې کلکې پلاستیکي یا تیکه یي کڅوړه کې چې سوری یې نه درلود، ځایول. بالون هم د هیلیم ګاز په مرسته، چې په بالون یانې پلاستیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کڅوړه کې خوشې کېږي، هوا ته پورته کېږي او يو شخص کولای شي،د هغو تنستو په مرسته، چې بالون له ټوکرۍ سره نښلوي او د مسافرينو يا سپرليو د وړلو راوړلو لپاره وي، د هغه تګلوري ته بدلون ورکړي او هرځای ته يې، چې زړه غواړي هلته لاړ شي.

بالون يوه ښه تفريحي او لېږدوونکې واسطه ده، چې يو تن يا دوه تنه لېږدولای شي، خو کومه لويه ترانسپورتي واسطه نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الوتکه

بشر له ډېرې پخوا زمانې راهیسې دا هیله لرله، چې بهرنۍ فضا تسخیر کړي او ځان پرې حاکم کړي. دا خیال د مذهبي کیسو، اساطیرو او افسانو په شکل د دوی په ذهن کې راپیدا شو. خو د الوتکې جوړولو تصور لومړی ځل په ۱٦مه پېړۍ کې د (لیوناردو داوینچي) له خوا وړاندې شو، خو عملي بڼه یې ونه نیوله. پر ۱۷۰۹م کال یو پرتګالي پوه (ګوسمایو) یو بالون جوړ کړ او هغه یې هوا ته خوشې کړ،خو الوتنه یې بریالۍ نه شوه.

د ۱۹مې پېړۍ په پای کې د (فردینادفون زپلین) په نامه یوه الماني پوه یو ډېر لوی بالون جوړ کړ او پر ۱۹۰۰م کال یې لومړۍ الوتنه ترسره کړه. پر ۱۹۰۳م کال د رایټ ورونو (ویلبور او اوریل) په موټر لرونکې الوتکې، په شمالي کارولینا کې لومړنۍ الوتنه تر سره کړه او په دې کار سره د الوتکې اصلي مخترعین وګڼل شول. لومړۍ او دویمې نړیوالې جګړې د الوتکې جوړونې په پرمختګ کې ستر رول ولوباوه. په دویمه نړیواله جګړه کې المانیان اړ شول، داسې الوتکې جوړې کړي، چې په یوه ساعت کې (۵۱۰) کیلومتره واټن ووهي.

دافغانستان حکومت لومړی ځل پر ۱۹۱۹م کال له جرمني حکومت څخه دوه الوتکې واخیستلې او تر (۱۳۰۷ل کال) پورې په افغانستان کې دټولو الوتکو شمېر (۷۰) الوتکو ته ورسېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

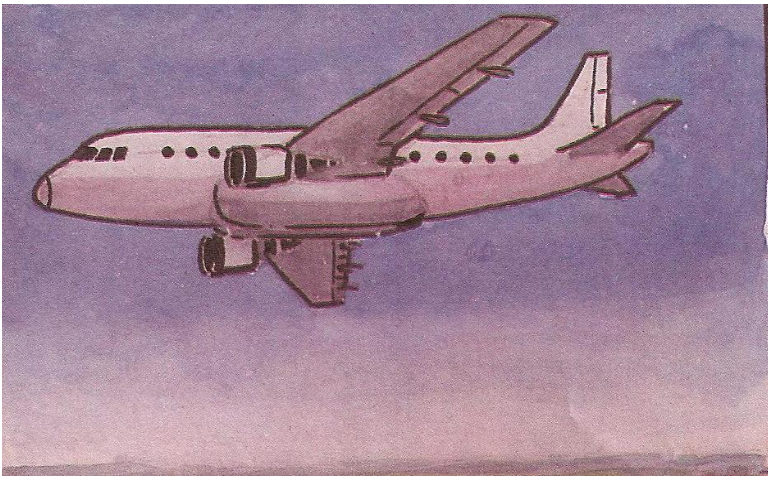

۱٤شکل: الوتکه

اوس په نړۍ کې په لسګونو ډوله الوتکې جوړېږي. چې سپورتي، عسکري، ترانسپورتي او اکتشافي دندې ترسره کوي، داسې الوتکې هم شته، چې سرعت یې تر خپل اواز څخه چټک دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضايي بېړۍ

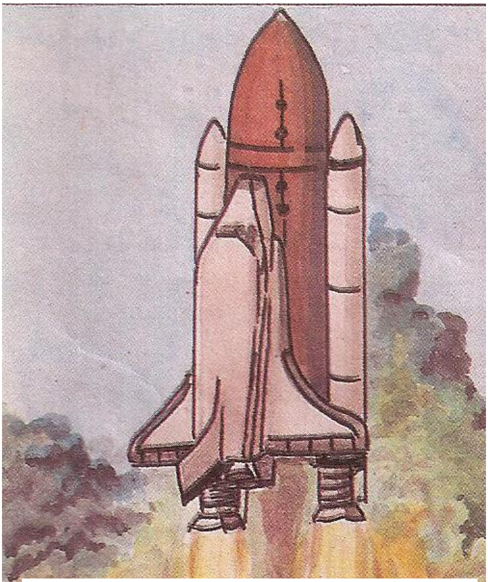
۱۵ شکل: فضايي بېړۍ

انسان د الوتکې تر جوړولو وروسته په دې فکر کې شو، چې داسې يوه وسيله جوړه کړي، چې ډېر ځنډ په هوا کې پاتې شي اود خارجي فضا حال و احوال ځمکې ته راولېږي او هم د ځمکې د لوړو ژورو، سمندرونو او غرونو عکاسي وکړي. د کلونو کلونو څېړنو په نتيجه کې انسان د داسې يوې فضايي بېړۍ پر توغولو بريالی شو، چې يوه ټاکلې موده په خارجي فضا کې پاتې شي. لومړنی شخص، چې خارجي فضا ته يې سفر وکړ، هغه يو روسي کيهانګرځی (يوري ګاګارين)و، چې پر ۱۹۶۱م کال يې خارجي فضا ته سفر وکړ او هلته يو ساعت او ٤۸دقيقې پاتې شو.

تر هغه وروسته بهرنۍ فضا ته سفرونه پيل شول او هلته داسې فضايي بېړۍ او مصنوعي سپوږمۍ ولېږل شوې، چې هملته پاتې دي او د ځمکې پر مخ له جوړو شويو فضايي څېړنيزو مرکزونو سره همېشه تماس لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله ییز اړیکي (مخابرات)

مخابرات د خبر، حال و احوال د رسولو وسیله ده. مخابراتو ته دټولنې اعصاب هم وایي، ځکه چې په ټولنه کې د فکر د لېږد رالېږد مهمه وسیله ده. په هره ټولنه او هېواد کې، چې مخابرات ښه فعال وي، دامانالري، چې د ټولنې اعصاب ښه کار کوي. کله چې اعصاب ښه کار وکړي، بدن ښه اداره کېږي او کله چې بدن ښه کار وکړي، نو ټولنه ورسره ښه پرمختګ کوي.

پوستې، ټیلېګراف، ټلېفون، هرډول مخابرې، فکس او ان انټرنېټ ټول د مخابراتو په څانګې پورې اړه پیدا کوي، چې ټول یې د حال واحوال د لېږلو او رالېږلو دنده سرته رسوي.

په پخوانیو وختونوکې به له یوه ځای څخه بل ځای ته د اشخاصو او سړیوپه واسطه خبر لېږل کېده او رالېږل کېده. خو بشر تر پېړیو پېړیو زیار وروسته لومړنۍ پرمختللې وسیلې جوړې کړې، چې کولای شي، په څو ثانیو کې د نړۍ ګوټ ګوټ ته خبر ورسوي او یایې را ورسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټيلېگراف

تر ميلاد (٦٠٠) کاله وړاندې اريايان پر دې بريالي شول، چې په دوو ورځو کې د (٤٠٠) کيلومترو په واټن خپل خبر ورسوي. دوی به په يوه ټاکلې فاصله کې يو يو تن پر جگ ځای ودراوه او بل پر بل ځای، هغه به خبر په لوړ اواز اواراوه او هغه به بيا بل ته رساوه، په دې ډول به فاصله لنډېدله. تر ټولو دمخه د يوه پوه (هوک) په وسيله ځينې علامې جوړې شوې،چې د الفبې ځای يې ونيو. دا علامې به يوه په بلې پسې جنگېدلې او مخابره به ترسره کېده.

وروسته (کلودشاپ) فرانسوي پر (١٧٩٠م) کال يوه نسبتاً بشپړه وسيله اختراع کړه، چې له پاريس سره يې د فرانسې نور ښارونه وصل کړل.

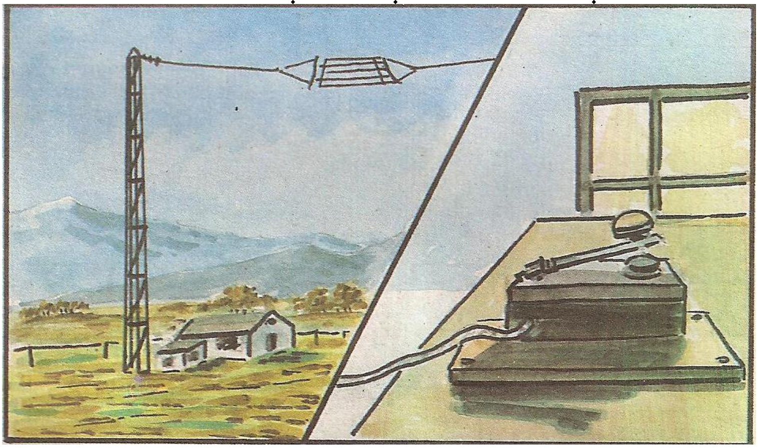

١٦ شکل: ټيلگراف

د ټيلېگراف يو بل مخترع د(موريس) په نامه يو امريکايي دی، چې پر ١٨٣٧م کال يې ټيلېگراف پر کار واچوه. ده تورو ته له ټکيو او خطونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه اشارې جوړې کړې، چې په برقي څپو اوښتې. ټيلېگراف لېږونکې (مرسله) او اخيستونکې دستگاه درلوده او بېرته يې په توور اړول او پر کاغذ يې ليکل.

افغانستان ته ټيلېگراف پر ۱۹۱٤م کال راغی او په بابر بڼ کې نصب شو. دا دستگاه په مارکنی کمپنۍ جوړه شوې وه او په دوه کيلو واټه قوه يې کار کاوه.

دا دستگاه د ځارويو په وسيله له يوه ځای ځخه بل ځای ته لېږدول کېده. اساساً د عسکري مخابرې لپاره وه، چې د اړتيا پر وخت له کابل ځخه پغمان او جبل السراج ته پرې مخابره کېده. خو سيم لرونکی ټيلگراف تر بېسيم وروسته اختراع شو او افغانستان ته هم وروسته راورسېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلیفون

ویل کېږي، چې ټلیفون د انګلیسي پوه (هوک) له خوا اختراع شو. همدا رنګه پر ۱۷۸۲م کال یوتن کشیش یوه غږیزه لوله جوړه کړه، چې تر ۸۰۰مترو پورې یې د وياند غږ لېږداوه. پر ۱۸۸۳م کال (چالزمیچ) امریکایي د خالصې اوسپنې میلې مقناطیسي کړې او یوه یې د بلې ترڅنګ کېښوده،چې دې کار غږ تولید کړ او وروسته دغه دستګاه نوره هم اصلاح شوه،تر هغه چې (ګراهام بل) امریکایي په خپلو زیاتو هڅو پر ۱۸۸۵ز کال ټلیفون اختراع کړ، خوبیا هم د ګراهام بل ټلیفون بشپړ نه و، وروسته د (اډیسون) او نورو پوهانو له خوا بشپړ شو او تر لرې واټن پورې یې غږ ولېږداوه.

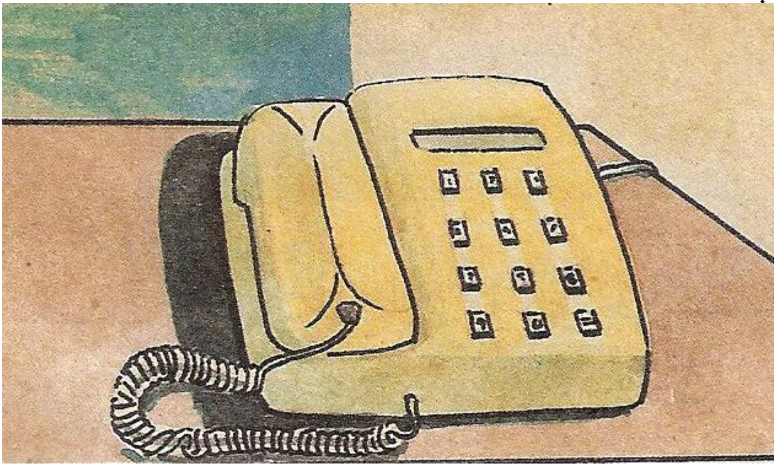

۱۷شکل: ټلیفون

په افغانستان کې د ټلیفون د لین غځول پر ۱۸۹۹م کال پیل شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټلېفون لومړی لین، چې په یولینه مسي سیم یې کار کاوه، د سردار حبیب الله خان او سردار نصرالله خان د استوګنځیو تر منځ چې یو کیلومتر واټن یې درلود، وغځول شو. دویم لین دسردار حبیب الله خان له استوګنځي څخه د کوتوالۍ قوماندانۍ ته تېر شو. درېیم لین د ارګ له دروازې څخه دبابر تر باغه پورې تمدید شو او په دې ډول د ټلېفون کار وغځېد.اوس په نړۍ کې ټلېفون ډېره وده کړې، بېسیم ټلېفونونه په هرځای کې فعال دي،داسې ټلیفونونه هم جوړېږي، چې د غږ پر انتقال سربېره د تصویر د انتقال قابلیت هم لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکس

د ټيلېگراف او ټلېفون تر اختراع وروسته انسان په دې لټه کې شو،داسې يوه دستگاه جوړه کړې، چې پيغام په ليکلې بڼه کټ مټ انتقال او را انتقال کړي.

انسان تر څو لسيزو پرله پسې هلو ځلو وروسته پر دې بريالی شو، چې د فکس په نامه د خبر رسولو يوه بله عصري وسيله جوړه کړي.

اوس تقريباً د نړۍ ټول هېوادونه او يوزيات شمېر اشخاص له دې وسيلې څخه گټه پورته کوي.

ددې دستگاه يا ماشين خصوصيات دادي، چې مقابل لوري ته کټ مټ د اصل متن کاپي لېږدوي. فکس ماشين د مهمو اسنادو په لېږد رالېږد او دزيات شمېر ضروري پاڼو او مراسلاتو په لېږدولو کې خورا زياتې اسانتياوې راوستي او زيات وخت پرې سپما کېږي.

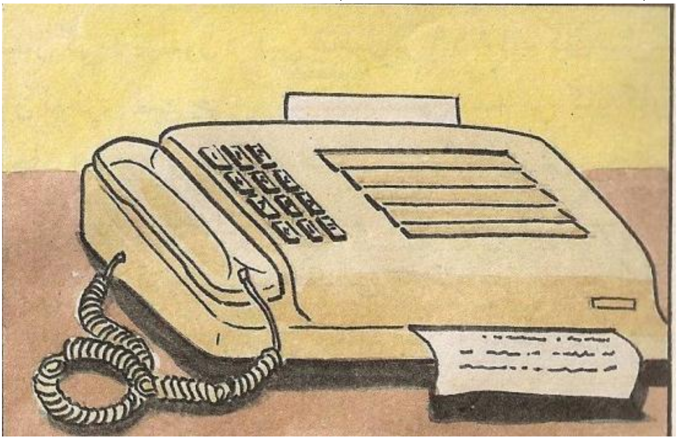

۱۸شکل: فکس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمپیوټر

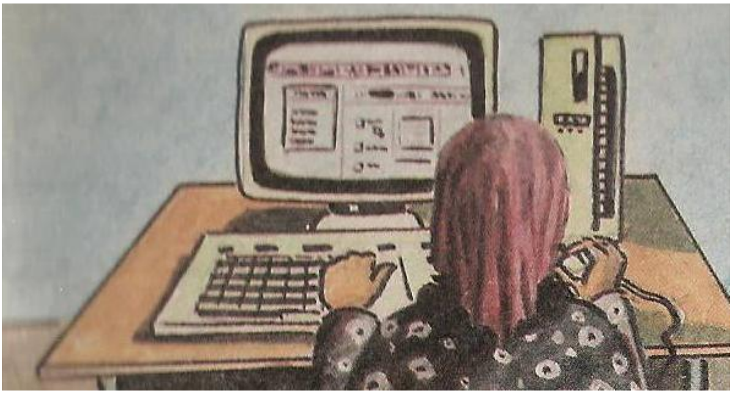

۱۹شکل: کمپیوټر

کمپیوټر هغه پرمختللی ماشین دی، چې د بشر بې شمېره اړتیاوو ته ځواب وایي. کمپیوټر لومړی ځل پر (۱۹٤۲)م کال په امریکا کې د (الاتا سوټ بري) له خوا جوړ شو او تر هغه وروسته یې ډېره ترقي وکړه.

کمپیوټر اساساً له څلورو برخو څخه جوړ شوی دی:

یوې برخې ته سکرین یا مانیټر وایي. دویمې برخې ته یې (CPU) وایي، چې د کمپیوټر اساسي برخه ده او بله برخه یې کیبورډ ده،چې توري په کې ځای پر ځای شوي دي. څلورمه برخه یې موس(موږک) دی، چې کمانډونه پرې اجرا کولای شو. کمپیوټر زموږ ټول کار په خپله حافظه کې خوندي کوي او کله چې موپه کار وي، هغه ترلاسه کولای او بدلون په کې راوستلای شو.

اوس معمولاً دوه ډوله کمپیوټرونه زیات کارول کېږي، چې یو ته ډېسکټاپ وایي او بل ته لاسي کمپیوټر یا لپ ټاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنېټ

انټرنېټ د معلوماتو یوه بې شانه نړۍ ده، چې د هر چا لپاره هرڅه لري. انټرنېټ پر ۱۹۶۹م کال د امریکامتحده ایالتونو د دفاع څانګې کمپیوټرونو تر خپلمنځي تړښت اوبیا له یو بل سره د نورو اړوندو ادارو کمپیوټرونود نښلېدو له کبله رامنځته شو.

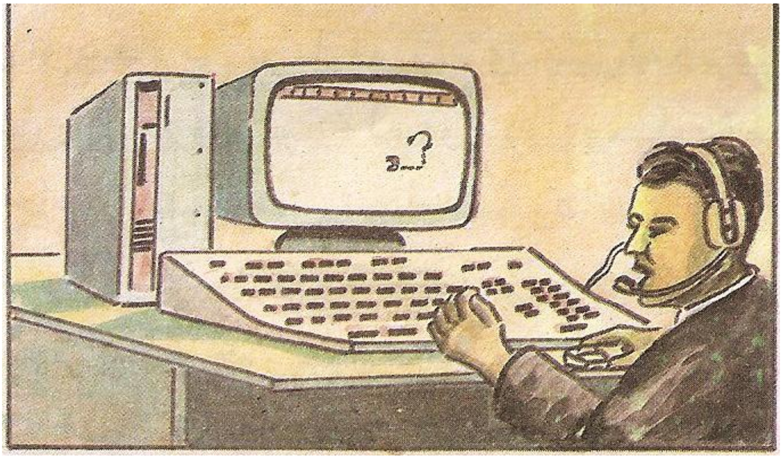

۲۰ شکل: انټرنېټ

انټرنېټ ته تر اوسه پورې ډېر پروګرامونه جوړ شوي او لا جوړېږي، چې ایمېل(برېښنالیک) د انټرنېټ ترټولو لویه سرچینه ګڼل کېږي. وخت پر وخت په انټرنېټ کې نوې اسانتیاوې راځي. څو کاله مخکې (انټرنېټ په پیل کې) یوازې پیغامونه وربانديې لېږل کېدل، اوس خو ټلېفون، ټلویزیون، راډیو او هرڅه وربانديې راځي. انټرنېټ په حقیقت کې د هغه نړیوال سیستم یا شبکې نوم دی، چې د نړۍ ټولې کمپیوټرې شبکې یوه له بلې سره تړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنېټ په کم وخت کې له یوه ځای څخه بل ځای ته، خبرونه، انځورونه، معلوماتي لیکنې او پروګرامونه لېږدوي او ډېر کم لګښت پرې راځي. پر انټرنېټ پوهېدل له موږ سره په ژوند، مسلک، اداري او سوداګریزو چارو کې ډېره مرسته کوي.

د انټرنېټ له ګټو څخه یوه ګټه دا ده، هغه لیک چې به مو پخوا نورو هېوادونو ته د پینځه لسو ورځو او یا یوې میاشتې په موده کې د (۳۰-۵۰) زرو افغانیو په قیمت لېږه، اوس به یې په ډېرو کمو پیسو په (۵-۱۰) ثانیو کې لېږو.

پر ۲۰۰۰م کال (۳۰۰) ملیونو خلکو له انټرنېټ څخه ګټه اخیستله او اټکل دی، چې په ۲۰۰۵م کال کې به یو ملیارد خلک له انټرنېټ څخه ګټه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنۍ

(خپرونې او مطبوعات)

رسنۍ(خپرونې یا مطبوعات) په هره ټولنه او هېواد کې د خبرونو، معلوماتو، علمي برياوو اود خلکو د نظر د خپرولو ډله ییزه وسیله ده، چې په هره ټولنه کې زیات اغېز لري.

ځینې کسان خو رسنیو(خپرونو یا مطبوعاتو) ته په یوه هېواد کې څلورم ځواک یا قوه وایي. په دې مانا چې دولت له درېیو قوو څخه جوړ دی، قضائیه، مقننه او اجرائیه. ځینې ورسره مطبوعات هم یو ځای کوي او دا څلورمه قوه بولي. دا په دې خاطر چې خپرونې د خلکو د ذهني سطحې د لوړتیا او د هغو د فکرونو په وده او روښانتیا کې زیاته برخه لري.د ټولنې او دولت د ودې، استحکام اود خلکو د اصلاح او سمون لپاره وړ لارې چارې، انتقادونه او نظرونه خپروي. د خلکو او حاکم نظام ترمنځ اړیکي ټینګوي او پیغام یې یو بل ته رسوي. بشر له ډېرې پخوا زمانې له حالاتو څخه د نورو دخبرولو لپاره له ډول ډول وسیلو څخه کار اخیست،خو کله چې د چاپ ماشین جوړ شو او مطبوعات رامنځته شول، نو دا خبرتیا ډله ییزه او عامه شوه. وروسته بیا نو خپرنیز وسایل لکه راډیو، ټلویزیون، کمپیوټر او نور جوړ شول،چې دخپرونو کار یې اسانه کړ.

دلته به پورتني پرمختګونه په لنډ ډول دروپېژنو، خو تر ټولو دمخه د کاغذ جوړونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاغذ

په طباعتي خپرونوکې کاغذترټولو ستر رول او زیاته ونډه لري، ځکه چې هر څه پر همدې کاغذ چاپېږي. که کاغذ نه وي، نو چاپي خپرونې به هم طبعاً نه وي او یا به ډېرې لږې وي.

کاغذ اصلاً چینایانو اختراع او جوړ کړ. له چین څخه د عربو سیمې ته ورسېد او له عربو څخه بیا اروپایانو د هغه د جوړولو طریقه زده کړه. په اسیا کې کاغذ له پنبې څخه جوړېده، خو په اروپا کې د پنبې د کمښت له کبله له زړو کالیو څخه جوړېده، تر هغه پورې چې یو پوه (کرستاشافر) را پیدا شو او کاغذ یې د لرګي له مغز څخه جوړ کړ. اوس په عمومي ډول په ټوله نړۍ کې کاغذ له لرګي څخه جوړېږي.

په جاپان او ځینو نورو اروپایي هېوادونو کې لرګي ډېر زیات دي، دوی له همدې لرګیو څخه ډول ډول کاغذونه جوړوي او نورو هېوادونو ته یې صادروي.کله چې د چاپ ماشین جوړشو،نو له کاغذ څخه یې د خپرونو او کتابونو د چاپ لپاره زیاته ګټه واخیسته او ډول ډول خپرونې رامنځته شوې. دلته به لومړی دچاپ ماشین په اړه درسره وغږېږو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپ ماشین

د چاپ ډېره لرغونې وسیله مهرونه او ټاپې وې، چې نقشونه به په کې کیندل شوي وو او رختونه به پرې ښکلي کېدل. چینایانوتر ۸٦۸م کال وروسته کتابونه هم د خپلې ژبې په مهر شویو جملو ټاپه کول. پر ۱۰۵٤م کال ((بي سنگ)) نومي چیني ددې ډول چاپ لپاره نوې لاره جوړه کړه. د چیني لیک بېلابېلې تختې یې په لرگیو کې کیندلې وې، څنگ تر څنگه به یې کېښودې. جمله به یې ترې جوړه کړه او بیا به یې پر کاغذ ټاپه کړه. په دې ترتیب یې له یوه متن څخه په اسانۍ ډېر نقلونه ټاپه کولای یا چاپولای شول.

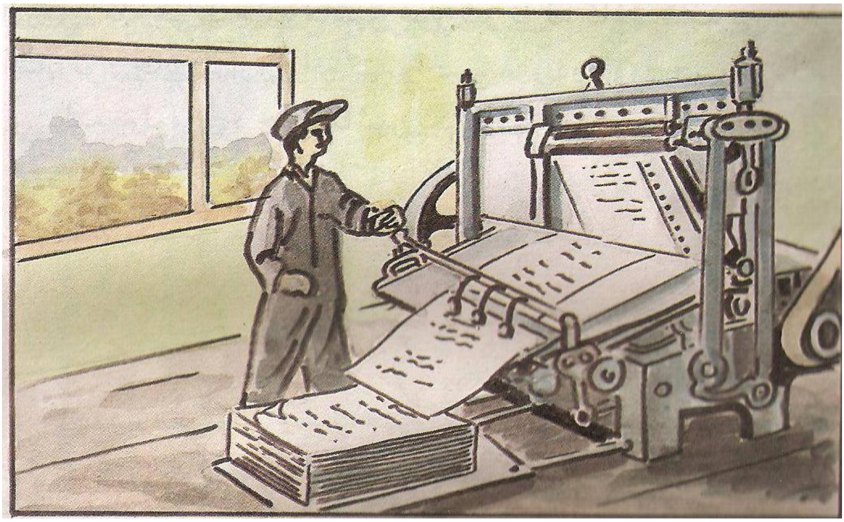

۲۱شکل: چاپ ماشین

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو الماني (گوتنبرگ) پر دې بريالی شو، چې د لرگي پر ځای له فلز څخه چپه توري جوړ کړي او پرکاغذ باندې په چاپولو سره هغه راسته ولولي.

ده لومړی پر ١٤٤٤م کال انجيل شريف په خپلو جوړو کړو حروفو چاپ کړ او له دې سره په علمي نړۍ کې ژور بدلون راغی. وروسته بيا د چاپ نورې لارې چارې جوړې شوې.

افغانستان ته لومړی ځل پر ١٨٧٠م کال د امير شېرعلي خان پر وخت يوه چاپخونه راوړل شوه او يو شمېر کتابونه يې خپاره کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راډیو

د بېسیم ټیلېگراف تر پرمختګ وروسته راډیو رامنځته شوه، الماني (هرتس) د ریاضي دمعادلو له مخې ثابته کړه، چې په فضا کې د برېښنا قوه د څپو په بڼه لېږل کېدی شي او د انسان یا نورو غږونو څپې برېښناییزې کولای شي، چې نورو ځایونو ته ورسېږي. د همدې تجربې پر بنسټ بېسیم ټیلېگراف جوړ شو. بیا ایټالوي پوه (مارکني) د همدې تجربې په رڼا کې پر ۱۸۹۵م کال راډیو جوړه او په لندن کې یې د خلکو ننداري ته وړاندې کړه، چې په شلمه پېړۍ کې یې چټکه پراختیا وکړه.

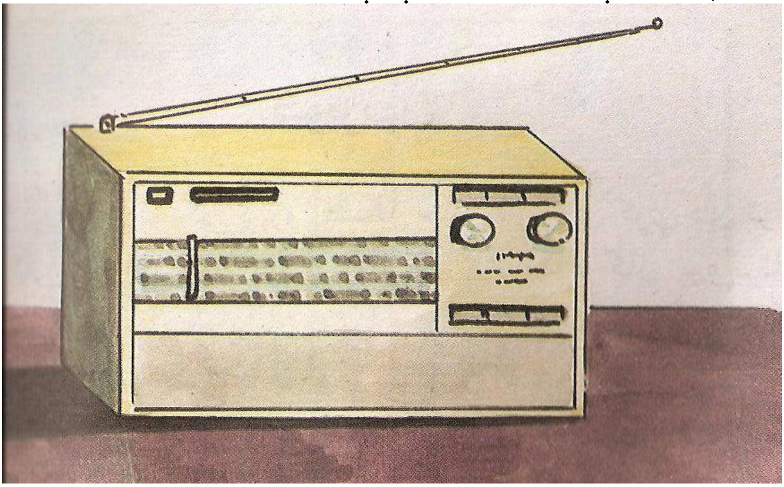

۲۲شکل: راډیو

د اعلیحضرت غازي امان الله خان حکومت پر ۱۳۰٤ل کال، عطاالله خان د راډیو تخنیک د زده کړې لپاره المان ته ولېږه، چې پر ۱۳۰۵ل کال له څو تنو المانیانو او د راډیو له دوو لېږدوونکو دستګاوو سره بېرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادته راستون شو. دلته په چټکۍ د راډیو د سټډیو او مرسلې د جوړولو کار پیل شو. د ۱۳۰٦ل کال په تله کې راډیو خپل قانوني پړاوونه ووهل او پر همدې کال یې د خپلې ځانګړې لایحې له مخې پر خپرونو پیل وکړ.

مدیر یې محمد حسن نومېده، وياند یې ښاغلی سرور ګویا و او استاد غلام حسین، استاد نتو، قربان علي ربابي او نورو به سندرې په کې ویلې او ربابونه یې په کې غږول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلويزيون

د ټلويزيون په جوړولو کې ډېرو کسانو ځانونه ستړي کړي دي، تر هغه چې دې پړاو ته يې را ورساوه. لومړی ځل پر ۱۸۷۳ل کال يوه برتانوي ټيلېگرافر (مې) په برېښناييز جريان د رڼا د بدلون مفکوره رامنځته کړه.

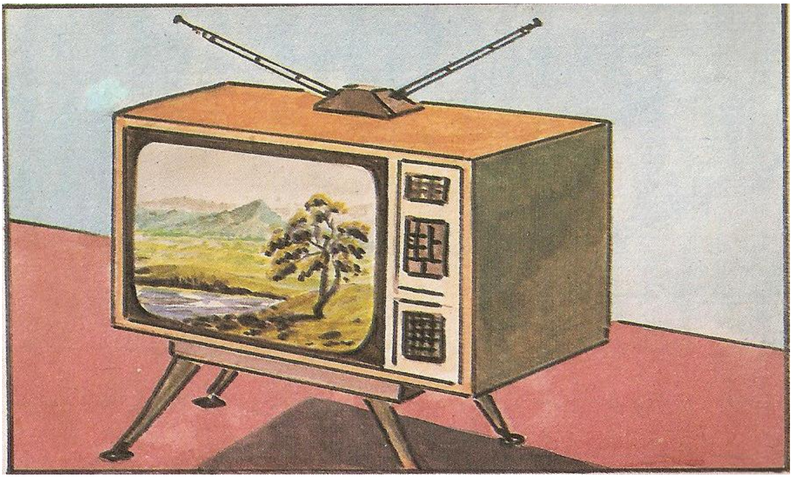

۲۳شکل: ټلويزيون

پر ۱۸۸۸م کال (هالواچس) د فوټو برېښنا پر اغېزو تجربې وکړې او د انگليسي (برد) او امريکايي(جنکنز) په هڅو پر ۱۹۲۵م کال د برېښنا په څپو کې د عکس لېږدولو تجربه کاميابه شوه او بيا يو شمېر نورو پوهانو ددې کار په بشپړتيا کې هڅې وکړې او لومړنۍ ټلويزيوني تجربې وشوې.

دټلويزيون اساسي او عمومي ننداره لومړی ځل پر ۱۹۳٦ل کال په لندن کې وښودل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په امریکا کې پر ۱۹۴۱ز کال له یوې دنگې ماڼۍ څخه د ټلویزیوني خپرونې پیل شوې اود رنگه ټلویزیون لومړنۍ خپرونه هم په همدې هېواد کې پر ۱۹۵۱م کال پیل شوه او ورپسې نورو هېوادونو ته ټلویزیوني خپرونې وغځېدې.

په افغانستان کې د ټلویزیون لپاره پر ۱۳۵۰ل کال هڅې پیل شوې، خو اساسي کار یې د سردار محمد داود خان په جمهوریت کې پیل شو. دا کار د جاپان په تخنیکي او علمي مرستو ترسره شو اود ۱۳۵٦ل کال د کب پر ۲۵مه نېټه یې پر امتحاني خپرونو پیل وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انرژي

کله چې انسانانو په خپل ټولنیز ژوندانه کې پرمختګ وکړ، د طبعیت له سرچینو څخه یې ګټه اخیستنه زیاته شوه، نو د داسې انرژۍ په لټه کې شول، چې زیاته ګټه او کار ترې واخیستل شي او انساني قوه په کې کمه مصرفه شي. ځکه خو یې داسې وسایل جوړ کړل، چې د هغو په واسطه نوې انرژي تولید کړي. د بېلګې په توګه دوی باد ته متوجه شول، بادي ژرندې یې جوړې کړې او تر هغه وروسته یې د هغو په واسطه د برېښنا د تولید هڅه وکړه. دغه راز د اوبو په واسطه د اوبو برېښنا، د لمر په واسطه د لمریزې انرژۍ او دیورانیمو په مرسته د اټومي انرژۍ یا اټومي برېښنا د تولید په لټه کې شول او د کلونو کلونو څېړنو په نتیجه کې پر دې بریالي شول، چې دا ډول انرژي لاسته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بادي برېښنا

بادي برېښنا دبادي ژرندو په و اسطه توليدېږي. بادي ژرندې د غمنو وړو کولو لپاره په لرغونو زمانو کې رامنځته شوي او له ۱۲-۱۸ پېړۍ پورې په ټول غرب کې دود شوې دي. څرنگه چې په هالنډ کې زيات باد لگېږي، زياتې بادي ژرندې په کې جوړې شوې دي، نو ځکه خو دې هېواد ته د بادي ژرندو هېواد وايي. د ۱۹مې پېړۍ په پيل کې په انگلستان کې (۱۰۰۰۰) بادي ژرندې وې.

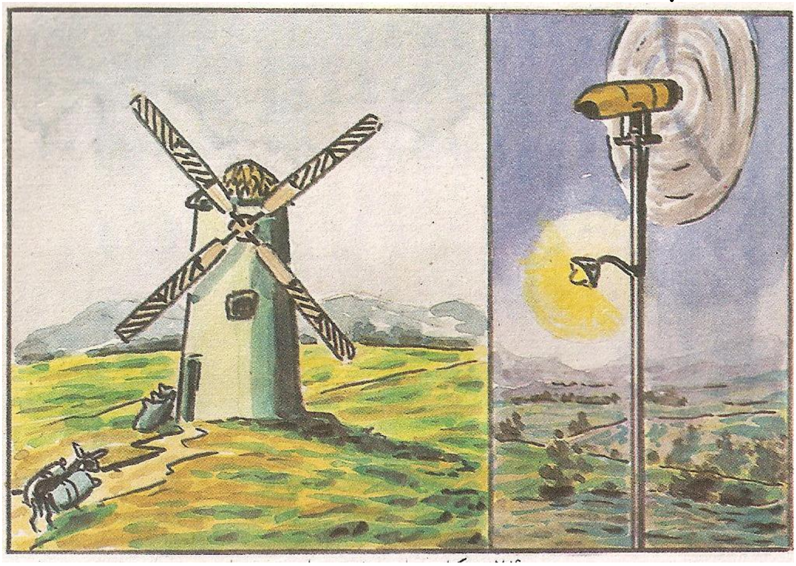

۲٤شکل: بادي ژرنده او برېښنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته يې دې ژرندو ته توربينونه ولګول او دبادي قوې په واسطه دا توربينونه په حرکت راغلل او د برق د توليد سبب شول. تر څو کلونو وړاندې هم په انګلستان کې (۱۰۰۰) بادي ژرندې وې، چې د برېښنا له پلوه د ټول هېواد په سلو کې يوه برخه اړتيا يې پوره کوله.

د امريکا د متحده ايالتونو په لوړو سيمو کې هم داسې بادي ژرندو ته ماشينونه نصب شوي وو او دټول هېواد دبرېښنا په سلو کې پينځه برخې اسانتياوې يې پوره کولې.

بادي ژرندې ډېرې پخوا د افغانستان د هرات په ولايت کې هم جوړې شوې وې او خلکو به غنم او جوار په کې اوړه کول. په هرات ولايت کې د کال په څلورو مياشتو کې ډېر باد لګېږي، چې د ۱۲۰ ورځنيو بادونو په نامه يادېږي. دغه بادونه د بادي ژرندو د فعاليت لپاره ښه منبع ګڼل کېږي، خو د هرات د ولايت بادي ژرندې د برېښنا د توليد لپاره نه وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبو برېښنا

په اتلسمه پېړۍ کې د اسماني برېښنا(برق) او مقناطیس د اغېزو کشفېدلو، پر برېښنا باندې علمي تجربې چټکې کړې. د نولسمې پېړۍ په درېيمه لسیزه کې دبرېښنا له ځواک څخه په پراخه کچه ګټه واخیستل شوه او راز راز ماشینونه پرې وڅرخېدل او هم د برېښنا دتولید ماشینونه جوړ شول او بیا (اډیسون) د برېښنا د ځواک په وسیله د ګروپ روښانه کول هم ایجاد کړل. دې کار سره د برېښنا ارزښت نور هم زیات شو اود ګټې اخیستلو ساحه یې هم ورځ پر ورځ پراخه شوه.

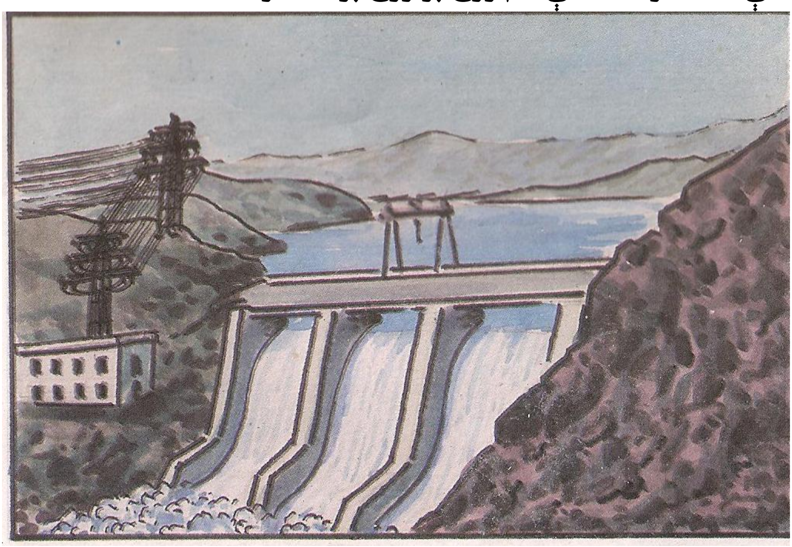

۲۵شکل: اوبو برېښنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ته برېښنا څه وخت راغله؟

امیرعبدالرحمن خان د برېښنا لپاره لومړنۍ هڅې کړې وې او یوه داسې ډاینمو یې پر کاراچولی و، چې څلوېښت څراغونه یې بلولای شول. د امیرحبیب الله خان پر وخت له بټریو څخه دومره برېښنا تر لاسه کېده،چې د شپې به یې ارګ روښانه کاوه.

پر ۱۲۹۲ل کال(۱۹۱۳م کال) په جبل السراج کې د برېښنا د فابریکې کار پیل شو اوپر ۱۹۱۹ز کال بشپړ شو.

بیا د برېښنا دتولید لپاره دکجکي، دهلې، نغلو، سروبي، درونټې، ماهیپر، د وردګو دچک او پلخمري بندونه جوړ شول اود کابل، کندهار، جلال اباد، پلخمري، چاریکارو، ګرشک او سروبي ښارونو او ښارګوټو ته یې برېښنا ورسوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمریزه برېښنا یا انرژي

له لمریزې انرژۍ څخه دګټې اخیستنې ابتدایي بڼه دا ده، چې یو ځو نلونه په داسې بڼه سره ځنګ تر ځنګ ایښودل کېږي،چې په هغو کې اوبه جریان ولري. دا نلونه لمر ته ایښودل کېږي، د یوې ځانګړې ښیښې له لارې لمر د حرارت په نتیجه کې دا اوبه ګرمېږي. ددې ډول لمریزو اوبو ګرموونکو شمېر یو وخت یوازې د امریکا په فلوریډا ایالت کې (۵۰۰۰۰) کوره وو، چې خپلې ګرمې اوبه یې په دې ډول تر لاسه کولې. په اسرائیلوکې خو ان په ډېرو نویو ودانیو کې هم له همدې ډول وسیلو څخه کار اخیستل کېده.

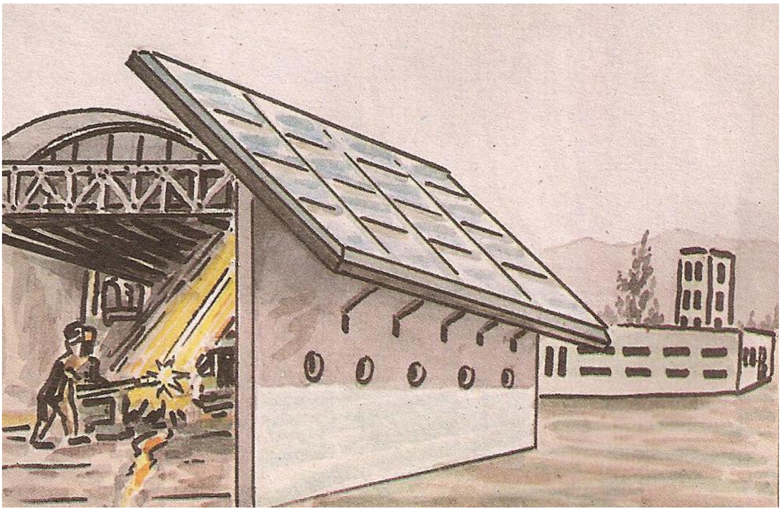

۲٦شکل: لمریزه انرژي

له لمریزې انرژۍ څخه د ګټې بله لاره دا ده، چې په نلونو کې پر اوبو باندې د لمر دزیات حرارت په نتیجه کې اوبه پر بخار بدلېږي. دا اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرته خپل حرارت خوشې کوي او پر مایع بدلېږي. په همدې ډول هم اوبه ګرمېدی شي او هم کور.

لمریزه انرژي پر برقي انرژي هم بدلېدی شي. ۱۹۵۰م کال امریکا د لومړي ځل لپاره یوه لمریزه بټرۍ جوړه کړه. خو انجنیرانو وروسته داسې یوه مصنوعي سپوږمۍ جوړه کړه،چې په فضا کې دځمکې پر مدار څرخي او دلمر له انرژۍ څخه تولید شوی برق ځمکې ته لېږدوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اټومي برېښنا یا انرژي

ټول اجسام له ډېرې وړو وړو ذرو څخه جوړ شوي، چې هغو ته اټوم وايي، پخوا داسې فکر کېده،چې اټوم د وېش وړ نه دی، خو اوس يې وېش امکان لري.

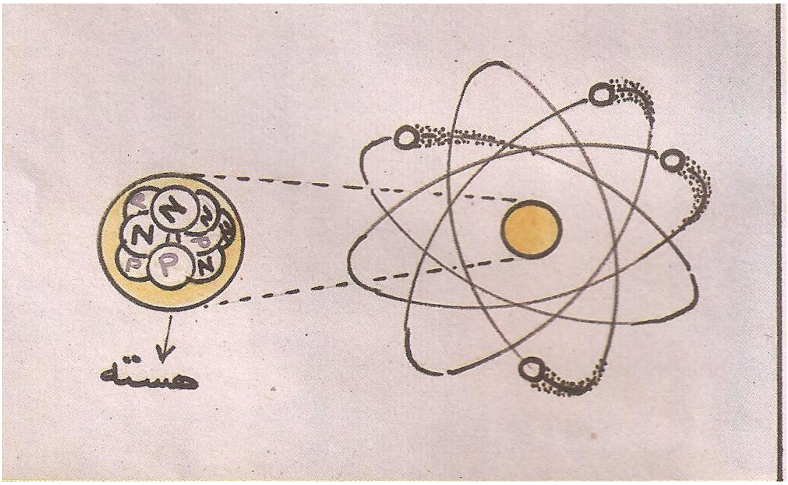

۲۷شکل: اټومي برېښنا

کله چې اټوم ووېشل شي، له هغه څخه ډېره انرژي ازادېږي.

اټومي انرژي له يوې ډېرې قوي سرچينې (غني شويو يوارنيمو) څخه جوړېږي. دا په طبعيت کې د انرژۍ تر ټولو قوي ماده ده. له اټومي انرژۍ څخه د زياتې برېښنا د توليد لپاره کار اخلي،چې د همدې برېښنا په واسطه ګڼ شمېر فابريکې چلېږي او ښارونه روښانه کېږي، خو له اټومي انرژۍ څخه ځينې هېوادونه د پوځي موخو(مقصدونو) لپاره هم کار اخلي.

Yoon Cultural Foundation
هیله
د خپلو سریزو په لمن کې
(د هیلې مجلې سریزې)
محمد اسمعیل یون
۱۳۸۷ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله

د خپلو سریزو په لمن کې

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د کتاب ځانګړنې

نوم: هیله د خپلو سریزو په لمن کې

لیکوال: محمد اسمعیل یون

خپرندوی: یون کلتوري یون

لیککال: ۱۳۸۰ل

چاپکال: ۱۳۸۷ل

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

د لیکوال

پرله پسې نومره: (۲۲)

د خپرندوی

پرله پسې نومره: (۲۲)

کمپوزر: ضیاالرحمن ضیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) د ملت جوړونې فکري ځواک

د هیلې مجلې چلوونکو ددې مجلې د لومړۍ ګڼې د چاپ پر مهال له خپل ولس سره ژمنه کړې وه، چې دوی به د هېواد پالنې، اسلامپالنې، ژبپالنې او انسانپالنې لپاره هلې ځلې کوي، دوی د ډول ډول کړاوونو، ستونزو او ناخوالو په ګاللو سره مخ پر وړاندې لاړل او د خپل ټاکلي هدف لپاره یې داسې قوي او ټینګ ګامونه واخیستل چې په رښتیا هم خپلو شعارونو ته یې د عمل جامه ور واغوستله او د ملت جوړونې او استحکام لپاره یې د یو واقعي فکري ځواک په توګه پر ټولنې خپل اغېز پرېښود. د هیلې دوه میاشتینۍ مجلې ادارې د اوو کلونو په موده کې په مسلسل ډول د هیلې ګڼې خپرې کړې او ددې بېلابېلو ګڼو په پاڼوکې یې د ټولنیزو، سیاسي، علمي او کلتوري مسایلو په باب په سلګونو لیکنې چاپ کړې.

په دې لیکنو کې د هېواد د وتلو لیکوالو او نوماندو متخصصینو لیکنې شاملې دي، هیلې مجلې ډېرو نورو پښتو خپرونو ته لاره پرانیستله، د ځوان کهول په روزنه کې یې کارنده ونډه واخیسته او د ځوانانو په هڅونه او ځلونه کې یې خپل اساسي رول ولوباوه. تر هیلې مجلې وړاندې په منظم او سیستماتیک ډول په ملي روحیه سمبال داسې خپرونې نه وې چې دومره اغېز دې ولري، که کومه یوه نیمه چاپ شوې هم وه، د وخت په تېرېدو سره یې مخه ډب شوې او له منځه تللې وه، خو د هیلې مجلې ادارې او چلوونکو په ډېرو سختو شرایطو او حالاتو کې خپلو خپرونو ته دوام ورکړ او هیله یې خپلو مینه والو ته ورسوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افراط او تفریط پر وړاندې یې یو قوي فرهنګي مورچل جوړ کړ او د اصیل افغاني فرهنګ د بډاینې او ځلونې لپاره یې نه ستړي کېدونکې هلې ځلې وکړې. د هېواد د وروستیو دوه نیمو لسیزو ناخوالو او ربړو څخه یې په زغرده پرده پورته کړه، په اوسني نظام کې یې د نا انډولۍ او بې غورۍ په باب وخت پر وخت لیکنې خپرې کړې او د ولس په ویښونې (بیدارۍ) کې یې خپل رول ولوباوه.

د ټولنې د ذهني تګلورې په بدلون، جوړښت او رغښت کې هیله مجله ځانګړی ځای او مقام لري، د قبیله یي ذهنیت د له منځه وړلو او واحد ملت د جوړونې لپاره یې فعالیت، کار او زیار له هېچا پټ نه دی.

په دې بهیر کې هیلوال له ډېرو چلنجونو، ګواښونو او ستونزو سره مخ شوي، خوله دې ټولو ستونزو سره سره خپل هدف او موخې ته ژمن پاتې شوي او د ذهني بیا رغونې اوږدې لارې یې وهلي ، ان تر دې چې د هیلې مجلې تر خپراوي وروسته د نړه پښتو خپرونو په شمېر کې خورا زیاتوالی رامنځته شو.

د هیلې مجلې هره سرلیکنه د ځانګړې ارزښت او اهمیت لرونکې ده، دا سریزې چې پر هره موضوع لیکل شوي، شته ستونزې یې راسپړلي، وړاندیزونه او حل لارې یې ورته په ګوته کړي، یانې دا چې (هیلې) مجلې یوازې انتقادي شکل نه درلود، په هره برخه کې یې د انتقاد او نیوکې تر څنګ د حل لارې هم په ګوته کړي دي. هیلې په خپلو پاڼو کې ملي او اسلامي ارزښتونه وپالل او په دې برخه کې یې موثر ګامونه پورته کړل.

ډېرې ځوانان یې په سیاسي، فکري او فرهنګي لحاظ روزلي، چې وروسته ټولنې ته د خدمت جوګه شوي. د هیلې مجلې ډېرې سرلیکنې د هېواد وروستیو سیاسي حالاتو ته ځانګړې شوي او ځینې یې پر فرهنګي مسایلو لیکل شوي، چې په دواړو برخو کې یې د افراط او تفریط ترمنځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انډول ساتلی او هره موضوع یې په جرئت سره په علمي او منطقي ډول څېړلې ده. د هیلې مجلې سرلیکنې، د سرلیکنې د فن لپاره دیو بنسټ او اساس حیثیت لري، چې زما له انده د هیلې مجلې سرلیکنو (سرمقالو) په کتابي بڼه چاپ څخه هدف هم همدا دی چې اوسنیو ځوانانو او راتلونکي نسل ته دا وروښودل شي، چې سرلیکنه څه ډول ولیکو؟ علمي او سیاسي سرلیکنه باید څومره قوي وي اوڅومره جرئت ورته پکار دی؟

هیلوالو د افغاني فرهنګ د ودې او بډاینې لپاره تر خپل وس او توان زیات زیار ګاللی دی، هیله مجله پر خپل وخت د هېواد د مطبوعاتو په افق کې یوه ځلنده مجله وه، چې د زرګونو افغانانو د پوهې په زیاتونه کې اغېزناکه تمامه شوې ده. هیلوالو د زورواکو د زور او زر په مقابل کې د تسلیمۍ سر نه دی ټیټ کړی، تل یې په مېړانه او جرئت غله ته غل او حق ته حق ویلي، ځکه خو یې تر نورو خپرونو په ټولنه کې ګرانښت او منښت زیات و.

هیلې مجلې په هېواد کې د ملي فکر د غوړونې لپاره روزونکی رول درلود، د ملي یووالي او واحد ملت د جوړېدو، پیاوړتیا او غښتلتیا کې یې تاثیر ډېر زیات او مهم و، ځکه چې د هیلوالو هیلې، غوښتنې، اندېښنې، وړاندوینې او فکر د ولس له هیلو او فکر سره سم او برابر وو.

د پردیپالو پر وړاندې په مبارزه کې د هیلې مجلې د ادارې او کارکوونکو هڅې او فعالیتونه د ستاینې او یادونې وړ دي. په دې برخه کې هیلوال تر نورو وړاندې اومخکښ وو او په هر وخت کې یې په پوره شجاعت او زړورتوب سره دپردیپالو او پردیو پر وړاندې قلمي او علمي مبارزه کړې او پوره باور دی چې دې مبارزې ته به د ژوند تر پایه دوام ورکوي، د هیلوالو هوډونه هدفمند او ژمن دي، هیله من یو په راتلونکي کې تر دې هم خورا غښتلې چارې او کارونه ترسره کړي. د هیلې مجلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرلیکنې د سرلیکنې له آرونو سره برابرې او کره دي او دا ټولګه به د سرلیکنې د فن په غوړېدو کې موثره تمامه شي او هغو لوستونکو ته چې دا سرلیکنې او هیله مجله یې نه ده لوستې هغوی ته به هم د یوه لارښود حیثیت ولري،دا به هم په ډاګه شي چې د هیلې چلوونکو په څه ډول حالاتو کې څومره مهمې او قوي سرمقالې لیکلې دي. دا مجموعه د هیلې مجلې له سرلیکنو جوړه ده، دا سرلیکنې له ۱۳۷٦ل کال څخه تر ۱۳۸۲ل کال پورې لیکل شوي، د همدې وخت او تر هغه څخه د وړاندې حالاتو روښانه انځور لرونکې ده.

درنو لوستونکو!

ستاسې او د دې کتاب ترمنځ نه دېوال کېږم، تاسې قدرمن ددې کتاب لوستلو ته رابولم،د دې سریزو لیکوال، د هیلې هیلوال او د کابل پوهنتون استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون ته د نورو فرهنګي خدمتونو، فعالیتونو او بریاوو هیله کوم.

په مینه او درناوي

شېرعلم امله وال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ((هیلې)) پر سریزو یوه سریزه

هره ادبي، علمي، ټولنیزه او سیاسي خپرونه، پر خپل وخت او مهال خپل خپل تاثیرات لري، خو ځینې بیا داسې وي، چې د خپلو مهالنیو اغېزو تر ځنګ یې، الهام او پیغام، فکر او پانګه نورو نسلونو ته هم انتقالېږي او په ټولنه کې د یو مثبت او ژور فکري بدلانه سبب ګرځي. هیله مجله هم دداسې خپرونو له جملې څخه یوه ده. سره له دې چې څه د پاسه پنځه کاله کېږي، هیله مجله نه خپرېږي، خو هغه چا چې پخوا دا مجله لوستله او یایې لوستې، اوس یې هم پر فکري ژوندانه اغېز محسوس دی. هیله پر داسې یو مهال (۱۳۷٦ل کال لومړیو کې) پیل شوه، چې په ټول هېواد کې د ټولو رسنیو پر ستونې د بندیز خپسه ناسته وه، پر تلویزیون بندیز و، رادیو یوازې د جنګ ترانې، نعتونه او دهغې دنیا خبرونه خپرول او د جګړې خبر د خبرونو ((سرخي)) جوړوله، موسیقي اود ښکلا نورې نغمې خو د کفر د تمثیل سمبولونه وو. د ژیروح تصویر اخیستل څه چې ګرځول یې هم حرام وو، پر ټول هېواد د چوپتیاسیلۍ خپره وه، پر داسې یو مهال د یوې ازادې او بیا بشپړې ازادې خپرونې خپرول، نه د چا په وس پوره وه او نه حالاتو چا ته ددې جرئت ورکاوه، چې څوک دې د داسې یوې حاکمې فضا پر وړاندې پټ او ښکاره بغاوت وکړي.

خو دهیلې، هیلوالو ددغسې اغزن چاپېریال له ستونزو سره سره د یوې کره، نږه او معیاري پښتو مجلې(هیلې) د چاپ او خپراوي تکل وکړ. دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوډ د یو متساوي الاضلاع مثلث له دریو غړو (عبدالمالک بېکسیارپه ډنمارک، صفیه صدیقي په پېښور او محمد اسمعیل یون په کابل کې) څخه جوړ شو. د مجلې د لومړۍ گڼې تر چاپ دمخه یوازې د گوتو په شمېر څو لیکوال د مجلې پر خپراوي خبر وو او نور په چوپه خوله کار و. ددې یو علت دا و چې دا وخت ان په پېښور کې د یوې ربښتینې، ازادې او نړه پښتو مجلې پر وړاندې ستونزې وې. ستونزې نه یوازې د کیڼلاسو او ښیلاسو او سرو او سپینو سیاسي ډلگیو له خوا احساسېدلې، بلکې خپله زموږ د یو شمېر هغو لیکوالو له خوا هم وې، چې د یو ((مضر احتیاط)) پر ناروغۍ اخته وو، دوی لکه د گاډۍ اسونه له پخوا نه د ژوندانه د یوه سولیدلي میتود په اسارت کې وو، دا ورته بېخي جرم (!) او عجیبه ښکاره کېدله، چې څوک دې مجله ټوله په پښتو ژبه چاپ کړي، خود هیلوالو یو څواکمن هوډ د مضر احتیاط او دودیزو لیکوالو دا بریدونه مات کړل او تر هغه وروسته بیا د لوی خدای (ج) په فضل په لسگونو لیکوالو د نړه پښتو مجلو چاپ او خپراوي ته په ارام زړه او خلاصه فضا را ودانگل او دا لړۍ لا تر اوسه دوام لري. تر هیلې دمخه هم ځینې پښتو خپرونې خپرې شوي، خو د هیلې کوم فکري موثریت او جذابیت چې دا وخت د نورو چاپي خپرونو د نشتوالي او کموالي له امله په ټولنه کې و، دې موثریت نورو ته هم لاره خلاصه کړه.

دهیلې لومړۍ گڼه د ۱۳۷٦ ل کال پر ثور میاشت چاپ شوه، پر لومړي مخ یې د میرویس نیکه او پر دویم مخ یې د احمدشاه بابا تصویرونه چاپ شوي وو، دا هغه مهال و چې پر کابل د طالبانو د واکمنۍ لا کال پوره نه و او طالبانو د موسیقۍ او هر ډول زیروح تصویر پر وړاندې جهاد اعلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی و، دا مجله په کابل کې، لومړی، دولتي طالب چارواکو ته ورسېده، هغوی که له یوې خوا له عکس سره مخالف و، نو له بلې خوا یې د میرویس نیکه او احمدشاه بابا د عکسونو پر وړاندې د مخالفت جرئت نه شو کولای، نو په دې ډول دا مجله د طالبانو د بندیز تر دایرې بهر شوه، دا کار څه تصادف نه و، هیلوالو مخکې تر مخکې فکر کړی و چې په هېواد کې د حاکم قید او بند نه د خلاصون یوه لاره داده، چې په پیل کې د مجلې پر پښتۍ د داسې یو چا عکس راوړل شي، چې د طالبانو ډُره یې د قیدولو توان ونه لري. مجله په دې ډول په ټول افغانستان کې خوره شوه او ورو ورو دې لړۍ دوام وکړ او په دې کار سره یې په هېواد کې او تر هېواده بهر خپل ګڼ شمېر مینه وال، لوستوال او ملګري پیدا کړل، هیلې له پیل نه د خپل ملي ارمان لپاره کار ته کار ویلای و، نو ځکه خو یې د موسمي حکومتونو او سیمه ییزو چارواکو له واک نه کوم باک نه درلود. د هغه وخت سیاسي، فرهنګي او ټولنیز حالت چې څرنګه وو، همغسې یې خپرول، په دې توګه د هیلې مجلې په لمن کې په لسګونو، علمي، ادبي، ټولنیزې، دیني، سیاسي او نورې لیکنې چاپ شوې او په دې ډول یې د ځوان نسل په روزنه، د ملي تصور په اوچتونه او د معیاري پښتو غورځنګ په پرمخبیونه کې خپله کارنده ونډه واخیسته، په هیله کې د بېلابېلو لیکوالو د ګټورو او ژورو لیکنو تر څنګ د ((هیلې سریزې)) هم د لوستونکو خوښې شوې او څو څو ځله یې له موږ څخه هیله وکړه چې دا سریزې د یوه ځانګړ ي اثر په بڼه چاپ کړو. څرنګه چې د هیلې سریزې له پیله بیا تر وروستۍ چاپي ګڼې په یوه قلم (زما په قلم) لیکل شوي، نو په دې ډول، زه تر هر چا زیات د هغو په فکري مسئولیت کې شریک یم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زما د شخصیت او فکر یوه برخه په کې ځلېږي، که څوک غواړي ما وپېژني دا سریزې ورسره مرسته کولای شي، د هیلې د سریزو راټولونې او چاپ ته مې ځکه زړه ښه کړ، لکه څنګه چې د هیلې د خپراوي په پیل کې مو هېواد، ملت او ژبې ته د خدمت تعهد کړی و، زموږ له سریزو به څرګنده شي، چې موږ څه ویلي او څه مو کړي دي؟ هغو په اصطلاح لیکوالو ته به هم دا په ډاګه شي چې کله کله به یې په هیلوالو پسې ((سوی تبسم)) کاوه، خبرې به یې پسې کولې او بل کار به یې نه و، کاشکې هر لیکوال د هرې لسیزې په پای کې، په تېرې لسیزې کې دخپل کړي کار ریکارډ چاپ کړي، په دې ډول به دهغه د علمي، سیاسي او کلتوري شخصیت متزلزلې او باثباته خواوې خلکو ته څرګندې شي او بیا به په چا پسې د ((سوی تبسم)) جرئت ونه لري.

د هیلې په دې سریزو کې اوس ما هېڅ ډول بدلون نه دی راوستی، لوستونکي کولای شي د شک په حالت کې یې د لوستلو پر مها ل چک کړي، یوازې کومه یوه کلمه چې املایي او انشایي تېروتنه په کې وه، هغه مې سمه کړې ده، نورې نو دا لیکنې د هیلې پانګه ده او دهمغو شرایطو محصول، هر ډول مصنوعي بدلون راوستل په کې دهیلې له تېر تاریخ سره درغلي ده.

دلته ډېره لازمه او ضروري ده، د هغو کسانو د خیر یادونه وشي چې (هیله) یې له لومړۍ بیا تر وروستۍ چاپي ګڼې را رسولې؛ که د عبدالمالک بېکسیار، صفیه صدیقي، حفیظ-الله غښتلي، احمد ویس وردګ، صالح محد صالح، عزت الله شمسزي، بریالي ویاړ او دغه راز د نورو هیلوالو پرله پسې هلې ځلې او د فکر او تندي خولې نه وای، نو خدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر چې هيله به له يوې ګڼې بلې ته خوځېدلې وای، نو تاسو چې دا سريزې او يا د هيلې نورې ليکنې لولئ، ددې ښاغلو زيار او زحمت بايد هېڅکله له ياده ونه ايستل شي،ګران ورور شېرعالم امله وال هم د ستاينې وړ دی چې وخت پر وخت به يې په زيات ټينګار سره راته ويل چې د هيلې سريزې بايد راټولې او چاپ کړو، نور نو دا سريزې ستاسو مخې ته ږدم، هيله ده چې خوند ورڅخه واخلئ او په نږدې ماضي کې د هېواد د څو تنو فرهنګيانو له کار او زيار څخه تر يوه بريده خبر شئ.

په درناوي

پوهندوی محمد اسمعيل يون

دهيلې يو هيلوال

ارګ، د جمهوري رياست ودانۍ،کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) د کومو هیلو په هیله خپرېږي؟

د هېواد روانه غمیزه د خپل ژوند دویمې لسیزې پوره کېدو ته نږدې کېږي. په همدې تېرو شلو کلونو کې چې څه پر هېواد او زموږ پر ولس راغلل په ذهن کې دهغو بیا تېرول او یادول انساني ذهن له ستړیاوو سره مخامخوي. په تېرو پنځو کلونو کې د ولس د ژوند پر رگونو د جگړو او غمونو یوه بله روې هم کېناسته.

د پخوانیو زورواکو رژیمونو په پرتله او اندېول ددې (۱۳۷۱ غویي-۱۳۷۵ تله) ترینگلي نظام نادودې او ظلمونه ډېر دردوونکي وو. نه یوازې دا چې زموږ د ولس د کړي جهاد مېوه یې وپلورله، بلکې ځینو داسې قومي، ژبنیو، تاریخي، سیمه ییزو مسایلو ته یې لمن ووهله چې د یو موټي افغان ملت د روغې ستې لپاره ډېر خطرناک تمامېدل. د کابل ښار چې د تېرو جگړو له گوزارونو سلامت پاتې شوی و، نه یوازې د هېواد سیاسي مرکز، بلکې د سیمې یو ستر فرهنگي مرکز هم و، نو په همدې وجه خو د هېواد تاریخي دښمنان چې کابو څلوېښت کاله یو ناروا غلچکي او نیتبدي عمل ته منتظر وو، دا هیله چې ((کابل باید وسوځي)) د همدې کورنیو او بهرنیو لوبغاړو په لاس، ترسره کړه.

د همدې لوبې په پایله کې د هېواد پلازمېنه په وینو ولمبول شوه او زیاته فرهنگي او مادي شتمني یا لوټ او یا له مینځه یوړل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو موږ نه یوازې په اقتصادي ډګر کې له یو ویجاړ او سوځېدلي هېواد سره مخامخ یو، بلکې په فرهنګي او مانیزه برخه کې هم یو ړنګ بنګ فرهنګ راپاتې دی.

دا چې چا، چا موږ پر دې برخلیک اخته کړو، پورته مو په ضمني توګه ورته اشاره وکړه، اکثره افغانان یې لاملونه او ټول لوري پېژني. د پښتو متل دی ((اوبه چې تر ورخه تېرې شوې بیا نه راګرځي)) اوس چې هر چا هرڅه زموږ د هېواد پر خلکو وکړل، هغه وشول. اوس دا فکر پکار دی چې څنګه پر خپلو زخمونو پټۍ کېږدو؟ څنګه خپل هېواد بېرته زرغون او ښېراز کړو؟ څنګه خپل فرهنګ له سره ښېراز او څنګه په راتلونکي کې ددې ډول غمیزو مخه ونیسو؟

اوس اوس په کابل، پېښور او تر هېواده دباندې یو زیات شمېر افغانان دژوند دبار د اوچتولو ترڅنګ د خپل هېواد د راتلونکي او حال په باب ډېر اندېښمن او فکر وړي دي. یو شمېر فرهنګیانو د خپل وس او امکان تر بریده دخپل هېواد د فرهنګ لپاره نېکې هڅې کړي او کوي یې. دا فرهنګي هڅې زیاتره دمجلو، اخبارونو او کتابونو دچاپ په برخه کې زیاتې متمرکزې دي.

په ډنمارک کې دمېشته افغانانو له جملې څخه یو شمېر فرهنګیانو او فرهنګپالو هم دا وپتېیله چې خپل ځانونه په دې هڅو کې شریک کړي. د خپلې ژبې، هېواد او فرهنګ دخدمت لپاره یې اوس تر ټولو غوره دا وګڼله چې خپل فکر او هیلې به د یوې خپرونې له لارې بیانوي او بیا که د وس او امکان پولې وغځېدلې، پر نورو لارو به هم فکر کوي او عملي ګام به پورته کوي. ((هیله)) زموږ د هڅو لومړی پیل دی، هیله ده چې دا پیل زموږ د ملي او اسلامي فرهنګ په وده او د افغان ولس د ذهن په روښانولو کې اغېزمن ثابت شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) به اوس اوس یوازې په پښتو ژبه د لیکوالو لیکنې چاپوي ځکه چې اوس پښتو ژبې او ادب ته دخدمت ضرورت زیات محسوس دی. که په راتلونکې کې وخت، امکان او اړتیا ددې ایجاب وکړ، کېدی شي په نورو ژبو هم د لیکوالو لیکنې خپرې کړي.

((هیله)) به د هېواد دملي او اسلامي فرهنګ د بډاینې او زرغونتیا لپاره خپلې پاڼې د لیکوالو په لیکنو ډکوي، هر هغه فکر چې زموږ د هېواد دلوړو ملي او اسلامي ګټو لپاره وقف شوی وي، د ((هیلې)) په پاڼو کې به ځلیږي.

((هیله)) به دلیکنو دخپراوي او چاپ په واسطه تر هېواد دننه او تر هېواده د باندې افغان لیکوالو ترمنځ فکري او قلمي رابطه ټینګوي.

په ((هیله)) کې به پر، هر هغه فکر، ذوق او خیال بندیز او سانسور نه وي چې له اسلامي فکر او د هېواد له ملي ګټو سره په ټکر کې رانه شي.

((هیله)) به په کره لیکنې، ګړنې او معیاري پښتو لیکنې خپروي، د فرهنګي لیکنو ترڅنګ به هغه سیاسي لیکنې هم خپروي چې په رښتینې بڼه د هېواد د سیاسي پېښو او سیاسي څېړو انځور ګري کولای شي.

دپښتو د ځوان پښت د ځوان ادب د سمسورتیا په هیله به د ځوانو لیکوالو د لیکنو خپراوي ته ځانګړې پاملرنه کوي. ((هیله)) غواړي د سالم انتقاد او کره کتنې روحیه پیل او دود شي، هر هغه انتقاد په ورین تندي خپروي چې تر ضرره یې ګټې زیاتې وي.

((هیله)) به د هېواد د ټولو وګړو له هغې جملې د ښځو د حقوقو کلک ملاتړ کوي او په دې اړه به لیکنې خپروي.

کله کله که د ((هیله)) په پاڼو کې کوم داسې مطلب راغی چې د واقعیت پر بنسټ لیکل شوي وي، خو په هېواد کې د کوم سیاسي ګوند او یا سیاسي څېرې له ذوق، شوق او سلیقې سره متضاد وي، دا به په دې مانا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي چې له هغې ډلې او یا شخص سره دکینې او یا د بلې ډلې د پلوۍ له کبله چاپ شوی وي. بلکې آره وجه به یې هغه درد، وي چې د لیکوال د زړه رګونه یې سېځلي او هغه یې دې لیکنې ته اړ کړی دی.

خو په لنډه توګه د ((هیله)) ټولیزه موخه خپل هېواد، ولس، ژبې، فرهنګ او انساني کراماتو ته خدمت کول دي. هیله ده له موږ څخه په دې برخه کې خپلې هېڅ ډول مانیزې او مادي مرستې ونه سپموئ.

په درنښت

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ((هیله)) کې د هېوادوالو هیلې انعکاس شوې او که نه؟

کله چې موږ د ((هیلې)) لومړۍ ګڼه خپروله، نو دا وېره راسره وه چې خدای(ج) مه کړه موږ به خپل دې نېک نیت او فرهنګي هڅې کې پاتې راشو، زموږ هېوادوال چې نور نو د ژوند په اکثرو ډګرونو کې له زیاتو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، ایا موږ به په دې بریالي شو چې د هغو د هیلو او رنځونو تصویر وړاندې کړو؟ ایا دا به دهغو لسګونو افغاني خپرونو په منځ کې چې هره یوه ځانته ځانګړې ((پالیسي)) لري او تر بېلابېلو به پلمو لاندې د لیکوالو لیکنو ته د سانسور زندۍ ور اچوي، په خپلواک ډول سره راپورته او د ناوړه سانسور کړۍ به ماتې کړي؟ له دې سره سره دا وېره هم وه چې د لوستونکي ذهني شتمني او رابطه به راخپله کړي او که نه؟ خو له نېکه مرغه کله چې د ((هیلې)) لومړۍ ګڼه چاپ او خپره شوه، نو زیاتو لوستونکو یې په ډېره مینه هر کلی وکړ. له زیاتو لوستونکو څخه مو مقصد ټول لوستونکي نه دي، بلکې اکثریت مو مقصد دی. هغو افغانانو چې په جرمني، امریکا، روسیې، سویډن، ناروې او ډنمارک کې استوګن دي او ((هیله)) مجله ورته ور رسېدلې وه، ځینو یې د لیکونو او ځینو هم د ټلیفون له لارې دمجلې ستاینه وکړه. په کابل، ننګرهار او پېښور کې هم لوستونکو او لیکوالو د مجلې ډېره ستاینه وکړه، خو له ستاینو سره سره ځینې انتقادونه او وړاندېزونه هم وشول. د ځینو انتقاد دا و چې ولې ټوله په پښتو ژبه ده، ځینو ویل چې سیاسي برخه یې تونده ده، ځینو ویل چې ټوله باید ادبي وي، ځینو ویل چې په مجله کې باید هېڅ ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکري سانسور نه وي، یو شمېر ویل چې د مجلې د ژبې د معیار په برخه کې باید نور هم زیات کوښښ وشي، ځینو ویل چې د مطالبو په خپراوي خصوصاً په فکري برخه کې له ډېر احتیاط نه کار واخیستل شي، ځینو ویل چې لیکني هیئت کې باید لوی لوی پوهان او لیکوال شامل شي. ځینو دا خبره کوله چې پښتو ژبې ته د خدمت ضرورت او اړتیا ډېره زیاته ده، نو باید ټوله مجله تر پایه په پښتو چاپ شي، یو شمېر ویل چې د هغو سیاسي اشخاصو او ملي خاینینو څېرې باید رسوا شي چې زموږ پر هېواد یې دا ناورین راوستی او اوس یې هم جاري ساتي. په دې ډول د مجلې اداري او کارکوونکو ته په لیکني او ګړني ډول ډېر زیات نظرونه راورسېدل. سره له دې چې د لوستونکو په نظرونو کې زیات اختلاف و، خو یو شی چې د مجلې اداري ته ثابت شو هغه دا و چې اکثره نظرونه د مجلې د ښه والي لپاره د ښه نیت له مخې څرګند شوي وو. هر چا چې هر نظر رالېږلی و مقصد یې دا و چې د مجلې په ښه والي کې مثبت ثابت شي، خو تر کومه ځایه چې د مجلې اداري ته ددې ټولو نظریو د تطبیق پوښتنه راولاړېږي، نو په دې باب باید ووایو چې د مجلې اداره کوښښ کوي چې د امکان تر حده د اکثرو لوستونکو نظریو او غوښتنو ته دعمل جامه ور واغوندي، خو دا هم څرګنده ده چې هېڅ داسې خپرونه به نه وي چې هغه دې د ټولو لوستونکو، د فکر او ذوق له پلوه یوشان خوښه شي.

موږ لکه څنګه چې په لومړۍ ګڼه کې ددې مجلې تګلوری په ګوته کړی، په لنډېز سره وایو چې زموږ موخه او مقصد خپل ملي او اسلامي فرهنګ، ملي ژبې (پښتو) ته خدمت کول او د هېواد د ملي واکمنۍ د دښمنانو، ملي خاینینو او نورو ملت ضد اشخاصو پر ضد په قلمي او فرهنګي مبارزه کې برخه اخیستل دي. دې سره سره به موږ د ټولنیز ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلابېلو ډگرونو او د هغو د سمون په اړه لیکنې خپروو او د لوستونکو ذوق او فکر به هم تر ډېره حده په پام کې نیسو.

موږ له هغو ټولو لوستونکو او لیکوالو څخه د زړه له کومې مننه څرگندوو چې موږ ته یې خپل رغوونکي نظرونه، انتقادونه او وړاندیزونه راولېږل، او د نورو مشورو په انتظار یې یو.

د مجلې اداره یو ځل بیا یادونه کوي چې کله که د مجلې په پاڼو کې کوم داسې سیاسي او یا انتقادي مطلب چاپ شو، چې په هېواد کې د کوم مشخص سیاسي گروپ او یا شخص په ضرر وي، نو دا ددې مانا نه لري، چې موږ گنې له هغه شخص سره شخصي کینه لرو، بلکې د لیکوال د هغه درد په انعکاس کې برخه اخلو، چې هغه یې دې لیکنې ته اړ کړی دی، خو که مخالف لوری او یا شخص د خپل ځان د سپیناوي او دفاع لپاره داسې لیکنه راولېږي چې د قلم عفت او عزت پکې ساتل شوی وي، نو هغه به هم د هغه شخص د ځواب په توگه خپروو.

ستاسو د نورو نېکو نظریو، لیکنو، انتقادونو او وړاندیزونو په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) د کومو ستونزو له پېچومو تېرېږي؟

په هغو ټولنو کې چې د پوهې او قلم پرځای د ټوپک منطق حکومت کوي، سوال او ځواب ټول د تورو په سرونو کېږي، دکتاب، مجلې او نور خپرونو فرهنګ لا د ټولنې اکثرو برخو ته نه وي خور شوی، د لوږې، فقر، تنګلاسۍ او نورو ستونزو د سیلۍ شمال د ژوند غوټۍ شېرازېدو ته نه پرېږدي، په هغو ټولنو کې چې روڼ اندي (روشنفکر) قشر پر بېلابېلو ذهني تمایلاتو وېشل شوی وي او ډول ډول سیاسي، اقتصادي، سیمه ییزو او نورو ناروغیو یې د ذهنونو ټولې برخې نیولې وي، د افراط او تفریط او مضر احتیاط روحیې د اکثرو ذهنونه او فکرونه تسخیر کړي وي، د یوې ازادې، خپلواکې، رښتینې مجلې، اخبار او یا بلې خپرونې خپرول او دخپلواکو قلمونو چلول په رښتیا سره یو ډېر ستونزمن او له ذهني، رواني او فزیکي خطره ډک کار دی.

له بده مرغه باید ووایو، چې زموږ ټولنه اوس اوس له پورتنیو ستونزو او اندېښنو سره لاس او ګرېوان ده، خو ایا د ټولو خپرونو پاڼو او د قلم نوکې ته د یو ((مضراحتیاط)) دلومې ور اچول د یو روڼفکر، لیکوال او شاعر انساني او هېوادنی مسوولیت تر پوښتنې لاندې نه راولي؟ او یا هم د بې تفاوتۍ ارام او شنه خوبونه زموږ د ټولنې د رنځور حالت درمل کېدلای شي؟ دهمدغو بد مرغیو دجاج اخیستلو له کبله موږ د یوې داسې خپرونې پر خپرونو لاس پورې کړ چې لږ تر لږه د یادو ستونزو د ځینو برخو په انعکاس کې برخه واخلي او د هېواد د ټېپي فرهنګ د بیا رغونې او بډاینې لپاره په ذهني فعالیت کې ځان شریک کړو، خو ایا موږ له ستونزو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ نه یو؟ هغه کسان چې پر خپرنیو فعالیتونو بوخت دي، هغه په اوسني وخت کې دیوې ازادې خپرونې، هغه هم د داسې یوې خپرونې چې د یو چا د لاس د خولو په زور چلېږي پر ستونزو ښه پوهېږي.
((هیله)) مجله دهمدغسې ستونزو او مشکلاتو، سترپاوو او هلو ځلو له بټۍ ځخه راوتلې وروستۍ ثمره ده، د دې په خاطر چې راتلونکی پښت او اوسنیو لیکوالو ته د مجلې د اوسني ستونزمن حالت لږ جاج معلوم شي، په لنډیز سره ویلای شو چې دا اوسنۍ ((هیله)) د څو کسانو د منډو ترړو او د یوه واحد مقصد لپاره د څو کسانو د زیارونو او هلو ځلو د شریکېدنې پایله ده، یو تن په ډنمارک کې د خپل ژوند د هوسایني شرایط پرځان راتنگ کړي او د خپلو لاسونو، فکر او قلم د زیارونو د خولو ثمر رالېږي، یو بل تن په پېښور کې دې هلو ځلو ته اوډنه او انتظام ورکوي او د اړیکو مزي ټینگوي او بل تن له جنگ ځپلي کابل او نورو سیمو نه لیکنې او مضمونونه راټولوي او بیا یې د چاپونې زیار گالي، په حقیقت کې له دغه مثلث څخه د ((هیلې)) مېوه لاسته راځي، خو اوس راځو دې ته چې دا زیار د ټولو لپاره د ستاینې او مننې وړ دی او که نه؟ که اختلافونه هم ورسره مله دي؟

رښتیا خبره خو داده، ((هیله)) چې د کوم مقصد لپاره خپرېږي د همدې فکر درلودونکو اشخاصو لپاره هم د مننې وړ ده او هم د ستاینې، خو په طبیعي ډول د مخالف لوري لپاره نه یوازې دا چې د مننې وړ نه ده، بلکې د غندنې سبب یې هم ده. دې منځ کې یو ډله نور خلک هم دي چې هغوی ټول عمر د مضر احتیاط په ډنډ کې ډوب دي او مضر احتیاط په ټولنه کې هغه زهر دي چې د ټولنې د پرمختگ رگونه سیزي، استاد الفت په خپل یو نثر کې د مضر احتیاط کیسه داسې بیانوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((شمی اکا په کلي کې په احتیاط ډېر زیات مشهور و، هر چا چې به په کلي کې کوم کار کاوه نو یو ځل به یې هغه ته مراجعه کوله، دده د احتیاط یوه نښه دا وه چې ټول عمر په موټر کې نه سورېده، ځکه چې ده ویل کېدی شي موټر چپه شي او ژوند ته یې خطر پېښ شي، کور ته یې برق نه راوسته، ویل یې کېدی شي برق شارټ شي او ټول کور اور واخلي، هو، دی له عقله پیاده و، ځکه یې ټول عمر کور کې تیاره وه.))

له بده مرغه باید ووایو چې اوس هم زموږ په ټولنه کې د دې ډول اشخاصو ډېرې بېلګې شته. تراوسه پورې موږ ته یو شمېر لیکوالو او نالیکوالو چې پر همدې رنځ اخته دي، دمجلې د خپرنیو مطالبو په باب همداسې نظر راکړی، د دوی یو ستر انتقاد دا دی چې ولې تاسو ټوله مجله په پښتو ژبه خپروئ، او دا به ستاسو لپاره ((ښه راتلونکی ونه لري)).

خو که موږ هر څو ورته ویلي چې د خپلې ژبې او فرهنګ خدمت نه یوازې دا چې کوم خیانت نه دی، بلکې د ویاړ او د ډېرې نېکنومی خبره هم ده او دا د نړۍ د ټولو انسانانو طبیعي حق دی، نورو ته چې د خپلې ژبې د خدمت حق حاصل دی، موږ هم غواړو چې له همداسې یو حق نه ګټه پورته کړو.

بله خبره داده چې دا به د چا وجدان ومني چې یو پښتون دې د هېواد له مورنۍ غېږې نه په لرې هېوادو کې د خپل زیار د خولو په بیه د خپل فرهنګ او ژبې لپاره یوه مالي بسپنه برابره کړي او موږ هغه د بل چا د ژبې او فرهنګ د بډاینې لپاره مصرف کړو.

حقیقت دادی چې موږ د نورو فرهنګونو او ژبو ته ډېر زیات خدمتونه کړي دي، د نورو ژبه مو په خپل دربار کې ساتلې او پاللې ده او بې شمېره خدمتونه مو ورته کړي دي، د افغانستان نومیالي لیکوال استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په دې برخه کې دوه ټوکه مهم کتابونه لیکلي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو یې (پښتانه شعرا په فارسي کې) او بل یې (پښتانه شعرا په اردو کې) نومېږي، په هر اثر کې یې تر دوو سوو زیات شاعران معرفي کړي، چې په نوموړو ژبو یې شعرونه لیکلي او خدمتونه یې ورته کړي دي، همداسې نور په سوونو پښتانه لیکوال چې د نورو د فرهنګ او ژبې لپاره یې قلمونه چلولي دي، هم در واخله!

په ټولیز ډول که موږ د هغو پښتنو شمېر چې اردو او فارسي ژبو ته یې خدمتونه کړي دي یوازې (۷۰۰) تنه لیکوال محاسبه کړو او د هر یوه دکتابونو شمېر په منځني حد (لس عنوانه) کتابونه محاسبه کړ، نو د ټولو کتابونو شمېر به (۷۰۰۰) عنوانه کتابونه شي او دا هغه شمېر دی چې تقریباً دپښتو ژبې د ټولو کتابونو له شمېر سره د انډول وړ دی، ایا همدا خدمت کفایت نه کوي؟

په نړۍ کې به هېڅوک داسې قوم پیدا نه کړي، چې د بل چا ژبې او فرهنګ ته یې دومره خدمتونه کړي وي، اوس نو که په دې خدمتونو هم له پښتنو څخه څوک خوشاله نه وي، نو خدای(ج) دې هغوی خوشاله کړي.

درنو لوستونکو!

((هیله)) مجله دهمدغسې نظرونو له ګوزارونو تېرېږي او خپله لار جوتوي. له ژبنیو نظرونو پرته، دې او هغې ډلې ته دمجلې د انتساب اوازې هم زموږ تر غوږونو راورسېدې، خو وخت به دا ثابته کړي چې ((مجله)) یوازې د افغانستان ملي ګټې په پام کې نیسي، نه دکومې ځانګړې ډلې خیال او سلیقه، خو له ستونزو سره سره د زیات شمېر هېوادوالو او په بهر کې د مېشتو افغانانو تشویق او ستاینې او په دې برخه کې همکاري هم د منلو وړه ده، په ځانګړي ډول د هغو لیکوالو همکاري چې له کوم مادي امتیاز پرته یې د خپلو قلمونو مېوه موږ ته د خپراوي لپاره راسپارلې ده او موږ سره یې په ګډه په دې فرهنګي او ملي کار کې ونډه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) مجله به هڅه وکړي چې په خپلو پاڼو کې د دوو تېرو ګڼو په شان زموږ د ټولنیز او فرهنګي ژوند د بېلابېلو ټیونو د علاج لپاره د درنو لیکوالو افکار خپاره کړي، له درنو لوستونکو او لیکوالو څخه هم هیله لرو، چې د هېواد د هغو ناویلو او نالیدلو ټیونو او رنځونو په باب چې لا اوس هم زموږ د ولس دژوند د بېلابېلو ډګرونو شیره زبېښي، ارزښتمنې لیکنې راولېږي.

د مجلې اداره کوښښ کوي، چې تر زیاته بریده په ژبني او لیکني معیار کره لیکنې درنو لوستونکو ته وړاندې کړي، په لیکنو کې به د هېواد ملي او اسلامي ګټې او د ملي فرهنګ د ښېرازۍ او بډاینې مساله ضرور په پام کې نیول کېږي، خو هېڅکله به دمنفي ځان ساتنې، ورځ چارې او د احتیاط په پلمه له ورځني فرهنګ نه شاتګ ته غاړه کېښږدي او نه به تر دې بهانو لاندې د لیکوالو رښتیني مطالب له چاپ وغورځوي، د مجلې او درنو لیکوالو ترمنځ غټ او د پیوستون پُل همدا دی چې د هېواد ملي او اسلامي ګټې په پام کې ونیسي او د پښتو ژبې د بډاینې لپاره خپل قلمونه نور هم ګړندي کړي. له ځوانو لیکوالو نه هم په درنښت هیله کوو چې ((هیله)) د خپلو فرهنګي لیکنو او هیلو د غوړېدو چینه او تمه ځای وګڼي او په خلاص مټ او زغرده توګه د مجلې ادارې ته خپلې لیکنې او شعرونه راواستوي.

دغه راز د مجلې اداره ټولو درنو لیکوالو ته یو ځل بیا په درنښت سر بلنه ورکوي، چې د افغاني ټولنې د ژوندانه د بېلابېلو ډګرونو او اړخونو په باب موږ ته خپلې ګټورې لیکنې راولېږي.

په درناوي
د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنگي رغونه د لومړيتوب حق لري

د شلو کلونو په بهير کې د هېواد د ژوند د بېلابېلو خواوو د ودانيو برجونه نړول شوي، د هېواد فرهنگي شتمني د بهرنيو او کورنيو دښمنانو له خوا په شعوري او ناشعوري ډول چور او تباه کړای شوې ده. د ټول هېواد رغنده خواوې او ودانۍ ويجاړې شوي دي، هره برخه بيا رغونې او ابادۍ ته اړتيا لري، خو دا خبره د يادولو وړ ده چې په هره ټولنه او هر ځای او وخت کې تر ضرور نه ډېر ضرور کارونه موجود وي. د اړتيا په اندازه ول بايد لومړی هغه کار تر سره شي، چې ډېره زياته اړتيا يې محسوسه وي، په دويم گام کې ضروري او بيا همداسې نور کارونه او هڅې، خو اوس راځو دې ته چې زموږ په ټولنه کې تر ټولو لومړی، کوم کار او چارې ته اړتيا ده؟ هغه څوک چې په هېواد کې اوسېږي او ډول ډول اقتصادي فقر او ناخوالو ځپلي، هغوی ته که دا پوښتنه وړاندې کړې، نو هغوی بې درنگه دا خبره کوي، چې تر ټولو لومړی بايد د اقتصاد (ډوډۍ) غم وخوړل شي، چې يو ځل گېډه مړه شي بيا هر څه کېږي، د دوی په فکر اقتصادي ستونزې ددې سبب کېږي، چې سړی له خپل فرهنگه لرې او ان پردی کړي، دوی وايي يو څوک چې د خپل ورځني ژوند د خړوب او تېرولو وس نه لري، نو فرهنگ خو لا پرېږده چې عادي سالم فکر هم نه شي کولای او ټول ذهن ان فکري ځواک يې د اقتصادي فقر په ورېځو کې ډوب وي. ددې يادې ستونزې عملي او څرگندې بېلگې همدا اوس زموږ په هېواد کې ډېرې زياتې دي. که د پخوانيو شمېرنو له مخې زموږ هېواد ديوې پنځه لس مليوني بشري ټولنې په توگه په پام کې ونيسو او ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنې د مطالعې جاج واخلو، نو دا به ښه څرګنده شي چې دلته اولس د سواد او اقتصادي فقر تر څنګ له نورو ستونزو سره هم مخ دی. اوس په پښتو ژبه ډېر کتابونه چاپېږي، تقریباً د هر عنوان شمېر (۵۰۰) او یا (۱۰۰۰) ټوکه وي، خو ډېرې کمې بېلګې به پیدا کړو چې دا کتابونه دې د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لګښت پوره کړي، نور اکثره یا خلکو ته وړیا ورکول کېږي او یا هم په کتابتونونو کې پاتې کېږي. اوس سړی له دې خبرې پوهېدلای شي، چې په یوه پنځلس ملیوني بشري ټولنه کې زر آن پنځه سوه تنه هم منظمه مطالعه نه کوي، دلته بیا همغه د کتاب پلور خبره سړي ته رایادېږي: ((هغه څوک چې پیسې لري هغه کتاب نه اخلي او هغه څوک چې مطالعه کوي هغه پیسې نه لري)) اکثره کسان اقتصادي ناخوالې زموږ د فرهنګي ودې د مخنیوي ستر عامل بولي. دهمدې اقتصادي فقر په پایله (نتیجه) کې داسې حالات پېښ شول چې زموږ د فرهنګ لپاره نا مطلوب وو. غوره بېلګه یې د کابل ښار دی، دلته د همدې ستونزو په نتیجه کې هغه فرهنګیان چې پخوا یې په ښه مینه او خلاص مټ، فرهنګي هلې ځلې کولې، د وخت په تېرېدو سره د ژوندانه پر ستونزو پر ځانګړي ډول په اقتصادي مشکلاتو اخته شول. فرهنګ او فرهنګي کار هم خپل مادي ملاتړ له لاسه ورکړ او د فعالیت کړۍ یې تنګه شوه، نو دا فرهنګیان هم په ذهني او هم په فزیکي ډول استهلاک شول او اوس یې له اکثرو د کوم نوښت او لوی فرهنګي کار هیله نه شي کېدلای.

د نوي ځوان فرهنګي کهول د ټوکېدو زمینه هم نه شته، ځکه چې مخکې پلونه ټول نړېدونکي او نړول شوي دي. ان داسې وخت هم راغی چې لیکوال د خپلو کتابتونو خرڅلاو ته کېناست. دې سره سره ځینې داسې کسان هم شته چې د هغوی فرهنګي مینه او د زړه زور تراوسه اوبه شوي نه دي او د خپل هېواد د فرهنګ ډیوه یې نیم ژواندې ساتلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس که د هېواد دننه په کابل او نورو سیمو کې د فرهنگي کار لړۍ ښه گرمه نه ده، نو په پېښور او تر هېواده بهر ځینو نورو سیمو کې د گڼو فرهنگیانو او افغانانو له خوا په خپلو شخصي هاند او هڅو گڼ شمېر فرهنگي خدمتونه او کارونه ترسره کېږي. یوازې په پېښور کې دومره گڼ شمېر بېلابېلو پښتو کتابونه چاپېږي، چې په شمېره کې ان هېواد د پخوانیو حکومتونو تر کلنیو چاپي کتابونو زیات دي، له څو کلونو راهیسې چې په هېواد کې دولتي سیستم ړنگ شوی، نو شخصي او ځاني فرهنگي تشبثاتو، د دولتي فرهنگي کړنو ځای نیولی او ورو ورو زموږ هېوادوال له کتاب سره د خپلې مینې او ملگرتیا مزي ټینگوي.

د پیداگوژۍ پوهان عقیده لري چې په یوه ټولنه کې باید د ښوونې او روزنې (فرهنگي) او اقتصادي چارې دواړه سره څنگ په څنگ وده وکړي، ځکه چې دا یو له بل سره لازم او ملزوم دي. اقتصادي پرمختیا د یوې ټولنې د فرهنگ د ښېرازۍ او فرهنگي وده د یوې ټولنې د اقتصادي پرمختیا او پیاوړتیا لپاره لارې اواروي.

اوس چې زموږ هېواد له ډول ډول ستونزو سره مخامخ دی، نو زموږ هېوادوال باید کومې ستونزې لومړی حل کړي؟ څرنگه چې انسان لومړی فکر کوي او بیا عمل (کړنه)، نو کله چې د فکر خبره منځته راغله، نو دلته د ټولنې د ذهني اعمار مساله رامنځته کېږي او دا هم څرگنده خبره ده چې ذهني اعمار د فرهنگ په واسطه منځته راځي، ځکه چې فرهنگ د ټولنې مغز دی، که چېرې دا مغز سالم او نورمال وي، ټولنه د خپل ژوند تگلوری په ښه توگه تنظیمولای شي او که چېرې مغز ناروغه وي، نو ټولنیز ژوند له گډوډۍ سره مخامخېږي، نو اوس چې موږ د خپلې دردېدلې، کړېدلې او سوځېدلې ټولنې د بیا رغونې او سوکالۍ په هیله یو، نو لومړی باید ذهني اعمار پیل کړو، کله چې د ټولنې د افرادو ذهنونه رڼا شول نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی کولای شي د همدې ذهني او فکري رڼا په غشو د لوږې، اقتصادي فقر او نورو ستونزو توره بلا وولي او ځان ترې خلاص کړي. دلته بیا هم پوښتنه راولاړېږي، چې ذهني اعمار او فرهنگي کار خو هم لگښت او پیسو ته اړتیا لري، دا پیسې به له کومه شي؟ د دې پوښتنې په ځواب کې باید ووایو، له نېکه مرغه یو شمېر افغانان له اقتصادي پلوه ښه ژوند کوي، دوی باید د خپلې پانگې یوه برخه فرهنگیانو ته د فرهنگي خدمتونو لپاره ورکړي چې هغوی پرې هم خپل ژوند وژغوري او هم فرهنگي خدمتونه ترسره کړي. دهمدې فرهنگي خدمتونو په پایله کې به د ټولنې د وگړیو ذهنونه روښانه شي، خپل دوست او دښمن په نښه کړي، د خپل ژوند تگلوري به په دقیق ډول وپېژني، ټولنیز فکر او هېوادنۍ مینه به یې په زړونو کې په ولولو شي او په پای کې به له ټولو ستونزو څخه مخ سور او بریمن راووزي.

په درنښت

د همداسې یوې هیلې د بري په هیله

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فرهنگي چارو او اړتیاوو په باب څو وړاندیزونه

د شل کلنې جگړې په ترڅ کې بېلابېلو بهرنیو او کورنیو لاملونو او بېلابېلو ډلو هر یو په خپل وار سره د افغانستان فرهنگ او معنوي ژوند ته درانه زیانونه واړول.

دملي موزیم بېلابېل یو لک اثار چور شول، سیمه ییز موزیمونه وران شول، په زرگونو ښوونځي ړنگ شول، د لوړو زده کړو په لسگونو مرکزونه وران شول، په لسگونو ملیونه ټوکه بېلابېل کتابونه چور او وسېزل شول، د راډیو او ټلویزیون دستگاوې ورانې شوې، هر کلتوري او علمي مرکز ته له یو نه یو لوري زیانونه او خطرونه متوجه شول او د دې ترڅنگ دهېواد نوره کلتوري شتمني چې په فزیکي ډول نه ترسترگو کېږي او یوازې په مانیزه توگه او دودیز ډول لکه د زړونو سپېڅلتیا، ساده ښکلا، ننگ، مېلمه پالنه، مینه، غیرت او داسې نور، زموږ په ټولنه کې موجود وو، هم له جدي گواښ سره مخامخ شول. څومره چې جگړه غځېدله، نو بیا هماغومره اقتصادي ناورین ورو ورو دومره زیات شو، چې د ټولنو د وگړو پر ستوني یې خپسې کېنولې، کله چې پر ۱۳۷۱ل کال د یوې توطیې له مخې د افغانستان دولتي جوړښت ړنگ او په هېواد کې بېلابېلې ډلې پر بېلابېلو سیمو واکمنې شوې، نو د هېواد فني او مسلکي کدرونه په تېره بیا فرهنگیان لاس تر زنې کېناستل، هغو کسانو چې فزیکي کار یې له مسلک سره اړخ لگولای شو، فزیکي خواریو او درنو کارونو او ځینو نورو یې ازاد کار او کسب ته مخه کړه، مسلک او رسمي زده کړه د ډوډۍ دگټلو له وسیلې نه ووتل او هر چا له خپلې تحصیلي څانگې جلا پر یو بل نوي کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس پورې کړ، خو لیکوال، شاعران، قلموال او په یوه مانا فرهنګیان بیا ددې کار هم نه وو، له یوې خوا له اقتصادي ناورین سره مخامخ شول، له بلې خوا یې د هنر دمینه والو او لېوالو ډګر تش کړای شو او ان د هغوی د کلونو زیار او لاسته راوړنې، کلتوري او هنري پانګې ته د بې ارزښتۍ په سترګو وکتل شول. لیکوالو او فرهنګیانو په ټولنه کې د خپل درنښت، حقوقي شخصیت او ثابت نوم په وجه هم نه شو کولای د ژوند د تغذیې یو درېیم یا دویم کار ته لاس واچوي او نه هم له ذهني، رواني او ان فزیکي پلوه د دې جوګه وو چې په دې ناوړه بیړنیو شرایطو کې د ژوند خړوبېدنې یوه بله لار ومومي. په پایله کې د ټولنې د نورو وګړو په اندول د فرهنګیانو ژوند له زیاتو ستونزو سره مخامخ شو، ډول ډول ذهني او رواني ناروغیو یې هم د ذهن رګونه ونیول، بیا داسې وخت راغی چې نه دژوند شول او نه هم د فرهنګي او پوهنیز کار.

کله چې په افغانستان کې دولت رنګ کړای شو، فرهنګي مسوولیت او فرهنګي کار یوازې دملتپالو او فرهنګپالو افغانانو پر غاړه پرېوت. دوی دامکان او خپل وس تر بریده تر هېواد دننه او تر هېواده بهر پر فرهنګي او علمي کړنو لاس پورې کړ، تر یوه حده د دوی هڅو مثبته نتیجه او ثمره ورکړه. اوس تر هېواد بهر یوازې په خپرنۍ برخه کې په لسګونو عنوانه بېلابېلې ازادې خپرونې خپرېږي او هم تر هېواد دننه د واکمنو تر واکمنۍ لاندې یو شمېر خپرونې کېږي. خو دا دواړه حالته په خپل ځای بریاوې او نیمګړتیاوې لري. تر هېواد دننه خپرونې یوازې د واکمنو د اند ښکارندویې کوي او یو ټاکلی تګلوری تعقیبوي او د ټولنې د اکثرو وګړو ذهن او ذوق نه شي خړوبولای.

تر هېواده د باندې خپرونو یوه برخه پر ځینو ملي، سیمه ییزو او تنظیمي ناروغیو اخته ده او ځینې یې د سوداګرۍ او یوازې د ډوډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کولو وسیلې دي، د دې خپرونو بله نیمګړتیا دا ده چې ډېره کمه برخه یې هم د هېواد داخل ته نه رسېږي.

تر هېواده بهر د خپرېدونکو خپرونو په باب د یاد وړ بل ټکی دا دی چې د دې یو زیات شمېر خپرونې د افغان فرهنګپالو په مالي لګښت او زیار خپرېږي، نو داسې هیله کېږي، چې دا خپرونې باید زموږ په ټولنه او کلتوري بهیر کې مثبته اغېزه وکړي. دا خپرونې چې په کوم نېک نیت او هیله خپرېږي، په عمل کې په پوره ډول همدا هیله نه پوره کوي. کله کله د دې ډول خپرونو د مالي تمویلوونکو او فني چلوونکو په نیتونو او اندودونو (د فکر طرزونو) ترمنځ واټن منځته راځي او دا خپرونې یوازې د فني چلوونکو تر انحصار لاندې راځي. ځینې وخت دا چلوونکي د دې پرځای چې زموږ د فرهنګي بهیر، ټولنیز ژوند او فرهنګیانو ورځنۍ ستونزې په پام کې ونیسي او هغو ته ځواب ورکړي. خپله ځاني سلیقه او ستونزمن فرهنګي ژوند او د دې ډول فرهنګیانو ترمنځ د احساس او اند واټن رامنځته کېږي.

ښه خبره به دا وي چې تر هر څه دمخه باید زموږ فرهنګي اړتیاوې او ستونزې په ګوته او د حل لارې یې ولټول شي، لومړی، دویم، درېیم، ضرورت باید وټاکل شي او حل یې له لومړي نه پیل شي.

زموږ د فرهنګیانو ستونزې هم یو ډول نه دي،په کابل کې د فرهنګیانو لویې ستونزې دا دي، چې د ژوند تر ټولو لاندې خپلو فرهنګي کارونو او هڅو ته وده نه شي ورکولای، د لیکوالو ذهني او فزیکي ځواک د ژوند د پایدنې په لاره کې مصروف دی، له اقتصادي ستونزو راپیدا شوي ذهني فشارونه هم د لیکوالو د فرهنګي کار ستر خنډ دی.

په پېښور کې بیا بېل کلتور حاکم دی، دلته زموږ لیکوال که د اوسني کابل په اندول له اقتصادي پلوه تر ډېر فشار لاندې نه دي، خو له ذهني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلوه پر خپل اقتصادي ژوند ډاډه نه دي. ځينې فرهنگيان کوښښ کوي چې د خپل ورځيني ژوند د خړوب تر څنگه د سبا غمه هم وخوري، نو په دې وجه څو ځايه فرهنگي او نا فرهنگي کارونو ته لاس اچوي. د ليکوالو انرژي او فکري ځواک پر بېلابېلو کارونو وېشل کېږي او د هيلې وړ فرهنگي کار ثمره ترې لاسته نه راځي.

يو زيات شمېر فرهنگيان دلته هم د وزگارتيا په وجه له ډول ډول ستونزو سره مخامخ دي. يو شمېر نور يې له خپل مسلک نه لرې دويم او دريم ورځيني گټندوی کار ته لاس اچوي او په دې ډول دخپل ژوند پېټی اوچتوي. يو شمېر نور چې په ځينو موسسو او په پيسو مالامال ادارو کې د کار په پيدا کولو بريالي شوي، د پيسو په مينه کې يې ورو ورو خپل فرهنگي هويت او ارزښت ډوبېږي او د وخت په تېرېدو سره کېدی شي، ليکوال پر سوداگر واوړي.

يو شمېر نور کاري ليکوال د ژوند د مجبوريتونو له کبله د څېړنيز او تخليقي کار پر ځای د خپرونو پر تخنيکي چارو مصروف دي، چې د دوی اصلي کار ته زيان ورپېښوي. تر ټولو د ياد وړ خبره داده چې په پېښور کې داسې يو نا مطلوب پانگوالي کلتور واکمن او واکمنېږي چې معيار يې له مشروعو او نامشروع لارو د پيسو گټل دي. هغه ټولنيز کلتور چې په هېواد کې د فرهنگيانو او فرهنگي حلقو تر منځ موجود و، د هغو ډېره برخه دلته په پېښور کې د افغان ليکوالو او فرهنگيانو ترمنځ نه شته او لا د مسخه کېدو په حال کې دی.

يو شمېر افغان ليکوالو او فرهنگيانو چې لويديځ او ځينې نورو هېوادو ته يې پناه ور وړې، تراوسه پورې يې تر ډېره بريده له خپل هېواد، اولس او کلتور سره خپله مينه او ذهني اړيکي ساتلي، په همدې وجه هلته هم گڼ شمېر افغاني خپرونې او اثار خپروي. د دوی د مرستو لړۍ ان تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښوره هم رارسي او دلته پرې ګڼ شمېر فرهنګي او علمي اثار خپرېږي. دا لیکوال او فرهنګیان کېدی شي د ژوند تر پایه له خپل هېواد او کلتور سره خپله دا مینه همداسې ګرمه وساتي، خو د هغو له راتلونکي نسل نه دا هیله کېدی نه شي.

له لویدیځ څخه د فرهنګي کار لپاره د افغانانو رالېږلې مرستې که په دقیق ډول او مناسبه توګه ونه کارول شي نو په دې برخه کې هم ستونزې راولاړېدلای شي، اوس پېښور او غرب کې د مېشتو افغان فرهنګیانو ترمنځ د فرهنګي همکارۍ ښه ګرمه لړۍ روانه ده، خو اوس دا پوښتنه راولاړېږي چې ایا دا فرهنګي هڅې ځومره اغېزمنې دي او زموږ په ټولنه کې د فرهنګي خلا د ډکولو جوګه کېدی شي او که نه؟

اساسي خبره داده چې فرهنګي خلا تر هېواد دننه رامنځته شوې ده، باید داسې هڅې تر سره شي چې په یو نه یو ډول دا خلا ډکه شي، ترټولو لومړی باید د هغو فرهنګیانو غم وخوړل شي چې په هېواد کې اوسېږي. فرهنګي کار یې یا کمزوری شوی، یا پر ټپه ولاړ دی او یا هم دمسخه کېدو پر لوري روان دی، هغه اغېز چې یو فرهنګي کار یې زموږ د ټولنې په دننه کې شیندلای شي، د ټولنې د باندې یې نه شي ترسره کولای. دا خبره هم د یاد وړ ده چې که یو فرهنګي کار زموږ د ټولنې لپاره وي، نو باید کوښښ وشي چې زموږ ټولنې ته انتقال شي.

دلته کېدی شي ځینو کسانو ته دا پوښتنه راپیدا شي چې د هېواد په داخل کې خو د واکمنو دسختتو او تنګو شرایطو او نورو ستونزو له امله ازاد فرهنګي کار ترسره کېدی نه شي. باید وویل شي چې یو واکمن که هر ځومره د لنډ او تنګ فکر خاوند هم وي، بیا هم په څرګند ډول د یو ګټور ټولنیز او فرهنګي کار مخه نه نیسي، بله خبره دا ده چې له همدې واکمنو سره په دې اړه غږېدل او د هغوی قانع کول په خپله یو فرهنګي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار دی. که چېرې تر هېواده د باندې افغان فرهنګپال، فرهنګيال او ملي سوداګر هغه ګټور علمي او کلتوري فعاليتونه چې تر هېواده د باندې يې پيل کړي، په يوه نه يو ډول د هېواد داخل ته ولېږدوي، نو ګټه به يې تر اوسني حالته څو ځله زياته شي. يو خو به يو شمېر فرهنګيانو ته چې اوس هلته له وزګارتيا او ستونزو سره مخامخ دي، يوه فرهنګي بوختيا پيداشي. له هېواده به د نورو فرهنګيانو د راوتلو او لېږد مخه ونيول شي، د افغانانو پانګه به بېرته د افغانستان غېږې ته ورشي. په دواړو خواوو کې به زموږ هېواد ګټه وکړي؛ هم به زموږ ټولنې ته کتاب وړاندې شي او هم به يې لګښت بېرته زموږ هېواد ته پاتې شي.

اوس چې په پاکستان او نورو ځايونو کې څه خپرونې کېږي، نو له مالي ګټې سره سره يې لګښت ټول د پاکستان او نورو هېوادو لمن ته لوېږي. کله چې يوازې کتاب موږ ته راپاتې شي نو بيا مجبور يو چې يوه برخه يې هېواد ته ولېږدوو، دهغو د پوست لګښت هم د همدې هېواد په ګټه پرېوزي او نورې ستونزې خو يې لا پرېږده.

تر هېواده د باندې د افغانانو له خوا چاپېدونکې خپرونې او اثار که له يوې خوا د ورځيني چاپ په ګاڼه ښکلي شوي، نوله بلې خوا بايد د خپل لوستونکي او ملت دژوند اقتصادي کچه هم په پام کې ونيسي. که يو اثر ډېر مانيز ارزښت هم ولري، خو چې د اقتصادي ستونزو په وجه يې لوستونکی د اخيستو وس ونه لري، نو بيا يې هم چاپ ډېر ګټور نه پرېوزي. په تېرو دوو لسيزو کې زموږ په هېواد کې تر شل مليونو ټوکو، زيات کتابونه له منځه وړل شوي دي، نو اوس د کتابونو د زيات شمېر چاپ ته اړتيا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته باید دلومړۍ درجې کاغذ پرځای، دویمه درجه او درېیمه درجه کاغذ څخه کار واخیستل شي، چې د یو پرځای دوه ټوکه کتابونه چاپ شي او د یو تن پرځای دوو تنو ته ورسېږي.

په پای کې یو ځل بیا وایو چې موږ باید خپلې فرهنګي اړتیاوې تشخیص او د ضرورت په انډول دهغو د حل لپاره په مینه او ولوله، اند او ځواک هلې ځلې وکړو.

د همدې ارمان د پلي کېدو په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله یو کلنه شوه

د ۱۳۷۵ کال په بهیر کې د هیلې مجلې د چاپ او خپراوي لپاره د څو تنو پښتنو لیکوالو له خوا هلې ځلې پیل شوې، ددې هلو ځلو مقصد دا و چې په پښتو ژبه یوه داسې خپلواکه، ناپېیلې، فرهنګي او ټولنیزه مجله چاپ شي، چې هغه په رښتیا سره هم خپلواکه او ناپېیلې وي، په پای کې دا هلې ځلې یوې مثمرې پایلې (نتیجې) ته ورسېدې او د ۱۳۷٦ل کال د (وري-غویي) پر میاشت، د هیلې مجلې لومړنۍ ګڼه چاپ شوه، له هغه راهیسې شپږ ګڼې چاپ شوي چې په ټولیز ډول یې د هېواد د لیکوالو تر دوه سوو عنوانونو زیات ډول ډول لیکنې او شعرونه خپاره کړي دي.

هیله د یو کال په بهیر کې ښه وځلېده، ډېر لوستونکي یې پیدا کړل او ډېر مینه وال، ډېرو لیکوالو له هیلې مجلې سره له کوم مادي امتیاز پرته همکاري وکړه او د نورې ملګرتیا ډاډ یې څرګند کړ. یو شمېر کسانو له بهر او یو شمېر نورو په پېښور او نورو سیمو کې په مجله کې کلنۍ ګډون وکړ.

هیلې مجلې له خپلو برياوو سره سره نمیګړتیاوې هم لرلې او انتقادونه هم پرې راخواره وو. د انتقادونو زیاته برخه د مجلې فني، مسلکي او علمي چارو ته متوجه نه وه، بلکې اکثرو یې ژبني تومنه لرله او د دې ډول انتقاد کوونکو نیوکه همدا وه چې تاسو ولې دا مجله ټوله په پښتو چاپوئ! دا انتقادونه یوازې د انتقاد او نیوکې تر پولې نه پاتې کېدل، بلکې د دښمنۍ، کینې او تعصب تر بریده هم رسېدل، ددې ډول انتقادونو په مقابل لوري کې بیا ډېرې ستاینې او مننې هم رارسېدلې، هغوی پر همدې خبره ټینګار کاوه، چې ټوله مجله باید پښتو وي او همدا مجله ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د زړه باد ایستلای او د زړونو غوټې مو اوارولای شي، دوی دا خبره هم کوله چې خپلې ژبې ته خدمت کول او د خپل فرهنګ پالنه د نورو د فرهنګ د دښمنۍ مانا نه لري. هر څوک حق لري چې خپل فرهنګ ته په خپله کار وکړي، په داسې حال کې چې زموږ ژبه او فرهنګ دې ډېر زړه سوي، لاس نیوي او خدمت ته اړتیا ولري او موږ دې د نورو د ژبې او فرهنګ په چوپړ لګیا یو، دا نه یوازې خپل فرهنګ سره بې پروایي ده، بلکې له هغه سره لوی خیانت هم دی. خدای پاک پښتانه لیکوال د پښتو او پښتني فرهنګ د خدمت لپاره خلق کړي او همدارنګه د نورو ژبو فرهنګیان د خپلو ژبو لپاره، خو څوک که ددې وس لري چې د خپلې ژبې تر څنګ د نورو فرهنګي بار هم اوچت کړي نو دا د هغه په نړۍ لید او ځواک پورې اړه لري، خو موږ نه غواړو ې زموږ د لیکوالو په ځواک او انرژۍ دې د نورو فرهنګ وپړسېږي او بیا دې زموږ ژبه او فرهنګ تر ستوني تېر کړي. هیلې مجلې د همدغسې متضادو نظرونو په کړلېچونو کې خپله لاره پرانیستله او هغه څه چې وړ وو هغه یې په خپلو پاڼو کې ځای کړل. د ژورنالیستیکو او علمي معیارونو په اړه یې د لوستونکو نظریې او وړاندیزونه په ځیرتیا سره وڅېړل او د امکان تر حده یې عملي کړل او هغه نظرونه او انتقادونه چې د ځانګړې کینې او تعصب له مورچله راګوزار شوي وو، پر هغوی یې غټه تیره کېښوده.

د اداري پرسونل د ډېر کم حد په پام کې نیولو سره موږ پر دې بریالي نه شولو چې د مجلې ټولو مینوالو او لېوالو ته مجله پر ټاکلي وخت ورسوو، خو بیا هم اداره تر یوه بریده په دې برخه کې بریمنه وه، موږ هیله لرله چې په بهر کې به د ځینو افغانانو د ګډون له لارې د مجلې د مالي ستونزو زیاته برخه حل کړو، خو تراوسه پورې کم شمېر کسانو په مجله کې ګډون کړی، سره له دې چې د تېر یو کال په بهیر کې د مجلې ټول لګښت د هېواد ځوان نوښتګر شاعر عبدالمالک بېکسیار له خوا ورکړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی او اوس یې هم خپل ډاډلیک رالېږلی او پکې لیکلي یې دي ((که نور هېڅوک هم له مجلې سره مالي مرسته ونه کړي نو زه خو درته لکه غر هسې ولاړ یم)).

د ښاغلي بېکسیار دا خوشال خانی هوډ د قدر وړ دی، خو ښه به دا وي چې په لویدیځ کې زموږ فرهنګیان هم د ده په شان هوډ وکړي او یا د ده مټ پیاوړی کړي.

د هیلې مجلې اداره غواړي تر وروستي بریده له ټولو مشکلاتو سره مقابله وکړي او مجله د ۱۳۷٦ کال په شان او ان تر دې لا هم ښه لوستونکو ته وړاندې کړي. خدای(ج) دې وکړي، چې د مشکلاتو بېلابېل ډولونه زموږ قلمونو، هڅو او هیلو ته زندۍ وا نه چوي تر څو زموږ هیله ناهیلې نه شي او ګران لوستونکي او غمځپلي هېوادوال له خپلې کوچنۍ، خو له هیلو ډکې ((هیلې)) بې برخې نه شي.

په پای کې له ټولو هغو درنو لیکوالو، شاعرانو او پوهانو نه د زړه له کومې مننه کوو، چې په تېر یوه کال کې یې له هېڅ ډول امتیاز پرته د هیلې مجلې ادارې ته خپلې لیکنې، شعرونه او رغوونکې نظریې او وړاندیزونه رالېږلي دي.

کور مو ودان او هیلې مو له هیلو ډکې اوسه

په درناوي

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فرهنګي چارو سمون او ملګرتیا ته اړتیا ده

که له یوې خوا زموږ د هېواد کلتور په تېرو شلو کلونو کې له سترو ناورینونو سره مخامخ شوی او ګڼ شمېر فرهنګي بنسټونه او مرکزونه له منځه وړل شوي دي،نو له بلې خوا زموږ د هېواد لیکوال، شاعران، قلموال او په ټولیزه مانا فرهنګیان هم غلي او ارام ناست نه دي. دوی د خپل وس تر بریده خپلو فرهنګي هڅو ته دوام ورکړی، په ډېر زړه چاودون و زیارېې علمي اوفرهنګي هڅې سرته رسولي دي، دا فرهنګي هڅې په هېواد کې هم ترسره شوي او تر هېواده بهر هم.

تر ۱۳۷۱ل کاله پورې چې په افغانستان کې ښارونه او په تېره لوی ښارونه او د دولت فزیکي جوړښت اوساختمان څه ناڅه روغ وو، نو یو لړ علمي او کلتوري کارونه هم تر سره کېدل، داچې له فکري پلوه واکمنو کومه ایډیالوژي تعقیبوله اود هغو لپاره یې له څه ډول دولتي امکاناتو نه ګټه پورته کوله، دا یو بېل بحث دی، خو د دولت د چوکاټ د سلامتیا له کبله ډېرو زیاتو فرهنګي مرکزونو چې له سیاست سره یې تړاو نه درلود او یوه اندازه ناتنظیمي فرهنګي کارونه په پېښور کې هم په نسبي توګه په عادي ډول تر سره کېدل.

کله چې د ۱۳۷۱ل کال په لومړیو کې د ګاونډیو هېوادونو په مرسته د افغانانو د کلونو کلونو حکومتي رغښت او بنسټونه ونړول شول، نو هر څه پو پناه شول، له هېواد نه د علمي کدرونو د وتلو لړۍ نوره هم ګړندۍ او زیاته شوه.

څرنګه چې دولتي دستګاه سخته زیانمنه شوه، نو یو شمېر فرهنګیانو په خپلو شخصي تشبثاتو او هلو ځلو د فرهنګي کارونو ترسره کولوته ملا وتړله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هڅې د دولت په انډول هېڅ د یادونې او پرتلې وړ نه دي، خو بیا هم د دوی د ځاني احساس او نیکو هلو ځلو ښکارندویې کوي.

یو شمېر نورو لیکوالو، فرهنګیانو او فرهنګپالو تر هېواده د باندې فرهنګي هڅې پیل کړې، دا فرهنګي هڅې تر یوه حده برېمنې وې، اوس ګڼ شمېر اخبارونه، مجلې او بېلابېل کتابونه چاپېږي، پېښور اوس د یو فرهنګي جهاد مرکز دی، هغه اخبارونه او مجلې چې تر هېواده دباندې خپرېږي، د هغوی شکلي جوړښت او کچه ښکلې وي، خو د ځینو لیکنو کمی په کې احساسېږي، په ځانګړي ډول د هېواد د ورځني ژوند د پېښو، فرهنګي فعالیتونو او د خلکو د ټولنیز ژوند د کړاوونو په باب ډېر زیات مطالب نه لري، د دې وجه داده چې هغوی ته په ډېرې سختۍ سره د هېواد دننه پېښو په اړه د لومړي لاس لیکنې ورسېږي.

د دې خپرونو بله ستونزه داده چې ډېر کم شمېر یې د هېواد داخل ته رسېږي، د هېواد داخل کې چې کومې خپرونې کېږي هغه هم بهر کې د ګوتو په شمېر افغانانو ته ور رسېږي، نو په دې وجه د یو بل له خپرونو او د هغو له محتویاتو څخه پوره نه خبرېږي، تر هېواده بهر چې کومې خپرونې کېږي، د هغو یوه بله ستونزه داده چې ځینې یې تکراري لیکنې خپروي، ددې تر څنګ بیابهر کې د خپرېدونکو افغاني خپرونو یوه لویه ښېګڼه دا ده چې دوی د نورې نړۍ نوی ژوند او نوې تخنیکپوهنې په اړه په زړه پورې لیکنې خپروي، چې تر اوسه د هېواد کورنۍ خپرونې ترې بې برخې دي. همدغه ستونزې او ځینې نور عوامل د دې غوښتنه کوي چې ټول افغان فرهنګیان باید خپلو فرهنګي چارو ته سمون ورکړي، دا کار د یوې فرهنګي ملګرتیا له لارې ترسره کېدی شي، داسې چې څو تنه فرهنګیان دا دنده پر غاړه واخلي چې د افغاني خپرونو د یو رنګۍ او سمون لپاره کار وکړي او نور فرهنګیان باید له دوی سره مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کسانو دنده به دا وي چې دوی په هېواد کې دننه لیکوالو او فرهنګیانو هغه لیکنې چې د هېواد داخل کې یې د چاپ او خپراوي امکان نه وي، تر هېواد بهر خپرونو ته ورسوي او هغه لیکنې چې د نوې تخنیکپوهنې او متمدنې نړۍ د ژوند او تجربو په اړه لیکل کېږي او ځینې وخت په تکراري ډول خپرېږي، هغه دې د هېواد کورنیو خپرونو ته چې تر اوسه لا دا ډول مطالب نه لري، ورکړي، همدا راز د ژوند په نورو ډګرونو کې دې د هېواد مېشتو فرهنګیانو او په بهر کې مېشتو افغان فرهنګیانو تر منځ اړیکي ټینګ شي، چې د یو بل له ستونزو خبر شي، یو بل سره قلمي او فرهنګي همکاري وکړي او په پای کې ټولې افغاني خپرونې پر داسې لیکې روانې شي، چې هغه د هېواد د ملي واکمنۍ او ملي یو والي د ټینګښت، د اولس د ذهني کچې د اوچتیا او د خلکو د سوکالۍ په یوې اغېزمنې وسیلې بدلې شي.

د همداسې یوې فرهنګي ملګرتیا په هیله

په درنښت

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د ازادو خپرونو ستونزې

په هره ټولنه کې ازادې خپرونې د ژوند د یو لړ مهمو اړتیاوو د پوره کولو لپاره رامنځته کېږي. د ولس په ذهني، کلتوري، اقتصادي او د ژوند د نورو برخو په لوړتیا او پرمختیا کې برخه اخلي. هغه ټولنې چې پرمختللې دي او د لوستوالو شمېر یې زیات دی په هغو کې په ټولیز ډول ټول مطبوعات او په ځانګړي ډول خپلواک مطبوعات د خلکو په ذهني پیوستون کې ستره برخه لري. دا خپرونې د خپل لګښت د دوراني حرکت په نتیجه کې نه یوازې دا چې خپل ژوند تضمینوي، بلکې ډېرې مالي ګټې هم ترلاسه کوي. د امریکا متحده ایالاتونه به د بېلګې په توګه یاد کړو. اوس په دې هېواد کې په هره میاشت کې ((یوولس زره عنوانه)) بېلابېلې دولتي او خپلواکې خپرونې خپرېږي، چې دهرې یوې مهالنۍ تېراژ ملیونونو ټوکو ته رسېږي او همدارنګه په سلګونو خپلواک تلویزیوني چینلونه پر خپرونو بوخت دي.

یوه ورځپاڼه به په پام کې ونیسو چې هره ورځ یې په ملیونو ګڼې چاپېږي، که په هره ګڼه کې لږ تر لږه پینځه ویشت سېنټه ګټه وکړي، هغه ورځپاڼه چې هره ورځ د دوو ملیونو په تیراژ چاپېږي نو ورځنۍ ګټه به یې پینځه لکه امریکایي ډالره شي او هغه بې شمېره پیسې چې دوی په هره ګڼه کې له ګڼو اعلانونو څخه ترلاسه کوي، هغه خو لاپرځای پرېږده. د دې وجه داده چې هلته اکثره خلک اخبار لولي او د ژوند یو نه یو ضرورت یې په ورځپاڼې او یا خپرونې پورې تړلی وي. پانګوال، صنعتکاران او سوداګر اخبار د خپلو اقتصادي معاملو او ګټې د تبلیغ لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه وسیله ګڼي. هغه کسان چې په دې خپرونو کې کار کوي هغوی نه یوازې دا چې کولای شي له دې لارې خپل ورځینی ژوند ښه خړوب کړي، بلکې له فکري پلوه هم خپلواک او هڅاند پاتې کېدی شي، خو په وروسته پاتې ټولنو کې بیا داسې نه ده؛ په وروسته پاتې ټولنو کې د ژوند اکثره کارونه وروسته پاتې وي. په داسې ټولنو کې خپرونې او ډله ییز ارتباطي وسایل اکثره د واکمنو تر واک لاندې وي او د هغو خپلواکي، د خپل واک د کاواکه کولو په لاره کې یو مهم فکتور ګڼي، نو تر خپله وسه کوښښ کوي چې خپرونې په خپل واک کې وساتي.

په دې کار او چار کې یوازې واکمن ملامت نه دي، هغه ټولنه چې نالوستې وي په هغه کې خپله مطبوعات هم څه دروند اغېز نه شي ښندلای؛ نالوسته شخص ته اخبار یا مجله ورکول، کڼو ته د ډول وهلو مثال لري. وروسته پاتې ټولنې د لوستوالو د کمښت تر څنګ پر اقتصادي ستونزو هم اخته وي. د دوی لومړۍ اړتیا دا وي چې څنګه د ژوند د اړتیا وړ لومړني مواد لاسته راوړي، چې ژوندي پاتې شي. د ژوند د دویم، دریېم او څلورم ضرورت د پوره کولو لپاره ورته ډېره لار پاتې وي. له همدې کبله په داسې ټولنو کې خپرونې ښه وده نه شي کولای. هغه خپرونې چې د واکمنو په لاس کې وي، لګښت یې د حکومت له خوا ورکول کېږي، پرته له دې چې خلک یې لولي او که نه؟ پیسې پرې ورکوي او که نه؟ خپل لګښت بېرته ترلاسه کوي او که نه؟ واکمن مجبور دي چې د خپلو هیلو د پوره کولو لپاره د هغو لګښت ورکړي، په دې منځ کې که یوې نیمې خپلواکې خپرونې ته هم اجازه ورکړي، نو هغه به هم د واکمنو مالي مرستې ته اړه وي، ځکه چې دا خپرونې د خرڅلاو له لارې خپل شوی لګښت نه پوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې هم مطبوعات پر همدې رنځ اخته دي. لومړی دا چې د ټولنې ډېره زیاته برخه نالوستې ده، دویم دا چې څوک دولتي خپرونې چندانې نه لولي او په ازادو خپرونو پیسې نه ورکوي او یا یې نه شي ورکولای، نو ځکه دلته مطبوعات له سخت خنډ سره مخ دي.

اوس اوس تر هېواده بهر د یو شمېر اشخاصو او فرهنگیانو په مرسته یو شمېر خپلواکې مهالنۍ مجلې او اخبارونه چاپېږي، خو یو یې هم د خرڅلاو له لارې ببرته خپل لگښت نه شي پوره کولای. اکثره دا خپرونې په وړیا ډول وېشل کېږي او د خرڅلاو بازار یې نه یوازې دا چې ډېر سوړ دی، بلکې اصلاً ببخي نه شته.

دا خپرونې که څه هم د چاپ تېراژ یې کم وي، خو دا چې لگښت یې د یو او یا هم دوو دریو تنو له خوا ورکول کېږي، نو پر تمویلوونکو باندې ډېر دروند مالي بار پرېوزي او نه شي کولای تر پایه پورې په یوازې ځان دومره مالي بار وزغمي.

((هیله)) مجله هم یوه له هغو ازادو خپرونو څخه ده، چې ټول لگښت یې تراوسه پورې د یو شخص (د هېواد تکړه لیکوال او شاعر عبدالمالک بېکسیار) له خوا ورکول کېږي او تراوسه پورې د هغه د لاس په خولو چلېږي.

((هیله)) (۵۰۰) گڼې چاپېږي چې یو شمېر یې کابل، جلال اباد، پېښور کې وېشل کېږي، یو شمېر یې بهر ته لېږل کېږي او یو شمېر یې خرڅلاو ته وړاندې کېږي.

څرنگه چې د ((هیلې)) مجلې اصلي او اساسي موخه خپل افغاني فرهنگ ته خدمت کول دي او غواړي په دې وسیله د خپل فرهنگ د ژوندي ساتلو لپاره هېوادوالو ته لږ تر لږه یو فکر شانې ورکړي، نو که په هېواد کې وړیا وېشل کېږي، دا کار د یو ضرورت له مخې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کسان چې تر هېواده د باندې اوسېږي او اقتصادي وس لري، له هغو څخه موږ ډېره هیله لرو، چې له مجلې سره به مالي مرسته وکړي، خو تراوسه پورې یوازې څو تنو په هیله کې کلنی ګډون کړی دی. اوس له هرځایه د مجلې د ستاینې په باب ګڼ شمېر لیکونه راځي، خو د هغه چا چې مالي وس رسېږي، تر اوسه یې دمجلې د ادارې مالي لاسنیوی نه دی کړی، نو په همدې وجه مجله له مالي ستونزو سره مخ ده او دا خبره هم مشکله ده چې د یوې مجلې ټول لګښت دې تر پایه پورې د یو شخص پر غاړه وي.

له هغو کسانو څخه چې مالي پانګه لري، دا هیله لرو چې پر خپل فرهنګ زړه وسېزي او د خپل فرهنګ د غوړېدنې لپاره د هیلې مجلې مالي ستونزې غوځې کړي او که نه ددې ویره شته چې ((هیله)) نهیلې شي.

د هېواد د ړنګ شوي او سېزل شوي
فرهنګ د رغونې او غوړېدنې په هیله
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد ملي يووالی او د فرهنگيانو نوې هيلې

په تېرو څو مياشتو کې په هېواد کې سياسي او پوځي بدلونونو دا په ډاگه کړه چې افغانستان يو نه تجزيه کېدونکی هېواد دی او هېڅکله به هم د دې هېواد بهرني او کورني دښمنان پر دې بريالي نه شي، چې تجزيه غوښتونکي خوبونه او پلانونه عملي کړي.

هغوی چې پرون د ځينو نورو په لمسه په هېواد کې د تجزيې د لومړي گام په توگه د فدرېشن يا فدراليزم شعارونه پورته کول، نن يې هيلې شعارونه او پلانونه تر خاورو لاندې شول او پردي ملاتړي يې هم په شرمونو وشرمېدل او لا شرمېږي.

دا څرگنده خبره ده چې له ځينو پلورل شويو افغانانو پرته نور ټول افغانان له خپل هېواد سره دومره مينه لري، چې د نړۍ په ټول تاريخ کې به يې بېلگه کمه پيدا شي. افغانانو په خپلو بې ساري قربانيو او اتلوليو سره د نړۍ په سياسي او ملي پېښليک کې يو بې مثاله ريکارډ ټينگ کړی دی. هر وخت چې زموږ هېواد له کوم کورني ناورين او بهرني ناتار سره مخامخ شوی، نو د فرهنگيانو او قلم د خاوندانو ذهنونه او زړونه يې تر ټولو زيات متاثر کړي دي. دوی خپل درد او احساس د قلم په روح کې پو کړی. د خلکو ولولې يې راپارولي او په پايله کې يې ټول ولس د يو ستر فکري، ذهني، فزيکي او ولوليز ځواک په توگه د دښمن د مقابلې جوگه کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تېرو شلو کلونو په لومړۍ لسیزه کې چې هېواد نېغ په نېغه د سره استعمار له یرغل، ښکېلاک او ناورین سره مخ و، نو د هېواد د فرهنگیانو له زړونو څه، چې له قلمونو څخه هم وینې څڅېدلې، کله چې سره ښکېلاک زبردسته ماتې وخوړه او بیا د پانې بڼه بدله شوه، نو ظاهراً خو داسې برېښېده چې موخه ترلاسه شوې، خو دا لا ډېرو ته څرگنده نه وه چې ((لوبه)) ختمه نه ده، بیا د دې ((لوبې لوبې)) بل پړاو پیل شو. په دې پړاو کې د هېواد اکثره هغه مادي او مانیزه شتمني چې تر دې دمه له تېرو ناتارونو څخه خوندي وه، هم تباه کړای شوه. سربېره پر دې داسې ډلې او ډلگۍ هم د سیاست ډگر ته راووتلې، چې په ښکاره او څرگند ډول یې افغانستان ضد او افغان ضد شعارونه ورکول او د پردیپالنې په لباس پوښل شوي وو. دې ډلو ته دومره ځواک او حرکت ورکړای شو چې هره یوه د هېواد ملي رغښت د ویجاړتیا او بربادۍ لپاره په ښکاره او پټه خپل پلانونه د عمل ډگر ته وړاندې کول. دوی په بهر کې هم زیات بهرني ملاتړي درلودل، په ځانگړي ډول ځینو هغو هېوادونو چې د زمانې په اوږدوکې یې یو وخت له افغانانو څخه ماتې خوړلې وه. له رواني پلوه په هغو کې یو شمېر داسې واکمنې کړۍ او انفرادي اشخاص وو چې د افغانستان له ورانۍ او د کابل له ړنگېدو نه یې خوند اخیسته او له روحي پلوه یې د خپلو هېوادونو د تېرې ماتې د تداعۍ جبران کاوه. دلته به له دې هېوادونو څخه د یوه هېواد بېلگه راوړو. یو افغان قلموال په لندن کې استوگن دی او په یوه داسې اداره کې کار کوي چې هلته ډېر قلموال انگرېزان چې خپل تاریخ او د افغانانو پېښلیک ورته ښه معلوم دی، هم کار کوي، په دې اداره کې داسې یو انگرېز هم کار کوي چې له افغانانو سره خپله ځانگړې کینه ساتي، دا افغان وایي: ((کله چې به په کابل کې خونړي جنگونه ونښتل او په سلگونو افغانان به په وینو لیت پیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شول او دنګې ماڼۍ به ړنګې شوې او د انګرېزانو د خوښې تنظیم به د ښار په منځ یا څنډه کې کومه ویجاړه ودانۍ ونیوله، نو کله چې به دی (انګرېز) ماته مخامخ شو، نو موسکی به شو، که پر هغې ورځ به د ده له ماسره هېڅ کار هم نه و، نو ده به ضرور یو ځل له ما سره ځان مخامخوه، چې د کابل د ویجاړتیا او د افغانانو په وینو رنګ ژوند تصویر زما ذهن ته انتقال کړي، خپل ځان پرې خوشاله او ما پرې غمجن کړي، په دې منځ کې چې به چا اویا کومې ډلې د هېواد د تجزیې خبره وکړه، نو پر هغه به ډېره ښه ولګېده او بیا به یې په ټوله اداره کې هغه نوره پسې هم غټه کړه. دغه انګرېز د افغانستان دملي یووالي ضد ډلو ټپلو سره دومره مینه، لېوالتیا او اړیکي درلودل چې ان د هغو د ځینو مشرانو عکسونه هم ورسره وو او یو یې لا د خپل کار په خونه کې ځوړند کړی هم و. انګرېز به په هغه خبره ډېر خوښېده چې چا به د افغانستان دتجزیې خبره مطرح کړه. دې انګرېز ته کېدلای شي د خپل نیکه ((ډیورنډ)) هغه عمل په زړه کې ګرځېدلی وي چې د لوی افغانستان واحد وجود یې پر دوو برخو ووېشه او زموږ ستر هېواد یې د اوږدې مودې له رنځونو سره مخامخ کړ، دا هم کېدی شي چې د دې ډول انګرېزانو ډېر زیات مقصدونه وي، خو ماته داسې ښکارېدله چې هر کله به دا انګرېز ماته زموږ په هېواد کې د وینو او اوښکو د رودونو د بهېدو له کبله موسکی شو، نو ماته به داسې ښکاره شوه چې دی له ما څخه د میوند، ټل او د کابل-جلال اباد په لویه لار کې د انګرېزي لښکرو د ماتې غچ اخلي، ده ته کېدی شي خپل ((مکناټن)) ور په یادېده، خو ما ته خپل ((اکبرخان)) په ذهن کې ګرځېده، ده کېدی شي د خپلې ماتې مایوسه سندره زمزمه کوله، خو ماته د خپلې ((ملالۍ)) ټپه رایادېده، خو زما د دې ټولو رواني لاسبریو سره سره بیاهم پرما د خواشینۍ څپې خورېدلې او د انګرېز په څېره کې د خوښۍ رڼا ځلېدله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو وخت بیا داسې راغی چې په کابل کې د شوکمارو، غلو او ملت ضد ډلو ټپلو ټغر ټول شو او دا خبر د نړۍ اکثرو خپرونو خپور کړ، خو دا ځل د انګرېز پرځای زما وار و، سهار چې کله دفتر ته لاړم، نو لومړۍ هڅه مې دا وه چې انګرېز ته دا خبر ورکړم او خپل غچ ور څخه واخلم، تصادفاً انګرېز په دهلیز کې مخې ته راغی، خو نن یې په تندي کې موسکا نه وه، د پرېشانۍ یو ګرد پرې خور و، دواړه سره مخامخ شوو، پرته له دې چې خبرې سره وکړو، څو شېبې مو یو بل ته وکتل، د تورو او شنو سترګو ترمنځ یو سخت رواني جنګ پیل شو، څو شېبې لا تېرې نه وې چې انګرېز سترګې ټیټې کړې او زما له څنګه تېر شو. انګرېزان ډېر مغرور خلک دي، دا زما لپاره لومړی ځل و چې یو انګرېز په خپل وطن کې د یو افغان سترګو ته ونه شو کتلای. کله چې انګرېز سترګې ټیټې کړې، نو زما پر شونډو د موسکا یوه څپه راغله. د انګرېز له څېرې نه ما ته دهغه د زړه حالات څرګندېدل، ما د هغو لمبو او وینو رواني غچ له انګرېز نه واخیست، چې هره ورځ به یې ماته د یو پېغور په بڼه مطرح کاوه.))

درنو لوستونکو! دا د یو افغان او انګرېز د رواني، ذهني او پټ جنګ هغه تصویر و چې دلته یې څرګندونه وشوه. حقیقت دادی چې رښتیني افغانان چې په هر ځای کې وي، له خپل هېواد سره مینه لري او د هېواد دښمنان که د هېواد په داخل کې وي او که په بهر کې، د هېواد د ورانۍ هڅې کوي، خو دا څرګنده ده چې لوی خدای(ج) تل حق پر باطل بریالی کړی. د بهرنیو او کورنیو دښمنانو هغه هڅې چې له دوه لسیزو راهیسې یې د هېواد د تجزیې او ورانۍ لپاره تر سره کولې دادی اوس د له منځه تګ په حالت کې دي، د هېواد ملي یووالی د شمال او جنوب، ختیځ او لویدیځ دچغو او نارو سورو پورته کول نورې په ختمېدو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترشلو کلونو وروسته دادی یو ځل بیا د یو واحد، سرلوړي او غښتلي افغانستان د رازرغونېدو زېری ترسترگو کېږي.

کله چې زموږ د ټولو افغانانو دا ستر ارمان (د واحد او غښتلي افغانستان دجوړېدو هیله) پوره کېږي، نو ددې ترڅنگ دهمدې ارمان د ساتنې، پالنې او ځلونې لپاره زموږ په زړونو کې نوې هیلې هم راټوکېږي. په دې هیلو کې یوه هم د فرهنگي کار ترسره کول او د هېواد سمسورول دي.

اوس چې د هېواد ملي یووالی د ټینگېدو په حال کی دی او افغانستان ته د یو نورمال او سوکاله ژوند د رارسېدو هیلې راټوکېږي، نو ورسره جوخت زموږ د فرهنگیانو په زړونو کې هم نوې فرهنگي هیلې غوړېږي. په فرهنگي هیلو کې دفرهنگي کار د څرنگوالي مسئله ډېره د غور وړ ده. په هېواد کې د بشپړې سولې په ټینگښت سره تر هرڅه لومړی د کلتوري کار پیل ته زیاته اړتیا لیدل کېږي، ځکه چې په ټولنه کې تر فزیکي اعمار څخه دمخه ذهني اعمار ته زیاته اړتیا احساسېږي. که چېرې ټولنه له علمي او فرهنگي پلوه شتمنه شي، نو د خپل هېواد زېرمې او ناڅرگندې ملي شتمنۍ په ښه توگه پر کار اچولی شي او د ټولنې د سوکالۍ لپاره لاره برابرېږي. تر هر څه دمخه د ټول هېواد لپاره یو ټاکلي تعلیمي او تحصیلي نصاب ته اړتیا ده. دا نصاب باید په ملي او اسلامي روحیې اعیار شي، چې زموږ ځوان پښت په همدې روحیه وروزل شي، که چېرې د هېواد واکمن، د وخت عصري او ضروري پوهنو ته پام ونه کړي، نو بیا خو به د هر لرې او نږدې هېواد گواښونو ته بې ځوابه پاتې وي او د هېواد دفاع او ساتنه به په ډېرو زیاتو قربانیو تمامېږي.

د تعلیمي او تحصیلي نصاب ترڅنگ لازمه ده، چې د ټول هېواد په کچه د خپرونو د سیستم بیارغونې او پرمختگ ته پام وشي، دغه راز که ازادو خپرونو ته اجازه ورکړای شي، نو ډېره به ښه شي، خو که بیاهم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس وخت کې ازادو خپرونو ته د ځینو ((کتنو)) له کبله اجازه نه ورکول کېږي، نو لږ تر لږه خو دې د دولتي خپرونو ساحه او امکانات پراخ شي او هم دې د ډېرو هغو لیکنو د خپرونو جوګه شي، چې د هېواد، ملي او اسلامي ګټو پرضد نه دي خو اصلاحي او انتقادي بڼه لري او د ټولنیزو، سیاسي او حقوقي ربړو په باب لیکل کېږي. د ټول هېواد مطبوعات باید د څو تنو تر ذهني او فکري سانسور لاندې نه وي، د مطبوعاتو معیار باید ملي او اسلامي ګټې وې، نه د اشخاصو د سلیقه یې، ذوقي او ذهني غوښتنو انعکاس. که چېرې د هېواد دولتي خپرونې د دې جوګه شي چې د ټول ولس ټولنیزې، سیاسي او حقوقي غوښتنې انعکاس کړي، نو ازادو خپرونو ته بېخي اړتیا نه پیداکېږي. که په دولتي خپرونو کې ازاده ساه وچلېږي، په شمېر کې یې زیاتون راشي او همدارنګه مطبوعات ټاکلی مادي ملاتړ او ګټه ترلاسه کړي، نو یو زیات شمېر لیکوال به په خپلو لیکو کې تنظیم کړي؛ د هغو د ژوند چارې به هم له همدې لارې خړوبې شي. دولت باید دمطبوعاتو عصري کولو او د نویو چاپخونو جوړولو ته جدي پاملرنه وکړي، د هېواد په داخل کې دې د علمي، ادبي، او نورو مسلکي اثارو چاپ ته ژور پام واړوي، که دولت په ځینو برخو کې پوره مالي امکانات نه لري، نو هغه اشخاص چې غواړي په خپل لګښت ادبي او علمي اثار چاپ کړي، دولت باید نه یوازې دا چې هېڅ بندیز پرې ونه لګوي، بلکې لازمه مرسته هم باید ورسره وکړي، هغوی وهڅوي چې خپل اثار د هېواد په داخل کې چاپ کړي، اوس په پېښور او ځینو نورو ښارونو کې د افغانانو له خوا ډېر زیات اثار چاپېږي او په میلیونو کلدارې پرې مصرفېږي، نو که چېرې دا کتابونه په هېواد کې چاپ شي دا ټولې پیسې به بېرته افغانستان ته پاتې شي او هم به زموږ ولس ته کتابونه ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه چې لیکوال دخپل هېواد د برخلیک په اړه ډېر حساس دی، نو کله چې یې هېواد د ښېرازۍ پر لوري ګام پورته کړي، نو د دوی زړونه باغ باغ شي، لازمه ده چې دولت د لیکوالو ډېر زیات قدر وکړي، نه یوازې دا چې د هغو د کار په مخ کې ستونزې رامنځته نه کړي، بلکې له ټولو هغو ممکنه امکاناتو ځخه کار واخلي، چې د لیکوالو او فرهنګیانو ستونزې حلولای شي.

په درنښت

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویدیځ مېشتي افغان فرهنګیان او فرهنګي هیلې

ددې دوو لسیزو په بهیر کې د بېلابېلو لاملونو له کبله زموږ د ټولنې یو شمېر علمي کدرونه او تحصیل کړي اشخاص له هېواده وتلو ته اړ شوي او یا ایستل شوي دي. اوس په هېواد کې د پخوا په انډول ډېر کم داسې اشخاص پاتې دي، چې ډېرې لوړې زده کړې دې ولري.

د لوړو زده کړو اشخاص او په ځانګړي ډول کوم فرهنګي کدرونه چې په هېواد کې پاتې دي، د ژوند د ستونزو او د مسلکي، علمي او کلتوري کارونو د مادي ارزښت د له منځه تلو له امله له خپل آر علمي کار نه ورو ورو لرې کېږي. د ژوند تنګسیا هم د دوی پر ستوني داسې یوه خپسه کېنولې چې ارام تنفس او خوځون ته یې نه پرېږدي. کوم علمي- مسلکي کدرونه او په ځانګړي ډول فرهنګیان چې له هېواده مهاجرت ته اړ شوي او په لرې هېوادونو کې خواره واره شوي دي، داسې اټکل کېده چې د همغو ټولنو او هېوادونو په کلتور او جوړښت کې به جذب او حل شي او د ټول عمر لپاره به یې له خپل هېواد، ولس او کلتور سره اړیکي پرې شي، خو ددې اټکل د ځینو برخو د عملي کېدو ترڅنګ ځینو افغانانو، په ځانګړي ډول فرهنګیانو داسې یوه فرهنګي اتلولي څرګنده کړه چې اټکل یې نه کېده. دوی له فزیکي پلوه په همغو ټولنو کې اوسي خو روح او روان، مینه او عشق یې له خپل هېواد، ولس او کلتور سره دي. دوی پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه وخت د ژوند پر دوو سختو لارو مبارزې ته د انګلي، یو خو دا چې دوی په یوه بله ټولنه کې د خپل ژوند د خړوب لپاره مجبور دي چې ډېرې سختې وزغمي، ډېر کار او ډېره هڅه وکړي او دویم دا چې د خپلې همدوغو لاسګټلو مادي شتو له لارې د خپل فرهنګ د ژوندي ساتلو او زرغونولو لپاره کار وکړي؛ د دوی فکري ځواک هم پر یوه وخت دوه ځایه مصروف وي، د خپل هېواد غم او په همغو ټولنو کې له سره د خپل ژوند برابرول او عيارول. دا ډول افغانان اوس د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د ژوند شپې تېروي، ځینو په پوره مینې او فکر د فرهنګي کار لپاره ملاتړلې ده، فرهنګي ټولنې یې جوړې کړې دي، جریدې او مجلې خپروي او نوې هلې ځلې کوي. د دوی هلې ځلې په ډله ییز ډول هم دوام لري او په ځاني ډول هم. د همدې افغان فرهنګیانو په مالي او مانیزه مرسته د تېرو نږدې څلورو کلونو په ترڅ کې ډېر زیات علمي، ادبي، تاریخي او نور کتابونه چاپ شوي دي، خو دا لړۍ په دې وروستیو کې نوره هم ګرمه او فعاله شوې ده. د دې ټولنو په باب به، چې لا نوې جوړې شوې دي، یو څه څرګندونه وکړو:

((د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنه)) چې په جرمني کې د افغان فرهنګیانو له خوا جوړه شوې، د ښاغلو خلیل الرحمن رسولي، جمال الرحمن، خوشال روهي او نورو فرهنګیانو هلې ځلې پکې د ډېرې ستاینې وړ دي. دې ټولنې د خپل یو کلن فعالیت په بهیر کې درې مهم آثار خپاره کړي او دا لړۍ لا دوام لري. دوی د داسې آثارو خپرولو ته زیاته پاملرنه کوي، چې علمي، ټولنیز او سیاسي ارزښت یې زیات وي او زموږ د ټولنې لپاره یې چاپ ضروري وي.

دوی د یو اوډلي پلان له مخې د هغو تاریخي، علمي او ادبي اثارو د چاپ لړ ترتیب کړی، چې تراوسه د قلمي نسخو په توګه د هېواد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتابتونو کې او یا له ځانګړو اشخاصو او لیکوالو سره خوندي دي. د دې ټولنې یو بل کار دادی چې مهم نړیوال ادبي شهکارونه، غوره اثار د بېلابېلو لیکوالو په واسطه وژباړي او بیا یې چاپ کړي.

دوی په اوسنیو سختو او ستونزمنو شرایطو کې د افغان لیکوالو ستونزمن ژوند ته هم پاملرنه کوي او د خپلو مالي امکاناتو تر بریده دلیکوال د اثر تر چاپ وروسته د کتاب د خرڅلاو او بسپنو له لارې له هغو سره مالي مرسته کوي. د دوی کار د یو منظم پلان له مخې پر مخ ځي.

بله ټولنه چې هغه هم په جرمني کې جوړه شوې ده، هغه د هېواد د پیاوړي لیکوال او کره کتونکي زرین انځور په مشرۍ ((د افغانستان کلتوري ودې ټولنه)) ده. دا ټولنه هم نوې جوړه شوې ده، په دې ټولنه کې هم ګڼ شمېر افغان فرهنګیان راټول شوي دي. شېرولي شېر د دې ټولنې یو هڅاند غړی دی چې په نه ستړي کېدونکي ډول د خپل فرهنګ او ژبې لپاره کار کوي. دې ټولنې هم په ډېر منظم ډول کار پیل کړی دی او په ډېر لږ وخت کې د څو عنوانونو مهمو اثارو د خپراوي جوګه کېدونکې ده.

دوی هم غواړي، لومړی هغه مهم کتابونه چې په نړیواله کچه ارزښت لري او یا زموږ له ټولنې سره تړاو لري او یا ورته علمي، سیاسي او روزنیزه ګټه رسولای شي، چاپ کړي. دا ټولنه دا هڅه هم کوي چې په لویدیځو هېوادونو کې نه یوازې دا چې افغاني کلتور او ژبه ژوندۍ وساتي، بلکې غواړي چې هغو ته لا ځلا او ښکلا ورکړي او ګڼ شمېر افغانان په فرهنګي خوځون راولي. دوی په دې کار کې د ټولنې د جوړېدو د وخت په اندول ډېر بریمن دي. څو راتلونکو میاشتو کې به لوستونکي ددې ټولنې له خوا نوي خپاره شوي اثار ترلاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان ملي او فرهنگي هڅې په ځینو نورو لویدیځو هېوادو کې هم روانې دي، په ډنمارک کې خو یې عبدالمالک بېکسیار یوه ژوندۍ او ځلنده بېلگه ده، نو دا مثبت ملي او فرهنگي کارونه سړي ته داسې هیلې ورکوي، چې څوک زموږ فرهنگ او ژبه نه شي وژلای، ځکه چې اوس مغزونه او ضمیرونه دواړه ویښ شوي او لا ویښېږي.

په ډېر درنښت
د افغاني فرهنگ د لا غوړېدو په هیله
اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې او ادبياتو يو طلايي پړاو

له هغه وخت راهيسې چې په هېواد کې د چاپ او خپرونو ماشين آلات رامنځته شوي او يا د کتابونو د چاپ لړۍ پيل شوې، نو د کتاب د چاپ او خپرولو پازوالي د حکومتونو پر غاړه وه، حکومتونو ازادو خپرونو او کتابونو ته چندان زړه نه ښه کاوه، د ولس او ليکوالو هم دومره مالي وس نه و، چې کتابونه پرې چاپ او خپاره کړي، کتابونو هم داسې بازار نه درلود، چې د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لګښت پوره کړي.

ځينې نور لاملونه هم وو چې په ورو ورو ډول يې زموږ د ژبې او ادب د پرمختګ مخې ته خنډونه پېښ کړي وو، دا ټول لاملونه د دې سبب شول چې زموږ ژبه ډېره ونه غوړېږي او ادبيات مو زيات بډايه نه شي، خو اوس د ډېرې خوښۍ ځای دی چې ټول پخواني دېوالونه او بنديزونه يو په بل پسې نړېږي، حکومتونه هم د پخوا په شان د کتابونو او د اثارو چاپ ته د زندۍ اچولو جوګه نه دي، ستر او اساسي پرمختګ دادی چې اوس په خپله زموږ ليکوالو او فرهنګپالو د ژبې او ادبياتو پرمختګ او بډاينې ته دانګلي دي، نور نو حکومتونو ته لاس تر زنې ناست نه دي، خپله اثار ليکي، چاپوي يې او اولس ته يې رسوي.

په اوسني فرهګي بهيرکې د هغو افغان ليکوالو او فرهنګيانو ونډه ډېره درنه ده چې لويديځو پرمختللو او پانګوالو هېوادونو ته يې پناه ور وړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، دوی د خپل ورځني ژوند له لګښت څخه یو څه پسې سپما کوي او بیا یې د خپل هېواد د فرهنګ او ملي ژبې د ښېرازۍ لپاره لګوي، د همدې فرهنګیانو او فرهنګپالو له خوا اوس په پېښور کې ګڼ شېر اثار خپرېږي، د تېرو دوو درې کلونو په بهیر کې په پېښور کې دومره علمي، ادبي، تاریخي او هنري کتابونه په داسې ښکلې کچه او صحافت چاپ شوي، چې د هېواد په تاریخ کې یې سارى کم لیدل کېږي.

ډېره هیله منه خبره دا ده چې اوس د کتاب بازار ورځ پر ورځ ګرمېږي، او د کتاب لېوال ورځ پر ورځ زیاتېږي، اوس په مصنوعي ډول نه، بلکې په طبیعي ډول خپله فرهنګیان او فرهنګپال خپل کلتوري مسولیت ته متوجه شوي دي، د فرهنګي هڅو لپاره د پانګې شته والی او په تدریجې ډول د هغو زیاتوالی هغه بله هیله ده چې پر فرهنګي کار خپله مثبته اغېزمني ښندي.

اوس په روسیې، هندوستان، جرمني، ډنمارک، هالنډ، د امریکا متحده ایالاتونو، انګلستان، ناروې او نورو هېوادونو کې خواره واره افغان فرهنګیان او فرهنګپال پر ډېرو علمي کارونو بوخت دي، اوس هره میاشت د همدغو فرهنګیانو یا خپل اثار چاپېږي او یا د نورو لیکوالو اثارو ته د چاپ امکان برابر وي.

ددې هڅو مثبتو پایلو ته ځکه زیاته هیله پیدا کېدی شي چې دا فعالیتونه د رښتینولۍ پر بنسټ ولاړ دي، اوس د اولس بچیان په خپله د فرهنګي خدمتونو جوګه دي، هر کله چې اولس پر خپل ذهن او ځواک متکي وي نو د ستړیا او خواشینۍ احساس نه پیدا کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ پوازې د تېرو دوه درې کلونو د فرهنګي کارونو او اثارو د چاپ جاج واخلو، نو ویلای شو چې دا په هېواد کې د اثارو د چاپ له مخې یو ډېر طلایي پړاو دی، که چېرې د هېواد ننني او سباني واکمن په ښه ډول له دې فرهنګي هڅو سره خپله لېوالتیا او ملګرتیا وښيي، نو په ټول هېواد کې به یو ځل بیا د مړاوي فرهنګ غوټۍ وغوړېږي او هغه وخت به واکوالو ، فرهنګیانو او هم فرهنګپالو خپله دنده او پازوالي نوره هم په ښه ډول تر سره کړې، او کلتوري کار به لا ګټوره نتیجه ورکړي وي.

په درناوي

د همداسې کلتور ملګرتیا په هیله

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله دوه کلنه شوه

له هغې ورځې چې د هیلې لومړۍ ګڼه چاپ او د لوستونکو تنده پرې ماته شوه، دادی پوره دوه کاله تېرېږي.

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د ملي ا و خپلواکو خپرونو عمر خورا کم او لنډ مهاله وي، بېلابېل لاملونه ددې سبب کېږي، چې خپلواکې خپرونې خپلواکۍ ته نه پرېږدي، او ژر یې د ژوند پر ستوني د چوپتیا خپسې کېنوي، ځکه خو د هرې خپلواکې او ملي خپرونې د ژوند په پیل سره د هغې د مرګ پوښتنې هم د سړي ذهن ته را دمخه کېږي، له دې کبله د دې ډول خپرونو راتلونکی چندان ډاډمن نه برېښي، لوستونکي، لیکوال او قلمي ملګري یې هم په شک کې وي، چې دا خپرونه به څومره دوام وکړي، ځینې خو یې لا له یوې ګڼې نه بلې ته هم د پاتې کېدو هیله نه لري.

((هیله)) مجله هم د همدغسې وهم او ابهام ، ګومان او شک د ورېځو په فضا کې راوټوکېده، خو چلوونکو یې د یو ټینګ هوډ مزي نیولي وو، سره له دې چې سختو او ستونزمنو حالاتو هېلې ته هم ټکانونه ورکول، خو ستر ملي او هېوادني ارمان ته د خدمت اند او ولولو د چلوونکو متې او قلمونه غښتلي کړي وو، نیوکې، ستاینې، مننې، غندنې، لاسنیوی، مرستې، خنډونه او پاټکونه،لنډ فکرۍ او پراخ نظرۍ دا ټول د هیلې په دوه کلن ژوند کې د هغې مخې ته یو په بل پسې څرګند شول، خو هیلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله هيله منه لار وهله، د لوستونکو، مخالفينو او موافقينو ټول اصولي او رغنده وړانديزونه او نيوکې يې د خپلو امکاناتو تر بريده په پام کې ونيول او له هغو څخه يې د مجلې په ښکلا کې پر ځای کار واخيست.

هيلې په خپل دوه کلن ژوند کې د لوستونکو ذهني رابطه او مينه خپله کړه او دهغو په زړونو کې يې ځای ونيو، څکه خو نو لوستونکو، ليکوالو، فرهنگپالو او مينه والو ټولو خپله مرسته ونه سپموله او د هيلې په ښکلا او اغېزمنۍ کې يې برخه واخيسته.

د هيلې د سږ کال په پنځو گڼو کې په ټوليز ډول (۲۰۰) سرليکه بېلابېل څېړنيز، تحليلي، سياسي، ټولنيز،طبي، علمي، تاريخي، هنري مطالب او شعرونه خپاره شوي، چې د تېر کال په انډول په سلو کې (دولس) برخې زياتون ښيي، د تېر کال په پرتله يې مينه وال، لېوال، ليکوال او گډونوال زيات شوي چې دا هم د هيلې د گرانښت او منښت څرگندوی دي.

په اداري برخه کې د تېر کال په شان سږ کال هم د هيلې اداري ستونزې پر ځای وې، د دفتر، پرسونل او نورو امکاناتو د نشتوالي له کبله موږ پر دې بريالي نه شو، چې د ټولو مينه والو او د مجلې د لېوالو ذوق او هيله خړوب کړو؛ هغوی ته پر خپل وخت مجله ور ورسوو.

د مجلې د شمېر(۵۰۰) ټوکو مقدار هم بله ستونزه وه، د لوستونکو او مينه والو په انډول دا شمېر خورا کم دی، که د مجلې له اداري سره د ځينو فرهنگپالو مالي او مانيزې مرستې تر دې لږ څه نورې زياتې شي، نو کېدی شي، د مجلې شمېر په راتلونکي کال کې (۱۰۰۰) ټوکو ته لوړ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولیز ډول سړی ویلای شي چې د ځینو نیمګړتیاوو، کمزوریو، مجبوریو او تنګلاسیو سره سره (هیله) په تېرو دوو کلونو کې یوه بریمنه او هیله منه مجله وه. هیله له درنو قلموالو، لوستونکو، مینه والو، او لېوالو څخه هیله کوي، چې خپله هیله لا هیله منه کړي، نهیلۍ ته یې پرې نه ږدي، په خپلو رغنده وړاندیزونو او نیوکو دهیلې پاڼې لا پسې ښکلې او سینګار کړي او د خپلې ملي ژبې د خدمت دا راټوکېدلی ګل مړاوي کېدو ته پر نه ږدي، اخر هیله خو نو همداستاسې هیله ده.

د همدغسې رغنده هیلو او وړاندیزونو په هیله

په درناوي

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد دننه فرهنګي یون او خوځون

تر اوږده ویرجن او قهرجن ناتار وروسته دادی زموږ ټولنه ورو ورو خپل ټپونه کوشېروي او د ارامۍ پر لوري ګامونه اخلي.

اوس زموږ د هېواد په زیاتو سیمو کې سوله ټینګه شوې او د ژوند بېلابېلو خواو کې نوې هیلې د راټوکېدو په حال کې دي.

د فرهنګي ښېرازۍ نوي څرکونه لیدل کېږي، څومره چې د جګړې لمبې سړېږي،هومره د ټولنې نوې اړتیاوې راڅرګندېږي، اوس اوس تر بل هر وخت څخه فرهنګي رغونه، بډاینه او پرمختګ دټولنې د یو ستر ضرورت په توګه ځان ښکاره کوي، له نېکه مرغه زموږ د ټولنې ددغې سترې اړتیا د پوره کولو لپاره اوس فکرونه او ګامونه ګړندي شوي دي، اوس چې په هېواد کې څومره لیکوال او شاعران د راټوکېدو او ځلېدو په حال کې دي دا یو بې ساری ریکارډ دی، ژوندۍ بېلګه به یې د پکتیا او خوست ولایتونه وګڼو چې پخوا په کې د هېواد د ځینو نورو سیمو په اندول د لیکوالو او شاعرانو شمېر کم و، خو اوس په کې ډېوازې د ځوانو شاعرانو شمېر لسګونو څه چې سلګونو ته رسېږي، دغې ډله ییزې راټوکېدنې په خوست کې د فرهنګي ټولنې د جوړېدا اړتیا احساس کړه، نو ځکه خو په لنډ وخت کې د دوو ټولنو د جوړېدو امکانات برابر شول، په خوست کې د یو بډایه کتابتون جوړېدل د فرهنګې کار یو بل زېری دی، د پکتیا ولایت په ګردېز ښار او ځینو ولسوالیو کې هم د اطلاعات او کلتور وزرات دشعر او ادب د څانګې له خوا د ځینو فرهنګي ټولنو او کتابتونو د جوړولو لپاره هڅې روانې دي، په لوګر ولایت کې د مشاعرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیل د یو نوي فرهنګي کار ښه پیلامه ګڼل کېدی شي، دلته هم لیکوال او شاعران په ډله ییزه توګه د راټوکېدو په حال کې دي، په وردګو ولایت کې خو اوس لیکوال او شاعران تر شمېره وتلي دي، هغوی هم د یوې فرهنګي ټولنې او خپرونې د جوړېدو په تکل کې دي، په غزني کې هم ګڼ شمېر ځوان لیکوال او شاعران چې پخوا هډو چا تصور هم نشو کولای، راټوکېدلي، اوس یې د سنایي جریدي له لارې ځینې فعالیتونه ښرګندېږي، خو راتلونکي کې ترې د ډېر کار د ترسره کولو اټکل کېدی شي، کابل کې خو بېخي د چا خبره د شاعرانو او لیکوالو ګڼه ګوڼه زیاته شوې ده، د شعر او ادب اداره په هرو پنځلسو ورځو کې غونډه کوي، کله کله خو ټاکلی ځای د لیکوالو لپاره تنګ شي، د یو نوي کتابتون جوړول یې یو بل فرهنګي کار دی، د ننګرهار هره دره او ولسوالۍ له شاعرانو ډکه ده، داسې ښکاري چې ننګرهار اوس د کوکنارو د ګلونو تر څنګ د شعر او شاعرۍ بوزغلي کرلي دي، له مرکزه نیولی بیا تر سپین غره پورې له هرې ترې د شعر د ګلونو وږمې خورېږي.

که ننګرهار کې اوس څوک قلم راواخلي او پوازې تش د اولسي اولوستو شاعرانو او لیکوالو نومونه ولیکي، نو شمېر به یې تر سلو څه چې ان تر زرو هم واوړي، د ننګرهار د لیکوالو او شاعرانو ځینې هڅې په رسمي خپرونو لکه ننګرهار مجله او ورځپاڼه کې خپرېږي، خو تر رسمي خپرونو د ځینو لیکوالو شخصي تشبثات څو ځله زیات دي، ددې لیکوالو له خوا ګڼ شمېر اثار پېښور کې خپرېږي او بیا ننګرهار او د هېواد د نورو سیمو لیکوالو ته په وړیا ډول او یا هم د ډېرې کمې بیې په مقابل کې ورکول کېږي، کونړونه هم تر چا شاته پاتې نه دي، د یوې مجلې په خپرولو سره یې خپله فرهنګي مینه زبات کړه، په کونړ کې هم په لسګونوځوان لیکوال او شاعران راټوکېدلي او په خاصه ولوله خپل کلتور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته کار کوي، د اطلاعات او کلتور ادارې هڅې د ستایلو وړ دي چې د یو ښکلي او بډایه کتابتون په جوړولو سره یې د فرهنګیانو تنده ماته کړه، په کونړ کې هم داسې فرهنګي شازلمي شته چې په خپلو منډو ترړو یې فرهنګې کار ته اوږه ورکړې، تر پېښوره او نورو سیمو پورې منډې ترړې کوي، کتابونه ټولوي او کونړ ته یې رسوي، چې د ځوانو لیکوالو د مطالعې کچه اوچته کړي، په خپله هم ګڼ شمېر لیکنې چاپوي.

له کونړه که ورتېر شو، اخوا ښکلي او شینکي لغمان ته ولاړ شو، هلته نو بېخي د بلبلانو اوازونه دي، په لغمان کې نو د لیکوالو او شاعرانو شمېر دومره زیات دی چې د لغمان ولایت هېڅ اوسېدونکی به نه وي، چې هغه لوستی وي او که نالوستی چې د هغه دې یو یا څو شعرونه له یادو زده نه وي او یا دې له شعر سره اشنا نه وي، یو شاعر له کابله لغمان ته مېلمه تللی و، هغه چې د لغمان ښکلې او شنې درې، ولیدلې چې دالینګار او الیشنګ سیندونه په کې بهېدل، پر غرونو، رغونو او سیمو ټولو یې شین فرش غوړېدلی و، نوده د خندا په ترڅ کې وویل((زه اوس پوه شوم چې د لغمان خلک ولې له پوې مخې شاعران دي، دلته خو چې هر څوک راولې شاعر کېږي.)) که لغمان د خپلو جغرافیایي حدودو په رڼا کې مطالعه کړو او له لږ جرئت څخه کار واخلو نو سړی ویلای شي، چې د نړۍ په کوم ګوټ کې به داسې شاعر خېزه سیمه پیدا نه شي، لکه لغمان چې دی. د لغمان ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست امکانات د حساب وړ نه دي، خو خپله د لیکوالو فرهنګي هڅې د یادونې وړ دي، ددې فرهنګیانو په مرسته د لغمان ولایت په مهترلام ښار کې یو ښکلی کتابتون جوړ شو او ګڼ شمېر کتابونه ورته راټول شول. په لغمان ولایت کې به یوازې د الینګار ولسوالۍ د بېلګې په توګه یاده کړو: په دې ولسوالۍ کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت دشعر او ادب ادارې په چوکاټ کې یوه فرهنګي ټولنه ((الینګار فرهنګي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یون)) جوړه شوه، چې په یوه کال کې یې د غړو شمېر تر سلو تنو پورې ورسېده او دا لړۍ لا دوام لري. ګڼ شمېر ولسي فرهنګیالو یې هم ملاتړ وکړ او د یوه کال په موده کې یې تر لسو زیاتې لویې او وړې فرهنګي غونډې جوړې کړې. الینګار فرهنګي یون تر اوسه یو مرکزي کتابتون هم جوړ کړی، چې ګڼ شمېر علمي، هنري، ادبي اثار په کې دمطالعې لپاره ایښودل شوي دي. له لغمان نه که ورتېر شو او بیا د ملالې د ټپو سیمې (کندهار) ته لاړ شو، نو هلته هم نوې فرهنګي غوټۍ په راټوکېدو دي. په کندهار کې که څه هم د سیاسي بریاوو په اندول یې فرهنګي بریاوې لږ ښکاري، خو بیا هم په وروستیو وختونو کې فرهنګي کاروانه په ګړندي ډول پرمخ روان دي. په کندهار کې د اطلاعاتو او کلتور ریاست هڅې د زیاتې ستاینې وړ دي.

دوی د کندهار د ښکلې مجلې او همدارنګه د خلافت مجلې او د طلوع افغان جریدې دچاپ له لارې په کندهار کې فرهنګي خلا ډکه کړې، خو د کندهار د عظمت له پلوه دا کار پوره نه برېښي، خو کله چې موږ په کندهار کې د اوسنیو ګڼشمېر ځوانو شاعرانو او لیکوالو د شمېر زیاتون ته ګورو، نو دا هیله مو زړه کې رازرغونېږي چې که خدای(ج) کول د کندهار فرهنګي عظمت به هم ان شاالله دهغه سیاسي عظمت ته ورسېږي. په کندهار کې د ځینو ځوانو شاعرانو ملي او اسلامي ولولې او فکري استعداد سړي ته دا هیله پیدا کوي، چې کندهار به بیا دملي ژبې ملي دربار جوړېږي او ډېرې پټې خزانې به پکې راڅرګندېږي.

له کندهار لرې په هرات کې چې له لسګونو افغان قبیلو یې خپله ژبه هېره کړې ده، دادی یو ځل بیا دفکري او ژبنۍ تداعۍ په حال کې دي او د خپل هویت د لاسته راوړلو په لټه کې دي، دهرات د اطلاعاتو او کلتور ریاست، دیوې خپرونې له لارې خپل فرهنګي فعالیت څرګندوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هغو لیکوالو او شاعرانو څخه چې اثار چاپوي، هیله کړې چې دوی ته خپل اثار ولېږي چې په خپل فرهنګي کار کې ورڅخه ګټه واخلي.

د بلخ ولایت چې په وروستیو دوو کلونو کې د خونړیو پېښو شاهد و او په زرګونو هېوادمینو افغانانو یې دښتې په خپلو وینو رنګینې کړې او دهغه په ګټلو سره یې هېواد له تجزیې وژغوره، هلته هم دفرهنګي کار هیلې راټوکېدلي دي. په مزارشریف کې پوهنتون شروع دی او د نورو فرهنګي کارونو لپاره هڅې روانې دي. د بلخ ولایت یوه فرهنګي چارواکي په کابل کې له فرهنګیانو سره وویل: په یوه مناسب وخت کې به د امو دریاب پرغاړه دهېواد له بېلابېلو سیمو څخه ګڼ شمېر شاعران او لیکوال رابولو او د هېواد د تجزیې د مخنیوي په ویاړ او د ملي یووالي د تامین په مناسبت به داسې لویه او ستره مشاعره جوړوو چې تراوسه پورې د افغانستان په تاریخ کې چا نه وي جوړه کړې او دا به دهېواد د یووالي په ویاړ د یوه فرهنګي یادګار په توګه پاتې شي.

د بلخ په بل ګاونډي ولایت کندوز کې هم د فرهنګي کار څرکونه لګېدلي، هلته هم ګڼ شمېر شاعران راټوکېدلي او په دې وروستیو وختو کې یې د یوې مشاعرې په ترڅ کې خپل شتوالی ثابت کړ او چارواکو هم هغوی په مانیزو او مادي لورېینو ونازول. دغه راز د هېواد په ځینو نورو سیمو کې هم دې ته ورته فرهنګي فعالیتونه ترسره شوي ، چې موږ دا پورتني فعالیتونه یوازې د څرګندو بېلګو په توګه یاد کړل. د یادونې وړ ده چې اکثره پورتني فعالیتونه د اطلاعاتو او کلتور وزارت د شعر او ادب د ادارې په چوکاټ کې چې پر فرهنګي کار او هڅو کلک ټینګار کوي ترسره شوي، دوی فکر کوي چې په دې ډول به یو انتظام منځته راشي او د انارشۍ مخه به ونیول شي، د اطلاعاتو او کلتور مسوولین وایي چې موږ د ازاد فرهنګي کار او فرهنګي ټولنو مخالف نه یو، خو د دې خطر احساس

(c) ketabton.com: The Digital Library

شته چې یو څوک دې لومړی ازاد فرهنګي کار پیل کړي او یا دې ټولنه جوړه کړي، خو وروسته دې بیا دا فرهنګي ټولنه پر سیاسي ټولنه بدله کړي او هېواد ته بیا یو سردرد جوړ کړي، لکه چې مخکې هم داسې شوي دي. دوی وایي چې هر څوک غواړي فرهنګي کار وکړي نو رادې شي د اطلاعاتو او کلتو ر وزارت د ادارو په چوکاټ کې دې کار وکړي، او یا دې په رسمي ډول ځان د اطلاعات او کلتور وزارت سره ثبت کړي او کار دې وکړي، دوی وایي هر هغه فرهنګي کار چې د اسلام او محمدي شریعت او د افغانستان ملي ګټو ضدنه وي پر هغه هېڅ ډول بندیز نه شته، خو ځینې ازاد فرهنګیان بیا دا ډول فکر کوي او وایي طالبان له شرعي اصولو او احکامو نه یو خاص تعبیر لري او نور خلک بل ډول دي، فرهنګي کار یوازې د یو تنظیم او یا حکومت مسولیت نه دی، بلکې د ټول ولس ګډ کار دی، نو دا څه جبري مسله نه ده، چې حتمي دې د یو مثبت فرهنګي کار لپاره سړی یو ځل د دولت ټولې دروازې وټکوي، له هغو دې اجازه واخلي او بیا دې کار وکړي، دوی استدلال کوي چې په دولتونو یا حکومتونو کې زیاته بېروکراسي موجوده وي، څو چې له یوې شعبې نه بلې شعبې ته او له بلې نه بلې ته یو کار خلاصوې نو په دې کې به ورباندې میاشتې تېرې وي، که حکومتونو ټول مشکلات خپله حلولای شول، نوحل کړي به یې وو، بیا خو د ولس کار او ازادو فرهنګي هڅو ته هېڅ اړتیا نه پیدا کېدله، که په وروستیو څو کلونو کې دولتي فرهنګي هڅې له شخصي او ازادو فرهنګي هڅو سره پرتله کړو، نو ریښتیا هم چې د ازادو فرهنګي هڅو تله ډېره درنه خېږي.

دلته بیا دا پوښتنه را ولاړېږي چې ایا ټولې ازادې فرهنګي هڅې زموږ د هېواد په ګټه دي او که نه د ازادۍ په نامه یې د ښکېلاک او زبېښاک

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټ مرموز زهر هم زموږ د ولس ذهن ته تېر کړي دي؟ دلته باید سړی ووایي چې ددې دواړو احتمال او شواهد شته.

اوسني واکمن استدلال کوي، زموږ ټولنه تر یوه اوږده ناتار وروسته د فکري، سیاسي، ملي یووالي او ثبات پر لور روانه ده او په دې نازک پېر کې هره نامطلوبه فرهنګي هڅه ډېر زیات زیان پېښولای شي، که سړی پورتنیو دواړو دلایلو ته انصافاً نظر وکړي، نو دواړه دلایل پر ځای دي، خو خبره داده چې څنګه به دا ستونزه حلېږي، او څنګه به دواړه لوري ګوزارې ته کېني؟ چې داسې یو کار وشي چې نه سیخ وسوځي او نه کباب. اټکل کېږي چې همداسې یوه لاره به پیدا شي، د روان کال د غویي په میاشت کې د اطلاعاتو او کلتود وزارت د وزیر امیر خان متقي په نوښت په کابل ښار کې د هېواد ګڼ شمېر لیکوالو، شاعرانو او د فرهنګي برخې د پوهانو په ګډون یوه غونډه جوړه شوې وه، په غونډه کې ښاغلي امیر خان متقي د اسلامي امارت پرکړیو کارونو او ستونزو رڼا واچوله او له لیکوالو او فرهنګیانو نه یې وغوښتل چې د کارونو په ښه والي او د ستونزو په حل کې له اسلامي امارت سره مرسته وکړي، وروسته بیا بېلابېلو لیکوالو او پوهانو نظر څرګند کړ او ځینو په ښکاره ډول د اسلامي امارت د فرهنګي کارونو پر نیمګړتیاوو انتقاد وکړ او د هغو د حل لارې یې په ګوته کړې او ځینو بیا د همکارۍ ژمنه وکړه، د غونډې فضا ډېره صمیمي او ازاده وه، هر چا خپل انتقاد او نظر څرګندولای شو، له دې غونډې څخه داسې پایله اخیستل کېږي چې اوسني واکمن هم ورو ورو دیموکراسۍ پر لوري درومي، کومې خبرې چې په دې غونډه کې وشوې، یو کال وړاندې یې کېدل امکان نه درلود او همداسې نوره هیله هم کېدی شي، چې واکمن به نور هم انتقاد او نیوکې ته تیار شي، خو دا هم په دې مانا نه ده چې هر څوک به انتقاد کوي او ټول مسولیت به حکومت ته راجع

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، بلکې اصلي خبره دا ده چې څوک د انتقاد وړ وي هغو ته باید د نیوکې گوته ونیول شي، که په ټولیز ډول خپلې خبرې راټولې کړو، نو سړی ویلای شي چې د واکمنو او ازادو فرهنگیانو ترمنځ د تفاهم او همکارۍ روحیه ورځ پر ورځ پیاوړې کېږي او دا اوسنی مثبت فرهنگي خوځون چې په هېواد کې روان دی د دواړو د کړي فرهنگي کار ثمر بلل کېدی شي، که د هېواد له بهر څخه هېواد ته گڼ شمېر علمي او ادبي کتابونه نه وای ورغلي او هلته په گڼو کتابتونونو کې نه وای ایښودل شوي اویا په انفرادي ډول د لیکوالو اوشاعرانو لاسته نه وای ورغلي او یا هم په دې کې واکمنو همکاري نه وای کړې، دا اوسني فرهنگي یون به دومره گړندی او بریمن نه وای.

د هېواد د نورو فرهنگي بریو په هیله

په درناوي

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

((چغې مه وهئ کار وکړئ!))

تېره میاشت د هېواد څو تنو ځوانو لیکوالو د افغانستان د اسلامي امارت د فرهنګي چارو له یو تن جګپوړي چارواکي سره وکتل او د هېواد د اوسني فرهنګي بهیر ستونزو، بریاوو او تګلارو په باب یې ورسره خبرې وکړې.

د کتنې په بهیر کې د بحث ډېره برخه د اسلامي امارت او د ازادو فرهنګیانو د فرهنګي تګلارو او چلند په باب متمرکزه وه، لیکوالو دا خبره څرګندوله چې پر فرهنګي کار ډول ډول بندیزونه د فرهنګي یون او پرمختګ مخه نیسي او د استعدادونو غوړېدو ته لاره چاره نه برابربږي، د اسلامي امارت مسول فرهنګي چارواکي ویل چې په هره ټولنه او هېواد کې د هر کار لپاره ټاکلي قوانین موجود وي، د هغو درناوی او منل د ټولو وګړو دنده او مسولیت ګڼل کېږي، موږ د چا د فرهنګي کار مخالف نه یو، بلکې دا زموږ مسولیت دی، چې فرهنګیان تشویق او وهڅوو چې خپل اسلامي او ملي فرهنګ ته کار وکړي، خوموږ له ځینو فرهنګیانو ګیله لرو اودا ګیله دانتقاد تر بریده ده اوکېدی شي چې خبره د هغو د کار او چلند د بندیز تر پولې هم ورسېږي.

اصلي خبره دا ده، چې ځینې کسان د دې پر ځای چې کار وکړي چغې وهي، نور راوپاروي، خپل محکومیت او مظلویت څرګندوي او د تېرو شپیو ناروااوو څرګندونه کوي، فرهنګي چاوراکي زیاته کړه: ((په دې چغو او نارو نه فرهنګي کار کېږي، نه پخواني ټپونه درملېږي او نه هم مړي په ژړا باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندي کېږي، بلکې مقابل لوری او نور هم راپارېږي او په پای کې د ذهني کړکېچ تر څنګ خبره آن فزیکي ټکر ته سره ور رسېږي» د اسلامي امارت د چارواکي نغوته هغو پښتنو لیکوالو ته وه چې د کار پر ځای یې چغې او فریادونه ډېر دي. چارواکي وویل: « د اسلامي امارت د پالیسۍ له مخې د افغانستان ټول قومونه سره ورونه دي او د خپل څومره والي له پلوه د هېواد د برخلیک په ټاکلو کې حق لري، اسلامي امارت غواړي د ټولو کلتور ته وده ورکړي، نه یو خاص قوم او د هغه کلتور ته.

موږ هېڅ‌ها ته اجازه نه ورکوو چې د ژبې، قوم او سیمې په نوم تحرکاتو، لمسونو او کینو ته لمنې ووهي، خو ځینې پښتانه لیکوال ددې پر ځای چې خپلې ژبې او کلتور ته کار وکړي، نورو ته بد رد وایي او د کار پر ځای خپله ژبه او خپل قوم وړاندې کوي، وګورئ په افغانستان کې نور قومونه هم شته هېڅ‌ها هم د خپلې ژبې او قوم نوم نه دی اخیستی، چې زما داسې غیرتي ژبه ده او زما داسې توریالی قوم دی، بلکې غلي دي؛ خپل کلتوري کار کوي خو یو شمېر پښتنو لیکوالو د پښتو ژبې او پښتني کلتور شعار دومره بېرغي کړی چې د فرهنګي کار پر ځای نورې ستونزې ترې را ولاړېږي او آن قومي تفرقه ورڅخه راپیدا کېږي، اسلامي امارت قومي تفرقه نه شي زغملای، بلکې د افغانستان ملي یووالي او د ټولو قومونو ورورې زموږ موخه ده.» د اسلامي امارت فرهنګي چارواکي دا هم وویل: «زما دا خبره د هېواد د اکثریت له ژبې او کلتور سره د بې تفاوتۍ په مانا نه ده، زه هم په سینه کې د زړه په نوم د غوښې یوه ټوټه لرم، دا څه بې حسه ټوټه نه ده، هرڅه احساسولای او درک کولای شي، خو پښتنو لیکوالو نه دومره هیله لرم چې ښه به وي د چغو پر ځای کار وکړي، د تشو نارو سورو له کبله به ډېر څه له لاسه ورکړئ، خو هېڅ به تر لاسه نه کړئ اخر په چغو خو کار نه کېږي.» د اسلامي امارت له فرهنګي چارواکي سره د څوتنو لیکوالو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې ډېرې اوږدې وې، په ځینو برخو کې د لیکوالو له خوا د اسلامي امارت پر فرهنګي پالیسۍ ځینې نیوکې هم وشوې خو پر دې خبره ټول موافق وو، چې ((چغې مه وهئ کار وکړئ!))

اوس نو ټولو هغو پښتنو فرهنګیانو ته چې د فرهنګي کار او ولولو تر منځ یې پوره انډول نه شته، یانې د ولولو برخه یې درنه برېښي دا خبره راجع کېږي چې دوی هم باید د خپل کار په کړنلاره کې بدلون راولي، د فرهنګي چارواکي دا خبره له ځان سره وارزوئ چې ((چغې مه وهئ کار وکړئ!)).

په درنښت

د ډېرو فرهنګي کارونو د سرته رسولو په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر به همداسې روان وي؟

له هغې ورځې چې په افغانستان کې روانه غمیزه پیل شوې، نو ورسره د خلکو د ځاني او ډله ییز لېږد لړۍ هم پیل شوې ده، هر واکمن او د هغه ډلې په خپلو مخالفینو پسې اورلړوني را اخیستي او د غم په تناره کې الوهی کړي دي، څوک چې له دې چپاوه ژوندي پاتې شوي، نو د کډوالۍ لمن یې نیولې ده.

د کډوالو په ډله کې ګڼ شمېر روڼ اندي او تحصیل کړي افغانان هم وو، د وخت په تېرېدو سره د افغانستان دننه جګړې خپل هغه لومړي ارزښتونه له لاسه ورکړل، د جګړې معیارونه او ارزښتونه بدل شول،ځکه خو له افغانانو او ان تحصیل کړو افرادو څخه لاره ورکه شوه او هغه هیله یې په زړه کې مړاوې او وچه شوه چې د پردیو یرغلګرو تر ماتې وروسته به خپل هېواد ته ستنېږي، د روسي یرغلګرو تر ماتې او وتلو وروسته غمیزه نوره هم اوږده شوه، د تحصیل کړي قشر د لېږد لړۍ نوره هم وغزېده اوتر نه دوام لري.

پېښور له افغانستانه د راوتونکو تحصیل کړو اشخاصو لومړۍ دمه ځای دی. لومړۍ دلته د کار په لټه کې شي اوبیا نورو هېوادو ته د تللو لارې چارې برابرې کړي، په همدې ډول په لسګونو زره تحصیل کړي افغانان د نړۍ په ګوټ ګوټ کې خواره شول، اوس هم داسې اوونۍ به نه وي، چې د روڼ اندو افغانانو یوه ډله دې بهر ته ولاړه نه شي، دې لړۍ هغه نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحصیل کړي افغانان هم وارخطا کړي چې په پېښور کې اوسېږي او یا لا تر اوسه په هېواد کې دننه پاتې دي.

د ټولو تحصیل کړو اشخاصو پر ذهن د هېواد د راتلونکي په باب د نهیلۍ او بې باورۍ یوه توره پرده پرته ده او د یو سیلاب په شان بهرنیو هېوادونو ته روان دي، که چېرې دا لړۍ همداسې دوام ولري، نو په راتلونکو څو کلونو کې به د هېواد په کچه د لوړو زده کړو لرونکو شمېره خورا کمه شي او د یو ولایت فني او مسلکي پرسونل به هم پوره نه کړای شي، د هېواد د اوسنیو تحصیلي موسسو ظرفیت هم دومره نه دی چې هېواد ته د اړتیا وړ علمي کدرونه وړاندې کړي او اوس هم که څوک له پوهنتونه فارغېږي نوبهر ته د تلو نیت ضرور ورسره وي.

دا چې بهرنیو هېوادو ته تللي افغانان په تېره بیا د لوړو زده کړو خاوندان به راتلونکي کې د افغانستان لپاره په ګټه وي که په زیان؟ دابېل بحث دی، خو د اوس لپاره دومره ویلای شو چې دا د هېواد لپاره یو درونډ زیان دی او ستره تشه(خلا) یې را منځته کړې ده، د دې خلا د ډکولو لپاره څه هیلې او امیدونه هم شته، سره له دې چې د افغانستان اسلامي امارت دهېواد د پوهنتونو دبیا رغونې لپاره څه هڅې کړي دي، د اکثرو پوهنتونو لیلیې یې فعالې کړي او د پخوا په شان یې نارینه محصلینو ته د زده کړې یو لړ اسانتیاوې برابرې کړي، خوبیا هم ډېر مزل لا په مخ کې پاتې دی، د لوړو زده کړو وزیر څو ځله بهرنیو هېواونو ته سفرونه وکړل او د هغو په ترڅ کې یې له تحصیل کړو افغانانو او د پوهنتونو له استادانو نه وغوښتل چې بېرته خپل هېواد ته راستانه شي، د هېواد خدمت او د نوي پښت په روزنه کې برخه وخلي.

خو تر اوسه پورې په عملي ډول دغو تخصیل کړو افغانانو کومه ډله هېواد ته ستنه نه شوه، لامل یې دا و چې د اسلامي امارت د پالیسۍ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې ډول اشخاصو د ذهني چاپیریال تر منځ ډېر زیات واټن و او دوی دواړو ته د یو بل شرایط، امکانات، بندیزونه او ازادۍ د منلو وړ نه برېښېدل، نو ځکه خو یې تر اوسه کومه عملي پایله نه ده څرګنده شوې.

د اسلامي امارت دا پالیسي د قدر وړ ده، چې په بهر کې مېشت تحصیل کړي افغانان بېرته هېواد ته ستنېدنې ته وهڅوي، خو دا هڅونه یوازې د یوې بې ځواکه غوښتنې او توصیې مانا لري، ښه به دا وي کوم څه چې د اسلامي امارت په واک کې دي له هغو نه ګټه واخلي چې د نورو مسلکي کدرونو د فرار مخه ونیسي.

د طالبانو د اسلامي تحریک تر بري وروسته هم، دا لړۍ تمه شوې نه ده، اوس چې هم اکثره تحصیل کړي اشخاص بهر ته ځي، نو د کیس منلو اصلي موضوع یې د اسلامي امارت له پالیسیو سره مخالفت، په افغانستان کې د تحصیل کړي قشر د مسلکي حیثیت بې ارزښتي او د هغوی ژوند ته د خطرونو او ګواښ پېښېدنه وي.

د اسلامي امارت له چارواکو نه د ځینو دردمنو روڼ اندو هیله دا ده چې په اوس وخت کې د هغو تحصیل کړو افغانانو غم وخوري، چې د دوی ټوله پالیسي یې منلې او اوس هم د دهېواد د خدمت لپاره پر کار بوخت دي،د دوی لپاره دې اسانتیاوې برابرې کړي،چې دا یې له لاسه ونه وځي، تحصیل کړي افغانان چې بهر ته تللي، هغوی د هوایي مرغانو په شان دي چې د دوی له لاسه الوتلي دي، هېواد او خپلو ځالو ته یې بېرته راتګ په خپله خوښه دی، نه د اسلامي امارت په غوښتنه.

هېواد ته د ټولو افغانانو دبېرته راتګ په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!

شلمه پېړۍ د افغانانو لپاره د لویو بدمرغیو او لویو ویاړونو پېړۍ وه، د شلمې پېړۍ په سر کې افغانانو ستره زور واکه انګریزي دکتاتوري ړنګه کړه او د همدې پېړۍ په پای کې یې د روسیې کمونیستې امپراتوري د تاریخ کندې ته ټېل وهله. د دې امپراتوریو ړنګول او پرځول څه اسان کارنه و، په ملیونونو افغانانو ورسره خپل سرونه په تله کې کېښودل، د لومړۍ ښکېلاکیزې امپراتورۍ د ړنګولو بشري بیه د دویمې هغې په انډول کمه وه، خو د ټولنې ذهني تخریب یې تر اوسه محسوسېږي، د سرې امپراتورۍ د ړنګولو لپاره یو نیم ملیون افغانانو خپل سرونه نذرانه کړل، یو نیم ملیونه معلول او شپږ ملیونه بې کوره او مهاجر شول، د شل کلنې جګړې په ترخ کې د جګړې ټولو غاړو پر جګړې دومره پیسې ولګولې، چې تر جنګ د مخه د هېواد د عادي بودیجې په انډول د (۸۰۰) کلونو بودجه جوړوي، د ټولنې له هرو پنځو تنو څخه یو تن شهید او معلول شو، په هر کیلو متر مربع کې دافغانانو اټکل (۷۰) لېتره وینه توی شوه، په دې ډول ټول هېواد په وینو رنګ شو.

د انګریزي امپراتورۍ د ړنګولو غچ د لومړۍ سقاوي په راوستو کې په ډاګه شو او د روسیې امپراتورۍ د پرځونې غچ په دویمې سقاوۍ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راڅرګند شو، دواړه ځله کابل او ټول هېواد له سراسري انارشۍ سره مخامخ شو.

د شلمې په پېړۍ په دویمه لسیزه کې په افغانستان کې د عصري ښوونې او روزنې بهیر پیل او د همدې پېړۍ په وروستۍ لسیزه کې په شا وتمبول شو.

دهمدې پېړۍ په بهیر کې د افغانانو د قربانیو له کبله له انګریزي ښکېلاک نه ګڼ شمېر هېوادونه خپلواک او دشوروي روسیې له زنځیره (۱٤) هېوادونه بېل شول،همدارنګه پنځلسو نورو کمونیستي هېوادونو ازادې نړۍ ته مخه کړه، د افغانانو د مبارزې له کبله د برلین دېرین دېوال ونړېد خو د سیاسي بېکفایتۍ له کبله د ډیورنډ سیاسي دېوال د یو ډېرین دېوال بڼه ونیوله.

په ټولیز ډول افغانانو د دې پېړۍ (٦) لسیزې په نسبي سولې او ثبات کې تېرې کړې، خو تقریباً څلور لسیزې یې په لویو درنو جګړو او نا امنه حالاتو کې ژوند وکړ.

په پښتو او دري ژبو د اټکل له مخې (۲۵-۳۵) زره عنوانه کتابونه چاپ شول، (٦۰) کاله راډیویي او (١٤) کاله ټلویزیوني خپرونې وشوې، د افغانانو ښاري ټولنه له نړیوال تمدن سره اشنا او ان روږدې شوه.

د همدې پېړۍ په بهیر کې تر (۲۰۰) څخه زیاتې لویې او وړې فابریکې، دستګاوې او کارځایونه جوړ چې اکثره یې بېرته تباه شول.

په هرو سلو تنو کې د ټولنې د لوستي قشر سلنه تر (۱۰) تنو پورې لوړه شوه، خو په وروستیو کلونو کې اټکل دوو فیصدو ته راټیټه شوه، د ټولنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي کدرونو ډېره زیاته برخه تر هېواده بهر ووتله، د مادي او تاریخي شتمنیو په لړ کې د افغانستان ملي موزیم د (۷۳) کلن ژوند او یو لک اثارو په لرلو سره تباه شو، د ملي شتمنۍ (٤٦) ټنه سره زر لوټ شول او په سلګونو تاریخي ودانۍ تباه شوې.

په ټولیز ډول شلمه پېړۍ زموږ د ملت لپاره د سترو بدمرغیو او دوو سترو ویاړونو پېړۍ وه، چې د سترو ویاړونو ګټلو لپاره افغانان دل خو اکثره نړیوال پرې سوکاله شول، په علمي ډګر کې افغانانو نه خپل ځان او نه هم نړۍ ته څه ورکړای شول، یوازې په سیاسي تاریخ کې یې دوه ستر نړیوال ویاړونه(د دوو نړۍ خورو امپراتوریو ړنګول) وګټل چې د نړۍ په تاریخ کې یې ځان ته د ویاړونو یوه زرینه صفحه پرانیسته، داسې ښکاري چې په (۲۱) پېړۍ کې یوازې نه په تاریخي ویاړونو ژوند کېږي او نه په بشپړو اخلاقي او عقیده ییپ معیارونو؛ (۲۱)مه پېړۍ به د علم او تخنیک او مادیاتو پېړۍ وي، ځوک چې دا ونه لري د اخلاقو او ویاړونو پېټې به یې پر سر او د خاورو پر ډېرۍ به ناست او له نورې نړۍ نه به تجرید وي، داسې ښکاري چې افغانان ۲۱مې پېړۍ ته کومه پوهنیزه ډالۍ نه لري، یوازې له ۹۸فیصده نالوستي قشر، خپلو سترو تاریخي، عقیده یي او اخلاقي ویاړونو او د نالوستۍ او اقتصادي ستونزو له درنو پېټو سره ۲۱مې پېړۍ ته داخلېږي، داسې ښکاري چې د دې پېړۍ په پیل کې به یو ځل بیا زموږ هېواد له یو ستر ښکېلاک (امریکایي ښکېلاک) سره مقابلې ته وځي او ټول جهان به یې ننداري ته حیران ولاړ وي، خدای خبر چې بیا به خپل ژوندبایلي او نور به سوکالوي، که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په (۲۱)مه پېړۍ کې د نړۍ جلبل او د افغانانو اسکېرلي ژوند ته سړی وګوري، نو د ارزونې تله به یې د افراط او تفریط حالت ته ورسېږي، خو کله کله داسې هم وي چې:

«خرقه پوه شو په خرقه کې دی موندلی- هغه حظ چې په دنیا یې دنیادار کا»

افغانان به د پخوا په شان په دې پېړۍ کې هم، یو ځل بیا د هغه ذات پر مینې او لورېینې تکیه وکړي، چې خپل سرونه او زړونه یې د هغه لپاره نذرانه کړي او د خپل نیکه په شان «د خوشال خان خټک تکیه پر ذوالجلال ده» دوی به هم پر ذوالجلال ډډه ولګوي.

مورږ په دې هیله شلمې پېړۍ ته مخه ښه وایو چې د شلمې پېړۍ بدمرغې پېښې زمورږ په هېواد کې بیا تکرار نه شي او ۲۱مه پېړۍ زمورږ د هېواد او خلکو لپاره د سولې، نېکمرغۍ او پرمختګ پېړۍ وي.

د همداسې هیلې د پوره کېدو په هیله.

د هیلې داره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلک له خاوندانو یوه هیله

کله کله چې له ځینو افغانانو سره د خپل سوي لوي هېواد د بیا رغونې او درملونې سوچ او اند پیدا کېږي، نو دا پوښتنې هم ورسره راولاړېږي، چې څه ډول، چېرې او پر کوم وخت خپل هېواد ته خدمت وکړي او د هغه په بیا رغونه کې برخه واخلي؟

ځینې کسان چې کارونو ته یې ذهن جوړ کړی وي، د عملي امکان لاره ترې ورکه وي، ځینې چې امکان لري، مینه او هېواد پالنه یې ډېر اورني نه وي، ځینې بیا سیاسي حالات پلمه کړي، ځینو ته جګړه دېوال شي، ځینو ته ددغې یا هغې ډلې یا واکمن واک او سلیقه او ځینو ته هم نورې نورې پلمې. همدغه ټول لاملونه ددې سبب شوي، چې ټول افغانان که تر هېواد دننه دي که بهر، په پوره ډول د هېواد دخدمت پر چارو بوخت شوي نه دي.

دا منو چې په هېواد کې سیاسي جګړیز کړکېچ لا پایته رسېدلی نه دی، ځینې به له سیاسي واکمنو سره وران وي او له ځینو سره به سیاسي واکمن، ذهني او ذوقي ازادي محدوده لا څه چې ترلې به وي، کار به د کار سړي ته نه وي سپارل شوی او په لسګونو نورې ستونزې به هم وي، خو دې ټولو سره سره هېواد له هېوادوالو څخه د خدمت هیله لري او ستونزو سره مقابله کول په کار دي. که موږ دې ته کښنو چې لومړی دې ستونزې حل شي بیا به کار پیل کړو، نو دا خو هم یو تصور دی؛ ستونزې خو هم په خپله نه اوارېږي، دهغو اوارول هم کار غواړي. ښه به داوي چې موږ د یوعملي کار پر تیورۍ غور وکړو، هغه دا چې ځان حالاتو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تسلیم نه کړو، نه وخت ته انتظار وباسو او نه د واکمنو سیاسي چلند پورې خپل کار وتړو. هر څوک چې د هر مسلک خاوند وي که په همغه خپل مسلک کې لږه هڅه هم وکړي، نو په ټولیز ډول به هېواد ته زیات خدمت سبب شوي وي. د بېلگې په توگه، د یوه لیکوال دنده دا ده چې یو اثر ولیکي او بیا یې چاپ او هېوادوالو ته یې ورسوي. د یو انجنیر دنده داده چې عمراني کارونه وکړي، د ډاکتر دنده داده چې روغتیایي چارې سمبال کړي او ویې پالي. د تېر دوه لسیز ناورین په بهیر کې د هېواد گڼ شمېر مسلکي اشخاص له هېواده ووتل او ځینې یې اوس په یو شمېر پانگوالو هېوادو کې ژوند کوي. د افغانستان هېڅ داسې سیمه به نه وي چې له هغې څخه دې ډاکتر، انجنیر، لیکوال او د کوم بل مسلک خاوند بهرنیو هېوادو ه نه وي مهاجر شوي. ددې کسانو اقتصادي ژوند اوس د هغو کسانو په انډول ډېر ښه دی چې په خپل هېواد کې اوسېږي.

اوس نو که د هرې سیمې (د یوې ولسوالۍ انډول) څو تنه په کوم بهرني پانگوال هېواد کې ژوند وکړي، نو دوی کولای شي دخپلې سیمې لپاره د یو روغتیایي یا ټولنیز مرکز د جوړېدو او کار لگښت برابر کړي. د بېلگې په توگه د هېواد هغه ډاکتران چې بهرنیو هېوادو ته تللي دي، کولای شي له هغو ډاکترانو سره چې په افغانستان کې اوسېږي، د طبي اړتیاوو، درملو، وسایلو، لابراتوارونو، کتابونو، د طبي اثارو په چاپ، د تجربې په لېږد او یو څه مالي برخه کې مرسته وکړي، که چېرې دا کار تر سره شي، نو پوره باور دی چې د افغانستان د طبي اړتیاوو یوه درنه برخه به پوره شي، د انجنیرانو برخه هم همداسې محاسبه کېدلای شي.

یو څو عملي بېلگې به هم وړاندې کړو: ښاغلی ډاکټر عبدالوکیل د افغانستان د کرنې یو لوی متخصص دی، ده په خپلو شخصي هلو ځلو د هېواد دکرنې په برخه کې دومره باغونه جوړ کړي او دومره خدمتونه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي دي، چې آن د دولتي خدمتونو انډول دي. دغه راز ښاغلي ډاکټر عبدالولي وردګ له خپلو څو تنو نورو ملګرو سره د (وفا) موسسې په جوړولو سره وکړای شول په وردګو کې د چک برېښناکوټ ترمیم او په ځینو سیمو کې د اوبو لګولو سیستمونه بیا جوړ کړي.

همدغه ښاغلي د کابل پوهنتون مرکزي لیلیې ته برېښنا راوسته چې هره شپه پرې د (۲۸۰۰) تنه محصلینو خونې رڼا کېږي.

د افغانستان دکلتوري ودې ټولنه او د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنه چې دواړه په جرمني کې د ځینو افغان لیکوالو په منډو ترړو جوړې شوي، د دوو کلونو په ترځ کې یې شل عنوانه علمي، ادبي، تاریخي کتابونه چاپ کړي او ګڼ شمېر یې په هېواد کې علمي مرکزونو او لیکوالو ته په وړیا ډول ورکړي دي.

داسې په لسګونو نورې بېلګې هم شته چې یوه بېلګه یې هم همدا (هیله) مجله ده، چې د یوه افغان لیکوال (عبدالمالک بېکسیار) په مټ دا دی ۱۷ مه ګڼه یې خپرېږي او د هېواد د مطبوعاتو په تاریخ کې یې ځانته جلا پاڼه پرانیستې ده.

که پورتنۍ بېلګې په پام کې ونیسو، نو سړي ته دا هیله پیداکېږي، چې افغانان په تېره د مسلک خاوندان که په خپله حرکت وکړي، نو خدای(ج) پاک په کې زیات برکت اچوي، پورتنیو کسانو چې کوم خدمتونه او کارونه کړي دي، په همدومره وخت کې دولتونو هم نه دي کړي، نو که دوی دې ته فکر کړی وای چې اول باید شرایط ښه شي او بیا کار پیل کړي، نو دا دومره لاسته راوړنې به یې نه درلودې. افغانان په تېره بیا د مسلک خاوندان هر یو که په خپل مسلک کې خدمت ته ملا وتړي او مسلک د سیاست تابع او مربوط نه کړي، نو باور دی چې ډېر کار به وشي، زموږ هیله هم داده چې راځئ سیاستونه یوې خواته کړو، مسلکونه مخکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړو، له ستونزو نه ونه ډار شو او ځان ته د ((شرايطو)) په نوم ذهني او رواني ستونزې جوړې نه کړو، بلکې په هر ډول شرايطو کې کار ته ودانگو، د زمانې له سختيو سره ډغره ووهو، وخت له لاسه ور نه کړو، ځکه چې ((وخت لکه سره زر دي)) او چاته انتظار نه باسي.

په درناوي

هېواد ته د مسلکي خدمتونو

د سرته رسولو په هيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله درې کلنه شوه

یو درې کلن مزل او د کلونو واټن
اغــزنــې لارې او گلـورینې برياوې

دهمدې گڼې په خپرېدو سره د هیلې مجلې دعمر درېیم پسرلی پوره شو. تېر درې کلونه لکه څنگه چې د هېواد په سیاسي، ټولنیز او فرهنگي ژوندانه کې تاوده او تاوجن کلونه وو، دهیلې مجلې لپاره هم د ازمون، هڅون او پرمخیون کلونه وو. په دې تېرو (۱۰۹۸) ورځو کې د هیلې هیله والو چلوونکو یوه ورځ هم بې تفاوته او ارامه تېره نه کړه او شپه ورځ یې د هیلې پاڼو د ځلا او ښکلا لپاره منډې ترړې وکړې. په دې موده کې په ټولیز ډول (۳۵۰) تنو بېلابېلو لیکوالو د هیلې په پاڼو کې د خپل اند، هیلې او خیال ستوري وځلول او اټکل (۵۰۰) تنو نورو د خپلو لیکونو، نظرونو او وړاندیزونو له لارې د هیلې لاره مستقیمه کړه.

د خوښۍ خبره داده چې د هیلې بنسټوالو هیله والو چې د هیلې د خپرولو لپاره کومه موخه ټاکلې وه، هیلې دهمغې نښې منځ وویشت؛ هېواد پالنه، ملتپالنه، ژبپالنه او انسانپالنه چې د هېواد د شل کلن ناورین په بهیر کې د رالېږل شویو او بیا سره ښکېل شویو ایډیالوژیو له خوا تر گواښ، برید او ستم لاندې وه، هیلې ورته یو ځل بیا د خپل کړېدلي ولس پام راواړوه او هغه یې د خپلې ټولنې د درملونې یوه ښه نسخه وبلله. هیلې د خپلو (۱۸) گڼو او (۱۲۰۰۰) ټوکو ټولیز شمېر په واسطه د لسگونو زرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو ذهنونه روښانه کړل او هغوی یې له خپلې ملي مېنې او مینې سره لاپیوند او روږدي کړل. تر خپله وسه یې د هېواد پېښې د واقعیت او حقیقت په هنداره کې لوستونکو ته څرګندې کړې.

هیلې د یوې ربښتینې، ازادې، خپلواکې او ناپېیلې خپرونې په توګه خپل رسالت لکه څنګه چې لازم و ترسره کړ، پر هېواد واکمن سیاسي او ذهني چاپېریال سره یې داسې ځان اعیار کړ چې نه د غومبسو ځالې ته لاس وروړي او نه هم د هغوی له زهرونو او قهرونو څخه سترګې پټې کړي، د یوه متناسب انډول د ساتلو له لارې یې د هڅونې، نیوکې او لازمې ستاینې ټولې چارې وکارولې خو د مضر احتیاط پر سیند یې خپل ارمانونه لاهو نه کړل. هیله د دریو سره لرې ان متضادو فرهنګي چاپېریالونو ترمنځ د وصل کړۍ شوه، داسې چې د هیلې په تېر دري کلن ژوند کې پر افغانستان باندې یو ډول ذهني، سیاسي او فکري چاپېریال حاکم و، په ټولیز ډول پر کوزه پښتونخوا د یوې متبذلې او اروړه دیموکراسۍ، دملي روح دنشتوالي او بې تفاوتۍ فضا حاکمه وه او ده او هلته په لویدیځه ټولنه کې بیا بل ډول کلتور او ذهني فضا ده چې زموږ له دې دواړو چاپېریالونو سره څرګند او ان متضاد توپیر لري. هغه افغانان او په تېره د هیلې هیله وال او مینه وال چې په دې دریو متضاوتو چاپېریالونو کې اوسېږي، طبعاً دهغوی ذهني، ذوقي، فکري اوو ان سلیقه یي یو والي راوستل یوه هغه ګرانه مسله وه چې هیلې ورته له پیل نه پوخ تکل کړی و.

له نېکه مرغه د هیلې چلوونکي په دې ستر او ستونزمن کار کې د داسې یوې خپرونې په خپرولو تر ډېره حده بریالي شول چې په درې واړو چاپېریالونو کې د چلند وړ وي. دا منو چې کله به په هیله کې داسې لیکنې هم راغلې وي، چې پر هېواد باندې د واکمنو ځینو چارواکو تندی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته تریو شوی وي، خو ددې ترخنګ به یې داسې لیکنې هم تر سترګو شوې وي، چې بېرته یې تندی ورین شوی او د غوسې تاو به یې ناست وي. همداسې به یوه لویدیځ مېشتي افغان ورور ته هم کله داسې سرخوږی پیدا شوی وي چې دوی ته لا ګوره؛ خلک یو ویشتمې پېړۍ ته داخل شول او ټول ژوند یې کمپیوټرایز شو، خو دوی لا تراوسه د شاعرۍ او زړو ببولالو له ښکېله نه دي راوتلي او تراوسه لا وعظ او نصیحتونه کوي. په پېښوري چاپېریال کې خو پر اوسېدونکو افغانانو د دوارو چاپېریالو یخ او تود شمال لګېږي.

اساسي خبره داده چې د هیلې چلوونکي د ذهني تصادم او ذوقي اختلاف پر دغسې یوې درې لارې کې ولاړ دي او که چېرې په تلې کې یې لږه ډنډۍ ووهله، نو ضرور به له یو لوري د زیاتې نیوکې تر برید لاندې راځي.

د مجلې چلوونکو په همدغسې متصادمې درې لارې کې تراوسه پورې هم خپل ځان ساتلی او هم یې د هغه ملي ارمان لپاره کار کړی چې زموږ په هېواد کې یې دخدمت اړتیا تر بل هر کار زیاته احساسېږي.

زموږ د بهرنیو افغاني خپرونو یوه اساسي ستونزه داده چې دوی تراوسه پورې د خپلې ټولنې له دردونو او واقعیتونو سره بشپړ منطبق شوي نه دي، زموږ د ولس ځېل شوې هیلې او دهغوی سوي اهونه چې د انعکاس وړ دي په پوره ډول په خپرونو کې نه منعکسېږي او دوی یوازې په خپلو ذهني او ځانګړو یادونو او وړاندیزونو هغو ته د حل لاره ښیي او بس. د ټولنې ترمنځ هم ډېر واټن رامنځته شوی دی، د تخنیکي ستونزو شتوالی بله اساسي مسئله ده چې ددې خپرونو چلوونکي نه شي کولای پر خپل ټاکلي وخت خپله خپرونه هېواد ته ورسوي. په دې ډول په بهر کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغاني خپرونو اود هېوادم مېشتو افغانانو ترمنځ ډېر واټن رامنځته شوی دی.

خو هیله یوازینۍ افغاني خپرونه ده، چې د دریو چاپېریالونو، افغانستان، کوزه پښتونخوا او نورو بهرنیو هېوادونو کې د خپلو لوستونکو هیلې خړوبوي او تراوسه پورې په دې برخه کې ډېره بریمنه ده. (د شیطان غوږونه دې کاڼه وي). د یوې خپرونې لپاره به تر دې زیات بری چېرې وي، چې یوه ګڼه یې شل تنه ولولي. د کابل پوهنتون د محصلینو د ډېرو شکایتونو او غوښتنو او بیا بیا ټینګار له کبله د مجلې ادارې د کابل پوهنتون محصلینو ته د مجلې (۴۰) ګڼې بېلې کړې، خو څو تنو محصلینو څرګنده کړه چې دا مجلې ډېر کمې دي؛ اوس چې موږ ته هره ګڼه راشي، نو په نوبت سره یې لولو، لست ورته جوړوو، یو محصل مجله ځان سره یوسي او بیا یې راوړي، بیا یې بل یوسي، کله داسې هم شوي چې په دې لست کې د راغلو نومونو شمېر (۲۰-۲۵) تنو ته رسېدلی دی. سره له دې چې موږ مجله له (۵۰۰) ګڼو څخه (۱۰۰۰) ګڼو ته اوچته کړه ، خو د یوې اټکلیزې او ولس میلیوني ټولنې لپاره دا شمېر خورا کم دی.

په اوسنیو شرایطو کې د یوې خپرونې د بري یو بل راز د هغې د چلوونکو په رښتینوالي او صداقت کې نغښتی دی، ایا ددې خپرونې چلوونکي کوم څه چې خپروي له هغو سره رښتیا هم مینه لري که هسې نور ګرموي؟ هر کله چې د صداقت او عمل ترمنځ واټن وي، پر لوستونکي څوک خپله خبره نه شي منلای. خدای پاک د وګړو ترمنځ دومره رازونه پټ کړي؛ چې پوهېدل پرې اسان نه دي، چې د زړه خبره نه وي پر زړه نه لګي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله مجله داسې هم نه ده چې پر یوه اواره لاره روانه وي او دهغې چلوونکي به له هېڅ گواښ، نیوکې او غندنې سره نه وي مخامخ شوي او یوازې همدا ستاینې به وي او بس.

د مجلې د ادارې د شمېرنې او انگېرنې له مخې هیلې ډېره موده د ستاینو او غندنو ترمنځ خپل کار ته دوام ورکاوه.

په لومړیو وختونو کې خو اساسي نیوکه دا وه چې هیله ولې یوازې په پښتو چاپېږي؟ ایا افغانستان کې نور ((ملیتونه)) نه شته، دهغوی حقوق به څنگه شي؟ (دري) باید حتمي په کې ځای شي که نه دا خو ربښتیا(!) هم یوه نشنلیستي او فاشیستي هڅه او خپرونه ده!؟ کله چې د هیلې مجلې د ادارې له خوا په دې برخه کې جدي غبرگون وښودل شو، چې وروره خبره داسې نه ده؛ هر څوک حق لري چې خپل غم په خپله وخوري، که موږ ددې وس ولرو چې نورو ته خدمت وکړو دا خو نو ښه کار دی، خو که نه یې لرو او خپله د رنځونو په دریاب کې ډوب یو، نو ایله دومره وکړو چې خپله بېړۍ له ډوبېدو وژغورو او که خپلې ژبې او قوم ته خدمت کول نشنلیزم یا فاشیزم وي، بیا خو له پښتنو پرته د دنیا ټول قومونه نشنلیستان او فاشیستان دي. څرنگه چې هغه وخت هیله په پېښور کې یوازینۍ افغاني مجله وه چې ټوله پښتو خپرېدله، نو ځکه ژبنی عکس العمل هم زیات و، خو چې د هیلې چلوونکو ورته ځان ټینگ کړ او خلک هم له خپل مسلم حق سره روږدي شول او دا یې خپل روا حق وگاڼه نو یو کال وروسته دا نیوکې غلې شوې. که هیلې دا سپین سترگي (!) نه وای کړې نو نن به یو شمېر نورو نړه پښتو خپرونو ته لاره نه اوارېدله. څه موده وروسته ځینو کسانو بیا خپل ذهنونه سره وجنگول او په هیله کې د عیب پیدا کولو په فکر کې شول او ویې ویل: ((والله نو دې کې خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي لیکنو ته ځای نه ورکول کېږي)) سره له دې چې هر چا کومه اسلامي لیکنه رالېږلې، په هیله کې بې له ځنډه خپره شوې ده.

په کابل کې یو چارواکی هم په دې اند و چې اسلامي لیکنې په کې کمې دي، دهیلې یو چلوونکي ورته وویل چې مهرباني وکړه! هم ملا یې هم چارواکی، هم ښه مبلغ یې او هم د اسلامي شریعت د نفاذ لپاره د چارواکي درسره دي، راځه که نه هرې گڼې ته په منظمه توگه یوه اسلامي لیکنه رالېږه او موږ به یې خپروو، تر هغه وروسته هغه هم دا ډول نیوکه ونه کړه.

ځینو نورو دوستانو ویل: ((یاره دا پښتوبازي په کې ډېره زیاته ده)). دوی ویل ښه به وي که د چغو او خبرو پرځای پښتو ته عملي کار وکړو، ځکه چغې څه گټه نه لري. د دوی خبرې پرځای وې او دي، موږ هم په همدې نظر یو. د هیلې تگلاره اساساً داده چې داسې مطالب خپاره کړي، چې نه یوازې د اسلامي اصولو او زموږ له ملي گټو سره ټکر، ونه کړي، بلکې دهمدغو آرونو په رڼا کې لیکل شوي وي او هم یې دا هیله ده چې د چا مثبته لیکنه د سانسور په زنځیر، ونه تړي. فکر کوو پښتنو باندې په خپرنۍ برخه کې څه ظلم شوی او تېر ستمي ناورین هم دوی ذهناً وټکل، د تېر محرومیت د جبران لپاره دوی اړ دي چې پر پښتني مسایلو او پښتنو زیاتې لیکنې وکړي او خپل زړه تش کړي، دا کار هم کېدی شي ډېر دوام ونه کړي کله چې ټولنه نورمال حالت ته راوگرځي. لیکوال یې هم طبعاً د ژوند د نورو اړخونو په باب فکر کوي.

ښه کار خو همدا دی چې زموږ ښاغلي لیکوال د ژوند پر بېلابېلو خواو لیکنې وکړي او دهیلې مجلې پاڼې پرې رنگینې کړي.

د هیلې مجلې داسې لوستونکي هم شته چې د هیلې ټولې گڼې یې گام پر گام څارلي او د کمزورو لیکنو په باب یې خپل نظر په ډېر جرئت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره څرګند کړی دی. دساري په ډول یو شمېر لوستونکو د هیلې مجلې د ۱۳۷۸ل کال دویمه ګڼه تر نورو کمزورې وبلله او واقعیت هم همداسې و. له ډنمارک نه یو لوستونکي دهیلې مجلې د همدې ګڼې په باب په یوه لیک لیکلي وو : ((له (۷۰) مخونو څخه یې (۳۰) مخونه په لوستلو ارزېدل او نور ټول سولیدلي مطالب وو)). موږ تر خپله وسه د ټولو لوستونکو او لیکوالو نظرونه، نیوکې او لارښوونې منلي او د هغو د عملي کولو لپاره مو عملي هڅې کړې دي. یوه دا خبره ده چې ځینې شیان زموږ په وس کې نه وي او لوستونکي زموږ له ستونزو خبر نه وي او موږ نه د نورې پرمختیا هیله کوي، راځئ چې دا خبره به هم لوستونکو سره شریکه کړو: دا ټوله هیله مجله چې تاسې ګورئ دا په اوس وخت کې د دوو کسانو د زیار او خولو محصول ده.

یو تن عبدالمالک بېکسیار نومېږي چې په ډنمارک کې اوسي او د خپل تندي د خولو په بیه د هیلې پاڼو ته ساه ورکوي او بل تن اسمعیل یون دی چې په کابل او پېښور کې اوسي او د هیلې علمي او تخنیکي چارې پرمخبیایي، پخوا یوه بله میوند واله (صفیه صدیقي) هم د هیلې یو بل مټ و، خو هغه هم اوس پردیسه او له هیلې لرې ده.

ایا څوک به داسې فکر وکړي چې داسې یوه مجله دې (لکه هیله) نه دفتر ولري، نه مېز، نه پرسونل، آن په پېښور کې یې پوستي پته هم د بل چا وي او لنډ مهالې یې رانیولې وي. خو له دغو ټولو ستونزو سره سره موږ د خپلو هیله والو، مینه والو او درنو لیکوالو پر همېشنیو مرستو او لارښوونو ډېره لګولې، هوډ مو سست شوی نه دی او د خپل ملي ارمان لپاره مو چاته کمه هم نه ده ویلې. لکه څنګه چې د هیلې مجلې هیله والو د هیلې خیال ساتلی، داسې موږ هم د خپلو مینه والو هرې مثبتې غوښتنې ته مثبت ځواب ورکړی دی؛ غوره بېلګه یې دهیلې مجلې همدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼه ده، ښاغلي ډاکټر جاوید وردګ یو نیم کال وړاندې د هیلې مجلې د یونیم کلن عمر د ارزونې په غونډه کې هیله څرګنده کړې وه: ((هیله لرم هیله یو وخت په (۵۰۰) مخونو کې د (۵۰۰۰) ټوکونو په شمېر چاپ شي)). دادی د هیلې مجلې او خپل پښتني فرهنګ د یوه اورني مینه وال او لېوال دا هیله خو پوره شوه، د هیلې دا ګڼه خو (۵۰۰) مخه شوه نور نو خدای(ج) لوی او مهربان دی، که د درنو لوستونکو او قلموالو همکاري تر دې هم زیاته شي، نو موږ به هم تر دې زیات کوښښ وکړو چې د کالګڼې مخونه تر دې هم زیات کړو او هم د عادي ګڼو په مخ شمېر کې زیاتون راولو. دا هم کېدی شي چې دمخونو د شمېر د زیاتون پرځای دهغو د څرنګوالي د ښه والي په اړه فکر وکړو. خو په هر حال هیله مجله خپلو هیله والو ته اړتیا لري او هیله وال یې دمجلې ښه والي ته.

خو په هر ډول لازمه ده چې د یو بل په مرسته خپلې ستونزې غوڅې کړو او نیمګړتیاوې له منځه یوسو او په هېواد کې د یو مثبت فرهنګي اوښتون او خوځون لپاره په ګډه هلې ځلې وکړو. ښه به وي که د سیاسي اوښتونو پر ځای د فرهنګي اوښتون او مثبت بدلون لپاره هڅه او هاند وکړو.

دهیلې د ځلا، ښکلا او د هیلې د هیله والو د بریا اوسوکالۍ په هیله.

په درناوي

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ چې سره کېنو په تغر د روغې جوړې

دوه ویشت کاله وشول چې افغانان له پردیو او هم په خپل منځ کې یو بل سره لاس وګرېوان دي، د جګړې بهرنی لوری ظاهراً د پردې پر مخ نه ښکاري، خو په حقیقت کې اوس هم بهرنی لاسوهنه د جګړې اساسي لامل دی، دا چې بهرنیان د افغانستان په جګړې کې څومره ګرم دي او د افغانستان پر وړاندې څومره اخلاقي، انساني او بشري مسولیت لري، دا یو بېل بحث دی اوپه سیاسي ډګر کې څوک چا نه د ګیلې حق هم نه لري، ځکه سیاست د کوم اخلاقي معیار تابع نه دی، زړه خوږی،انسانیت، مینه او ورورولي د اخلاقي کلتور برخې دي، له پردیو ان دښمنانو د ښو هیلو لرل په خپله زموږ فکري ارزونه له پوښتنو سره مخ کوي، ښه به دا وي چې هر څه له ځانه پیل کړو، ځان ګرم وګڼو او له بحرانه د وتلو لار پیدا کړو.

که د افغانستان د جګړې فکري او تدارکي چارې له بهرنیو سرچینو برابرېدلې او برابرېږي، خو د عملي کولو چارې یې په خپله د افغانانو له خوا ترسره کېدې او پر افغانانو عملي کېدې،افغانستان د مختلفو ګروهو او وسلو د ازموینځې حیث غوره کړی دی، ددې ازموینو زهرجن لوګي زموږ ولس تنفس کړي، خو د امتیاز ډیوې یې د نورو خونې روښانه کړې دي.

هرې ډلې او ډلواک چې د ځواک توره ترلاسه کړې او پر واک یې ډډه لګولې نو بیا یې د هېواد د ودانۍ پر ځای د خپلو مخالفانو د کور ورانې لپاره توره راکښلې او په وینو یې سره کړې ده ، مقابل لوري بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

غچ اخیستنې ځواک راټول کړی او بیا یې دومره افراط کړی چې لومړۍ ډله د خلکو له یاده وتلې ده، د دوه ویشتو کلونو په بهیر کې دا کار او عملیه څو ځله غبرګ شول او اوس یوځل بیا د اوج پوړۍ ته رسیدلې دي، لویه بدمرغي داده چې زموږ د لوستي قشر د یاد وړ یوه برخه د سرو او شنو، سپینو اوتورو، خوږو او رنګینو شعارونو سراب تېر ایستې وه او په همدغه مخالفو ډلو او ډلګیو کې تنظیم شوې وه، د دې ډلو د ټکر په نتیجه کې د دې لوستو کسانو زیات شمېر هم له منځه لاړ او هېواد ته یې درانه کلتوري، اقتصادي او ټولنیز زیانونه هم واړول. نتیجه یې ان دا راووته، هرې ډلې چې دکومې ګروهې د پراختیا او واکمنۍ لپاره چغې وهلې، په پای کې یې عملونه دهمغې ګروهې پر ضد تمام شول او اکثر یې بیا له خپل مخالف موقعیت سره یو ځای شول.

د یوې اټکلیزې شمېرنې له مخې دهېواد په سلو کې (۹۵) وګړي نالوستي دي او د لوستي قشر یاد وړ برخه په همدې مخالفو ډلو کې تنظیم شوې وه،د یوې ښېرازې ټولنې د جوړېدو لپاره باید لږ تر لږه د وګړو زیاته برخه لوستواله شي او ټول تر حده زیات کار وکړي، که اوس موږ ټول تنظیمونه راټول کړو او غړي هم ټول لوستوال حساب کړو او بیا یې څو ځله زیات محاسبه کړو، نو بیا به هم د افغان ولس لسمه برخه ترې جوړه نه شي، که چېرې دا لسمه برخه وګړي، له اختلاف پرته شپه او ورځ کار وکړي، نو بیا به هم د هېواد د ټولو وګړو ژوند پوره سوکال نه شي کړای.

مختلفو ډلو نه د ولس هیله داده چې دوی خو د نفاق تجربه وکړه، دا ځل دې اتفاق وازمويي، چې مثبته نتیجه ورکوي او که نه؟ اوس هم وخت شته، که د مختلفو فکري لارو د ټکر اوسیالۍ پر ځای مینه،انسانیت او هېوادپالنه د خپلې مبارزې تګلاره وټاکي، نو کېدی شي د نورې ورانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه ونیول شي او ولس ته د دې امکان برابر شي چې د خپلې ناروغۍ درملنه په خپله وکړي او خپل زخمونه په خپله وگنډي.

زموږ سیاستوال باید لږترلږه یو ځل سر په گرېوان کې ښکته کړي او خپلې تېرې ورانۍ ځان سره تداعې او محاسبه کړي او دادې هم محاسبه کړي چې دوی نور څومره عمر لري چې بېرته د هغو ورانیو عمران ته ملا وتړي؟ ایا هر تنظیم او دهغه مشر چې افغانستان ته کوم زیان اړولی؟ که اوس یې څوک له گرېوانه ونیسي چې راشه تاوان یې ورکړه! نو دا ډله او ډلواک به یې پوره کړای شي؟

خو زموږ ولس د ډېرې اوسېلې خاوند دی، دوی ته یې ډېر زغم وکړ او د خدای (ج) دربار ته یې د خلاصون په هیله لاسونه پورته کړل، خدای پاک پر مختلفو ډلو او ډلواکو داسې طاعون خپور کړ او د شرم داسې جامې یې ور واغوستلې چې اوس په بهر کې هم له شرمه ډک ژوند تېروي او په داخل کې خو یې هډو ځای نه شته.

له نویو واکمنو هم دا گیله کېږي، چې د تېرو، ترخې تجربې تکرار نه کړي، ټولو ته یوه د مینې او صمیمیت فضا رامنځته کړي، چې خپل ولس یې سوکاله او ارام شي:

«راځئ چې سره کینو په ټغر د روغې جوړې
په خپل وطن کړو جوړ ملي اختر د روغې جوړې»

په ټول هېواد کې د ملي خوشالۍ او سوکالۍ په هیله
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنیا چا شل کړې ده؟

په پښتو کې (شل) له (شمېرنومه) پرته یوه داسې نومونه هم ده چې د یوه سخت اونا شوني کار د بشپړاوي لپاره کارول کېږي، یانې داچې یو چا د یو ستومزمن کار وروستی مورچل وواهه، نو بیا ورته وایي چې ده (شل) کړه، ځکه خو دډېرو دنیایي کارونو او چارو په باب ویل کېږي چې ((نولس کېږي، خو شل کېږي نه)) پښتنو په حقیقت کې (شل عدد) د هر هغه ستونزمن کار لپاره چې ترسره کول یې یو خارق العاده اند وځواک غواړي یو معیار ټاکلی، دې معیار ته رسېدل څه اسان کار نه دی، او هر څوک یې (شل) کولای نه شي.

ډېرو لسو، پنځه لسو، اوولسو او نولسو ته رسولې خو شل کړې یې نه ده، خوداسې خلک هم شته چې نه یوازې شل کړې یې ده ، بلکې تر هغه څخه د لا لوړتابه په تکل دي.

همدا ((هیله)) همدا چې تاسو یې اوس لولئ، همدا به درته بېلګه کړو، یو وخت چې مورد هیلې لومړنۍ ګڼه د اغزن ذهني چاپېریال له ډول ډول خنډونو او فشارونو سره سره چاپ او خپره کړه، نو سم له لاسه لکه د ځینو نورو پښتنو مهالنیو خپرونو په څېر د هغې د مړینې انځور هم په ذهن کې تېر وبېر شو، خو کله کله به تخیل اوتصور د ذهن پر سترګي ارمان یو خوږ شال را خور کړ او دې ارمان به مو غځونې وکړې: ((یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت به داسې هم راشي چې د مجلې (شلمه) ګڼه خپره شي او موږ ورته د خوښۍ او نمانځنې جشن جوړ کړو)) دا دی له هغې ورځې (۱۱۴۰) ورځې تېرېږي او نن موږ هغه هدف ته رسېدلي یو، چې یوازې په تصور کې مو لاس ورته رسېدی شو او بس، پر دې مهال برې وکه نابرې، ارامۍ وې او که نا ارامۍ، دمې وې که ستړیاوې، منډې وې که ناستې، ټول له یو ډول روحي ډاډ سره ملګري وو، همدغې اروایي خوږلنۍ زموږ متې مضبوطې کړې وې، نو ځکه مو خبره له (صفره) (شلو) ته ورسوله، داچې له مانیز پلوه به شلو ته رسېدلي یو که نه؟ ګرانه به وي خو د عدد له مخې مو هغه شمېره ترلاسه کړه، چې ډېر یې په ترلاسه کولو کې پاتې راغلي دي، د هیلي د شلمې ګڼې خیرېدا موږ ته دا په ډاګه کوي، چې که د هېوادني فرهنګ لپاره مینه، ولوله، اند، مالي ځواک او صداقت ټول سره ملګري شي، نو په هېواد کې د فرهنګې رکود او سقوط مخه نیول کېدی او د بیا رغونې لپاره لارې چارې برابرېدی شي.

اوس مهال چې د ژوند د نورو ډګرونو په شان فرهنګي ډګر هم زیات کار او خدمت ته اړتیا لري، د فرهنګیانو او فرهنګپالو مسولیت هم تر بل هر وخت څخه درنېږي، اوس باید موږ د پخوا په انډول څو برابره کار وکړو، ویجاړ شوی او تالا شوی فرهنګ بېرته تر لاسه کړو، هڅه او هاند وکړو چې له فرهنګي پلوه؛ تر کودتایي او کړکېچنو نظامونو د مخه حالت ته ورسوو او بیا نوره هڅه وکړو چې د هېواد دفرهنګي پرمختیا لپاره لاره چاره برابره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه دا چې فرهنګیان او فرهنګپال باید جګره مارو ته وښیي چې که تاسو د هېواد په ورانۍ او خیانت کې نه ستړي کېږئ، موږ یې په ودانۍ او خدمت کې نه ستړي کېږو، تاریخ به بیا پر دواړو قضاوت کوي.

ډېر تفاوت شته په انسان کې دمانا په لحاظ
واړه مشغول دي ځینې ځان ځینې جهان جوړوي

په درناوي
د زیاتو فرهنګې هڅو او خدمتونو په هیله
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوسنيو پښتو خپرونو موضوعي وېش

هغه فرهنګي خپرنيزه تشه چې پخوا د پښتو خپرونو د نشتوالي او کموالي له کبله احساسېدله، دادی د خدای (ج) په لورېينه او د ګڼو فرهنګپالو په همت اوس تر يوه بريده ډکه شوې او ډکېدونکې ده.

اوس د کال له لومړۍ ورځې نه نيولې بيا د کال تر وروستۍ ورځې پورې هېڅ داسې ورځ نه شته چې په هغې کې دې په پښتو ژبه کومه خپرونه چاپ نه شي، له ورځپاڼو نيولې تر کالګڼو او ځانګړو ګڼو پورې، هر ډول جريدې، مجلې او نورې خپرونې خپرېږي، که اوس يوازې د پښتو مجلو شمير په پام کې ونيسو، نو شمېر يې تر لسو عنوانو اوړي، همدا اوس يا په منظم ډول او يا هم په لږ ځنډ سره ، سباوون، باختر، ګوربت، داستانونه،شمشاد، هيله، ګندهارا، ورځ، کونړ، ننګرهار، خوست، شمله او دوه ژبې لکه مستقبل، وطن، تعاون، معارف، رنګين کمان، سپيده، اسمايي، صدف، روزنه، کابل پوهنتون، صبا ، خلافت، کتاب او ځينې نورې مجلې خپرېږي.

د مجلو دې شمېر او ځرنګوالي ته چې سړی ګوري، نو په زړه کې يې ډېرې فرهنګي هيلې راټوکېږي، که دازادو خپرونو دا ګړندی او ګڼشمېره بهير همداسې ګړندی روان وي، نو بې له شکه به زموږ فرهنګ ته زياته وده ورکړي، ګڼ شمېر ليکوال، شاعران او د قلم خاوندان به را وټوکېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ډېر به په کې وځلېږي، خو له دې سره سره که ازادې او دولتي خپرونې وخت پر وخت ونه ارزول شي او د نیمګړتیاوو له منځه وړلو لپاره یې هڅه ونه شي، نو کېدی شي ځینې یې خپل ارزښت او اغېز وبایلي او ځینې آن د انحراف خواته لاړې شي.

لکه څنګه چې څرګنده ده، اکثره خپرونې ظاهراً د یو نېک کار او خدمت په هیله پر خپرونو پیل کوي او په ټولیز ډول د عقیده یي، هېوادنیو،ملي، فرهنګي، ټولنیزو او پوهنیزو مسایلو د خدمت په نوم او هیله خپرونې کوي.

اوسنۍ پښتو-افغاني خپرونې هم د همدې نومونو او موخو پر چورلیز راڅرخي، په دې کې یوشمېر داسې خپرونې شته چې ټولې یوه موضوعي لیکه تعقیبوي، نه یوازې د لیکنې محتوایي بهیر او رنګ له یوې بلې سره یو شان وي، بلکې د خپرونې ظاهري بڼه، استر او ډیزاین یې هم یوې بلې ته ډېر ورته وي، دا ستونزه په ازادو خپرونو کې ډېره احساسېږي او داسې ښکاري چې د ځینو خپرونو چلوونکي پر موضوعي فقر اخته دي. له موضوعي فقر،پاشلتیا، ګډوډۍ او بې ځایه رنګارنګۍ نه د خلاصون او ژغور لپاره په کار دي چې د یوې مجلې او خپرونې لپاره داسې یوه مشخصه مانیزه او آن شکلي تګلاره او کړنلاره وټاکل شي، چې نورو خپرونو تر اوسه نه وي تعقیب کړې.

په پښتو کې یې غوره بېلګه ((داستانونه)) مجله ده، چې د هېواد د پیاوړو لیکوالو؛ اسدالله غضنفر او اجمل پسرلي په نوبت او هڅو رامنځته شوې ده، دا مجله یوه ځانګړې موخه تعقیبوي او هغې ته ځکه د خدمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوګه کېدی شي چې د چلوونکو ذهني او فزیکي ځواک پر یوې واحدې موضوع باندې راټول شوی دی.

هغه مجله چې په ټولیز ډول یو لوی ملي ارمان ته خدمت خپله دنده ګڼي، د ملت جوړونې بهیر ګړندی او پیاوړی کوي او د خلکو د شعور کچه اوچتوي، د هغوی د کار ساحه نسبتاً پراخه ده، ددې مجلو لپاره په کار دي چې د داسې کسانو له خوا ایډېټ او خپرې شي چې د ملي خدمت او خیانت تر منځ ټولې پولې ورته معلومې وي او خپله هم په بنه پوره ډول د ملي ولولې څښتن وي، داسې لیکنې چې دټولنې په هره برخه کې ګټورې وي، ملت رغاندې او هېواد رغاندې وي، خپرې کړي، په دې برخه کې هم د لیکنو موضوعي تسلسل ته پاملرنه په کار ده، خو اوس ځینې داسې خپرونې شته چې یا خو یې موضوعي تګلاره تته ده او یا بېخي نه شته او ځینې په کې د نورو خپرونو کاپي کوونکې دي، پر یوه موضوعي لیکه د ګڼو خپرونو خپرول د لوستونکو په ذهن کې د یو رنګۍ فکر پیاوړی کوي او په نتیجه کې د ذهني ستړیا سبب کېږي، پر ګڼو خپرونو د پخو لیکوالو د لیکنو وېش هم د مجلو مانیز ځواک سره وېشي او د یوې (بنې) پر ځای، ډېرې (کمزورې) مجلې راوځي، البته دلته باید داسې ونه انګېرل شي، چې دخپرونو زیاتون ګټه نه لري، د خپرونو زیاتون یا کمیت په حقیقت کې د هغو د کیفیت سبب کېږي، د ګڼ شمېر لیکوالو د راټوکېدو او ځینو نورو د ځلېدو لامل ګرځي، د څو تنو چلوونکو (وړ-ناوړ) انحصارماتېږي، خو اصلي موخه داده چې ګڼې خپرونې باید ګڼې موضوعګانې راونغاړي، نه داچې ټولې یوې موضوع ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړم شي، که چېرې هره خپرونه یوې مشخصې موضوع ته ځانګړې شي، نود خپرونو موضوعي وېش له مخې به د لیکنو وېش هم رامنځته شي، دې سره لیکوال اړ وزي چې هر څوک له خپلې لېوالتیا سره سم په خپله ځانګیزه برخه کې لیکنې وکړي او اړوندې خپرونې ته یې ورکړي.

د خپرونو تر منځ محسوس او نا محسوس رقابت به هم پای ته ورسېږي، ځکه چې د هر چا د کار ساحه به مشخصه شي، د کار د همدغې وېش په پایله کې به د ټولنې ټولې اړتیا وړ خواوې په متوازن او انډولیزه توګه وده وکړي، د افراط او تفریط دېوالونه به ونړول شي او د یوې بې خطره منځنۍ لارې پر لارې به خپلې هیلې ته ورسېږو.

((هیله)) د همداسې هیلې د پوره کېدو په هیله ده

په درناوي

اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فرهنګي کار جغرافيايي موقيعيتونه

ددې څو ورستيو کلونو په بهير کې د يو شمېر فرهنګيالو او فرهنګپالو افغانانو په همت افغاني فرهنګ ته د خدمت کار ښه په خوند او درز کې روان دی، کېدی شي نور هم بډايه او ګړندی شي، دې فرهنګي کار ته ډېرې هيلې شته، خو د اغېز او کار د څرنګوالي په باب يې هم له همغه پيله او هم دا اوس يو لړ پوښتنې وې او شته، بنسټيزه خبره داده چې زموږ د کار اساسي موخه افغانستان او افغاني فرهنګ ته خدمت دی، نور هدفونه د همدې اساسي هدف پر شا وخوا راڅرخي، خو اوس راځو دې ته چې زموږ فرهنګي هڅو د خپلې نښې منځ ويشتلی او که نه؟ فرهنګي هڅې په تېره بيا خپرونې افغانستان ته رسېدلي او که نه؟ که چېرې دې موخې ته نه يو رسېدلي، نو ددې مانا دا ده چې موږ په حاشيه کې يو او متن ته دننه شوي نه يو.

اوس د لوی خدای(ج) په فضل او په خپله د افغان فرهنګيانو او خدمتګارانو په همت په بهر کې ګڼشمېر فرهنګي ټولنې جوړې شوي او د ټولو په تګلار کې راغلي چې د خپل هېواد فرهنګ او ژبې ته به خدمت کوي.

دا فرهنګي ټولنې عملاً پر خدمت بوختې دي، خو د ډېرو کمو فرهنګي ټولنو اغېز په هېواد کې محسوس دی، د اغېزمنو ټولنو د بېلګې په توګه د افغانستا د کلتوري ودې ټولنه او د پښتني فرهنګ ودې او پراختيا ټولنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادولای شو، دوی خپل ګڼشمېر خپاره کړي اثار د هېواد داخل ته لېږدولي او هلته یې د هغې فرهنګي تشې په ډکولو کې ونډه اخیستې، چې له اوږده؛ نږدې دوه نیمو لسیز ناورین څخه رازېږېدلې ده، البته یو شمېر نورې ټولنې به هم وي چې په بهر کې به ښه په ځل او بل کې کارونه کوي، هلته به یې اغېز هم زیات وي، خو په هېواد کې یې اغېز زیات محسوس نه دی، البته دا خبرې باید داسې ونه انګېرل شي چې تر هېواد د باندې فرهنګي هڅو او خدمتونو ته اړتیا نه شته، هلته هم د افغانانو د ژبې، کلتوري او ملي ویاړونو د ژوندي ساتلو او ځلولو لپاره او همدا راز د نوي پښت د مسخه کېدو د مخنیوي په خاطر زیاتو فرهنګي هڅو ته اړتیا ده، خو هر وخت او په هر ځای کې باید موږ خپلې مهمې اړتیاوې تشخیص کړو او بیا یې د خړوب لارې ولټوو، افغانستان د ټولو افغانانو لپاره د شمسي نظام په شان دی، په دې شمسي نظام کې افغانستان د لمر په څېر دی او نور افغانان د ستورو او سیارو په شان، که موږ فرض کړو چې په شمسي نظام کې لمر نه وي او یا یې رڼا تته وي، نو نور ستوري به هم له مداره ووځي او رڼا به یې تته شي، نو اوس موږ ټولو ته په کار ده چې تر هر څه لومړی د لمر ځلا ته له ورپېښو خطرونو او ګواښونو سره مقابله وکړو، که چېرې افغانستان کې د فرهنګ ډیوه روښانه وي، نو د دې ډیوې رڼا به د افغانانو خونې تر لرې لرې ځایونو پورې روښانه کړي، خو که چېرې په لوی کور کې تیاره وي، نو پر وړو خونو به په خپله تیاره واکمنه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې زموږ پر هېواد یو ځل د بل چا ژبه او کلتور واکمن شول او هېواد د نورو تر کلتوري یرغل لاندې راغی بیا خو نو ټول بهر مېشتي افغانان په ډېره اسانۍ د نورو په کلتور کې ډوبېږي، ځکه چې د دوی روحي، ژبني، فرهنګي او مانیز ډاډ ځای له منځه لاړ او دهیلو چینه یې وچه شوه.

اساسي خبره داده چې موږ تر ټولو لومړی د فرهنګي او ملي کار جغرافیایي موقعیتونه تشخیص کړو، د کار زیاته برخه خپل هېواد؛ ګران افغانستان ته ځانګړې کړو. بیا پاکستان او ځینو نورو ګاونډیو هېوادونو کې د اوسېدونکو افغانانو د مسخه کېدو د مخنیوي لپاره هڅې وکړو او د کار درېیمه برخه په لویدیځو او ځینو نورو هېوادونو کې، د افغانانو لپاره فرهنګي او ملي کار ته بېله کړو.

اوس خو همدا امکانات دي، چې د لویدیځمېشتو افغانانو مالي امکانات، په کوزه پښتونخوا کې تخنیکي امکانات او خلاصه فضا او تر هېواد دننه د افغانانو فرهنګیانو فکرونه او قلمونه سره ملګري او مثمره نتیجه تر لاسه کړو، که چېرې د هر جغرافیایي موقعیت د وګړو د شمېر او دهغو د استحقاق له مخې خپله لاسته راغلې ثمره پر همدې جغرافیایي موقعیتونو وویشو نو بیا به مو هم د انصاف پر لوري اساسي ګامونه اخیستي وي او ټول افغانان به په متوازنه توګه له فرهنګي برياوو اولاسته راوړنو څخه برخمن شوي وي، د دغو جغرافیاي موقیعیتونو ترمنځ ډېر اغېزمن او ذهني دېوالونه او نورې ستونزې شته، خو د هغو د حل لپاره هم باید له اړتیا سره سم ګامونه پورته شي، که چېرې اکثره افغان فرهنګیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هېوادمېشتې او بهرمېشتي) د قربانۍ او تدبیر په یو ځای کولو سره عملي هڅې وکړي، نو پوره باور دی چې هم به فرهنګي بریاوې ولرو، هم به په هر جغرافیایي موقعیت کې د اوسېدونکو افغانانو تر منځ فرهنګي اندول رامنځته شي، هم به دایمي اړیکي ټینګ شي، هم به فرهنګي خلاوې له منځه لاړې شي او هم به له فرهنګي او ژبني پلوه د افغانانو د مسخه کېدو مخه ونیول شي.

د همداسې یو ستر ارمان د بري او همداسې یوې ورځې د را راسېدو

په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي

د نړۍ اکثره هېوادونه د خپلې ملي ستراتیژۍ پر بنسټ جوړشوي دي، فرهنګي ستراتیژي او هڅې ملي ستراتیژي او د ملت مټ غښتلي کوي او ځواکمنوي يې. اکثره سیاسي نظامونه او حکومتونه د ملت دبقا، پرمختیون او سوکالۍ لپاره د نورو لاملونو ترڅنګ دا سترعامل تل په پام کې ساتي. زموږ په هېواد کې هم د افغانستان له جوړېدو راهیسې بیا د ثور تر ناورینه پورې اکثرو حکومتونو خپل سیاسي تګلوري دملي ستراتیژۍ او ملي ارمان پر بنسټ عیار کړي وو، خو د ملت جوړونې او دهغه د غښتلتیا لپاره بیا فرهنګي هڅې پوره همغاړې نه وې، په دې مانا چې په ژبنۍ برخه کې د هېواد اکثریت ژبې(ملي ژبې پښتو ته دویم رول ورکړل شوی او په نورو فرهنګي برخو کې هم د ملت جوړونې لپاره په پاخه تدبیر کار نه کېده. ځکه نو په دې دومره کلونو کې د یو واحد ملت جوړونې بهیر له خنډ وځنډ سره مخامخېده. خو زموږ ګاونډیانو بیا نه یوازې خپلې فرهنګي او ملي ستنې ټینګولې، بلکې زموږ د ګران هېواد د ویجاړونې او د افغان ملت د پاشنې لپاره یې هم یوه ستراتیژي جوړوله. و ګورئ زموږ د یو ګاونډي (ایران) واکمنو پر درېیو سیاسي بنسټونو خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد او ملت ټینګک کړي: ایران پالنه، پارسي پالنه(ژبپالنه) او مذهب پالنه(شیعه مذهبپالنه). په ایران کې چې هر سیاسي نظام راځي، نه یوازې دې درېیو اصولو ته درناوی کوي، بلکې د هغو د لاپیاوړتیا لپاره هم هڅه کوي، ان تر دې حده چې غواړي سیوری یې زموږ پرهېواد هم را خورکړي.

زموږ یو بل ګاونډي چې د اسلام په نامه یې دخپلو ملي ګټو د تضمین لپاره یوه اوږده ستراتیژي جوړه کړې، د افغانستان د کمزورۍ لپاره یې هم یو اوږد پلان جوړ کړی و. نظامونه په کې ډېر بدل رابدل شول، خو یو نظام یې هم نه د اسلام په نامه جوړه کړې پالیسي بدله کړه او نه د افغانستان په باب خپله ستراتیژي.

اوس خو ټول افغانان پردې پوهېږي چې هېڅ ګاونډی بل ته په زړه کې صاف نه دی؛ (هر سړی تر خپل مطلبه پورې یار دی)، نو خپله موږ ته څه په کار دي چې یوڅه باید وکړو؟

کېدی شي ځینو سره دا پوښتنه راولاړه شي چې د افغانستان اساسي بنسټونه او دملت رغنده توکي نړول شوي او له منځه وړل شوي، افغانان ځپل شوي، نټل شوي او اسکېرل شوي، نور نو په چا کې دمه او شیمه نه شته چې بیا دې پورته شي او د یو قوت په توګه دې ځان راڅرګند کړي. ځکه افغانان دومره ځپل شوي چې تش د شعار ورکولو ځواك هم نه لري، اقتصادي تنګسیا او نورو ناوړه چلندونو او ناخوالو دومره پسې اخیستي، چې ځکه هویت، حیثیت او عقیدې ته یې هم خطر دی اود حضرت پیغمبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد(ص) د هغه حدیث :"ډېر خلك به له فقر نه كفر ته متمايل شي." پوره عملي کېدنې ته خبره رسېدلې ده.

خلك د خپل افغاني هويت د بدلون په هيله خيراتونه کوي او نذرونه ورکوي. پر افغانانو خپل هېواد داسې سور تنور شوی چې اوس د اکثرو افغانانو په زړه کې بهر ته د تنګ هوا او فضا ګرځي راګرځي او ځینې خو ورته ان د خپلې عقيدې په قيمت هم حاضر دي.

واکمنو او د هغو مخالفينو لپاره، خو ځان ته ځکه د مشورې او نصيحت حق نه ورکوو، چې څوك کله د ځواك او قدرت په ټال زنګېږي، نو بيا يې د ملت سطحې ته راټيټول ګرانه خبره ده، هغوی خپله ستراتيژي لري او هغه به پلې کوي.

د عام ملت رنځونو ته خو مو وړاندې نغوته وکړه، یوازینۍ سرچينه چې لږ د اميد سترګې ورته اوښتی شي، هغه دهېواد د شعوري قشر همدا څو په شمېر فرهنګيان او فرهنګپال دي اوبس.

ليکوال دټولنې تر ټولو شعوري او انديال قشر دی، دوی کولای شي په خپلو ليکنو د ټولنې ذهني تګلوری بدل کړي، ان هغه واکمن چې زړونه يې تر کاڼو هم کلك دي، کېدی شي د وخت په تېرېدو سره ډېر نرم کړي او دټولنې ښېرازۍ ته يې پام واوړي.

خو د ليکوالو او فرهنګيانو یوه ډېره غټه ستونزه دا ده چې دوی عاطفي وګړي دي، د حوادثو پروړاندې ډېر ژر غبرګون ښيي، ولوله او جذبه يې ډېره پياوړې وي، ځينې يې دخپلو عواطفو په چاپېريال کې فکر کوي، ځينې يې لږ څه پراخ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې یې د ټول ملت په کچه. خو اساسي خبره دا ده، لیکوال باید پردې پوه شي چې دقلم خاوندان دټولنې تر ټولو شعوري پاړکی دی، دټولنې دشعوري کولو او هڅونې تر ټولو ستره دنده هم ددوی پر غاړه ده، د لیکوالو ترمنځ هم کله کله د ذوقي،سلیقه یي او یو شمېر نورو لاملونو له امله اختلافونه پیداکېږي ،دا اختلافونه بیا کله دومره ژور شي چې لیکوال له خپل اصلي کار څخه ځنګ ته کړي، پر شخصي سیالیو یې اخته کړي. دې ډول هڅو کې د لیکوال فکري دایره له ورایه ښکاري، چې ډېره تنګه اولنډه ده. اوس نو زموږ د ارمان سرچینه او تمه ځای یوازې همدا فرهنګیان او فرهنګپال دي. که چېرې فرهنګیان د یوه لوی ملي ارمان لپاره کار وکړي او دهغه لپاره له ځان سره یوه فرهنګي ستراتیژي جوړه کړي او تر خپله وسه د هغې د عملي کولو لپاره هڅه و هاند وکړي، نو هم به یې خپل واړه اختلافونه له منځه وړي وي، هم به یې دملت د ملي شعور په پیاوړتیا کې برخه اخیستې وي، هم به یې د خپل ملت او هېواد د پایښت بنسټونه پیاوړي کړي وي او هم به روحي ارامي ورپه برخه شوې وي.

څو دې توان رسي په لوی دریاب کې ګرځه
په وياله کې دې زوال وينم نهنګه

د ملي ارمان دبري په هیله
د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

((هیله)) د خپل ژوند د نیمې لسیزې په درشل کې

دهمدې ګڼې په خپرېدو سره دهیلې پر ژوند څلور کلونه واوښتل او پنځم کال یې راپیلېدونکی دی. دا تېر څلور کلونه دهیلې لپاره د زیاتو بریو، ستړیاوو او هیلو کلونه وو.

د هیلې چلوونکو په دې موده کې د خپل ستر ملي ارمان (دهېوادني ملي فرهنګ او ملي ژبې) د پاللو لپاره یوه شېبه هم ارامه تېره نه کړه او د خپل وس او امکان تر وروستي بریده یې لاس او قلم، فکر او خیال پر کار واچول، چې دا بله شوې ډېوه (هیله) مړه او تته نه شي، بلکې لا ځلانده او روښانه شي. ګواښونه اخطارونه، خطرونه، سفرونه، خپګانونه، انتقادونه، لسمونې او سمونې، نقدونه او داغونه ټول یې وزغمل، خو هیله یې پر هغه مستقیمه لاره بوتله چې هدف ته رسېدله.

ښه به وي چې دلته دا ټولې بریاوې، نیمګړتیاوې او ناخوالې سره ډلبندي کړو:

بریاوې:

موږ په تېرو څلورو کلونو کې چې ټولې (١٤٦٤) ورځې کېږي، په خپرنۍ برخه کې په ټولیز ډول (٢٤) ګڼې چې د ټوکونو شمېر یې (١٨٠٠٠) او د مخونو عمومي شمېر یې (٥٠٠٠) مخونو ته رسېږي، خپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي دي. یانې دا چې موږه هره ورځ خپلو افغانانو ته لږ تر لږه (۳،٤) مخه چاپ کړي او د مجلې د ټوکونو د شمېر له مخې مو هره ورځ (۱۲،۲۹) ټوکه مجله ټولنې ته وړاندې کړې ده. په ویاړ سره ویلای شو چې دا د هیلې یو ستر ملي ریکارډ دی، چې په همدې وخت کې نه تر هېواد دننه او نه بهر، نه حکومتي چارواکو او نه کوم بل چا په دومره څرنګوالي او څومره والي سره او بیا په همدې قید شوي واټن کې په پښتو ژبه داسې خپرونه چلولې ده، نو ځکه ویلای شو چې هیلې د تېرو څلورو کلونو په بهیر کې د څومره والي او څرنګوالي او د چلوونکو د شمېر له پلوه یو ملي ریکارډ ټینګ کړی دی. دهیلې ادارې ته د پورتنۍ خبرې یادونه هم یوه غټه سپین سترګي ښکاري، خو که سړی له حقیقت او واقعیت څخه سترګې پټې کړي، نو دا به هم د اشخاصو له کړي او شوي کار سره بې انصافي وي.

محتوایي برخه:

هیلې مجلې په تېرو څلورو کلونو کې په ټولیز ډول تقریباً (۱٦۰۰) عنوانه بېلابېلې لیکنې او شعرونه خپاره کړي دي. چې ملي، اسلامي، ټولنیز، طبي، اقتصادي، سیاسي، معلوماتي، انتقادي، روزنیز او پوهنیز محتویات یې درلودل، لنډې کیسې، طنزونه او شعرونه هم په کې شامل وو.

د هرې ګڼې دپښتۍ لومړی مخ دهېواد ملي اتلانو او لوړو شخصیتونو ته ځانګړی شوی و، همدا مسله د مجلې د منځپانګې مرکزي ټکی جوړوي، موږ پر ملي مسله او ملي ژبه ځکه زیات ټینګار کوو، چې همدا برخه د ((سرو))، ((شنو))، ((تورو)) او ((سپینو)) ایډیالوژیو تر برید، ګواښ او خطر لاندې ده او د زیات خدمت اړتیا ورته احساسېږي. که

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ملت او هېواد نه وي نو بیا خو موږ هېڅ ډول ایډیالوژۍ ته اړتیا نه لرو، ځکه ایډیالوژي ((سره)) وي که ((شنه))، ((سپینه)) وي که ((توره)) په هوا او خلا کې خو نه تطبیقېږي. د هغو لپاره انساني ټولنو او ټاکلو جغرافیایي حدودو ته اړتیا وي. که موږ د هیلې مجلې محتویات سره وویشو، نو ملتپالنه، ژبپالنه، اسلامپالنه او انساپالنه یې اساسي توکي دي، خو د ژوند نور ډګرونه مو هم له یاده نه دي اېستلي.

یو ښاغلي کلتوري چارواکي پر موږ دا نیوکه کړې وه چې د هیلې چلوونکي یوازې ژبې او ملت ته اړم شوي او اسلام یې له یاده وتلی دی.

موږ سره له دې چې د اسلام چغې نه وهو، نه مو هغه د ځان لپاره د ډوډۍ، مقام او څوکۍ ګټلو وسیله ګرځولی، خو له خپل خدای(ج) څخه ډېر خوښ یو چې مسلمانان یې پیدا کړي یو، د دین خدمت پر موږ ټولو فرض دی، خو نه د دین په نامه ځان اوچتونه او ځانښودنه.

موږ په هره ګڼه کې ژورو او ضروري اسلامي لیکنو ته ځای ورکړی او هره لیکنه چې موږ ته راغلې هغه مو خپره کړې ده او هم مو ډېرو رښتینو اسلامپوهانو سره د نورو لیکنو لپاره اړیکي ټینګ کړي دي. موږ په هیله کې داسې اسلامي لیکنې هم خپرې کړې دي، چې تر موږ څو میاشتې وروسته بیا هماغه لیکنې په رسمي مطبوعاتو کې دویم ځل خپرې شوي دي. موږ چې هرڅه خپاره کړي دي، هېڅکله د اسلامي اصولو خلاف نه دي او نه به دا کار وشي. موږ هغه مطالب خپاره کړي او خپروو یې چې زموږ د ټولنې لپاره ګټور وي. د یوه ایراني اندیال اسلامپوه ډاکتر علي شریعتي په اند: ((هر څه چې ګټور وي، هغه اسلامي دي)). دلته د (ګټور) تعبیر داسې دی چې جانبي اضرار ونه لري. موږ د اسلام د همدغه پراخ مفهوم په پام کې نیولو سره ګټور مطالب خپاره کړي او خپروو یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکنۍ برخه:

په لیکنۍ برخه کې هیلې د یوه واحد او معیاري لیکدود پلوي کړې او هغه یې تر خپله وسه پورې کارولی دی. معیاري لیکدود د یوې معیاري ژبې په رامنځته کولو کې ډېره مرسته کوي او معیاري ژبه د ملت جوړونې بهیر ګړندی کوي او قبیله یي ذهنیت ختموي. موږ همدغه لوړ ارمان ته د رسېدو په هیله هڅه کوو، چې معیاري لیکدود وکاروو.

دهیلې مجلې په پیلګڼو کې چې موږ ته له بېلابېلو سیمو څخه لیکنې راتللې، نو په لیکنۍ برخه کې یې ډېر زیات اختلاف او توپیر و، خو کله چې موږ د معیاري لیکدود لړۍ پلې کړه، نو اوس خپله لیکوال د مجلې له هماغه معیاري لیکدود څخه الهام اخلي او اکثره لیکنې په همدغه معیاري لیکدود رالېږي، د ژبې د نږه والي په برخه کې موږ یوه منځنۍ لاره خپله کړې ده.

موږ هڅه کړې د ژبني جوړښت په برخه کې تر ټولو دمخه ګرامري جوړښت په پام کې ونیسو او په دویم ګام کې تر ممکنه بریده د ژبې نږه والی. موږ د ژبې د نږه والي بهیر ته په یوواریز ډول بدلون نه ورکوو، بلکې د انډولونو او نویو ویي رغاونو تر دودېدو وروسته هڅه کوو، چې پردي وییونه لرې کړو. که په چورلټ ډول موږ د ژبې د نږه والي پر مسلې ټینګار وکړو، نو مجله به د یوه داسې کتاب بڼه خپله کړي چې د یوه لیکوال له خوا لیکل شوی وي، د بېلابېلو لیکوالو ژبنی سبک او د مجلې رنګارنګي به هم ختمه شي، البته د ژبې نږه والی د ژبې د ساتنې او پالنې لپاره یوه ضروري لاره او چاره ده، خو نه په یو واریز ډول.

روزنیزه برخه:

هیلې په څلورو کلونو کې ګڼ شمېر لیکوال، نویو لیکنو ته وهڅول او یو زیات شمېر ځوان لیکوال او شاعران یې وروزل. دهغوی په ذهن کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې د خپل هېواد او ولس ویاړلې ماضي تداعي کړه او د نوي ژوند او سوکالۍ لپاره یې ورته فکرونه ورکړل.

دهېواد یو زیات شمېر نومیالي یې له هېرېدو څخه وژغورل او له ملي تاریخ سره یې د ځوانانو مینه زیاته کړه.

په ملي کچه یې د ملي شعور په ویښولو کې کارنده ونډه واخیسته او د ډېرو افغانانو پام یې خپل هېواد، خپل ځان، خپل تاریخ، ملت او خپلې ټولنې ته واړاوه. د ملت جوړونې او پایښتې رغنده توکي یې ولس ته په گوته کړل.

هیلې په پښتنو افغانانو کې پر خپل ځان د باور روحیه پیاوړې کړه او هغه طلسم یې مات کړ چې پښتنو به په خپله ژبه په مستقل ډول خپلواکه مجله او یا خپرونه خپرولای نه شوه. دهیلې تر خپرېدو وروسته د نورو لیکوالو روحیه هم پیاوړې شوه او په پښتو ژبه یې خپلواکې مجلې راوویستلې چې اوس یې شمېر تر لسو هم اوړي. البته تر هیلې دمخه هم یو شمېر نوره پښتو مجلې خپرې شوي، خو ملي، ژبنیو او فرهنگي مسایلو ته یې په دې کچه پاملرنه نه ده کړې او نه یې د ولس د ملي شعور په اوچتوالي کې دومره ونډه اخیستې، سره له دې چې د هیلې د ټوکېدو پر وخت سیاسي فضا هم ډېره تاوجنه او کرکجنه وه خو بیا هم د هیلې د چلوونکو هوډونه پاخه وو.

د لیکوالو همکاري او مالي برخه:

په ټولیز ډول په تېرو څلورو کلونو او په تېره بیا په تېر یوه کال کې په لیکنې برخه کې له موږ سره زیاته مرسته شوې ده. ټولو په ډېره مینه او له هېڅ ډول مالي امتیاز پرته موږ ته لیکنې رالېږلې دي. موږ ته آن دومره لیکنې رارسېدلي چې موږ یې د ټولو د خپرونې وس نه درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مالي برخه کې موږ په تېرو څلورو کلونو کې د ګډونونډو، بسپنو او نورو مالي مرستو له لارې د مجلې په سلو کې (۳۵) برخې لګښت برابر کړی دی. دمجلې (٦٥%) پاتې لګښت ټول د هېواد د پیاوړي شاعر عبدالمالک بېکسیار له خوا برابر شوی دی. دا هغه بېسارې قرباني ده، چې په ډېرې ستاینې او یادونې ارزي. بېسارې قرباني او اتلولي خو ورته ځکه وایو چې بېکسیار نه پانګوال دی، نه ځمکوال، نه ډېر ګټیالی دی او نه ډېر ګټندوی، یو پردېس افغان شاعر دی چې ایله همدومره ګټي چې خپل ژوند پرې ژغوري او مجله ژوندۍ ساتي. یانې دا چې بېکسیار د خپل ورځني ژوند د اقتصاد پاموړ برخه مجلې ته بېله کړې ده.

ناخوالې:

څرنګه چې ډول ډول ناخوالو زموږ ټولنه زبېښلې او مروړلې ده او اوس یې هم ځپي، نو د خپرونو چلوونکي، لیکوال او فرهنګیان هم له دې ناخوالو سره مخ دي. هیله مجله هم د درېیو متضادو چاپېریالونو لپاره خپرېږي، لیکوال او لوستونکي یې هم له دې ټولنو څخه دي، په داسې یو حالت کې طبعاً د ذوقونو، فکرونو او ګروهو ټکر رامنځته کېږي.

سره له دې چې هیله په دې برخه کې ډېره بریمنه وه، چې په یادو شویو چاپېریالونو کې یې خپل مینه وال، لېوال او ملګري لیکوال پیداکړي، خو بیاهم څرنګه چې په وروسته پاتې ټولنو کې د خدمت معیار معلوم نه وي، نو ځینو کسانو سره به زموږ د کړي فرهنګي کار په باب شک او ګومان پیدا شوی وي او ځینو خو به لا آن (سوی تبسم) هم کړی وي. دګواښ، تردید، تهدید او نورو فشارونو عملي او نظري څرکونه هم وو، خو بیا هم زموږ هوډ او تکل کمزوري نه شول، دتحمیلي سانسور، خپلسري او ذهني سانسور یو ډول سیوری هم و، چې زموږ کار یې ټکنی کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمګړتیاوې:

هر څوک چې یو کار کوي، طبیعي خبره ده چې که بریاوې ولري، نیمګړتیاوې به هم ولري. موږ هم د بریاوو ترڅنګ یو شمېر نیمګړتیاوې لرلې، چې دلته یې یادونه کوو:

- دچاپ په برخه کې یو څه ځنډ پېښېدل.
- د مجلې د وېش ناسموالی.
- د زیاتو مالي مرستو په راجلبولو کې پاتې راتلل.
- مجلې ته د ټولو راغلو لیکونو پوره نه خپرول او نه ځوابول.
- دمجلې له یوې ګڼې نه بلې ته د چورلټ نوښت نشتوالی.
- د مجلې له یو شمېر استازو څخه د ځینو مینه والو (حق او ناحق شکایت).
- له نړیوالو مطبوعاتو سره په اړیکو ټینګولو او په انټرنټ کې د پاڼې په جوړولو کې پاتې راتلل.

او ځینې نورې نیمګړتیاوې.

اړتیاوې:

د نړۍ په هر هېواد کې هره مجله او یا بله خپرونه ځان ته ټاکلی پرسونل او دفتر لري، تر څلورو کلونو وروسته موږ ایله پر دې بریالي شو، چې له یو بل کلتوري مرکز سره هیلې ته یو دفتر پیدا کړو، په مجله کې لا د څو تنو د شتوالي اړتیا هغسې پرځای پاتې ده. که چېرې هیلې مجلې لږ تر لږه څلور تنه پرسونل او هغو ته ټاکلی معاش لرلای، نو پورتنۍ ټولې نیمګړتیاوې به نه وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هېواد دننه د چارواکو یوازې دومره همکاري چې د مجلې په وېش کې مرسته وکړي.

په بهر کې د زیاتو قلمي همکارانو او مالي مرستندویانو راجلبول.

په پای کې د هیلې له ټولو هغه مینه والو، لېوالو، خواخوږو، لیکوالو او مالي مرستندویانو څخه چې په تېرو څلورو کلونو کې یې له موږ سره همکاري کړې او خپله هیله یې تر دې دمه رارسولې، ډېره مننه کوو، زموږ راتلونکې ګڼه به ان شاالله دهیلې د عمر د نیمې لسیزې لومړۍ ګڼه وي، هیله ده هیله په خپلو نوښتونو، وړاندیزونو، رغنده نیوکو او رنګارنګ لیکنو ښکلې کړئ.

ژوند مو هیله من او هیلې مو بریمنې شه!

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار خپله سخت کار دی

زموږ په فرهنګي کړیو او ټولیو کې زیات وخت دفرهنګي کاراوزیار پرځومره والي او ځرنګوالي خبرې کېږي. یو شمېر لیکوال په دې کار کې دمهارت تربرېده رسېدلي دي چې ځنګه پر نورو تبصره وکړي، دنوروعیب ځرګند او نیمګړتیاوې یې په ډاګه کړي. ددې ډول لیکوالوچې لیك کم اوخبرې ډېرې کوي، ذهني انرژي او وخت پردې لګېږي چې دنوروکړی کار بې ارزښته او یا کم ارزښته وښيي.ځینو یې بیا دکره کتونکي جامه اغوستې اوهمدې ته منتظرناست دي چې څوك څه ولیکي اویاکوم فرهنګي کار ترسره کړي نو بیادوی ته موضوع پیداشي او د نورو دکړي کار په غندلو،ارزولو او بل ډول ښودلو ځان په ټولنه کې مطرح کړي. په دې ډله کې داسې لیکوال هم شته چې په ادبي او فرهنګي کارکې یې ونډه په سلوکې لس برخې ده خو نیوکې یې نوي برخې دي. دوی بیانورو ته د فرهنګي او علمي کار د لارښوونې او سرته رسونې په لسګونو لارې ګودرې هم ښيي چې باید داسې وکړي ، داسې وکړي او داسې وکړي. خوکله چې ترې وپوښتل شي، ښه به نه وي هغه کارچې نورو ته یې د سرته رسونې نصیحت کوې، په خپله یې وکړې؟ کله چې له دې ډول پوښتنې سره مخامخ شي، نو بیا درته خپلې لس پلمې، عذرونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزې را د مخه کړي ، والله نو موږ خو په لسګونو ستونزې لرو ایله همغه غوځې کړو، دوی خو ښه دي ځان یې همدې کار ته وزګارکړی دی.

دوی د هغو کسانو هغه کار و زیار ته نه ګوري چې د فرهنګي کار په خاطر یې د ژوند نورې ستونزې پر شاتمبولي او ځان ته یې دکار و زیار لاره خلاصه کړې ده. د کار خلك همېشه کارکوي، خبرې او نظرونه یې کم وي خو عملونه یې زیات. (د مبصرینو او کره کتونکیو) بیا کارونه کم دي، خو انتقادونه یې زیات.

په ټولیز ډول زموږ په نننې فرهنګي بهیرکې دوه ډله لیکوال لیدل کېږي: یوه ډله هغه لیکوال دي چې کارکوي، زیارکاږي او خپلې ټولنې ته د خپل فکر او خیال ثمره وړاندې کوي او دویمه ډله هغه لیکوال دي، چې خپله یا هېڅ کارنه کوي او یا ډېره کمه فرهنګي هڅه کوي، خو د نورو په کار یا د لومړۍ ډلې د کار پر ځرنګوالي زیاتې خبرې کوي، په حقیقت کې دوی د لومړۍ ډلې د کار (ارزونې) ته کارویلی دی.

په دې کې بیاځینې کسان داسې هم دي چې کله دکار له نه پیداکېدلو نه سرټکوي، خو کله چې ورته کار پیداشي بیا ترې په شلو پلمو اوړه تشوي او د خپل ذوق، شوق، شخصیت او سلیقې له شان سره یې برابر نه بولي، خو اصلي خبره داده چې په دې ډول اشخاصوکې د لټۍ هغه تومنه ډېره زیاته وي چې سړي ته لنډ مهالی ارام او خوږلني وربښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طمعې او حرص يوه بله ناروغي هم په ځينو کسانو کې شته، د ساري په توګه هغه پلانی ليکوال ولې موږ ته کار نه پيداکوي؟ ولې موږ سره کارنه وېشي؟ ولې دومره ډېر کار کوي؟ ولې هرڅه ته لاس اچوي؟ ولې پر هر څه خېټه اچوي؟ ولې زموږ په غم کې نه دی او داسې په لسګونو ډوله ولې ولې....

دا ډول (ولې) چې دوی نورو ته راجع کوي، په خپله دوی ته هم راجع کېدی شي، په حقيقت کې همدا (ولې) د دوی پر کاري سستيا، بې تفاوتۍ او د فرهنګي مبارزې په برخه کې د دوی پرناکامۍ دلالت کوي. څرنګه چې اوسمهال فرهنګي هڅې او کارونه تر زياتې کچې او برېده له دولت څخه ازادو ليکوالو او فرهنګي ټولنو ته لېږدېدلي دي او هغوی د خپل ملي او فرهنګي رسالت له مخې دا فرهنګي کارونه سرته رسوي، د امتياز خبره په کې هم تر زياتې کچې مطرح نه ده، يوازېنی معيار فرهنګي کار دی او زيات فرهنګي کار.

نو اوس که چا کې متره وي او فرهنګي کار سره په رښتيا هم مينه لري د فرهنګي کار د ازمون دې سختې اورنۍ بټۍ ته دې راودانګي، خپل ځان دې وازمويي، که د فکر او احساس له دې سخت ازمونه رابهرشو، نو د ټولو باور به راخپل کړي او که داسې نه وي نو دا هم شوني نه ده چې يو څوك دې نه کارکوي ، نه دې سخته زغمي او نه دې هڅه کوي، يوازې ګيلو، مانو او پر نورو باندې پر تبصرو دې وخت تېروي او بيا دې دا طمع هم کوي چې نور دې دی ونازوي، کار دې ورته پيداکړي پرشا دې وټپوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ځکه خو وایو چې (خپله دکارترسره کول سخت کاردی) او هغه څوک چې د کار نه کولو لپاره پلمې لټوي په حقیقت کې خپله هغه بې کفایتي او کمزوري پټوي چې دی یې د هغه کارپروړاندې لري، ښه به دا وي چې موږ نورو ته د کار د نصیحت پر ځای خپله کار ته و دانګو او له نورونه دا طمع هم ونه لرو چې موږ ته باید کارونه پیداکړي او یادې نور زموږ کارونه ترسره کړي، ځکه یوه مقوله ده چې (که غواړې کار ترسره شي خپله یې وکړه). د نړۍ یو سیاستوال به ویل: "څوک چې کارکوي هغه یې د وسایلو په لټه کې وي او څوک چې کارنه کوي هغه یې د دلایلو"، نوموږ ته هم لازمه ده چې د کار سرته رسولو لپاره وسایل پیداکړو، نه د هغه د مخنیوي لپاره دلایل.

په درناوي

هېواد او ملي فرهنګ ته د زیات او مثبت کار په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان، اسلام او پښتو؛ درې ستر ارزښتونه او چوپه خوله خد مت

په وروستیو درېیو لسیزو کې چې په افغانستان کې جګړه ییزو سیاستونو او جګړه مارو ګوندونو ته دژوند. شعار او غږ پورته کولو لاره اواره شوې ده، نو دې ډلو ټپلو نه یوازې زموږ هېواد ته ستر مالي تاوانونه اړولي، بلکې ټوله ټولنه یې له ستر بشري ناورین، ذهني او روحي ناروغیو سره مخ کړې ده.

دې ګوندونو او ډلو له سترو معنوي ارزښتونو او ایډیالونو سره هم لوبې وکړې، هغو چې ځان یې دخلکو مدافعین ګڼل او د"افغانستان خلکو دیموکراتیك ګوند" په نامه یې ګوند جوړکړی و، دخلکو دګټو، ژوند او هوساینې شعارونه یې ورکول، هغوی تر ټولو لومړی دخلکو په ورکاوي، سپکاوي، وژنې او ترټنې پسې متې رابډ وهلې، خو یو وخت بیا داسې راغی چې دهمدې ګوند غړي او مشران دهمدې ګوند په نامه شرمېدل، نو ځکه خو یې "دوطن ګوند" په نامه ونوموه ، یو چا دپوهنتون له یوه استاد څخه وپوښتل چې دوی ولې خپل ګوند د " دوطن ګوند" په نامه یادکړ، هغه ورته وویل: ((ځکه چې خلك یې وشرمول اوس دوطن وار دی.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی پر وړاندې بیا اسلامي ګوندونه راپورته شول، چې په عمل کې په کې اسلام و که نه و، خو په اصولو او نومونو کې ټولو اسلام یاداوه، بیا داسې وخت راغی چې دوی هم داسلام په نامه داسې ناوړه کارونه وکړل چې کفرکې به هم چا نه وي کړي، د هر اسلامي تنظیم نوم چې به چا واخیست ، نو په ذهن کې به یې د غلو او داړه مارانو یوه ډله او دوحشت او بربریت یوه څپه تداعي شوه، د دوی د نوم د مانا او د دوی د عملونو ترمنځ دپېښ شوي تضاد یوه بېلګه به راوړو:

په کابل کې د یو ښاري کور د (اتحاد اسلامي) او (وحدت اسلامي) ګوند ترمنځ دپېښو شویو جګړو له کبه لوټ او تباه شوی و. یوه شپه دکور یو ځوان له خپلې مور او نورو غړو سره دماسخوتن ډوډۍ ترخوړلو وروسته دالله (ج) دربار ته لاسونه پورته کړل او دعایې وکړه چې ای خدایه! زموږ کورته (وحدت) او (اتحاد) راولې چې موږ نور له دې دربد دریو خلاص شو.

په دې وخت کې یې مور په لړزېدلي غږ ورته وویل! وه زویه دادې څه وویل، خدای دې (وحدت) او (اتحاد) زموږ کورته نه راولي، ځکه چې همدغو خو زموږ کور لوټ کړ او موږ یې دربه دره کړو. ددې ښځې په ذهن کې د (وحدت) او (اتحاد) کلمې د (اسلامي وحدت او اسلامي اتحاد) تنظیمونو په مانا تداعي شوې وې. سره له دې چې ددې دواړو تنظیمونو په نومونو کې د یووالي مانا پرته ده، خو په عمل کې دواړه دیووالي او اتحاد پرضد وو. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

" اسلامي" کلمې له مانا سره یې عملي تضاد هم همداسې دروا خله!

همدارنګه نورو لویو ورو ډلو هم کله چې د افغانستان او یا د پښتو ژبې ستاینه او یادونه کړې دعملي خدمت پرځای یې ورته زیان اړولی دی، ځکه چې ددې ډول کسانو دشعار جذبه پیاوړې او د عملي کار قوه یې کمزورې او یا هم په نشت حساب وه، دغه راز یو شمېر خلکو دخپل ځان او شخصیت دتبارز لپاره هم ستر ارزښتونه لکه اسلام، وطن، ملت او ژبه(پښتو) په ناوړه بڼه کارولي دي.

داسې خلك هم لیدل شوي چې هېڅ ډول اخلاقي، علمي او هنري شخصیت نه لري، په اصطلاح د دوو خرو اوربشې به نه شي بېلولای، خو له سترو ایډیالونو به یې شعارونه جوړکړي وي او ځان به پرې ځلوي، یو شمېر ژبپالو(پښتوپالو) هم دعملي خدمت پرځای د ګړنیز تبلیغ لمن نیولې او غواړي په دې ډول په ټولنه کې دیوه محرومیت دانعکاس له کبله ځان تثبیت کړي، ځینې داسې کسان هم شته چې دژبې دپورته کولو اواز یو مقام ته رسولی، خو کله چې دعملي خدمت وخت رارسېدلی ، بیا یې دخپل مقام په خاطر ځان غلی کړی، نو ځکه خو شاعرچې دټولنې تر ټولو ځیرمن موجود دی، دې رمز ته متوجه شوی او وایي:

ځوك چې دپښتو په نوم ښاغلي دي
هغه د پښتو پر مــرۍ غــلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو سیاستوالو بیا دخپلو ناوړو عملونو له کبله دافغانستان نړیوال حیثیت او غرور پیکه کړ. تر نن تقریباً ۲۱کاله وړاندې ښاغلي سلطان کشتمند په یوه مرکه کې څرګنده کړې وه: ((موږ افغانستان ته دومره خدمت وکړ چې دټولې نړۍ په کچه موږ خلکو ته ور وپېژنده، خو تر موږ دمخه افغانستان په نړۍ کې چا نه پېژنده.))

ښاغلي سلطان علي کشتمند او د هغه ګوند پر افغانستان د راغلې وروستۍ غمیزې او پردي ښکېلاك له امله هغه ته دخپلې خپلواکۍ او ناپېیلتوب دقربانۍ په بدل کې یو دردوونکی او غموونکی شهرت ورکړ، نه هغه عزت، شهرت، حیثیت، ژوند او مقام چې پخوايې درلود.

ددې خبرو مانا دا نه ده چې موږ باید ایډیالونه ونه لرو او ملت پر واحدو ایډیالونو راټول نه کړو، بلکې هدف دا دی چې ایډیالونه باید پیکه نه شي او ناوړه ګټه ترې وانه خیستل شي، دسترو ایډیالونو دځلونې بري او هغو ته درسېدنې لپاره ایډیالو شخصیتونو، سپېڅلو لارښوونکو او رڼو لارویانو ته اړتیا ده، موږ باید په ړندو درنا شننه ونه کړو او نه له کرغېړنو اشخاصو دایډیال نظام دجوړولو هیله ولرو. دسترو ایډیالونو دمسخه کېدو دمخنیوي لپاره یوه لاره داده، هغه څوك چې سترو ارزښتونو او اوچتو ایډیالونو سره دمینې جذبه په زړه او دتدبیر قوه په فکر کې ونه لري، باید د لویو ایډیالونو شعار ته پرې نه ښودل شي، اوس دعمل نړۍ ده، په تشو شعارونو نه کلي ابادېږي، نه ښارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نه ایډیالونه پرې برې ته رسي، بلکې دلویو ارزښتونو دسولېدو او پیکه کېدو سبب هم ګرځي، نو ښه لاره دا ده چې موږ دشعار پرځای عمل ته ترجیح ورکړو او څه شی چې غواړو هغه په عمل کې خلکو ته څرګند کړو او دخپل ایډیال مطابق له ځان نه همغسې ایډیال شخصیت جوړکړو. ددې کار ګټه به داوي چې دوچو شعارونو له کبله به دلویو ایډیالونو دپیکه کولو مخه نیول شوې وي، که څوك افغانستان ، اسلام، ملت او پښتو ته خدمت کوي، نو ښه کار دادی چې چغې دې نه وهي، او شعارونه دې نه ورکوي، عملي خدمت دې وکړي او دخدمت په هنداره کې دې خپل ارمان وځلوي، ځکه چې دعمل دخاوند او دوینا دڅښتن ترمنځ دشخصیت له پلوه ډېر تفاوت وي، هغه د استاد الفت خبره:

د عمل دخاوندانو په حضــور کې
د وینا خاوند ولاړ لاس په سلام دی

افغانستان، اسلام، افغانانو او پښتوته درښتیني او عملي
خدمت په هیله
په درناوي
دهیلې اداره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحراني شرايط او فرهنگي کار

هره ټولنه چې له کوم سياسي، پوځي، ټولنيز بحران او ناورين سره مخامخ شي، نو د ټولنې ډېر ستر ارزښتونه او ايډيالونه هم ورسره له ډول ډول ګواښونو او خطرونو سره مخامخېږي. کله چې دټولنې ستر او مانيز ارزښتونه او ايډيالونه لږ کمزوري شي، نو د ټولنې وګړي له ذهني پلوه سره وېشل کېږي، همدغه وېش ددې سبب ګرځي چې د ټولنې دخلکو ذهني ځواك له يو بل سره په اختلاف کې اوبه شي او دترقۍ او سوکالۍ لپاره ورته څه پاتې نه شي.

زموږ ټولنه هم په تېرو درويشتو کلونو کې له ډول ډول سياسي او پوځي بحرانونو او نورو ډول ډول غميزو سره مخامخ شوې ده. له دې غميزو څخه راپيدا شوي زيانونه دومره زيات دي چې که له هره پلوه يې وسنجوو نو ساری به يې نه زموږ دهېواد په تاريخ او نه دنړۍ دنورو ولسونو په تاريخ کې وليدل شي او که سړی د احساس له زاويې ورته ځير شي نو غوني به يې زېږه شي.

افغاني ټولنې ته د اوښتو زيانونو په اوږدې لړۍ کې فرهنګي زيانونه د ډېرې ويرنې وړ دي. له ملي موزيم، سيمه ييزو موزيمونو، دباميانو دسترو تاريخي مجسمو، علمي مرکزونو او لويو کتابتونونو را نيولې دليکوالو تر شخصي کتابتونو پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول لوټ او تباه شوي دي. دهېواد پر فرهنګ داسې پرله پسې ناتارونه راغلل چې يو تربله دردوونکي وو، ان تر دې بريده چې دټولو ليکوالو، فرهنګپالو او نورو هېوادپالو هيلې يې ومروړلې.

په داسې بحراني شرايطو کې دفرهنګي کار او فرهنګي خدمت خبره مطرح کول يو بابيز او بې اغېزې کار ګڼل کېږي، لامل يې دا دی يو خو دا چې دفرهنګي ويجاړونې لړۍ لا بنده شوې نه ده او بل دا چې دژوند دنورو خواوو اړتياوې دومره مهمې شوي چې که هغه پوره نه شي، نو خپله ژوند له ګواښ سره مخامخېږي. خو د ياد وړ خبره دا ده دهېواد فرهنګيان چې دفرهنګ درغونې شعور او مسووليت لري، ددې ډول بحراني شرايطو ناوړو اغېزو ته تسليم شي؟ او که نه د يوه وقايوي درمل په توګه ورو ورو دخپلې ټولنې فرهنګ ورغوي؟ دې ته مو هم بايد پام وي چې زموږ په هېواد کې ډېر ناورينونه دهمدې فرهنګي بنسټونو، ملي ارزښتونو او ايډيالونو دبنسټونو له نړېدو او ښورېدو څخه راپيدا شوي دي.

په هېواد کې د۲۳کلونو په اوږدو کې د (۳۵۰۰) ښوونځيو د نړېدو له امله د اټکل اتو مليونو وګړو دلوستوالېدو مخه نيول شوې ده. په همدې کلونو کې به دې جګړه مارو وګړو له کومې لارې خپل ژوند خړوبولای او يا به يې خړوبوي؟ ځواب يې څرګند دی، تر زياتې کچې له جنګ جګړو او نورو نامشروعو لارو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې زموږ په ټولنه کې همدومره نالوستي کسان نه وای، نو د جګړه مارو تنظیمونو لیکې به چا ډکولې؟ او څوک به دلوستو منفي سیاستوالو دښکار سبب ګرځېدل؟ ایا هغو وسله والو سره چې دهېواد ملي شعور وای او له متمدنې نړۍ سره اشنا وای، دهېواد ملي موزیم یې لوټوه؟ هغه یې په نورو پلوره او یا ړنګوه؟ ملي ګالري او ملي ارشیف یې چورول او دنړۍ ستر شهکارونه د(بامیانو تاریخي مجسمې یې نړولې؟) دا ټولې بدمرغۍ زموږ دفرهنګي فقر له کبله او د ملي فرهنګ دروحیې دنشتوالي له امله راپیدا شوي دي. که چېرې زموږ په ټولنه کې دعلمي مرکزونو او فرهنګي بنسټونو د بیا رغونې غم ونه خوړل شي، نو دغلا او لوټ دا لړۍ به همداسې روانه وي او زموږ پاتې فرهنګي شتمنۍ به هم همداسې لوټېږي او نوي غله به د زړو غلو ځای نیسي، نو اوس چې ټولنه له داسې یو بحران سره مخامخ ده، فرهنګي ټولنو او فرهنګپالو ته په کار دي چې د اوږده زغم لاره خپله کړي، دې پسې ونه ګرځي چې اوس ددوی کار ته په ټولنه کې په کومه سترګه کتل کېږي او خلکو ته څه ارزښت لري، دټولنې او دعامو وګړو دبې تفاوتۍ کچه څنګه ده؟ بلکې دوی باید دې ته پام وکړي چې دفرهنګي کار اغېز په یوه ورځ، یو کال او یوه وخت کې نه معلومېږي، فرهنګي کار دسرو زرو او هغو غرنیو غمیو په شان دی چې دکلونو او پېړیو په تېرېدو سره یې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول ارزښت ګټلی او د وخت په تېرېدو سره یې هره ورځ ارزښت نور هم زیاتېږي. فرهنګي کار هم همداسې در وبوله ځکه چې تر ډېرو کلونو وروسته یې ارزښت څرګندېږي او د وخت په تېرېدو سره یې ارزښت نور هم زیاتېږي، دهمدغه معیار او ارزښت په پام کې ساتلو سره فرهنګیانو ته په کار دي چې د فرهنګي کارلنډ مهالې ګټه په پام کې ونه نیسي، بلکې ددې کار اوږد مهالې ګټې ته پام وکړي او خپل زغم او هیله همداسې زیات کړي.

هېواد ته د زیات فرهنګي خدمت لپاره دفرهنګیانو، دزغم او
حوصلې دزیاتېدو په هیله
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل!

جرګې لاړې، مرکې لاړې، عذرونه وشول، ننواتې وشوې، لوی، واړه، زاړه، ښځې، ځوانان، روښنفکران، مخور، لیکوال، فرهنګپال، سوداګر، استادان او دېلابېلو مسلکونو پوهان له کور، کلي، هېواد او لرې لرې هېوادونو مشورو او عذرونو ته ورغلل، خو چړیان، طالبان، ملایان، مولیان او واکمن "علما کرام" دخپل جهل پرخره سواره وو، دهېڅا پر خبرې یې سر ونه ګراوه، دهېچا یې ونه منله، بل هېڅ شی یې نه و زده، خو یوازې دومره یې زده و چې (نه منم، نه منم) او بس.

د اسلام دسپېڅلي دین د ۱۴ سوه کلن تاریخ په اوږدو کې هېڅکله هم ملا ، طالب او یا په بله نومونه روحاني قشر په دومره یو اړخیز او مطلق ډول واك ته نه و رسېدلی، لکه طالبان چې واك ته رسېدلي وو، داسې برېښېده، چې دپېړیو پېړیو محرومیتونو، غریبیو او ډول ډول کینو او عقدو دهغوی زړونه دعام ولس پر وړاندې دکرکې او غوسې برید ته رسولي وو، ځکه یې دقدرت پر مهال دهمغه ولس پر ځورولو، ټکولو او پیکه کولو پیل وکړ، چې دوی یې پاللي، لوی کړي او دکابل د واك ترتخته یې ورسره منډه کړې وه. ترهغه مهاله چې پر ملا او طالب د واك دخوړلنیو ورمې نه وې لګېدلي، نو همدا چغې به یې وهلې، چې "موږ خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشریعت غرای محمدي د نفاذ لپاره راپورته شوي یو، موږ دڅوکۍ او مقام غوښتونکي نه یو او کار خپل اهل کار ته سپارو" خو کله چې واك ته ورسېدل، نو ایله دخپلو محرومیتونو دپوره کولو په لټه کې شول، څوك دڅوکۍ، څوك دموټر او څوك هم دڅلورو شرعي نکاحو دپوره کولو په هڅه کې شول.

د ټولنیز ژوند دښېرازۍ مخه ډب کړای شوه او یوازې خپل ژوند مطرح شو. دټولنې ټول مجموعي تفکر یوازې (ږیرې) ته راټول شو، ږیرې او نورو سنتونو دفرضو ځای (!) ونیو او فرضو دسنتو. دانسان کرامت تر ږیرې قربان شو او دښځې فرضي زده کړې تر چادرۍ لاندې زندۍ شوې.

دا خبرې په دې مانا نه دي، چې ګنې اوس طالبان له سیاسي میدانه ګوښه شوي او ځواك یې په اصطلاح اوبه شوی، نوموږ ته خبرې کول اسانه دي. موږ دهیلې په تېر پنځه کلن خپرنیز بهیر کې هر وخت ځینې انتقادي لیکنې کړي او طالبانو ته مو نېکې مشورې ورکړي دي، دبېلګې په توګه به دتېر کال د (طالبان، بتان او بت پالان) لیکنه او دهمدې روان کال په لومړۍ ګڼه کې د(مدرسه او ښوونځی) او همداسې نورې لیکنې یادې کړو. سربېره پردې (هیله) هغه یوازینۍ پښتو مجله وه چې دطالبانو تر واکمنۍ لږ وروسته خپره شوه او دپنځو کلونو په بهیر کې په منظمه توګه کابل او دهېواد زیات شمېر ولایتونو ته رسېدله. موږ په هیله کې د اصلاحي لیکنو ترڅنګ وخت پر وخت طالبانو ته په ګړني ډول هم دعام ولس او هم د لیکوالو دردونه، نظرونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه ور رسولي، خو هغوی نه یوازې دا چې منلي يې نه دي، بلکې موږ ته یې ګواښونه هم کړي او اخطارونه يې هم راکړي دي، خو له دې سره سره موږ د عام ولس په شان په دې نظر وو چې که چېرې طالبان له منځه ځي، نو داسې څوك یې باید ځای ونیسي چې لاسونه یې دملت په وینو سره نه وي، که چېرې ستمي او افغان ضد ځواکونه بیا واك ته رسول کېږي، نو تر دوی بیا همدا طالبان ښه دي، ځکه که طالبان تنګنظره دي، له ترقۍ او تمدن سره علاقه نه لري او ان چې مخالف یې دي، خو لږ تر لږه د یوې عقیدې خاوندان دي، دخلکو سر، مال او عزت خو خوندي دی. طالبانو ته مو هم په سوونو ځله دا خبره کړې وه چې افغانستان پرته له هغه هم جګړې ځپلی او نور دجنګ توان نه لري، زموږ له دنیا سره په دښمنۍ کې ګټه نه شته، که امریکا (۵۲) ټوټې هم شي افغانستان ته یې څه ګټه؟ ګټه به یې عربو او نورو عجمو ته رسي، لکه دشوروي د ټوټه کېدو ګټه چې نورو ته ورسېده، هر هېواد ته خپلې ملي ګټې ډېرې مهمې دي، خو هغوی خپله عقیده له افغان ملتپالنې سره مخالفه ګڼله او د چا خبرو ته يې اهمیت نه ورکاوه، هغوی ته ځانونه (علماء) ښکارېدل، نو ځکه د ناعلمۍ په دریاب کې ډوب شول.

زموږ اساسي ربړه دا وه چې دطالبانو مخالف ځواکونه طالبانو سره دمذهب پربنسټ جګړه نه کوي، بلکې د خپلو قومي عقدو له مخې جګړه پرمخ بیایي او هم دهر بهرني هېواد هرې مداخلې ته (لبیك) وایي او ورته ناځي. هغوی طالبان دپښتنو استازي (!)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼل، خو طالبانو بیا پښتو پالنه او ملتپالنه یو شرك او جرم باله، طالبانو دا زغم هم نه درلود چې پښتنو کې یو شعوري حرکت او قوت رامنځته شي، ځکه چې هغوی دا د خپل واك لپاره خطر ګاڼه، نو اکثرو روښنفکرانو سره همدا وېره وه، چې طالبان خو هسې هم له پښتونولۍ سره وران دي، خو ددوی دماتې په غېږ کې به ټول پښتانه در په دره شي، پښتانه به دطالبانو دتېروتنو کفاره ورکړي، نو ځکه خو ټولو پښتنو روښنفکرانو ځانونه ستړي کړل او په سوونو ځله یې طالبانو ته وویل چې مه کوئ دا کارونه مه کوئ، تاسو سره ټول قوم بربادېږي. د افغانستان لوی عالم پوهاند عبدالشکور رشاد دطالبانو ډېرو مشرانو ته په وار وار دا وویل: "ستاسو بریالیتوب یوازې دملا او طالب بریالیتوب دی، خو ماته مو دټولو پښتنو ماته ده".

داستاد دخبرې مانا دا وه چې امتیاز یوازې دطالب او ملا دی خو په زیان او تاوان کې ټول پښتانه ورسره شریك دي.

دطالبانو تر سقوط نه څو میاشتې دمخه مو په کندهار کې یو لوړ پوړي چارواکي سره همدا خبرې مطرح کړې، چې ګورئ پښتانه درسره بربادېږي، هغه په یوه زهرجنه خندا موږ ته وویل: ((دا پښتانه روښنفکران دي موږ نه د پښتو په خاطر دفاع نه کوي، موږ مسلمانان یو، پښتانه نه یو، زموږ هدف اسلام دی نه پښتو او پښتانه))، موږ ورته هملته ښه په زغرده وویل چې وروره ستاسو هدف به ستاسو دخپل تعبیر اسلام وي، خو پښتانه تاسو ته په دې خاطر مشورې نه درکوي چې تاسو یاښه مسلمان یاست

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا ښه پښتانه، تاسو د اسلام په نامه دپښتنو دفاعي ځواك له منځه وړی، اوس چې واك درسره دی، هغه دملا او طالب دی، په نوم پښتون روښنفکر درسره په حکومت کې نه شته او نه هم کوم مخور قومي مشر، میم زرما ټوله د ملا ده، خو کله چې له منځه ځئ، پښتون ولس به ستاسو د اعمالو کفاره ورکوي، موږ دې خبرې ته ډېر ځورېږو، نه دا چې ته عرب مسلمان یې که بل بې قومه مسلمان؟ دا خبرې مو هم ورته وکړې چې تاسو خو پښتانه نه یئ خو دپښتنو مخالفین مو دپښتنو استازي بولي او ستاسو په نامه یې زموږ دپښتنو د وژلو پلان جوړ کړی دی.

موږ ورته وویل چې که موږ ته طالبان او غیر طالبان دا تضمین راکړي چې د طالب تر زوال وروسته به یوازې طالب د طالب د اعمالو سزاویني او موږپښتانه به ورسره نه کړول کېږو، موږ به هېڅکله هم تاسو ته دمشورو لپاره درنه شو، خو که ستاسو د اعمالو ټول زیان زموږ قوم ته متوجه وي، نو هغوی مجبور دي چې ستاسو سر په دې خبره خلاص کړي او ان ګرېوان مو ونیسي.

طالب چارواکي موږ ته وویل: ((یه موږ چاته تضمین نه شو ورکولای، هر سړی پوهېږي خپل کار یې، موږ داسلام خبره کړې نه دقوم)).

اوس له هغه وخته نږدې اته میاشتې وتي او د طالبانو نظام هم رنګ شوی، هغه وېره چې پښتنو روښنفکرانو درلودله کټ مټ عملي شوه، په لسګونو زره پښتانه ووژل شول، کورونه یې لوټ او بمبار شول، طالبانو هم دنږدې (۵۰) زرو طالبانو دقربانۍ ثمر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ږېرې، حجاب، سر زورۍ او خپل افراطي عمل نه قربان کړ، له همغه پیله بیا تر پایه عروجه او بیا تر زواله د سرتمبګۍ دجهالت پر خره سواره او د چا نصیحتونو لارې ته سم نه کړای شول، هغه دشاعر خبره:

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل
هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شو

په هېواد کې دیو ملي حکومت دجوړېدو او ټولنیز عدالت
دتامین په هیله
په درنښت
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مطبو عات ازاد شي

په افغانستان کې تر یوه۲۳ کلن پرله پسې اختناق وروسته یو ځل بیا په هېواد کې د قانون، قانونیت، ازادۍ او ولسواکۍ، سولې او ښېرازۍ، ټولنیز عدالت او هېوادنۍ پرمختیا خبرې ډېرې اورېدل کېږي، یوځل بیا د شعارونو بازار گرم دی، خوله ور، ژبور، اړیکوال او هغه لوبغاړي بیا ډگر ته راوتلي چې د رنگارنگ لوبو په هر سره، شنه ، سپین او تور ډگر کې د لوبېدو وړتیا او قابلیت لري، په یوه شېبه کې جنایت پر خدمت او خدمت پر جنایت عوضولای شي،پر خپلو ټولو عیبونو د غرونو غوندې پردې را اړولای شي او د نورو د مچ وزر په شان تېروتنه د غره غوندې غټولای شي.

د همدغسې واکوالو په واکمنۍ کې یو ځل بیا د ازادۍ او دیموکراسۍ انگازې خورې دي او ددې انگازو په منځ کې بیا د مطبوعاتو ازادي او د ازادو مطبوعاتو خبرې ډېرې زیاتې تودې دي.

ظاهراً خو ازادي، دموکراسي، ولسواکي، ټولنیز عدالت او پرمختگ،ازاد مطبوعات او د مطبوعاتو ازادي خورا خوږې خبرې دي، آن د سترو ارمانونو په توگه باید ورته وکتل شي، خوله بده مرغه چې په افغانستان کې د شعارونو او عملونو تر منځ زیات واټن وي، نه یوازي واټن وي، بلکې شعار او عمل زیات وخت یو د بل پر ضد واقع شوي دي، چا چې د (خلکو) شعار ورکاوه، هغوی خلک له منځه یوړل، چا چې د اسلام شعار ورکاوه هغوی اکثرو بیا د کفر له گرېوانه سرونه راوکښل او د ځینو عملي جهاد پر فساد بدل شو او د ځینو چې د بهرنیو مداخلو د بندولو چغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهلې هغوی بیا بهرنیان راوبلل، د همدې ۲۳ کلنې پخې تجربې له مخې په کابل کې د یوې ولسوالۍ د زورواکو قوماندانانو د مطلق واک په حدودو کې د مطبو عاتو ازادي یو ځل بیا د همغې تجربې د تکرار تداعي ده، بیا به هم عملونه د شعارونو خلاف وي او په کابل کې خو یې اوس عملي بېلګه هم همداسې ده.

د کابل ټلویزیون او راډیو د پنجشیر ولسوالۍ د وګړو په لاس کې ده، له دولتي راډیو ټلویزیون نه یې د یوې ډلې او یوې ولسوالۍ خپرنۍ وسیله جوړه کړې ده، راډیو ټلویزیون کې چې د احمدشاه مسعود په باب دومره ستاینې او ویرنې خپرېږي، د لنډمهالې ادارې مشر حامد کرزي په باب دومره څه نه شته، که چېرې پر ټلویزیون او راډیو د ټوپک شپېلۍ واکمه نه وي، نو د نارسمي اشخاصو په باب به په رسمي خپرونه کې په دې کچه خپرونې شونې وي؟

څرنګه چې اوس په کابل کې د نړیوال سوله ساتي ځواک سرتېرو حضور شته او د دې هېوادونو حکومتونه د عمل او شعار تر بریده د دیموکراسۍ او مطبوعاتو د ازادۍ خبرې کوي، نو پر کابل باندې د اصلي واکمن ګروپ مخور هم غواړي خپل سکتارستي خصلت د مطبوعاتو د ازادۍ تر پردې لاندې پټ کړي، دوی پر دې پوهېږي چې دوی د بهرنیانو په مرسته د هېواد لوی اکثریت(پښتانه) د القاعدې او طالب تر نامه لاندې لږ تر لږه اوس په کابل کې له سیاسي واکه محروم کړي، نو ځکه خو میدان دوی ته تش دی، دوی خو په کابل کې پښتانه آن عادي ژوند ته نه پرېږدي، نو پاتې لا هغوی ته د مطبوعاتو د ازادۍ حقوق، نور نو که څوک څه خپروي هغه یا د دوی خپل خلک وي، یا به ورسره تنظیمي اړیکي لري، یا ژبني، سیمه ییز، قومي او نور روابط، دوی به هڅه وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دیموکراسۍ تمثیل وکړي، خو د دوی مالي سپورټ او فکري کیلي به واکمنې ډلې سره وي.

اساسي خبره داده چې په لنډ مهاله اداره کې د اساسي واکمن گروپ عملونه او دمطبو عاتو رښتینې ازادي یو دبل خلاف دي، دا واکمن اکثره په جنګي جرمونو کې ککړ دي او د ازادو مطبوعاتو رسالت دادی چې د دا ډول جنګي جنایتکارو له څېرو څخه پرده پورته کړي، خوکله چې واکمن پر دې پوه شي چې زما په اوړو کې شګه ده، نو بیا خو هېڅکله داسې ازادۍ ته اجازه نه ورکوي.

د کابل د لنډمهالې ادارې د دوو واکمنو ډلو تر منځ یو غټ نظري او عملي توپیر پروت دی، د روم د سولې د بهیر اووه تنه وزیران چې ښاغلی حامد کرزي هم له هماغې جملې څخه دی، داسې خلک دي چې په هېڅ ډول جنګي جرمونو ککړ نه دي، ټول داهلیت او مسلک خاوندان دي، دوی په دولت کې حقوقي صلاحیت لري خو عملي واک یې ډېر کم دی، خو په مقابل کې د نظار شورا ډله چې اکثره د یوې ولسوالۍ اوسېدونکي دي او په حکومت کې د مطلقیت تر بریده واک ورسره دی، واقع ده، د دې ډلې زیاتره غړي په جنګي جرمونو ککړ دي، د روم د سولې بهیر غړي وزیران داسې فکر کوي چې دوی خو هسې هم جنایت نه دی کړی، پرېږده چې مطبوعات ازاد شي، چې له دې نورو جنایت کارانو خو بنګې وباسي، خو د نظار شورا غړي بیا فکر کوي چې ظاهراً به د مطبو عاتو په ازادۍ د امریکا متحده ایالات خوشاله کړو، ځانپلوي مطبوعات به ازاد کړو او د مخالفو خولې به وتړو او په دې ډول به پر خپلو بدرنګو عملونو پرده خوره کړو.

په اوسني وخت کې د مطبوعاتو ازادي له دغسې متضادو لارو او واټونو څخه تېریږي، دلته یو ځل بیا خپله اساسي خبره راغبرګوو چې د یوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسوالۍ په حاکمیت کې د مطبو عاتو ازادۍ مانا د ځان تېر ویستل دي، ددې خبرې اصلي علت دادی چې د مطبوعاتو ازادي د دې خلکو له سیاسي ګټو سره متضاده ده، که مطبوعات ازاد شي نو هغه به ضرور ولیکي چې یوې ولسوالۍ ته د ټول هېواد د برخلیک ټاکلو حق د هغه هېواد له ولس سره چورلټ ظلم او ناروا کار دی.

د ابو حنیفې مدرسې فارغ باید په قضا- څارنوالۍ کې مقرر شي نه د امنیتي او دفاعي چارو د مسول په توګه.

د هر جعلي نوټ ګرځول یو جنایي او سیاسي جرم دی پاتې یې لا چاپول، نو روسیه چې اوس هم نظار شورا اواستاد رباني ته په ټنونو پیسې چاپوي، ددې مسلې ډاګیزول او پوښتنه به څنګه کېږي؟

د امریکا متحده ایالتونو او د نظار شورا د واکمنې ادارې دادعاوو پر بنسټ د یوې فرضي په توګه که طالبان(له Aنه تر Z) پورې ټول جنایتکار وګڼل شي، نو تر طالب د مخه جنایتکاران چې په کابل کې یې (٦٥) زره خلک ووژل، د هغو حساب به څنګه شي؟ د کابل په افشارو، درېیمه کارته او نورو سیمو کې چا هزاره ګان په ډله ییز ډول ووژل؟

هغوی چې په سرونو کې یې میخونه ټک وهل او خلکو ته یې د مړي نڅا ښودله، هغه خلک څه شول؟

د شهیدې ناهیدې په شان د نورو لسګونو شهیدو خویندو قاتلین څه شول؟ چاپټ کړل او دچا په لیکو کې ننوتل؟

د هېواد په شمال کې د طالب په نامه د هر پښتون سرومال او عزت لوټوونکي د چا وسلوال کسان دي؟ دفاع او کورنیو چارو وزارت، کوم جنایتکار تر اوسه پورې ونیو؟

په مزار شریف کې د جنرال مالک او محقق د جنایتونو دوسیه چاته وړاندې کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شمالي سالنګ، بنګي پل، مټک پل او نورو پلونو د الوزولو مسولیت د چا پر غاړه دی؟

په کعبه شریفه کې د قسم خوړونکو پر خبرو به دبیا باور نتیجه څه وي؟ او همداسې نورې هغه په سلګونو او زرګونو (ولې) چې د اوسنیو واکمنو پر وړاندې پرتې دي او ځواب ترې غواړي، خو که دې پورتنیو یادونو سره سره اوسنۍ واکمنۍ کې د زغم روحیه پیاوړې شوې وي، خپلو عیبونو ته یې پام شوی وي، د سمون لپاره یې هڅه کوي، د خپل ځان ترڅنګ نور هم زغمي، په زړونو کې یې د کینې پرځای دمینې او ولولې څپې غالبې شوې وي او رښتیا هم د زړه له تله غواړي مطبوعاتو ته ازادي ورکړي، نو دا به زموږ د هېواد په تاریخ کې د فکري او ژبنۍ ازادۍ په برخه کې یو ځلاند څېرکی وي. د مطبوعاتو ازادي له یو لږ کمو زیانونو پرته بې شمېره ګټې لري، ځکه که مطبوعات ازاد شي، د ولس او حکومت ترمنځ نېغ په نېغه ذهني اړیکي ټینګېږي، د سالم انتقاد روحیه پیاوړې کېږي، پر واکمنو باندې د ولس د باور کچه اوچتېږي، ټولنیز عدالت ورسره تامینېږي، ذهني پرمختیا ورسره رامځته کېږي، که واکمن رښتیني خدمتګاران وي د ازادو مطبوعاتو له لارې په ولس کې نور هم خپل محبوبیت زیاتولای شي، ولس د نړۍ د تمدن له کاروانه خبرولای شي، د ګڼو استعدادونو غوړېدو ته لاره اوارولای شي، خو لنډه دا چې ازاد مطبوعات په سلګونو نه اټکلېدونکې ګټې لري. موږ له اوسنیو واکمنو هیله لرو، لکه شعار یې چې ورکړی همداسې یې په رښتیني ډول عملي هم کړي او یو ځل بیا د شعار د مخالف عمل تېره ترخه تجربه تکرار نه کړي.

په هېواد کې د رښتینو ازادو مطبوعاتو د خپرېدا په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هېواد کې د واک انحصار څنګه له منځه تللای شي؟

هرکله چې زموږ په هېواد کې یوې سیاسي ډلې واك ترلاسه کړی او هغه یې بیا په خپل انحصار کې ساتلی نو عام ولس ورڅخه خوابدی شوی او بیا یې ورسره کرکه پیدا شوې ده.
هرځومره چې واکمنو پر خپل واك ټینګار کړی همدومره یې مقابل لوري سخت افراطي غبرګون ښودلی او کله چې یې هغه واکمن سیاسي جریان راپرځولی نو بیا یې دې بل ځای نیولای، دوی بیا هم همغه تجربه تکرار کړې او تر دې اوسه لا دا لړۍ روانه ده.
له ۱۳۵۷ل کال راهیسې چې کوم افراطي حکومتونه راغلي، که ښي اړخي وو که کیڼ اړخي هغه ټول، ولس ته نامعقول وو. تر ۱۳۷۱ل کال وروسته سیاسي واك قومي بڼه خپله کړه. د استاد رباني او جمیعت واکمني مانا د تاجکانو واکمني، دې خبرې وزن او حقیقت هم درلود، ځکه په وروستیو کې ددې تنظیم موخه او هدف خپلې قومي، سیمه ییزې او ژبنۍ ګټې وې او دا یې عملاً ثابته کړې وه. ددې پر وړاندې چې هغه وخت کوم ځواکمن ګوند جنګېده هغه د انجنیر حکمتیار اسلامي ګوند و، چې اسلامپاله ایډیالوژي یې درلوده او ملتپالنه یې د ایډیالوژۍ په حدودو کې نه ځایېدله. حکمتیار د خپلو سیاسي او ایډیالوژیکو ګټو لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

له جمیعت تنظیم سره جګړه کوله، خو څرنګه چې دی په ختهه پښتون و نو جمیعتیانو دده جګړې ته قومي بڼه ورکوله او غوښتل یې په دې ډول خپل قوم پلمه او د خپلو ګټو ساتنه وکړي. نور لړه کې یې هم په همدې نامه راپارول، خو دا ټولو ته معلومه ده چې حکمتیار هېڅکله هم نه په عمل او نه په وینا کې په شعوري توګه د اکثریت د قومي حقوقو د خوندي کولو لپاره مبارزه کړې ده. د استاد رباني د بې کفایته واکمنۍ له امله په هېواد کې د طالبانو د اسلامي تحریك په نامه یو بل سیاسي مذهبي جریان ته ذهني او عملي لاره اواره شوه. دې تحریك د افغانستان له پنځه نوي فیصده خاورې څخه د جمیعت او نظار شورا ټغر ټول کړ او د یوه واحد حاکمیت تمثیل یې وکړ.

د طالبانو اکثره غړي پښتانه وو، خو ددوی مبارزه ددوی د خپل تعبیر مطابق سوچه مذهبي مبارزه وه او پر همدې بنسټ یې د خپل حاکمیت ستنې ټینګې کړې وې. دوی قومیت، ملت پالنه او ژبپالنه یو شرك باله، دا چې په پښتو یې خبرې کولې علت یې دا و چې بله ژبه یې زده نه وه. طالبانو په سلو کې دوه سوه یو مذهبي نظام حاکم کړ، ددوی په نظام کې له ملا او طالب پرته بل هېچا ته اړتیا نه وه او نه ورته د تقرر چانس برابرېده، ان د ترافیکو او روغتونونو د ریاستونو رئیسان یې هم ملایان ټاکل شوي وو. خو جمیعتیانو د طالب واکمني هم د پښتون د واکمنۍ په نامه یادوله او انګېرله او نړۍ ته یې هم دا ښودله چې دا د پښتنو واکمني ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طالبان په پای کې د یو نړیوال ټکر په نتیجه کې له منځه لاړل او د تخت وبخت او کبر جام یې نسکور شو. یو ځل بیا همغو ټوپکسالارانو او پاټکسالارانو ته واك ورسېد چې طالبانو زیاتي د مرګ کومي ته ور ټېلوهل، خو د یو نړیوال تصادف او تصادم له کبله د مرګ له خولې څخه وژغورل شول او د بي ۵۲ الوتکو په زور د کابل پر تخت کېنول شول. دا ځل داسې هیله کېده چې نظار شورا به همغه پخوانۍ نظار شورا نه وي، دا ځل به یې له حالاتو درس او عبرت اخیستی وي، دا ځل به افغان ولس ته دا ثابتوي چې دوی د واك په لټه کې نه دي، دوی ته یوازې همدا انعام بس دی چې د مرګ له کومي را ایستل شوي او همدا شکرانه ورته کفایت کوي، خو دوی یوځل بیا د بل ورکړې واکمنۍ په بهیر کې ثابته کړه چې ددوی په خصلت کې هېڅ ډول بدلون نه دی راغلی؛ څه چې پخوا وو همغسې دي او ان تر هغه لا هم بتر شوي دي.

نظار شورا دا ځل پر واك داسې خېټه واچوله، چې تر دوی د مخه ټولې واکمنۍ یې چلنج کړې، د هېواد په پنځه زره کلن تاریخ کې هېڅکله هم یوې ولسوالۍ ته داسې بشپړ واك نه و ور رسېدلای.

په اوسني وخت کې پنجشېر ولسوالۍ ته شپږ وزارتونه، ۱۷ معینیتونه او (۸۳۲) ریاستونه ورکړل شوي دي. له شپږو وزارتونو پرته څو داسې نور لوی ریاستونه دي چې تر وزارته یې هم واك وځواك زیات دی، لویه څارنوالي، سره میاشت، راډیو ټلویزیون. یوازې د کابل ښار د ۱۶ګونو امنیتي حوزو له جملې د (۱۳) امنیتي حوزو قوماندانان پنجشېریان دي، په بهرنیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سفارتونو کې هم همدا حال دی. په سلو کې اتیا برخې کار کوونکي او سفیران یا پنجشېریان دي او یا هم د نظار شورا پلویان.

د نظار شورا غړي پر واک دومره مین دي چې اوس خپل پخواني موئتلفین؛ جنرال دوستم او وحدت ډله هم نه مني او میم زرما ټوله زما غواړي. ملګري ملتونه او سوله ساتی ځواک هم څه اساسي رول نه لري، دوی نه دا ګیله ده چې د افغانستان د خلکو ساتنه نه کوي، بلکې د نظار شورا واك ساتي. په کابل کې ددې لپاره پراته دي چې څوك پر نظار شورا برید ونه کړي او واك یې ونه لړزوي، یوازې نظار شورا ته د ټوپك ګرځولو اجازه شته نور هېڅوا ته هم نه شته، دوی اوس هم یوې ډلې ته حکومت وایي، که دا ډله هرڅه کوي، که وزیران وژني، بندیانوي یې، که خلك وژني، موټر تښتوي او یا عامه شتمنۍ لوټوي، دوی ته اجازه شته، خو بل هېڅوا ته اجازه نه شته، چې پر دوی برید وکړي. که له شمال نه کابل ښار ته په سلګونو زره وسله وال او ټوپکوال داخلېږي، هغوی ته اجازه شته خو که له سوېل ختیځ او لویدیځ څخه څوك له چاقو سره هم ښار ته داخلېږي نو پلټنه او څارنه یې کېږي.

په خواشینۍ سره باید ووایو چې ملګري ملتونه اوس یوازې د نظار شورا د ساتنې دنده سرته رسوي او دې باندې عام افغان ولس سخت ګیله من دی. دې کې شك نه شته، چې که د ملګرو ملتونو پوځونه په کابل کې نه وي، په کابل کې دیوې ولسوالۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت یوه میاشت هم ژوند نه شي کولای، نو که ملګري ملتونه غواړي په رښتیا هم د افغان ولس باور را خپل کړي، باید دیوې خاصې ډلې ملاتړ او ساتنه پرېږدي، بلکې د ټول ولس ساتنه او ملاتړ وکړي. لازمه خو داده چې په کابل کې باید د هېڅ یوې ډلې وسله وال کسان نه وي چې ټول ملت کابل خپل ښار او مرکز وګڼي، که چېرې حالت همداسې روان وي او دیوې ولسوالۍ حکومت جاري وي، نو بیا به ددې ظلم د پرځولو لپاره یا کینډلاسي یا ښیلاسي افراطي حرکت ته ضرورت وي او را پیدا کېږي به. بیا به د جنګونو لړۍ پیلېږي، بیا به کابل محاصره کېږي، بیا به وینې تویېږي او د یوې ولسوالۍ واك به ختمېږي، خو مخکې تر دې چې خبره دې حد ته ورسېږي، ښه به وي چې ملګري ملتونه، د نظار شورا بهرني ملاتړي، د امریکا متحده ایالات او نور پر یوه معقوله طرح غور وکړي، چې هم د افغان ولس غوښتنې او هیلې پوره کړي او هم د نړیوالې ټولنې تشویشونه رفع کړي.

هم زموږ د ولس او هم د ټولې نړیوالې ټولنې باید دې ته پام وي چې په کابل کې داسې یوه ډله واك ته رسول شوې چې هغه د هېواد په زیات شمېر جنګونو او وژنو کې پوره لاس لري، له انساني او سوله ییزو لارو یې لرې کول یو خوب وخیال دی او پرځای پرېښودل یې هم هېواد ته زیات زیان رسوي، نو د محوه کولو ښه لاره یې داده چې نړیواله ټولنه یې له ملاتړه لاس واخلي.

ددوی ډله او عسکر، د دولت او پوځ په نامه په رسمیت ونه پېژني، خپلې مرستې پرې بندې کړي، یا ددوی قوتونه لکه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو تنظیمونو د ځواکونو په شان له کابله وباسي، که چېرې دا نه کوي، نو نړیوال سوله ساتی ځواك دې له کابله د هېواد نورو لویو ښارونو ته لاړشي، بیا به هلته د یوې ولسوالۍ د عسکرو زور معلوم شي چې څومره وخت په کابل کې پاتې کېدلای شي او خپل واك ته دوام ورکولای شي.

هغه وخت به یا له کابله وځي او یا به د ملت ارادې ته غاړه ږدي، خو که د اوس په شان سوله ساتی ځواك په کابل کې یوازې دیوې ولسوالۍ د واکمنۍ ساتنه کوي او هغوی خپلو کارونو ته خلاص مټ پرېږدي او د نورو لاسونه ورته تړي. نو دا کار خو بیا نه د ملګرو ملتونو له منشور سره سمون خوري او نه د افغانستان له ملي ګټو سره.

په افغانستان کې د انحصاري حکومتونو د پای ته رسېدو او د ملي حکومت د جوړېدو په هیله

په درنښت

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کابل کې څوک، څوک ساتي؟

د افغانستان د اوسنۍ غمیزې په بهیر کې به تل داسې فکر کېده چې که نړیواله ټولنه (ملګري ملتونه)، د امریکا متحده ایالات او نور ځواکمن هېوادونه د افغانستان حالاتو ته ډېر پام راواړوي، نو د مشورې سر به پیدا شي او مسئله به ژر اواره شي، دا د نظر په توګه دحل یوه ښه لاره وه، خو هر وخت چې یوه نظریه د تطبیق او عمل جامه اغوندي، هغه وخت معلومېږي چې نظریه لویه ده که وړه، نیمګړې ده که پوره، کره ده که ناکره، د پېښې هر اړخ ته د هغې دلید وړانګې ورسېدی شي او که نه، لنډه دا چې ټوله پېښه په بشپړ ډول رانغاړلای او ټولولای شي که نه؟ دغه پوښتنې او خبرې هغه وخت حلېږي او سپینېږي چې نظریه د عمل ډګر ته وړاندې شي.

اوس دادی په افغانستان کې د ملګرو ملتونو او د نړۍ دسترو ځواکونو د عملي حضور، همکارۍ او مداخلې نظریه د تطبیق ډګر ته وړاندې شوې او دادی نږدې شپږ میاشتې پوره کېږي، خو له دې زماني واټن څخه داسې ښکاري چې اوس لا هم د مشورې سر ورک دی او یا څوك قصداً نه غواړي پیدا یې کړي. یو اساسي او حقیقي خبره خو داده چې نړیواله ټولنه په تېره بیا د امریکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

متحده ایالات دیو ځانګړي مجبوریت او واقعیت له مخې افغانستان ته راغلي او د خپلو ځانګړو هدفونو په لټه کې دي، زموږ د خلکو د هیلو او ددوی د هدفونو ترمنځ منحني خط موجود دی، ددې منحني خط هغه برخې چې زموږ د ولس غوښتنې او ددوی هدفونه سره موازي کوي، ګټه یې دواړو غاړو ته رسېږي، له هغه څخه دواړه لوري خوښ دي، خو هغه چې ټکر کوي طبعاً یو لوری به پرې خوشاله وي او په دې برخه کې نو امتیاز د هغه چا په برخه دی چې زورور وي.

د امریکا په مشرۍ د نړیوالې ټولنې او زموږ د ولس د ټکر تر ټولو ستر ټکی دیوه ځانګړي جنګي او سیاسي جنایتکار ګروپ واک ته رسول دي، دا ډله نه هېوادني ارزښتونه مني، نه ملي، نه انساني او نه هم اسلامي، خو څرنګه چې دې ډلې د طالبانو پرضد هلې ځلې کولې او طالبانو د نړۍ له ډېرو زورورو سره ټکر وکړ، نو نړیوالو د طالبانو د سقوط په بدل کې زموږ پر ولس دا ډله واکمنه کړه، یانې زموږ ولس یې له بارانه ناوې ته ودراوه، دلته اوس امریکا دې پسې نه ګرځي چې ولس دا خلك غواړي که نه؟ خو دې ته ترجیح ورکوي چې بس همدا د کار خلك دي، فرمان اوامر ښه پرځای کولای شي، د نوکرۍ ښه او پخه مسلکي تجربه لري، له ډېرو سره یې سرونه خوځولي او د ډېرو نورو ته یې سرونه ټیټ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې جنګي ډلې بیا دا غنیمت ګڼلای چې د بهرني ځواك تر سیوري لاندې د نړیوال تروریزم ضد شعار په پلمه خپلې بقا ته دوام ورکړي او نور هم خپل ځان وپړسوي، هغه سیروم چې اوس د ګډ دښمن د له منځه وړلو په هیله دوی ته له بهره غځېدلی، ددوی دبقا اصلي عامل دی، دا جنګي ډله پر دې پوهېږي چې که نن بهرني ځواکونه نه وي، نو په کابل کې یې د ژوند شپې د ګوتو په شمار دي، نو هغه سیاسي جنګي ډله چې له ولس سره په یو ځای پاتې کېدو کې د خپل عمر شپې دومره لنډېویني، پرچا به ډډه لګوي؟ طبیعي ده چې پر بهرنیو ځواکونو به تکیه کوي. په بهرنیو لوبغاړو کې هم ټول دیوې لوبډلې خلك نه دي، هرڅوك خپله اجنډا لري، خو یوازې د لوبو ډګر یې یو دی (افغانستان). امریکائیان اوس د طالبانو او القاعدې په لټه کې دي، پر شمال ټلوالې ډېر په زغرده نه راځي، ایران او روس له نظار شورا سره ګډ ستراتیژیك هدفونه لري، دلته یې ښه اوږده مزي غځولي او تر امریکا ښه پخه او پخوانۍ سیاسي سابقه لري، امریکا هم له همدې وېرې د حقیقت پر ځای د "ګوزارې" پالیسي غوره کړې او ددې ترڅنګك پر نظار شورا د ناز لاس هم راتېروي، نړیوال سوله ساتي ځواك چې د کابل پر واټونو او سړکونو ګزمې کوي، هم په اغېزمن ډول د نظار شورا د ساتنې او عمر اوږدونې لامل شوی دی، ددوی د فعالیت له امله د نظار شورا ملېشو ارامه ساه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکښله، خپل پکولونه، واسکټونه او دسمالونه يې لرې کړل، ږيرې يې وخريلې، عسکري يونيفورم يې پرځان راکاږه، ځوک مديران شول، ځوک رئيسان شول، ځوک وزيران شول، ځوک جنرالان، ځوک ستر جنرالان او ځوک ان مارشالان.

له محلي قومندانۍ، ټوپکسالارۍ، پاټکسالارۍ، لوټ او تالان څخه ښاري واکمنې، عصري درغلۍ او قانوني لوټ او تالان ته داخل شول، قانوني لوټ او تالان خو ورته ځکه وايو چې اوس يې د دولت او قانون ماسك پرمخ راکاږلای، نو اوس به کومه سرچينه او ځواك ددوی مټ تاو کړي او د غلا لاس به يې ونيسي.

اوس ايله جاري ملېشې ديو منظم او په اصطلاح ملي پوځ تمثيل کوي، خلك هماغه دي، خصلتونه هماغه دي، لباسونه او موقعيتونه يې بدل شوي، هماغه پاټکسالاران دي او همغه پاټکسالاري، پخوا به يې په لويو لارو کې لوټ او تالان کاوه، خو په کليوالي بڼه، اوس يې په ښارونو کې کوي، خو په ښاري بڼه. اوس لا ان هوايي ډګرونه هم ددوی له شرنه په امن کې نه دي، ان وزيران په الوتکو کې په چړو وهي او وژني يې. خو په نويو بڼو. ددې ډول جنايتکارانو يو بل غټ امتياز په اوس وخت کې دادی چې پخوا به دوی په کليوالي سيمو او لويو لارو کې کوم ناوړه کار ترسره کاوه، نو په کابل او يا کوم بل ځای کې به ددوی مخالف ځواکونه هم وو، دهيلې يو ځرك به و، خو اوس نه په کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نه په کوم بل ځای کې کوم ښکاره او اغېزمن مخالف ځواك موجود دی، چې ددوی عملونه وڅېړي، د جنایاتو دوسیه یې بشپړه او دوی محکمې ته راکش کړي، ځکه خو اوس دوی ته دا امتیاز او واك حاصل دی چې هم وزیر ووژني او هم د قتل د دوسیې د څېړلو صلاحیت د ځان کړي، نو کله چې په یوه ټولنه کې څوك خپله هم قاتل شي، هم قاضي او څارنوال، قاتلین به د چا له خوا په ګوته شي؟

البته دا خبرې په دې مانا نه دي چې زموږ ولس ددې وړتیا نه لري چې ددې ډول جنایتکارې ډلې پر وړاندې راپورته شي او د تخت کاسه یې نسکوره کړي او یا یې لږ تر لږه د مخالفت لپاره وسلوالې ډلې جوړې کړي، خو دا چې اوس ولې ډېر ژر دا کار نه کېږي، علت یې دادی چې زموږ ولس دیوې جنګې ډلې د سیاسي معاملې او د نړیوالې ټولنې دغلطفهمۍ، بې تفاوتۍ او د ځینو د غچ اخیستنې ښکار شوی دی.

زموږ پر ولس په تېره بیا پر اکثریت اوس د القاعدې او طالب ټاپه لګېدلې. اوس چې هرڅوك په کابل کې د اصلي واکمن ګروپ (نظار شورا) پرضد پاڅون کوي، نو د هغوی له خوا بهرنیو ځواکونو په تېره امریکایانو ته داسې ښودل کېږي چې دا ټول طالب او القاعده دی، مانا دا چې د نظار شورا هر سیاسي مخالف، طالب او القاعده دي، ان هغه ډلې چې د طالبانو تر پیدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدو د مخه یې دوی سره خونړي جنګونه کړي وو، هم د طالبانو په شمېر کې راولي.

بهرني ځواکونه په تېره بیا امریکائیان د افغاني ټولنې یو دقیق تصویر او تحلیل نه لري او یا هم تر لږه اوس نه غواړي پر واقعیتونو پوه شي، نو ځکه خو د نظار شورا مشورې پرې ډېر اغېز کوي او سر ورته خوځوي، له همدې کبله خو په اوسني وخت کې په افغانستان کې بهرني پوځي ځواکونه او کورنۍ واکمنه پوځي ډله د یو بل ساتنه کوي نه د ولس.

خو اوس پوښتنه داده چې د افغانستان د ملي ګټو خلاف دغسې یو حالت به تر ډېره دوام وکړي او که نه له منځه به لاړ شي؟

حقیقت دادی چې څوك تر پایه پر واقعیتونو خاورې نه شي اړولای، خو دا خبره هم رښتیا ده "څو چې رښتیا راځي دروغو به کلي وران کړي وي"، د امریکائیانو او نظار شورا یارانه ډېره باوري نه ده، ځکه چې د نظار شورا اصلي حامیان روسیه او ایران دي، دا هېوادونه له امریکا سره په ستراتیژۍ کې جوړ نه دي، خو اوس وخت کې د روس او امریکا ځینې هدفونه منطبق شوي او ایران هم د طالبانو له شره ژغورل شوی، پلوي ډلې یې واك ته رسېدلي او د فرهنګي ستراتیژۍ د تطبیق لړۍ یې پیل شوې ده، خو دا حالت ډېر دوام نه کوي، څه موده وروسته کېدی شي ددوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټې يو ځل بيا په ټکر کې شي، هغه وخت نو بيا نظار شورا نه شي کولای چې درې هندوانې په يو لاس کې ونيسي، د نظار شورا د عمر د لنډون نور عوامل د هغوی خپل ناوړه عملونه، جنګي جرمونه، قومي تعصب او د واك چورلټ انحصار دی، دا هغه لاملونه دي چې د بهرني ملاتړ د نشتوالي او يا لږ تر لږه د ملاتړ کموالي په حالت کې ددوی عمر له کاله، مياشتو او له مياشتو ورځو ته رالنډولای شي.

مانا دا چې په هېواد کې د اوسني واکمن حالت پای ته رسېدو زيات واك د بهرنيو ځواکونو په لاس کې دی، ځکه چې دا حالت هم همدوی واکمن کړی دی، هغه د شاعر خبره:

ځومره چې زه يمه خبر له ملکه
د مشوړې سردی بهـر له ملکه

په هېواد کې دملي ايډيالوژۍ او ملي ستراتيژۍ پر بنسټ د يو ملي حکومت د جوړېدو په هيله.

د هيلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کابل کې قانوني واک او عملي واک

د کاغــذ پرګل بلبلې نه ټولېږي
بې مېوې دی باغ و بڼ د ریا کار

په هره ټولنه کې د هغې ټولنې د پرمختیا ، سمون او سوکالۍ لپاره پر قانون، قانونیت او د هغو پر واکمنۍ ډېر ټینګار کېږي او دا د ولس د هوساینې اساسي لامل ګڼل کېږي. په ګڼو ټولنو کې کېدی شي همدې کار غوره نتیجه ورکړې او ولس یې د ښېرازۍ پر لوري خوځولای وي، خو زموږ په ټولنه کې لا تر اوسه پورې قانون پوره واکمن شوی نه دی او په تېره بیا د واك د قانوني او عملي بڼې او شکل ترمنځ واټن او تضاد موجود دی. مانا دا چې قانون لا د زور ځای نه دی نیولای، کله خو قانون وي او د عملي کېدو لپاره یې زور نه وي، کله بیا زور وي خو قانون نه وي، کله بیا قانوني واك یو چا سره وي خو عملي واك نه لري، کله بیا عملي واك یو چا سره وي خو قانوني واك نه لري. د افغانستان په لنډمهاله شپږمیاشتنۍ اداره کې هم واك او قانون نا انډوله و او اوسنۍ منځمهاله اداره کې هم د واك عملي او قانوني وېش له همدغسې یو جنجالیز او بحراني حالت څخه تېرېږي. همدغه بحران او نا انډولي ددې سبب شوي چې د کابل اداره بې ثباته شي او ولس ته د خیر پرځای شر ور پېښ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دساري په توګه په لنډمهاله اداره کې ښاغلي کرزی صیب د ادارې د مشر په توګه د قانون له مخې د دولت لومړی او اساسي شخص ګڼل کېږي او باید د واك کیلي وګڼل شي. دا خو د کرزي صیب قانوني واك و، خو په خواشینۍ سره چې په عملي ډول د کرزي صیب د واك کچه ډېره ټیټه وه، ان دده په اداره کې د چارو د ادارې د رئیس یوسف اعتبار عملي واك تر ده زیات و.

د بېلګې په توګه په لنډمهاله اداره کې یوسف اعتبار په دې توانېدلای چې له کرزي صیب سره د ګڼو افغان شخصیتونو، قومي مشرانو د کتنې مخه ونیسي او ګڼ شمېر هغه اسناد او غوښتنلیکونه چې د کرزي صیب لاسلیك او حکم پرې لازمي وو، له ځان سره خوندي کړي او کله چې بیا کرزی صیب د کوم سفر په نیت وتلای نو ده ټول اسناد په محمدقسیم فهیم چې د کرزي صیب مرستیال او د فاع وزیرګڼل کېږي، لاسلیك کړي. د باوري او د قیقو سرچینو له مخې په لنډمهاله اداره کې چې یو ځل کرزي صیب یو بهرني هېواد ته سفر درلود، یوسف اعتبار له همدغه څو ورځني غیابت نه ګټه پورته کړه او په مجموعي ډول یې د (۸۰۰) تنو د تقرر اسناد چې د نظار شورا له خوا یې سپارښتنه شوې وه، په فهیم لاسلیك کړل، په دې کې اکثره کسان د پنجشېر ولسوالۍ وو، چې د دولت په حساسو پوستونو کې مقرر شول. له دې جملې نه د راډیو ټلویزیون د هغه وخت د رئیس تقرر و چې پخوا ځنډول شوی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوسف اعتبار په لسګونو ځله دا کار کړی چې اساسي اسناد له ځان سره ساتي او کله چې کرزی صیب چېرته په کورني او بهرني سفر ووځي نو بیا دې ددې اسنادو دوسیه فهیم صیب ته وړاندې کوي. له همدې کبله په کابل کې د دولت د واك بیلانس داسې نا انډوله دی چې د هېواد په پنځه زره کلن تاریخ کې یې بېلګه نه شته او نه هم په جنوبي افریقا کې چا د اپارتائید داسې بېلګه لیدلې ده. په کابل کې اساسي واك د افغانستان د ټول نفوس له صفر اعشاریه درې(۳، ۰) فیصده وګړو سره دی او نور نهه نوي اعشاریه اووه (۹۹،۷) سلنه ترې بې برخې ده. که چېرې د ګردې نړۍ د هېوادونو د حکومتونو تشکیلات راوسپړل شي، نو په یقین سره ویلای شو چې هېڅکله به هم داسې نا انډولي په کې ونه لیدل شي، د بیړنۍ لویې جرګې لپاره د انتخاباتو د کړنلارې له مخې په افغانستان کې د ټولو ولسوالیو شمېر اوس (۳۶۲) ولسوالیو ته رسېږي، خو له دې ټولو (۳۶۲) ولسوالیو څخه واك اخیستل شوی او یوازې یوې ولسوالۍ (پنجشېر) ته ورکړل شوی دی. دا ددې خبرې ښکارندویه ده چې په افغانستان کې د قانوني او عملي واك ترمنځ زیات واټن موجود دی، په همدې لنډمهاله اداره کې د قانون له مخې باید د پیسو ټول واك خپله کرزي صیب، مالیې وزارت او د افغانستان بانك سره وای. خو په عملي ډول داسې نه وه، پیسې په روسیه کې چاپېدې، په کانتینرونو کانتینرونو استاد رباني ته چې دا وخت یې په افغانستان کې هېڅ ډول رسمي دنده او مکلفیت نه درلودل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه جنرال فهیم ته راتللې، نه پرې د کرزي صیب زور رسېده، نه د مالیې وزارت او نه هم د افغانستان بانك.

نړیوالو سوله ساتو ځواکونو او امریکایانو ته هم دا خبره ښه معلومه وه، خو ټولو ځانونه غلي کړي وو. تر ببړنۍ لویې جرګې پورې په افغانستان کې د قانوني او عملي واك ترمنځ هېڅکله هم توازن رانغی او په دې ټوله موده کې عملي واك پرقانوني واك حکومت وکړ، په نتیجه کې په لسګونو زرو نا اهلو کسانو د دولت په اکثرو پوستونو کې ځای ونیو.

کله چې خبره لویې جرګې ته ورسېده، نو داسې هیله وه چې قانون باید واکمن شي، هرڅوك باید د خپلو قانوني حدودو تر بریده واك ولري. لویې جرګې پر کرزي صیب ډېر غټ باور وکړ، له (۱۵۰۰) تنو څخه (۱۲۹۵) تنو کرزي صیب ته په دې خاطر رایې ورکړې چې دولت کې مثبت بدلون راولي او نا مشروع واکمني ختمه کړي، خو کرزي صیب له هرې منفي وجې چې و یو ځل بیا پر ټوپکسالارانو او جنګسالارانو د خپلې مینې او لورېینې لاس راکاږه، بیا یې واك همغو کسانو ته وسپاره چې دا ټولې ناخوالې ترې ټوکېدلې وې. یو ځل بیا یې مړې پر ګودام پیره کړې، ان دا چې د خپل ریاست د چارو د ادارې رئیس ښاغلی اعتبار یې هم لرې نه شو کړای، چې د کابل د فاشیستي او تبعیضي ادارې په ترکیب او جوړښت کې ډېر اساسي رول لري او ان د کرزي صیب او ولس ترمنځ حایل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظار شورا ته نه یوازې ددې واك ورکړل شوی چې دحکومت په ټولو اساسي پوستونو کې د شمال ټلوالې غړي په تېره بیا پنجشېر ګروپ مقرر کړي، بلکې ددې حق هم ورکړل شوی چې هغه پاتې یوه نیمه څوکۍ چې پښتنو، هزاره وو او ازبکو او یا نورو قومونو پورې منسوب اشخاصو ته رسېږي، په هغو کې هم د خپلې خوښې غوراوی او چاڼ وکړي، څوك چې بیا دوی ته ډېر نږدې وي، همغه بیا پر دې څوکۍ کېنوي، د بېلګې په توګه به تاج محمد وردګ یاد کړو چې د نظار شورا ډېر نږدې پلوی دی او په امریکا کې د ستمیانو د نشراتي ارګان (امید) جریدې ډېر نږدې همکار او ملګری پاتې شوی، د یادونې وړ ده چې امید جریده او ستمیان اساساً د افغانستان وجود نه مني او د افغان او افغانستان له تصور سره مخالف دي، خو ښاغلی تاج محمد (وردګ) صیب یوازنۍ نسلي پښتون دی چې ددې افغان ضد خپرونې همکار او ملګری پاتې شوی دی.

له بل پلوه تاج محمد وردګ صیب له پنجشېریانو سره خپلولي هم لري او عمر یې هم تر اتیا کلونو اوړي (د عمر دومره زیاتوالی په اداري بې کفایتۍ کې ستر رول لري)، د همدغو عواملو له کبله د کابل په اداره کې پنجشېر ګروپ غوره وبلله چې د کورنیو چارو وزارت پوست د پښتنو د سمبولیکې استازۍ په توګه په تاج محمد وردك ډك کړي. په کورنیو چارو وزارت کې له تاج محمد وردګ څخه د همدې وزارت د یو بل لوړ پوړي پنجشېري چارواکي دین محمدجرئت واك ډېر زیات دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عملي واك دا نامشروع بريد ان تر دې پورې غځېدلی چې په دې وزارت کې د وزير د يوه پنجشېري سکرتر واك تر وزيره هم لوړ دی. په بهر کې په افغاني سفارتونو کې په سلو کې نږدې (۹۰) مامورين په پنجشېر ګروپ پورې تړلي دي او په بورسونو کې هم همدا حال دی.

همدغه حال پر اکثرو وزارتونو او ادارو واکمن دی، ياني دا چې هغه وزارتونه چې نېغ په نېغه شمال ټلوالې (پنجشېرګروپ) پورې تړلي، د هغو واك هم سل په سلو کې له پنجشېريانو سره دی او هغه ادارې چې له پنجشېر ګروپ سره نه دي، د هغو واك په سلو کې (۹۰) له پنجشېريانو سره دی، له نورو قانوني واکمنو سره د واك فيصدي ډېره کمه او په نشت حساب ده. په مجموعي ډول ټول واك صفر اعشاريه درې(۳,۰) فيصده وګړو ته سپارل شوی او نهه نوي اعشاريه اووه (۷,۹۹) فيصده خلك ترې محروم دي.

دا افراط پنجشېر ګروپ يوازې په خپل زور او طاقت زموږ پر ولس نه دی واکمن کړی، بلکې په دې کې ورسره روسيه، هند او ايران فعاله ونډه اخلي او د امريکا متحده ايالت هم ورسره سرخوځوي، ملګري ملتونه هم په کې د همکار رول ادا کوي. د همدغه ناقانونه واکمنو حاکمول دي چې د ټولې دنيا له سياسي، پوځي او اقتصادي ملاتړ سره سره په هېواد کې سوله او ثبات نه رامنځته کېږي او اقتصادي پرمختيا ته زمينه نه برابرېږي. که چېرې په هېواد کې د نړيوالو دغلط افهام او تدبير تر چتر او سيوري لاندې د صفر اعشاريه درې (۳،۰) فيصده وګړو داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاشیستي او افراطي واکمني دوام مومي، نو د پنجشېر ګروپ ملاتړي بهرنیان دې هم داسې فکر نه کوي چې نهه نوي اعشاریه اووه (۹۹،۷) فیصده ولس به لاس تر زنې کېني او یا به پر دوی ګلان شیندي، مجبور دي له هرې ممکنې لارې د خپلو حقه حقوقو د ترلاسه کولو لپاره هڅه وکړي او ځان وسلوال غبرګون ته تیار کړي. دا چې عام ولس دې حد ته رسېږي چې نور یې د صبر کاسه تر مورګو ډکه شي، وسله وال پاڅون او غبرګون ته لاس واچوي، نو تر هغه دمخه په کار ده چې ملګري ملتونه، د امریکا متحده ایالات او په مجموعي ډول ټول هغه بهرني قوتونه چې پنجشېر ګروپ یې پر کابل واکمن کړی پرېکړه وکړي چې د پنجشېر ګروپ دا فاشیستي، سکتاریستي او تبعیضي افراط پای ته ورسوي، په دې ډول به نړیواله ټولنه هم خپل بایللی اعتبار ترلاسه کړي، پنجشېرګروپ به هم د وسلوال غبرګون له سختې او دوی ته له منفي نتیجې څخه وژغورل شي او په هېواد کې به سولې او ثبات ته هم لاره اواره شي.

په هېواد کې د یو با ثباته او رښتیني ملي حکومت د جوړېدو په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوله، عدالت او که دواړه؟

کله چې د امریکا متحده ایالاتو د طالبانو د رنګولو لپاره ماشې ته ګوته ور وړله، نو هغه وخت ګڼو افغانانو او په تېره دلید او نظر خاوندانو سره دا پوښتنه زیاته مطرح کېدله چې د طالبانو بدیل او ځای ناستی به څوک وي او څوك به د هغوی ځای ډکوي؟ هغه وخت د امریکا غږ راډیو او یو شمېر نورو خپلواکو سرچینو په پټه یوه ټولپوښتنه او نظر غوښتنه کړې وه، ددې نظر غوښتنې نتیجه دا راوتې وه چې په سلو کې (۹۵) افغانانو ویلي وو: "د طالبانو تر سقوط وروسته چې هرڅوك راځي را دې شي خو چې پخوانۍ جنګي ډلې رانه شي". له پخوانیو جنګي ډلو څخه اصلي مقصد د جمیعت تنظیم او په تېره بیا د نظار شورا ډله وه، ځکه دا وخت نورې اکثره پخوانۍ جنګي ډلې د طالبانو له خوا له زوروځواکه غورځول شوې وې، یوازې د جمیعت تنظیم پاتې و، هغه هم د مرګ پر پوله شپې سبا کولې. د خلکو وېره دې وخت کې دا وه چې که بیا هم کابل د نظار شورا لاس ته ورشي، نورې ډلې به یې مخالفت ته را ودانګي او بیا به د جنګونو لړۍ پیل شي، افغاني ټولنې ته د نظار شورا کفایت او ظرفیت، د هغې په تېره څلورنیم کلنه نیمواکه واکمنۍ کې ښه معلوم شوی و، نو ځکه یې د هغې بیا واکمني دیوې ترخې تجربې تکرار ګاڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوال ائتلاف په تېره بیا امریکایان هغه وخت سخت په غوسه وو او دخپل قهر څپې یې نه شوې کېنولای، نو ځکه یې په ډېره بیړه نظامي عملیات پیل کړل، په نتیجه کې سیاسي حل لاره او بهیر تر جګړه ییزې حل لارې شاته پاتې شول او بېرته همغه څوک پر کابل واکمن کړای شول چې خلکو ورڅخه وېره او کرکه درلودله او ښه یې نه ایسېدل. کله چې نظار شورا واك ته ورسول شوه، نو بیا ځینو داسې تصور او اټکل وکړ چې دا ځل به دا ډله د یو ملي حکومت جوړېدو ته لاره خوشې کړي او له تېرو تجربو څخه به عبرت واخلي، خو تر څو میاشتنۍ واکمنۍ وروسته څرګنده شوه چې د هغوی په فطرت او چلند کې کوم بدلون نه دی راغلی، تر هغه وروسته په هېوادنۍ کچه، سره له دې چې یو لړ بدلونونه راغلل، لویه جرګه جوړه شوه، د زعامت مشکل تریوه حده حل شو، عمراني کارونه پیل شول، ګڼ شمېر مهاجرین بېرته هېواد ته ستانه شول، خو بیا هم اساسي مشکل تر اوسه پر خپل ځای پاتې دی.

په افغانستان کې اساسي ستونزه سیاسي مسئله ده، پوځي ډلې هم دسیاسي عدالت د نشتوالي له امله رامنځته شوي، که چېرې په افغانستان کې په رښتینې بڼه سیاسي عدالت تامین شي او هره سیاسي ډله د خپل کفایت او هر قوم د خپل کمیت او کفایت له مخې د هېواد په سیاسي چارو او برخلیك کې شریك شي، نو نظامي ډلې ورو ورو خپل ارزښت او ماهیت له لاسه ورکوي. د سیاسي عدالت تر تامین وروسته ټولنیز عدالت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنیز ثبات او هېوادني پرمختګ ته لاره اوارېږي، تر دې ټولو وروسته بیا مدني ټولنه جوړېږي، خو په خواشینۍ سره باید ووایو چې په افغانستان کې اوسنۍ سیاسي پرمختیاوې د ګڼو معاملو د پردې ترشا اوډل کېږي او ترسره کېږي.

اوسنۍ سوله او اوسنی سیاسي ثبات دواړه حقیقي نه دي، هم سوله تصنعي ده هم سیاسي ثبات. په سیاسي برخه کې یوه خاصه ډله واك ته رسول شوې چې دصفر اعشاریه درې (۳,۰) فیصده وګړو استازولي هم نه شي کولای، دا ډله دیو بهرني زبرځواك د الوتکو تر وزرونو لاندې خپل ژوند تېروي، که نن هم په افغانستان کې بهرني ځواکونه نه وي، په کابل کې د نظار شورا واکمني میاشتې لا څه چې څو ورځې هم دوام نه شي کولای، علت یې دا دی چې نهه نوي اعشاریه اووه (۷,۹۹) فیصده خلك له واکه محروم دي. عام ولس اوس ځکه د نظار شورا پر ضد وسلوال بغاوت نه کوي چې مخې ته یې د نړیوال ائتلاف ځواکونه پراته دي او دوی له هغوی سره مخامخېږي، نو ځکه خو غلی مخالفت کوي او عملاً ستر نظامي ټکر نه شته. د ملګرو ملتونو چارواکي داسې فکر کوي چې څه خو (۸۰-۹۰) فیصده خلك خو خپل حقوق نه غواړي، په اصطلاح دا ظلم یې پر ځان منلای، دا یو څو فیصده خلکو ته چې واك ته رسېدلای، که له دوی څخه اوس واك اخلې، نو دوی وسلې ته لاس اچوي، ځکه چې تیارې وسلې هم ورسره دي، کله چې دوی وسلې ته لاس وروړي، نو جګړه پیښېږي، نو ښه داده چې که عدالت هم نه وي، نو لږ تر لږه خو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوله تامین شي، همدا هم کفایت کوي. ملګري ملتونه په دې هم خپل نوم نه بدوي چې دوی اوس په افغانستان کې حضور لري او دوی نه غواړي ددوی په شتوالي کې په افغانستان کې لویې جګړې پیل شي، دهمدغسې معاملو په نتیجه کې نسبي سوله راغلې، خو عدالت په کې تر پښو لاندې شوی دی.

ملګري ملتونه او ځینې نور بهرنیان شاید داسې فکر وکړي چې دیوې ناعادلانه سولې ترټینګېدو وروسته به ورو ورو دایمي ټولنیز عدالت او سیاسي ثبات ته هم لاره اواره شي، ځکه چې د خلکو ترمنځ به د سولې کلتور دود شوی وي او د جګړې فرهنګ به کمزوری شوی وي، خو دلته تجربو ښودلې چې هره سیاسي جنګي ډله یو ځل واك ته رسېدلې، نو بیا یې خپله ټوله انرژي د خپل واك په ټینګولو او دخپلو مخالفینو پر ځپلو لګولې ده، جګړې همداسې دوام موندلای ترڅو چې واکمنه ډله له واکه پرځول شوې او تر هغه وروسته بیا همدا لړۍ تکرار شوې ده.

افغان ولس اوس له متمدینو هېوادونو او په تېره بیا له ملګرو ملتونو ګیله کوي چې په نورو ځایونو کې د زورواکۍ، ظلم او تشدد غندنه کوي، خو په افغانستان کې بیا دیوې جنګي ډلې له واکمنۍ سره هغه هم په دې پلمه چې سولې ته خطر پېښ نه شي، مرسته کوي او عمر یې اوږدوي.

څه موده دمخه په افغانستان کې د ملګرو ملتونو ځانګړې استازي ښاغلي لخدربراهیمي په شمال ولایتونو کې د شمال ټلوالې له خوا دشویو ډله ییزو وژنو د څېړنو په باب وویل: "مړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خدای وبښي مونږ باید د ژوندیو غم وخورو" د اصولو له مخې دا خبره، سمه ده ځکه چې مړي هسې هم په ژړا نه را ژوندي کېږي، ښه خبره داده چې دژوندیو غم وخوړل شي خو اصلي خبره دعدالت ده، ترڅو چې عدالت تامین نه شي د نورو کړکېچونو د پېښېدو وېره شته. ښاغلی لخدر براهیمي وایي چې په اوس وخت کې مونږ تر عدالته سولې ته زیاته ترجیح ورکوو، مانا دا چې که دیوه جنګسالار تر وزر لاندې هم سوله رامنځته کېږي، مونږ دهغه ترخه ماضي هېروو. خو زمونږ د ولس هیله بیا داسې نه ده، ولس د جنګسالارانو او ټوپکمارو د چلونو، وعدو، سوګندونو او پرله پسې ژمنو یوه ډېره پخه تجربه او تاریخچه لري. د جنګسالارانو ژمنې او سوګندونه ان د کعبې شریفې تر حرمه هم رسېدلي، خو بیا هم جنګونه او عداوتونه بند شوي نه دي، ملګري ملتونه داسې فکر کوي چې دا ځل نو جنګسالاران اصلاح شوي او تېر عملونه بیا نه تکراروي. جنګسالارانو اوس ځکه ځان غلی کړی چې د امریکایي بي **۵۲** الوتکو څخه د وېرې احساس کوي، دوی وایي تر هغو چې مو امریکایانو او ملګرو ملتونو سره شپې تېرېدلې، هغه به تېروو او کله چې دوی په خیر سره له افغانستانه رخصت شول، نو بیا به بېرته د خپل فطرت او طبیعت له مخې کار کوو. ولس سره دا وېره هم شته چې په افغانستان کې دنړۍ د ګڼو هېوادونو له دومره ستر ځواك سره سره بیا هم چا جنګسالارانو سره حساب ونه کړای شو، نو بیا به وروسته تر دې مونږ په تش لاس له هغوی سره څه وکړای شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه دا چې ولس عدالت غواړي، هم د پخوانيو حسابونو تصفيه غواړي او هم په اوسني وخت کې دپخوانيو جنګسالارانو د واکمنۍ پای ته رسېدل، ځکه دوی وېره لري چې په همدې ډول به د جنګسالارانو د واك لړۍ وغځېږي، بيړنۍ لويه جرګه يې يو ښه مثال دی، چې جنګسالارانو کرزی صيب او نړيواله ټولنه (ملګري ملتونه) مجبور کړل؛ دلويې جرګې له خوښې پرته نوې کابينه جوړه کړي او پخوانيو جنګسالارانو ته بيا غټ غټ امتيازونه ورکړي.

زموږ په اند د ولس دا وېره پرځای ده، که چېرې سوله او عدالت په موازي ډول پرمخ لاړ نه شي او د لويې جرګې په شان عدالت تر سولې قربان شي، نو دايمي سوله او سياسي ثبات ناشونی کېږي. دلويې جرګې تر پای ته رسېدو وروسته کرزي صيب په يوه خصوصي ناسته کې ويلي وو:"موږ په لويه جرګه کې عدالت تر پښو لاندې کړ او سولې ته مو چيلنج ورکړ"، مانا دا چې په وزارتونو کې د جنګسالارانو ونډه ښه درنه شوه.

همدا علت دی چې له لويې جرګې څخه تر اوسه پورې په هېواد کې د ډاډمنې سولې، سياسي ثبات، ملي اردو او ملي پوليسو (ځارندوی) د جوړېدلو په لاره کې ډېر کم پرمختګ شوی دی.

موږ هيله لرو چې ملګري ملتونه په خپله افغان پاليسۍ کې بدلون راولي او د جنګسالارانو تر وزرونو لاندې د سولې بهير همداسې پرمخ بونه ځي، بلکې د ټولنيز او ملي عدالت د تامين لپاره يوه لاره دا ده که جنګسالاران ژر ترژره محکمې ته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راکاږل کېږي، نو لږ تر لږه خو باید نور امتیازونه ورته ورنه کړل شي. ښه لاره داده چې د واکمنۍ امتیاز باید په خپله ولس ته ورکړل شي، نه جګړه مارو ته.

که چېرې په افغانستان کې دعدالت پر بنسټ سوله او سیاسي ثبات رامنځته شي، نو دابه ډاډمنه سوله او سیاسي ثبات وي، دایمي به وي نه موقتي لکه د اوس په شان.

په هېواد کې دیوې عادلانه سولې او سیاسي ثبات د ټینګېدو
په هیله
دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د ابهام پر لوري

مخکې داسې فکر کېده چې د سترو ځواکونو او د نړیوالې ټولنې په مداخلې او زیات پام سره به د افغانستان ستونزه حل او د افغانانو دې اوږده رنځ ته به درمل پیدا شي، خو له هغه وخته چې د امریکا د پوځي بریدونو په نتیجه کې طالب نظام ړنګ او د نړۍ پام افغانستان ته را اوښتی او د جهان ډېرو ځواکمنو هېوادونو دلته پوځي او سیاسي حضور پیدا کړی، د افغانستان د ستونزې دمشورې سر بېخي لادرکه شوی دی.

دا خبره اوس معلومه نه ده چې اصلي اجنډا چا سر ده؟ امریکایانو سره، ملګرو ملتونو سره، ایران، روس، هند، پاکستان، فرانسې او یا ترکیې سره؟ او که نه خپله افغانانو سره؟ په افغانانو کې بیا چا سره ده؟ شمال ټلوالې (نظار شورا سره)؟ د هغو مخالفو جهادي ګروپونو او طالبانو سره او که ملي دیموکراتو اشخاصو سره؟ کله چې څوك دغسې پوښتنې په ذهن کې را وګرځوي نو له ډېرو ابهاماتو سره مخامخېږي، خو دې ابهاماتو کې بیا هم سړی څه نا څه یوه اټکل ته ګوته نیولای شي. په افغانستان کې د اوسنیو ابهاماتو په لړ کې د دنیا د ظاهري اسبابو دمنطق په مټ ویلای شو چې د افغانستان د اوسنۍ ستونزې د مشورې سر تر هر چا لومړی دامریکایانو په لاس کې دی او په کورنۍکچه په کې زیات مطرح لوبغاړی همغه شمال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلواله (نظارشورا ګروپ) دی، خو کله چې سړی د امريکا او شمال ټلوالې دې نا متجانس پيوستون ته ګوري، نو د سړي ذهن بيا د ابهام خوا ته مخه کوي او وايي چې: "دا وړی لکه چې شړی نه شي". ځکه د روس او ايران د ښوونځي زده کوونکي څنګه امريکايي سندرې او ترانې زمزمه کړي، خو په سياست کې دا هرڅه پېښېدی شي، سياست څه اخلاقي موضوع نه ده، مخ و څټ، رنګ او چوکاټ نه لري، پروني دښمنان نن دوستانېدلای شي او نني دوستان سبا بيا د دښمنۍ ډګر ته وتلای شي.

سياست داسې شی دی چې کله کله په کې خلك په کعبه شريفه کې قسم خوړلو ته هم اړکېږي، کله کله سړی ږيرې پرېښودلو ته چې اوږدولو او ځينې وخت يې خريلو ته هم اړ وزي. سړی چې همدغه حالات ګوري نو په ذهن کې يې ابهام راټوکېږي. زموږ د هېواد پر سياسي ډګر اوس د همداسې يو سياسي ابهام سيوری خور دی. د حکومت ملکي او قانوني برخه اجرائيوي ځواك نه لري، ترڅنګ يې د جنګي ډلو واکمن استازي د هرڅه د ويټو کولو حق لري، دنن او سبا لپاره کومه رڼه پاليسي او روڼ مهالوېش نه شته، ټول د بهرنيانو مرستو ته په طمع يو. په سياسي برخه کې مو خپل نوښت او خپله ځواکمني له لاسه ورکړي. ايډيالوژيو او ايډيالونو، د اوږده او زېښښونکي فقر او تنګسيا له امله خپل پخوانی کيف او خوند له لاسه ورکړی، اوس خلك په اسانۍ زړه نه ښه کوي چې دا فاني نړۍ دې بې له هغې و دغې د هغې بلې تلپاتې دنيا لپاره له لاسه ورکړي، اوس د پانګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ګټې بازار ګرم دی، غیرت، توره، د پلار نیکه مېړانه اوس عملي لغتونه نه دي، بلکې د ژبني قاموس برخه دي.

اوس خلك خپلو ګټو پسې ګرځي او ګټې هم د هغه چا په لاس کې دي چې ګټې یې زموږ د هېواد له ملي ګټو سره مخالفې دي. ګټې تر لاسه کول هم اسانه کار نه دی، پخوانیو متل کړی چې "ګټې تر ګټو لاندې دي"، نو اوس چې څوك ګټې ترلاسه کوي، مجبور ګټونه به اړوي او ګټونه چې اړوي نو مجبور لاسونه به یې ور لاندې کېږي. ښکېلاك اوس افغان سیاسي ګروپونه او د هغو ډلمشران په همدغسې یوې تنګسیا کې راګیر کړي، ګټه ورکوي، خو لاسونه یې تر (ګټو) لاندې کوي. نو هغه کسان چې لاسونه او پښې یې تر ګټو لاندې وي هغوی به څرنګه په هېواد کې ازاد ژوند او فکر وکړای شي او څنګه به ولس پرې راټول شي.

زموږ د ولس د چارو واګي اوس په کورنۍ کچه د همدغسې اشخاصو لاس ته ورغلي، ددوی په شتوالي کې دیو سالم او ملي نظام ټینګښت او پایښت نا شونی دی او له زاټو د کټوري طمع کول دي. اساسي بهرني زبرځواکونه هم همداسې کسان خوښوي چې ولس ته د خپلې راتلونکې، لیدلوری معلوم نه کړي او دوی له دې ابهام څخه خپله ګټه پورته کړي.

اوس نو روښنفکره او ټولو ملتپالو افغانانو او په ټولیز ډول ټول افغان ولس ته په کار ده چې له دې ابهام څخه د خلاصون لپاره لومړی پر دې اوسني حکومت، بیا د ملګرو ملتونو پر سازمان، بیا د امریکا پر متحده ایالتونو او د افغانستان په کشاله کې پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو اخته هېوادونو هر اړخیز فشار راوړي چې د افغانستان په اړه یوه رڼه، شفافه او څرګنده لیکلې ستراتیژي له وخت او ځای سره سمه، زموږ ولس ته وړاندې کړي چې زموږ د ملت راتلونکی معلوم او تضمین شي او هر سړی د خپل کار په سر وبر پوه شي او که داسې ونه شي له اوږده ابهام سره دیو ملت د برخلیك تړل یوه ستره تېروتنه او خطرناکه لوبه ده.

له ابهام او تورتم نه رڼا ته د وتو په هیله

په درنښت

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دولتي خپرونو تنظیمي انحصار څنګه له منځه تللای شي؟

د طالبانو د نظام تر ړنګېدو وروسته د افغاني ټولنې په بېلابېلو برخو کې ډول ډول بدلونونه رامنځته شول، چې ځینې یې مثبت دي او په ځینو برخو کې خبره تر پخوا هم خرابه شوې ده. د مطبوعاتو او خپرونو ازادي او په دې برخه کې زیات پرمختګ هغه مثبت ګام دی، چې په تېر یو نیم کال کې پورته شوی دی.

اوس د ټول هېواد په کچه تر (۲۲۰) عنوانو زیاتې مهالنۍ خپرونې خپرېږي، چې د شومره والي او څرنګوالي له پلوه یې د هېواد په ټول مطبوعاتي تاریخ کې ساری نه لیدل کېږي.

د ازادو چاپي خپرونو ترڅنګ بله د یاد وړخبره داده، چې ازادو ټلویزیونونو او ازادو راډیوګانو ته هم د فعالیت اجازه شته، تر اوسه پورې ځینو افغانانو د ازادو راډیو ګانو او ازادو ټلویزیونونو د جوړولو لپاره غوښتنلیکونه ورکړي، ځینو خو لا اجازې هم ترلاسه کړي، خو تر اوسه لا کومې دا ډول خپرونې پر عملي فعالیت لاس نه دی پورې کړی. البته یو شمېر نورې داسې راډیویي خپرونې شته چې هغه یامستقیماً د نړیوالو له خوا او یا د هغوی په مرسته له افغانستان څخه خپرېږي او یا هم د راډیو افغانستان د (FM) او نورو څپو له لارې خپرونې کوي. په ټلویزیوني برخه کې هم دالمان ټلویزیون د بهرنیو خپرونو څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل لنډ بهرني خبرونه په پښتو او دري ژبو له کابل ټلویزیون څخه خپروي.

دا ټول پرمختګونه ددې څرګندوی دي چې د هېواد د ډله ییزه خپرونو په برخه کې تر یوه حده مثبت پرمختګ رامنځته شوی دی. خو دا پرمختګ او ازادي دومره هم نه ده، لکه څنګه چې د افغانستان اوسنۍ اداره او نړیواله ټولنه یې تبلیغوي، دا خبره درسته ده چې د افغانستان د خپرونو شمېر زیات شوی او تر یوه حده یې کیفیت هم ښه شوی، خو تر اوسه لا ادعا او واقعیت پوره پوره سمون نه لري. اوس تر بل هر وخت څخه زیات دیوه تنظیم، د یوې ډلې، یوه قوم او یوې سیمې خلك د هېواد پر اساسي خپرونو واکمن دي او دا هڅه هم کوي، چې خپل انحصار ته دوام ورکړي او ددوی تر انحصار بهر خپرونې هم تر ګواښ لاندې راولي، په حقیقت کې اوس اکثره خپرونې داسې ازادې دي چې له اساسي واکمن ګروپ پرته نورې هرې ډلې او تنظیم ته د انتقاد ګوته ونیسي، خو یوازې پر اساسي واکمنې ډلې به انتقاد نه کوي.

دلته به د دولتي او نادولتي خپرونو پر څرنګوالي لنډه رڼا واچوو:

الف- دولتي خپرونې: په دولتي خپرونو کې دوه ډول خپرونې دي:

لومړی:- هغه خپرونې چې په مطلق ډول د نظار شورا په انحصار کې دي. دا ډول خپرونې د دولت له پانګې او بیت المال څخه تمویلېږي، خو دفکر او نظر له پلوه یوازې د یوه ځانګړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګروپ (نظار شورا) د ګټو او نظر څرګندونه کوي، هرڅوك چې دنظار شورا مخالفین دي؛ طالبان دي، که روښنفکران یا د نورو ډول ډول سیاسي افکارو خلك، د همدې دولتي انحصار شویو خپرونو له لارې په بېلابېلو نومونو تورنېږي او بد رد ورته ویل کېږي، ددې خپرونو غوره بېلګه خپله کابل راډیو ټلویزیون دی، چې هېڅوك داسې فکر نه کوي، چې دا د افغانستان راډیو ټلویزیون دی، که د نظار شورا یا د پنجشېر ولسوالۍ د څو تنو اوسېدونکو.د راډیو ټلویزیون له (۱۹) ریاستونو رئیسانو له جملې څخه (۱۷) رئیسان په تاجك قوم پورې اړه لري، دا په کابل کې د مطبوعاتي او قومي انحصار او ځانګړې قوم پالنې هغه بېلګه ده، چې تر اوسه به په جنوبي افریقا کې لا څه، بلکې په ټوله نړۍ او په تېره بیا په داسې یو هېواد کې چې د اکثریت ترخنګ بېلابېل قومي اقلیتونه په کې اوسي، چا نه وي لیدلې.

عام ولس خو څه کړې چې خپله د منځمهالې اداري دیموکرات مشران هم د راډیو ټلویزیون له افراطي حالت نه تر پوزې راغلي او د اطلاعاتو او کلتور وزارت په چوکاټ کې یې د هغو دکنټرول لپاره یو ځانګړی کمیسیون هم جوړ کړی، خو دې کمیسیون هم د خپلې بې کفایتۍ او د راډیو ټلویزیون د چارواکو د ډېرې زیاتې سپین سترګۍ له وجې څه تر سره نه کړای شول.

دویم - هغه دولتي خپرونې دي چې د کابل په اوسنۍ اداره کې ډېرې زیاتې د جنګسالارانو په خدمت کې نه دي، لکه انیس، هېواد، ملي ارمان او ځینې نورې. خو دا خپرونې هم داسې نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په ښکاره یا ضمني ډول دې د کابل پر اوسنۍ اداري د ځینو اساسي واکمنو جنګسالارانو مخالفت وکړي، یوازې دومره کوي چې په ډېر ښکاره او بربنډ ډول د جنګسالارانو ستاینه نه کوي او د هغوی ډېرې سپارښتنې نه مني. په مجموعي ډول دولتي خپرونې تر زیاته بریده د نظار شورا په خدمت کې دي.

ب – ازادې خپرونې: په ازادو خپرونو کې بیا هم څو ډوله خپرونې دي.

لومړی:- هغه ډول خپرونې چې په ښکاره دیو ځانګړي تنظیم له خوا خپرېږي او د همغه تنظیم د ګټو او نظر ښکارندوی دي، لکه پیام مجاهد او جمیعت تنظیم، وحدت حزب او ځینو نورو تنظیمونو پورې نورې اړوندې خپرونې. دا خپرونې د مشخصو ډلو له خوا تمویلېږي او دهغو د افکارو ځلونه کوي، دا خپرونې حق لري دخپلو ځانګړو تنظیمي لېوالتیاو لپاره کار وکړي، خو ددې حق نه لري، چې د هېواد د ملي ګټو، د خاورې د بشپړتیا او اسلامي ارزښتونو خلاف خپرونې وکړي، خو په دې تنظیمي خپرونو کې داسې خپرونې هم شته، چې ان د هېواد د ملي ګټو، ملي وحدت او د خاورې د بشپړتیا پرضد لیکنې هم خپروي، غوره بېلګه یې خپله د ((پیام مجاهد)) جریده ده.

دویم:- هغه ډول خپرونې دي چې د بېلابېلو تنظیمي او په دولت کې د شاملو اشخاصو له خوا چاپېږي او د ازادو خپرونو تمثیل کوي، ددې ډول خپرونو مالي لګښت د یو شمېر خیریه ټولنو او نړیوالو سازمانونو له خوا په دې نیت ورکول کېږي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې ازاد مطبوعات تقویه شي، ددې خپرونو چلوونکي له همدغه نیت نه په ناوړه ګټې اخیستنې سره خپل مالي لګښت له همدغو سرچینو څخه ترلاسه کوي، خو خپرنیز کار یې یوازې د یوې مشخصې ډلې، قوم، سیمې او ژبې لپاره وي. دوی ازادي دې ته وایي چې یوازې د هغه تنظیم چې دوی ور پورې اړه لري د هغو له افرادو څخه پرښتې جوړې کړي، د بېلګې په توګه به کابل اوونیزه یاده کړو، چې دنظار شورا د یو اساسي غړي له خوا خپرېږي.

ددې جریدې لګښت په کابل کې د (ایینې) په نامه دیوې ادارې له خوا ورکول کېږي، دا اداره ځان (افغان کلتوري او مطبوعاتي مرکز) ګڼي او غواړي په افغانستان کې ازادو مطبوعاتو ته وده ورکړي، ویل کېږي چې ائینه د ملګرو ملتو دیونیسکو په سازمان پورې تړلې یوه اداره ده، چې په کابل کې پرې یو شمېر فرانسوي اتباع اساساً واکمن دي.

دا اداره د کابل اونیزې، زنبېل غم، ملالۍ او یو شمېر نورو خپرونو لګښت ورکوي. خو اوس راځو دې ته چې ایا کابل اوونیزه، رښتیا هم یوه ازاده جریده ده که نه؟ که دا جریده رښتیا هم یوه ازاده جریده وي، نو ایا تر اوسه یې د کابل د ورانوونکو له جملې څخه د یوه تن اساسي ورانوونکي او د سالنګ د تونل د الوزونکي پر ضد کوم مطلب خپور کړی او یا خپور به یې کړي؟ د نړیوالو مطبوعاتو د رپوټونو له مخې د سالنګ پر بیارغونه نږدې پنځه ملیونه امریکایي ډالره لګښت راځي، ایا کابل اونیزه او یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کابل کې نورې دولتي او ازادې خپرونې به دا ولیکي چې دا تونل چا الوزولای دی؟

دې کې هېڅ شك نه شته چې کابل اونیزې به ډېر داسې مطالب خپاره کړي وي، چې د نورو تنظیمونو خلاف وي او په دې کې به یې د ولس د هیلو یو څه ځرګندونه هم کړې وي، خو ایا تر اوسه په کې داسې مطلب هم چاپ شوی چې هغه دې د نظار شورا او یا هم د جمیعت تنظیم پر ضد وي؟

نو که چېرې داسې نه وي، نو بیا خو دا جریده یوازې د نظار شورا د ګټو ساتندویه او ځرګندویه خپرونه ده، نو ازاده ورته ځنګه ویلای شو؟ د ازادو خپرونو تر ټولو مهم اصل ناپېیلتوب دی، هره خپرونه کې چې دا اصل مراعت شوی نه وي، ازاده ورته نه شو ویلای، نو هغه خپرونې چې ازادې نه وي، ولې بیا پر ځان د ازادو او ناپېیلو خپرونو نوم ږدي او ولې ورته د ائینې په شان یوه اداره چې د ازادو خپرونو د ملاتړ ادعا کوي، داسې تنظیمي او تنظیمي ډوله خپرونو ته مالي لګښت ورکوي او ولې پرې د ازادو خپرونو رنګه پیکه کوي؟ دا ډول خپرونې په کابل کې نورې هم شته چې دلته یې له شنلو تېرېږو.

درېیم:- دپه کابل او ولایتونو کې یو شمېر داسې ازادې خپرونې هم شته چې تر ډېره حده یې د بې طرفۍ اصل ساتلای، ژبني او سیمه ییز توازن او تناسب ته یې پاملرنه کړې او تر یوه حده یې د سالم انتقاد روحیه پیاوړې کړې. په کابل کې یې نسبتاً ښې بېلګې د ((کلید)) اونیزه او د ((ارادې)) ورځپاڼه دي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایتونو کې هم دا ډول بېلګې شته، خو دا خپرونې هم تر اوسه پورې په دې دریځ کې نه دي، چې پر کابل او د هېواد پر نورو سیمو د واکمنو اساسي جنګسالارانو پر وړاندې یوه مطبوعاتي جبهه پرانیزي او یا دې هم د اپوزیش شکل غوره کړي، دوی یوازې دومره کړي چې د جنګسالارانو د ستاینې په باب هېڅ مطلب نه خپروني او کله کله هم یو نیم مالګین انتقاد ته په خپلو پاڼو کې ځای ورکوي.

په هرحال په مجموعي ډول د ازادو خپرونو حالت هرڅنګه چې وي، تر دولتي هغو ډېر ښه دی. خو اوس راځو دې ته چې پر دولتي خپرونو تنظیمي انحصار څنګه له منځه تلای شي؟

اصلي خبره داده چې ددولتي خپرونو په تېره بیا د راډیو او ټلویزیون له دې یورنګي حالت او انحصار نه، نه یوازې عام ولس، بلکې خپله یو زیات شمېر دیموکرات دولتي چارواکي هم تر پوزې راغلي او ټول غواړي چې یو مثبت بدلون په کې راشي. زموږ په نظر په دولتي خپرونو په تېره بیا راډیو ټلویزیون کې مثبت بدلون په دې ډول راتلای شي: لکه څنګه چې دولت د دولتي تصدیو د شخصي کولو لپاره یو ځانګړی کمیسیون جوړ کړی او ښاغلی خالق فضل ددې کمیسیون په داسې حال کې دی، داسې دې د کابل راډیو ټلویزیون او ځینو نورو خپرونو د شخصي کولو لپاره هم یو ځانګړی کمیسیون جوړ کړي، اوس خو د مطبوعاتو د قانون له مخې خلك شخصي ټلویزیونونه او راډیوګانې هم فعالولای شي. نو د کابل راډیو ټلویزیون د شخصي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو لپاره دې هم د ازادې داوطلبۍ له لارې اخیستونکي پیدا کړي، ددې ګټه به دا وي چې د دولت اکثره مسئولین به له یو ډېر دروند مالي او ستر رواني بار او فشار څخه خلاص شي، یانې دا چې که کابل ټلویزیون او راډیو د هغو داوطلبانو ته ورکړل شي، دولت به د هغو تر (۱۲۰۰) زیاتو مامورینو د معاشونو او نورو لګښتونو له غمه بې غمه شي، چې همدا اوس یې ورکوي. اصلي خبره دا ده چې راډیو ټلویزیون خو په واقعیت کې اوس هم شخصي دی؛ یانې دا چې دیوې مشخصې (ډلې نظار شورا) په لاس کې دی او ځیني خلك لا ورته ان پنجشېر ټلویزیون هم وایي، ټول تبلیغات او نشرات یې د همدې ګروپ لپاره دي، د جمهور رئیس کرزي صیب په باب په کې دومره څه نه وي چې د " شېر پنجشېر"، " امرصاحب"، " سخن سالار"، " سردارجهاد"، " سردارشهدا"،" سیمرغ هندوکش"،"فاتح جنګ سرد"، " سپه سالار مقاومت" په باب په کې خپرونې کېږي، نو چې خپرونې یې د یو شخصي ګروپ او د هغه د قومندان لپاره وي، ښه داده چې لګښت یې هم د همدې ګروپ پر غاړه شي.

دولت که چېرې همدا ټلویزیون او راډیو په یوه مناسب قیمت وپلوري، په همدې پیسو کولای شي ازاد او ملي ټلویزیون او راډیو فعال کړي، چې د ټولو خلکو د هیلو ښکارندویي وکړي.

د ولسمشر ښاغلي کرزي د حکومت دیموکراتو اشخاصو ته د راډیو ټلویزیون د اصلاح بله لاره داده چې دوو میاشتو پورې دې کابل راډیو ټلویزیون ټول نشرات او په موقت ډول دمامورینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاشونه بند کړي، که چېرې بیا هم اصلاحات رانغلل د راډیو ټلویزیون ناپېیلو مامورینو ته دې بل ځای کار پیدا کړي او تنظیمي مامورین دې خپل تنظیم ته پرېږدي او د راډیو په تېره بیا د ټلویزیون خپرونې دې تر هغه پورې ودروي، چې د اصلاحاتو شرایط برابر شي، ځکه تر زهرجنو، تنظیمي، سمتي او کرکجنو خپرونو او تر هغو خپرونو چې له هغو څخه د ملي نفاق او کرکې بوی راځي، (نه خپرونې) ښې دي، غبرګون خو نه را ولاړوي. اوس د کابل ټلویزیون پر ځای اکثره خلك د نورو هېوادونو ټلویزیونونه ګوري، علت یې همدا دی چې په کابل ټلویزیون کې داسې څه نه شته چې د خلکو ذوق خړوب کړي، نو پر هغو ټلویزیوني خپرونو چې تر ګټې یې زیان زیات دی، ولې بې ځایه لګښت وشي؟ هغه هم دبیت المال لګښت.

په درناوي

په هېواد کې د مطبوعاتو د رښتینې ازادۍ په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې بهرني ځواکونه ګټې او زیانونه

له اخلاقي، ملي، دودیز اوعقیده یي پلوه دا خبره سړی ته ډېره ګرانه پرېوزي، چې په خپل هېواد کې بهرنې ځواکونه وزغمي، هغه هم داسې بهرني ځواکونه چې د یوه قوي پوځي فشار او یرغل په نتیجه کې هېواد ته داخل شوي وي، خو په اوسنۍ نړۍ کې په تېره بیا د نړۍ له یو قطبه کېدو راهیسې پخواني ارزښتونه اوایډیالونه یو څه بدل شوي او نور هم د بدلېدو په حال کې دي.

اوس د منطق ځای زور او د اخلاقو او ایډیالونو ځای اقتصاد یا پیسو نیولای، د عصري ټکنالوژۍ سیلاب د غیرتونو او کلتورونو ډېر ټینګ دېوالونه نړولي، نو ځکه خو چې مشر لالا(د امریکا متحده ایالات) هره خبره کوي هغه په نړۍ کې د کاڼي کرښه ده او څوک یې د بدلانه حق او جرئت نه لري،د نړۍ په هر ځای هره سیمه او هر هېوادکې یې چې هر سیاسي شخص، هر ګوند او هر حکومت ته طبعه خرابه شي نو لومړی ورته پلمې جوړې کړي او بیا یې د له منځه وړلو لپاره د زور اسونه زین کړي.

کومه داسې خبره یا پېښه چې هغې ته د منطق غاښ نه جوړېږي، هغه بیا ملګرو ملتونو او یا هم نورو هېوادونو ته حواله کړي، چې د دوی له خوښې سره سم یې حل کړي، لنډه داچې زور او اقتصاد زموږ د اوسني عصر کلتور او منطق دی، هغو ټولنو، هېوادونو او ډلو چې له دې کلتور سره ځان عیار کړی، له غیرت او سرلوړۍ پرته د ژوند له خوږلنیو برخمن شوي، خو هغه څوک چې ددې کلتور پرمخالف لوري روان دي له ستونزو سره مخامخېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ هېواد او زموږ ولس په همدغسې یوې دوه لارې کې ولاړ دی، یا به د زور منطق ته غاړه ږدي او یا به هم مخالفت کوي، د مخالفت مانا یوه نا انډوله جګړه ده چې د نړۍ د ټولو زورورو د مجموعې پر وړاندې به د یوه جګړه ځپلي، بې کسه او بې وسه ولس له خوا تر سره کېږي او نتیجه به یې هم زموږ د هېواد لا ویجاړي او د ولس بربادي وي. د همدې بهرنیو ځواکونو پر وړاندې د بري د یو فیصده اټکل په حالت کې به هم زموږ ولس دومره ځپل شوی وي چې د هر ګاونډي لاسوهنې ته به پراخه زمینه برابره شوې وي، د هېواد دفاعي ځواک به کمزوری شوی وي او د هېڅ ګاونډي د یرغل د پر شا تمبولو وس به پاتې نه وي.

په دې حالت کې به د افغانستان ګاونډي دومره زړور شي چې په ښکاره ډول به افغانستان کې مداخله کوي، ان د خاورې د نیولو تر حده، هغه وخت کې د ګاونډیو هېوادونو سترګې نه له نړیوالو زبرځواکونو سوځي اونه هم له ملګرو ملتونو، ځکه چې د قدرت او سیاست دا دواړه سرچینې به په افغانستان کې ماتې شوې وي، افغانستان به بیا په سیاسي انزوا کې وي او دا کار به ګاونډیو هېوادونو ته ښه فرصت په لاس ورکړي، چې خپل ناوړه هدفونه تر لاسه کړي، په ټوله نړۍ کې به داسې کوم هېواد او داسې کوم ځواک نه وي چې هغوی د افغانانو غم وخوري او مرستې ته یې راودانګي، نو په دې ډول به یو ځپل شوی هېواد د ګاونډیو خوښې او ترحم (!) ته پاتې شي او ټول هېواد به له کورنیو جګړو او نا خوالو سره مخ شي.

نو په دواړو حالتونو کې زموږ ولس زیان زغمي، نو د لومړي حالت زیان تر دویم هغه لږ دی، په لومړي حالت کې د هېواد د خاورې بشپړتیاتضمینېږي، د ګاونډیو هېوادونو لاسوهنې کمېږي، یوازې د بهرنیو زبرځواکونو د سیاسي تګلارو سیوری دلته غوړېږي، په دویم حالت کې (

(c) ketabton.com: The Digital Library

له سیاسي او پوځي یرغل سره د مخالفت حالت کې) تر یوه اوږده ستومانوونکي مقاومت وروسته که کومه ثمره هم تر لاسه شي نو دا ثمره به هم د گاونډیو هېوادونو لاس ته ورځي.

په داسې حالاتو کې نوزموږ ولس د (بدو) او (بدترو) تر منځ په یوه حالت کې واقع دی، که هر څومره هڅه وکړي یو نه یوه سره به مخامخېږي، خو ښه لاره دا ده چې اوس موږ د (بدترو) پر ځای(بد) انتخاب کړو، کله مو چې د بدن غړي کوشېر او ټکور شول بیا به له بد حالت نه د (ښه) حالت پر لور گامونه اخلو.

د همداسې یو ښه حالت په هیله

د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر چتې وتي مطبوعات

زموږ په ټولنه کې افراط او تفریط د ټولنیز او سیاسي ژوندانه یو دود ګرځېدلای،په هره برخه کې کله دومره افراط کوو چې تصور نه کېږي او کله بیا پوره کار کې د تفریط دومره درجې ته راټیټ شو، چې دا هم د چا په خیال کې نه ګرځي، په دې تېرو شل پنځه ویشتو کلونو کې خو دې افراط او تفریط سره ښه غېږه نیولې، کله به یې یو څملوه او کله بل، ښه د مزې سره لوټ په لوټ واوښتل خو بیا هم حالات منځني حد ته نه دي را رسېدلي.

په سیاسي ډګر کې یو وخت داسې و چې نه یوازې نا مذهبه، بلکې مذهب ضد لاره خپله شوه، د چا چې به سپینې جامې پر تن وې، خولۍ او لونګۍ به یې پر سر وه او ږیره به یې پر مخ ، نو په زوره به یې ځان د توپ خولې ته ترلی و، آن پر افغاني سکانو هم د اخوانیت ټاپه لګېدله او ((د اسلام په جامه د انګریز د جاسوسانو په نامه)) په زرګونو بې ګناه افغانان تر خاورو لاندې، په زرګونو لادرکه او په زرګونو نور د زندانونو د تورو پنجرو شاته را حصار شول. کله چې د مذهب او دین پتنګانو ته وار راورسېد، نو بیا خو هر سرلوڅی، تحصیل کړی او ان دریشي کړی شخص د تکفیر په تور تورن شو، د دین پتنګان په خپل چلند کې تر دې حده پورته شول چې ان کابل مېشتي ملیان او قاریان یې هم خلکیان وبلل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې نږدې دوو کلونو کې دوه درې موضوعګانې (د بشر حقوق، د ښځو حقوق او ديموکراسي) داسې دي چې دومره زياتې په خولو کې اړول کېږي را اړول کېږي چې نور يې نو خوند بېخي پيکه شوی، د بشر د حقوق پلويان وايي د عقېدې او فکر بيان د انسان طبيعي حق دی او دا هېڅ حدود نه لري، په اساسي قانون کې بايد د بشر حقوقو دا اصل کټ مټ ځای شي، خو په ناټاکلي بريد کې د بشر د حقوقو د ازادۍ او نورو چارو اسلامپال مخالفين بيا وايي: ((انسان نه دی ازاد مګر په چوکاټ د شريعت د اسلام کې)) د دوی نظر دادی چې بايد په اساسي قانون کې دا خبره قيد شي چې ((په افغانستان کې هېڅ هغه قانون چې د اسلام مخالف او مغاير وي نه شي وضع کېدی)). دوی نه يوازې د اسلام د (مخالف) قانون مخالف دی، بلکې د (مغاير) هم مخالف دي او د انسان ازادي يوازې د اسلامي لارښوونو او ارزښتونو په حدودو کې مجاز ګڼي او بس.

د ديموکراسۍ پلويان هم داسې يو افراط ته رسېدلي چې هره ګډوډۍ، هر بې سروبوله کار، تر مذهبي، کلتوري ارزښتونو پښه اړول، ورته ديموکراسي ښکاري. خو مخالفين يې بيا خپله ديموکراسي سور کفر ګڼي او آن له لفظ سره يې مخالفت کوي. د ښځو د حقوقو پلويان او پلويانې بيا له نارينه و سره په تول پوره او برابره ازادي غواړي او په دې برخه کې هېڅ پوله او بريد نه پيژني، ځينې يې لا څو ګامه نور هم وړاندې ځي او په تېره زمانه کې د ښځو د ځپل شويو حقوقو د اعادې او جبران خبرې کوي. په کابل کې د ښځو د حقوقو په باب په يو جوړ شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمینار کې د ښځو د حقوقو په باب، د نارینه وو له خوا پر شوې غوړه مالۍ او سپېروني سربېره، یوې ښځې وویل: ((موږ نه یوازې په اوسنې وخت کې د ښځو او نارینه و د حقوقو پر تساوۍ ټینگار کوو، بلکې موږ په تېره زمانه کې د ښځو پر حقوقو د شویو تېریو د جبران غوښتونکې هم یو، اصلي تساوۍ هغه وخت رامنځته کېدلای شي چې د حقوقو د تلافۍ او جبران مسله سپینه شي....)) ددې مېرمنې په وینا: ((څوارلس سوه کاله کېږي چې د نارینه و له خوا ښځه په اشپزخانې(پخلنځي) وردننه شوې ده، ښځه هلته اسیره ده او نارینه بهر دی، نو اوس باید څوارلس سوه کاله نارینه په اشپږخانه ورداخل شي او ښځې بهر یوه پښه پر بله واړوي نو زموږ به هله زړه یخ شي او هله به د حقوقو د حقیقي تساوۍ خبره رامنځته شي...))

خو په همدې ټولنه کې په همدې ښار او اطراف کې د ښځو د حقوقو مخالفین لا هم د خپلې لاسبرۍ د منطق پر اس سپاره دي، اوس هم ښځې د کو ر او گور موجود گڼي او بس،یو نیم لا د دنیا له وېرې دا خبره کوي چې موږ د ښځو ازادې منو خو ((په شریعت د اسلام کې)) او ((هغه ازادي چې مخالفه د اسلام او یا احکام د شریعت وي هغه د منلو وړ نه ده...))

د افراط او تفریط په دې تاوده بهیر کې بله مهمه مسله د مطبوعاتو ده، مطبوعاتو هم هغه لار خپله کړې چې په دې نورو برخو کې د ټولنې د کلتور یو ه برخه گرځېدلې ده، د طالبانو د نظام تر ړنگېدو وروسته یو دم د مطبوعاتو او مطبوعاتیانو بازار تود شو، داسې لکه له گرمې کټوې څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې برغولې پورته کړې، هرې خواته یې بخار خور شو، یوازې په لومړیو څو میاشتو کې په لسګونو اخبارونه، جریدې، او مجلې چاپ شول، راډیو ټلویزیون فعال شو او خبري اژانسونو پر فعالیت پیل وکړ.

په لومړیو ورځوکې خو ښه او اسانه کار دا و چې د مطبوعاتو تېره توره ټوله د طالبانو او د هغو د نظام غندلو ته متوجه وه، هر چا به د خپل قلم او لیکنې څوکه طالبانو ته اړم کړې وه، ګرمه موضوع طالب او همدا طالب نظام و، دې وخت کې په کابل کې هېڅ خپرونې د دې جرئت ونه کړ چې د پخوانیو جنګسالارانو د بیا واکمنۍ، بیا درغلۍ او بیا ورانۍ په باب د چا غږ او نظر منعکس کړي، د طالب د غیبت پاڼه هم ورځ پر ورځ سړېدله، زړېدله او سولېدله، نور نو مطبوعاتوته موضوع پاتې نه وه، د مطبوعاتو شمېر هم ورځ پر ورځ زیاتېده آن تر دې چې د ټول هېواد په کچه د ټولو خپرونو شمېر تر (۲۵۰) عنوانو هم ورواوښت، یو شمېر راډیوګانې هم فعالې شوې او نړیوالو راډیو ګانو هم د افغانستان لپاره وخت څو برابره زیات کړ، دا وخت نو اکثره مطبوعات د موضوع د فقر او د موضوع له نشتوالي سره مخامخ شول، دیموکراسي، د ښځو او بشر حقوق داسې عامې موضوعګانې وې، چې لیکنې پرې کېدی شوې، که څه هم اکثره تکراري وې، خو خورا ډېر مطالب یې ورکول، په دیموکراسۍ او پراخ نظرۍ کې خو خبره دې حد ته ورسېده چې آن پر اسلام هم برید وشو، یوه جریده او د هغې چلوونکی پرې کاذب شهرت ته ورسېدل، دښځو حقوقو باندې هم ښه زیات شخوند ووهل شو او د بشر حقوق هم همدارنګه، ان تر دې حده چې د ښځو د حقوقو اود بشر د حقوقو پخواني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرسخته مخالفینو هم دا ځل د هغوی د حقوقو د ملاتړو او مدعیانو رول تر سره کاوه.

کله چې دا ټولې موضوعګانې واړول شوې او هېڅ خپرونې ته په کې نوره د مثبت او منفي شهرت زمینه برابره نه شوه، نو بیا د ملي ارزښتونو، ملي شخصیتونو، ملي نومونو او اصطلاحاتو پر ځای ایراني نومونه وکارېدل، پر هرې هغې کلمې پسې یې اور لږوني را واخیستل چې د ټولو افغانانو په خولو او ذهنونو خواږه لګېدل، له پوهنتون، پوهنځي، ښاروالۍ نه نیولې، بیا تر سترې محکمې پورې د ټولو افغاني نومونو لپاره ایراني ځای ناستي را وکارېدل، د افغانستان پر ملي ترمینالوژۍ دا یرغل د ایران پلوه ډلو له خوا د هغوی په خپرېدونکو خپرونو کې تر سره شو.

ځینې خپرونو خو خپل صحافت هم د ایراني خپرونو په شان رنګ کړ، لنډه دا چې دې ډول خپرونو او د هغو چلوونکو په ((صادقانه ډول)) د دوی د خپلو حامیانو لپاره په اصطلاح ((خودکش بیګانه پرور)) رول تر سره کړ.

د ملي ترمیناوژۍ د ادالانه بدلانه تر څنګ یې د ملت احساس او زړه ته هم ګوتې وروړې، د ((افغانستان)) او ((افغان)) نوم د بدلانه لپاره یې هڅې پیل کړې، په خپلو خپرونوکې یې د ایران د راډیویي خپرونو په شان د ((افغان)) پر ځای د ((افغانستاني)) اصطلاح وکاروله او نورې په لسګونو داسې کلمې او جملې یې استعمال کړې چې په مطلق ډول د هېواد او ملت د ملي ګټو پر ضد وې، په دې ډول یو شمېر خپرونې تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې بريده تر چتې ووتې چې نه يوازې د قلم عفت او د بيان حدود يې تر پښو لاندې کړل، بلکې د هېواد ملي گټې يې هم زيانمنې کړې.

دې کې هېڅ شک نه شته چې د بيان او قلم ازادي د انسان حق دی، خو دا حق تر هغه وخته محفوظ دی چې د نورو ازادي متضرره نه کړي، اوس په هېواد کې د مطبوعاتو قانون نافذ دی او د مطبو عاتو په قانون کې هېڅ داسې خپرونې ته اجازه نه شته چې د هېواد او د خلکو د لوړو گټو پر ضد خپرونې وکړي، دا خپرونې دولتي وي او که نادولتي، د هرې ډلې او ارگان له خوا چې خپرېږي، بايد د هېواد لوړې گټې په پام کې ونيسي.

د هېواد له چارواکو او نورو اړوندو ارگانونو څخه چې دا قانون يې نافذ کړی دی، هم په درناوي هيله کېږي لکه څنگه چې يې د مطبوعاتو قانون نافذ کړی بايد عملي يې هم کړي، که چېرې د ناقانونيت په حالت کې مطبوعات هره خطا وکړي، نو د قانون نشتوالی به ورته يوه پلمه او مجوز شي، خو که د قانون په شتوالي کې بيا هم سهوه، خطا او هېواد ضد عمل تر سره کېږي، نو مسوليت به يې د چا پر غاړه وي؟ زموږ په نظر د مطبوعاتو قانون بايد مطبوعاتي انارشي، مطبوعاتي زهر او مطبوعاتي تېری ټول کنټرول، رفع او دفع کړي، که نه نو تر ((زهرجنو مطبوعاتو)) ((نه)) مطبوعات ډېر ښه دي.

په هېواد کې د سپېڅلو مطبوعاتو د رښتينې ازادۍ په هيله

دهيلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغاني سفارتونه د تنظیمواکۍ مورچلونه

له هغې ورځې چې په افغانستان کې تنظیمې اړیکي د واک و ځواک، څوکۍ اومقام معیارونه ګڼل شوي، بیا نو دې هېواد ښه ورځ نه ده لیدلې، هر سیاسي ګوند چې واک ته رسېدلای نو که ټول نه وي اکثره مامورین یې خو له سره عوض کړي او پر ځای یې د خپلې فکري لیکې پلویان مقرر کړي دي، د دا ډول تقرر لړۍ دسردار محمد داوود خان له وخته پیل شوه، داوودخان د خپلې واکمنې پر مهال د تاسیس شوي ګوند ((ملي غورځنګ)) یو شمېر غړو ته دولتي پوستونه ورکړل، خو دا پوستونه یوازې د ګوندي معیارونو له مخې نه، بلکې د اشخاصو خپله مسلکي پوهه او تخصص هم په کې مطرح و، په ټولیز ډول دامهال لږه فیصدي کسان دتنظیمي اړیکو له مخې لوړو پوستونو ته رسېدلي وو.

په زیاته کچه د تنظیمي معیارونو له مخې پر لوړو پوستونو د اشخاصو تقرر، د خلکیانو له واکمنۍ سره سم پیل شو، د ګوند رهبر او هر غړي ته د ګوند د سابقې، پوړۍ او قرابت له مخې په ترتیب سره لوړې چوکۍ ځانګړې شوې، د خلکیانو د کابینې په سلو کې یوازې ((پنځه سلنه)) وزیران د لوړو زده کړو خاوندانو وو، نورو ټولو یوازې ګوندي پوهه او ګروهه لرله، په خلکي پړاو کې نه یوازې له لوړو څوکیو ګوندي دایره راتاوه شوه، بلکې تر ډېرې ټیټې پوړۍ پورې هم دا لړۍ ورسېدله، د ټیټو پوستونو امران هم د پوره واک او ځواک خاوندان ځکه وو، چې ګوندي مشر ویلي وو: ((زما د ګوند هر غړی په هر ځای کې چې وي هغومره صلاحیت او واک لري لکه زه)). د دې خبرې عملي مانا دا وه چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوند هر غړی په خپله سیمه او ساحه کې د جمهور ریس په اندازه واک او صلاحیت لري او یا هم د جمهور ریس ټولې غوښتنې عملي کولای شي.

په خلکي پړاو کې نه یوازې په کورنۍ کچه، پر دولتي څوکیو د ګوندي غړو د واک منګولې ټینګې وې، بلکې په نړیواله کچه د نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې د افغانستان سیاسي نماینده ګیو او سفارتونو کې هم همدا حال و او هغه څوک به د سفیر او یا کوم بل مهم کار کوونکي په توګه مقررېده چې یا به ګوندي و او یا به هم د ګوند سرسخت پلوی و، د شوروي یرغل په کلونو کې هم ګوندي اړیکي او شوروي پالنه د تقرر غټ معیارونه وو، په ځانګړي ډول په بهرکې د افغانستان په سیاسي نماینده ګیو کې.

د ثور د(۷)مې په سور اوښتون پسې چې کله د ثور (۸)مې شین اوښتون رامنځته شو، نو نه یوازې تېره ترخه تجربه تکرار شوه، بلکې دوی لا په کې څو ګامه نور هم پر مخوړاندې لاړل، د ثور(۸)مې ته په حقیقت کې د ثور (۷) مه ځکه ویلای شو، چې مختلفې جهادي لښکرې د ثور پر (٦) مه نېټه کابل ښار ته ورداخل شوې او د یو شمېر جهادي ډلو الحادي موئتلفین لا تر دوی د مخه په کابل کې ځای پر ځای وو، د ثور (٦)مې نېټې تر ماسپښین مهاله د کابل ښار ټولې سیمې د دوی لاس ته ورغلې وې، یوه ورځ وروسته (دثور پر ۷مه) باید پخوانی دولت رسماً ړنګ او د مجاهدینو نوی حکومت جوړ شوی وای، څرنګه چې دا ورځ په افغانستان کې د ټولو جهادي ډلو د مخالفینو (خلکیانو او پرچمیانو)د بري ورځ وه او د ثور د (۷)مې انقلاب په نامه یادېده، نو داسې تصادف پېښ شو چې دا ورځ د دوی د بري ورځ هم شوه، دا بیا ډېره سخته وه، چې دوی اینده کې په خپلو تبلغاتو کې د ثور (۷) مه په بدو الفاظو یاده کړي، ځکه افاده یې سختېدله، د ثور کومه اوومه؟ الحادي که جهادي؟ نو ځکه دوی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

واک رسمي انتقال د ثور(۸)مې ته منتقل کړ. په دې پړاو کې سره له دې چې د هېواد په گوټ گوټ په تېره بیا په کابل کې جگړه روانه وه او د دولت اکثره ارگانونه فلج وو، خو په افغاني سفارتونو کې د تنظیمې روابطو له مخې تقرر ښه په زغرده روان و، د تقرر اصلي کیلي د جمیعت تنظیم او په تېره بیا د نظار شورا په لاس کې وه، په دې پړاو کې اکثرو افغاني سفارتونو او قونسلگریو کې هغه اشخاص مقرر شول چې د جمیعت تنظیم غړي وو او یا هم دې تنظیم ته وفادار وو.

په لومړي پړاو کې د جمیعت تنظیم څو نورو موئتلفو تنظیمونو ته هم څه نا څه ونډه ورکړل شوه، خوکله چې دې تنظیمونو له جمیعت تنظیم څخه سیاسي واټن اختیاراوه، د هغوی غړي هم له خپلو دندو گوښه کېدل، په دې پړاو کې نه یوازې تنظیمي معیارونه په پام کې ساتل شوي وو، بلکې قومي انتساب او د خپلولۍ اړیکو ته هم زیات ارزښت ورکول کېده، مسلکي پوهې او تخصص ټاکونکی رول نه درلود، په سلو کې پنځه کسه هم د تخصص له مخې نه وو مقرر شوي. کله چې پر کابل ښار د جمیعت تنظیم نیمواکه واکمني پای ته ورسېدله او د طالبانو اسلامي تحریک پر کابل خپل مطلق واک ټینگ کړ، نو داسې تصور کېده، چې نړۍ به د طالبانو حکومت په رسمیت وپېژني او په افغاني سفارتونوکې به پخوانی تنظیمواکي له منځه ولاړه شي، خود طالبانو د افراطي چال چلند له امله نه یوازې د نړۍ لېوالتیا او خواخوږي راخپله نه شوه، بلکې ټوله نړۍ د طالبانو د مخالفت لپاره یوه خوله شوه.

دا مهال د افغاني سفارتونو یو شمېر کارکوونکو د طالبانو ملاتړ وکړ او داسې تصور یې کاوه چې د طالبانو حکومت به د نړۍ د هېوادونو له خوا په رسمیت وپېژندل شي او موږ به پر خپل ځای پاتې شو، یو شمېر نورو د سفارتونو مالونه خرڅ کړل او سفارتونه یې خوشې کړل، د جمیعت تنظیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکثره غړي او پلویان لا پر خپلو څوکیو پاتې وو، یوازې سعودي عربستان، متحده عربي اماراتو او پاکستان د طالبانو حکومت په رسمیت وپېژانده.

په نتیجه کې داسې یو حالت رامنځ ته شو چې د نړۍ اکثرو هېوادونو هغه څوک د افغانستان د حکومت په توګه په رسمیت پېژندل چې هغوی په افغانستان کې په سلو کې پر پنځه فیصده خاوره واک درلود او برعکس هغه چا چې پر پنځه نوي فیصده خاوره واک درلود، هغوی یوازې د نړۍ دریو هېوادونو په رسمیت پېژندل، دې حالت افغانستان په خپل ټول تاریخ کې له سختې دیپلوماټیکې انزوا سره مخامخ کړ، هغو کسانو چې دا مهال یې په سفارتونوکې کار کاوه د افغانستان نماینده ګي نه کوله، په ښکاره د تنظیمونو په استازۍ غړېدل، له سفارتونو یې د تنظیمونو تبلیغاتي اونشراتي مرکزونه جوړ کړي وو، په هند کې د افغانستان د سفارت له خوا خپرېدونکې «میزان» جریده چې د افغانستان د ملي پانګې په لګښت خپرېدله، د جمیعت او نظارشورا د یو نشراتي ارګان حیثیت لاره، دې خوا په پاکستان کې د افغانستان سفارت چې د طالبانو په واک کې و، دطالبانو د اسلامي تحریک یو ستر تبلیغاتي مرکز و، په ملګرو ملتونو کې د افغانستان استازی په حقیقت کې د جمیعت د تنظیم استازی و، ښاغلی روان فرهادي د افغانستان په «استازۍ» د ملګرو ملتونو له خوا پر افغانستان لګېدلي بندیزونه تائید کړل.

دا د دنیا د دپلوماسۍ په تاریخ کې تر ټولو یو تور داغ دی چې د یو مملکت استازی دې د خپل مملکت پر ضد لګېدونکي بندیزونه تائید کړي، ښاغلي فرهادي خو طالبانو څخه د جمیعت تنظیم د غچ اخیستلو په نیت دا کار وکړ، خو دې ته یې پام نه و چې دې کار سره به افغان ولس ته څومره زیان رسېږي، دې نه ښکاره معلومېږي چې دې اشخاصو، تنظیمونو ته کار کاوه، نه د افغانستان ملي ګټو ته او اوس هم دا لړۍ روانه ده. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیو سفارتونو (سعودي، اماراتو او پاکستان) کې د طالبانو له خوا له شوي تقرر څخه سرې دا نتیجه اخلي چې که نورو هېوادونو هم، طالبان په رسمیت پېژندلي وای حال به تردې بدتر و، طالبانو په هر ځای کې له یوې مخې طالبان او ملایان مقررول، دوی ته معیار طالبي او ملایي وه، په تنظیمونوکې که تنظیمي او قومي معیارونو ته زیان ارزښت ورکول کېده، نو یو نیم به په کې مسلکي شخص هم ټاکل کېده، خو د طالبانو تقرر د لاس د ورغوي په شان سپین و، له ملا او طالب پرته نور څوک په کې په زره بین هم نه لیدل کېدل.

طالبي پړاو ختم شو، وار یوځل بیا نیم ژواندي جمیعت اونظار شورا ته ورسېده، دا ځل داسې تصور کېده چې دوی به له خپلو تېرو تجربو عبرت اخیستی وي او نرم چال چلند به وکړي، د بن تر کانفرانس د مخه استاد رباني یو ځل بیا د اسلامي دولت د مشر په توګه راڅرګند شو او فرمان یې صادر کړ «هر هغه چا چې د طالبانو د واکمنۍ دمخه پر کومو څوکیو کار کاوه، د خپلو خپلو امتیازاتو په پام کې نیولو سره پر خپلو دندو مقرر دي» دا حکم عام و، په دې ډول په افغاني سفارتونوکې یوازې د جمیعت غړي پر خپل ځای پاتې شول، کله چې د بن د توافقاتو له مخې لنډ مهاله اداره را منځته شوه، نو د بهرنیو چارو وزرات بیا د جمیعت په تېره بیا د نظار شورا لاس ته ورغی او تر ننه یې په لاس کې دی.

د طالبانو د واک تر ړنګېدو وروسته نړیوالې ټولنې زیاته لېوالتیا درلوده چې افغانستان سره بېرته خپل سیاسي روابط ټینګ کړي، یو زیات شمېر هېوادونو په افغانستان کې خپل سفارتونه پرانیستل او افغانستان هم په زیات شمېر هېوادونوکې خپل سفارتونه بیا فعال کړل، اوس په نړۍ کې د افغانستان د سفارتونو شمېر (۳٦) او د قونسلګریو شمېر نږدې (۵۸) ته رسېږي، طبعاً ګڼ شمېر مسلکي اشخاصو ته اړتیا ده چې دا ځایونه ډک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، خو راځو دې ته چې دا ځایونه د چا له خوا په چا ډک شوي؟ لکه څنګه چې د مخه مو وویل د بهرنیو چارو وزارت یو ځل بیا د جمعیت تنظیم په منګلو کې دی، نو په نویو پرانیستل شویو سفارتونو کې هم اکثره د همدې ډلې غړي یا پلوي اشخاص مقرر دي.

په اوسنیو مقرریو کې نه یوازې تنظیمي اړیکو ته ارزښت ورکول شوی، بلکې د جمعیت تنظیم له همېشنۍ پالیسۍ سره سم قومي او سیمه ییز انتساب او ارتباط ته هم زیات اهمیت ورکړ شوی دی، د افغانستان په اوسنیو ټولو سفارتونو کې د پښتنو سفیرانو شمېر تر شپږو تنو نه زیاتېږي، هزاره، ازبک قومونو ته منسوب ټول څلور پنځه سفیران نه شته، ټول پښتانه، هزاره، ازبک چې سره راټول کړې، نو د تاجکانو په انډول یې په سفارتونو کې ونډه په سلو کې (۲۵) ته نه رسېږي، د قونسلګریو او سفارتونو د نور پرسونل انډول تر دې هم په ټیټه کچه دی، نور ټول سفیران د قونسلګریو مسولین او پرسونل له قومي پلوه په تاجک قوم پورې تړلي دي.

د افغانستان په تاریخ کې تر اوسه پورې هېڅکله داسې حالت نه و راغلی چې قومي انډول او تناسب دې په دومره کچه خراب شي، نو اوس سړی خپله فکر کولای شي چې د افغانستان د اوسنیو چارو سمبالوونکي د ټول افغانستان استازي کوي که په افغانستان کې د یو قوم؟ که د اوسنۍ انتقالي ادارې د مشرتابه مناسبات د نظار شورا یا جمعیت له مشر تابه سره خراب شي، نو ایا په ملګرو ملتونو کې به د افغانستان استازی ښاغلی روان فرهادي او په هند کې د افغانستان سفیر مسعود خلیلي د دولت د مشر اوامر ومني که د جمعیت یا نظار شورا؟ تجربو ښودلې ده چې دا او دې ته ورته اشخاص خپلو تنظیمي ګټو ته ترجیح ورکوي نه ملي ګټو ته!

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه بله د پام وړ خبره داده چې که چېرې په افغاني سفارتونو کې قومي انډول همدومره د پښتنو په گټه وای، نو جمیعت، ستمي گروپونو، د بشر حقوقو سازمانونو او د ملگرو ملتونو اجنسیو به څه حال او څه غالمغال شروع کړی وای، ایا دا حالت به یې«افغاني سفارتونه د فاشېزم په منگولو کې» په نوم نه وای نوملای او ژر تر ژره به یې د سمون لپاره هلې ځلې نه وای پیل کړې؟ طبعاً به یې دا کار کړی وای. موږ له انتقالي ادارې، ملگرو ملتونو او نورو اړوندو ادارو څخه چې په افغانستان کې د حکومتي ادارې د سمون لپاره کار کوي، هیله کوو چې په افغاني سفارتونو کې د تنظیمي او قومي اپارتائید دا بهیر پای ته ورسوي او د مسلکي او تخصصي معیارونو له مخې دې سالمې ادارې ته لاره اواره کړي.

په ټول هېوادکې د یوې سالمې ادارې د جوړېدو په هیله
د هیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان او د ايډيالوژيو بحران

ټولنپوهان او سياست پوهان په دې اند دي، د يوې ټولنې او ولس د کنټرول او ادارې لپاره ايډيالوژي يو مهم عنصر دی، ايډيالوژي ديو ولس يا يوې ډلې پاشلي ذهنونه را ټولوي او پر يو واحد چورليز(محور) يې را څرخوي، په ولس کې د تحرک او خوځون قوه زياتوي، يوې مستقيمې لارې ته يې سوقوي او د قربانۍ تر بريده يې رسوي، په همدې وجه هغه گوندونه، سياسي ډلې چې قوي ايډيالوژيک بېز ولري، تر هغو نورو ډلو چې دا بنسټ يې کمزوری وي، په ولس کې زيات منښت او گرانښت لري، عمر يې تر نورو زيات وي او غړي يې د زياتو فشارونو د زغملو توان لري، په سياست کې تر ايډيالوژيک عنصر وروسته اقتصاد، وسايل او وسايط هم مهم ځای لري، خو هېڅکله هم د خلکو د ذهنونو د تسخير لپاره هغومره رول نه شي ادا کولای لکه ايډيالوژي يې چې لري، په نړۍ کې بېلابېلې سياسي ډلې، بېلابېلې او مختلفې ايډيالوژۍ کاروي، خو مذهبي، قومي او وطني ايډيالوژۍ تر نورو هغو زياتې کارېږي او ددې غټ علت شايد دا وي چې په دې ايډيالوژيو کې د انسان د دې او هغې دنيا گټې متصورې دي،کمونيستي او کپټالستي نظريې هم شته، چې اکثره پر اقتصادي محور راڅرخي او دې حد ته لا نه دي رسېدلي لکه مذهبي ايډيالوژۍ چې د انسان وينې، احساس، روح او روان سره يو ځای کړي.

په افغانستان کې په ښکاره ډول ايډيالوژيک جنگ د شوروي او امريکا تر منځ د ساړه جنگ په بهير کې تر څلوېښتمو هجري کلونو وروسته پيل شو، دا وخت په افغانستان کې داسې ډلې را منځته شوې چې کمونيستي افکار يې درلودل او په مقابل کې يې داسې توندې ډلې را وټوکېدې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي افکار یې درلودل او د سوچه اسلامي نظام د جوړولو لپاره یې هڅه کوله، ددې دواړو ایډیالوژیکو لیکو تر منځ نږدې پنځلس کاله فکري جګړه روانه وه، خو تر ۱۳۷۵ ل کال وروسته د یوې لیکې پلویان واک ته ورسېدل، دا فکري او تبلیغاتي جګړه پر پوځي جګړې بدله شوه، دواړو لیکو په ولس کې خپل خپل پلویان لرل، عام ولس، اکثره نالوستی قشر د جهادي ډلو پلویان وو، خو د هېواد د تحصیل کړي قشر اکثره برخه بیا په دې بله لیکه کې ولاړه وه، دواړو ډلو خپل خپل بهرني او سیمه ییز پلویان لرل، چې د ایډیالوژیکو کتابونو او اثارو تر څنګ یې آن د ضرورت تر بریده وسلې او پیسې هم ورته رالېږلې، یانې دواړو لوریو ته د ایډیالوژیکي ملاتړ ترڅنګ پوره مادي او پوځي ملاتړ هم موجود و، کله چې پر ۱۳۵۸ل کال شوروي لښکرو پر افغانستان یرغل وکړ، نو په ملګروملتونو کې د امریکا د متحده ایالتونو سفیر، افغانستان (تر ستوني تېره شوې مړۍ) وګڼله او ویې ویل چې اوس باید د پاکستان د دفاع او ملاتړ غم وخوړل شي. کله چې د انګلستان د بهرنیو چارو وزیر مصر ته سفر وکړ، نو د مصر له حکومت څخه یې هیله وکړه چې افغان مجاهدینو یا مقاومت کوونکو ته روسي مارک وسله ورکړي، د مصر حکومت هغه وخت استدلال کاوه، د وسلې ورکړه بې ګټې ده او مقاومت به نتیجه ورنه کړي، خو د انګلستان د بهرنیو چاور وزیر څرګنده کړه چې افغانستان کې افغانان نه جنګېږي، بلکې عقیده یا ایډیالوژي جنګیږي، ددې خبرې مانا دا ده چې انګرېز سیاستپوهانو د جګړې ایډیالوژیک عنصر ته ډېر ارزښت ورکاوه.

د شوروي یرغل په کلونو کې او تر هغې وروسته د شوروي پلوه حکومت د واکمنۍ په ټول (۱٤) کلن بهیر کې دا ثابته شوه چې ایډیالوژي تر هر بل عنصر زیاته او ښه وجنګېده، د ایډیالوژیک جنګ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلونو کې د ایډیالوژیو کاروونکي له دوو سختو چلنجونو سره مخامخ شول، په دې ننگونو کې یو انحراف او بل مصداق و، یا په بله ژبه وینا او عمل، د جگړې په کلونو کې په سوونو څه په زرگونو داسې زړه بوږنوونکې پېښې را منځته شوې چې د ایډیالوژیو د کاروونکو د شعارونو او عمل تر منځ په تضاد او ټکر کې وې، دې کار د ایډیالوژیو پر کاروونکو باندې د خلکو د باور کچه راټیټه کړه، د مذهبي ایډیالوژیو پر کاروونکو د بې اعتمادۍ روحیه هغه وخت لا پسې پیاوړې شوه، چې مختلفې جهادي او الحادي ډلې په ائتلافي او ائتلافي ضد ډول کابل ښار ته ورننوتې، دې وخت کې د مذهب او دین په نامه شعار او د جگړې مشروعیت خلکو سره گڼې پوښتنې پیدا کړې او دا خبره نوره خلکو ته تقریباً سپینه شوه چې په افغانستان کې د جگړې دوام یوازې د قدرت د ساتنې، پالنې، لاسته راوړنې او ځاني گټو لپاره دی، نه د مذهبي اصولو د تطبیق او مصداق لپاره.

په کابل کې د جگړې په گرمو شپبو کې یو «جهادي مشر» په خپل یو خصوصي مجلس کې دا خبره په ډاگه کړه چې «جنگ ایډیالوژي در افغانستان به پایان رسیده حالا بازار قومیت گرم است». ددې جهادې مشر په اند جنگ له اسلامي ایډیالوژۍ څخه قومي حالت ته اوښتی دی. دې حالت ولس پر دې ډول خلکو نور هم بې باوره کړ. د خپلو ځاني گټو لپاره له بېلابېلو الحادي ډلو ټپلو سره پټ او ښکاره ائتلاف او معاملې هر څه د لاس د ورغوي په شان روښانه کړل، دې کار آن د الفاظو په مفاهیمو کې بدلون راوست، یو وخت (مجاهد) هغه چاته ویل کېده چې د شوروي یرغلگرو پر وړاندې یې وسلواله مبارزه کوله، بیا داسې وخت راغی چې هر چا وسله لرله او د کوم پخواني جهادي تنظیم په لیکو کې به تنظیم و، نو هغه ته به (مجاهد) ویل کېده، ددې خبرې یو علت دا و چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا وخت د وسلې لېږد رالېږد او استعمال اکثره د پخوانیو مجاهدینو په لاس کې و، وروسته هر وسلوال ته د (مجاهد) خطاب کول دومره عام شول چې ننګرهار کې چا له کوم سپین ږیري څخه پوښتنه وکړه چې ماما زوی دې څه کار کوي؟ هغه ورته په ځوا ب کې وویل: «امریکایانو سره مجاهد دی)).

په واقعیت کې د سپینږیري زوی د امریکایانو په خاصو افغان ساتونکو یا باډیګارډانو کې یو عسکر و، هغوی د ډېلې تنخوا په بدل کې د ځان دساتنې لپاره استخدام کړی و، خو سپین ږیري ته خپل وسله وال زوی په مستعمله مانا (مجاهد) ښکارېده. په همدې ښار او دې ته ورته په څو نورو ښارونو کې داسې پخواني جهادي قوماندانان شته چې کورونه یې امریکایانو ته د میاشتې په زرګونو ډالرو کرایه ورکړي دي خو عام ولس کې د جهاد زمزمې کوي، کله چې امریکایي پوځونه د کابل په شمال کې د طالبانو پر مورچلونو بمبارد کاوه، نو یو جهادي مشر په مایوسانه لهجه وویل: «دا بمونه واره واره(واړه، واړه) دي باید غت غت (غټ، غټ) واچوئ، (کی تاثیر کی زیات وکي) (زیات تاثیر وکړي) »طالبانو که هر څومره بربریت او وحشت درلود، خو پر اسلام یې هېڅوک شک نه شي کولای، خو د سیاسي ګټو لپاره د جهاد د نامه همدا کاروونکي، امریکایانو ته لاس غځوي چې خپل مخالفین پرې وځپي، کله چې امریکایانو ددې ډول جهادیانو پرله پسې غوښتنو ته لبیک ووایه او تر اتوم لږ کوچني بمونه یې وکارول، نو بیا ورته دوی موسکي شول او ویې ویل: «حالا دیګر خوب شد».

کله چې د امریکایانو د مرګوني پوځي فشار په نتیجه کې د طالبانو اسلامي امارت ړنګ شو، نو پر ځای یې یو ځل بیا هغه وسله والې ملېشې چې پر ځان یې د اسلام پرده راغوړولې وه، واک ته ورسېدې، دې ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته د واک بیا ور رسېدل د بعث بعدالموت حیثیت لاره، یو ځل بیا د پردې پر مخ د افغانستان د اسلامي دولت کلیشه او د هغه دولت پخوانی مشر په نوي فاتحانه انداز کې را څرګند شو او دا وار ته ورسره د دیموکراسۍ،. نړیوال تروریزم او نور... شعارونه هم مله شول. دې کې هېڅ شک نه شته چې د بیړنۍ لویې جرګې ټول لګښت د نااسلامي هېوادونو او امریکایانو له خوا پرې شوی و، د لویې جرګې ټول غړي پر دې واقیعیت پوهېدل چې د ا جرګه د بي ۵۲ الوتکو د وزرونو تر سیوري لاندې په پراخه کېږدۍ کې جوړه شوې او یو لښکر جهادي او الحادي مشرانو ته یې په لومړي لیکه کې ځای ورکړی و،خو دوی بیا هم د جهاد شعار زمزمه کاوه، شیخ محمد اصف محسیني خولا جرګې ته دا وړاندیز هم وکړ چې تر (انتقالي) لفظ وړاندې دې د (اسلامي) کلمه راشي او د دولت جوهر دې اصلاً اسلام وي، هلته هم یو شمېر ازادو کتونکو سره دا پوښتنه وه چې د ا جهاد لکه چې یوازې د روسانو پر ضد کېږي او په اصطلاح د نورو کفارو پر ضد نه کېږي.

کله چې د امریکایانو په راتګ سره نوی حکومت رامنځته شو او لنډ مهاله او منځمهاله پراوونه یې ووهل، نو دې سره د سیاسي ګوندونو په ایډیالوژیک تګلوري کې هم بدلون راغی، سیاسي ګوندونو هم د انجوګانو بڼه غوره کړه، اوس هر ګوند او ډله کوښښ کوي، چې له هرې ممکنې لارې ځان ته پانګه پیداکړي، هېڅوک هم خپلې ایډیالوژۍ ته وفادار پاتې نه شول، ایډیالوژیو خپل اصلي رنګ بایلود، شعارونه او عنوانونه، رد وبدل شول،ولس اوس نه پوهېږي چې پر چا باور وکړي او کومې ایډیالوژۍ ته پناه یوسي، د دولت د مشرانو زیات وخت په خارجي سفرونو، روابطو او د پانګې په تر لاسه کولو او د مختلفو تنظیمي، رسمي او نارسمي جنګسالارانو او ټوپکسارانو په اقناع او خوشاله ساتلو تېرېږي او د ولس د ذهني انسجام، د پوځ د ذهني تربیې او د هېواد د ځوان نسل د سالمې روزنې لپاره هېڅ ډول مشخص ایډیالوژیک بنسټ نه شته، ملت پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانیو سولېدلو او کلیشه شویو ایډیالوژیو د هغو د وړاندې کوونکو د ناسم چلند له امله خپل باور له لاسه ورکړی، هره ایډیالوژي چې اوس ور وړاندې شي، خلک پرې شک کوي، هر کله چې یو ملک له داسې یو حالت سره مخامخ شي، نو د دې نتیجه هغه هېواد ته ډېره دردوونکې پرېوزي، دې کار سره ولس پر بېلابېلو ذهني لارو او تګلارو وېشل کېږي، پر یوې واحدې نقطې یې د فکري تمرکز قوت له منځه ځي، په ولس کې د ملت جوړونې جوهر کمزوری کېږي، په داسې حالت کې که هر بهرنی هېواد یا بهرنۍ قوه پر هېواد یرغل وکړي، نو د هغه هېواد ولس د ذهني وېش له امله خپل دفاعي ځواک له لاسه ورکوي او بهرني ایلوونکي هېوادونه په اسانۍ سره کولای شي دا هېواد ایل کړي، افغانستان اوس د ایډیالوژیو د بحران پر همداسې یوه خطرناکه لیکه ولاړ دی.

د خلاصون په هیله

په مینه

دهیلې اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مهال له مخې د هیلې د سریزو د چاپ څرنګوالی

ګڼه	سریزه	کال	ګڼه	میاشتې	پرله پسې
۱	هیله د کومو هیلو په هیله خپرېږي؟	لومړی ۱۳۷٦	لومړۍ	وري- غويي	۱
۲	په هیله کې د هېوادوالو هیلې انعکاس شوي او که نه؟	لومړی ۱۳۷٦	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۲
۳	هیله د کومو ستونزو له پیچومو تېرېږي؟	لومړی ۱۳۷٦	درېیمه	زمری-وږی	۳
٤	فرهنګي بیا رغونه د لومړیتوب حق لري	لومړی ۱۳۷٦	څلورمه	تله-لړم	٤
۵	د فرهنګي چارو او اړتیاوو په باب خو وړاندیزونه	لومړی ۱۳۷٦	پنځمه	لندۍ-مرغومی	۵
٦	هیله یوه کلنه شوه	لومړی ۱۳۷٦	شپږمه	سلواغه-کب	٦
۷	د فرهنګي چارو سمون او ملګرتیا ته اړتیا ده	دویم ۱۳۷۷	لومړۍ	وري- غويي	۷
۸	زموږ د ازادو خپرونو ستونزې	دویم ۱۳۷۷	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۸
۹	د هېوادملي یووالی او د فرهنګیانو هیلې	دویم ۱۳۷۷	درېیمه	زمری-وږی	۹
۱۰	لویدیځمېشتي افغان فرهنګیان او فرهنګي هیلې	دویم ۱۳۷۷	څلورمه	تله-لړم	۱۰
۱۱	د پښتو ژبې او ادبیاتو طلایي پړاو	دویم ۱۳۷۷	پنځمه	لېندۍ-مرغومی	۱۱
۱۲	هیله دوه کلنه شوه	دویم ۱۳۷۷	شپږمه	سلواغه-کب	۱۲
۱۳	دهېواد دننه فرهنګي یون او خوځون	درېیم ۱۳۷۸	لومړۍ	وري- غويي	۱۳
۱٤	((چغې مه وهئ کار وکړئ!))	درېیم ۱۳۷۸	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۱٤
۱۵	د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر به همداسې روان وي؟	درېیم ۱۳۷۸	درېیمه	زمری-وږی	۱۵
۱٦	شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!	درېیم ۱۳۷۸	څلورمه	تله-لړم	۱٦
۱۷	د مسلک له خاوندانو یوه هیله	درېیم ۱۳۷۸	پنځمه	لندۍ-مرغومی	۱۷
۱۸	هیله درې کلنه شوه	درېیم ۱۳۷۸	شپږمه	سلواغه-کب	۱۸
۱۹	((راځئ چې سره کینو په ټغر د روغې جوړې))	څلورم ۱۳۸۹	لومړۍ	وري- غويي	۱۹
۲۰	دا دنیا چا شل کړې ده؟	څلورم ۱۳۸۹	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۲۰
۲۱	د اوسنیو پښتو خپرونو موضوعي وېش	څلورم ۱۳۸۹	درېیمه	زمری-وږی	۲۱
۲۲	د فرهنګې کار جغرافیایي موقیعیتونه	څلورم ۱۳۸۹	څلورمه	تله-لړم	۲۲
۲۳	یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي	څلورم ۱۳۸۹	پنځمه	لندۍ-مرغومی	۲۳
۲٤	هیله د خپل ژوند دنیمې لسیزې په درشل کې	څلورم ۱۳۸۹	شپږمه	سلواغه-کب	۲٤
۲۵	کار خپله سخت کار دی	پنځم ۱۳۸۰	لومړۍ	وري- غويي	۲۵
۲٦	افغانستان، اسلام او پښتو درې ستر ارزښتونه او...	پنځم ۱۳۸۰	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۲٦
۲۷	بحراني شرایط او فرهنګي کار	پنځم ۱۳۸۰	درېیمه	زمری-وږی	۲۷
۲۸	که مې سل نصیحتونه ورته وکړل	پنځم ۱۳۸۰	څلورمه	تله-لړم	۲۸
۲۹	که مطبو عات ازاد شي	پنځم ۱۳۸۰	پنځمه	لندۍ-مرغومی	۲۹
۳۰	په هېواد کې د واک انحصار څنګه ...	پنځم ۱۳۸۰	شپږمه	سلواغه-کب	۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱	په کابل کې څوک، څوک ساتي؟	شپږم ۱۳۸۱	لومړی	وري- غويي	۳۱
۳۲	په کابل کې قانوني واک او عملي واک	شپږم ۱۳۸۱	دويمه	غبرګولی-چنګابښ	۳۲
۳۳	سوله عدالت او که دواړه؟	شپږم ۱۳۸۱	درېيمه	زمری-وږی	۳۳
۳٤	افغانستان د ابهام پر لوري	شپږم ۱۳۸۱	څلورمه	تله-لړم	۳٤
۳۵	پر دولتي خپرونو تنظيمي انحصار څنګه ...	شپږم ۱۳۸۱	پنځمه	لندی-مرغومی	۳۵
۳٦	په افغانستان کې بهرني څواکونه ګټې او زيانونه	شپږم ۱۳۸۱	شپږمه	سلواغه-کب	۳٦
۳۷	تر چتې وتي مطبوعات	اووم ۱۳۸۲	لومړی	وري- غويي	۳۷
۳۸	افغاني سفارتونه د تنظيمواکۍ مورچلونه	اووم ۱۳۸۲	دويمه	غبرګولی-چنګابښ	۳۸
۳۹	افغانستان او د ايډيالوژيو بحران	اووم ۱۳۸۲	درېيمه	زمری-وږی	۳۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتابونو په وږمو کې

ليکوال

محمد اسمعيل يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	د کتابونو په ورږمو کې
ليکوال:	محمد اسمعيل يون
خپرندوی:	يون کلتوري يون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د ليکوال	
پرله پسې شمېره:	(۲۷)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۲۷)
کمپوزر:	ضياالرحمن ضيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې سریزو په باب څو ټکي

تر اوسه پورې ددې هڅو بېلګې ډېرې کمې لیدل شوې، چې یو څـوک دې د نورو پر اثارو خپلې لیکلې سریزې د یوې ټولګې په توګه چاپ کړي او یا دې د یوه بل لیکوال هغه سریزې یا یادښتونه راټول کړي، چــې د نـورو لیکوالو پر اثارو یې لیکلي وي.

یوازې استاد حبیب الله رفیع دا هڅه کړې، چې د بېلابېلو لیکوالو پر اثارو خپلې لیکلې سریزې او یادښتونه سره راټول او په ((کتابونه او دریابونــه)) نومي اثر کې یې خوندي کړي دي. ښاغلي افضل شــېرزاد بیــا د اروانښــاد استاد روهي نږدې هغه لس عنوانه سریزې او یادښتونه سره راټول کــړل او په پېښور کې یې دیوه ځانګړي اثر په توګه چاپ کړل، چې استاد روهــي د بېلابېلو لیکوالو پر اثارو لیکلي وو. نور نو تر دې دمه ماته د کوم بل چا داسې کړی کار معلوم نه دی او که وي هم څو د ګوتو په شمار دا ډول اثار بــه وي.
په دې ورځو کې چې زه خپلې لیکنې په خپله راټولوم، نو پر دې ســریزو او یادښتونو مې هم سترګې ولګېدې، چې ما د نږدې پنځه لسو کلونو په ترڅ کې د هېواد د بېلابېلو لیکوالو پر اثارو لیکلي دي. دې لیکنو تــه مــې یــو ځانګړی باب ورکړ او په یوه ځانګړې ټولګه کې مې راټولې کړې. په خپــل لاس د خپلو ټولو یا هم اکثرو لیکنو له راټولولو څخه زما هدف دادی، چې زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه غواړم، زما پر کړي کار په ګانده(اینده) کې نور څوک ستړي شي، یا څوک پرې د راټولولو له امله خپل وخت ضایع کړي او یا هم ورته دا شک پیدا شي چې کومې لیکنې راټولې او خوندي او کومې نه کړي. په افغاني ټولنه کې ژوند ډېر بحراني دی، ان تر دې چې خلک د خپلو کورونو د مالونو خوندیتوب ته حیران دي او ایله د خپل سر په غم کې دي، پاتې خو لا د نورو د فرهنګي کار د خوندیتوب مسئله.

نو هر لیکوال ته په کار دي، چې خپل اثار په خپله خوندي کړي، کوم اثار چې په بیا چاپ او راټولېدو ارزي، هغه راټول او د بیا چاپ له لارې یې د مرګ او ورکېدو له خطره وژغوري. زموږ په فرهنګي ټولنه کې د لیکوال تر مړینې وروسته دا یو غټ بحث وي چې دې مرحوم لیکوال څومره اثار لیکلي؟ څومره چاپ دي؟ څومره ناچاپ؟ څومره یې په خپل نامه دي او څومره په بدل یا مستعار نامه؟ دغه ناندرۍ، ابهامات او کښنته پورته خبرې تر ډېره وخته د لیکوالو ترمنځ روانې وي. ددې علت دادی چې لیکوال په خپل عمر کې د خپل کړي کار سم سپیناوی نه وي کړی. دا سمه خبره ده چې مرګ نا خبره راځي او چاته له ډول و سورنې سره نه راځي، خو په هر ترتیب لیکوال باید د مرګي همدغه ناخبره خطر په پام کې ونیسي او څه یې چې کړي له سره منظم او د چاپ او خپراوي لپاره یې تیار کړي. پخوا حالات ستونزمن وو، د چاپ او تکثیر شونتیاوې کمې وې او لیکوال د خپلو او نورو لیکوالو د اثارو د خوندیتوب جوګه نه و، اوس خو زمانه بدله ده، د چاپ، کمپیوټر او انټرنیټ اسانتیاوې د اثارو د خوندیتوب تضمین کوي، نو هر لیکوال ته په کار دي چې خپل فرهنګي ژوند شفاف کړي او څه یې چې کړي، هغه د ځینو په اصطلاح پر ریکارډ راولي. په هر څو کلونو کې خپل تېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګي کار او اثارو ته د لیکوال بیا نظر او ژوره کتنه هغــه تــه دا مســئله روښانه کوي، چې تېر يې څه کړي او راتلونکي کې ورته څه کول په کار دي؟

خپله د لیکوال اثار د لیکوال د علمــي، سیاســي، کلتــوري او ټــولنیز شخصیت د ارزونې لپاره ښه تله ده، لیکوال باید تر هر څه لومړی د خپلــو اثارو په تله کې ځان وتلي، چې څه يې کړي او څه باید وکړي؟

ما هم دا سریزې په همدې نیت بیا راټولې کړې، چې زه هم خپل ځان د ماضي په هنداره کې وګورم او نور هم ما یو ځل بیا په دې تېره ایینــه کــې وګوري، چې څه مې لیکلي؟ او څرنګه مې لیکلي دي؟ ما په دې سریزو کې کوم بدلون نه دی راوړی، یوازې کوم ځای کې چې چاپي تېروتنه شوې، هغه مې سمه کړې ده. دا اکثره ادبي اثار دي، پر ادبي لیکنو سریزې څه خــاص خطرناک سیاسي عواقب نه لري او که يې ولري هــم، لیکــوال بایــد هغــه وزغمي، ما خپلې سیاسي لیکنې هم راټولې او تر کوم خاص بدلانه پرته مې چاپ ته تیارې کړي، له نورو لیکوالو مې هم هیله ده، چې له کوم ځــانګړي تغییر پرته خپلې لیکنې بیا چاپ کړي. هره لیکنه د یوه مهال د پېښــو او حالاتو انځورنه کوي، اوسمهالې لیکنې باید د اوسني وخت حالات منعکس کړي او د تېر وخت لیکنې د همغه تېر مهال. په دې اثر کې چې تاسو مخې ته پروت دی، پر (۲۴) بېلابېلو اثارو د چاپ پر مهال بحث شوی، ځینې پــه کې واړه یادښتونه دي او ځینې په کې د منځنۍ کچې او یا هــم د اثــر لــه غوښتنې سره سم سریزې. پر دې سریزو کې ما اکثره دا هڅه کړې چې نه یوازې پر دې مشخص اثر بحث وکړم، بلکې څه نا څه مې د لیکوال پر کړي کار هم بحث کړی دی. له دې څخه زما موخه دا ده چې د لیکوال د نورکړي کار د یادونې له لارې، ددې اثر شننه هم څه نا څه اسانه کېږي، خو پر ټولو اثارو داسې نه ده. د اثر او د لیکوال د شخصیت د شننې ترمنځ، د رابطې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې دا کار شوی دی. پر پورتنیو اثارو سربېره ما پر ځینو نــورو اثــارو هــم سریزې او یادښتونه لیکلي دي، خو تر دې مهاله مې لا ګوتو ته رانغلل، خو پاتې اثار د ګوتو په شمار دي، اکثره هغه اثار چې تر دې مهاله ما پرې لیکنې کړې دي، همدا دي، چې دلته یې سریزې راغلې دي. دغه راز د لیکوالو پــر ځانګړو اثارو مې ځانګړې تبصرې هم کړي، چې په بېلابېلــو خپرونــو کــې خپرې شوې دي. د بېلابېلو فرهنګي ټولنو د استازي په توګــه مــې، ددې ټولنو له خوا په چاپ شوو اثارو هم، د ټولنو په نامه ســریزې او یادښــتونه لیکلي، د هغو راوړل مې هم دلته مناسب ونه ګڼل. دغــه راز پــه لســګونو ځوان شاعران او لیکوال مې د هغو د نثر او نظم له بېلګو سره د تېــرو دوو لسیزو په بهیر کې په ځینو خپرونو کې معرفي کړي، د هغو بیا چاپ مې هم ضرور ځکه ونه ګاڼه، چې هغوی بیا وروسته اکثره یا د خپلو اثارو او یا هم د نورو ادب تذکرو له لارې معرفي شول، نو ځکه خو ددې ډول لیکنو بیا چاپ ته ډېره اړتیا پیدا نه شوه. په پورتنیو سریزو کې د لیکوالو د اثارو پر مثبتو او بریمنو خواو ډېر بحث شوی، ځینې منتقدین کېدی شي له دې ډول سریزو سره موافق نه وي او ووايي چې دې کې د انتقاد مالګه نه شــته، ددې ډول احتمالي نظرونو په باب باید ووایم، چې دا سریزې د لیکوال تر بحث لاندې اثر له تشریح او تعارف سره مرسته کوي، نه دا کره کتنې دي او نه هم د یوه اثر ټوله ارزونه. موږ باید د هغو منتقدینو په شان عمل ونه کړو چې تیــارې مړی ته ناست وي او پر یوه اثر باندې د چاپ تر مهاله ټوله تېره شوې پروسه له یاده وباسي. زموږ ټولنه د ځینو نورو پرمختللو ټولنو په شان نه ده، چــې لیکوال یوازې د اثر د لیکلو دنده سرته رسوي، دلته چاپېریال ډېر اغزن دی، له سیاسي، کلتوري او نورو تنګسیاوو سره سره د یوه اثر تخنیکي چــارې هم له ګڼو ستونزو سره مخ دي. زموږ یو پښتون افغان لیکوال هم خپل اثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکي، هم یې خپله ایډیټ کوي، هم ورته خپله پیسې پیدا کوي، هـم یـې خپله چاپوي، هم یې خلکو ته خپله وېشي او هم یې بیا خلکو ته خپله وړیا ډالۍ کوي، دا ټول بهیر چې په حقیقت کې د څو تنو کار دی، یو زیات شمېر لیکوال یې په یوازې ځان سرته رسوي. نو په دغسې تنګو او اغزنو شرایطو کې چې د لیکوال مخاطبین هم یا لږ وي او یا د کتاب لوستنې معیارونو ته نه وي رسېدلي، پر لیکوال تر توقع پورته انتقادونه، زموږ فرهنګي بهیر تـه ډېر زیان رسوي. زه خپله د یو سالم انتقاد او مثبتې کره کتنې پوره پلـوی یم، خو په داسې حالت کې چې کره کتونکي خپله یو ځل ځان د لیکوال په هنداره کې ووینې چې: که دی چېرې د لیکوال پـر ځـای وای، لـه کـوم چاپېریال او ستونزو سره چې لیکوال مخ دی، دی هم ورسره مخامخ وای او تر لیکوال یې ښه اثر پنځولای او چاپولای شوای، نو بیا کره کتونکی حـق لري، چې پر لیکوال د شتو امکاناتو په هنداره کې، په خلاص مـټ انتقـاد وکړي. خو ځینې کره کتونکي په اصطلاح کره کتونکي دي، هغـه دې تـه ناست دي چې کوم لیکوال په ډېر تکلیف د خپل فکر او تندي په خولو یـو اثر چاپ کړي، نو بیا دوی ورته قلمونه تېره کړي، داسې څه پرې ولیکي چې هغه لیکوال د خپل اثر له لیکلو پښېمانه کړي. دا ډول پـه اصـطلاح کـره کتونکي په واقعیت کې د بل لیکوال د اثارو په نقدونه او یا هم ارزونه کـې خپل ژوند او شهرت ویني. که هغوی څه ونه لیکي نو ده ته د کلتوري ژوند او شهرت هیڅ وسیله نه برابرېږي. زما لاره له داسې کره کتونکو بېلــه ده، خو ټولنې ته د ټولنې تر کچې د ټیټو او مبتذلو اثارو د وړاندې کولو ټینــګ مخالف یم. هر اثر چې ټولنې ته وړاندې کېږي، باید د ټولنې اکثره او که نه یو ټاکلي شمېر وګړو ته خو نوی وي او باید د هغوی د ذهني کچې د لـوړاوي سبب شي. په هر حال ددې سریزو چاپ مې له دې پلوه هم ضروري وګاڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې لږ تر لږه زموږ هېوادوالو ته د شل پنځه ویشتو بېلابېلو اثارو په باب معلومات وړاندې کړي، له دې لارې دوی له هغو اثارو سره اشنا شي او که چېرې اړتیا یې ورته احساسوله، نو خپله هغه اثر ترلاسه کړي.

زه په پای کې یو ځل بیا له خپلو ټولو اوسنیو لیکوالو څخه هیله کوم، چې خپل کار په خپله راټول کړي او دا بار راتلونکي نسل ته پرېنږدي، زه د لوی خدای(ج) له درباره هیله من یم، چې زموږ د راتلونکي پښت غمونه او دردونه به تر موږه ډېر کم وي، خدای(ج) به هغوی ته د علم او پرمختګ زمینه برابره کړي او هغوی به پر داسې ګڼو علمي او ورځنیو کارونو مصروف وي، چې د دوی د ژوند د سوکالۍ سبب شي. په همدې هیله پر دې سریزو دا سریزه پایته رسوم.

په ټوله فرهنګي مینه او ادب

محمد اسمعیل یون

ارګ،د جمهوري ریاست ودانۍ،کابل- افغانستان

۱۳۷۸ل کال د مرغومي ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه: د غشو تنده

د رواني لمریزې پېړۍ شپېتم کلونه او په تېره بیا د یادو کلونو وروستي پنځه کلونه، داسې مهال و چې په کابل کې د ((شعر)) او ((شعار)) ترمنځ په ډاګه پوله او برید راکښل شول. دا څه ناڅاپي خبره نه وه، تر څو لسیزو واټن وروسته د دې لاره چاره برابره شوه. انساني ذهن، د ګڼ شمېر لیکوالو او د شعر مینه والو فکر له پرله پسې کلیشه یي نظمونو، سپوره منظومو ترانو او د ((شعر)) په نوم له ډانګ پېیلو خبرو څخه ستړی شوی و. یو داسې عاطفي، ادبي بدلون او اوښتون ته سترګې پر لار وو، چې د

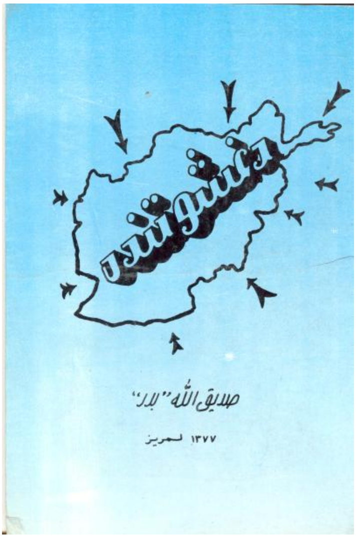

دوی پر ستړي احساس او فکر د کینې او غوسې پرځای د مینې او عاطفې باران ووروي او شعر هم په رښتینې مانا خپل هویت ترلاسه کړي. دا وخت سیاسي فضا هم داسې وه، چې نور نو اکثره له سرو، ګرمو او اورنیو شعارونو ستړي شوي وو او ټولو یو ارام ته اړتیال لرله. د هنر ببلابېلې څانګې په تېره بیا ادبیات او په ادب کې بیا د شعر وزرونه خلاص شول. د ځینو مخورو لیکوالو په تېره بیا د څو تنو کره کتونکو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا په ډېره څیرکۍ کار پیل شو او هغه شاعران چې په کلام کې یــې د شعریت تومنه زیاته وه، دې ته وهڅول شول چې نور هم د خپل شــعر هنري جوهر پیاوړی کړي. د کره کتونکو په ډلــه کــې د هېــواد تکــړه لیکوال او کره کتونکي زرین انځور او پیاوړي کره کتونکي لطیف بهاند هڅې د زیاتې یادونې او ستاینې وړ دي. پر همدې وخــت د کابــل پــه فرهنګي ټولنو او کړیو کې د شاعر او ناظم، شعر او نظم بریدونه له ورایه د بېلېدو او څرګندېدو په حال کې وو. د ۱۳۷۱لمریز کال تر پیله پــورې دومره کار شوی و، چې د ادب زیاتو مینه والو د شعر او شعار ترمنځ پوله ټاکلای شوه.

ځوان شاعر صدیق الله بدر یو له هغو ځوانو شاعرانو څخه دی چې د همدغه شعري بهیر له پیل سره یې خپله شاعري پیل کړې ده. د ده د شاعرۍ د پیل پر وخت د ((شعار)) بازار ختم شوی و، ځکــه نــو ده د شاعرۍ دا پړاو چې له ورایه د ځینو شاعرانو پــه کــلام کــې دا وخــت محسوس و، تېر نه کړ او ژر یې پر خپل کلام د شــعر د هنــري جــوهر رنګین شال وغوړاوه.

صدیق الله بدر د دولسو کلونو په بهیر کې ښه ډېر شعرونه ولیکل او ډېرې نورې ادبي لیکنې یې وکړې، خو تراوسه یې نه د ادبي او څېړنیزو لیکنو او نه هم د شعرونو کومه ځانګړې مجموعه چاپ شوې ده.

ده خپله شاعري په اوډلي او سیستماتیک ډول پیل کړې ده، د ده د شاعرۍ د لومړیو وختونو شعرونه هم پاخه ښکاري او د ابتدایي شاعرۍ په شان ډېرې کمزورۍ پکې نه لیدل کېږي، خو د دې ترڅنــګ د ده د شاعرۍ د پرمختګ سرعت چټک او توپاني نه دی. د څو کلونو په بهیر کې د ده شاعري پر مختللې ده خو دا پرمختګ یو ناڅاپي نه دی، د ده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعرۍ وده او پرمختګ هغه پوخ پرمختګ ته ورته دی چې ورو پر مخ ځي او د تجربه کارو پوځیانو په شان تر شا خپله نیمګړتیا او خلا نه پرېږدي، بدر د یو پوه معمار په څېر دی چې د خپلې ودانۍ بنسټ په ډېر ښه شکل ږدي، ودانۍ ورو ورو ودانوي، خو ښه یې ودانوي، ده هم د خپلې شاعرۍ پیلامه همداسې راپیل کړې، نو ځکه یې شاعرۍ کې د یو مستحکم او پرله پسې پرمختګ څرکونه لیدل کېږي.

په همدې وجه د خپلې شاعرۍ په وروستیو وختو کې یې له زړه نه دومره شاعرانه غمونه راتاو دي چې ټول زړه یې د خپل ارمان جانان ته سپارلی او یوازې همدا شاعري ده چې د ده غمجن زړه ته ارام او ډاډ ښښلای شي:

داسې چې ډېر ډېر پر ماګران دی زړه مې
زما خو نه دی د جانان دی زړه مې
تورې چړې پرې هر نظر پرېوزي
د وینو کور افغانستان دی زړه مې
ستا د نظر د برېوکو هنداره
د ښایستونو بیابان دی زړه مې.

ځینې وختونه چې څوک یو ادبي یا هنري اثر لولي نو د هغه اثر د لیکوال د شخصیت انځور یې هم سترګو ته کېږي، کله خو لیکوال په خپله د خپل اثر مرکزي اتل وي نو لوستونکي د اثر له لوستلو څخه د هغه باطني او ظاهري کرکټر څه نا څه مجسم کولای شي، کله بیا د یو اثر د بېلابېلو کرکټرونو په څېرو کې د لیکوال د اندروني شخصیت ځینې څرکونه ښکاري. خو کله کله داسې هم وي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال ټولنیز-ځاني او اخلاقي شخصیت د هغه د اثر له مانیزې خوا او فکري پېچلتیا سره یو شان او یو رنګ نه وي، یانې د لیکـوال فزیکـي جوړښت داسې وي لکه د تورو کانو غر، خو د دې غره په زړه کې بیـا د ښکلو غمیو یو کان هم وي. یانې داسې چې کلـه د لیکـوال او شـاعر ځاني، ټولنیز او اخلاقي شخصیت د هغه د هنري اثر له مانیز جوهر سره سمون خوري او کله هم نه یوازې دا چې سمون ورسره نه لري، بلکې له هغه سره مغایر او مخالف هم وي.

صدیق الله بدر لکه څنګه چې له نامـه څخـه یـې څرګنـدېږي یـو رښتینی انسان دی، همداسې په عملي ورځني او ټولنیز ژوند کې هم یو سپېڅلی او رښتین شخص دی. دلته د اروا پوهانو هغه خبره هم په یو ډول رښتیا خېږي چې وایي: ((نوم د نومول شوي (اسم لـه مسـمی) سره یو نه یو ډول اړیکي لري.))

څرنګه چې صدیق الله بدر په ورځنـي ژونـد کـې یـو سـپېڅلی او رښتینی انسان دی، همداسې یـو هنـري، روڼ، روښـانه او سـپېڅلی شخص دی. د کینې، تکلف او تصنع تورو ګردونو او پـردو یـې د شـعر دملکې مخ د بېځایه ابهام په حجاب کې نه دی پټ کړی. هغه هر څـه چې ویلي د یو سر زوري لېوني په شان یې رښتیا ویلي او که د یار قاتل نظر یې هم انځور کړی، نو ښه صفا او د زړه د هندارې په زور یې انځور کړی دی:

قاتـــــل نظـــــر انځـــــوروم د اشـــــنا
ځکــــه د زړه ورتــــه هنــــداره نیســــم
زه یمــــه داســــې لېــــونی ملګــــرو
اوښــکه مــې ســترګو کــې ایســاره نیســم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي د شاعر پوټکی ډېر زيات نازک او نری وي، د عادي پېښـــې پــر وړاندې ډېر ژر عکس العمل ښيي او د زړه، خيال او فکر د خوب ښاپېرۍ يې دومره په زړه بيداره ده، چې په ډېره عادي خبره له خوبه پاڅېږي.

کله چې شاعر د پېښو د عاملينو ګرېوان ته په لاس غځولو کې بېوسه شي، نو مايوسه شي او له سخت رواني او روحي کړکېچ ســره مخــامخ شي، په همدغه حالت کې د شعر عقاب د شاعر پر سر د شــعر وزرونــه وغوړوي او نوی شعر راوټوکېږي. صديق الله بدر هم کله کله له داســې رواني کشمکشونو او ستونزو سره مخامخ شوی دی:

اشـــنا تـــه خاندمـــه دنيـــا تـــه خانـــدم
د غريـــب خولـــه يمـــه هـــر چـــا تـــه خانـــدم
ســـتا مجبـــورۍ نـــه عشـــقه نـــه پـــوهېږم
چـــې چـــا تـــه ژاړمـــه او چاتـــه خانـــدم

يا:

داسې رنګ بې رنـګ غمونـه يـې خـوري زړه مـې
څـــومره کـــه هـــم ژاړم ژړا نـــه راځـــي.

شاعر که له يوې خوا په خپلو ځاني غمونو کې غوټې وهي نو له بلې خوا ټولنيز دردونه يې هم ارام ته نه پرېږدي، هغه د ټولنې او هېواد د يوه غړي په توګه ټوله ټولنه او هېواد خپل وجـود ګڼـي او هـر ټـولنيز او هېوادنی درد تر ټولو دمخه د شاعر پر بدن احساسېږي. سره له دې چې د ده په هېواد او ټولنه کې د مادي شتمنۍ يو څاڅکی هم په برخه نــه وي، خو د استاد الفت په خبره ((که په ټول وطن کې يې يوه کوډله هم نه وي نو دی به وايي چې هله وطن مې)) د ټول وطن دعوه به کوي. نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر زړه د تخیل خان او باچا دی. ټول کلی، ټوله ټولنه او ټول وطن او د هغو غمونه او دردونه د هغه شتمني جوړوي. د دردونو عوامل او له هغو نه د خلاصون لارې ګودرې په ګوته کوي:

لمــر چــې زمـــــوږ کــــلي تــــه لار نـــه کـــوي
هغــــــه دوه غرونــــــه نړېــــــدلي نــــــه دي
هســـــې لـــــه بـخــــته زورور يــــــو اشــــنا
کــــه نــــه نـــو چــا ســتـــرګې نيــولي نــه دي.

شاعر ته تر هر چا خپله په وینو رنګ ټولنه ښه معلومه ده، ځکه چې د ټولنې د هر فرد څاڅکی وینه تویه شوې، نو شاعر پرې خپلې اوښکې څڅولي دي، نو له دې کبله ده ته تر هر چا د خپل ړنګ بنګ کلي، کور، ټولنې او هېواد په وینو رنګ څېره ښه معلومه ده. بیا نورو ته وايي چې که ((زموږ د کلي پته)) د چا په کار وي نو داسې ده:

زموږ کلی
دا د دنګو غرونو شاته
که دې زړه وي
چې ته راشې
د زړګي پردې دې خلاصې کړه
په خير شه
او بيا...
وګوره په مينه:
يوه سره د وينو ليکه
غزېدلې ده له غرونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې تر کلي پورې
رسي.

شاعر دې خبرې نور هم غمجن کړی چې پخوا بــه کلــي کــې ډزې وشوې، نو په کلي کې به کوم نوی ګل (ماشوم) راټوکېدلای و او ملا به یې د تبرک لپاره په ډېره خوښۍ په غوږ کې اذان کاوه، خــو اوس هــر وخت په کلي کې ډزې کېږي خو دا بل ډول ډزې دي او تر ډزو وروسته زموږ د کلي ملا د جنازې مونځونه کوي، (یاس شعر) . شاعر په یوه شعر کې خپله سوې لوې ټولنه له یو سوي ځنګل سره تشبیه کړې ده، چې څو لارورکو د ځان د خلاصون په خاطر ټول ځنګله ته اور واچوه، خو په پای کې همدا اور له دوی څخه هم راتاو شو. شاعر په دې شــعر کــې د خپلې ټولنې د شل کلنې غمیزې د عاملینو یو ډېر دقیق انځور باســي چې څنګه یې د ځان د هوساینې لپاره ټولــه ټولنــه پــه اور وریتــه او وسوځوله، خو په پای کې یې دوی ته هم لمبې ورســېدې (لار ورکــي لاروي) شعر.

صدیق الله بدر د شعري جولو په دو فورمونو (غزل-ازاد) کې زیاتــه شاعري کړې ده، آزاد شعرونه یې هم ښکلي دي، خو د ازاد شــعر پــه اندول یې غزل کې تجربې پخې دي. د ده په غزلو کې د ژوند د بېلابېلو خواوو رنګارنګ نــاخوالې انځــور شــوي او د ژونــد ډول ډول مــانیزه رنګارنګي په کې لیدل کېږي. د څو غزلو دا څو بیتونه به یې د بېلګې په توګه راوړو:

چـــې یارانــه یـــې ورانــه کـــړې زمـــوږ
کوم یو غماز مـــو پـــه ملګـــرو کـــې شـــته

(c) ketabton.com: The Digital Library

بــــدره تــــاوېږي لېــــوني چــــې درنــــه
وايه څه راز ســـتا پـــه خبـــرو کـــې شـــته

یا:

مـــــا د هجــــران خطــــرې وزغملـــــې
نور ځان د وصـل پــه خطــر کــې ويــنم
بــدره اخــر بــه شــې رســوا پــه مينــه
د مينـــې راز دې هـــر اثـــر کـــې ويـــنم

یا:

د زړه وينــــه مــــې د هغــــو ګلــــو رنــــګ دی
پــــه ووړمــــو يــــې نــــارام زړګــــی قــــرار شــــي
د کابــــل د پېغلــــو زلفــــې شــــي ووړمينــــې
چــــې راخــــور د نــــارنج ګــــل د ننګرهــــار شــــي

د صديق الله بدر شعرونه د نورو شاعرانو پــه شــان د ډېــرو بريــاوو ترڅنګ یو لږ خفيفې نيمګړتياوې هم لري. بدر د ننګرهار د سره رود د شاعرانه سيمې بلبل دی. کله چې د هر سره رودي شاعر شــاعري تــر نظره تېرېږي، نو سړي ته له ورايه د ژبنۍ ستونزې مسله راتــر ســترګو کېږي.

صديق الله بدر د ځينو نورو سره روديانو په شان په کور کې فارســي وايي. ځينې سره روديان په ځانګړي ډول ليکوال او شاعران داسې دي چې کورنۍ او ګړنۍ ژبه يې فارسي وي، خو ليکنۍ، قلمي او د شــاعرۍ ژبه يې بيا پښتو وي. د بدر په ليک په ځانګړي ډول په شعر کې ژبنـــۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمګړتیا ډېره کمه ده او ان اوس بېخي رفع شوې، خو د ژبنیو ترکیبونو په برخه کې بیا سړی د ځینو نیمګړتیاوو او کمیو احساس کولای شي.

په ټولیز ډول صدیق الله بدر یو بریمن شاعر او لیکوال دی چې په اوډلي ډول یې شاعري او لیکوالي مخ په بره روانه ده. د ځینو په اصطلاح یو ژمن شاعر او لیکوال دی. دا لاندې شعر یې هم د ده د ټینګې ژمنې څرګندونه کوي:

چې کړو ښکاره د زړګي زور ملګرو
راشئ چې ودانګو په اور ملګرو

له نیمې لارې ستنېدل به څه وي
له دې نه غیر چې شي پېغور ملګرو.

زه ځوان او هڅاند شاعر صدیق الله بدر ته د ده په هڅاند فرهنګي یون کې د لا زیاتو بریاوو او نوښتونو هیله کوم.

په شاعرانه مینه
اسمعیل یون
۹-۶-۱۳۷۷
کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېکسيار

د بې هويتۍ په درياب کې د هويت ډيوه

د بېکسيار قلمه دومره وکړه
د وخت پر ټنډه انسانيت وکره

په تېرو شلو کلونو کې چې زموږ پر ټولنې کوم دردوونکی ناتار تېر شو، نو د ژوند پر ټولو خواو يې خپلې اغېزې وشيندلې. د شعر نړۍ هم له دې ناتاره خوندي پاتې نه شوه. شاعران او ناظمان دواړه په يو نه يو ډول له يو فکري، سياسي او عقيده يي لوري سره وتړل شول. په پايله کې هغه کشمکش چې په سياسي برخو او ټګلورو کې موجود و، تر يوه بريده يې پر ادبياتو او په تېره بيا پر شعر هم خپل سيوری خور کړ. خو په دې منځ کې بيا ځينې داسې شاعران او ليکوال هم راوټوکېدل، چې د کينې او سياسي غرض پر ځای يې عاطفه، احساس او لوړ انساني ارزښت د خپلې ايجادي ښکارندې محور وټاکه او داسې ادبي اثار يې رامنځته کړل چې د ځرنګوالي له پلوه يې تر هغو نورو ارزښت او مقام لوړ دی.

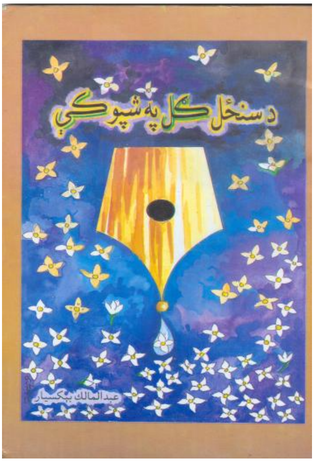

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمالك بېكسيار د همدغې دويمې کټګورۍ د شاعرانو له جملې څخه دی. ده خپل شعر له همغه پيله د سياسي شعار تر بريده راټيټ نه کړ او پر خپل شاعر شخصيت يې د وخت د سياسي غوښتنو تور پورې نه کړ.

شپېتم کلونه د هېواد په دننه کې د شعار او شعر ښه ګــرم پــړاو و. همدغه لسيزه د بېكسيار د شاعرۍ د ټوکېدو کلونه دي، خو ده په دې کلونو کې هېڅکله هم خپله سپېڅلې شاعري د سياسي شعار ګردونو او بادونو ته پرې نه ښوده. له همدې کبله خو دی په دې کلونو کې د هېواد په دننه کې د يو شهرت ګټلي شاعر په توګه مطرح نه شو؛ يوازې هغــه شاعران او ليکوال چې له ده سره يې فرهنګي اړيکي درلــودل، د ده د شاعرۍ پر ارزښت پوهېدل. همدا ياده لسيزه لا پای ته رسېدلې نه وه، چې شاعر بېكسيار له خپلو شعرونو سره د خپل ټاټوبي په پرېښــودلو محکوم شو؛ پېښور ته راغی، يو کال نيم يې لا تېر کړی نه و چې دلتــه يې هم د (شعاريت) بازار وليد او د ذهني ستړيا احساس يې وکړ، پېښور کې د ده د ازاد هنر وزرونه ونه غوړېدل، ځکه چې دلته هم د کابل پــه شان د ازاد ذوق او اند د شعر د شاهين پر پرواز بنديز لګېدلی و. بيا له دې ځايه لرې ((د رڼاګانو هېواد)) (ډنمارک) ته لاړ او داسې اټکلېده چې نور به نه خپل سوی لوی هېواد ور په ياد وي او نــه بــه هــم د خپلــې جونګړې تيلي څراغ.

د وخت په تېرېدو سره دا اټکل بېخي اوښتې بنه غوره کړه؛ هغــه د رڼاګانو د ښار د سندرو په ګلبڼ کې د خپل ټاټوبي (د سنځل ګل شپې) هېرې نه کړې، تن يې هلته و خو روح او اروا يې دلته. دی په خپل هېواد کې د ذهني بلوغ داسې يو پړاو ته رسېدلای و چې نور نو پرديو سندرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پردیو ګلونو رنګ یې پر ذهن هغه اغېز نه شو شیندلای چې د خپل هېواد، د سنځلو ګلانو او سوو تپو پرې خورولای شو.

بېکسیار زمور د ډېرو کلونو د یو ملي او فرهنګي سفر ملګــری دی، کله چې دی بهر ته لاړ، نو تقریباً اته کاله ماو ده سره ونه شو کتلای، خو بیا مو لیکنې اړیکي پیدا شول، ما فکر وکړ چې هلته خو بېله تولنه ده، کېدی شي د سړي پر ژوند او شخصیت ډېره اغېزه وکړي، خو ده راته په یو لیک کې لیکلي وو: ((... زه همغه مالک یم چې تاسو په کابــل کــې لیدلای وم، ما هېڅ تغیر نه دی کړی...)) تر لیکنیو اړیکو وروسته مې بیا په پېښور کې ولید، همغه بېکسیار و، چې پخوا و، لا کلیوال شوی و، لا صمیمي شوی، تکلف، تصــنع، ځــان ښــودنه او د مصــنوعي تبــارز او شخصیت هېڅ نښې نښانې په کې نه ځرګندېدې، همغه فرهنګي مینه او ولوله یې په زړه کې وه چې پخوا یې درلودله، خو نور یې دا اور په زړه کې نه شو ساتلای، د یوې فرهنګي مجلې (هیلې) د خپرولو په تکل کې شو او دا یې هم وویل چې ((ګوره هېڅ ځوان لیکوال درنه بېنوا او خفه لاړ نه شي او د هېچا لیکنې ته د سانسور زندۍ وانه چوئ، سانسور او د ادب د زنداني کولو ترخه تجربه خو موږ او تاســې لیــدلې ده. تاســې د مجلې د لګښت په اړه هېڅ تشویش مه کوئ، زه شپه ورځ کار کوم خو د مجلې لګښت برابروم...)). ده همداسې وکړل. یو وخت ماته زمور یو بل فرهنګیال ملګری ممتاز ارمان له مسکو نه ټیلفون وکړ چې: ((تاسو به خبر یئ که نه، چې بېکسیار په څومره ستونزو د مجلې لګښت برابروي؟ هغه د خپلې رخصتۍ په ورځو کې هم کار کوي چې مجلــې تــه مــالي لګښت برابر کړي.)) دې سره ماته دا خبره نوره هم ثابتــه شــوه چــې فرهنګي کار او خدمت د څومره قربانیو په بدل کې سرته رسېږي، خــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېکسیار په خپلې دې قربانۍ سره د فرهنګي خدمت یو بېساری ریکارډ ټینګ کړی دی. (بېساری ریکارډ) خو ورته ځکه وایم چې تر بېکسیاره نور غښتلي، متور، ژبور او د زیاتې پانګې څښتنان شته، خو په لویدیځ کې چا هم داسې یوې قربانۍ ته ځان ور نه کړ. البته زموږ ډېرو افغـان لیکوالو او فرهنګیانو په ډله ییز او هم په ځاني ډول د یاد وړ کارونه کړي دي، خو هغه د بېکسیار په شان د خپل ځاني او کورني ژوند د قربانۍ په بیه نه دي، یو څه یې ورسره د خپل ژوند خیال هم ساتلای دی.

بېکسیار پر ۱۳۷۶کال د هیلې مجلې تـر څنګـه د خپلـو شـعرونو لومړنۍ مجموعه (سوچونه او کړلېچونه) هم چـاپ کـړه. دې شـعري ټولګې د یوه ښه شاعر په توګه په ادبي کړیو کې د بېکسیار نوم څرګند کړ. تر دې دمخه د هغه د شعرونو د څرنګوالي په اند‌ول د هغه شـهرت کم و.

(د سنځل ګل په شپو کې) د بېکسیار د شعرونو دویمه مجموعه ده. شاعر په خپل شعري یون کې ښه بریمن دی. خدای(ج) ورکړی شعري استعداد او خپله کسبي پوهه یې دواړه سره ډېر ښه اوډلي او د دواړو له ښکلې اوډنې نه یې خـواږه شـعرونه ټوکـولي دي. د شـعر فکـري او ښکلاییزه (لفظي) خوا یې دواړه په تول تللي دي. د شاعر زړه او ذهـن دواړه له شتمنۍ ډک دي، غواړي لوستونکي او ټولنې ته خپل انسـاني رسالت تر سره کړي. د ده شعر د یو ټولنیز او ځـاني درد زېږنـده ده، د خپلو او پردیو غمونو د دواړو انعکاس ته یې اوږه ورکړې ده. د فرانسیس بېکن په وینا ((شاعران پر دریو کټګوریو وېشل کېږي، یو هغه دي چې د مېږي په شان ټول عمر له نورو څخه هر څه راټولوي او خپله هـېڅ نـه لري او بل هغه دي چې د غنې په شان هر څه له خپلې ګېډې باسي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو څخه هېڅ نه اخلي او دربېيم هغه دي چې د شاتو د مچيو حيثيت لري، پر لرې لرې ګلونو ګرځي، له هغو څخه شيره را اخلي او بيا يې په شاتو بدلوي.)) بېکسيار هم لکه د يو پتنګ په شان د خپلې ټولنې پـر ټپي ګلونو، سويو ساندو، ټولنيزو ناخوالو او نورو ذهني ټپونو ګرځېدلای او هغه ټول يې په روح او روان سره لمس کړي او بيا يې د شعر د شاتو په کندوللي کې ټولنې ته وړاندې کړي دي. د ده شعر د همدغو پېښو انځور، د بريو او نابريو او ټکلو زړونو د اهونو هنداره ده. کلــه چــې مــوږ د ده شعرونه لولو نو په ذهن کې مو همغه پېښې او انځورونه راژوندي کېږي. د ده په شعر کې د نورو ځانګړتياوو تر څنګ دغه لاندې ځانګړنې زياتې څرګندې دي:

۱- صداقت او رښتينولي: د ده په شعر کې يو سپېڅلی صداقت او رښتينولي ښکاري، دی څه چې وايي رښتيا يې وايي او له خپلې مينې سره رښتينې مينه لري.

د ده شعري صداقت د ده له ځاني صداقت سره هم مستقيم اړيکي لري، په ځاني ژوند کې هم داسې يو انسان دی، چې دروغ، ټګي، بازاري کېدنه، تېر ايستنه او د نورو درغليو چل نه ورځي. وګورئ دغه شــعر د ده سپېڅلی صداقت په څه ډول انځوروي:

ما يو څلور بنده غزل ليکلی
هغه به وګورو لږ،
په تناره کې مېلمنو نه پاتې شونې وريجې
به سره يوځای وخورو،
ماته تروری وېل دا ستا ډېرې خوښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا د ژوند نورې څه کیسې به وکړو،
شپې به له میندو پټ په بام ویده شو،
تر پېشلمې پورې به ستورې شمارو.

۲- فکري تړون: په شعر کې د شاعر د روحي سپېڅلتیا تر څنګ فکري سپېڅلتیا او له مقدس ارمان سره ټینګ تړون هم د شعر د مانیز ارزښت په لوړولو کې ستره ونډه لري. د لوړو اشخاصو او شاعرانو ارمانونه لوړ وي. بېکسیار هم یو ستر هېوادني ارمان ته ژمن دی. د هغه د زړه پردې د هر هغه ناتار په شمال رپي چې د ده په ذهن کې د ده د سترې هیلې (د هېوادنۍ سوکالۍ) د له منځه تلو سبب کېږي، نو ځکه خو يې په زړه کې وېره وي:

دا شپه ډېره اوږده نه شي ملګرو زه ډارېږم
د وخت کیسه توده نه شي ملګرو زه ډارېږم
دا مسته قافله د خر ځادرو پښې لوځو
په نیمه لار ویده نه شي ملګرو زه ډارېږم

یا هم دا شعر:

د ځول شپې سرې هوا ته اور مو مړ
غواړو چغې کړو دنیا ته شور مو مړ
په پردي نظر کره یې کړو بیا ډز
چې بیا ښه یې ورشو خوا ته ورور مو مړ.

۳- انتقادي روح: لکه څنګه چې شعر خپله د ټولنیزو ناخوالو پر وړاندې یو غبرګون دی او شاعر د دې پېښو انځور ګر، نو د پېښو د عامل پر وړاندې فکري بغاوت او نیوکه د شاعر حق دی. د پېښو بیان که څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ډېر تریخ وي خو شاعر یې له بیان څخه ډډه نه کــوي، ځکــه چــې ((شاعران له قید او بنده بې پروا دي)) بېکسیار هم د یو شاعر په توګه دا رسالت تر سره کړی دی:

شـــروع تـــه اخـــرت وایـــي زمـــوږ د کلـــي خلـــک
مرګونـــو تـــه غیـــرت وایـــي زمـــوږ د کلـــي خلـــک
ښـــې دنګـــې کلاګـــانې کـــې بنـــدي پښـــتنې پېغلـــې
بس دې تـــه خپـــل عـــزت وایـــي زمـــوږ د کلـــي خلـــک
برغره کې چېرته پـټ دي یـو مـلا او بـل یـې زوم دی
ځـــانونو تـــه دولـــت وایـــي زمـــوږ د کلـــي خلـــک

یا:

د مینـــــې نـــــوم د دې مخلـــــوق لـــــه ژبـــو مـــــرور
مرګـــي دي جنـــازې دي تـــول وطـــن مـــو هـــدیره
ورانـــي کـــوه، مرګـــي کـــوه چـــې نـــوم دې وي اتـــل
د هـــر څـــه اجـــازې دي تـــول وطـــن مـــو هـــدیره.

۴- لفظي ښکلا: بېکسیار د خپل شعر مانیز جوهر د ښکلو کلمو په ګلابپاڼو کې تاو کړی. د ده د شعر لفظي خوا خوږه، نرمـه، پســته او روانه ده. په شعر کې یې تکلفي او تصنعي ښکلا نه شته، د شعر الفــاظ یې داسې سره اوډل شوي چې ظاهري ځلا یې دومره ښکاره نه ده چې سړی فکر وکړي شاعر په جبري ډول پرځان فشار راوړی چــې حتمــي باید ښکلې کلمې وکاروي، بلکې په طبیعي ډول د شعر لــه مــانیزې او لفظي ښکلا سره برابرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګورئ دا شعر:

((د پېشلمي په خوب ويدې پېغلې په ښي موټي کې،

ږدي د ديدن خوبونه)).

يا:

سږ کالې بيا فصلونه ښه راغلي

سږ کالې بيا سنځلې ډېرې ډکې

سږ کالې ډېر غريبانان نه يو لږ ډېره راځه.

بل شعر:

دا څنګــه يــو ناڅاپــه راپــه يــاد شــوې لکــه هېــر

د زړه په کــور چــې هغســې آبــاد شــوې لکــه هېــر

دا چــا کــړې لــه نظــره يــه زمــا خــوږه وطنــه!

لوګی دې شم دا ولــې يــو هېــواد شــوې لکــه هېــر.

۵- نوښت: د بېکسيار په شعر کې تر زياته بريــده نوښــت ليــدل کېږي. سره له دې چې په ځينو شعرونو کې به يــې د پښــتو شــاعری دوديز رنګ موجود وي او په طبيعي ډول به پکې د دوديــزې شــاعری اغېز پروت وي، خو په ټوليز ډول د هغه شاعري له نوښته ډکه ده، زيات شعرونه يې له دوديزو شعرونو خپله لار بېلوي؛ هغه پېښــې او حــالات انځوروي چې تراوسه لا ورته د ډېرو د فکر نيلي وررسېدلي نــه دي. د هغه د وينا دود هم له نورو توپير کوي. د ده په شعر کې ډېرې ((قلقلې)) نه شته، يوه ارامه وينا ده، خو دننه په کې بيا يو ((غلی شانته انقــلاب دی.)) د ده له هغو شعرونو څخه چــې نــوی رنــګ پکــې زيــات دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکي په لومړي ځل ډېر خوند نه شي اخیستلای، خو چې دویم درېیم ځل یې ولولي نو زیات خوند ترې اخیستلای شي. ځینې نوي شعرونه یې داسې هم دي چې په آني ډول یې انځور تر سترګو کېږي او سړی ترې ژر خوند اخیستلای شي. دی داسې کلیوالي، څنګزنو مسایلو ته متوجه شوی، چې تراوسه یې پښتو شاعرۍ کې بېلګې کمې وې، دا شعر یې وګورئ:

خپله

راته یې وې

((هغه پرون چې هغه زه، ته روان

د ګاونډي لور رانه وروسته کې

بیا وپوښتل چې

څه دې کېده؟

ما ورته ووې

چې دا ((خپل))؟ دی زما))،

خو زه قسم دی ((خپلې))؟

چې لا تراوسه پورې،

ستا بس په دې ټکي ونه پوهېدم،

چې دا دې ((وینه))

که دې ((مینه)) ښوده؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- معیاریتوب: بېکسیار یو داسې شاعر دی چې د خپل فطـري استعداد تر څنګ د ادبیاتو کسبي زده کړې هم لري. هغه د پښتو ژبې او ادب په څانګه کې خپلې لوړې زده کړې ترسره کړي، د همدغو لوړو زده کړو له کبله د هغه د شعر ژبه کره او معیاري ده. که په شـعر کـې یـې ځینې سیمه ییزې پېښې او د ځاني ژوند ځینې ذهني تاثرات څرګنـد کړي، نو بیا یې هم د معیاري ژبې خیال ساتلی دی. له دې پرته ځینـې نورې ځانګړنې هم شته چې د هغه د شعر ښکلا او ځلا یې زیاته کـړې ده.

د بېکسیار د شعر په کره والي او ښکلا کې دې ټکي هم زیاته ونـډه لرلې چې شاعر زیات عمر له خپل شعر سره ملګری پـاتې شـوی دی، څومره مینه چې ده له شعر سره پاللې، له بل څه سره یې نه ده پاللې، د هغه زیات ذهني ځواک او د زړه زور په همدې شعر کې مصرف شوي دي .

په پښتو کې دا دود دی چې زموږ د ادبي پدیدې زېږنـدوی لـومړی شعر لیکي، کله چې په شعر کې تر یوه ځایه د شهرت پړاو ته ورسېږي، بیا پر لیکنو پیل وکړي، بیا سیاستوال شي او بیا نور...

خو بېکسیار له پیله تر دې دمه یوازې د شعر له ښاپېرۍ سره خپله مینه لوبولې او لوبوي یې. دې کار هم د ده د شعر ښکلا زیاته کړې ده. د یو باثباته شاعر شخصیت ترڅنګ د هغه ټولنیز، ملي او ځاني شخصیت هم د زیاتې ستاینې او یادونې وړ دی. هغه په یو داسې چاپېریـال کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند کوي چې ډېرو په کې خپل هویتونه او شخصیتونه بایللي او د بې هویتۍ په درياب کې داسې ډوب شوي چې بيا يې پته هم لګېدلې نــه ده.

خو بېکسيار د بې هويتۍ په دې لوی درياب کې د افغاني هويــت او پښتو داسې يوه ډيوه (هيله) لګولې، چې رڼا يې نه يوازې زموږ د ستم ځپلي هېواد ګوټ ګوټ ته رسېږي، بلکې د هغو افغانانو چې په لوېديزو هېوادو کې د هويت ورکېدنې پر يو نري رنځ اخته دي، د هغو د ويښولو لپاره هم يوه ځلانده ډيوه ده. د اوبو په منځ کې د ډيوې لګول څه اسانه کار نه دی، هغه د بېکسيار په شان اشخاصو د انــدو او ژونــد قربــاني غواړي.

زه ورته د لوی خدای(ج) له درباره همداسې برياليتوب غواړم.

په درناوي

د ادب په خوږه مينه

محمد اسمعيل يون

۱۵-۱۱-۱۳۷۷

پېښور- پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازمون په خپل فرهنگي ازمون کې ډېر بریمن دی

را ویـــښومه د مړوند مازیگرۍ سندرې
د رباب مزو کې مې بیا د گودر تال گډ دی

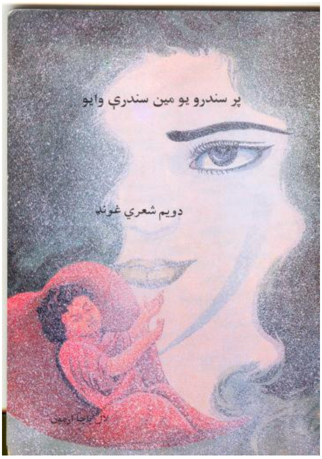

له ډول ډول سیلیو ســره ســره اوس زمورږ فرهنگي چاپېریال لــه رنگارنــگ گلانو ډک دی، خو ازمون بیا په دې نویو گلانو کې یو گلاب گل دی.

هغه د خپل زړه هېنداري د مینــې او عاطفې په اوبو داسې وللــې دي چــې د هېڅ ډول کینې گرد یې په کــې نــه دی پرې ایښی. هغه سره له دې چــې د دوو سترو کینه ییزو ناتارونو په توپان کې د راگیر شوي پښت یو استازی دی، خو بیا هم د اور په ژبه خبرې نه کوي، هغه د توتکیو ژبه زده کړې او په همدې ژبه یې یوازې د مینې او عاطفې سندرې لیکلي دي.

((دده په ژبه یوازې د جانان د نامه توري شنه دي)) همدغــه مینــه وړي توري د ازمون د ژوند او اند یوه داسې خزانه ده چې نه یې ترینــه څوک اخستلای شي، نه یې ترې اړولای شي او نه یې هم ترې بېلــولای

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي. ازمون لکه د يو سندريز بلبل په شان پر مينه او سندرو مين دی، ځکه خو ده د مينې له هغو تورو نه چې د ده په ژبه او زړه کې ليک دي، سندرې جوړې کړي او د همدې مينې په مينه پايي:

په ســـــندرو يو مين سندرې وايو

ستا د مينې د کعبې په طواف پايو

×××

موږه د هر چا په زړه کې کور د مينې جوړ کړلو

تنګه پر موږ خير که تش همدا کره خاورينه شوه

له فطري پلوه خدای پاک د شاعر ختـه د عاطفې او احساس په اوبـو لمده کړې، ځکه خو نو د هرې پېښې پر وړاندې غبرګون خپل طبيعـي حق ګڼي، ازمون هم په هغو شاعرانو کې راځي چې د شـاعرۍ فطـري جوهر په کې زيات دی، يو وخت هغه ((احساس)) و خـو کلـه چـې د حالاتو په بتۍ کې د احساس د ازموينې شېبې پرې راغلې نو پخپله په ((ازمون)) واوښت او بيا په دې ازموينه کې دومره بريمن شو چې د خپل عمر په انډول يې د اند او هڅو ثمره زياته ده او زياته خو بايد ځکـه وي چې ده له خپل فطري او خدای(ج) ورکړي استعداد سره خپله کسـبي پوهه او هڅې هم ملګرې کړي دي.

د ده ښکلې او ګلاب رنګه شاعري د فطري او کسبي استعداد د يـو ځای کېدو نتيجه او ثمره ده. ځکه خو کله چې موږ د ده شعرونه لولو، نو د شعاري نظمونو پرځای له شعرونو او شعري کيفيت سره مخـامخېږو، لکه څنګه چې شاعر پخپله مينه کې د انطباق پړاو ته رسـېدلی او لـه خپل جانان سره وصل شوی، داسې يې شعري کيفيت هم ښکلی شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا له مینې مې جـــانانه مینه زده کړه
ایله اوس مې له خپل ځانه مینه زده کړه

×××

ســـــیوری مــــې بـــادوړی تصـــویر نــــه لــــرم
لــــه ســــترگو پرېـــوتم تعبیـــــر نــــه لــــرم
څــــوک بــــه د اوښـــکو کفــــن راکـــړي راتــــه
بــــې وســــه مــــړی یمــــه ویــــر نــــه لــــرم.

ازمون زمونږ د ټولنې یو حساس شاعر دی، زمونږ ټولنه اوس لــه ډول ډول روحي، رواني، ټولنیزو او نورو ستونزو سره لاس او گرېوان ده، شاعر هم د خپلې ټولنې یو انځور گر او عکاس دی، دی پخپل هنر کې د خپلې ټولنې د اوږدې غمیزې د هغې برخې یو دردونکی، عیني او رواني تصویر وړاندې کوي چې زمونږ د ټولنې گڼ شمېر وگړي د هغې قرباني شوي او نورو پرې د خپلې بېوسۍ او بېکسۍ اوښکې تویې کړي او لــه همــدې اوښکو یې د خپل زړه شهیدو ټوټو ته (کفن) ورکړی دی.

په خپلو اوښکو پټوي ستر د خپلو مړو
خدایه ښښنه له تا غواړي د کفن وړی

خو شاعر له دې سترو ناخوالو سره سره بیا هم دومره مایوسه نه دی، چې د غمونو پېټی پرې دومره دروند وي، چې د ده د هیلو ټولې څانگې ماتې کړي او ژوند یې د تیارو کومي ته گوزار شي، لکه څنگه چې یتیم په ژړا پوخ وي دغه راز شاعر له غمونو سره روږدی وي، غــم او تخیــل، درد او عاطفه د شاعر همېشني ملگري دي. تیارې د ژونــد دښــمنې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر د رڼا پتنګ دی ځکه خو شاعر د رڼا پاللو لپاره د زړه له کومي هوډ او ژمنه کوي:

د رڼا فصل مې خدای(ج) شین که کړ د اوښکو پــه کــر
ورتــه ژړا بــه تــل پــه ســترګو کــې عــادت ســاتمه

څومره چې شاعر پر مینې او رڼا مین دی، دغسې له خپــل هېــواد، ټولنې او خپل ولس سره هم مینه لري، د شاعر د زړه د رباب تارونه ډېر حساس دي، یوازې د غم او خوشالۍ په یوه عادي باد په اهتزاز راځي خو د زړه دنیا یې بیا ډېره پراخه ده هغې کې نه یوازې د خپلې ځاني مینې غمونه، بلکې د ټول ولس دردونه ځایېږي، شاعر په ټولنیزو غمونــو کــې ډوب وي، ژوند یې له ټولنې سره تړلی وي.

چــې پــه شــونډو یــې پتــري د وینــو ښــکاري
هغـــه زه هغـــه وطـــن، هغـــه مـــې قـــام دی

د ازمون د شاعرۍ مانیز او جولیز جوړښت په طبیعي او شـعوري ډول داسې سره اوډل شوی او اوبدل شوی چې د دواړو د درنښت تله برابــره ده. هغه د خپل شعر جولیز جوړښت ته د ښکلو ګلوییونو له پاڼو دومــره ښکلې جامې جوړې کړي، چې دا لفظي ښکلا له ورایه د سړي په ذهن کې د هغه د شعر د لوستلو د راکښون ځواک پیاوړی کوي. ده د خپل شعر د مانا مرغلره د ښکلو وییونو د ګلپاڼو په حجاب کې نغښتې او د شعر د هر درغل له روا او ناروا نیوکې یې خوندي کړې ده، د ده د شعر لفظي ښکلا د ده د مانیز فقر زېږنده نه ده او نه د استاد الفت په وینــا داســې ده چــې ((شاعر هڅه کړې خپل معنوي فقر د کلمو په ځل بل کې پټ کړي)) بلکې کوښښ کوي چې د خپل شعر ښکلې ښاپېرۍ د تکلف په رنځ رنځوره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. شاعر په پوره طبیعي او کسبي مهارت هڅه کوي چې د شعر پر حریم باندې د شعار د برید او یرغل مخه ونیسي، ځکه خو یې له ((پر هرونه دي چې خاندي)) څخه تر دې شعري یون د شعاري نظمونو د څرګندېدو مخه نیولې ده.

ازمون هم د هغه شاعرانو په ډله کې راځي چې د شعار ((ازمېښتي)) دوره یې تېره کړې نه ده، د شاعرۍ په پیل کې یې کېدی شي ځینې داسې شعرونه وي چې شعري نیمګړتیاوې به ولري، خو کله چې د ده شاعري په مطبوعاتو کې د خپرېدو او بیا د یوې ځانګړې شعري مجموعې د چاپ جوګه شوې، نو له شعاري نظمونو، سپوره پېیلو خبرو او لنډ مهاله نظمونو څخه یې په څرګند ډول خپله لاره بېله کړې ده. د شعر د شعاري کېدو لاملونه یوازې دا نه دي چې د شعر ژبه او استر دې پیکه، سپوره، سولېدلې او بدرنګه وي، بلکې د شعر له مانیز جوهر سره هم اړه پیدا کوي، چې شاعر کومه موضوع، او پېښه او د هغو مانیز جوهر څه ډول د کلمو په شال کې تاو کړی او څه ډول یې د خپل اند د بیان لپاره بېلابېل وییونه استخدام کړي دي. ایا بېلابېل الفاظ د شاعر د فکر د لېږد ځواک لري او که نه؟ او یا هم د شاعر فکر د دې وړ دی او که نه چې ښکلې کلمې ورته وګمارل شي؟ د شاعر د شعر ځواک په همدغه تقاطع کې راڅرګندېږي، چې د شعر دا دوه جوړونکي توکي په څه ډول یو له بل سره اوبدلای، پېیلای او تړلای شي؟

لال پاچا ازمون هغه شاعر دی چې د شاعرۍ په دې اصل کې دقیق او بریمن دی. هغه د شاعرۍ دوه استعدادونه لري، یو دا چې خدای پاک پر ده د شاعرۍ فطري استعداد لورولای او بل د ده کسبي استعداد دی، ده د یو مسلکي تحصیل کړي لیکوال په توګه د شاعرۍ ډېر رغنده تخنیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

توکي زده کړي او بیا یې د عملي تجربې ترڅنګ دا دواړه استعدادونه د خپلې شاعرۍ او لیکوالۍ لپاره کارولي دي، نو ځکه خو یې شاعري تر زیاته بریده په تول تللې ده.

له مانیز پلوه هم د ده شاعري لنډ مهالې او موسمي نه ده، د ده شاعري داسې نه ده چې په ټولنه کې د سیاسي بدلون په رامنځته کېدو سره له چلنده ولوېږي او د ((ځینو)) په شان خپله شعري مجموعه بیا له خلکو پټه کړي. د ده د شاعرۍ پر زیاتو ځانګو د ملي فکر عاطفي کوترې خپل وزرونه غوړولي دي. د ادبپوهانو په اند که ملي او عقیدیي فکر او ارزښتونه د یوې ټولنې د شاعر د شعر مانیز ملاتړ او منځپانګه شي، نو د شعر د ژوند دوام به یې تر زیاته وخته تضمین شي. د دې علت دادی چې ملي فکر، عقیده یي او ملي ارزښتونه د نورو هغو په اندول باثباته او تلپاتې وي، نو هر څه چې د دې تلپاتې ارزښتونو په ملاتړ رامنځته شي، نو طبیعي ده چې عمر به یې زیات وي. د ازمون د شاعرۍ د مانیز جوړښت زیاته برخه همدا ملي فکر، درد او ناخوالې دي. خو ده یو بله ښېګنه هم ورسره یوځای کړې، هغه د خپلې ځاني مینې، درد، عاطفې او احساس وړانګې دي چې ده له خپل ملي فکر سره تړلي او په پایله کې یې د شعر په بڼه د مینې، فکر، درد، تخیل او احساس یوه رنګینه شفاهي تابلو او ګالري زموږ مخې ته ایښې ده. وګورئ ((زخمونه د کوترو)) شعر چې په ښکلي عاطفي حالت کې لیکل شوی او د زماني واټن، لوړې ژورې یې د عمر د اوږدوالي وزرونه نه شي تړلای:

طواف ته د ښایست راځي سیلونه د کوترو
اسمانه مبارک شه امېلونه د کوترو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځمکې د دې لوی اسمان پــه غېــږ کــې څــه کیســه ده
چـــې اوړي ګـــام پـــه ګـــام پـــه کـــې رنګونـــه د کـــوترو
مښـــــوکو کـــــې راوړی د غـــــنم وږی یـــــې یـــــوړ
دا ولـــــې نـــــن اوښـــــتي دي فکرونـــــه د کـــــوترو
په ورانـو ځـالو راشـي بيـا يـې اوښـکو بانـدې نمـانځي
د دمـــې پـــه نیـــت نـــه راځـــي ســـوچونه د کـــوترو
د عشـــق د ژونـــد ســـندره د ربـــاب لـــه تـــارو باســـي
قفـــس مـــاتوي حســـنه چـــې وزرونـــه د کـــوترو
د مینـــې هنګامـــه د زمـــانې پـــه ټنـــډه لیکـــي
پـــه تـــورو کـــې ګلونـــه ږدي زخمونـــه د کـــوترو.

دا لاندې شعر هم د ځانګړي کیفیت لرونکی دی:

زمـــا د ژونـــد د فلســـفې خـــوږلني داده وختـــه
د شاعر بخـت يـم د قحطـۍ پـر اوږو بـار تېرېـږم
ځان ته له سـويو اسـوېلو کـړۍ د عشـق جـوړوم
د مين شپه يـم پـه سـوچونو کـې پـه دار تېرېـږم
وږمـــه پـــه زړه کـــې د حـــالاتو د رنځونـــو انځـــور
د افغـــان ژونـــد یمـــه پـــه تمـــه د بهـــار تېرېـــږم
غــزل تــه اخلــم ښــکلي تــوري او رنګونــه ترېنــه
ازمونـــه ســـتا د پرهرونـــو پـــر دې ښـــار تېرېـــږم.

د شعر د رغنده عناصرو له جملې څخه يو هم تصوير (انځـور) دی. د ازمون په شاعرۍ کې د انځور برخه هم د پام او یاد وړ ده. په شـعر کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځور هم بېلابېلو ډولونه لري. عيني انځورونه، ذهني انځورونه او د دواړو ترکيب. عيني انځور هغه دی چې شاعر په خپل شعر کې داسې يوه پېښه او صحنه انځور کړي چې په عيني ډول مورډ په خپل ذهــن کــې د هغــې پېښې تصوير مجسم کړای شو او يا هم که يو رسام يا انځور ګر ته د شاعر د الفاظو دا انځور ورکړای شي، نو هغه يې بيا د کاغذ پر مخ انځور کــړای شي. ذهني انځور هغه ته وايي چې له فزيکي پلوه د هغه ترسيم ناشونی ښکاري، يوازې په ذهن کې کېدی شي د هغه مانا جوړه او ترسيم شي او د لوستونکي او اورېدونکي د ذهني خوند جوګه شي. ترکيبي انځور دې ته وايي چې يوه برخه يې له عيني او بله له ذهني انځور نه جوړه شــوې وي.

د ازمون په شاعرۍ کې دا ډول انځورونه ډېر زيات دي، کله يو بيت يو انځور جوړوي، او کله هم يو ژبنی ترکيب يو انځور.

ستا د کافر نظر د تورې تېره سيوري لاندې

زما ماشومه مينه لاس په دعا خوب وړې ده

دلته (نظر) او (مينه) داسې کلمې او ماناوې دي چې هغه په ذهن پورې اړه لري او عيني تصوير نه جوړوي، خو کله چې له (نظر) سره د (تورې) او (ماشومه) کلمې يوځای کېږي خبره له ذهنيت نه عينيت ته راوځــي، او سړي ته له عيني پلوه داسې يو تصوير وړاندې کوي چې يو کافر له تورې سره ولاړ دی او ماشوم په شنه جامه کې ويده دی او دی پرې د ګوزار په حالت کې دی، دغسې يو عاطفي حالت د سړي پر ذهــن اثــر ښــندي او سترګو سترګو ته يې کېږي. اوس که دا بيت انځورګر ته ورکړو پــه ډېــره اسانۍ يې تصوير رسمولای شي.

دا بيتونه هم وګورئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاولي دې پرې چې په ټټر کې دې اټڼ واچوي
د غـــــنم وړي په غزا کې څو شملو اخیستي

×××

د چنار څانګې له ښارو سره موسکېږي لږ ورو
سترې اروا مې شینکې دړه ته دا ستا خوب وړې ده

×××

په مزاري تندي دې خال د کابل وځلېده
که خړ طالب په تېره غاښي د شیبر ختلی

×××

ټپو د غنم لو ته د مرغیو سیل رانغی
ټټر کې د پاولیو انقلاب کړي غځونې

د ذهني انځور په باب به دا لاندې بیت وګورو:

د سبا زېری د شپو له زندۍ خلاص کړه
د سپـــېدو په ګلاب توی د رڼا جام کړه

دلته د (سبا زېری) او (د شپو زندۍ) ذهني انځور جــوړوي او عینـــي تصویر کښل یې مشکل دي، د سپېدو ګلاب او د ((رڼا جام)) د ذهنـــي او عیني تصویر یو ترکیب دی.

د مینې هــنګامه دزمانې پر ټنډه لیکي
په تورو کې ګلونه ږدي زخمونه د کوترو

لومړی نیم بیتی ذهني تصویر او دویم عیني تصویر جوړوي.

د بشپړو بیتونو ترڅنګ د ازمون په شاعرۍ کې زیات شــمېر داســې ژبني ترکیبونه راغلي چې ډېر ښکلي شاعرانه مفاهیم، عیني او ذهنـــي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصویرونه جوړوي لکه (د رڼا فصل، د اوښکو کفن، د زړه شپېلۍ، د څڼو سینگار، د وږمو وزرونه، د اور په ذهن، د عطرونو څلی، د گودر تال، زما په ژبه د جانان د نامه توري شنه دي، د شفق جام، د سهار پگړۍ، د کــوترو فکر، سندریزه فضا، د دیدن فصل، د سهار اوښکه، د شراب په خم کې) او داسې نور... که په ټولیز ډول د ازمون د شاعرۍ ارزونه کوو نو ویلای شو چې د ده شاعري تر ډېره بریده د پښتو د اوسنۍ شاعرۍ پــر معیــارونو برابره ختلای شي. که د ازمون د عمر په انډول د هغه د شاعرۍ ارزونــه وکړو، نو بیا خو دی ډېر پرمختللی دی. د ده شاعري د جولې او مانــا لــه مخې ډېره پخه نه ده، ځکه چې ازمون تراوسه پورې ډېر ځوان دی، له ده نه د نور فکري یا جولیز نوښت هیله کېــدی شــي. د ازمــون د اوســنۍ شاعرۍ له مخې سړی ویلای شي چې د ده راتلونکې شاعري به په اټکلیز ډول تر دې اوسنۍ شاعرۍ د څرنگوالي له مخې خوږه او پخه وي.

کله چې څوک د یو شاعر د شعر په باب گړېږي او یا یې لولي نو د هغه خپل تصویرو ورته تر سترگو شي او دې سره سره د هغه ځاني شخصیت. څرنگه چې ازمون له ډېرو کلونو راپدېخوا زما د فرهنگــي ســفر نــږدې ملگری دی او د فرهنگي ژوند ډېر رازونه یې ماته معلــوم دي، نــو دلتــه لازمه بولم چې د هغه د شخصیت او فرهنگي هڅو په باب هــم یــو څــو څرگندونې وکړم:

لال پاچا ازمون ته خدای(ج) ښه روغتیا او ښه ځواني په برخه کړې ده او دې سره سره سرشاره ادبي استعداد هم لري.

د ده طبیعي استعداد او کسبي زده کړې د دې سبب شوي چې د ده د فرهنگي شخصیت په تبارز کې مثبت رول ولوبوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نورمال اقتصاد او د یو روښنفکره پلار شتوالي په فرهنګي چارو کې د ده مټ نور هم پیاوړی کړی دی.

زه چې له څوارلسو کلونو راهیسې له ازمون سره فرهنګي ملګرتیا لرم، نو دا راته ښه څرګنده شوې ده چې د ده فرهنګیال پلار شاغلي (وطنخپل صاحب) پر خپل فرهنګیالي زوی ازمون باندې د کورنیو ستونزو، اقتصادي ربړو او د ژوند د نورو ورځنیو چارو د مشکلاتو د بار جال نه دی خور کړی، بلکې دې ډول اکثرو ستونزو ته یې خپله اوږه ورکړې ده. دې کار د ازمون په فرهنګي وده کې ډېر رول لرلای دی، په حقیقت کې ازمون په هغو فرهنګي اشخاصو کې راځي چې د وجود زیات ځواک یې فرهنګي کار ته متوجه دی. داسې هم نه ده چې دی د خپل ورځیني ژوند له چارو نه یاغي دی او په خپله د ژوند چارې پرمخ نه شي وړلای، بلکې اوس دی له رواني پلوه په دې ډاډه دی چې شاته یو مستحکم ډاډ ځای او ملاتړ لري، نو کومې بریاوې چې دی په فرهنګي ډګر کې ترلاسه کوي په حقیقت کې دا د هغه ملاتړ برکت دی چې دی یې لري.

څرنګه چې ازمون په کورني ژوند کې له سختو رواني، اقتصادي او نورو کړکېچونو سره نه دی مخامخ شوی، نو ځکه خو د اروا پوهنې له مخې هغه یو عقده یي انسان نه دی، د هغه شخصیت له صمیمیت نه جوړ شوی دی. کله چې دی له هر چا سره مخامخ شي ان که لومړی کتنه یې هم وي نو د ((ګپ شپ)) محفل پیل شي، دی په خپل صمیمیت کې کله دومره ډوب وي چې ځینې وخت خپل احساسات هم نه شي کابو کولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له فکري او د حافظې د ذهني څواک له پلوه د هغه قــوت زیــات دی ځکه خو د پوهنځي په ټولو سمسترونو کې له پیله تر پایه اول نمره بریالی شوی دی.

د غیرت او زړورتوب له کبله هم د یاد وړ صفتونه لري. هغه په خپلــه ټاکلې فرهنګي او ملي لاره کې د خطرونو پروا نه لري او نه لکه د ځینــو نورو په شان ((د مضر احتیاط)) په لومو کې ګیر دی.

هغه د خپل کلتور ډېر وړ ارزښتونه ساتلي او پاللي دي او لا یې پــالي. مېلمه پالنه، ښه چلند او له ټاکلو فرهنګي، اداري، او سیاسي اشخاصــو سره ژر پېژندنه د هغه د شخصیت نورې ځانګړنې دي.

هغه تر زیاته حده د نورو پر وړاندې له کینې او لنډ فکرۍ نه پاک دی، خو د نورو د کینې او تنګنظرۍ ګوزار ته هم خپل فرهنګي برخلیک نــه پرېږدي.

له دې پرته ازمون یو هڅاند او تپاند شخص هم دی او د استاد زیار په اصطلاح ((بیړندویه ژوند لوښی او ژوند دود لري)) د هغه اکثره فرهنګي کارونه په منډو او هلو ځلو کې ترسره شوي، له همدې کبله خو تــر ننــه پورې د ده په زیار هڅو او نوښت تر پنځوسو پورې لویې او وړې مشاعرې او ادبي غونډې جوړې شوي دي. دغــه راز ده تراوســه پــورې د ځوانــو شاعرانو (تر خپل عمر کښته) همزولي او ان د عمر په انډول تر ځان نــه څه نا څه مشرانو شاعرانو او لیکوالانو په روزنه، پالنه او هڅونه کې زیاتې هلې ځلې کړې او د ده دې هلو ځلو ټاکلې نتیجې هم ورکړې دي. همدغو هلو ځلو او فرهنګي خدمتونو د ده د شخصیت په وده او تبارز کې کارنده رول ولوباوه، نو ځکه خو په ځینو ځایونو کې د ((ځینو اشخاصو)) له خوا د ده پر وړاندې یو ډول ښکاره او پټو عقدو او کینو د څرګندېدو څرکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیدل شول، خو ازمون بیا هم خپلو هلو ځلو ته دوام ورکړ او ورکوي یې. په نتیجه کې ده د خپل کار او هلو ځلو فرهنګي ثمره ټولنې ته وړانــدې کړه چې په لاندې ډول یې یادونه کېږي:

۱- د ملنګ جان خوږې نغمې، له نویو زیاتونو سره، کابل، ۱۳۷۰ل کال چاپ

۲- د سین غاړې ګلونه، د لغمان د ولسي شاعر محمــد نــور شــعري ټولګه، پېښور ۱۳۷۲.

۳- پګړۍ کې کم نه یې له کاکله ګله، د نارنج ګل په ویاړ ګــډ شــعري غوړچاڼ، اوډنه او سریزه ۱۳۷۴ل، ننګرهار، جلالکوټ.

۴- په څله کې ګلابونه، د ننګرهار د یوولسو ځوانو شــاعرانو شــعري غوړچاڼ، اوډنه او سریزه، پېښور ۱۳۷۷ل کال چاپ.

۵- کابل د وینو او لمبو په سین کې، ګډ شعري غونډ، اوډنــه، پېښـــور ۱۳۷۳ل کال چاپ.

۶- پر هرونه دي چې خاندي، لومړۍ شعري ټولګه، پېښور ۱۳۷۲.

۷- بر ګودر، د ننګرهار د ولسي شاعر توکل شعري ټولګه، راټولونه او سریزه، ۱۳۷۷ل کال پېښور.

۸- د شګې ګل، د ننګرهار د ولسي شاعر سید کمال شــعري ټولګــه، راټولونه اوس ریزه. ۱۳۷۷ پېښور.

۹- قلم او قیام، د لغمان د ولسي شاعر عبدالرحمن الینګاري شــعري ټولګه، راټولونه او سریزه.

۱۰- نمجنې سترګې، د لغمان د ولسي شاعر بسم الله ګلکاریوال شعري ټولګه، راټولونه او سریزه. ۱۳۷۷ پېښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- سندریزې کیسې، د لغمان د ولسي شاعر شیخ احمدخان شعري ټولګه، راټولونه او سریزه. ۱۳۷۷ پېښور.

۱۲- منګولې، د لغمان د ولسي شاعر سید باووجـان شـعري ټولګــه، راټولونه او سریزه. ۱۳۷۷پېښور.

له دې پرته یې په ولسي ادبیاتو کې نورې ګڼ شــمېر علمــي او ادبــي پروژې هم ترلاس لاندې دي، چې په راتلونکي کې به یې د خپلې ژبې او ادب مینوالو ته وړاندې کړي.

د پښتو ولسي ادبیاتو په برخه کې د ده هڅې ځکه د زیاتې ستاینې وړ دي چې ولسي ادب زموږ د ادبیاتو یوه درنه برخه جـوړوي. د حــالاتو او وخت په تېرېدو سره کېدی شي د ولسي ادب یــوه برخــه د خلکــو لــه ذهنونو څخه ووځي او یا د زمانې تر ګردونو لاندې شي، نو دا د دغســې هڅاندو لیکوالو کار دی چې د خپل ادب غوره پانګې له احتمالي مرګ او خطرونو څخه وژغوري. زه ځوان، هڅاند او نوښتګر لیکوال او شاعر لال پاچا ازمون ته په فرهنګي چارو کې نور هم همداسې بریالیتوبونه غواړم او خپلو خبرو ته د ده په دې لاندې بیت د پای ټکی ږدم.

اغزي به پاڅي خلاصوي به د وړمو وزرونه
د اور پــــه ذهـــن نـــڅوي بــه د عــطرونــو څلي

په ټوله فرهنګي مینه
اسمعیل یون
۱۳۷۷- وږی- ۲۴
جلال کوټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادون

((سیندونه هم مري))

د تېرو دوو لسیزو په بهیر کې د پښتو شاعرۍ د څو مطرح څېرو لـه جملې څخه یو هم خدای بښلی اسحق ننګیال و. ده د ځوانۍ په شپېبو (پنځوسمو کلونو په بهیر) کې شاعري پیل کړې وه، خو د ژوند تر پایه پورې له هېڅ شي سره دومره خواخوږی او نږدې پاتې نه شو لکه له خپلې شاعرۍ سره. شعر په حقیقت کې د هغه د ټکلي روح او روان د ټکورولو اغېزمنه وسیله وه. ننګیال لږ تر لږه د خپلې څلېرویشت کلنې شاعرۍ په بهیر کې د شاعرۍ دومره پخـې تجربـې ترلاسه کړې او بیا یې د همدې تجربو له

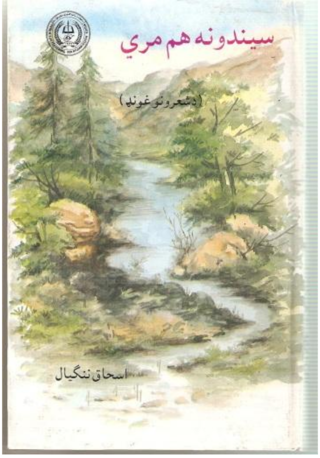

کبله دومره ښکلي شعرونه وزېږول چې په پښتو شاعرۍ کې د ښـکلو غمیو حیثیت لري او کولای شي د ننګیال نوم زموږ د ولس په ذهن کې تر ډېر وخته ژوندی وساتي. شاعر هم د بل هر انسان په شان په ټولنیزو، سیاسي، فکري او نورو مسایلو او چارو کې د بریو ترڅنـګ لـه یـو لـړ ښویېدنو، تېروتنو، هیلو او نهیلو سره مخامخېږي. کله چې پر ننګیال او دده پر شاعرۍ خبرې کېږي، نو ځینو ته ضرور د هغه د شاعرۍ ترڅنګ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه د ټولنیز، سیاسي او اخلاقي شخصیت انځور هم تر سترګو کېږي. د هنرمند د پېژندنې لپاره خو تر ټولو غوره لاره داده چې د هغه خپل هنر وکتل شي. د هنرمند تخلیق او زېږونه پخپله د هغه د ظاهري او تر زیاتې کچې د باطني شخصیت هنداره ده. نو کله چې د ننګیال پر شخصیت خبرې کېږي، مجبور یو د هغه د شعر نړۍ وګورو او هغه کلمه یوه یوه تر سترګو او فکره تېره کړو چې د ننګیال له ضمیره یې سرچینه اخیستې او بیا د شعر پرښتې په خپلو اوښکو مینځلې او د مینې د نړۍ د ابدیت غېږې ته یې سپارلې ده. دا خبره د منلو وړ ده شاعر تر هغه پورې چې د فکري بلوغ پړاو ته رسېږي، د فکر ستنې به یې یو او بل فکري لور ته کږېږي. تر هغه پورې چې شاعر خپله ذهني او فکري شتمني بشپړوي تر هغه وخت پورې یې د فکري ښویېدنو اټکل کېدی شي.

ننګیال د خپلې ځوانۍ په درشل کې پر شاعرۍ پیل وکړ او دا هغه مهال و چې نور نو ټول هېواد د ((عقیدې د بحران او د معنویت د سقوط)) پر لور روان و. ګڼو فکرونو د بېلابېلو شعارونو تر پردې لاندې د هېواد د ځوان پښت د ذهنونو د خپلونې هڅه کوله. شعارونه یې خواږه وو، خو وروستي عملونه یې ترخه...

د ننګیال د ذهن یوه برخه هم د یو سیاسي فکر د جال په کړۍ کې ګیر شوه، خو دې فکر لا د شاعرۍ پر بې تکلفې ښکلا خپل سیوری نه وغوړولی چې د ناورین لومړی پړاو پیل شو. بیا د ناورین دپاسه بل ناورین او غمیزه راغلل چې نه یوازې زموږ د هېواد او ولس د هر ډول شتمنۍ ستنې یې ولړزولې، بلکې له ګڼ شمېر متفکرو مغزونو څخه یې هم لاره ورکه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې پړاو ډېر زيات دوام وموند او ننګيال هم په داسې يو جغرافيايي او مسلکي چاپېريال کې ژوند تېراوه چې هلته د يو داسې فکر واکمني وه چې د ننګيال د اصلي شاعرۍ له سپېڅلي روح سره يې ټګلوری په ټکر کې و. ننګيال په دې کلونو کې لکه د نـورو ګنـو ليکوالـو او د فکـر د خاوندانو په څېر په داسې يو جال کې راګير و، چې تر دې دمه يې لا نه پوره سترګې رڼې شوې وې او نه يې د شعر د ښاپېرۍ وزرونو خپلـواک پروازونه کولای شول. په دې پړاو کې د ننګيال فکري بلوغ هم د خپـل پوخوالي پړاو ته رسېدلی نه و، نو ځکه خو يې د هغه وخت په نظمونو (نه په شعرونو) کې يو لړ فکري ښويېدنې ليدل کېږي، خـو پـر همـدې وخت بيا هم دده په شاعرۍ کې د فکري او انساني بغاوت او د عاطفي سيند د څپو يو پټ شور پروت و او داسې اټکلېده چې يوه ورځ به دده ددې فکري تېروتنې پر ځای دده د فکر او ضـمير هغـه دننننـی نـړۍ راڅرګنده او د خپل شعر ناوې به پرې سينګار کړي.

کله چې شاعر د فکري او شعري بلوغ پر لوري بريمن ګامونه اخلي، نو تپل شوی، تصنعي او ناشعوري اندود يې هم ورو ورو له منځه ځي. کله چې لړ نوره رڼايي هم راغله او په کابل کې د يو زيـات شـمېر ليکوالـو سترګې رڼې شوې، نو هر چا د خپل هېوادني اند اصلي جوهر ميندلو ته هڅه وکړه. ننګيال چې په پټ ضمير کې يې همدا راز پټ و، له ځينو نورو څخه په دې لار کې څو ګامه دمخه شو. جرئت او رښتينولي يـې ددې مرغلرې د ځلونې او خپلونې لپاره امېل کړل. تر ۱۳۶۲- ۱۳۶۴ کلونـو وروسته وختونو کې په کابل کې د مقاومت د ادبياتو او د شعر د شـعري جوهر د پياوړتيا لپاره په څرګند ډول هڅې پيل شوې. په همدې کلونو کې په څرګند ډول د شعر او شعار ترمنځ پوله ډاګيزه شوه. د ادبي مبارزې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تاوده ډګر کې د هېواد د پیاوړي کره کتونکي او کیسه لیکونکي زرین انځور او بیا د تکړه کره کتونکي لطیف بهاند او نور زیار او هڅې د یادونې او ستاینې وړ دي. دوی یو زیات شمېر هغه ځوان شاعران چې په شاعرۍ کې یې د ((شعاریت)) پر ځای د ((شعریت)) جوهر پیاوړی بریښېده او یا په کې د شاعرۍ تومنه څرګندېدله، دېته راوبلل چې له شعارونو څخه خپله لاره بېله کړي. ننګیال یو له هغو ځوانو شاعرانو څخه و، چې تر ټولو لومړی له همدې پیل شوي بهیر سره یوځای شو. دا د شعر د پوخوالي پر لوري د ننګیال د بریمنو هڅو د پیل کلونه دي. دې بهیر تر ۱۳۷۱ل کال پورې خپل عمر ته دوام ورکړ.

په همدې واټن کې د ننګیال شاعري، دومره خوږه، سپېڅلې او عاطفي شوه، چې د هغه محبوبیت یې د هېواد د یو ستر عاطفي شاعر تر بریده ورساوه. ننګیال د همدې کلونو په بهیر کې د خپلو شعرونو څلور مجموعې (ډالۍ، سپېره ډاګونه او غوړېدلي بزغلي، هغه شپې هغه کلونه او څاڅکي څاڅکي)) چاپ کړل. څرنګه چې دده شعر ورځ پر ورځ د خوږوالي او کره والي پړاوونه وهل، نو په (۷۰) کلونو کې دی د خپلو شعرونو له ځینو چاپي مجموعو په ځانګړي ډول (ډالۍ او سپېره ډاګونه او غوړېدلي بزغلي) څخه څه ناڅه پښېمان و او هغه یې ((شعرونه)) نه ګڼل. د ده شاعرۍ د پرمختګ بهیر دومره ګړندی و، چې د خپلې د مخنۍ شاعرۍ زیاتو شعرونو ته به یې خندل، سره له دې چې دده په شاعرۍ کې د شعر اصلي تومنه او جوهر له پیله ښکاره کېده، خو وروسته وروسته یې د خوږو کلمو یو زرین شال ور په سر کړ. کله چې د ۱۳۷۱ل کال د غویي میاشتې پر ۸ نېټه په کابل کې د اسلامي انقلاب (!) په نوم یو ستر ستمي ناورین او غمیزه پر افغانانو ور وتپل شول او د هېواد ټول نظام ګډ وډ شو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ننګیال ژوند او ان دده فرهنګي کارونه هم لــه ســختو ســتونزو ســره مخامخ شول. د سرو ګولیو په باران کې یې ایله دومره وکړای شول چــې خپله کورنۍ تر لغمانه پورې ورسوي، د کور شته یې ټول تیت و پرک شول او څو ځله په یوه ښار کې له یوه ځایه بل ځای ته مهاجر شو. د کور دکالیو په کیسه کې خو نه و، خو د کتابتون د چور او تالان له غمه یې له سترګو لمبې پورته کېدلې او همدا یې ویل: ((یاره پیرجانه افسوس چې دا کتابونه یې راځخه نه وای وړي)). د کتابونو غم لا نه و سوړ شوی چې د یوې درنې ګولۍ ګوزار هم ورته ور ورسېد؛ د توپ یوه ګولۍ یې څنګ ته ولګېــده او څو ټوټو یې د بدن ځینې برخې غلبېل کړې. له ناروغۍ لا پوره ښه شوی نه و، چې بېرته یې د لیکوالو په ټولنه کې خپلې دندې ته ځان ورســاوه. شپه او ورځ به همالته په ټولنه کې و. د لیکوالو انجمن یې هم کور و او هم د دندې ځای. څو میاشتې لا وتې نه وې چې کوم چا ورته کوم پنجشېری ولمساوه. تیاره ماښام و، ډیوه یې لا لګولې نه وه، چې د وره له ټک ټــک پرته دا شخص له خپلو نورو ملګرو سره یوځای په کوټه ور ننوت. خدای(ج) خبر هغه په کوم فکر کې ډوب و، چې یو ناڅاپــه یــې پــر دوی ســترګې ولګېدې. ده لا هغو ته د ناستې او ست هیله لرله چې یو ګوزار دده ترمخه داسې راورسېد، چې دده یو غوږ یې هم د څه وخت لپاره بې حسه کړ او دا یې ورته وویل چې: ((ما چرم کن استم، سبا تا یي وقت این اتاقه ایلــه می کنی، دیګر ده اینجا نبینمت، ای اتاق را ما برای چرم کنی کار دارم)). څو ورځې د هغه په سترګو کې له اوښکو او په څېره کې یې له یوې سترې نهیلۍ پرته بل څه نه لیدل کېدل او داسې یو حالت ته په هیله و چې بیا په دې هېواد کې د یو ملي فکر د حکومت وزرې خپرې شي او د یو سوله ییز ژوند وړانګې هره خوا رڼا کړي. کال دوه لا وتي نه وو چــې د طالبــانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي غورځنګ پر کابل سپین بیرغونه وریول. سهار د وخته، چې لا ډېر خلک د کابل پر فتحې خبر نه وو، زمونږ د کور ور یې ټک ټک کړ او په بېړني ډول یې وویل: ((پیرجانه راوځه، طالبانو کابل نیولای او سقاوي ختمه شوه)). هغه د یو سپین سباوون په هیله و، خو شاعر لکه چې ازلي بدمرغه وي. ننګیال بیا خپلې دندې ته لاړ، خو دا ځل دا دنده بل ډول وه؛ نوي نظام د لیکوالو د ټولنې پخواني تشکیل ته بدلون ورکړ، خو ننګیال بیا هم په همدې تشکیل کې پاتې شو. دا تشکیل د دولت لوړ مقام ته د منظورۍ لپاره ولېږل شو. تر هغه وخته چې د ننګیال د مقررۍ امر راته، په دې کې یوولس میاشتې تېرې شوې، خو په دې یوولسو میاشتو کې ننګیال هره ورځ د پخوا په څېر خپله دنده پرمخ وړله، یو ځل بیا یې شپې په همغه ټولنه کې شوې چې ده ته ترې د وتلو امر شوی و. ننګیال دنده سرته رسوله خو بې معاشه او بې امتیازه. ګڼ شمېر ځوان لیکوال او شاعران به ترې راتاو وو، خو یو وخت یې اقتصادي حالت دومره ویجاړ شو چې د چا خبره د پولۍ ټک ته کېناست. څو ځله یې دا خبره زما تر غوږ تېره کړه: ((یاره پیرجانه د ماشومانو غمه مې که نه وای ما په نهره هم شپې سبا کولې، خو له کابله نه وتلم، کابل خو زما د دردونو، غمونو، بریاوو او ماتو کور دی، زه دا کله یوازې پرېږدم. خو افسوس چې د ماشومانو غم دی)). بیا به یې یو سوړ اسویلی وکېښ او یوه ترخه موسکا به یې پر شونډو تېره کړه. نور یې د دندې د ساتلو لپاره پیسې او مالي لګښت نه درلود، چې دی پرې خپله دنده وساتي. لغمان ته راغی او بیا یې د پېښور مخه ونیوله. په پېښور کې هم تر ډېرو انتظارونو او کړاوونو وروسته ورته د بي بي سي د روزنیزې ډرامې د لیکوال په توګه دنده وسپارل شوه. د کلدارې معاش مزه یې لا څکلې نه وه، چې د مرګ پرښتو یې روح پخپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزرونو کې د ابديت پر لوري يووړ او بيا د بي بي سي راډيو له لارې داسې يو خبر خپور شو: ((په خواشينۍ سره مو خبر ترلاسه کړی چې د هېواد نامتو شاعر اسحق ننگيال نن په پېښور کې د ۴۲ کلونو په عمر د زړه د درېدو له کبله په حق ورسېد)). ددې خبر په اورېدو سره د هېواد ټولو فرهنگيانو که په داخل کې وو او که په بهر کې داسې يو دردونکی ټکان وخوړ، چې د ټولو زړونو ته يې د غم لمبې ورسولې. دا د ننگيال د سرگردانه ژوند په باب ځو يادونې وې چې دلته يې لنډيز راوړل شو. سره له دې چې ننگيال د ژوند په اوږدو کې له ډول ډول کړاوونو سره مخامخ شوی، خو د تېرو شپږو کلونو کړاوونو هغه دومره ځورولی او ټکلی دی چې نور په هېڅ وخت کې هغه دومره روحي، رواني، سياسي، اقتصادي او نور فشارونه نه دي زغملي. د يو ليکوال په اند: ((غوره ادبيات د اختناق په حالت کې رامنځته کېږي)) او شاعر يا ليکوال د اختناق په مقابل کې له ادبياتو څخه د يو روحي او رواني غبرگون په توگه کار اخلي.

هر څومره چې دا فشار او اختناق پياوړی وي، عکس العمل يې هم هماغسې وي. د ننگيال د تېرو شپږو کلونو شاعري د همدغو ډول ډول ظلمونو او اختناق زېږنده ده، نو ځکه پکې سوز او درد دده تر پخوانيو شعرونو څه زيات دی.

د غم او درد په دې تېرو څو کلونو کې د ننگيال د شعر ښاپېرۍ لا پسې سينگار شوې ده. دده د فکري تگلوري ليکې او ستنې محکمې شوي او شاعر د شعر د پوخوالي، فکري ثبات او د بشپړو انساني ارزښتونو په پېژندنه او ځلونه کې بريالی شوی دی. په حقيقت کې د ننگيال د وروستيو کلونو شعرونه د هغه د ښکلې او اوچتې شاعرۍ رنگين او مانيز گلابونه دي. (ښکاري ته) دده يو ښکلی عاطفي او انساني شعر دی چې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۶۵ ال کال د غبرګولي د میاشتې پر لومړۍ نېټه لیکلی دی. دې شعر نه یوازې په هېوادنۍ کچه زیات منښت پیداکړ او ډېر اغېز یې وشـــینده، بلکې د شمالي کوریا په هېواد کې د ځوانانو د یو نړیوال فیستوال په ترڅ کې چې د افغاني سندرغاړو له خوا د موسیقۍ په څپو کې په سندریزه بڼه ولوستل شو، نو د ټولو اورېدونکو او مینوالو د منښت وړ وګرځېـــد او دې شعر هلته لومړی مقام وګټه، خو د ننګیال د شعري بهیر د پرمختګ پـــه وجه د مړینې په نږدې وختونو کې هغه دا شعر ((پوره شعر)) نـــه ګڼـــه او ویل یې چې د ((شعاریت)) نښې په کې لیدل کېږي. ننګیال د تېرو اوو اتو کلونو په موده کې ښه ډېر شعرونه ولیکل، خو د ځانګړو مجموعـــو او یـــا مجموعې د چاپ امکانات ورته برابر نـــه شـــول. لـــه دې کبلـــه د هغـــه د وروستیو کلونو شاعري د شعر د زیاتو مینوالو او لوستونکو له لیده لـــرې پاتې شوه. ځکه نو کله چې به کوم لیکـــوال او یـــا کـــره کتـــونکي دده د شاعرۍ په باب ناسم نظر ورکاوه، نو دی به ډېر په قهرېده او ویل به یـــې: ((دی نو زما له اوسنۍ شاعرۍ څخه څه خبر دی هغه خو ټوله له ما سره په کتابچو کې پرته ده...)).

د ده یوه ستره هیله همدا وه چې د خپلو شعرونو ټولې مجموعې چاپ او په خپلو سترګو ووینې. د ننګیال په ژوند خو د هغه هیله پوره نه شوه، خو دادی د هغه تر مړینې وروسته، په جرمني کې د افغان فرهنګیـــانو او فرهنګپالو په مالي مرسته د هغه دا ارمان پوره شو. ما چې کله د هغـــه د ناچاپه شعري مجموعو د چاپ پر کار پیل وکړ، نو ننګیال مې یوه شپه په خوب کې ولید، خوله یې له خندا شنه وه او همداسې په خوشالۍ یې راته وویل: ((پیرجانه! زما مجموعې چاپېږي؟آ؟ بېشکه والله...)) ما ورته ویل هو ستا ټول شعرونه چاپېږي. په هغه شپه له خوبه راویښ شوم، تـــر ســـهاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوب رانغی، لاتين مې ولګاوه او د ننګيال په چورت کې لاړم- يو ځل مې د هغه ټولې خاطرې تر نظر تېرې شوې.

کله چې مې د هغه د شعرونو توري لوستل، نو په هر توري، هر شعر او د شعر په هره پاڼه کې راته د ننګيال تصوير تر سترګو کېده. زه ددې شعرونو تر پايه په دې پوه نه شوم، چې زه په کوم حالت کې يم، لکه يو څوک چې په خلا کې روان وي.

د ننګيال د وروستيو کلونو، فکري او عاطفي شخصيت کټ مټ د هغه د اوسنيو شعرونو له مانيزې او عاطفي خوا سره منطبق و. هره پاڼه کې ننګيال و، په هر توري کې ننګيال و، دا هغه ننګيال نه و چې د خپلې شاعرۍ په پيل کې او يا تر هغه وروسته د څو کلونو په شاعرۍ کې ځلېده. دلته يو بېل ننګيال و. هغه د خپلې مينې او عاطفي پر سپين آس سور او د ښاپېريو ښار ته روان و او لکه له هغه ځايه يې د خپل ستي او ټپي ولس د درملونې لپاره د ښکلاوو ټکورونه راوړل. ما هره شېبه له ننګيال سره خبرې کولې او دومره خبرې چې د هغه په ژوند به مې ورسره نه وي کړې او کېدی شي لوستونکي هم زما پر برخليک اخته شي.

خو ددې سوچونو او فکرونو په منځ کې خوشاله په دې وم، چې د هغه د ټولو ناچاپه شعرونو غټ جونګ چاپېږي. کله چې دا مجموعه چاپ شوه، نو زه به يې د الينګار د ښکلې شاعرانه درې د بسرام په کلي کې د ننګيال پر قبر کېدم او مبارکي به ورته ورکړم. د هغه روح به څومره خوشاله شي او هغه ارمان چې دده پر ژوند پوره نه شو، وروسته تر مرګه به پوره شي. په همدې هيله مې د هغه شعري مجموعې چې په کور کې وې ترلاسه کړې. هغه يوه شعري مجموعه چې کاپي يې ده سره په کور کې وه انځور صاحب ته هم لېږلې وه، هغه هم ترلاسه شوه. دا شعرونه چې ما وکتل زما په نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم ښکاره شول ځکه ننګیال چې به کوم شعر ولیکه نو د نورو شاعرانو په شان به یې خپلو ملګرو ته ضرور اوراوه.

حفیظ الله ګردش، صدیق الله بدر، نورمحمد لاهو او عبدالغفور لېوال ته مو د ننګیال صاحب د هغو شعرونو په باب چې په دې مجموعو کې نه وو او په ځینو اخبارونو کې په متفرقه ډول چاپ شوي وو، وویل موږ ټولو په اخبارونو او نورو خپرونو کې د ننګیال صاحب هغه شعرونه پیدا کړل چې په تیت و پرک ډول چاپ شوي وو او په دې مجموعو کې نه وو راغلي، بیا هم ماته د خپل اټکل له مخې دا شعرونه پوره نه برېښېدل. د کتاب د تورو لوستل بشپړېدو ته نږدې شوي وو، چې یوځل بیا په لغمان کې د ننګیال صاحب کور ته لاړم. د هغه مشر زوی (ارش) ته مې د ننګیال صاحب د یو داسې عکس یادونه وکړه، چې تراوسه په خپرونو کې چاپ شوی نه وي او هم مې ورته وویل چې د ننګیال صاحب کتابونه او پاڼې یو ځل بیا وګوري، ګوندې څه شعرونه یې ترلاسه شي. هغه ماته وویل: ((موږ څو ځله د خپل پلار کتابونه او یادښتونه واړول راواړول، څه چې وو هغه مو تاسو ته درکړل خو موږ به یوځل بیا هم ټول کور وګورو)). په پېښور کې د مجموعې کار د بشپړېدو په وروستیو شېبو کې و، چې د ننګیال صاحب زوی (ارش) پـه ډېرې بیړې له لغمان نه ځان راورساوه او د ننګیال د شـعرونو یـوه بلـه کتابچه یې هم راوړه. ما چې د ننګیال صاحب دا شعرونه وکتـل، دومـره خوشاله شوم چې د ټولو ستړیاوو بار مې یو ځل له اوږو لرې شو. بیا مې دا ټولې کتابچې له اخبارونو او خپرونو او په متفرقه ډول راټول شوي شعرونه سره پرتله کړې، تکراري شعرونه مې ترې لرې کړل، دغه راز مې دده لـه دوو چاپ شویو شعري مجموعو (هغه شـېبې هغـه کلونـه او څـاڅکي څاڅکي) څخه یو شمېر شعرونه ورسره یوځای کړل. اوس تر زیاته بریده

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې باوري يم چې د ننګيال نور شعرونه به نه وي پــاتې. ده لــه خپــل ناوړلي (نامنظم) ژوند دود سره سره د خپلو شعرونو د ثبت انتظام ته ډېره پاملرنه کړې وه. له دې څخه دا څرګندېږي چې ننګيال تر خپــل ځــاني ژونده هم له شعر سره ډېره مينه درلوده، ځکه چې هغه د خپل ژونــد د ښېرازۍ مېړنی نه و، خو د ښکلې شعري شــتمنۍ څښــتن و. ده انځــور صاحب ته د يو ليک په ترڅ کې ليکلي وو: ((څو شعرونه مې له ((سپنتا)) سپين ږيري سره پاتې شول او له ماسره يې اوس کوم نقل نه شته، هغــه غوښتل څه پرې وليکي خو حالاتو وخت ورنه کړ، کــه چېــرې مــې بيــا وموندل نو در وبه يې لېږم)). له ((سپين ږيري)) څخه يې مقصد (ښاغلی سليمان لايق) دی چې ننګيال ورسره د شاعرۍ ښه ملګرتيا لرله. دا چې دا شعرونه به پياوړي شاعر سليمان لايق سره وي او که نه؟ زه خبر نه يم. د ننګيال صاحب د شعرونو د کتابچو او د شعرونو د نېټه ليک له تسلسل نه داسې ښکاري چې د ننګيال صاحب نور شعرونه به نه وي پاتې. دا ليک هغه انځور صاحب ته له کابل نه د ۱۳۷۱ل کال د زمري پر ۱۲ نېټه ليکلی و. تر هغه وروسته د څو کلونو په ترڅ کې هغه خپل شعرونه له سره په نويو کتابچو کې ليکلي وو او د هغو شعرونو بل نقل هم ورسره موجود و، چــې انځور صاحب ته يې لېږلي وو، نو کله چې انځور صاحب ته د لېږلو شعرونو نقل وروسته ترتيب شوی نو دغه راز به ښاغلي سليمان لايق ته ورکــړل شوي شعرونه هم بيا له سره په کتابچو کې ليکل شوي وي. بيا هــم کــه ښاغلي لايق سره دا شعرونه موجود وي او هغه ددې مجموعې له شعرونو سره پرتله کړي او کوم چې په دې مجموعه کې راغلي نــه وي، ترچــاپ وروسته د هغو د خوندي کولو هڅه وشي، نو دا به پښتو ادب ته يــو ډېــر ګټور کار وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ننګیال دا مجموعه (سیندونه هم مري) د هغه د (ښېرې په مالت کې، نه جام نه څادر، دا جل دا برسات، سیندونه هم مـري، ځینـې متفرقـه شعرونو او د چاپ شویو دوو مجموعو هغه شېبې هغه کلونه او څـاڅکي څاڅکي) له څو شعرونو څخه جوړه ده. ددې مجموعې چاپ د پښتو شعر په ځانګړې ډول ازاد شعر په برخه کې یوه ډېره پـه زړه پـورې، درنـه او ارزښتمنه ډالۍ ده. خو له دې درنې ډالۍ سره سره به مو دا ارمان تل پـه زړه کې پاتې وي چې: ((کاشکې ننګیال ژوندی وای چـې داسـې نـورې ښکلې او ارزښتمنې ډالۍ یې خپلې ژبې ته وړاندې کړې وای)). ننګیال ته دعاګانې.

په مینه او درناوي

محمد اسمعیل یون

۱۳۷۷ل کال- لیندۍ

پېښور- پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ((څیرې ګرېوانه)) تر ((کوثر جامه)) د اوښکو او اسوېلیو مزل

تــــل مـــې لـــه ځانـــه دا پوښـــتنه کـــوم
طـــــواف بـــــه کـــله لــــه وطـــنه کـــوم
زمــــا کـعبـــه زمــا جنـــت وطــــــن دی
لـمــونـــځ بـــه یـــې کـــله په لمنــه کـوم.

کله چې پر افغانستان دا تېر شلکلن ناورین خور شو او بیا یې بېل بېل بشپړتیایي پړاوونه ووهل، نو په هر پړاو کې د هېواد زیاته علمي پانګه تباه شوه، د ((مغزونو فرار)) پیل او د وخت په تېرېدو سره په هېواد کې یو فرهنګي تشیال (خلا) رامنځته شو. شاعران او لیکوال چې د ټولنې ذهني مخکښان دي، هېواد پرې سور تنور شو، زیات شمېر یې نورو هېوادونو ته مهاجر شول.

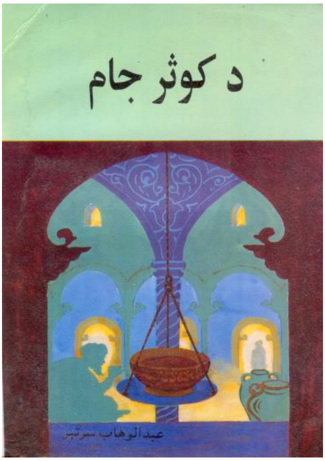

جرمني هم یو له هغو هېوادونو څخه دی، چې ګڼ شمېر افغان لیکوالو او شاعرانو ته یې پناه ورکړې ده. داسې اټکل کېده چې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان لیکوال به هم د وخت په تېرېدو سره د همغو ټولنو پــه ژونــد لوښي کې حل شي او خپل رنګ او اند به بایلي.

خو شاعران او لیکوال د غم پر ورځ پیدا وي، خدای پاک که له یوې خوا د ژوند د سختو ازمېښتونو په بټیو کې ازمویلي وي، نو له بلــې خوا یې پرې د مینې او عاطفې خوږ او نرم باران ورولی وي، زړونو کې یې د مینې خزانه او یوه بهانده چینه وي چې هېڅ وچېدا نه لري. بل ستر نعمت دا دی چې خدای(ج) شاعر د خپل ټاټوبي، ولس او هېواد له مینې سره داسې روږدی کړی وي، چې هر مهال او هر ځای کــې چې اوسي، د خپلې مینې لمنه یې نیولې وي. ځکه نو افغان لیکوال او شاعران که پردي وطن ته هم لاړل، خو پردي نه شول.

دوی اوس هم د ګلو په بستر کې پر لمبو ژوند تېروي، جسم یــې هلتــه خــو انــد او روح یــې دلتــه دی. اوس پــر هــره میاشــت د لویدیځمېشتو افغان لیکوالو، شاعرانو او فرهنګپالو له خوا په بېلابېلو برخو کې دومره علمي، ادبي او تاریخي کتابونه چاپېږي، چې په هېواد کې تر حکومتي سطحې څو ځله زیات دي. یوازې همدا جرمني به د بېلګې په توګه راوړو.

اوس په جرمني کې ګڼ شمېر افغان لیکوال او فرهنګپال د افغاني فرهنګ د خدمت لپاره هلې ځلې کوي. په جرمني کې ((د پښــتني فرهنګ د ودې او پراختیا)) ټولنه چې ښاغلی خلیل الرحمن رسولي، جمال الرحمن او ډاکټر خوشال روهي یې مخکښ هڅندویان دي، نور ګڼ شمېر لیکوال او فرهنګیان یې سره راټول کړي، ځینې مهم آثار یې چاپ کړي او چاپوي یې. ((د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه)) چې د هېواد تکړه لیکوال زرین انځور یې مشر دی- د شېرولي شېر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد محب، شېرین ګردیوال او نورو ګڼ شمېر لیکوالو هڅې یې سره یوځای کړي. مهم آثار یې چاپ کړي او چاپوي یــې. د ډاکتــر یحــی وردګ په مشرۍ ((د افغانستان معلوماتي مرکز)) د افغانستان په اړه افغانانو او نورو ته په زړه پورې معلوماتي آثار وړاندې کوي. ښــاغلی امام الدین ساپی په پېښور کې ((د پښتو څېړنو مرکز)) پرانیستی او هېواد ته د سترو فرهنګي خدمتونو جوګه دی. ښاغلی کبیر ستوري د خپلو سیاسي هڅو ترڅنګ یو لړ فرهنګي خدمتونه هم تــر ســره کړي او تر سره کوي یې. عبدالقادر ودان د کمپیوټري خدمتونو لــه لارې د هېواد ملي ژبه له تخنیک او علمي چارو سره غاړه غړۍ کړې. محمداجان یار، مبارز څاپي او ځینو نورو لیکوالو د خپلــو او نــورو شعري مجموعو د چاپ له کبله خپله فرهنګي مینه په زبات رسولې. ښاغلی محمد اعظم عبیدي د ((اسمایي)) په شان د یــوې ښــکلې مجلې د چاپ له کبله خپله هېوادنۍ او فرهنګي مینه په ډاګه کړې. ښاغلي رمضان، اجمل روهي او نورو افغان ځوانانو په خپلو منډو تړړو له هېواد سره خپله مینه زبات کړې او داسې نورې ډېرې بېلګې چې دلته یې د ټولو راوړل د دې لیکنې اړتیا نه بولو.

ښاغلی عبدالوهاب سرتېر هم د دغه مهاجر فرهنګي بهیر یو بلبل دی. سرتېر په دې موده کې ګڼ شمېر شعرونه لیکلــي، چــې زیــات شمېر یې تر هېواده بهر په افغاني خپرونــو کــې خپــاره شــوي دي. ((څیرې ګرېوان)) د هغه د شعرونو لومړۍ ټولګه ده چې د همدې کال په پیل کې په پېښور کې چاپ شوه او دا دی د همدې کال په پای کې ((د کوثر جام)) په نوم د هغه د شعرونو دویمه ټولګه چاپېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرتېر یو رند، بې پروا، سرزوری او مستانه شاعر دی، هغه تــل د حالاتو پر وړاندې ودرېدلی او په خپل کلام کې یې هغه څه انځور کړي چې ده لیدلي، حس کړي او درک کړي دي، د وخت واکمــن ده تــه ګواښېدلي او دی د شعر په وسله سمبال هغو ته. ده له هرې شپې او هرې تیارې سره ډغره وهلې او دا یې له خپلې مینې سره لوړه کړې ده:

زما ډغرې چې له شپې سره دي وجه داده
میــــــنې زما را اچولی دی قسم غاړه کې.

سرتېر په رښتیا هم یو سرتېری انسان دی، هغه د ژوند زیاته موده له حالاتو سره مخالف پاتې شوی، هر وخت یې د یو مست لېوني په شان د زمانې ګرېوان نیولی او د نورو خلکو په څېر دومره هوښیار نه دی، چې پر هر وخت له وختونو سره غاړه غړی شي. هغه څوک چې سرتېر له نږدې نه پېژني، هغه ته څرګنده ده، چې دی یو سرغندوی انسان دی؛ د تنګو او سختو شرایطو پر وړاندې د بغاوت جذبــه یــې ډېره پیاوړې ده. له همدې کبله خو بېلابېلو رنګونو بدل نه کړ او د هر زورواک او بې باک پر وړاندې د خپل مسوولیت تر بریده ودرېد. ده په هېوادنۍ کچه د وخت هر ګوډاګی د خپل قلم په تېره ژبه وغنده او د هغه د منفي شخصیت څرنګوالی یې خلکو ته څرګند کړ؛ لــه تېــرو ګوډاګیو رانیولې تر دې دمه پورې:

یـــــو د اخونــــــد بــــــل د چــــــودري ګــــــوډاګی
کــــه داســــې ونــــه کــــړي خــــو مــــري ګــــوډاګی
ربــــه پنــــاه ورکــــــړه ملــــت تــــــه زمــــــوږ
مــــــرض نیــــــولی دی ســـــاري ګـــــوډاګی

(c) ketabton.com: The Digital Library

قـــــانون او ســــــوله پــــــه توپونــــــو ولــــــي
غـــــواړي لــــــه زړه نــــــا کــــــراري گــــــوډاگی
خالقــــه خدايــــه تــــه خــــو وينــــي دا تــــول
زمــــوږ خــــو ســــترگې نــــه لــــري گــــوډاگی
د ځـــان او خپــل بـــادار پـــه گټــه بـــولي
دا گـــــدوډي او خودســـــري گـــــوډاگی...

عبدالوهاب سرتېر د جگړې زياته موده په خپل هېواد کې پــاتې شوی، د کرکې، کينې، اور، وينو او ټولو ناخوالو ټپونه يې هم ليدلي او هم حس کړي، نو ځکه خو د جگړې د اورنيو شېبو د پای ته رسېدو هيله من دی. هغه مينه او عاطفه د انسان د ذهني ستړيا د له منځه وړو يوه اساسي وسيله او دمه ځای گڼي. د مينې غېږه داسې يو لامل گڼي، چې په هغه سره د بشر د ژوند دوا تضمينېږي، ډېــرې روانــې غوټې پرې اوارېږي او بيا په دې مينه کې ژوند کول او پر هغې کړېدل يو خوند او لذت گڼي:

ســـــاقي جـــــام را جـــــام د مينــــــې
کــــــړه نظـــــر او پـــــام د مينــــــې
چــــې تړلــــی پــــورې ژونــــد دی
دی لازم دوام د مينـــــــــــــــــــــې
ســـــاقي بيـــــا ســـــرتېر اخيســـــتی
نــــن لــــه تــــا الهــــام د مينــــې...

×××

(c) ketabton.com: The Digital Library

یمـــه لېـــوال مصـــیرانه د مینـــې
زړه چـــې زمـــا دی خزانـــه د مینـــې
لـــه محتســـبه ګیلـــه نـــه ده پکـــار
چـــې شـــوه دښـــمنه زمانـــه د مینـــې
کړاو په مینه کې پـــه خپلـــه کیـــف دی
پـــه اور چـــې ســـوزي پروانـــه د مینـــې
په چا به ښـــه پـــه چـــا بـــه بـــده لګـــي
خـــو ماســـُر کـــړې ترانـــه د مینـــې
له مـــا ســـرتېر ســـره یـــو زړه دی مـــنم
چـــې لـــه پخـــوا دی نذارنـــه د مینـــې.

سرتېر پر ۱۹۹۳م کال د هېواد له غېږې لرې؛ جرمني ته مساپر شو، دغه پردیس ژوند له هېواد او خپلو خلکو سره د هغه د مینې سوز او ولوله لا پسې زیات کړل. ده په همدې څو کلونو کـې زیـات شـمېر شعرونه او نظمونه ولیکل، چې زیاته برخه یې د هېواد او ولس مینې او درد نیولې ده. په دې ټولګه (د کوثر جام) کې داســې شــعرونه او نظمونه راغلي چې له خپل ولس او هېواد سره د شاعر رښتینې، بې تکلفه سپېڅلې او رښه مینه په ډاګه څرګندوي. هغه هېڅ شي هـم، دومره ځورولی نه دی لکه له خپل هېواد څخه لرېوالي. کله کله ځینو ته داسې فکر پیدا کېږي ((چې څه دوی خو ښه دي، ځانونه یې د اور او وینو له څپو څخه ایستلي او د ګلونو دیار ته یې پناه ور وړې ده))، خو په حقیقت کې ډېر کم خلک پوهېږي، چې شاعر او لیکوال دننه پر زړه داغلی وي؛ که په ظاهره هر څومره روغ رمټ ښکاري، خو زړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او روح يې تکلی وي. سرتېر هم له همدغو پر زړه داغلو شاعرانو څخه دی، چې يوه شېبه يې هم خپل هېواد له ياده وتلی نه دی. هغه وايي: ما چې په المان کې څه ګټلي هغه يوازې همدا يو څو شعرونه دي او بس:

دا يو څو ساده شعرونه يې حاصل دي
ما سرتېر چې په المان کې ګټه کړې

هغه پر اروپا مين نه دی، خو مجبوريت او قسمت پسې اخيستی، دی د خپل وطن اغزي د نورو په ګلانو نه بدلوي:

ســــرتېـــــر مـــــين په اروپا نه يمه
څو ورځې ژوند مې په قسمت دلته دی

×××

خلکو زما يې له المان سره څه
سرتېر وطن لرم افغان يم ځمه

×××

زما د خپل وطن اغزي ښکلي دي
د جرمني او د فرنګ له ګـــــلو

×××

وطنه ډېر هره خوا وګرځېدم
بله خوږه نه وه له تا نه غېږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې درد سره کله کله بيا يو بل داسې درد هم مل شي، چې په زوره دې يو څوک مجبوروي، چې ولولې دې راوپارېږي او غبرګـون وښيي، دا درد د ملي ژبې او هېواد ګډ درد دی:

مخاطـب چـې پــــه پښــتو ژبـــه غلــيم کـــړم
اورېـــــدو د خــــــپلې ژبـــــې مــې حلــيم کـــړم
خـــــــپل وطــن زمــا د ميـــــنې مـــــــدرسه ده
زه ســـــــرتېر پـــــکې ســبق وايــم تعلــيم کـــړم.

((د کوثر جام)) شعري ټولګه کې داسې نــور ښــکلي غزلونــه او نظمونه شته چې لوستونکي به يې په خوند ولولي. شاعر د خپل اند مرغلره د تخيل په وزرونو وړي، ((د کوثر په جام)) کې يې غوټه کړي، پرېوللې يې ده او بيا يې د الفاظو جامه ور اغوستې، ده هغه څه په دې جام کې ميندلي، ليدلي او نور يې لا هم په لټه کې دی، چې ده ته د يوې ښکلې محبوبې حيثيت لري او نور څوک پرې نه پوهېږي.

خلـــک پـــه دې حقـــــيقت پـــوه نـــه دي لا
کـــــوم چــــــې لـــــټه د دلـــــبر پـــه جـام کــې
د لـــــــوړو څـــــوکو او اســــــمان پـــــه لـــوري
کـــــومــــه الـــوزم ســــفر پـــه جـــــام کــــــې

نــــړۍ او ژونــــد چــــې دواړه ښـــــکلي ګـــــوري
ســــرتېر لمبلـــــي د کــــوثر پــــه جـــــام کـــې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې دمخه مو وويل، سرتېر داسې يو انسان دی چې د حالاتو او واکمنو هېڅ ډول پروا يې نه ده کړې، د بغاوت او بې پروايۍ يو ځانګړی ژوند لوښی او ژوند دود لري او د اوډلي (منظم) ژوند ډېر جوګه نه دی، همداسې يې په شاعرۍ کې هم د ځينو کره کتونکو د شعري حدودو او پولو پروا ساتلې نه ده. هغه له ۳۶ کلونو راهيســې شعرونه ليکي او د دې مودې په شاعرۍ کې هم د خپل زړه پــر لاره تللی دی. زه چې دا ليکنه کوم، نو ټول عمر مې ۳۱ کلونو ته رسېږي، ياني د سرتېر شاعري زما له عمر څخه ۵ کاله مشره ده. زه نه غواړم د هغه د شاعرۍ د جوليز اړخ څه شننه وکړم او يا هم پرې نيوکه! خو دومره وايم کېدی شي لکه څنګه چې په سياسي او ټولنيزه برخه کې د سرتېر، حالاتو او د وخت د واکمنو ترمنځ د نظر اختلاف و، دغسې دده د شعرونو پر جوليز اړخ د ځينو کره کتونکو له خوا نيوکې وشي. خو څنګه چې سرتېر په خپله يو بې تکلفه انسان دی او له هر ډول تصنع او ځان ښودنې څخه لرې دی، همداسې يې شعرونه او نظمونه هم بې تکلفه دي.

د ده کلام ساده، روان او ټولو ته د پوهېدو وړ دی، هر څوک يې په لومړي ځل لوستلو او اورېدلو پر مانا پوهېږي، په ځانګړي ډول هغه وخت چې سرتېر صاحب يې په خپله اوروي. د ده د کلام مانا په آني ډول د لوستونکي ذهن ته پرېوزي او ژر ترې خوند اخيستلای شي.

ځينې شعر پوهان فکر کوي، هغه شعرونه چې مانيز بار يې دروند او يا څرګند وي، هغې ونې ته ورته دي چې ژر رسېږي، ژر مېوه کوي، خو ژر بېرته له منځه ځي. مانا دا چې ونه دومره مېوه نيسي، چې يا د هغې شاخونه ماتوي او يا يې ژر زړوي، خو هغه شعرونه چې د مانا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزن سره يې د لباس يانې الفاظو ظرفيت، بڼکلا او قوت برابر وي هغه ونې ته ورته دي چې د خپل ځواک په اندازه مېوه نيسي او ډېر عمر کوي. هر کله چې پر الفاظو باندې مانيز بار زيات شي، نو د مانا هغه برخه چې بايد پټه او په پرده کې وساتل شي، د الفاظو د لباس له يوې څنډې څخه ځان ځرګندوي، همدغه ځای کې تر ((شعريته)) د ((شعاريت)) تله درنېږي.

د سرتېر صاحب په يو شمېر غزلونو کې د شعر شعريت ته ښه پاملرنه شوې، د شعر د هنري اړخ او مانا تول يې برابر دی لکه دا غزل:

تورې مې لړې د خپګان ګرځي په غرونو د زړه
لکه باران مې را اورېږي په داغونو د زړه
د مايوسۍ د ماتو اوښکو له کاروانه سره
اوړي مې خاورې په ناکامو ارمانونو د زړه
يو څو بې وسه اسوېلي به مې خواخوږي کړي خپل
که مې خبر چېرته ياران شول په رازونو د زړه...

خو په ځينو نورو نظمونو کې بيا د مانا بار يو څه دروند شوی دی، خبره نېغ په نېغه او ډانګ پېيلي ډول بيان شوې ده. زه خپلې خبرې نور نه اوږدوم او د سرتېر صاحب د ((وړانګې)) په نوم د يو غزل په څو بيتونو خپلې خبرې پای ته رسوم.

د لمر له سترګو راورېږي وړانګې
د شپې رګو کې چې بهېږي وړانګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکـــه چـــې پـــای د انتظـــار وي زمـــوږ
لمـــر غزونـــې کـــړي ویښـــېږي وړانګـــې
پـــه مـــوږ کـــې ګـــوري تلوســـه د مینـــې
چـــې مـــو څېـــرو تـــه هوســـېږي وړانګـــې
زمـــا ســـرتېر تـــورتم لوټلـــو خلکـــو
پـــه تاســـو ټولـــو مـــې لـــورېږي وړانګـــې...

دا هم درانه لوستونکي او دا هم د کوثر جام.

په مینه او درناوي

محمد اسمعیل یون

۱۳۷۷-۱۱-۲۰

پېښور- پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د واقعیتونو یوه هنداره

دا خبره رښتیا ده چې تر جګړې وروسته له جنایاتو نه پرده پورته کېږي، په افغانستان کې د شوروي د ټولو ځواکونو د لوی پوځي سلاکار ستر جنرال الکساندر مایوروف دا اثر (په افغانستان کې رښتیا څه تېرېدل؟) هم د افغان او روس د جګړې د واقعیتونو، رښتیاوو، دردوونکو او زړه بوږنوونکو پېښو یوه هنداره ده.

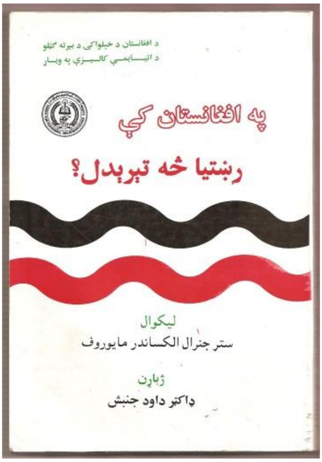

په دې اثر کې دا خبره څرګندېږي، چې څنګه یوه لوی لښکر په ډېر غرور، تکبر او ښکېلاکګر اند سره زمونږ پر هېواد یرغل وکړ او بیا دومره نتلی، کمزوری او ذلیل شو، چې د خپل ځان د راټولولو وس یې هم پیدا نه کړ. مایوروف د ځینو نورو روسي لیکوالو خلاف په دې اثر کې پر افغانستان، د شوروي یرغل له بنسټیزو موخو پرده پورته کوي او هم د هغو روس پلوه افغان چارواکو او سیاسي شخصیتونو څېرې بربنډوي چې له شورویانو سره یو ځای یې د خپل هېواد په ورانۍ، ویجاړۍ او عامه وژنه کې برخه اخیستې ده.

شوروي ځواکونو څه غوښتل؟ د څه لپاره راغلل؟ څه یې وکړل؟ او څه پرې وشول؟ دې ټولو پوښتنو ته په دې کتاب کې ځواب ویل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوال اعتراف کوي، چې د شوروي یرغل موخه دا وه چې افغانستان د شوروي اتحاد شپاړلسم جمهوریت کړي او روسان د هند سمندر گرمو اوبو ته ځان ورورسوي، خو د افغانانو سپېڅلي جهاد او ملي مبارزې دا هر څه په سیند لاهو کړل. لیکوال د جگړې پایله داسې ارزوي: ((د افغانستان جگړه د شوروي اتحاد له خوا ترسره شوې وروستۍ جگړه ده. دا له هغو وروستیو ځان وژونکو ماینو څخه یوه را وختله چې یو لوی دولت پرې والوت او دړې وړې شو...))

په ټولیز ډول دا کتاب د شوروي یرغل او دهغه پر وړاندې د افغانانو د مبارزې د څرنگوالي او څومره والي په باب د لومړي لاس اسنادو یوه غوره سرچینه گڼل کېدی شي.

ژباړن ته یې د نورو زیاتو بریو هیله کوو.

په فرهرهنگي مینه

محمد اسمعیل یون

۱۳۷۸ل کال پېښور، پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لویدیځمېشتي فرهنګي بهیر یو ((یار))

د هېواد احصايې د مرکزي ادارې د یوې شمېرنې له مخې په تېرو دوو لسیزو کې د افغانستان په دولتي ادارو کې تر (۵۰) زرو تنو څخه زیاتو هغو کسانو کار کړی چې تر څوارلسم ټولګي څخه یې لوړې زده کړې ترسره کړې وې. خو د همدې دوو لسیزو په بهیر کې د ډول ډول سیاسي سیلابونو او رنګارنګ غمیزو له امله تر هېواد دننه کدریزه اډانه دړې وړې او وپاشل شوه.

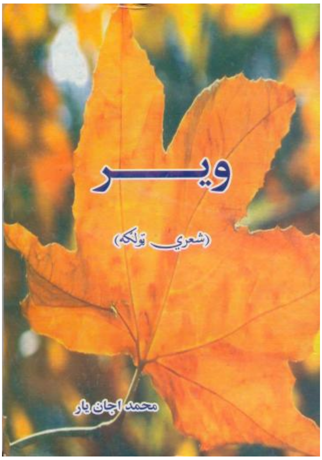

د بېلابېلو فني، پوهنیزو او فرهنګي څانګو کدرونه، کارپوهان او متخصصین هېواد پرېښودلو ته اړ او په بېلابېلو هېوادونو کې مېشته شول. داسې انګېرل کېدله او اټکېدله چې دا ټول کدرونه او د هغوی بل پښت به د همغو استوګنو ټولنو په اندود او ژوندود کې رنګ شي، خپله ملي او هېوادنۍ ځانګړنه به وبایلي، د بې هویتۍ په دریاب کې به ډوب شي او بیا به خپل هېواد ته مخ هم راونه ګرځوي. د دې ډول بهر مېشتو افغانانو دویم او په تېره بیا درېیم پښت په باب دا پورتنۍ اندېښنه او انګېرنه کېدی شي، عملي شي، خو د اوسني پښت په باب دا اټکل او انګېرنه درست ونه ختل. اکثره افغانان په تېره بیا لیکوال، فرهنګیان، فرهنګپال او په یوه نومونه د پوهې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلم خاوندان له یوې لړې دمې او ساه ایستو وروسته یو ځل بیا د خپل هېواد په مینه رامات شول. سره له دې چې دوی له فزیکي پلوه له خپل هېواده لرې دي، خو له اروایي او ذهني پلوه یې ځان له خپل هېـواد او خلکو څخه لرې کړی نه دی. تر یوې ټاکلې وقفې (ځنډ) وروسته دوی یو ځل بیا مینه، تخیل، ولوله او ملي اند سره یوځای کړل او د فرهنګي مبارزې ډګر یې تود کړ. اوس به هېڅ داسې اوونۍ او ان ورځ نه وي چې د هېواد په ملي ژبه یوه خپرونه یا کتاب چاپ نه شي. نننـی فرهنګــي بهیر په تېره بیا خپرنۍ برخه چې په کوم ګړندي ډول روان دي، دا زموږ په تېر فرهنګي او خپرنیز تاریخ کې ساری نه لري.

ښاغلی محمداجان ((یار)) هم د همدغه بهر مېشــتي فرهنګــي او خپرنیز بهیر یو هڅاند غړی او یار دی چې تراوسه یې په خپـل مــټ د خپل اند و اند (فکر او خیال) درې ثمرې (کوکارې) شعري ټولګه، (سره ډولۍ) د لنډو کیسو مجموعه او (د کونړ تــاترې) څېړنیــز اثــر زمــوږ رنځېدلې افغاني ټولنې ته ډالۍ کړي او دا دی (ویر) یې د شعرونو دویمه ټولګه ده چې د ادب مینوالو ته یې وړاندې کوي. دا چې د (یار) برخلیک له (کوکارو) او (ویر) سره تړلی دا څه ناڅاپي خبره نــه ده، بلکــې دا د هغې شلکلنې غمیزې زېږنده او پایله ده چې زموږ ټوله ټولنه کړوي، پر اور یې اړوي را اړوي او دادی اوس یې لا عمر درېیمې لسیزې تــه هــم اوړدېږي.

شاعر د ټولنې د یو ذهني ساتندوی او پالندوی په توګه کله چــې د خپلې ټولنې جنازه په خپلو سترګو ویني او مړی یې دده پر وړانــدې پروت وي، نو پرته له چغو، کوکارو او ویرونو نور څه کولای شي؟ خپلــه خو شاعر له ویر، فریاد او چغو پرته څه نه شي کولای، خو دده چغــې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

فریادونه او کوکارې بیا کرار کرار مړو اروااو او ویدو ذهنونــو تــه ســاه ورکوي او له خوبه يې راويښوي.

د همدغې تودوخې په پایله کې د ټولنې غړي خوځون ته چمتو کېږي بیا ټولنه حرکت کوي او خپل ژوند خوندي کوي. یار صاحب هم د خپلې ټولنې د هغه سوي لوي بلبل په شان دی چې بڼ او چمن یې چــا تــرې تروړلای، مروړلای او سېزلای دی او دی یې ترې فراري کړی دی. سره له دې چې دی دېرو ښو چمنونو او بڼونو ته تللی، خو پردیو ګلونو ته یــې ټپې نه راځي، ځکه چې د ده د روحي او جسمي ژونــد تــرمنځ واټــن رامنځته شوی دی. د هغه په روح کې خپل طبیعت او طبیعــي منظــرو داسې غزونې کړي چې د چا مصنوعي ښکلا او لاس جوړي چمنونه يې ذهن نه شي خړوبولای. ځوک چې د یار صاحب دا شعري ټولګه ولولي نو له یو داسې کونړي پښتون افغان سره به مخامخ شي، چې اوس هم د کونړ په (وټه پور) کې مېشته دی او د کونړ په غرو رغونو کــې ګرځــي راګرځي.

ده په خپل کلام کې له هېڅ ډول تکلف او تصنع څخه کــار نــه دی اخیستی، بلکې څه يې چې زړه غوښتي هغه یې په ســاده او صــمیمي ډول مطرح کړي دي. صمیمیت او ساده ګي د کلام د ښکلا يوه برخه ده، که په ظرافت سره وپېیل شي نو کلام به ډېر ښکلی کړي.

یار صاحب د یو رښتیني انسان په توګه ځان د تکلف او تصــنع پــه زولنو نه دی تړلی، بلکې خپله خبره او موخه یې نېغه بیــان کــړې ده. ساده بیان سره له دې چې د یو شمېر کره کتونکو نه خوښېږي، هغوی يې د کلام هنري جوهر ته زیان رسوونکی بولي او وایي چــې د هنــري کلام عمر را لنډوي، خو د ساده کلام ګټه داده چې د عــام و خــاص د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهې وړ وي، په سملاسي ډول د لوستونکي او اورېـدونکي مـانيزه او ښکلاييزه تنده خړوبوي او هغوی يې د مانيزې مرغلرې د پيـدا کولـو لپاره فکري هڅې او پلټنې ته نه اړ وزي، د يار صاحب کلام پـه سـاده رنګ کې يو ښکلی ارمان رانغښتی، د ده د کلام مرکزي ټکـی هېـواد پالنه، ملت پالنه او له هغو سره مينه ده. که ده ژړلي نو هم د همدغـه ارمان لپاره يې ژړلي او که کله خندېدلی هم دی، نو هم د همدغې هيلې ځلا خندولی دی. هغه څوک چې د يار صاحب له دې ملي او هېـوادني ارمان سره ګډ درد ولري، نو هغه دده له کلام څخه ډېر خوند اخيستلای شي.

سـندرې پـه ژړا شـوې چـې سـازونه لېـوني شـول
مطرب شـو لاس تـر زنـې چـې تارونـه لېـوني شـول
دا ډېره مـوده چـوپ دي پـه دې کلـي کـې سـازونه
ټپـې شـولې سرسـامې مجلسـونه لېـوني شـول
کـرې ورېې ځـوانۍ تـر خـاورو لانـدې شـولې غلـې
خالونـه ځـوانيمرګ شـول وربلونـه لېـوني شـول...

يار صاحب د هغې اوږدې غميزې انځور باسي، چې زمونږ ټول ولس يې نهيلی کړی، خو چاته يې لا تراوسه د خلاصون څرک نه لګي.

د زلفـو تـورې شـپې اخيسـتی يـم سـبا نـه راځـي
تـوره تيـاره ده پـر وطـن بانـدې رڼـا نـه راځـي
لارې سرې شوې دي چلېـږي پـرې تـل سـرې جنـازې
سـاندو وچ کـړي سـتوني، هېچاتـه خنـدا نـه راځـي
وينـو کـې وزېږېـده لـوی شـو او تبـاه شـو نسـل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحــم پــر دې غریــب ولــس بانــدې د چــا نــه راځــي
وطن تالا شو خیــر کــړې (یــاره) نــور بــه کېــږي لا څــه
پــر ســیند لاهــو شــولو عــزت چاتــه حیــا نــه راځــي.

کله چې پر شاعر د ژوند د ارمانونو د پوره کولو ټولې لارې بندې شي، نو یوازینۍ لاره چې پاتې کېږي، هغه الهي ځواک تــه پنــاه وروړل دي. شاعر هم خپل وروستی دمه ځای او تمځای همدغه الهي دربار ګڼلی او د خپل هېواد د ښېرازۍ، ښکلا او سوکالۍ هیله ورڅخه لري:

ای د ټولــو ربــه دا وطــن راتــه بیــا ښــکلی کــړه
لمــر د نــوي ژونــد زمــوږ اســمان کــې راختلــی کــړه
لړه شــان موســکا خــو هــم زمــوږ پــر شــونډو راولــه
هغــه د پښــتون شــان او شــوکت راتــه ښــاغلی کــړه
یو ځــل خــو زمــوږه دغــه ســتر ارمــان ترســره کــړه
دا کنډوالــه ملــک راتــه ناڅاپــه غوړېــدلی کــړه
تللــې غرڅنــۍ درســره غرونــو تــه بیــا راولــه
هــر غــدار زمــوږه پــه نــړۍ کــې شــرمېدلی کــړه
ټــول پــه خنــدا راولــه چــې مینــه محبــت وکــړي
بس دی هر غماز د (یار) له کلــي نــه نــور غلــی کــړه.

یار صاحب سره له دې چې د پښتو ادب د اوسني پېر د نورو شاعرانو په شان حالاتو سخت ځپلی او اسکیرلی دی او دې دردونې او ځپنې له (کوکارو) نه تر (ویره) رارسولی، خو د دې ویر له څپاندو څپو سره سره بیا هم د زړه په تل کې یوه پټه شان مثبته هیله لري او په دې امید دی چې تیارې به لاړې شي او زموږ پر مالت به بیا سحر وځلېږي، د شــاعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لوړ او پټ ارمان د سړي په ذهن او زړه کې د راتلـونکي سـوکالۍ هیلې راټوکوي او پر ژوند مو باوري کوي.

زمـــوږه پـــر مالـــت بـــه بیـــا ســـحر راوخېـــږي
ســـپوږمۍ بـــه پـــر کنـــډو لـــوړ مـــازیګر راوخېـــږي
منګیـــه دا زمـــا تنـــده خـــو ســـتا پـــه زړه کـــې لامبـــي
کتـــار بـــه هـــم د پېغلـــو پـــه ګـــودر راوخېـــږي
دا تللـــې قـــافلې بـــه بیـــا وطـــن تـــه راســـتنې شـــي
د دې وربېځـــو تـــورتم کـــې بـــه لمـــر راوخېـــږي
خندا بـه د هـر چـا پـر وچـو شـونډو راخـوره شـي
ګلونـــه بـــه پـــه دښـــتو ســـمه او غـــر راوخېـــږي
په شوخو شانو ســترګو کـې بـه مـاتې تلوســې شـي
د (یـــار) زخمـــي ســـینې نـــه بـــه خنجـــر راوخېـــږي.

زه د یار صاحب په پورتني هیله من شعر پورې خپلې هیلې تړم، پـه داسې حال کې چې دده په (ویر) کې ځان شریک ګڼم، کلام ته یې لـه مثبت لید لوري ګورم او د هر ډول کره کتنې غشي پرې نه را وروم، دا هم د یار صاحب نوې شعري ټولګه او دا هم تاسې درانه لوستونکي.

په ډېره زیاته فرهنګي مینه
محمد اسمعیل یون
پېښور-پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروا پوهنې ښوونځي

د پوهنیزو اثارو خپرول، د یوې ژبې او ملت د ودې او پرمختګ لپاره ډېر مهم دي. هغه وخت چې پر کابل پوهنتون د جګړې ناتار نه و خور شوی، نو ګڼ شمېر درسي او مرستندوی درسي کتابونه، مجلې او نور پوهنیز کتابونه یې خپرول. دغو اثارو پر خپل وخت د پوهنتون د محصلینو درسي ستونزې خروبولې او د استادانو د پوهنیزو تجربو او معلوماتو په زیاتون کې یې کارنده رول درلود. د جګړې له

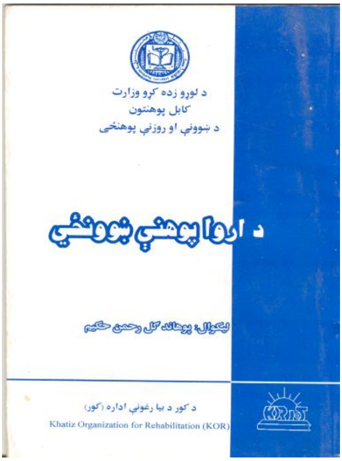

کبله د کتابونو او پوهنیزو اثارو خپرول پر ټپه ودرېدل. د پوهاند صاحب ګل رحمن حکیم دا علمي اثر هم لږ تر لږه د اتو کلونو په بهیر کې د چاپ جوګه نه شو.

دا اثر چې د اروا‌پوهنې بېلابېل ښوونځي راپېژني او پر یو شمېر نورو، اروايي مسايلو بحث کوي، د کابل پوهنتون په ښوونې او روزنې پوهنځي کې د یو درسي کتاب په بڼه تدریسېده، چاپ یې د نوموړي پوهنځي محصلینو ته خورا مهم و. د دغې اړتیا له کبله ما له پوهاند صاحب ګل رحمن حکیم سره د دغه اثر د چاپ په باب خبرې وکړې. استاد د دې کتاب یوه لاسکښلې نسخه ماته راکړه. ما د هېواد ځوان لیکوال او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر ښاغلي صدیق الله بدر ته د خطاطۍ لپاره ورکړه. بدر صاحب پــه ډېره مینه په وړیا ډول دا کتاب خطاطي کړ. د چاپ لپاره مې د هېواد له ډېر تکړه لیکوال او روغتیا پال ښاغلي ډاکتر محمد فرید بزګر څخه چې د علمي کتابونو له خپرولو سره ډېره زیاته مینه لري او تراوسه یې پخپله هم ګڼ شمېر طبي، ادبي او نور پوهنیز کتابونه چاپ کــړي دي، هیلــه وکړه، ښاغلي ډاکتر فرید بزګر زموږ هیله پوره کړه او دا پوهنیز کتاب یې پخپل لګښت چاپ کړ.

زه د کابل پوهنتون د ښوونې او روزنې پوهنځي محصلینو او پوهاند صاحب ګل رحمن حکیم ته د دغه کتاب د چاپ له امله مبارکي وایم او له ښاغلي صدیق الله بدر او ګران ډاکتر فرید بزګر څخه ډېره مننه کوم چې دا کتاب یې د چاپ جوګه کړ.

په مینه او درناوي

د پوهنیزو او ادبي کتابونو د خپراوي او د هېواد د فرهنګي بډاینې لېوال

پوهنیار محمد اسمعیل یون

۱۳۷۸- لړم- ۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

گام پر گام له خوشال سره

لوی څښتن تعالی (ج) دوه لوی ستر نعموتونه پر پښتو ژبه او ادب لورولي دي؛ یو پښتو لنډۍ دي، چې د هر ډول اند اوانځور د وړاندې کولو او جوړولو ځواک لري اود نړۍ هېڅ شعر ورسره د پرتلنې او مقابلې وړتیا نه لري؛ که دنړۍ د هرې ژبې شعري جوله له پښتو لنډۍ سره وتلل شي، د لنډۍ د جذابیت ځواک، د افادې قوت او د انځورونې رنگینې به ترې درنه شي. دویم نعمت خوشال بابا دی چې لوی څښتن پښتو ژبې او پښتو ادب ته په نصیب کړی دی. لوی خان د پوهې او هنر داسې یو کان دی، چې د اند او هنر له غمیو ډک دی. په نړۍ کې گڼ شمېر لیکوال او شاعران تېر شوي، چې سیمه ییزې او ژبنۍ پولې یې ړنگې کړي، نړیوال شهرت او د انسانیت ستر مقام ته رسېدلي دي، خو د خوشال لوړتیا یوازې د شاعر او لیکوال تر بریده نه ده. لوی خان د ذهني ځواک یوه برخه شاعري ته ځانگړې شوې ده او نوره یې د ژوند نورو برخو ته.

ویکتور هوگو او بلزاک د فرانسې لوی لیکوال وو، خو یوازې لیکوال وو، نه قومي مشران وو، نه سیاستوال او نه جرنیلان. شکسپیر د نړۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامتو لیکوال و، خو یوازې لیکوال اوبس، پوشکین د روسیې او نـړۍ نامتو شاعر تېر شوی، شخصیت یې یوازې د همدې شاعرۍ په شا او خوا کې مطرح کېږي، خو زموږ د پښتنو خان بیا داسې نــه دی، خــان نــه یوازې شاعر او لیکوال و، بلکې ټولنپوه و، ژبپوه و، رنځپوه و، ارواپوه و، جګــړن و، صــوفي و، فلســفي و، ښــکاري و، نقــاد و، ګرځنــدوی و، سیاستپوه او سیاستوال و، روزنپوه و، ملتپال او ملت رغاند و، تاریخپوه و، خو ((څه نه وو، چې نه و)) د خان ذهني ځواک هم پر همدغو خواو وېشل شوی و، کله چې سړی د بابا هر اثر لولي نو فکر کوي، چې ده به په بله برخه کې څه نه وي لیکلي. د ساري په توګه کلــه چــې ســړی (دستارنامه) لولي، نو فکر کوي چې خان یو سیاستپوه دی، کله چــې (طب نامه) لولي یو رنځپوه او طبیب خوشال مو تر سترګو کېږي او کله چې (بازنامه) لولي نو فکر کوي چې خوشال له ښکار پرته بل هېڅ کار نه دی کړی، لکه چې خپله وایي: ((که د ښکار په چارو اخته نه وای، نو د دنیا هومره علمونه به زما وو)) کله چې د یو شخص ذهني ځواک تــر شلو نه پر زیاتو بېلابېلو ډګرونو ووېشل شي او بیا په هره برخه کې د یوه غوره نظر او مقام خاوند وي، سړي ته پته لګي چې ددې شخص ټولیز ذهني ځواک څومره دی. نو که موږ هم د لوی خان په باب قضــاوت کوو او یا یې له چا سره پرتله کوو، نو د خان ټوله ذهني قوه باید په پام کې ونیسو. یو ایرانی لیکوال او کره کتونکی دې ټکي ته متوجه شوی او ددې حقیقت جام یې پر سر را اړولای دی. دا لیکوال وایي: ((فردوسي چې په حماسي، سعدي چې په عرفاني او حافظ چې په غنایي برخه کې سره یو ځای شي، نو یو خوشال خټک ځنې جوړېږي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

راورټي انګرېز د خوشال بابا د اثارو شمېر ۲۵۰ ټوکه (عنوانه) ښودلی دی. کله چې څوک د خوشال بابا ذهني شتمنۍ ته ګوري، نو ددې آثارو پر شمېر پوره باوري کېږي. له نن څخه اټکل درې نیم سوه کاله او ان تر هغه را وروسته به د نړۍ په یوه هېواد کې هم داسې کومه بېلګه پیدا نه شي، چې د ورځني ژوند له سختو بوختیااوو سره سره یې د ژوند په بېلابېلو ډګرونو کې د څومره والي او څرنګوالي له پلوه دومره اثار لیکلي وي.

د خان نبوغ او د ذهني شتمنۍ رنګارنګي له دې څخه هم څرګندېږي، چې د ده د اند و ژوند په باب تر اوسه پورې افغاني او بهرنیو لیکوالو تر یو زر عنوانه پورې بېلابېلې لیکنې کړي، خو بیا هم د خان د هنر په دریاب کې داسې مرغلرې پاتې چې د ډېرو نظر لا ورته نه دی رسېدلای، نو ځکه خو لا د خان اند وژوند او هنري نړۍ نورې څېړنې او پلټنې ته اړتیا لري.

استاد محمد اصف صمیم هغه افغان لیکوال دی، چې هم خوشالپوه دی، هم خوشال مین ، ډېر کلونه کېږي، چې د بابا داثارو پر څېړنه او شننه بوخت دی. اوسنی اثر هم دده د ډېرو کلونو د ژورو څېړنو او پلټنو پایله او ثمره ده. استاد صمیم په دې اثر کې هغه څه راټول کړي، چې تر دې دمه لا د خوشالپوهانو لاس ورته نه و رسېدلای. (ګام پر ګام له خوشال سره) ددې اثر لومړۍ برخه ده، چې په خورا زیار او هڅه ترتیب شوې او داسې تاریخي اوډون یې ورکړی چې د بابا د ژوند سترو پېښو یوه رڼه هنداره ګڼل کېږي. ددې برخې اهمیت په دې کې هم دی چې په خپله د لوی خان له اثارو څخه په کې زیاته ګټه اخیستل شوې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان هم د زمانې د یو ستر اندیال (مفکر) په توګه د خپل ژوند پېښــې لکه د یو تاریخپوه په توګه ثبت کړي دي.

استاد صمیم د بابا د فکر او هنر همغه لارې څارلي او د هغه د ژونــد هره پېښه یې ورڅخه رابهر کړې ده. (خوشال او قران) د دې اثــر بلــه غوره برخه ده چې په خوشالپوهنه کې یو بل څپرکی ګڼل کېږي. د بابا له قران لوستنې او ګروهمنتیا څخه څرګندېږي، چې نه یوازې د قران د مطالعې خاوند و، بلکې پر قران باندې د یو ګروهمن شخص په توګــه د عملي ژوند په ډګر کې هم د الهي لارښوونو پر پلي کولو بریالی شوی و. (د خوشال د ژبې ټوپک) د اثر بله په زړه پورې برخه ده، چې د خوشــال ستروالی اوزړورتوب ورڅخه ښه ترا څرګندېږي. خوشال د خپلې ژبې د ټوپک خوله لومړی ځانته برابره کړې ده، نو هغه څوک چــې د دومــره اخلاقي او فکري جرئت خاوند وي، چې تر هر چا دمخه پر خپــل ځــان نیوکه او ګوزار وکړي، پر ستروالي یې باید څه شک ونه شي.

(خوشال کتابونه او شاعران) هم د دې اثر په زړه پورې برخې دي او څېړنه یې په کار وه. په دې برخه کې د بابــا د خپــل وخــت فرهنګــي چاپېریال، د لیکوال او کتابونو څومره والی او څرنګوالی په ښــه توګــه څرګندېږي، د بابا د لوستنې ساحه هم ورڅخه ښکارېږي، پر هغو فکري واکمنې هم او له هغو څخه د جذب ځواک هم، که په ټولیز ډول د استاد صمیم دا زیار وارزول شي نو په خوشالپوهنه کې یو ډېر ګټور او ځیرمن کار ګڼل کېږي، نه یوازې په خوشالپوهنه کې یوه نوې زیاتونه ده او د بابا د مینوالو او لېوالو لپاره د لوستنې یوه نوې لاره ده، بلکــې د مســلکي لوستونکو یانې د ژبو او ادبیاتو پوهنځیو د محصلینو لپاره هم یو ګټور اثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی او کېدی شي د خوشالپېژندنې مضمون د یو مرستندوی کتاب پــه توګه ور څخه ګټه واخلي.

موږ استاد محمد اصف صمیم ته ددې ګټور کتاب د لیکلو او چاپ له امله مبارکي وایو، مننه ورڅخه کوو، ستاینه یې کوو او د لوی خدای(ج) له درباره ورته نورې فرهنګي بریاوې غواړو.

په فرهنګي مینه

اسمعیل یون

۱۳۷۸لمریز کال

پېښور، پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

((لاهو)) شاعر

له نن نه پنځه ویشت کاله دمخه لوی څښتن(ج) د کابل د للندر پــه سیمه کې د رڼا یو ستایونکی او پالونکی ګل (نورمحمد) وټوکوه، ورو ورو یې په رنګونو او ښکلاوو کې داسې رنګ کړ چې یو وخت یې ځانته پام کېده، نو بیا د مینې، عاطفې، ښایست او رنګونو په سیند کې ((لاهو)) شوی و. دی د مینې اوبو دومره وړی و چې بیا ترې نه ده خپله ځان را ایستلای شو او نه هم چا لاس ورکولای شو. ((نورمحمد)) د مینې او رڼاګانو، اهونو، اوسپلو، غمونو او دردونو په یو ځای شوي سیند کې دومره غــوټې ووهلې چې د دې سیند لــه تلــه یــې د ښکلو ګړنیو مرغلــرو (شــعرونو) ټولګــه راجوړه کړه.

اوس چې د نور په سیند کې د لاهو شوي ((لاهو)) شعرونه لولو، نو د همدې رڼا، ښکلا، اهــ درد، فریــاد او د خپــل ســوي لــوي چاپېریــال انځورونه مو په سترګو او ذهن کې راټوکېږي. خدای(ج) پر لاهــو ډېــر مهربانه شوی، چې له نازک احساس او خوږمن زړه سره یې ورته د شعر ښاپېری هم په نصیب کړې ده. که د یو بشپړ عاطفي انسان (شــاعر) د احساس غمونه د شعر الهه په خپلو وزرونو کم نه کړي، نو خدای خبــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د هغه زړه به څومره حرکت وکړای شي؟. ((لاهو)) د یــوه عــاطفي موجود په توګه د ټولنې هر درد او غم دومره ځورولی چې له نا چارې یې شعر ته پناه وروړې ده. د ټولنې هر دردوونکی او خوشالوونکی انځــور چې د ده په شعرونو کې ګورو، نو هغه یو ځل د ده ذهن او زړه تــه لاره کړې، هغه یې د خپل ذهن او زړه په پردو کې تاو کړی، د احســاس پــه اوښکو یې وینځلی او بیا یې موږ ته په انځوریز ډول وړاندې کړی دی.

((بلال په وینوکې)) د ده د انځوریزې شاعرۍ لومړۍ ټولګه ده. دوه نورې شعري ټولګې یې هم د چاپ انتظار باسي. زه د لوی خدای(ج) له دربار نه هیله لرم، چې ((نورمحمد)) دې نور هم د شعر او ښکلاوو پــه سمندر کې ((لاهو)) وي او د ښکلو مرغلرو د را ایستلو او ځلولو جوګه دې وي، خو داسې نه چې یو وخت د ژوند د مستۍ په سیند کې دومره ډوب شي، چې د ټولنې غمونه هېر کړي او د خوښۍ په څپو کې یې هر څه له یاده ووځي.

د شاعر لاهو د لابري په هیله

اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

پردېس ژوند او ((پردېسې نغمې))

په تېره لسیزه (۱۳۶۰-۱۳۷۰ کلونو) کې پــه کابـل کــې د شــعر او شاعرۍ بهیر ښه په څپو و. ښاغلی ملکي خزان هم د دې بهیر یو فعال غړی و. دی سره له دې چې یو پــوځي ســړی و، خــو ادبي ذوق او ولوله پرې دومره غالــب وو، چې له سختو عسکري دندو سره سره یې هرې ادبي غونډې او مشاعرې تــه ځــان رسوه. همدغې مینې او لېوالتیا د ده ذهن له اغزن پوځي چاپېریال څخه رابهر کړ او

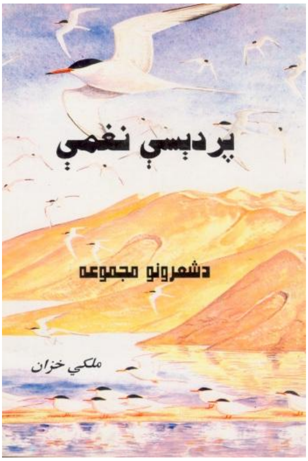

د شعر په ورېښمین ټال یې وزنګوه. ملکي خزان په تېــره لســیزه کــې ښایسته ډېر شعرونه او نظمونه ولیکل، چې ګڼ شمېر یې د هېواد د هغه مهال په خپرونو کې خپاره شوي، خو د ځانګړې شعري ټولګې د چاپ مجال ورته ور نه کړ شو. د رواني لسیزې (۱۳۷۰-۱۳۷۹کلونو) په بهیــر کې چې د کابل ښار او د هېواد د سیاسي او پوځي نظام بنه واړول شوه، نو ملکي خزان هم لکه د ځینو نورو پــه شــان لــومړی پېښــور، بیــا د پاکستان نورو ښارونو او بیا ایران ته مهاجر شو. ملکي خــزان د تېــرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسیزې د ژوند معکوس دا ځل د قلم او مسلک د روزۍ پر ځای، د لاس مزدورۍ ته کېناست. سره له دې چې د هغه پر ژوند خزان راغلی و او د هیلو ډېر ګلونه یې ورته مروړولي وو، خو د ده پر اند او همت د دې خزان زور ونه رسېده؛ هغه په هجرت کې هم قلم له ګوتـو ونــه غورځــاوه او ښایسته ډېر شعرونه او نظمونه یې ولیکل. ((پردېسې نغمــې)) د ده د همدغې نږدې یوې لسیزې پردېس ژوند شعرونه دي، چې د ده د مهاجر ژوند د ناخوالو انځورنه په کې شوې ده. که څا ملکي خزان له نږدې نه لیدلی وي، نو ډېره ښه به ورته څرګنده وي، چې هغه د سپېڅلو ولولو یوه څپه ده. سپېڅلي خلک خپله ولوله او جذبه نېغ په نېغه بیانوي، نه د وېرې پروا لري او نه د خطر.

ملکي خزان هم په خپل دې کلام کې خپل احساسات نېغ په نېغــه بیان کړي او خپل زړه یې ښه تش کــړی دی. د شــعر کــره کتونکــو د ګواښونو او اخطارونو پروا یې هم نه ده کړې، خو د خپل زړه غوټه یــې ښه اواره کړې ده. د یو شاعر روحي بار د کمولو او رواني ســتړیا د لــه منځه وړلو لپاره ښه لاره داده، چې شاعر خپل زړه کې غوټه نه پرېږدي او وایي چې د خپل اند ناوې باید د ګلوییونو په پانو کې تاوه کــړي او د تخیل رنګین شال ور په سر کړي، په ټولیز ډول د استاد الفت په وینا ((شاعران له قید و بنده بې پروا دي.)) ملکي خزان هم داسې یو شــاعر دی، چې د خپل اند په ازادۍ کې له قیده و بنــده بــې پــروا دی. زه دا شعري ټولګه د هجرت په ستونزمن او اغزن چاپېریال کې د ملکي خزان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همت او بریا غته نښه گنم. دانش خپرندویې ټولنې ته چې تل یـــې د چاپ په برخه کې د کموسو او بېوسو لیکوالو او شاعرانو لاسنیوی کړی، د دې شعري ټولگې د چاپ له امله شاباسي ورکوم او خپله شاعر ته یې زیاته زیاته مبارکي وایم. خدای دې وکړي، چې هېڅکله هــم د خــزان صاحب پر شعرونو خزان رانه شي او پر شعري یون یې تل پســـرلی وي پسرلی.

په فرهنگي مینه

اسمعیل یون

پېښور ۱۳۷۹ل کال د غبرگولي ۳۰مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې اثر لیکوال او خپرندوی په باب څو خبرې

ښاغلی قدرت الله حداد په اوسنیو څو لسیزو کې د افغانستان د ملي مبارزې د فرهنګي او لیکني ډګر یوه نومیالۍ څېره ده. حداد صاحب د ځوانۍ له شېبو نه بیا تر دې دمه قلم له ګوتو نه دی لرې کړی او د ګڼو لیکنو او ځانګړو اثارو په خپرولو سره یې خپله ملي، هېوادنۍ او فرهنګـي مینـه پـه زبات رسولې ده. د ده په هره لیکنـه د

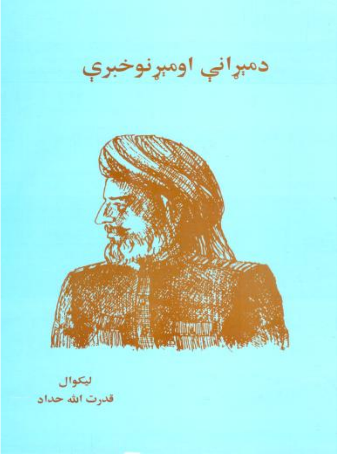

ملي اند و ارمان دښمنانو خپل تنـدی تریو کړی او دوستانو ورین کړی دی. د هېواد او خاورې شعوري دښمنانو او د هغو پلویانو وخت پر وخت د حداد صاحب پر لیکنو نیوکې کړي او هڅه یې کړې چې هغه په افغاني ټولنه کې په ((فاشیستي)) هڅو تورن کړي. د ملتپالو افغانانو د مخالفینو یو مهارت په دې کې دی چې دوی تل هڅه کوي په تبلیغاتي فعالیتونو کې له تعرضي چلند نه کار واخلي. هر کلـه چې یو افغان د خپلې ملي ژبې، ملي حقوقو او د خاورې د بشپړتیا او د ملت د سرلوړۍ خبره پورته کړې ده، نو دوی ژر تر ژره پرې د نشنلیست او فاشیست، ژبپال او ملتپال تور پورې کړی دی. ملتپالنه او ژبپالنه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې په ځانګړي ډول د پښتنو لپـاره یـو جـرم ګڼلـی او انګېرلی دی. په داسې حال کې چې دوی په خپله د بل چا د ژبـې پـه غوڅولو او زبېښلو د فاشیزم د وروستي پړاو پلي کوونکي دي. دې ډول کسانو په خپل تعرضي تبلیغ سره یو زیات شمېر پښتانه روڼ اندي لـه دې کبله چې څوک ورته نشنلیست او یا فاشیست ونه وایي له خپلـې ملي لارې او تګلارې اړولي او د زیات احتیاط سیوري ته یې خوبولي دي. خو داسې روڼ اندي پښتانه هم شته چې زموږ د ملي ژبې او ملي ارمان د دښمنانو د یرغلیزو هڅو د دفاع ځواک هم لري او د متقابـل ګـوزار قوت هم. ښاغلی حداد صاحب د همدغه ډول روڼ اندو پښتنو لیکوالو له جملې څخه دی.

ده په تېرو دریو لسیزو کې د نورو د ژبني او کینه ییز یرغل پر وړاندې هم دفاع کړې او هم یې د خپل قلم څوکه ښه تېره کړې ده. ځکه خـو حداد صاحب لکه د یو شمېر نورو پښتنو لیکوالو په څېر افغان ضد ډلو ټپلو او اشخاصو ته د سترګو اغزی دی.

(د مېړانې او مېړنو خبرې) د حداد صاحب یو بل مېړنی جرئـت دی چې د خپل ملي ارمان لپاره یې ترسره کړ. په دې کتـاب کـې داسـې مسایل راغلي چې مړاوو ارواوو ته ځواک وربښي او د سړي ملي ولوله او جذبه پیاوړې کوي. له تاریخي پلوه هم داسې نـوي مسـایل پـه کـې راسپړل شوي چې تراوسه پورې یې لا ډېرو لیکوالو او مورخینو ته څرګ نه و لګېدلای. په ځانګړي ډول د ازاد خان سلېمانخېل او سر خاني خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

الکوزي په باب معلومات او د هغو د مبارزو په باب څرګنــدونې ډېــرې زیاتې په زړه پورې دي. کله چې سړی دا لیکنې لولي خپل ملت سره د سړي مینه زیاتېږي او پر خپلو نیکونو او د هغو پر کړنو یې د باور روحیه پیاوړې کېږي. دا فکر سړي ته پیدا کېږي چې زموږ څومره نور اتلان به د تاریخ د پېښو په ګردونو کې پټ وي، کاشکې زموږ د تــورې او قلــم، د واک او ځواک انډول برابر وای، بیا به نو زمانې زموږ د اتلانو پر څېــرو د هېرېدا ګردونه نه وو خپاره شوي.

د حداد صاحب دې کور ودان وي، د تاریخ تیاره ګوټونو ته ننوت او په خپل ژورلید او لرلید یې په لعلونو سترګې ولګېدلې او هغه یې له ایرو نه ځلا ته راوایستل. (د مېړانې او مېړنو خبرې) کې د مېړنتوب او سړیتوب نورې ډېرې خبرې هم شته، چې د هر مېړني او نیم مېړنــي لپــاره یــې لوستل ډېر ګټور دي. د کتاب پاڼکي په بیا بیا لوستلو ارزي.

کله چې د مېړنو خبرې کېږي نو طبعاً مېړنــي د ســړي ذهــن کــې انځورېږي، هو همداسې یو بل مېړنی هم د ستاینې او یــادونې وړ دی. ښاغلی اقبال پښتونیار یادوم چې مینې، ولولې او جذبې یې دی له خپل هېواد، ولس او ملي ژبې سره د مینې د سرتېرۍ او سرغندویۍ پوړۍ ته رسولی دی.

ښاغلی پښتونیار د هغو افغانانو له جملې څخه دی چې دا ډېر کلونه کېږي غرب ته تللی خو غربي شوی نه دی. همغه پښتون دی او همغــه پښتونیار. ده نه یوازې له روحي او فکري پلوه له خپل هېواد او خلکــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره خپله مينه پاللې، بلکې په عملي ډول يې هم دخپل ولس د ټپونو په درملونه کې ونډه اخيستې ده. د شوروي-افغان د جګړې په کلونــو کې پښتونيار ډېرې هلې ځلې کړې چې د افغانانو غږ د نړيوالو غوږونو ته ورسوي. په دې ترڅ کې ده د ملګرو ملتونو د بشر د حقوقو له ځانګړې استازي ارمکورا سره ډېر منډې ترړې کړې او هغه ته يې د افغانستان د خلکو د ژوند رښتينی انځور وړاندې کړی دی. پښتونيار نــه يــوازې د افغانانو د سياسي غمونو په درملونه کې تر خپله وسه ونډه اخيســتې، بلکې د خپلو هېوادوالو د فزيکي ټپونو د درملونې لپاره يې هم د خپلو خولو محصول رالېږلی دی. ښاغلی پښتونيار له ۱۹۸۹م کال راهيسې په کندهار، ننګرهار، ميدان وردګو، غزني ولايتونــو، کــوټې، پېښــور او د پېښور اسلام اباد د لارې په اوږدو کې د افغان مهاجرو په کمپونو کې يو زيات شمېر مهاجرو ته دارو درمل رسولي او له يو شمېر بېوزلو افغانانو سره يې مالي مرستې کړې دي.

د دغو ملي، اسلامي او انساني هڅو ترڅنګ پښتونيار له څو کلونــو راهيسې په يو لړ فرهنګي هڅو هم لاس پورې کړی دی، له يــو شــمېر فرهنګيانو سره يې مالي مرستې کړې او د ځينو فرهنګي اثارو خپراوي ته يې په يوازې ځان ملا تړلې ده. د دې اثر خپراوی هم د ده د فرهنګي هڅو يوه بېلګه ده. په نړدې وختونو کې به يې نورې بېلګې هم ووينــو. لنډه دا چې پښتونيار د يو ملي هېوادني ارمان او د پښتونولۍ يو ســر

(c) ketabton.com: The Digital Library

غندوی او سوی لوی پتنګ دی او په دې لاره کې یې د عملي او نظري قرباني ثبوت وړاندې کړی دی.

په ټولیز ډول د حداد صاحب او پښتونیار صاحب په باب دا ویلای شو چې دوی دواړه د یوه ملي ارمان او فکر خاوندان، لارویان او هڅوندویان دي. د همدغې مینې مزي یو بل سره داسې تړلي چې یو په امریکا کې او بل په جرمني کې اوسي، خو د زړونو مینې او ولولې یې دا واټن له منځه وړی دی او دا دی د یوه فکر او د بل ملي ولوله په دې کتاب کې ســره راټول شوي او لوستونکو ته وړاندې کېږي. زه د همدې ملــي لارې یــو درېیم لاروی او لېوال په داسې حال کې چې د دې کتاب پــه لیکلــو او خپرولو کې د دواړو هڅې ستایم، د نورو ملي او فرهنګي خدمتونو په لار کې ورته لا زیات بریالیتوب غواړم.

په ټوله افغاني او فرهنګي مینه

اسمعیل یون

۱۳۷۹ل کال

پېښور-پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرین انځور او دده د لنډو کیسو دا انځوریزه ټولګه

اته کاله کېږي چې د هېواد پیاوړی لیکوال محمد زرین انځور له هجرت نه د یو بل مهاجرت لمن نیولې (له پېښور نه اروپا ته تللی دی.) اصلاً خو هغه پــر ۱۳۶۹ل کــال مهاجرت ته اړ شوی او تر پېښوره یــې ځان رارسولی و، خو پېښور له فرهنګي

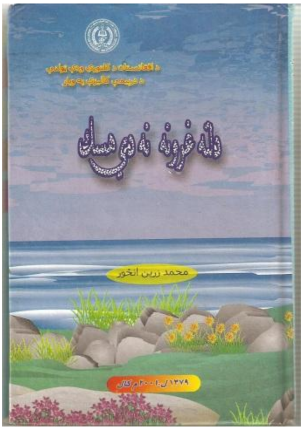

پلوه دومره افغاني ځانګړنې لري، چې سړی په کې نه پردی کېږي. نو ځکــه انځور صاحب د کابل په شان په پېښور کې هم خپلو فرهنګي هڅــو تــه دوام ورکړ او پر لنډ تنګ وخت یــې څلــور عنوانه اثار خپاره کړل. کله چې یې د اوږده سفر لمن ونیوه، د قاف تر غرونو واوښت او جرمني ته ورسېد، نو ښایسته ډېره موده؛ کابو پنځه کاله دده په فرهنګي کار کې خنډ او ځنډ پېښ شو. پــه دې موده کې دده زیاتې تخلیقي او کره کتنیزې لیکنې خپرې نه شوې، نو ځکه خو زموږ له هېواد مېشتې فرهنګي چاپېریال سره داسې اندېښنې او فکرونه پیدا شول، چې خدای(ج) مه کړه ګنې لویدیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلتور د جاذبې دومره ځواک لري، چې د انځور غوندې یوه پخه ادبي ستنه یې هم په ځان کې دل او حل کړه(!)

په دې موده کې دده ذهني او فزیکي واک و ځواک، فرهنګي مینې او ولولې د لویدیز فرهنګ له خوړو تودو سره یوه ستړې او نا انډوله مبارزه وکړه، خو په پای کې څرګنده شوه چې انځور د خپل فکري، فرهنګي بلوغ او ملي ولولې له کبله د نورو تر فرهنګي یرغل او اغېز لاندې رانغی، بلکې هلته لا زیات خپلې ټولنې ته د فرهنګي خدمت جوګه شو. تر ټولو غوره فرهنګي خدمت یې په جرمني کې د یو شمېر نورو افغان لیکوالو، فرهنګیانو او فرهنګپالو په مرسته د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې جوړول و، دا کتاب د همدې فرهنګي ټولنې (۲۵)مه مېوه ده، چې خپلې ټولنې ته یې ډالۍ کوي. ((زموږ د کلي پانې)) تر داستاني ټولګې څخه وروسته دا د انځور صاحب د کیسو بله ټولګه ده چې درنو لوستونکو ته وړاندې کېږي. ددې ټولګې په خپرېدو سره لیکوال له خپلې ټولنې سره نور هم خپل ذهني او رواني پیوستون څرګند کړ. هغه که له جسمي پلوه له خپلې ټولنې څخه ډېر لرې دی، خو ذهن او روان یې د خپلې ټولنې غمونه او دردونه شمېري.

په دې لنډو کیسو کې که لیکوال له یوې خوا په زیاته کچه د خپلې ټولنې انځورونه باسي، له بل پلوه د لیکوال ذهني، فزیکي او کیسه ییز چاپېریال او نړۍ لید هم په کې پراخ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اکثرو کیسو لپاره داسې پېښې ټاکل شوي او یا پر داسې پېښو کیسې لیکل شوي، چې هغه زموږ په ټولنه کې ډېر ځلـه پېښـې شوې دي. ددې کیسو پېښې په حقیقت کې د هغو ګڼو او بېلابېلو پېښو نچوړ او بېلګې دي، چې زموږ ټولنه یې ځپلې او اسکېرلې ده. که چېرې زموږ کوم هېوادوال ددې ټولګې کومه کیسه ولولي، نو هغې ته ورته ډېرې نورې پېښې به یې په ذهن کې تداعي شي او ان په خپله به هم ځان په هغه پېښه کې د یوه پوره او نیمه ښـکېل، ځپل شوي او استعمال شوي کرکټر په توګه احساس کړي، د یـو لیکوال مهارت هم، په همدې کې دی چې د هغه د اثر په هنـداره کې د ټولنې هر وګړی په یوه نه یو ډول خپل ځان وویني. که یـو بهرنی شخص دا کیسې لولي نو بیا هم زموږ د ټولنې له څو لسیزو ستونزمن او ترخه ژوند څخه یو عیني او ټولیز تصور اخیسـتلای شي.

په لویدیزه ټولنه کې د لیکوال مېشتېدنې هغه ددې وړ کړی چې د دوو سره لرې، متفاوتو او ان متضادو کلتـوري ټولنـو کلتـوري قضاوتونو او پر انساني ژوند د هغو اغېزو ته متوجه شي.

هغه د ((ګلونه ګودرونه)) په کیسه کې د یوې پېښې په بـاب د دوو متضادو کلتورونو د چلند تصویر او تصور وړاندې کوي، چـې څنګه د یوې ټولنې خلک په یوه کلتوري چاپېریال یوې پېښې ته د کرکې په سترګه ګوري خو په بل کلتوري چاپېریال کې بیا تر هغې څخه څو ځله سخته پېښه د خوشالۍ په جشن نمانځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ګلونه ګودرونه کیسه)) کې احمدخان د حیات خان د یوې جزیي تېروتنې له کبله خپله توره د هغه په وینو سره کړه، خو په دې یې هم د احساساتو لمبې غلې نه شوې او بیا یې همدا په وینو سره توره د خپلې مېرمنې (مینو) په وینو هم سره کړه او خپل زوی ((منور)) یې بې موره کړ. یو وخت منور لوی شو، ډاکټر شو، لویدیزه ټولنه کې د کار او برخې خاوند شو، ډاکټر منور احمدي یوه ورځ یوې داسې خوښۍ غونډې ته بلل شوی و چې ((د کاترین)) د واده په ویاړ جوړه شوې وه، کاترین د ډاکټر احمدي همکاره وه او په یوه طبي موسسه کې یې سره کار کاوه، دا د کاترین درېیم واده و، دا ځلې یې له یو شتمن سره واده کړی و.

د واده د محفل په منځ کې یو څوک جام په لاس درېدلی و، چې ددې واده له امله کاترین او د هغې نوي مېړه ته مبارکي ووايي. دا د کاترین لومړنی مېړه و. دی د کاترین د درېیم مېړه دوست هم و او دواړو په ګډه دې واده ته رابللی و.

ډاکټر منور احمدي هم همدې واده ته رابلل شوی و، خو لکه ډاکټر منور احمدي ته چې د واده په څوړ، شرنګ او وړمو کې هغه د خپل کور پخوانۍ پېښه وریاده شوه، د خپل پلار د تورې ګوزارونه او د خپلې بې ګناه مور چغې او فریادونه، نو د خوښۍ له غونډې څخه ووت. دا تقریباً د سره ورته پېښو په باب د دوو متضادو ټولنو کلتوري چلند څرګندوي، چې لیکوال په ډېر مهارت سره د هغو ژور او روڼ تصویر وړاندې کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((دلته غرونه نه دي هسک)) کې هم همداسې د دوو ټولنــو د ارزښتونو پرتلنه شوې او لیکوال په کې د یوې وروسته پاتې ساتل شوې او یوې پرمختللې ټولنې د انساني او کلتوري ارزښتونو ارزونه او تلنه کړې ده. که څوک له لویدیز ژوندانه سره هېڅ اشنا هم نه وي او یوازې دا لنډه کیسه ولولي او پــه هغــې کــې د ((ښــاغلي فیشر)) د ژوند وروستي برخلیک ته نظر وکړي، نو ټوله غربي ټولنه او د هغې انساني ارزښتونه د همدې یوې کیسې له مخې ارزولای شي. ((دلته غرونه نه دي هسک)) کیسه په ټولیز ډول په ښکلې بڼه د یوې لویې ټولنې د ژوندانه د ژورې انځورنې له کبله یو ادبي شهکار ګڼل کېدی شي.

((هډوکي)) لنډه کیسه د جګړه ییز مهال او تر هغه وروسته پېر د یوه جنګیالي انځورنه کوي، چې حالاتو پرې په پای کې د خپــل پلار هډوکي هم وپلورل او په دې ډول د یوې ټولنې ماضي او حال د جګړې تر ستوني تېر شول.

((عریضه)) لنډه کیسه هم زمونږ د شل کلنې غمیــزې د یــوې اساسي برخې داسې یو دردوونکی، خو روښانه تصویر باسي چــې څوک په کې په رښتینې مینه د ګروهمنې جګړې په نامه د خاورو تل ته ورسېدل، لکه د (صابرې ترور زامن) او ځینې نور بیا پاریس او نورو ځایونو ته ورسېدل، لکه (یماجان).

په ((ډول د کلي سندربول او غلا)) لنډو کیسو کې هم د ګروهې په نامه د نغمو او سندرو پر ستوني د یو تېر شوي کینه ییز ناتار او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یرغل انځور ایستل شوی او د یو یرغمل شوي او تالا شوي کلتور انځورنه ګڼل کېږي.

د دې ټولګې زیاتره لنډې کیسې ددې وړ دي چې ډېرې خبرې پرې وشي، خو دا چې خپله دا ټولګه د درنو لوستونکو مخې تـه پرته ده، نو زه نه غواړم چې خپلې خبرې تر دې اوږدې کړم، بـاور لرم چې د دې مجموعې زیاتره لنډې کیسې به د لوستونکو په ذهن کې تر ډېره وخته پاتې شي او هغه به ښکلې او ښې وارزوي.

قدرمن لیکوال ته یې د لا زیاتو بریاوو او نورو فرهنګي هڅو هیله کوو.

په مینه او درناوي

محمد اسمعیل یون

۱۳۷۹المریز کال-سلواغه

پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د حقوقو بنستېونه)):

د استاد ستانيکزي يوه ګټوره پوهنيزه هڅه

لکه څنګه چې څرګنده ده د اوږدې جګړې له امله کابل پوهنتون او د هېواد نورو پوهنيزو مرکزونو ته ډېر زيات زيان اړول شوی، زيات شمېر پوهنيز کتابونه يا سيزل شوي او يا لوټ شوي دي. ددغه پوهنيز تشيال (خلا) د ډکولو لپاره د نورو زياتو پوهنيزو کتابونو چاپ او خپراوي ته ډېره اړتيا ده.

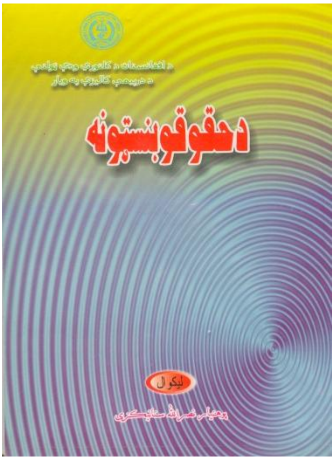

له نېکه مرغه يو شمېر افغانان په تېره بيا فرهنګيان او فرهنګپال که تر هېواد دننه دي که بهر، ددغه پوهنيز تشيال د ډکولو لپاره هاند و هڅه کوي.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه چې په جرمني کې د يو شمېر افغان ليکوالو او فرهنګيانو له خوا جوړه شوې او يو شمېر غړي يې د همدغه کابل پوهنتون فارغان او استادان دي، په ټينګه پتېيلې چې هېواد ته ور فرهنګي او پوهنيز خدمتونه وکړي. دې ټولنې تراوسه پورې په لسګونو، پوهنيز، تاريخي او ادبي آثار خپاره کړي دي او دا لړۍ لا دوام لري. کابل پوهنتون سره ددې فرهنګي ټولنې د يادونې وړ مرسته دا وه چې د کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنتون علمي مجلې د لومړۍ ګڼې تر خپراوي وروسته يې تر دې دمه ددې مجلې چاپ لګښت ته اوږه ورکـړې ده. ددې کتــاب (د حقوقــو بنسټونه) خپراوی ددې ټولنې بله ډالۍ ده چې د کابل او د هېواد د نورو پوهنتونو محصلينو ته يې وړاندې کوي.

څو مياشتې وړاندې د کابل پوهنتون د حقوقو پوهنځي رئيس ښاغلي ملا محمد فاروق جلالزي صاحب او استاد نصرالله ستانيکزي د حقوقــو پوهنځي د محصلينو د يوې مهمې اړتيا په توګه ددې کتاب د چاپ هيله څرګنده کړه. ما د دوی هيله په جرمني کې د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې ته د ليک له لارې ولېږله او دا دی تر څو مياشتني ځنډ وروسته دا اثر چاپ شو.

مونږ هيله من يو، ټول افغانان د خپل هېــواد د فرهنګــي رغــونې او بډاينې لپاره همدا شان يو بل ته لاسونه سره ورکړي. يو ځل بيا د خپل هېواد تالا شوې فرهنګي شتمنۍ راټولې او د خپل هېــواد فرهنــګ د بډاينې لپاره ګټور ګامونه پورته کړي. زه د کابل پوهنتون د کدرونو پــه استازولۍ د افغانستان کلتوري ودې ټولنې څخه مننه کوم، کور ودانی ورته وايم او قدرمن استاد پوهنيار نصر الله ستانيکزي ته د کتاب د چاپ له امله مبارکي ورکوم.

په فرهنګي مينه

پوهنيار محمد اسمعيل يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنګي جنایتکارانو محاکمه یوه ملي اړتیا ده

کله چې په افغانستان کې د ۱۳۵۷ل کال دثور پر اوومه نېټه سیاسي بې ثباتي پیل شوه، نو ورسره ((عقیده یي بحران او دمعنویت سقوط)) هم رامنځته شول، دټولنې ټولې خواوې په لړزېدو شوې. د۱۳۵۸ل کال د مرغومي پر شپږمه نېټه دبهرني یرغل په پیل سره، د هېوادکورني کړکېچ نړیواله بڼه ونیوه او نور پراخ اړخونه یې پیدا کړل. لنډه دا چې ټول هېواد پر داسې یور سور تنور او اورنۍ بټۍ بدل شو، چې افغانان په کې لکه د نینې وریتېدل او نورو یې ننداره کوله.

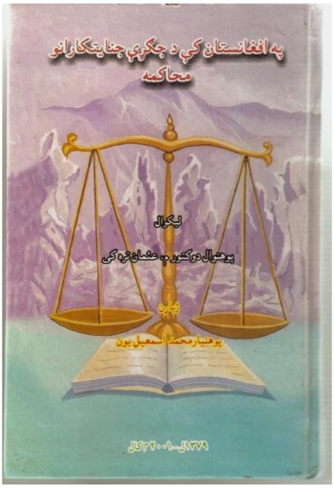

تراوسه پورې چې بشر او په ځانګړي ډول دبشري ټولنې هر ځانګړي ملت څومره جګړې او زیانونه زغملي، د څومره والي، پېچلتیااو څرنګوالي له پلوه د افغانانو له درنې غمیزې سره د پرتلې وړ نه دي. ددې غمیزې او ستر ناورین له امله زموږ اولس خپله زیاته مادي او مانیزه شتمني بایلوده،ان داچې پر هغو ارزښتونو یې هم ډول ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیوري خواره شول چې دوی یې د دومره قربانیو په بیه گټلو ته حاضر شوي وو. دا زیانونه کولای شو په لنډیز سره دلته یاد کړو:

▪اقتصادي: د ۲۲ کلنې جگړې په ترڅ کې په هېواد کې تر (۲۰۰۰) څخه زیاتې لویې او وړې فابریکې، کارځایونه، کارخونې، لاسي صنعتي دستگاوې او نور تولیدي وسایل له منځه وړل شوي دي.

▪ښوونیز: دټول هېواد په کچه (۳۵۰۰) ېېلابېل ښوونځي تباه شوي او د لس ملیونه افغانانو د لوستوالېدو مخه نیول شوې ده.

▪پوهنیز: د لوړو زده کړو څوارلس موسسې، پوهنتونونه، پوهنځي او د ښوونکو د روزنې موسسې یا په نسبي او یا بشپړ ډول زیانمن شوي دي. دټول هېواد په کچه تر (۵۰)زرو زیات لوړ زده کړي افغانان د هېواد او مسلک پرېښودلو ته اړ شوي دي.

▪وگړنیز: یو نیم ملیون افغانان شهیدان شوي، یونیم ملیون معیوب او معلول شوي او شپږ ملیونه مهاجرت ته اړ شوي، یانې تر(۱۵)ملیونه اټکلي نفوس څخه (۹)ملیونه په ښکاره ډول له خپلې ټولنې بېل شوي دي. هغه پاتې هم تر هېواد دننه نتل شوي او ځپل شوي دي.

▪ټولنیز: د همدغو ناتارونو له کبله دټولنې اډانه ښورول شوې، هغه شوې چې د افغاني ټولنې د ټولنیز نظام د گډوډۍ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې د واک د طبیعي او اصلي سرچینو پر ځای نوې او مصنوعي سرچینې د ټولنې لارښوونه وکړي او په دې ډول سیاسي-ټولنیز بحران لاپسې سخت کړي، ځکه نو د اقلیت او اکثریت پر بنسټ په هېواد کې د سیاسي واک وېشلو شعارونه زیات شوي دي.

▪خپرنیز: په خپرنۍ برخه کې د (۱۵) لویو چاپخونو په ګډون د هېواد ټول چاپي امکانات له منځه وړل شوي. تر (۲۰) ملیونه زیات کتابونه، لوټ او سېزل شوي دي.

▪تاریخي: د هېواد ملي موزیم ، د اردو موزیم، دهدې موزیم او نور سیمه ییز موزیمونه لوټ شوي او سیزل شوي دي. د ملي موزیم دیولک تاریخي اثارو له جملې څخه په سلو کې اویا قیمتي اثار غلا شوي دي.

▪کلتوري: دهېواد اصیل افغاني فرهنګ د مسخه کولو لپاره ((سره ، شنه او سپین)) شعارونه راولېږل شول، ټوله افغاني ټولنه پرې مسمومه شوه، اوسنی هېواد مېشتی او بهر مېشتی ځوان پښت په ډېره مشکله پر دې پوهېږي، چې: ((زه څوک یم او دکوم توک یم)) د یو هېواد او قوم رغنده فکري توکي؛ هېواد پالنه، ژبپالنه او دینپالنه د اقتصادي ټیکاو د نشتوالي او نورو ستونزو له کبله ډېره ځلا او غوړېدا نه لري.

▪پوځي: دتېرو دوو سوو کلونو به بهیر کې په هېواد کې له خپلو ګنو تجربو سره یوه مسلکي اردو رامنځته شوې وه، ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اردو جوړښت او اډانه هم له خپلو ټولو وسايطو سره لــه منځــه ولاړه او نور داسې زيانونه رامنځته شول،چې ديوې واحدې ټولنې د روغې ستنې لپاره ناسور ټپ ګڼل کېږي.

خو راځو دېته چې دا ټول کارونه په خپله وشول او که چا وکړل او يا چا دچا په واسطه تر سره کړل؟ پرته له دې چې ددې يا هغې ډلې او يــا ددغه او يا هغه شخص نوم واخيستل شي، هرڅوک چې په دې پورتنيو زيانونو کې په يو نه يو ډول شريک وي، خپلو خلکو، هېواد او انســاني وجدان ته ملامت دي اوبايد محاکمه شي.

لکه څرنګه چې څرګنده ده ، په هره ټولنه کې ددې ډول اشخاصــو دسزا او محامکمې لپاره ځانګړي اصول وي، زموږ ټولنه هم غــواړي د ټولې انساني ټولنې ديوه هډ په توګه له دغو اصولو څخه ګټه پورته کړي او جنايتکاران محاکمه کړي،خو په خوا شينۍ سره بايد ووايو، چې زموږ ولس د يو داسې ستر ايډيالوژيک جنګ قرباني شو، چې زحمت يې موږ وليد او راحت يې نورو...

زموږ په هېواد کې ددې ۲۳کلنې غميزې په پيل کې داســې هيلــه کېده چې د هېواد دا جنايتکاران به هېڅکله هم له محاکمې نه خلاص نه شي، خو کله چې جګړه پراخېده او بهرنی يرغلګر پر شا تمبول کېدل، دسياسي لوبو ليدلوری هم ورسره بدلېده، بيا داسې وخت راغی، چــې نويو ارزښتونو د پخوانيو ارزښتونو ځای ونيو او په پای کې په وجدان او ژوند ګټلې هيله د سياست د بازار ښکار شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روس پلوي او روسپالي ببرک کارمل په واکمنۍ کې ديو زنداني د خولې خبره ده، چې موږ زندانيانو ته يې (۹۳) ډوله سزاګانې راکولې او موږ يې پرې کړولو، موږ ته يې ((د امپراليزم ګوډاګيان)) ويل، خو يو وخت بيا داسې راغی، چې همغو ((امپرياليزم دښمنو)) د امپراليزم غېږې ته پناه يوړه.

زموږ ولس ته د خواشينۍ خبره دا ده چې روس پلوو کمونيستو ډلو لويديځ ته پناه يوړه اويو شمېرجهادي ډلو بيا دروس غېږې ته ځان ګوزار کړ.

ښاغلی سلطان علي کشتمند چې لس کاله د کارمل د روس پلوي کمونيستې حکومت صدراعظم و، د امپراليزم(انګلستان) غېږې ته پنا ه يوړه اوښاغلي رباني او ښاغلي احمد شاه مسعود چې دځينو د ادعا او ګومانونو له مخې يې لس کاله د روسانو پر ضد جګړه کړې وه، د کمونېزم مور(روسيې) له ګرېوانه سر راوکښه. دا بېلګې ډېرې زياتې دي، له دې دوو بېلګو څخه ښکاري، چې د افغانستان د شل کلنې غميزې اکثرو سياسي ډلو اودهغوی مشرانو هېڅ ډول سياسي اخلاق او سپېڅلی بشري وجدان نه درلود او که درلودلای يې نو داسې نه کېدل.

دهېواد ملي مبارز استاد پوهنوال محمدعثمان روستار تره -کي د هغو مليونو افغانانو يوه بېلګه او استازی دی، چې د سياسي جنايت قرباني شوی او زيات کلونه يې د سره ښکېلاک سور زندان ګاللی دی. هغه د يو ژور او ځېرمن ليکوال او سياستپوه په توګه داسې وخت او حالاتو کې خپل ګتور اثر (په افغانستان کې د جګړې جنايتکارانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاکمه) وليکه، چې نـړدې ده د افغانســتان جګــړې او بــدمرغيو د جنايتکارانو موضوع دنړۍ له ذهنه او زموږ د اوسني پښت لــه يــاده ووځي. استاد تره کي د خپل دې اثر په ليکلو سره خپل ملي،هېوادنی او انساني رسالت ترسره کړ او دا ستره موضوع يــې لــه هېرېــدو څخــه وژغورله. استاد خپل اثر د پوهنيزو اصولو له مخې په دومره سړه سينه ليکلی، چې هېچاته په کې د کينې له مخې ګوته نه ده نيــول شــوې، بلکې ده د جنايت څرنګوالی تشريح کــړی دی. هغــه څــوک چــې د جنايتونو د تشريح په دې هنداره کې خپل ځان او څېره ديو عامل په توګه ويني، طبعاً به جنايتکار وي او دخپل ولس پر وړاندې مسئول. په دې کتاب کې د ناپېيلتوب اصول په ټينګه مراعــت شــوي، دملــي او نړيوالو اصولو او معيارونو له مخې جنايتونه ډلبندي شوي او د جګړې حقوق او د بشر حقوق تشريح شوي دي. هر چا چې دا حقوق تر پښــو لاندې کړي وي، هغه جنايتکار ګڼل کېږي.

ددې کتاب بله ښېګڼه داده، چې د جنايتکارانو د نيونې اويوې ملي او يا نړيوالې محکمې ته د هغوی د سپارنې په باب هم لارې چارې پــه کې په ګوته شوي دي.

که چېرې ددې کتاب پر محتوياتو عمل وشي، پــوره بــاور دی چــې جنايتکاران به د خپل عمل سزا وويننــي، کــه چېــرې دا جنايتکــاران محاکمه نه شي، نو ددې مانا به دا وي چې زموږ په ټولنه کې د نــورو جنايتونو لپاره هم لاره خلاصه ده، ځکه چې راتلونکي جنايتکاران به د خپل ژوند برخليک له تېرو هغو سره يو شــان وګڼــي او کــه چېــرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاکمه شي، نو ګټه به یې دا وي چې د راتلونکو جنایتونو مخه به ونیول شي او هغه غصه او عقده چې د ملت په زړه کې ددې جنایتکارانو له لاسه پیدا شوې، هغه به هم اوراه شي، ټولنه به د نظم او سالم ژوند خواته روانه شي او د سوکاله ژوند هیله او ډاډینه به یې پیاوړې شي.

زه د هېواد تکړه ملي مبارز، ځېرمن لیکوال او سیاستپوه ښاغلي استاد پوهنوال محمد عثمان روستار تره کي ته ددې ارزښتمن کتاب د چاپ له امله مبارکي وایم او د نورو بریالیتوبونو هیله یې کوم.

ښاغلي محمد حیدر اقبال پښتونیار هم د زیاتې مننې او ستاینې وړ بولم، چې ددې کتاب د پښتو او دري دواړو متنونو چاپ لګښت ته یې اوږه ورکړه او خپل ملي او فرهنګي رسالت یې یو ځل بیا په زبات ورساوه.

په فرهنګي مینه او درناوي

پوهنیار محمداسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغمان او اوسنی فرهنګي بهیر

کله چې موږ د پښتو ولسي شاعرۍ او په تېره بیا معاصرې شاعرۍ ته ګورو، نو د لغمان ونډه مو په کې ډېره زیاته سترګو سترګو ته کېږي، په ولسي شاعرۍ کې له شیخ احمد خان ، ملا عبدالحنان، محمدنور، حیاخان، الینګاري، پټان، حیران، عاشق الله فریاد، عسکرچالاک،مختار،بسم الله ګلکاریوال، عارف ګاډیوان،غمخور، بسم الله چلمتیوال او نورو په سلګونو ولسي شاعرانو له ادبي مرغلرو

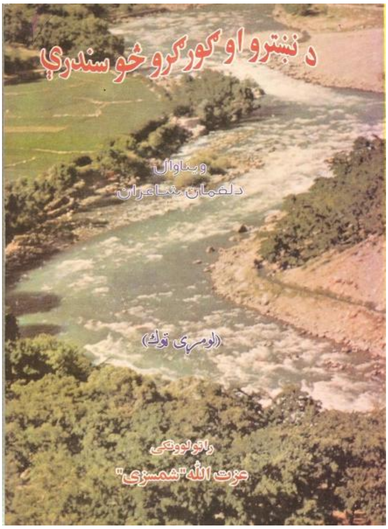

رانیولی، بیا د ښایسته ګل تر لوڅو نظمي ټوټو پورې ټول هغه څه دي، چې د کلونو په اوږدو کې یې د لغمان د خلکو زړونه او ذهنونه خړوب کړي او کله چې بیا له دې خوندورې اوبې تکلفه شاعرۍ سره د لغمان د ولسي سندرغاړو، ګلکي استاد، ملاګي استاد، پاینده محمد، شا ګل، روژه ګل، عزیزالله، نصرالله، اشرف او نورو د سندرو شور هم ملګری

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی، نو نه یوازې یې د لغمان ولسي شاعري ځلولې، بلکې د ټول لغمان نوم یې هم ښه ځلولی او روښانه کړی دی. د لغمان د طبیعـــي ښـــکلا شاعرانه او ښکلاییز چاپېریال تر څنګ ښایي دلغمان د ولسي شاعرۍ او موسیقۍ پاخه بنسټ اوګډ امتزاج علت به وي، چې د لغمان په زیاترو او پاکه ووایو د ټولو اوسېدونکو په ذهن او خیال کې دشـــاعرۍ تومنـــه پرته ده.

په ټول لغمان کبې به داسې ډېر کم څوک پیدا شي، چې د هغه دې د شاعرانو څوبیتونه له یاده نه وي زده او داسې خلک خو په لسګونو زره دي چې یو ځل یې د شعر لمن نیولې، تر یوه ځایه یې ورسره مزل کړی دی. که دا تېر درې ویشت کلنه غمیزه نه وای راغلې او دلغمان ولســـي شاعرۍ او ولسي موسیقۍ همداسې غاړه غړۍ تر دې دمه رارسېدلې وای، نو پوره باور دی، چې نن به د لغمان شاعري نوره هم ښه شوې وه.

که له ولسي شاعرۍ راتېر شو، نو د پښتو په معاصره شاعرۍ کې هم لغمان ونډه ډېره پخه او درنه ده، د پښتو د معاصرې شاعرۍ لـــه پنځـــو ستورو یو ستوری (استاد الفت) د لغمان پر اسمان ځلېدلی، لـــه غـــلام حسن خان ساپي، استاد ګل پاچا الفت، سعید افغاني، منـــان ملګـــري رانیولې بیا داوسني پړاو تر کاوون تو پاني، اسحق ننګیـــال، شهســـوار سنګروال، عزیز تحریک او په سلګونو نورو ټولو د پښتو لمن ډکه کـــړې اوښه په مینه او اخلاص یې ورته خدمت کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې او پلټنې په ډګر کې کــه مــوږ یــوازې د ســرمحقق زلمــي هېوادمل خدمتونه یاد کړو، نو خوله مو پرې ډکېږي او د ویاړ وزرونه مو پرې غوړېږي او کله چې بیا د چاپ او خپرونې خبره کوو،نو هلته خوبیا هم لغمان یو زمری خپرندوی(اسدساپی) لري، چې تــر اوســه یــې پــه لسګونو، نه په سلګونو عنوانه کتابونه خپاره کړي او که خدای کول یو وخت به یې شمېر زرګونو ته‌کو ته هم ورسېږي.

د تمثیل په هنر کې بیا (ممنون مقصودي) یو بل نوښــت وکــړ او د کونډې زوی په سریال کې د مرکزي رول په لوبولو سره یې په تمثیلــي ډګر کې هم د لغمان تله درنه کړه. که په هنري ډګر کــې د لغمانیــانو د ونډې په باب هر څومره وغږېږو اوډېر څه هم ولیکو بیا به هم کــم وي. اوس زما د قلم څوکه دې خبرې ډېره نیولې، چې زه خپله لغمانی یم او موږ بیا دهغو سپاهیانو په شان نه یو چې خپل ځان خپله ستایي، خو که زه د ګران هېواد د بلې سیمې وای نــو بیــا خــو بــه مــې زمــوږ د پېښوریانو ورونو په اصطلاح د لغمان خلکو د هنري خدمت حق ادا کړی وای ، خو اوس یوازې غواړم په لغمان کې د تاندادبي بهیر او ددې تذکرې په اړه څو لنډې څرګندونې وکړم:

څلور کاله د مخه له ډېر اغزن سیاسي اوذهني چاپېریال سره سره د لغمان یو شمېر ځوانو لیکوالو او شاعرانو وپتېیله چې په لغمان کې یــو ازاد او خوځنده ادبي غورځنګ پیل کړي، دوی که هــر څــومره هڅــه وکړه، چې د ټول لغمان په کچه د یو ادبي خوځون هسته جوړه کړي، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغه وخت د لغمان او په تېره بیا د کابل فرهنګي چـارواکو ددې کـار مخه ونیوله او ډېر سخت مخالفت یې وښود، وروسته بیا همدا لیکوال اړ شول چې د یوې ولسوالۍ له کچې خپل ادبي تحریک راپیل کړي، پـه دې کار کې دوی بریالي شول، هماغه و چې د ((الینګار فرهنګي یون)) په نامه یې یوه فرهنګي ټولنه جوړه کړه، په پیل کې واکمنو هم په دوی پسې دومره سر ونه ګراوه او د فعالیت اجازه یې ورکړه، الینګار فرهنګي یون په ډېره لږه موده کې وکړای شول د خپلو غړو شمېر یو سلو شلو تنو ته ورسوي. د یوه کال په بهیر کې یې تر لسو زیاتې فرهنګي، ادبي غونډې ، مشاعرې او څو سپورتي لوبې جوړې کړې، د الینګار ولسوالۍ په کچه یو مناسب کتابتون جوړ شو، چې له پېښور او نورو بېلابېلو سیمو څخه ورسره یو زیات شمېر لیکوالو د کتابونو مرسته وکړه، په سـیمه کې د کتاب لوستلو یو نوی پړاو پیل شو، دې ادبي تحریـک ولسـي او اصلاحي بڼه ونیوه او ډېر خلک یې لېوال او مینه وال شول، خو بل کال لا د بره شوی نه و، چې د واکمنو د صبر کاسه نسکوره شوه اوپر الینګار فرهنګي یون یې یرغل وکړ، کتابتون یې لوټ کړ او د الینګار فرهنګي یون د مشرتابه پر نیولو یې پیل وکړ، دمشرتابه جرګې دوه غړي ښاغلی سیدحبیب شاه ملتمل(پاچا صیب) او عمر وفا یې لاس تړلـي بوتلـل، لومړی یې ننګرهار، بیا یې کابل ته انتقـال اود اسـتخباراتو پـه اووم ریاست کې یې بندیان کړل،د مشرتابه بل فعال غړی(روښان) پېښور ته پر اوښتو بریالی شو او نورو غړو یې درې میاشـتې جېـل وګالـه اوبیـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشې شول، تر هغه وروسته په لغمان کې فرهنګي کار یو څه ټکنــی شو، خو بیا هم شخصي هڅې روانې وې، خو کله چې لغمــان کــې مــلا خیرالدین حقپال(یاد دې یې په خیر وي) د لغمان د اطلاعاتو او کلتور د رئیس په توګه وټاکل شو، نو سره له دې چې د واکمنو ذهنونه بیا هم د پخوا په شان وو، خو ده په شخصي او خصوصي توګه د لیکوالو هڅولو اوفرهنګي خدمت ته ملا وتړله، دا ځل د لغمان په کچه یو داسې ادبي انجمن جوړ شو، چې د واکمن نظام تر پالیسۍ دننه یې کار کاوه. خو بیا هم د ځوانو استعدادونو د غوړېدو لپــاره یــوه ګټــوره هڅــه وه، دوی غوښتل چې د لغمان لپاره (دلغمان) په نوم یوه مجله چاپ کړي، خو ترپایه بریالي نه شول.

ښاغلي عزت الله شمسزي د لغمان د همدغه ادبي بهیر یوه مېوه ده، سره له دې چې ده لا د عمر ډېر پسرلي نه دي تېر کړي، خو د فرهنګي زیار او کار تجربه یې ډېره پخه ده، ده درې ځلورکاله د مخه هوډ کړی و، چې د لغمان د هغو ځوانو شاعرانو یوه تذکره چاپ کړي، چې تر اوسه یې د ځانګړې مجموعې په توګه شعرونه نه وي خپاره شوي، ځکه نو په دې تذکره کې له یو دوو استثنایي بېلګو(ارشاد صیب او هاشمي صیب) پرته ټول هغه شاعران راټول شوي ، چې تر اوسه یې د شعرونو ځانګړې مجموعه نه ده چاپ شوې.

هسې خو په لغمان کې شاعران تر شمېره وتي او د ټولــو د شــعرونو چاپ هم په یوه تذکره کې ناشونې خبره ده، نو ځکــه خــو شمســزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صیب ددې شاعرانو لپاره یو برید وټاکه، مانا دا چې ولسي شاعر نه وي، عمر یې ډېر لوړ نه وي او ځانګړې شعري مجموعه یې نه وي چاپ شوي. د لغمان دپخوانیو او ځوانو ولسي شاعرانو لپاره ښایي نورې تذکرې په پام کې نیول شوي وي، خو د ښاغلي شمسزي ددې برید دننه بیا هم ډېر شاعران پاتې شوي دي، چې دیوې بلې ځانګړې تذکرې د خپراوي غوښتنه کوي، زه هیله من یم چې دی د بلې تذکرې لپاره هم ملا وتړي او هغه شاعران چې له دې تذکرې پاتې وي، هغه په بله کې خوندي کړي.

کله چې شمسزي صیب ددې تذکرې په ترتیب او لیکلو پیل کړی و، نو هماغه وخت موږ ددې تذکرې د چاپ لګښت د راټولولو په فکر کې وو، په پای کې موږ په دې بریالي شو، له دغو ښاغلو سره چې ددې تذکرې د چاپ لګښت یې برابر کړی خپلې اړیکې ټینګ کړو، دوی ته مو ددې تذکرې د چاپ د لګښت یادونه وکړه او دوی په ورین تندي ومنله، نو ځکه زه لومړی د ځان او بیا ددې تذکرې دشاعرانو په استازولۍ له دغو ښاغلو څخه د زړه له کومي مننه کوم، چې ددې ګډې شعري ټولګې د چاپ لګښت یې برابر کړ.

لکه څنګه چې مو ددې تذکرې د برېد په اړه څرګنده کړه، نو د شعرونو په اړه یې هم دا ټکي د یادونې وړ دي: ددې تذکرې ټول شعرونه دومره لوړ هم نه دي، چې سرې ورته د (خو) ګوته ونه نیسي او دومره کمزوري هم نه دي چې هېڅ په چاپ نه ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو شاعرانو داسې شعرونه هم په کې راغلــي چــې د پښـــتو د اوسنۍ شاعرۍ ښې پخې بېلګې او په اصطلاح لوړ معیــاري شــعرونه دي، خو ځینو شعرونو کې بیا ځینې کمزوري ټکي او نیمګړتیــاوې تــر سترګو کېږي او داطبیعي خبره ده، ځکه چې دې شاعرانو ته لا ډېر مزل پاتې دی او دا یې لومړنۍ تجربې دي، دبېلګو له راوړول څخه ځکه ډډه کوم چې تذکره خپله ستاسو په لاس کې ده.

په ټولیز ډول دې تذکره کې د منځنۍ کچې او معیار شعرونه ډېــر زیات دي.

ښاغلي شمسزي صیب پر داسې وخت ددې تذکرې چاپ او خپراوي ته ملا وتړله چې نور ګڼ شمېر فرهنګي بوختیاوې هم ورترغاړې شوي دي، خو له دې سره سره بیا هم پر دې بریالی شو، چې دهر شــاعر پــر ژوند لیک سربېره دهغه دشعرونو پر څرنګوالي هم یو څه رڼا واچوي.

زه ښاغلي شمسزي اوپه دې تذکره کې ټولو راغلیو شاعرانو ته ددې تذکرې د چاپ له امله مبارکي وایم ، پښتو ادب او تذکره لیکنه کې یې یوه ګټوره زیاتونه بولم.

په فرهنګي مینه

اسمعیل یون

۱۳۸۰ل کال، پېښور-پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو غږ پوهنه او ویېپوهنه

استاد پوهنوال محمدصابر خویشکی د کابل پوهنتون دژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې یو پخوانی او تجربه کار استاد او له ۲۵ کلونو راهیسې په پښتو څانګه کې پر تدریس بوخت دی. استاد خویشکي د خپل تدریس په بهیر کې زیات وخت پښتو فونولوژي- مورفولوژي (غږ پوهنه او ویپوهنه) او (صرف) او (نحو) تدریس کړي دي. ده نه یوازې په پښتو څانګه، بلکې د کابل پوهنتون د نورو پوهنځیو په ځینو څانګو کې چې پښتو په کې د یو مضمون په توګه تدریسېږي، اوږده موده تدریس کړی او د

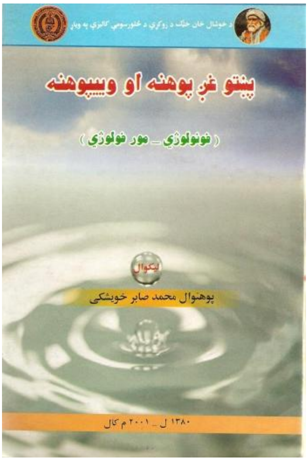

پښتو تدریس ښه پخه تجربه ورسره مل ده. دا کتاب یې هم د پوهنوالۍ علمي رتبې ته تیسس او هم د همدغه ۲۵ کلن تدریس او ګنو تجربو نچوړ دی، چې پښتانه او نا پښتانه محصلین ترې ښه ګټه اخیستلای شي.

په دې کتاب کې پښتو غږونه، د هغو شکلونه، وییونه، وییکي، تاړي، د نوم ګردان اړخونه، د نومونو وېش، ضمیرونه، قیدونه، فعلونه، د جنس او زمانې له مخې د فعل حالتونه، لنډه دا چې د (غږ) او (کلمې) ټولې خواوې په ښه مفصله توګه څېړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ا اثر د پښتو (صرف) په برخه کې یو بل منظم، سســتماتیک او گټــور کتاب دی، چې په ډېروه روانه او پسته ژبه لیکل شوی او هر چاته ترې گټه اخیستنه شونې ده. هیله ده استاد پوهنوال محمدصابرخویشکی د پښتو گرامر دا لړۍ د جمله پوهنې(نحو) تــر برخـــې پــورې ورســوي او دپښـــتو گرامرونو په لړۍ کې یوه بله غوره زیاتونه وکړي.

په فرهنگي مینه

پوهنیار محمد اسمعیل یون

۱۳۸۰ ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ((زړه کلا)) کې یو عالم خبرې

په اوسني پښتو ادبي بهیر کې ښاغلی وکیل شینواری د هغو لیکوالو له جملې څخه دی چې قلم یې څواکمن او فکر یې پوخ خو شهرت یې کم دی، د دې کار یو لامل شاید دا وي چې د ده ذهني دایره له ځاني کچې څخه یوې ملي او انساني کچې ته پراخه شوې ده.

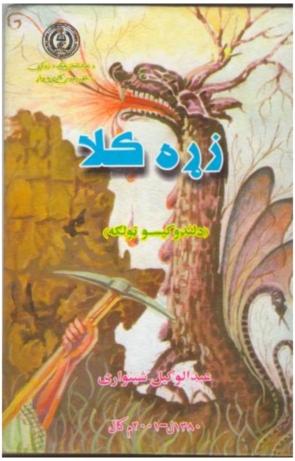

د همدغه ملي، هېـوادني او فرهنګـي ارمان د پـالنې او ځلـونې لپـاره یـې لـه فرهنګي بلهارۍ نه نیولې تر مالي قربـانۍ پورې ټولو ته اوږه ورکړې، پېښور مېشتو او هېواد مېشتو لیکوالو د ستونزو کمولو او د هغو د اثارو د خپرولو لپاره یې مالي مرستې کړي، د هیلې مجلې د پرله پسې (۲۳)مې ګڼې چاپ لګښت یې ورکړی، په بهر کـې یـې افغـاني فرهنګي ټولنو د خوځون، پیوستون او د کار د اغېزې لپاره هلې ځلـې کړې او د یو شمېر نورو خپرنیزو فرهنګي کارونو په هڅونه کې یې ونډه اخیستې ده. خو تر ټولو ستر او غوره فرهنګي خدمت چـې شـینواری صاحب د هغه پر تر سره کولو بریالی شوی، هغه د کـال غـوره ادبـي، سیاسي، تاریخي او ټولنیزو دریو عنوانو غوره پښتو کتابونو ته د جایزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکول دي، دا کالنۍ جایزې (د استاد الفت، استاد حبیبـــي او اســـتاد شېرزاد یعقوبي) په نومونو دي، چې د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې له خوا هر کال ورکول کېږي. د دې مانیزو جایزو مادي ملاتړ د همده له خوا برابرېږي، هرې جایزې سره به (۱۲) ملیونه افغـانۍ یـا (لـس زره کلدارې) ملې وي. د استاد الفت په اند په یوه ټولنه کې د یــو انــدیال (مفکر) په اندېول د فکر پالونکي او روزونکي مرتبه ځکه لـوړه ده چـــې فکر پالونکی د ټولنې نور وګړي هم روزي او ټولنې ته یې وړاندې کوي.

د وکیل شینواري دا روزنیز او هڅندوی کار له دې کبله هم د زیاتې ستاینې وړ دی چې هغه نه کوم لوی پانګوال دی، نه هم کوم سوداګر، یو عادي بهر مېشتی افغان دی چې د خپل تندي د خولو په محصول، خپل ملي فرهنګ پالي او غوړوي یې. په داسې یو اقتصــادي دریـځ کــې د داسې یوه غوره فرهنګي خدمت ترسره کول خپله پر اقتصادي لېوالتیا باندې د لیکوال د فرهنګي مینې او جذبې غلبه او واکمني څرګندوي. دلته یو شمېر لیکوالو سره دا وېره وي، چې لیکوال یو ځـل لــه خپــل چاپېریال څخه لرې او پردی شو، بیا نو بېخي پردی شو او راخپلول یې ډېر ګران دي، خو زموږ یو زیات شمېر لیکوالو لکه عبدالمالک بېکسیار، زرین انځور، لطیف جان بابي او په لسګونو نورو دا ثابته کړه، هغه څوک چې د ملتپالنې او ژبپالنې په خم کې رنګېدلي وي که هغه د دنیـا هــر ګوټ او هرې ټولنې ته لاړ شي، د بلې ټولنې رنګ او خوند یــې د زړه او ذهن چاپېریال، مینه او ولوله نه شي بدلولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکيل شينواری هم د خپل ذهني بلوغ په داسې يو پړاو کې بهر مېشتی شو، چې پردي کلتور او د هغو مصنوعي ښکلا او ځلا يې پر هېوادنۍ مينې او ولولې د بدلون اغېز شيندلای نه شو. ځکه نو همغه هنرمن او همغه وکيل شينواری چې و همغه پاتې شو.

(زړه کلا) د ده د لنډو کيسو لومړنۍ ټولګه ده چې زموږ د ټولنې د ببلابېلو اړخونو په تېره بيا د شلکلنې جګړې او د هغې د بدمرغيو ژوره انځورنه په کې شوې ده.

دا چې د دې لنډو کيسو يو شمېر کرکترونه رواني ناروغان دي دا هم څه ناڅاپي خبره نه ده، دا هم په ژور او رواني ډول د هغې رنځوري ټولنې تصوير دی، چې په څه کم دونيم لسيز ژوند کې له هر ډول ناروغيو سره مخ شوې، وګړي يې د مختلفو ګروهو په ځېل کې راټاله شوي او يو د بل مرګ ته روزل شوي دي.

ليکوال په ډېر مهارت سره په دې بريالی شوی، چې په (زړه کلا) کې د خپلې ټولنې او خپل هېواد او پر هغو د تېر شوي ناتار تصوير وړاندې کړي. په دې ليکنه کې ليکوال څرګندوي چې کله په ټولنه کې د هغې وګړي پر ببلابېلو متضادو افکارو ووېشل شي، لومړی ذهني او بيا فزيکي ټکر رامنځته کېږي او ټولنه له ګډوډۍ سره مخامخېږي او د هغې د ارزښتونو د له منځه تلو سبب کېږي. په (زړه کلا) کې هم د کلي د خلکو او ان د يوې کورنۍ د غړو ذهني اختلاف د دې سبب شو چې ټوله کلا ونړوي او بيا د يو بل پر ضد مورچلونه جوړ کړي، پلار د زوی او زوی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار پر ضد ودرېږي. په (بدې) لنډه کیسه کې لیکوال د (احســاس) او (مجبوریت) ترمنځ د مقابلې انځور وړاندې کړی او دا ښیي چې که پــه ټولنه کې د مجبوریت عامل ختم شي، نو د ټولنیزې ناروغۍ او فســاد مخه نیول کېدی شي. دی په دې کیسه کې د کیسې د مرکزي کرکټر د احساس وروستی مقاومت څرګندوي چې له خپل مجبوریت سره سره یې د بدو په مقابل کې څرګندوي، خو هغه ته هــم پــه ګــران قیمــت پرېوزي.

په (زړه کلا) کې د راغلو لنډو کیسو یوه ښېګڼه دا هم ده چې اکثره لنډې کیسې یې مثبت پیغامونه لري، لیکوال د پېښو کټ مــټ بیــان پسې نه دی تللای، بلکې پېښې یې داسې غځولي چې لوستونکی ترې د ژوند لپاره یو مثبت پیغام ترلاسه کړي. د لیکوال اساسي رسالت او د یوه ادبي اثر ښېګڼه هم په دغه ځای کې ده چې لیکوال په دې بریالی شي چې هم د پېښې انځور وکاږي او هم داسې یوه پایله د لوســتونکو مخې ته کېږدي چې هغو ته د خلاصون او ژغور لاره وروښیي.

وکیل شینواری په (باران او بنیادمان) لنډه کیسه کې لوستونکي ته دا څرګندوي، چې د یوې ټولنې خلک که په ډله ییــز ډول پــر ټــولنې باندې د یوه راخور شوي غم او ناتار درملنې ته ورودانګي، نو د خلاصون لاره یې شته او که نه یو د یو هیلې او بل د بلې هیلې ته ناســت وي، د عمل پر ځای پر خبرو بوخت وي نو د ټولو مخ به د ژوند او کور پر ځای د هدیرې پر لوري شي. په (ماران او بنیادمان) کیسه کې همــدا مفهــوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې شوی، هلته مارانو د کلي باغ کې ځای نیولی او هر کلیوال چې باغ ته ورځي بېرته ترې ژوندی نه شي راوتلای، نو ځکه خو په پای کې د ټولو کلیوالو هدیرې ته مخه شوه.

په (کلي او موټر) کې هم همدا شان یو ستر ټولنیز او هېوادنی ارمان نغښتل شوی او د ټولنې د پرمختیا او هوساینې لپاره یې لاره په ګوتـه کړې ده، په دې لنډه کیسه کې موټر د یو هېواد، موټروان د یو لارښود یا مشر او سورلي د خلکو لپاره سمبول ټاکل شـــوي. د لارې او ســـړکونو ویجاړې د هېواد ناوړه سیاسي حالات ګنل کېږي، چې که چېرې مــوټر زوړ وي، لارې هم خرابې وي او موټروان هم نوی او تنبل وي او بیا لا دا چې د یوه زاړه موټر لپاره څو نوي او بې تجربې موټر چلوونکي راټــول شوي وي او هر یو د موټروانۍ دعوه کوي نو خدای خبر که سورلۍ تــر خپله ځایه ورسوي. له دې کیسې نه داسې پیغام ترلاسه کېږي چې که پر یو هېواد جګړه تېره شوې وي او هېواد ځپل شوی وي، نو د هغه لپاره یو اندیال (مفکر) او مدبر لارښود ته اړتیا ده چې خپل هېواد له اغــزن سیاسي چاپېریال او ناخوالو څخه راوباسي.

(تړلې غوټه) او د (ډولۍ) د جګړه ییــز مهــال د پېښــو دردوونکــي انځورونه وړاندې کوي.

په دې لنډو کیسو کې ځینې داسې لنډې کیسې هم شته چې هغه د انسانانو (وګړو) رواني حالت څرګندوي لکه (خوب، پښېمان، څېرې او اندېښنې). په دې کیسو کې لوستونکي د کیسو د کرکټر د رواني حالت

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل ته ورننوزي او له هغه څخه یوه ټولیزه نتیجه او پیغام ترلاسه کوي. په پښتو ادب کې داسې لنډې کیسې چې د انسان روحي حالت انځورنې ته زیاتې ځانګړې شوې وي، ډېرې نه دي. د دې ټولګې یوه ښېګڼه دا هم ده چې دا برخه هم په کې رانغښتل شوې ده.

ددې ټولګې پر هره لنډه کیسه ډېرې خبرې کېدی شي، د ګڼو ښکلاوو ترڅنګ به ځینې نیمګړتیاوې هم ولري، خو پر هر اړخ به یې درانه لوستونکي او کره کتونکي تر چاپ وروسته خپله قضاوت وکړي او وبه یې ارزوي، خو زه د دې کیسو د یو لوستونکي او د ادب د یوه مینوال په توګه د ژبني بیان، د فکر د پوخوالي او دمثبتو پیغامونو له پلوه دا ټولګه یوه بریمنه او شتمنه مجموعه بولم، لیکوال ته یې مبارکي وایم او د نورو بریو هیله یې کوم.

په ټوله فرهنګي مینه

پوهنیار محمد اسمعیل یون

۱۳۸۰ل کال

پېښور- پښتونخوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

((افغانان په استراليا کې)):

زموږ د تاريخ يوه بله پاڼه

افغانانو د تاريخ په اوږدو کې له وياړه ډکه ډېرې كارنامې كړي، خو دا كارنامې لكه څنګه چې دي هغسې د ليک په دايره کې نه دي راغلي او له خپل شان او كيف سره سمې نه دي

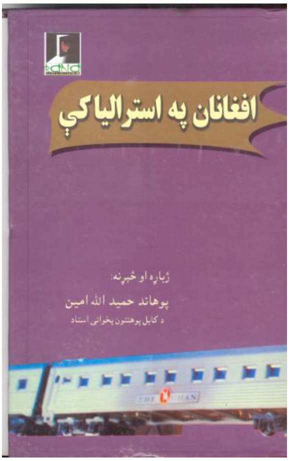

ځلول شوي. نه يوازې تر هېواده بهر د افغانانو د اتلوليو د تاريخ ډېر ګوټونه ناڅرګند پاتې، بلكې په كور دننه كې هم داسې سترې تاريخي پېښې او تاريخي شخصيتونه شته چې پوره او كره څرګندتيا او ځلا يې لا اوس هم ډېر كار او زيار غواړي.

له نېكه مرغه په دې تېرې يوې يوې نيمې لسيزې كې د افغانانو د تاريخ په تېره بيا معاصر تاريخ په باب ګڼ شمېر اثار چاپ شوي، دې اثارو كې د بهرنيو افغانپوهانو او خپله د افغان ليكوالو دواړو اثار شامل دي، چې د افغانستان د تاريخ ډېر تياره ګوټونه يې روښانه كړي دي. دا دی ((افغانان په استراليا كې)) تاريخي اثر ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړۍ یوه بله مهمه کړۍ ده، چې د هېواد پیاوړي لیکوال استاد پوهاند حمیدالله امین لیکلی دی.

دا تاریخي اثر لکه څنګه چې له نامه څخه یې ښکاري په استرالیا کې د افغانانو ژوند، مهاجرتونو، کار، فعالیت او تجارت ته مختص شوی دی. په دې کتاب کې استرالیا ته د افغانانو د لومړي مهاجرت، د لارې د ستونزو، هلته د مېشته کېدنې، په استرالیا کې د دوی پر وړاندې د تبعیضي چلند، د افغانانو د کار، فعالیت، تجارت او په مجموعي ډول د افغانانو د کارنامو په باب هر اړخیز معلومات وړاندې شوي.

لیکوال په ډېر دقت سره د هغو بهرنیو لیکوالو اثار چې په استرالیا کې د افغانانو په باب لیکل شوي، له نظره تېر کړي او خپله یې هم د معلوماتو د راټولولو لپاره استرالیا مېشتو پخوانیو او اوسنیو افغانانو ته د لومړي لاس اخځ په توګه مراجعه کړې او کره معلومات یې ترې راټول کړي دي. د استرالیا بېلابېلو سیمو ته چې کوم ځای کې د افغانانو د ژوند څرک لګېدلی یا ترې د کورونو او مسجدونو په څېر ژوند نښې پاتې، ورغلی او په تصویري او نقشه ییز ډول یې دا اسناد په کتاب کې خوندي کړي دي. ددې کتاب له لوستو څخه سړی دا نتیجه اخیستلای شي، لکه څنګه چې افغانان په جنګ، توره او مېړنتوب کې مشهور دي، تر هغه زیات په زغم، تحمل، فرهنګ جوړونه او تمدن جوړونه کې ښه استعداد لري، خو د افغانانو د استعداد دې اړخ تــه لیکوالــو خصوصاً بهرنیو لیکوالو ډېره پاملرنه، نه ده کړې. له نېکه مرغه چې په دې اثر کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې اړ خ باندې هم زیاته رڼا اچول شوې. لیکوال په استرالیا کې د افغانانو په باب لیکي: ((دوی د پینځو کلونو لپاره د استرالیا په لویې وچې کې د ترانسپورتي نظام بشپړ کنترول په لاس درلود، ځکه نو د نولسمې پېړۍ په دویمه نیمایي او د شلمې پېړۍ په لومړیو شلو کلونو کې په استرالیا کې د تجارت او اقتصاد وده او همدا شان د استرالیا په مرکزي برخو کې د علمي څېړنو پرمختګ ټول د دوی د زیار او هاند نتیجه ده.))

لیکوال زیاتوي:

((اوس د استرالیا حکومت هغه جوماتونه چې دوی (افغانانو) جوړ کړي وو، د دوی یو شمېر کلي او حتی هدیرې د هېواد د تاریخي اثارو په توګه پېژني او د هغو ساتنه کوي، ځینې پارکونه، سړکونه او حتی د غرونو څوکې د دوی په نومونو یادېږي او هغو اورګاډو چې په جنوبي استرالیا کې د دایلاید له ښار څخه په شمالي استرالیا کې د Alice Springs ښار ته په پخوا وختونو کې تګ راتګ کاوه او د افغانانو په نوم یادېده، یو ځل بیا یې (Ghan Express) په نامه چې هماغه تاریخي نوم دی په فعالیت پیل کړی دی.))

((افغانان په استرالیا کې)) اثر پر یوې پیلیزې او سریزې سربېره یوولس څپرکي لري، چې ((اوښان په استرالیا کې)) پر موضوع پیل او د ((افغانانو کلتوري انحلال)) پر موضوع پای ته رسېږي. لیکوال د هرې موضوع په باب مستند شواهد، تصویرونه او اسناد وړاندې کوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکو ته د افغانانو د ژوندانه په هکله یو روښـــانه تصـــویر وړانـــدې کوي.

د کتاب اوچتې معیاري ژبې او کسه ییز بیان د اثر خوږلني نوره هـــم زیاته کړې ده او لوستونکی تر پایه له ځانه سره ساتي.

زه قدرمن استاد پوهاند حمیدالله امین ته د دغه خورا مهم کتاب د لیکلو او چاپ له امله مبارکي وایم او رڼا علمي مرکز ته کورودانی وایم، چې دا قیمتي اثر یې چاپ کړ او درنو لوستونکیو ته هم ددې مهم کتاب د چاپ مبارکي وایم او د لوستو بلنه ورکوم.

په مینه او درنښت

اسمعیل یون

جلال اباد

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فریاد سوي فریادونه

کله چې څوک د افغانستان په تېره بیا ختیزې سیمې او په هغې کې بیا د لغمان ولسي شاعرۍ ته نظر کوي، نو فریاد ورته د یوې نامتو او یادې څېرې په توګه په نظر ورځي.

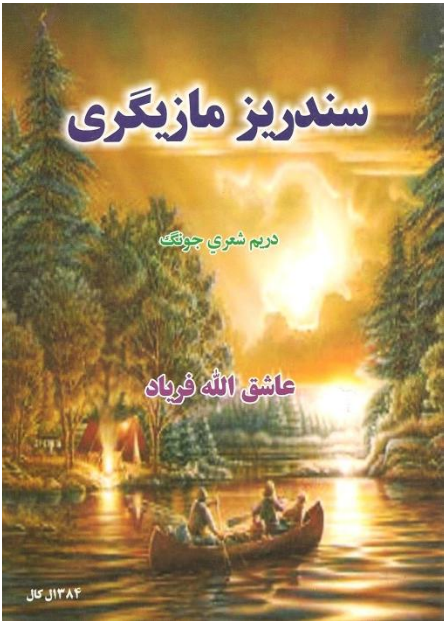

د فریاد شعر له نږدې درې نیمو لسیزو راهیسې د محلي او وطني سندرغاړو له خولې زمزمه کېږي او خپله سندریزه فضا پرې ګرموي. په ختیزو سیمو، د افغانستان په نورو ډېرو برخو، ان په لرې پښتونخوا کې به داسې خلک کم وي، چې هغه دې موسیقي په تېره بیا ولسي موسیقي اوري او د فریاد له نامه سره دې اشنا نه وي. دا خبرې ددې ښکارندویي کوي، چې دفریاد شعرونه د موسیقۍ په تول پوره او کره دي او د ولس ذهن یې منلو او هضمولو ته تیار دی.

د ولسي شاعرۍ یوه غټه ښېګنه همدا ده، چې د ولس له ذهني کچې سره سم حرکت کوي، د هغوی شوق، ذوق، انګېرنې او خوښونې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې منعکس کېږي او د مانا بار يې دومره دروند نه وي، چې د چا پر ذهن بار شي.

ولسي شعر ته ځکه ولسي وايي ، چې دولس په ژبه ويل کېږي اوليکل کېږي، د هرلغت له لغوي او اصطلاحي مانا سره د ولس ذهن روږدی وي، د وزن او اهنګ له پلوه هم ولسي شعر هماغه اهنګ تعقيبوي چې د ولسي ژبې له اصلي سکښت او رغښت څخه راټوکېدلی وي. ولسي شعر ځکه د ولس خوښ وي، چې د تصنع او تکلف بار يې نه وي زغملی لکه څنګه چې په خپله بې تکلفه او بې ريا ژوند کوي، دغسې يې هنري پنځونې هم بې ريا او بې تکلفه وي.

کله چې موږ د فرياد صيب شاعري مطالعه کوو، نودده شاعرۍ کې هم د رښتينولۍ او ناتکلفۍ دا عنصر له ورايه معلومېږي، فرياد په خپله شاعرۍ کې هېڅ وخت داسې نه دي کړي چې کلمې واړوي راواړوي، مفهوم په کې ورک را ورک کړي، تصنعي وزن او اهنګ جوړ کړي او د خلکو په اصطلاح ځان داسې وښيي چې وګورئ زما شعر دومره ژور او دقيق دی، چې له ډېرې مانا يې څوک پر مانا نه پوهېږي، زموږ په اوسني روان شعري بهير کې يو شمېر شاعران د مانا دفقر پر رنځ اخته دي، بيا نو کوښښ کوي پر کلمو باندې د فشاري او تحميلي اهنګ له تپلو اودکلمو د نامناسب ادلون بدلون له لارې خپل معنوي فقر پټ کړي او بيا داسې تظاهر کوي، چې ګنې زما شعر خو دومره ژور دی چې هر څوک يې پر مانا نه پوهېږي، حقيقت دا وي چې په دا ډول تکلفي او تصنعي شعرونو کې چې اصلاً د احساس جوهر نه وي، نو څوک به يې پر مانا څنګه پوه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نیکه مرغه چې د فریاد شعرونو ته دتکلف او تصنع ناروغۍ لاره نه ده پیدا کړې، دده شعر چې سړی لولي نو په یو ځايي ډول يې يوه پوره مانا ذهن ته ورانتقالېږي او چې يې د (بخت زمينې) په شان نامتو سندرغاړې، په سندرو کې وايي نو سړی تـرې لا پـوره مانـا او خونـد اخیستلای شي.

زه د فریاد ددې ټولګې د شعرونو په سریزه کې له هماغه پیله پـه ولسي ادب او له هغه سره په تړاو کې دده پر شعرونو وغړېدم او هغـه خوند چې تل ماترې اخیستی دی مجبور يې کړم دا پورته کرښې ولیکم، دا خبره مې له یاده ووتله چې ووایم اوس زما مخې ته دده د غزلونـو یوه ټولګه پرته ده، څرنګه چې دده غزلې هم ډېرې د سندرغاړو له خوا له موسیقۍ سره ګډې ویل شویدي، نو کوم رنګ او خوند چې دده په شعرونو کې شته او ما ورڅخه یادونه وکړه، غزل يې هـم لـه همـاغو صفاتو یا تر هغه زیات خوندور دی، نو ځکه مې دا یادونه ضروري وبلله چې که ما يې دغه ټولګه لوستلې هم نه وای د نورو ټولګو له مخې مې لیکنه پرې کولای شوه، ځکه دلته زما موخه دده ټوله شاعري ده.

فریاد چې څه شعرونه لیکلي که هغه عشقي بڼه لري یا حماسي او یا يې هم هېوادني مسایل بیان کړي، نو په ټولو کې دی په خپله د یـوه کرکټر په توګه صادق او رښتینی دی، ځینې ادبپوهان په دې نظر دی، چې هر هنري اثر په تېره بیا ادبي اثر خپله د لیکوال د ذهني او عیني ژوند یوه تابلوه ده. بریالي لیکوال همغه دي، چې خپل ټاکلی روح، درد او احساس اود ژوند واقعي حالت د الفاظو د اعجاز په زور خپل هنري اثر ته ورانتقال کړي، دا چې فریاد ترکومه حده په دې کې بریـالی دی چې د الفاظو ډېرې ښکلې تابلوګانې لوستونکو ته وړاندې کړي، په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه کې به په خپله لوستونکي قضاوت وکـړي، خـود اخبـره ډېـره څرګنده ده،چې فریاد هر څه لیکلي د صداقت او درد له مخــې یــې لیکلي دي، وګوري د (لور) په نامه یوه غزل یې، دده د فردي ژوند یـو رښتینی انځور وړاندې کوي:

راتـــــه یـــادېږي ډېــــره ډېــــره نـــــازولې لـــورې
تــا نـــه مـــې زار کـــړې پـــه زر واره زماښـــکلې لـــورې
دا ستا پـــه یــاد زه پـــه پـردي وطـــن کـــې شــپې تېـروم
د پســــرلي ښـــکلې وړمـــه یـــې زمـــا ښـــکلې لـــورې
دلته په دې وطـن کـې هـر څـه هرڅـه ډېـر دي مګـر
چوپـــه چوپتیـــا ده تـــه بـــه شـــوخه ګرځېـــدلې لـــورې
هر څه به هېر کړم خوستا اوښکې مې شوې داغ د زړګـــي
چـــې د راتلـــو پـــه وخـــت کـــې تـــا راتـــه ژړلـــې لـــورې.

همدارنګه دده هغه بل شعر چې (مور) یانې د ژوند تر ټولـو مقـدس موجود ته یې لیکلی دی، هم له ډېر زیات سوز او درد نه ډک دی:

چـــــــې ظالمـــــــانو ځـــــــورولې مـــــــورې
پـــــه دې حـــــال مانـــــه وای لیـــــدلې مـــــورې
مقــــام دې لــــوړ دی تــــر اســــمانه رســــي
ای دردیـــــــدلې ځوریـــــــدلې مـــــــورې
ســــتا لــــه زخمــــي زخمــــي ټټــــره لــــوګی
پـــــه کـــــړاوو کـــــې لوبیـــــدلې مـــــورې
څـــوک بـــه دې وپوښـــتي چـــې څـــه تېـــر شـــوي
لـــــه خپـــــل تقـــــدیره ژړیـــــدلې مـــــورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فریاد غزلونه نه یوازې د موسیقۍ د اهنگونو په تول پوره او کــره دي او سندرغاړو ته تیار دیوکمپوز شوي شعر بنه لري، لکه څنگه چې مو یادونه وکړه له ځانگړي فردي او اجتماعي سـوز او درده هــم ډک دي، وگورئ دا غزل یې:

ما د ځان پــه ویـر کــې دواړه ســترگې سـرې کـړې
پـــه ژړا ژړا مـــې دا ســـوې نـــارې کـــړې
مومنـــانو کـــه پـــه داد مـــې ورســـېږئ
ظالمـــانو مـــې لـــه تنـــه غوښـــې پـــرې کـــړې
نه مې خپل شته، نه مې دوست چــې مــې پکـار شـې
رقیبـــانو ځکـــه تـــوکې مســـخرې کـــړې
پــه زړگــي مــې د هجــران تــورې تیــارې شــوې
تــا چــې زلفــې پــر ســپین مــخ خــور ورې کــړې
د گلونـــو پـــه دیـــدار مشـــغول او مســـت وم
هـــره خـــوامې د گلونـــو ننـــدارې کـــړې
تـــور بانـــه لکـــه خنجـــر پـــه زړه راښـــخ شـــو
زړه زخمـــي شـــو تـــورو وینـــو فـــوارې کـــړې
خـــاص د مینـــې تقـــدس او احتـــرام و
چـــې مـــا ځـــان بانـــدې قبـــولې غرغـــرې کـــړې
مفلســـــې او بېکســـــې دې دواړه ورک شـــــې
گنـــې یـــار بـــه پـــه مـــا کلـــه دا نخـــرې کـــړې
ای فریـــاد عاشـــق الله ســـزا دې همـــدا ده
چـــې بـــې رحمـــه بـــې وفـــا تـــه دې اســـرې کـــړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه يې هم وړاندې کوو:

زه د يـــار پــــه درد و غـــم کـــې لېـــونی شـــوم
کـــور او کلـــی رانـــه پـــاتې ســـاراني شـــوم
محبـــت دې پـــه ماهســـې چـــارې وکـــړې
د مجنـــون غونـــدې د خلکـــو خنـــدنی شـــوم
راښـــکاره شـــه پـــه مکېـــز او پـــه نخـــرو کـــې
د بېلتـــون لـــه لاســـه ســـوی ســـپېلنی شـــوم...
همداسې تر پایه...

په دې شعري ټولګه کې د فریاد دشاعرۍ د دېرش کلن بهير متفرقه شعرونه راغلي دي، البته تر دې دمخه هم دفرياد د شعرونو دوه ټولګې چاپ شوي دي. خو دده د ټولې شاعرۍ پرمختيايي بهير ته چې مـوږ وګورو، شعري پرمختيايي بهير يې لکه د سمندرګيو د اوبو د بهير پـه شان ارام ارام روان دی، داسې نه دی لکه د سيلاب د اوبو په څېر چې يو ناڅاپه راپيدا شي، چټک سرعت سره بېرتــه خــتم شــي. دده پــه شاعرۍ کې دده فطري ذکاوت او شاعرانه طبيعت ډېر موثر ښکاري، هغه شاعري چې ورو خو متداوم پرمختګ کوي، عمر يې هم زيات وي نظـر هغې شاعرۍ ته چې يو دم وده وکړي.

فرياد نه يوازې يو شاعر دی، بلکې يو ټولنيز، سياسي او فرهنګيالی شخصيت هم دی، ليکوال دی او اديب، د رزم او بزم د دواړو مجلسونو لېوال او ګډونوال دی. سندريز محفلونه يې تر هرڅا زيـات خوښـېږي، لکه څنګه چې د شعر پر صور او خيال پوهېږي، دغسې د موسيقۍ پـه سُر او تال هم ډېر ښه پوهېږي، روزنيزه خوا يې هم ډېره غښتلې ده او تر اوسه يې په سلګونو ځوان شاعران او ليکوال روزلي او تشويق کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، ملتپالنه يې تر هرچا زياته خوښېږي اوپښتو پالنه کې خو دومــره زړور دی چې ډېر امتيازونه يې د پښتنو له سره قربان کړي دي.

پر ځان متکي او باوري شخص دی، د ژوند هرې ناخوالې ته يې اوږه ورکړې او ورکوي يې او د ژوندانه مايوسۍ ته يې ځان نــه دې تســليم کړی، زه نور د درنو لوستونکو وخت نه نيسم، د هوډمن ژوند او پر ځان باوري شاعر فرياد صيب ته دده د درېيمې شعري ټولګې د چاپ له امله د زړه له کومې مبارکي او د نورو هنري پنځونو په هيله يې يم.

په مينه

اسمعيل يون

کابل

۲۲/۱۱/۱۳۸٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د مکیاویلي په سیاسي فورمولونو کې

سیاسي او ټولنیزې چارې د سیاسي هغو په شان نـه دي، چـې د ریاضي او کیمیاوي فورمولونو په واسطه حل او اوارې شي، د سیاسي او اجتماعي پېښو په ډلبندۍ او پایلو کې وخت او شېبې، ځای او ځایګی، احساسات او عواطف، ضوابط او روابط، استثنات او واقعات او نور ډېـر مسـایل خپل خپـل اغېـز لـري، خوساینسـي مضامین او مسایل بیـا د خپلـو ټـاکلو علمي فورمولونو تابع دي، چې پـورتني یاد شوي مسایل په کې اساسي نقش نه لري، خو هغه ټولنیزې پېښې چـې پـه متواتر ډول د تجربو له لابراتوار راوتلې وي، د یو لړ اجتماعي فورمولونـو تـابع

ګرځي، متلونه او ځینې ولسي اصطلاحګانې، چې د ولسي او ټـولنیز ژوند لپاره د پرله پسې تجربو نچوړ دی، د اجتماعي ستونزو ، لانجو او مسایلو د حل او ثبات لپاره غوره اجتماعي فورمولونـه دي. سیاسـي مسایل ، پېښې او کړکېچونه ، چې د ټولنیز ژوند یوه اساسي برخه ده، هم د پرله پسې تکرار او ورته والي له مخې مشخصـو فورمولونـو تـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وردا‌خلېږي. سیاستوال د سیاسي پېښو له ورته والي څخه د خپلو سیاسي موخو د ترلاسه کولو لپاره د یوې تجربې په توګه په آني ډول ګټه پورته کوي؛ د پېښو تحلیل، شننې، شالید او مخ لید ته دومره زیات فکر نه کوي، خو سیاستپوهان بیا د پېښو تل ته ورننوزي، ژور فکر کوي او په پای کې د ګڼو سیاسي پېښو له ورته والي څخه د راتلونکو پېښو او لانجو د حل لپاره یو سیاسي فورمول جوړوي. ددې سیاسي پېښو د فورمول ځانګړتیا دا وي چې نه یوازې په یوه واحده ټولنه کې د تطبیق وړ وي، بلکې د نورو ټولنو سیاستوال هم ترې ګټه پورته کولای شي. سیاستپوهان د مقدوني سکندر د بریالیتوب راز په دې کې ګڼي، چې د ارستو په شان د یو ژور فکري سیاستپوه افکار یې تر شا پراته وو، سکندر د ارستو له سیاسي فورمولونه څخه پــه ګټــې اخیستنې، د نړۍ پر فتحې بریالی شوی و، د هر هېواد د نیولو او ایلولو لپاره د لویې بریتانیې د سیاستپوهانو سیاسي فورمول همغه و، چې: ((تفرقه واچوه، حکومت وکړه او یا هم ((بېل یې کړه ایل یې کــړه)) د نړۍ هر بریالی سیاستوال چې ګورئ، د بریالیتوب راز یې په همدې کې دی چې د سترو سیاستپوهانو سیاسي تیورۍ یې عملي کړي دي.

نیکولو مکیاویلي د نړۍ د ډېرو سترو سیاستپوهانو په جمله کــې هغه سیاستپوه دی، چې نوم یې تر هر چا زیات ځلېدلی او د نړۍ پــر سیاسي چاپېریال خور دی.

مکیاویلي د ۱۴۶۹م کال د مې میاشتې پر درېیمه نېټه په فلورینس کې زېږېدلی او د ۱۵۲۷م کال د جون پر ۲۲مې یې د ۵۸ کلونو په عمر له نړۍ څخه سترګې پټې کړي دي، د عمر ډېر کلونه یې په دربار کې په سیاسي چارو، سیاسي مطالعې او درباري لانجو کــې تېــر کــړي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې عواملو دی په سیاسي چارو کې د پوره تجربې او ذکاوت خاوند کړ. کله چې یې د درباري غوړه مالانو په وجه خپله دنده له لاسه ورکړه، نو لازیات سیاسي تفکر او ژورتیا ته متوجه شو او په نتیجه کې یې مهم اثر ((ټولواک)) رامنځته کړ، چې نژدې د ۴۸۰ کلونو په بهیر کې یې د نړۍ پر سیاسي فضا فکري واکمني وکړه او کوي یې. دا کتاب د مکیاویلي د پرله پسې مطالعې او تجربې یو داسې نچوړ او غورچاڼ دی، چې د متن هر پراګراف، هره جمله، هره کلمه او هر توری یې په ډېر دقت لیکل شوی دی. کله چې سړی دا کتاب لولي، نو هېڅ جمله او هېڅ ترکیب ورته زیات نه ښکاري، چې سړی فکر وکړي دا یو زیاتي ترکیب دی او باید نه وای په کې راغلی، داسې لکه د ریاضي د عددنو او فورمولونو په شان چې هر عدد ځانته خپل خپل ځای ډکوي او له حذف سره یې مطلوبه نتیجه له منځه ځي.

ددې کتاب د لیکلو یو هدف دا و، چې د ایټالیا د هغه وخت واکمن له سیاسي تېروتنو وژغوري او په ایټالیا کې د یوه مضبوط نظام د جوړولو لارې- چارې په ګوته کړي، خو په دې کتاب کې شنل شوي او افاده شوي سیاسي مسایل دومره ژور، دقیق او پراخ وو، چې نه یوازې د یوې واحدې ټولنې د واکمنو لپاره ښې لارښوونې وې، بلکې په ټوله نړۍ کې یې د سیاسي ستونزو ، کړکېچونو او ناروغیو د اوارۍ اودرملنې لپاره د ښو کاري نسخو کار هم ورکړ، په همدې وجه دا اثر د نړۍ په یو زیات شمېر سیاسي کړیو کې مشهور شو، ان تر دې چې یو زیات شمېر سیاستوالو او سیاستپوهانو په سیاسي چارو کې یو شمېر ناعاطفي او جابرانه مسایلو ته د جواز په پلمه ناسم او د ولسواکۍ خلاف بللی دی، خو بیا هم هغه سیاستوال چې سیاست ، اخلاق او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عواطف سره بېلوي او سیاست یوازې د ګټو د تر لاسه کولو وسیله ګڼي او د اخلاقي ایډیالونو تابع یې نه ګڼي، دا کتاب یو مهم تیوریک اثــر ګڼي، ددې اثر یوه لویه ځانګړنه دا ده چې تیوري اونظریات یې د زمان او مکان تابع نه دي؛ دا اثر چې د هر ې ټولنې یو سیاسي وګړی په ځیر سره لولي، نو دخپلې ټولنې د ګڼو پېښو او ګڼــو سیاســي کرکټرونــو انځورونه به په کې وګوري، سړی فکر کوي چې دا پېښې اودا کرکټرونه د دوی په ټولنه کې تېر شوي او ده په خپلو سترګو لیدلي دي. موږ چې کله د خپلې ټولنې سیاسي پېښې ګورو او بیا په هغــو کــې بېلابېـل کرکټرونه مطالعه کوو او بیا دا کتاب ګورو، نو فکر کوو لکه مکــیاویلي چې دا کتاب د افغاني ټولنې لپاره لیکلی وي، مکیاویلي چې د مختلفو واکمنو کوم مختلف خصوصیتونه په ګوتــه کــړي او لــه هغــو څخــه راټوکېدلو پایلو ته یې اشاره کړې، د هغو هره بېلګه موږ په خپله ټولنه کې موندلای شو، مکیاویلي وایي:((ناورین به د ډېر لږ وخــت لپــاره د خلکو په ذهنونو کې پاتې شي او ډېر کوچنی بلل کېږي، خوکه ممکن ژر تر ژره ځپلو شویو خلکو ته مرستې ور ورسوي، دا مرستې به تر ډېره د خلکو په ذهن کې پاتې شي او له امله به یې د واکمن نوم پــه ډېــر درنښت یادېږي)).

د پورتنۍ جملې د عملي تطبیق بېلګه موږ په خپله ټولنه کې ګورو، په کابل کې مختلفو تنظیمونو ډېره مرګ ژوبله وکړه او پر خلکو یې یو ستر ناورین خور کړ، د همدې ناورین پــه نتیجــه کــې دوی د زیــاتې شتمنۍ څښتنان شول، کله چې ناورین پای ته ورسېد، همدا ناورینوال اوس پر هغو خلکو د خپلې شتمنۍ په زور حکومت کوي او په پارلماني ټاکنو کې یې هم د همغې نامشروع شتمنۍ په زور تر ټولو زیاتې رایې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راخپلې کړي دي. مکیاویلي وایي:((سخاوت او زړه سوی واکمن د حقارت او کرکې خواته راکاږي)) دلته له ((سخاوت)) څخه د مکیاویلي مقصد هغه سخاوت دی، چې واکمن یې یا له خپله جیبه اویا هم د بیت المال له کڅوړې کوي، چې دا ډول سخاوت په پای کې واکمن له فقر سره مخامخوي او کله چې یو واکمن د فقر مرحلې ته ورسېد، په سخاوت بلد ولس بیا له فقیر واکمن څخه ملاتړ نه کوي. مکیاویلي د یو واکمن لپاره تر حده زیات زړه سوی هم مضر بولي او وایي له هغه واکمن څخه چې خلک دوېرې احساس ونه کړي، د هغه ملاتړ نه کوي. همدا نظر خوشال بابا هم ورکړی او وایي:((حاکم چې قهر اومار چې زهر ونه لري)) مانا دا چې خپل جوهر او خصوصیت نه لري.

مکیاویلي هغه واکمن بریالي ګڼي، چې په بېلابېلو لارو له خلکو پانګه راټوله او بېرته یې خلکو ته خېرات کړي. دا ډول سخاوت دوراني حرکت لري، چې تمامی یې نه شته، ځکه نو واکمن ټول عمر د خلکو په زړونو کې محبوب پاتې کېږي، موږ په خپله ټولنه کې دا ډول ډېرې بېلګې لرو، چې د خلکو د شتمنۍ لوټوونکي اوبېرته پر خلکو د هغې د یوې برخې مصرفوونکي ته خلک (ځوانمرد) او (ډوډۍ مار) وایي او له ځانګړې درناوي څخه برخمن وي.

مکیاویلي د دې پوښتنې په ځواب کې چې خلک باید له واکمن څخه وېره ولري او که له هغه سره مینه؟ وایي چې وېره تر مینې غوره ده. دده په نظر له واکمن څخه وېره په ټولنه کې د سولې او ثبات سبب ګرځي، عامه شتمني په کې خوندي کېږي او له واکمن سره مینه یو اختیاري کار دی، چې ورو ورو انارشۍ او ګډوډۍ ته لار اواروي، له واکمن څخه د وېرې او له هغه سره د مینې بېلګې موږ په خپله ټولنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې لــرو، د امیــر عبــدالرحمن خــان او ســردار محمــد داوود خــان شخصیتونه او حکومتونه هغه بېلګــې دي، چــې خلکــو تــرې وېــره احساسوله، ځکه نو پر دې وخت عامه نظم ټینګ و، داسې حکومتونه او واکمن چې خپل پرستیژ یې له لاسه ورکړی و او خلکو ترې ویره نه احساسوله، ورو ورو په انارشۍ بدل شوي دي، مکیاویلي وایي: ((څوک چې د نویو قوانینو او اصلاحاتو د پلي کولو مشري پر غاړه اخلي، پــه حقیقت کې د هغوخلکو دښمني پر غاړه اخلي، چې په تېرو قوانینو کې سوکاله وو)).

کله چې په افغانستان کې د هر نوي متمدن قانون د تطبیق لپــاره هڅه شوې ده، نو دودیزوالو یې د ځاني ګټو له امله مخالفت کړی دی، او غوره بېلګه یې د غازي امان الله خان اصلاحات وو، چې ارتجــاعي ځواکونو یې مخالفت وکړ.

مکیاویلي وایي: ((د بخت په زور حکومت ته رسېدل اسان دي خو د واکمنۍ ټینګول یې سخت کار دی)).

د استادکاندید اکاډېمیسن محمد صدیق روهي په وینا((افغانستان د استثناتو هېواد دی، دلته د سیاسي پېښو وړاندوینې نه کېږي، یانې ځینې سیاسي پېښې او شخصیتونه په کې په استثنایي ډول رامنځته کېږي، چې د خلکو سیاسي برخلیک ټاکي)).

که موږ خپله ټولنه د مکیاویلي او استاد روهي په پورتنیو فورمولونو کې واچوو، نو له پوره واقیعت سره به مخ شو، په افغانستان کې د سقاو زوی واک ته رسېدل، ځکه یوه استثنایي پېښه ګڼل کېدی شي، چې دا سې خلک هېڅ ډول تګلاره او فکر نه لري، نو څنګه واک ته رسېدلای شي؟ دغه راز که په امرېکې کې د سپټمبر د یوولسمې نېټې پېښه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وای رامنځته شوې، کېدی شي پــه افغانســتان کــې د لنــډ مهــالي، منځمهالي او انتخابي حکومت په نامه اوسني سیاسي اصلاحات اصلاً هېڅ رامنځته شوي نه وای. د بخت په زور واک ته رسېدلي خلک پــه رښتیا هم تر هغه پورې په واک کې وي، چې بخت ورسره ملګری وي، ځکه دا ډول خلک تر واک د مخه او وروسته دواک د نیولو او ســاتلو لپاره کوم دقیق پلان او ستراتیژي نه لري. مکیاویلي د وینو څښونکو او هغو واکمنو په باب، چې د برچې پر زور حکومت کوي وایي: ((څوک چې تل وینې تویوي، تل دې ځان لپاره توره ولري، ځکه ولس پر ده او دی پر ولس باور نه کوي)).

موږ په افغانستان کې د داسې واکمنو بېلګې هم لیدلي، چې تــول عمر یې د خپلې واکمنۍ لپاره تر ځان د تورو دېوالونه تاو کړي او هــر کله چې دا دېوالونه له منځه تللي، نو واکمني او واکمنان هم له منځه تللي دي.

مکیاویلي سیاستوالو ته ورانديز کوي او وايي چــې بایــد د خپــل حکومت بنسټ ټینګ جوړ کړي، دی د یو مستحکم حکومت لپاره ښه قانون او ښې لښکرې اساسي عناصر بــولي، دی اجیــرې او مرســتندویې لښکرې د یوه حکومت او واکمن لپاره بې ګټې ګڼي، د مکیاویلي په نظر ((اجیرې او مرستندویې لښکرې د دښمن پر وړاندې بــې زړه وي، بــې نظمه وي، د جنګ پر وخت میدان پرېږدي او د سولې پر مهال خزانــه لوټوي))، موږ په خپل هېوادکې مرستندویې (رابلــل شــوې او راغلــې لښکرې) اجیرې ملېشې او نورې ډول ډول لښکرې ولیــدې، چــې نــه هېواد او نه هم هغه واکمن ته په ګټه تمامې شوې چې رابللې یــې وې، ببرک کارمل پر شوروي لښکرو ډډه ولګوله، خو یو وخت داسې راغــی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې همدې شوروي لښکرو په پای کې له واکه څنډې ته کړ، ډاکټر نجیب الله د شمال پر بېلابېلو ملېشو ډډه ولګوله، خو په پای کې پر هغه برخلیک اخته شو.

مکیاویلي واکمنو ته توصیه کوي چې: ((د ولس شتمنۍ ته لاس ونه غځوي، ځکه خلک د پلار مړینه هېروي خو له پلاره ورپاتې شتمني یې له زړونو نه وزي)).

د پورتنۍ خبرې عملي بېلګې هم موږ په خپل هېواد کې ولیدې، په افغانستان کې ډېر مرګونه او ظلمونه وشول، زیاتره عامه زیانونه او ظلمونه د خلکو له یاده ووتل، خو د نور محمد ترکي د (۷) او (۸) ګڼه فرمانونه، چې د خلکو د شخصي ځمکو د وېش او ولور په باب صادر شوي وو او دواړه د خلکو په شخصي ملکیت او ژوندانه کې د مداخلې ستر عاملونه ګڼل کېدل، تر اوسه پورې د خلکو له یاده نه دي وتلي او آن یو شمېر سیاستپوهان یې په افغانستان کې د بحران د اوږدېدو ستر لاملونه ګڼي.

د مکیاویلي دا کتاب (ټولواک) د سیاسي او ټولنیزو پېښو د شننې اوتحلیل په باب ډېرې ژورې او پخې خبرې لري، چې هره یوه یې د کانې کرښه ګڼل کېږي، د کتاب د ټولو خبرو تحلیل او بحث پر ځای به ښه دا وي چې خپله د کتاب اصل ته وروګرځو.

په ټولیز ډول دومره ویلای شم لکه څنګه چې د حسابي معاملاتو د حل لپاره د ریاضي فورمولونو ته اړتیا ده، دغسې ددې کتاب محتویات د سیاسي ستونزو د شننې او حل لپاره د سیاسي فورمولو په توګه کار کوي، هر څوک چې په سیاسي چارو او معاملاتو کې ګوتې وهي، نو ورته بویه چې دا کتاب یو ځل ضرور ولولي. ځوان او هڅاند لیکوال ښاغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوود حبيبزي چې د هېواد د سياسي او ټولنيزو پېښو د شنني اودهغو په باب د يوه غوره او دقيق دريځ نيونې ښه لېوال او مينه وال دی، په افغانستان کې د سياستپوهنې دعلمي اثارو کمښت ته متوجه شوی اود همدې تشې د ډکولو په نيت يې دا خورا مهم اثر له انګريزي ژبې څخه پښتو ته ژباړلی دی. دا اثر په خورا معياري او کره پښتو ژباړل شــوی او سړی يې له لوستلو څخه ډېر خوند اخلي، زه په داسې حال کې چــې د ښاغلي داوود حبيبزي دا کار ستايم او دا په پښتو کې د ژبــاړل شــويو اثارو په جمله کې له ژبني پلوه يو ښه پوره او کره اثر ګڼم، دکتاب د چاپ له امله ده او ميوند کلتوري ټولنې ته، چې دا کتاب يې خپورکړ، مبارکي وايم، دغه راز له حبيبزي څخه هيله من يم، چې د نورو دا ډول مهمــو اثارو ژباړې ته هم ملا وتــړي، کــه چېــري دا اثــر د هېــواد راتلــونکي سياستوال ولولي او له ګڼو سياسي ستونزو څخه ديوې په حل کې هم ورسره مرستندوی شي او ستونزه په عادلانه ډول حل کړي، نو حبيبزی صېب به يې په ثواب کې شريک وي، د همداسې هيلې د بري په هيله.

په درناوي

اسمعيل يون

کابل پوهنتون

د ۱۳۸۵ ل کال د لړم ۱۰ مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

((یوه شپه دوه خوبونه)) او د هغو تعبیرونه

په هره ټولنه کې چې اختناق خور شي، نو د ټولنې د نورو خواوو تـر څنگ یې هنر او ادبیات هم خپل رنگ بدلوي، عموماً د اختناق د دورې ادبیات د همغه اختناق تصویر انځوروي.

دا ادبیات زیـاتره، د خونـد، خوښـۍ او خوشالۍ لپاره نه وي، بلکې د اکثرو همغو ډول، ډول بدرنگیو انعکاسوونکی وي، چې د همدې ستم له امله راټوکېدلې وي.

((یوه شـپه او دوه خوبونـه)) هـم پـه افغانستان کې د اختنـاق د دورې د یـوه مشخص پېر یا بهیر انځور دی، چې شـاعر یې د خوب په بڼه انځوروي.

شاعر خپل کلی د خپلې ټولنې د حال او ماضي ژوندانه د یو سمبول په توگه کارولی او په هغه کې یې د ژوند دوه بېلابېل پړاوونه او رنگونه (تر اختناق دمخه پړاو، تر اختناق وروسته مرحله) سره پرتله کړي دي، شاعر یا لیکوال په کلي کې دواړه حالته انځور کړي دي او دا یې مجسم کړي، چې پخواني حالت تر اوسني هغه په هر ډول ښکلی او سوکال و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال په نظر په پخواني حالت کې د کلي یا ټولنې مــانیز او نــور مادي ارزښتونه خوندي وو، د مشر او کشر، خان او ملا او نورو دریځونه او صلاحیتونه مشخص وو، د همدغو صلاحیتونو د مناسب وېش له امله د کلي د متوازن پرمختګ او هوساینې چارې سمبالېدې، خو کله چې د یوه اختناق او بهرني فشار په نتیجه کې په کلي کې کشر د مشر، ملا د خان او بې مخه د مخور ځای ونیو، نو په کلي کې ګــډوډي رامنځتــه شوه، د لیکوال هدف له کلي څخه خپل هېواد دی، خو ده خپل کلی د خپل هېواد لپاره د یوه سمبول په توګه کارولی دی.

د خوب ددې کیسې په لړ کې بېلابېل کرکټرونه د سړي ذهــن کــې ژوندي کېږي، چې اکثره یې منفي رنګ لري او ددې علت هم طبیعي دی، دا ځکه چې د اختناق لوبغاړي طبعاً بدرنګ کرکټرونه دي، د کیسې د شخصیتونو د بیان لپاره ولسي یا بزګري ژبه کارول شــوې او داســې بزګري ترمینالوژي یا اصطلاحات کارېدلي،چې که چاکلیوالي ژوند نــه وي تېر کړی یا یې بزګري نه وي کړې او یا هم له بزګرانو او کرونــدګرو سره نږدې پاتې شوی نه وي، پر مانا یې په اسانۍ سره نه شي پوهېدلای.

((یوه شپه دوه خوبونه)) لیکنه دخپل هنري او کیسه ییــز ارزښــت ترڅنګ دا ارزښت هم لري، چــې ښــه لویــه بزګــري پانګــه ((ژبنــي اصطلاحات)) یې په کې خوندي کړې ده.

د شکل له پلوه اساساً دا ازاد نظم دی، چې داستاني بڼه لري، خو که په لیکنۍ بڼې سره یې سم لیکلای وای، نو کېدی شول هغه بندبښت او ماتوالی چې اوس د ځینو مسرو په لوستنه کې رامنځته کېــږي، لــه منځه تللای وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر لیکنې ناسموالي سر بېره ځینو ځایونو کې وزني تېروتنې هم لري، چې شاعر کېدی شي، په خپل زړه همداسې پرې ایښي وي اوداسې یې گڼلې وي، چې پر خپلې لیکنې وزني قید تحمیل نه کړي.

ښاغلي لیکوال او شاعر محمد حسن حسام د دا ډول نویو لیکنو چې پخوانۍ بېلگې یې ډېرې نه دي لیدل شوي، خپله تجربه لري، تر دې دمخه یې (زه کابل یم) (سپینې وینې) او (سر خلاصي لیکونه) کې هم دا ډول تجربې کړي دي، خو په هر ترتیب نوې زمانه، نوي ادبي بهیرونه، په خپله نوې ادبي تجربې راټوکوي او ((یوه شپه دوه خوبونه)) هم له همدغو نویو تجربو څخه یوه تجربه ده. له ښاغلي لیکوال څخه یې زموږ هیله دا ده چې دا انفرادي تجربې نورې هم پسې وغځوي او لا یې پخې کړي.

زه نور د لوستونکو او د لیکنې تر منځ دېوال کېږم نه، ((یوه شپه دوه خوبونه)) لوستونکو ته پرېږدم، چې له خپلو تعبیرونو سره سم یې تعبیر کړي.

د اختناق د ښامارانو د له منځه تلو په هیله

اسمعیل یون

کابل – افغانستان

لومړی مکروریان

۱۳۸۵ ل کال، د کب میاشت

(c) ketabton.com: The Digital Library

((حقیقت)) او د کوچنیانو ادبیات

لکه څنګه چې زموږ په ټولنه کې کوچنیان له خپلو ډېرو حقونو څخه محروم دي، دغسې له خپلو ادبیاتو څخه هم بې برخې دي. په پښتنو شاعرانو کې یوازې په شمار شاعرانو د کوچنیانو لپاره شاعري کړې ده، مرحوم محمد عثمان نژند او خدای بښلی غلام حضرت روغمن هغه کسان دي چې باید په دې برخه کې ترې په قدردانۍ سره یادونه وشي. د دوی شعرونه په پښتو تعلیمي کتابونو کې راغلي او زموږ د کوچنیانو پر

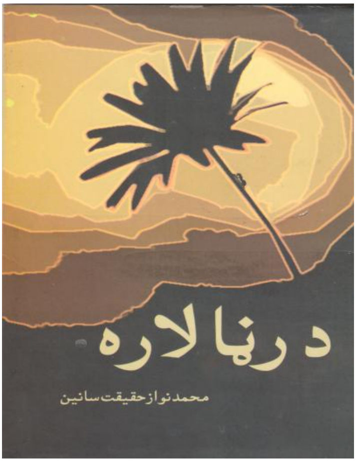

ذهنونو او عواطفو یې ښه تاثیر ښندلی دی. ښاغلی محمد نواز حقیقت په پښتو ادبیاتو کې بله هغه څېره ده چې خپل قلم یې تر هر بل کار زیات د کوچنیانو ادبیاتو ته وقف کړی، حقیقت صاحب تراوسه ((لس شعري ټولګې)) یوازې د کوچنیانو لپاره چمتو کړي، چې له هغو څخه یوازې دوه یې ((سپینه کوتره او د لمر ترانې)) چاپ شوي او نورې یې لا د چاپ انتظار باسي.

زموږ نرواکه او پلارواکه ټولنه کې ((ښځینه شاعري)) او د ((کوچنیانو لپاره)) شاعري کمه ده. د ((ښځینه شاعرۍ)) د کمښت وجه شاید اقتصادي او علمي شاته پاتېوالی، مذهبي او کلتوري بندیزونه او له هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه ناسم تعبیرونه وي، خو دا چې دکوچنیانو لپاره ولې کـم ادبیـات رامنځته شوي، په دې برخه کې څه کلتوري او مذهبي بندیزونه او ناسم تعبیرونه نه وو، خو کېدی شي د ټولنې عام شاته پاتېوالی او د تعلیم د کچې ټیټوالی یې غټ عامل وي. خو خیر عوامل چې هر څه وي، وي به، خو اوس موږ عملاً د کوچنیانو لپاره د ځانګړو ادبیاتو په برخه کې ډېـر غریب یو.

کله چې سړی په لومړي ځل د کوچنیانو لپاره له ادبیـاتو او یـا هـم شاعرۍ سره مخامخېږي، نو دا خبره ورته ساده او بسـیطه ښـکاري او داسې فکر کوي، چې تر ټولو ساده او اسانه لیکوالي یا شاعري همـدا د کوچنیانو لپاره ده، ځکه چې نه زیاتو تصویرونو، نه نـادرو تشـبهاتو او استعاراتو ته په کې اړتیا شته او نه هم نورې سپېڅلتیا ته، خو که کلـه عملاً د کوچنیانو لپاره پر شاعرۍ پیل وکړي، نو ورته معلـومېږي، چـې څومره سخت کار دی. واقعیت دادی چـې څـوک د کوچنیـانو لپـاره شاعري کوي که هغه خپله یو ځل ځان د کوچني په رول او کرکتر کې وانه چوي، ځان په تخیلي او فکري لحاظ د کوچنیتوب مرحلې ته ونـه رسوي، شاعري به یې د کوچنیانو تر کچې پورته وي، خو هغو ته به خوند ور نه کړي.

د کوچنیانو لپاره شاعري د خپل کوچنیتوب د تجربـو پـه رڼـا کـې کېدلای شي، شفاف، خواږه، بې تکلفه عواطف او نا سیاسي تفکر هم د کوچنیانو د ادبیاتو په رامنځته کولو کې ښه رول لري.

ښاغلی محمد نواز حقیقت که څه هم اساساً یـو سیاسـي سـړی او لیکوال دی، خو د ماشومانو لپاره په شاعرۍ کې یې خپل سیاسي دریځ یوې خواته پرې ایښی او یا هم ډېر کم ترې څرګند شوی دی. ماشومان

(c) ketabton.com: The Digital Library

معمولاً له هغو شیانو سره ډېره علاقه لري چې دوی یــې مجســمولای، لمسولای او تشخیصولای شي او عملاً یې په ورځینی ژوند کې ګــوري، حقیقت صیب دغه پدیدې ډېرې ښې درک کړي او هغه یې بیا په خپلو نظمونو او شعرونو کې دوی ته تعریف کړي دي. لکه پیشو، هلیکــوپټر، طوطي، بلبله، تلیفون، ښکاري سپی، بیزو، مېږی، غوا او نور...

دې ډول مسایلو سره ماشومان په طبیعــي او فطــري ډول مینــه او علاقه لري، نو که ددې شیانو په تعریف کې اخلاقي، روزنیز او ښــوونیز عناصر ځای شي، ماشومان یې بې فشاره او په نامستقیم ډول هضموي او د هغوی په وده کې اساسي رول لري. د ښوونې او روزنې د پوهانو په اند بې فشاره زده کړه د ماشومانو لپاره تر ټولو ښه زده کړ ده. ښــاغلی حقیقت د کوچنیانو لپاره په خپله کړې شاعرۍ کې په دې بریالی شوی چې یو زیات شمېر روزنیز، اخلاقي، وطني، ټولنیز او نور ژوندني مسایل په خپلو نظمونو او شعرونو کې ځای کړي او کوچنیان پرې وپوهوي.

د کوچنیانو لپاره شعرونه باید زیاتره په تعلیمي کتابونو کې ځای شي، په دې ډول ترې کوچنیان ښه ګټه اخیستلای شي. زه نه غواړم چې پر دې ټولګې خپله لیکنه نوره وغځوم، غواړم د کوچنیانو لپاره د حقیقت صیب دا یو نظم د بېلګې په توګه راوړم، چې د تلیفون پر تعریف سربېره د هغه ځومره نورې ګټې بیانوي. نور نظمونه یې هم همدا ګټې لري:

د تلیفون خبرې

ورور مې وکړو تلیفون
ویلې څنګ مو دی ژوندون
ما ویل شکر خیر خیرت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته به کله شې راستون
خپل دیدن دې راوړه ماته
درپسې یم ځیګرخون
ده ویل زه په خیر درځمه
چې رخصت شي پوهنتون
وکړې ما خپله خبرې
ښې خوږې ښې خوندورې
ورور مې شو له ما خوشال
ورکړ ما د کور احوال
ماته وویل زما ورور
کړه سلام په پلار او مور
تلیفون یوه ښه اله ده
د خبرو وسیله ده
لنډوي اوږدې مزلې
چې زنګ راغی وایه بلی.

د ګلالیو افغان ماشومانو د نېکمرغه راتلونکي په هیله

په مینه
محمد اسمعیل یون
کابل، ۱/٦/۱۳۸٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترپايليك پورته هڅه

د ژبو او ادبياتو پوهنځي په وروستي سمسترکې د مونوګراف يـا (پايليک) په نامه يو مضمون په درسي نصاب کې شامل دی. محصلين د ليسانس دورې په پای کې، مکلف دي يوه رسـاله يـا کتـابګوټی وليکي .

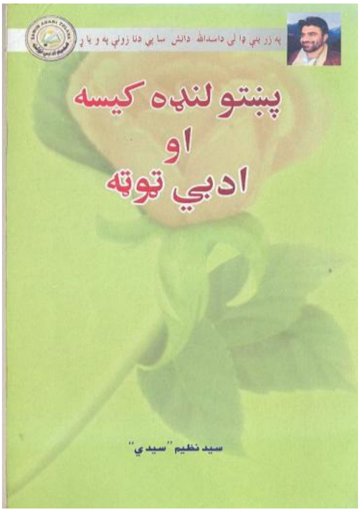

دا کتابګوټی پـر يـوه مشخصـه موضوع د يوه ټاکلي لارښود استاد ترنظرلانــدې بشــپړېږي، چــې مونوګراف ورته وايي. د پايليک يـا مونـــوګراف د ليکلـــو مخونـــو شمېرمعمولاً تر دېرش مخونو کم نه وي. له هغـه وختـه چـې د کابـل پوهنتون د ژبواوادبياتو پـوهنځی تاسيس شوی دی، نژدې اويا کالـه کېږي، د دې نژدې اوو لسـيزو پـه بهير کـې پـه زرګونـو عنوانـه مونوګرافونـه ليکـل شـوي دي . د پښتوڅانګې د محصلينو له خوا د منظمو ليکل شويو پايليکونو شمېر هم نژدې پنځوسو عنوانونو ته رسېږي . يو وخت ما په پښتو څانګه او د کابل پوهنتون په عامه کتابتون کې د خوندي شويو مونوګرافونـو لټون کاوه، هلته مې وليدل چې يو زيات شمېر مونوګرافونه داسـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو،چې په خورا زیار او زحمت لیکل شوي وو او لازمه وه، چې چـاپ شي او ګټه یې ټول ولس ته ورسېږي؛ خوداسې مونوګرافونه په کـې هم وو، چې نه یوازې په چاپ نه ارزېدل؛ بلکې د مونوګراف لیکنې پر معیارونو هم برابر نه وو او ځینې یې پر تکراري موضـوعګانو لیکـل شوي وو.

د کابل پوهنتون د ژبو اوادبیاتو پوهنځي د پنځوسمې کالیزې په ویاړ، ما د نوموړي پوهنځي د پښتو کتابونو او مونوګرافونو یو کتابښود ترتیب او چاپ کړ، له دې کارڅخه زما هدف داو، چې د ژبواوادبیاتو پوهنځي کړی کار او شتمني راټوله او خوندي کړم او بل محصلینو ته د ادب پوهنځي د ماضي د مطالعې لپاره یو کتاب په لاس ورکړم او بل هدف مې داو، چې که په راتلونکي کې نور مونوګرافونـه لیکـل کېږي؛ نو پر زړو او تکراري موضوعګانو ونه لیکل شي، سره لـه دې چې اوس هم پر یـو شـمېر سـولېدلو او کلیشـه یـي موضـوعګانو مونوګراف لیکل کېږي؛ خو زیاتره پایلیکونه له دودیزې بڼې راوتلي او نوې موضوعګانې یې ځېړلي دي .

((پښتو لنډه کیسه او ادبي ټوټه)) د همـدغو مونوګرافونـو لـه جملې څخه دی، چې دودیزه بڼه نه لري او پر یوې وړې موضوع یانې د کوم شخص د تعریف پر محور نه راڅرخـي او یـوه داسـې عامـه موضوع، چې ارزونه او شننه یې زموږ ځوان لیکوال ښښت تـه ډېـره ضروري او ګټوره ده څېړل شوې ده . ((ادبي ټوټه)) زموږ په ادبي ټولنه کې یوه هغه موضوع ده، چې تر اوسه یې پر تعریف او فـورم د ادبپوهانو ترمنځ پوره توافق نه شته، ځینې یې یو ادبي فورم ګڼي او ځینې یې له فورم څخه منکردي او ان وایي له چا څخه، چې لنـډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسه خرابه شي او یاهم شعر ترې بې وزنه او کم وزنه شي؛ نو د ادبي ټوټې نوم پرې کېږدي؛ نو د داسې موضوعګانو شـننه او سـپړنه د ادبیاتو نویو لارویانو ته ډېر څه سپینوي .

ښاغلی سیدنظیم (سیدي) پر لنډې کیسې هم هر اړخیزه رڼـا اچولې، له تاریخچې او تعریفه نیولې بیا د هغې رغنده توکونه ټول یې تشریح کړي او شنلي دي . د ده دا کار ځوانو لیکوالو ته سمه او رڼه لاره په ګوته کوي.

د دې پایلیک بله غوره ښېګڼه دا ده، چې د لنډو کیسو او ادبـي ټوټو دواړو بېلګې یې راوړي او تحلیل کړي یې دي .

د دې مونوګراف بله ځانګړنه داده، چې تر اوسه پورې د پښتو لنډو کیسو کوم اثار چاپ او یاهم لیکوال ته یې پته لګېدلې ده، د لیکوالو په ګډون یې د هغو نومښود هم وړاندې کړی دی، دا کار لـه ځوانـو لیکوالو سره مرسته کوي، چې د پښتو لنډو کیسو له عمومي زېرمې خبرشي اوپه دې اړه یو عام جاج ترلاسه کړي . د لنډې کیسې رغنده عناصر یې، لکه : اډانه څېـره یـا کرکتـر، تلوسـه، زمـان او مکـان (چاپېریال) ډیالوګ، لیدلوری او نور په ساده او روانه ژبه تشریح کړي دي .

د دې اثر عمومي ښېګڼه داده، چې لیکوال ټول پرخپلـې ټـاکلې موضوع راڅرخېدلی، له موضوع څخه لرې شـوی نـه دی، د لنـډې کیسې او ادبي ټوټې بېلګې یې راوړي او تحلیل کړي دي. له موضوع تېښته د لیکوال کمزوري ده او دا کمزوري په دې اثر کې نـه شـته، لیکوال په خپل شـوق خپـل اثربشـپړ کـړی او دې پســې نــه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځېدلی، چې يوازې د پايليک دېرش مخه پوره کړي او خپل کــار بشپړ وګڼي .

ليکوال دومره زيار ايستلی، چې خپل کړی کار يې د پايليک تــر دوديزه بريده اوړي او د يو ښه تحليلي او څېړنيز اثر بڼه خپلوي.

کاشکې پښتو څانګه، خپلې ټولنې ته نور زيات داسې ګلالــي او فرهنګيالي فارغان وړاندې کړي، چې خپلې ټولنې ته ترخپل ټاکلي معيار او بريده زيات کار وکړي او خپل هېواد ته زيات ثمــر وړانــدې کړي .

زه د ښاغلي سيدنظيم سيدي دا پايليک په پښتو ليکــل شــويو پايليکونو کې يو غوره پايليک ګڼم او ان د پايليک تر معياره يې لوړ ارزوم او د لوی رب (ج) له درباره ورته د نورو بريمنو فرهنګي هڅــو غوښتنه کوم .

کور يې ودان او ژوند يې سوکال

پوهنمل محمداسمعيل يون

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library